

impotentiam usus (TAC. dial. 35, 5 p. 144, 50. HIST. AVG. Alex. 30, 4 vel n. vel -o [postea opp. semper]. AVG. doctr. christ. 4, 63 vel -o ... vel n. omnino. in psalm. 124, 5 valde -o et difficile aut forte n. al.). SEN. nat. 1, 3, 1 arcus nocte non fit aut admodum -o (AVG. in psalm. 150, 2 in usu locutionis ... vel non est vel -o est). NOVELL. Valent. 32, 6 aut -o aut minime.

6 *loco posteriore separatim profertur* (*i. dicitur aliquid fieri, sed [et, nec] -o fieri; saepe sine verbo; idem verbum iteratur l. 16; adde p. 144, 32, 67;*) *inducitur per coniunct.* : **a** *adversativas*: sed: PLAVT. Bacch. 1081 (1080) duxi, habui scortum ..., s. enim id -o (s. *Acidalius*; et *codd.*, Lindsay, at *Pareus*). CAEL. Cic. fam. 8, 9, 1 agit causas liberalis, s. -o post meridiem. CELS. 3, 3, 1 p. 143, 22, 7, 2 interdum ... fit, s. -o, ut *eas*. SEN. epist. 85, 25 qui timet quidem, s. -ius et minus. COLVM. 5, 5, 7 esse quosdam agros *tales* ..., s. istud -issime accidere. SCRIB. LARG. 38. QVINT. inst. 4, 1, 11 s. hoc perquam -o. al., e. g. CAES. AREL. serm. 188, 5 rogandi sunt ... vicini, s. -ius (parcius var. l.) rogandi sunt. **varias**: COLVM. 11, 3, 41 lepidum ... demetere poteris, -ius tamen. SVET. rhet. 30, 4 egit ... causas, verum -ius, dum *eas*. COD. Iust. 1, 17, 2, 14 hoc in digestorum volumine poni nullo concessimus modo ..., nisi et hoc -o *eas*. **b** *copulativas* (*cf. e. g. p. 133, 72, 137, 33*): CIC. Tusc. 2, 55 ingemescere non numquam viro concessum est, idque -o. SEN. epist. 45, 9 *fortuna sapientem pungit*, non vulnerat, et hoc -o (83, 2 quid facturi simus, cogitamus, et id -o; quid fecerimus, non cogitamus).

7 *variis additamentis indicatur, qua condicione quid fiat:* **a** *quaelibet formae* (*exempla selecta; cf. e. g. p. 135, 61, 137, 19*): RHET. Her. 4, 15, 22 hac exclamatione si loco uteatur, -o et cum rei magnitudo postulare videbitur *eas*. CIC. Verr. II 3, 96 inviti ... Romam -oque dedidunt (off. 1, 136 -o i. que ... nec unquam nisi necessario. SEN. clem. 2, 2, 3 -o, invitus et cum magna cunctatione). Sest. 77 vix sero et -o ad manus pervenitur (CELS. 3, 6, 14 serius et -ius). nat. deor. 3, 69 et a paucis et -o ratione recte fit (COLVM. 4, 10, 2 p. 143, 52. TAC. ann. 4, 7, 3 neque -o neque apud paucos talia iaciebat. AVG. c. acad. 2, 1, 1 -o p. que *hominibus*. cf. e. g. p. 136, 55, 67 nec non HOR. sat. 1, 4, 18 *dei inopis me ... finixerunt animi -o et perpaucia loquentis*). Att. 11, 19, 1 et -ius scribis quam solebas et brevius (PLIN. epist. 7, 6, 6 -o et breviter interlocutus). VERG. catal. 5, 14 pudenter et -o. SEN. benef. 4, 34, 2 hoc et -o accident et non vitio meo. TAC. dial. 41, 4 cum tam -o et tam parce peccetur. SVET. Vit. 2, 4 ne clam quidem aut -o, sed cotidie ac palam (*cf. AVG. div. daem. 8, 12 vix -o et clanculo*). HIST. AVG. trig. tyr. 30, 20 graece vel difficile vel -o loquebantur (ASTER. ad Renat. 22 l. 234 d. aut -o. CAEL. AVR. chron. 3, 5, 69 d. ... ac -issime. al.). al. **b** -o, nisi: PVBLIL. sent. D 29 (*ed. Friedrich*) damnum n. ex abundanti -o evenit. CELS. 3, 16, 1 -o n. verē. al. QVINT. inst. 4, 1, 4 -o umquam, n. forte *eas*. 5, 2, 2. al. PLIN. epist. 5, 15, 1. HIST. AVG. Alex. 32, 4 -o cuiquam n. *eas*. **c** -o et non nisi sim. (*cf. e. g. p. 134, 18sq.*): PAVL. FEST. p. 113 quae volucris -o et non fere praeterquam vere apparent. SEN. contr. 2, 2, 12 declamabat ... Naso -o controversias et non n. ethicas. 3 praef. 7 -o declamabat et non n. ... coactus. contr. exc. 6, 8, 1 sacerdos -o iuret nec umquam n. per suam Vestam. PLIN. nat. 14, 57 -o ... nec n. *eas*. al.

II *c. respectu loci i. q. non dense, non spisse sim. (sc. ita, ut intersint spatia magna; in gradu posit. praevalet forma -e, sed -o l. 56; opp. spisse l. 58sq. 64, anguste l. 66, cf. adi. creber l. 53): A quolibet contextu:* VITR. 3, 3, 1 (*enumerantur species ... aedium*) pycnostylos id est crebris columnis, ... diastylos amplius patentibus, -e (*pro compar.*) quam oportet inter se diductis araeostylos *eas*. SERV. Aen. 9, 381 (*ad p. 135, 31*) legitur et 'lucebat': quod si est, 'rara' pro '-o' accipiendo, ut sit -o lucebat *semita*, herbis scilicet in aliquibus locis intervenientibus. **B** *in re rustica:* COLVM. 2, 5, 1 (*inde sim*. PALLAD. 10, 1, 2) in campo -ius, in colle spissius acervi stercoreis ... disponentur (*de eadem re ibid.* quod spissius stercoreatur ..., quod -ius). 9, 15, 12 tenui vimine -ius contextus saccus. 12, 16, 2 *uvas* disponito -ius quam ut altera alteram contingat. PALLAD. 4, 9, 7 cucumeres seminantur -e (-o cod. unus) sulcis factis ...; inter sulcos octo pedum spatium crudum relinquunt. -e serere sim.: COLVM. 2, 9, 2 prima sementis -ius serere permittit, novissima spissius postulat (PALLAD. 4, 9, 6 -ius). 2, 9, 6 nisi -e conseruit *ager* (arb. 4, 4 -issime [*antea opp. angustissime*]). 11, 3, 29 panax ... -issime disseritur *eas*. 11, 3, 35 pastinaca aliaque ... quam -issime ponenda sunt.

III *mero respectu quantitatis fere i. q. quantitate parva, per parvas partes:* DIOSC. 1, 86 p. 46, 27 in qua pice cedria cum digitum tinxeris, pingidine suo (*sic codd.*) -ius defluet (radius trad.; gr. 1, 77, 1 ἀποχεομένη ... κατὰ σταλαγμὸν ἐπιδιαμένουσα καὶ μὴ διαχεομένη).

adv. rārenter. cf. frequenter a frequens (v. Leumann, Gramm. 1977, 264). desunt compar. et superl. apud gramm. pro rare vel raro poni dicitur: VARRO supra p. 142, 5. NON. p. 164, 21 (*inde GLOSS.*) -r pro rare. CHAR. gramm. p. 281, 5 (v. supra p. 142, 11).

i. q. non saepe (*opp. e. g. crebro l. 5, saepe l. 9, 11*): **1** *apud poetas scaenicos* (*locos affert NON. partim p. 164, 21, partim p. 515, 24*): LIV. ANDR. trag. 24 -r venio (*veni*to var. ll.). ENN. scaen. 104 -r gemitum *†conatur* trabem (*conatu trahens Lipsius*). CAECIL. com. 135 edepol voluntas homini -r venit. 183 quam *nurum* -r videoas. NOVIVS Atell. 24 crebro venias, -r *{feras}* (*suppl. Bücheler, {petas} L. Mueller*). POMPON. Atell. 45 longe ab urbe ..., quo erus -r venit. **2** *in prosa oratione:* CATO agr. 103 *bubus* dato -r bibere. GELL. 3, 16, 1 gigni hominem septimo -r, numquam octavo, saepe nono, saepius numero decimo mense. 10, 15, 4 (*sec. Fab. Pict.*) -r flamen Dialis creatus consul est. 17, 8, 8 cur oleum quidem saepe et facile, set (*stet var. l.*) vina -r congelascant (*cf. 17, 8 tit. rarius. inde MACR. Sat. 7, 12, 28 aut numquam aut -r*). APVL. flor. 9, 11 proconsul ... -r et sedens loquitur. 17, 5. CHIRON 57 curabis ... magis humore, -r lavatione. 71 -r ... sani fiunt (*sim. 211 -r ex his ... passionibus iumenta liberantur*). 176 *morbus* facile equabus ... contingit, -r maribus. 234 -r ... periclitatur *iumentum* (*cf. Veg. mulom. 1, 50, 2 raro*). BOETH. arithm. 1, 20, 1 l. 3 perfectos ... numeros -r invenies (*raro var. l.*)

deriv. : raresco, raritas, raritudo, ?? raro; cf. 1. rallus.

compos. : disraro; perrarus; rarefacio (-fio), rarificus, raries, rariplius. cf. Onom. Krebs-Bl.

rāsāmen, (-inis) n. a radere. i. quod radendo sublatum est: MARCELL. med. 1, 38 -n (ros- var. l.) pastae, quod in magide adhaeret. 17, 29 -n de cornu cervi ... in ovo sorbili tritum et permixtum.

rāsia v. resina.

rāsicius, -a, -um. a radere. i. q. radendo comparatus (*distingu. genera aeruginis vermiculosi*; cf. DIOSC. 5, 103 p. 208, 1sq. omnibus melior ille, qui fossus fuerit; secundus est, qui raditur; tertius est, qui conficitur): DIOSC. 5, 103 p. 207, 17 multi ... accipiunt (a)erugine(m) -u(m) et mixto cummin (*i. χόμψι*) faciunt vermiclos et vendunt (*gr. 5, 79, 7 τρῷος ξυστῷ, sc. ἰῷ*). ibid. p. 208, 3 qui *aerugo* secundum aurifices fit, similis est -o (*gr. 5, 79, 8 τρῷος ξυστῷ*). Kruse.

rāsilis, -e. a radere, rasum (v. e. g. Leumann, Gramm. 1977, 348). scribirub rass- in var. lect. l. 39. NOT. Tir. 71, 97 -e (*cf. 98 ralla*). de notione (*cf. l. 60*): GLOSS. -e: εὐξύνοτον. quod radi potest (*cf. l. 47*). V 512, 21 -e: *hasta* (*glossam ad hostile refert Heraeus*). [restituitur l. 54.]

1 i. q. *rasus, politus sim.; describuntur*: **a** *res arte factae*: CATVLL. 61, 168 (*ad novam nuptam*) transfer ... limen aureolos pedes -emque subi forem (rass-, nass- var. ll.). Ov. epist. 9, 76 -bus calathis. met. 8, 318 -is huic *Atalantae* ... mordebat fibula vestem (STAT. Theb. 7, 658 f. -is auro [*per enallagen pro f. -i auro, v. Smolenaars, comm. 1994, ad l.; aliter SCHOL.*, v. vol. VII 1, 2263, 76]). SIL. 4, 176 *cuidam* -is hasta ... letum tulit (*de telo ut*: PRVD. psych. 153 *Ira* -e figit humi lignum ac se ... perfodit). ISID. orig. 19, 22, 23 v. p. 55, 21. **b** *materiae*: VERG. georg. 2, 449 nec tiliae leveat cum torso -e buxum non formam accipiunt (*l. et -e per pleompsin dicta; aliter, sc. ita ut locus ad 2 pertineat*, BREV. EXPOS. [-e'] quia facile raditur. item *de ligno*: PS. RVFIN. Ios. bell. Iud. 5, 191 p. 782 *laquearia templi* ligno -i erant apteque cohaerebant [*cf. gr. τὸ εὐξέστον*]. v. etiam l. 43, 57). VELL. 2, 56, 2 *triumphi* Gallici apparatus ex citro, ... Hispaniensis argento -i constituit. PRVD. perist. 3, 69 (*c. contemptu de statuis deorum paganorum*) -bus scopulis. **c** *palmites vitium*: PLIN. nat. 17, 206 hunc *palmitem* praecisum quam maxima amplitudine, tribus partibus longitudinis deraso cortice, quatenus obruatur -unde et -em vocant -deprimere sulco (*inde restit.* 17, 211 donare tempus, ut -em, faciant [*Urichs; transilem codd., quod retinet e. g. André*]).

2 i. qui radi, poliri potest (*cf. l. 45, unde locus pendet*): APVL. mund. 36 p. 369 acuta pinus et -es buxi, odora laurus.

3 i. q. *ad radendum aptus* (*neutr. pro subst., ut vid., significat ferramentum quoddam, sc. scalprum sim.*): GLOSS.¹ Corp. interpr. nom. p. 188, 89 -e (*dasile cod.*): boor (*anglosax.*)).

rāsina v. resina.

rāsio, -ōnis f. a radere. i. q. *actio radendi, rasura*: de variis curationibus medicorum: CAEL. AVR. chron. 1, 4, 134 (133 caput ... radendum) non ... initio morbi -o capit is adhibenda (*cf. 1, 5, 168 utendum etiam localibus adiutoriis, hoc est cucurbitis ... et -e capillorum*). 4, 7, 102 strigilis -o adhibenda corporibus et sicca defricatio. PS. SORAN. quaest. med. 246 anatresis ..., desecatio, -o aut delib(r)atio (*cod. Carnot. [delibr- Fischer per litteras]*), derasio aut dedolatio *codd. Lond. et Lincol.*; respic. chirurgia ossium ut: ORIBAS. syn. 3 add. Aa p. 912 qui pulvis karne super ossa nuda inducit absque -em). de laesione: CAEL. AVR. gyn. 2, 104 fluor liquoris augetur, -e quadam carnis infectus ac tabosus (*cf. Soran. p. 100, 11 quasi cum rasura*).

rāsis, (-is) f., *ὅδαις (?). significatur condimentum quoddam vini: COLVM. 12, 20, 6 -s, quod est genus crudae picis. **rāsito**, -āvī, -āre. a radere. [langob. (*Bergomi, Brixiae*) redezā

[Kruse]

'perstringere, proxime ire'. cf. M.-L. 7075 et Faré, Postille. Schd.] i. q. (saepē, penitus) radere: SVET. Otho 12, 1 faciem cotidie -are ... consuetum, ... ne barbatus umquam esset. GELL. 3, 4, 3 comperimus ... ceteros quoque (sc. praeter Scipionem) ... nobiles viros barbam in ... aetate media -visse (3, 4 tit. radere, 1 radi, 2 rasa; cf. Plin. p. 48, 68).

rāsor, -ōris m. a radere (cf. l. 8). i. qui radit, sc. radendo: afficit: PAVL. FEST. p. 275 'es' fidicines dicti, quia videntur cordas ictu radere. GLOSS. II 576, 16 (daber.) tonsor, -r (i. corruptum; claber [i. glab.] temptavit Goetz, ut significari vid. 'qui se ipse tondit, radit'; cf. 378, 39 ἔνορὸν κοντέως: craver). efficit: GLOSS. remorum -r: κωπο-ξύστης.

rāsōrius, -a, -um. a radere (rasus). scribitur rasur- in cod. 333 I. 24 (saec. VII). [it. rasoio, sard. centr. rezordza, raet. occ. (Engadin) rasuoir, centr. rasù, or. rasor, francog. rasoir, prov. razor, cat. raor; tusc. (M. Amiata) rasója 'instrumentum, quo pabulum comminuitur'; aemil. (Parmae) rasora 'scobina'; hisp. rasero 'hostorium'. per dissimilationem formata sunt sic. rasolu, apul. (Bari) rasulo, abrut. rasola, fere i. q. 'novacula'. cf. M.-L. 7076 et Faré, Postille. Battisti-Alessio V 3210. Cortelazzo-Zolli² 1322 sq. Wagner II 354. Kramer V 474. Wartburg X 93 sqq. Coromines VII 129 sq. Corominas-Pascual IV 749. Schd.]

i. q. ad radendum pertinet: 1 usu pro subst., sc. neutr. **rāsōrium**, -ī (praeter masc. -us l. 32, fem. -a l. 34): a vi sollemni de instrumento ad radendum apto: a proprie: ① de novacula, cultello sim.: VET. LAT. psalm. 51, 4 (cod. 333. al.) sicut -um acutum fecisti dolum (gr. ἔνορόν, cod. 300. al. et Vulg. novacula. explicat IVLIAN. epit. ad l. effectus dolii ... novaculae comparantur, quae acuta ... nihil pilorum, quos radit, reliqui facit). SCHOL. Hor. gloss. Γ epist. 1, 7, 51 ('quendam cultello ... purgantem leniter unguis') cultello: -o. VISIO Pauli 36 rec. F (sim. G, Z) venit ... princeps d(a)emoniorum cum -o valde acuto et praescidit ei peccatori puniendo labia et linguam (rec. P. Sang. novaculam, A bipennem). ② de lima sim. (cf. p. 55, 11. vol. VII 2, 977, 58 et GLOSS. III 462, 11 -us: ξυρτήρ): RVFIN. Orig. in num. 27, 12 p. 277, 5 si aurifex frequenter illud vas igni admoveat, frequenter malleis subdat, -is saepe perstringat, ut ... purgatius fiat (cf. GLOSS.¹ I Ansil. GR 201 grossa: -a argentarii) [rosaria cod.]).

B in imagine vel allegorice spectat ad purgationem: TRACT. de induc. cord. Phar. 40 p. 185 satisfactionis -o intima cordis ... peccato mundare. HESYCH. in lev. 14, 41 p. 963^D ('domum leprosi ... radi intrinsecus') radunt domum, qui libros ecclesiasticos ... discernere subtiliter student, ut ... insidentes ... doctores in pravis libris -o diiudicationis excutientes nullas in ea impietas sinant remanere reliquias (i. ed. Sichardi; rosario Migne, sed cf. postea: quae abraserint).

b vi peculiari (siquidem loci agnoscendi sunt): de materia, quae radendo tollitur: GLOSS. III 77, 72 xysma: -um. de loco, qui radendo purgatur: GLOSS. V 329, 24 -um: ubi raditur aliquid (rosorium trad.; fort. huc pertinet etiam 387, 49 rosorum: ubi roditur aliquid).

2 adi.: PS. SORAN. quest. med. 242 quae differentiae sunt de emmotis, id est lenteolis? quinque; sunt enim quaedam, quae vocantur tilto(i) (i. τίλτοι) ...; alii ... sunt [rasure vel] -ii (sc. qui fiunt radendo panno sim.); alii sunt tortiles eqs. (ad locum v. Fischer apud Andorlini [ed.], 'Specimina', 1997, 113).

cf. Onom.

[rassilis v. rasilis.] **rassus** v. rado (rasus).

rasta, -ae f. vox germanica. est mensura itineris Germanorum (cf. aet. recentioris definitionem Metrol. p. 138, 21 duae leuvae [i. leugae] sive miliaria tres apud Germanos unam -am [rest- var. l.] efficiunt): HIER. in Ioe 3, 18 l. 345 non mirum si unaquaque gens certa viarum spatia suis appellat nominibus, cum et Latini mille passus vocent et Galli leucas et Persae parasangas et -as universa Germania, atque in singulis nominibus diversa mensura sit.

asca, basca, **rastaia** ANTIDOT. Brux. 88. vox magica obscura.

rastellus, -ī m. (-um n. l. 63). a raster. de origine v. l. 75. GLOSS. V 512, 20 -um: ligo ligneus (GLOSS.¹ V Aa r. 44). [it. rast(r)ello, venet. (Patavii) rostelo, sard. rast(r)ellu, raet. occ. (Engadin) rasté, centr. restél, or. ristyel, francog. râteau, prov. rastel, cat. rast(r)ell, restell, hisp. rast(rillo), port. rast(r)elo, restelo, sc. hic illuc inserta -r- litt. sec. rāstrum. cf. M.-L. 7078 et Faré, Postille. Battisti-Alessio V 3210 sqq. Cortelazzo-Zolli² 1324. Wagner II 338. Kramer V 517 sqq. Wartburg X 94 sqq. Coromines VII 281. Corominas-Pascual IV 790. Machado³ V 42. Schd.]

i. q. **rastrum parvum** (sc. ligneum [numeratur inter ea, quae ex viminiibus et materia rustica fiunt VARRO rust. 1, 22, 1; cf. l. 63. p. 148, 3]; ad rem cf. White, Agricultural Implements, 1967, 56 sq.): 1 technice in re rustica adhibetur: a ad faenum sim. colligendum: VARRO ling. 5, 136 -i, ut (h)irpicies, serrae leveles; itaque homo in pratis per feniseia eo festucas corradit, quo ab rasu -i dicti. rust. 1, 49, 1 herba seciā debet de-

pratis stipulam -is eradi atque addere faenisiciae cumulum. b ad semina obruenda: COLVM. 2, 12, 6 herba Medica obruitur non aratro, sed, ut dixi, ligneis -is (i. sc. 2, 10, 27 ligneis rastris. utramque formam exhibet locus pendens PALLAD. 5, 1, 2).

2 extra rem rusticam adhibetur ad fodiendum: SVET. Nero 19, 2 in Achaia Isthmum perfodere adgressus ... primus -o humum effudit (cf. Cass. Dio 63, 16, 2 δίχελλαν). Kruse.

***rāster**, -trī m. et ***rāstrum**, -ī n. (-us m. l. 29). [cum rāstrum a verbo rādere, sc. < *rād-trom < *rāsd-trom, derivatum sit, rāster originis gr. est: cf. ὁδοστήρ, -ῆρος, dipthongo -ai- vocali -ā- substitutum (ut in crāpula a ςκαπτάλη), v. Schwzyer, Gramm. I, 1939, 201 sq., Wackernagel, Kl. Schr. 1056 sq.; quae vox cum lat. rāstrum contaminata esse vid. Mei.] de origine: VARRO ling. 5, 136 -i, quibus dentatis (-lis trad.) penitus eradunt terram atque eruunt, a quo rūtu -i, dicti (v. app. crit.). SERV. georg. 1, 94 -a dicta, quia terram radunt. SCHOL. Hor. epod. 5, 30 ('ligonibus') dicti ... -i a raritate dentium (item Verg. Bern. georg. 1, 155, sed v. app. crit.). ISID. orig. 20, 14, 6 (doctrinas SERV. et SCHOL. complectens; inde GLOSS.). NOT. Tir. 102, 79 -um. de genere et formis: et masc. et neutr. testantur e. g. NON. p. 222, 5 sq. SERV. georg. 1, 94, locis certis exhibetur masc. inde a PLAVTO, neutr. inde ab OV.; nom. sing. occurrit non nisi apud gramm. sim., sc. -r PHOC. gramm. V 415, 31 EXC. Bob. gramm. I 552, 17 (adde l. 24. 26. 29. al.), -um SERV. georg. 2, 421 CASSIOD. gramm. VII 205, 6 (adde l. 18. 24. 26. 30. al.), -us l. 29. de notione (cf. p. 149, 18. 58. 64): CHAR. gramm. p. 452, 33 -r: δίχελλα. EXC. Bob. gramm. I 554, 26 -um: ἡ ἄρμη. SCHOL. Verg. Bern. ecl. 4, 40 -os: aratra, vel -os, quibus operiuntur grana. GLOSS. -r: δίχελλα. -um: σκαπάνη καὶ σκάφη δίχελλα, μαζέλη, τὸ τζάπιον. fossorum vel ferramentum duplex. genus (in)strumenti rusticorum. ferramentum culturae eqs. -os: ligones, id est mettocos (anglosax.). GLOSS.¹ II Philox. RA 29 rast(r)us: σκαφεῖον. Corp. R 9 -r: egide (anglosax.). interpr. nom. p. 189, 273 -um: raece (anglosax.). sim. al. legitur singulis binis locis apud PLAVT., ENN., TER., CATONEM, CATVLL., VARRONEM aliasque, saepius apud VERG., OV., COLVM., PLIN. nat. [it. rastro, langob. (Comi) rast 'tridens', vasc. (Lavedan) rastre 'genus mariae', arag. rasta 'genus hirpicis', gallaec. rastro 'stiva'; a cat. rastro, hisp. rastro, port. rast(r)o 'vestigium' fort. orta sunt sic. rastro, sard. mer. rastro, (ar)rastro 'vestigium venationis'. cf. M.-L. 7079 et Faré, Postille. Battisti-Alessio V 3211. Wagner II 338. Wartburg X 98. Coromines X 117 sqq. Corominas-Pascual IV 789 sq. Machado³ V 42. Schd.] [confunditur in codd. c. rutrum p. 149, 42. 52 (cf. p. 149, 31. 41); falsa var. l. pro aratrum VERG. georg. 1, 213 (iam in codd. vet.); e coni. dub. p. 116, 61.]

nomen instrumenti rusticī (ad rem v. e. g. Blümner, Privataltertümer, 1911, 565). accedunt attrib. e. g. bicornis l. 62, bidens GLOSS. II 277, 33, curvus p. 149, 16, dentatus l. 13 (cf. l. 16. p. 149, 18 et ?dentefaber p. 149, 15), eburnus l. 73, ferreus p. 149, 18. 21, gravis l. 56. 65. al., ligneus p. 149, 19. 24, quadridentis l. 57, tenax p. 149, 64. pro syn. est ligo l. 15 et GLOSS., e. g. l. 28 (disting. e. g. l. 59. p. 149, 2, 31), sarculum VITAE patr. Iurens. 76 (disting. e. g. l. 57. p. 149, 2, 11), disting. marra p. 149, 5. 11; genus -orum esse vid. (h)irpex p. 149, 18 (cf. p. 147, 74); pars asciae significari vid. l. 60. 61.

1 illustratur usus instrumenti (in imag. p. 149, 12. 28); adhibetur: a ad fodiendum: a in agro (sc. colendo; huc traximus exempla parum definita, e. g. l. 54): ① ad occandum vel ad quemlibet usum (in contextu iuxta ponitur aratrum e. g. p. 149, 1, 7, vomer e. g. l. 67. p. 149, 8. 10): PLAVT. Merc. 277 istos -os vilico Pisto ipsi facito coram ut tradas in manum. TER. Haut. 88 (69 numquam desinat fodere aut arare) istos -os ... adpone, ne labora (cf. 92 hui, tam gravis hos?). CATO agr. 10, 3 ferramenta: ... sarcula VIII, palas IIII, rutra V, -os quadridentes II, eqs. ([i. item 11, 4, unde VARRO rust. 1, 22, 5 falces, palas, -os]. item inter instrumenta fundi: ALF. dig. 33, 7, 16, 1 [ex Cornelio] -os, ligones. PALLAD. 1, 42, 3 sarculos ... vel ascias in aversa parte referentes -os [inde ISID. orig. 19, 19, 12 ascia est manubrio brevi ex adversa parte referens vel ... malleum ... vel bicorne -um]. VERG. georg. 1, 94 -is glaebas qui frangit inertis ..., iuvat arva (AVG. in euang. Ioh. 3, 1 quod agitur in agro -is, ut gleba frangatur et semen operiatur). 1, 164 (160 quae sint ... agrestibus arma) plaustra ... et iniquo pondere -i. 1, 496 agricola gravibus -is galeas pulsabit inanis (sc. pulsu fortuito ut: Ov. fast. 2, 677 [ad Terminus] seu vomeribus seu tu pulsabere -is. cf. PERS. 2, 11 o si sub -o crepet argenti mihi seria! CLAVD. 21, 136 qualia -is ossa ... resonent). 3, 534 bubus pestilenta mortuis homines agre -is terram rimantur. Aen. 7, 726 populi vertunt felicia Baccho Massica ... -is ([CLAVD. DON. ad loc. p. 103, 2 -is vertunt vineta]. RVFIN. Orig. princ. 3, 1, 10 p. 211, 19 -is gravibus ... glebas vertere. cf. -o versare: Ov. ars 1, 726. PRVD. c. Symm. 1, 638 [illustratur actio inepta] haud aliter quam si -is quis temptet eburnis caenosum v. solum). 9, 608 iuventus Rutulorum ... -is terram domat (SIL. 8, 369 ANTH. 415, 55 DRAC. laud. dei 1, 449). Ov. met. 2, 287 (log. Tellus) vul-

nera aratri -orumque fero. 11, 36 fodiebant, arva coloni; ... *hi* relinquunt arma ...; iacent dispersa per agros sarculaque -ique graves longique ligones (cf. e. g. l. 32 et SEN. dial. 4, 25, 2 fodientem et altius -um adlevantem. HIER. vita Hilar. 3, 5 -o humum fodiens. sim. COLVM. 3, 11, 3 -is ... effodere. 10, 71 tu gravibus -is ... perfode terga *terrae*, tu ... marris eqs.). al. CELS. frg. Non. p. 222, 6 omnes -a et adtollunt et adigunt. COLVM. 2, 10, 23 subactum solum pluribus iterationibus aratri vel -i (cf. TRACT. de induit. cord. Phar. 39 -o et vomere terram subigentem). al. LVCAN. 5, 404 quae piger Apulus arva deseruit -is et inertii tradidit herbae. PLIN. nat. 17, 33 quae *terrae* ... -os aut vomeres ingentibus glaebis onerent. 18, 180. Ivv. 15, 166 *primi fabri* -a et sarcula tantum adsueti coquere et marris ac vomere lassi. al. in imag.: EPIST. episc. Greg. Tur. Franc. 9, 39 p. 461, 4 quibus personis agrum eius *dei* intenta operatione fidei -o colentibus. ⑩ ad herbas exstirpandas (exempla certiora; cf. l. 9): ENN. ann. 319 -os dentefabres, (v. app. crit.) capsit causa poliendi agri. CATVLL. 64, 39 die festo non ... curvis purgatur vinea -is. VERG. georg. 1, 155 nisi ... adsiduis herbam insectabere -is, messes non surgent. PAVL. FEST. p. 105 irpices: genus -orum ferreorum, quod plures habet dentes ad exstirpandas herbas in agris. COLVM. 2, 10, 27 post sationem ... locus ligneis -is sariendus et identidem runcandus est, ne ... herba noceat (inde PALLAD. 5, 1, 2). OP. imperf. in Matth. 40 p. 855ⁱⁿ sicut -o ferreo herbae radicitus elevluntur a vinea, sic et acri sermone vitia de populo resecantur. ⑪ ad semina cooperienda (exempla certiora; add. p. 148, 25, 64): COLVM. 2, 10, 27 ligneis -is ... iacta semina obruantur (inde Pallad. 5, 1, 2 rastellis). PALLAD. 4, 9, 13 semina sparsa iactabis et -o obducta copries.

b in qualibet terra vel materia humi strata: ① ad stercus tractandum: COLVM. 2, 14, 8 si repastines, totum stercilinum -is permisceri oportet, quo facilius putrescat. SIDON. epist. 7, 6, 3 (in imag.) me hunc esse ..., cuius stercora ... mysticis orationum tuarum -is erudebuntur. ② ad res inveniendas (aliter p. 148, 65 sqq.): LVCAN. 4, 294 aquam quaerentes nec solum -is (ruris Heinsius) durisque lagonibus arva, sed gladiis fodere suis. AVG. serm. 72, 10 coll. Dolbeau 1996 p. 127 l. 166 si audias aurum non posse inveniri nisi sub terra, adripias -um et fodias in domo tua (quaeritur thesaurus ut: DIONYS. EXIG. inv. cap. Ioh. p. 429^D tollens ... -um coepi fodere ...; quantumque ego fodiendo descendebam, tantum sonus validior quasi ex repercussione hydriæ reddebat [gr. p. 428^A ὁρύον]). ③ ad arenam verrendam: MART. 2, 75, 6 turba puerorum sanguineam -is ... renovabat humum. ④ ad fossas militares faciendas (cf. l. 52): VEG. mil. 1, 24, 5 ad quod opus, sc. fossam castris circumducendam, ligones, -a ... habere convenit semper in promptu ([ruris var. l., rutra Steweckius]. sim. 2, 25, 6 legio habet ad fossarum opera facienda bidentes ligones, palas, -a eqs. [rutra var. l. fort. recta, Steweckius, Lang]). ⑤ ad flumen deflectendum (sc. per miraculum): GREG. M. dial. 3, 9, 3 vir domini ... -um sibi ... fecit; ... -um per terram traxit; quem, relicto alveo proprio, tota fluminis aqua secuta est. ibid. iterum.

b ad actiones a fodiendo alienas vel deflexas: OV. met. 13, 765 iam rigidos pectis -is, Polypheme, capillos, iam libet hirsutam tibi falce recidere barbam. fast. 1, 700 versi ... in pila ligones factaque de -i pondere cassis erat (item adhibetur ad arma facienda: STAT. Theb. 3, 589 aratra caminis -aque et incurvi saevum rubuere ligones). VIR. ill. 1, 4 quod vallum Remus ... transilivit et a Celere centurione -o, fertur occisus (ruris vel -o var. l.).

2 exempla cetera; respiciuntur: **a** homines, qui -o utuntur, eorumve condicio vel ars (disting. arma sim. l. 58 sq., rostra l. 60): TER. Haut. 931 (proverbialiter; cf. Otto, Sprichw. n. 1508) si illi pergo suppeditare sumptibus ..., mihi illaec vere ad -os res reddit (huc spectare vid. GLOSS.^L III Abol. AD 34 ad -os: fossores). SIL. 8, 461 armis vel -is laudande Camers populus. CLAVD. 20, 196 posito ... tuos mucrone sodales ad -os sudare doce. SIDON. carm. 2, 529 (per homoeoprophoron) parentem a -is ad rostra roga. **b** plantae, humus sim., quae -um patiuntur: VERG. ecl. 4, 40 aetate aurea restituta non -os patietur humus, non vinea falcem (cf. p. 148, 25). georg. 2, 421 illae oleae valentiores non ... exspectant ... -os ... tenacis (SERV. ad fodiendum ..., quia cum trahitur -um per agros, omnem spurciam secum colligere videtur, [add. auct.]. cf. PLIN. nat. 12, 66 murra gaudet -is atque ablaqueationibus. 15, 4 nec oleas desiderare -os ... ullamque curam). 2, 439 iuvat arva videre non -is, hominum non ulli obnoxia curae. PLIN. nat. 12, 112 balsamum -is nitescit properatque nasci. 17, 188 inimicos ... pubescente uva -os satisque esse vineam ter anno confodi.

deriv.: rastellus, rastrarius.

Harbsmeier.

?rastilia v. rartilia.

rastrarius, -a, -um. a raster (rastrum). i. q. ad rastrum pertinens, sc. de comoedia rustica CAECILII ab aliis eiusdem nominis fabulis distincta (cf. Wolfflin, Rhein. Mus. 43, 1888, 308 sq.; an de persona

fabulae principali?): CAECIL. com. tit. hypobolimaeus -a (v. etiam vol. VI 3, 3152, 67).

Kruse.

rastrum v. raster.

***rásūra**, -ae f. a radere. scribitur rass- in cod. rec. p. 151,

5 8. de notione: GLOSS. II 239, 29 ἀπόξυουα: strigmentum, -a. 378, 40 ξύσμα: haec -a (497, 56). III 207, 32 cataisma (i. κατάξυσμα): -a. 546, 2 eliquisma, -a navis afar (i. aforis? latet ἐλκυσμα ut: 562, 51 eleusma: -a navis deforis. al.). 552, 33 ἀποκιματοι, elpoquimatum (cf. l. 7) id est -a navis mari[s] qu(a) ducta est ([sim. 535, 5, ubi resina nabis]. latere vid. ἀπόχυμα ut: 580, 15 abiquimatum id est -a navis deintus. al.). 575, 39 τίρη, id est -a de estuas (i. statu. i. ζύπος ut: 585, 41 r. id est de statuus -a. 594, 37 r.: -as destatuas [item fere 628, 26]. cf. l. 16 sqq.). 576, 74 spondon (i. σπόδος): -a panis. GLOSS.^L I Ansil. PE 842 peripsema: -a aut linatura (i. limi ...) rei (844 ra(sura) vel l.). RA 205 sq. -a: purgatio cuiuslibet rei (207). mundatio. mire e l. 11sq. ortum esse vid. GLOSS. III 560, 44 destatuas id est -as (623, 15 d. id est -as de navi aquatica exteriora. al.). legitur singulis locis apud COLVM., APVL. et inde a saec. IV, praecipue apud medicos. [partim serm. docti propria esse vid. val. rásurā, it. rasura, sard. centr. razura, francog. rasure, prov. vet. (et raz.), cat., hisp., port. rasura. cf. M.-L. 7081. Tikit-Miron³ III 287. Battisti-Alessio V 3211. Cortelazzo-Zolli² 1322 sq. Wartburg X 98 sq. Coromines X 131. Corominas-Pascual IV 749. Machado³ V 42. Schd.] [confunditur c. ros. l. 63 (cf. l. 53).]

significatur radendi actio vel id, quod radendo efficitur (cf. Zellmer, Die lat. Wörter auf -ura, 1976, 260 sq.): **1** praevalente respectu actionis, quae fit: **a** manu vel instrumento (hucine p. 151, 10?); afficitur:

a quidlibet: COLVM. 4, 29, 9 calamus ... debet adlevari, atque is ex ea parte, qua raditur, ut sit levis; eaque -a ita deducitur, ut medullam contingat eqs. APVL. met. 4, 14, 6 tergus omne, sc. ursi, -ā studiosā tenuamus. VVLG. lev. 14, 41 domum ... radi intrinsecus ... et spargi pulvrem -ae extra urbem. **b** hominis caput tondendum: HIER. in Is. 5, 15, 2 barbae capitisque -a luctus indicium fuit (THEOD. PRISC. log. 45 p. 145, 14 post -am c. CAEL. AVR. acut. 2, 9, 53 [antea: rasis ... capillis]. chron. 3, 8, 131 tonsura vel -a c. al.). THEOD. PRISC. eup. faen. 42 (antea: detonsis capillis; postea: raso capiti). log. 45 p. 146, 3 post -am novaculae. ANTIDOT. Brux. 26. in imag.: HIER. in Mich. 2, 11. 61 gloria ... Israel decalvata est ..., et si quid ... renatum pilorum fuit, alia ... -a et attonzione truncatum est. ibid. 1. 112 gloria nostra ... attonsa est et dilatavimus -am eqs.

b spiritu cum gutturis fricatione expresso, sc. in proferendis quibusdam sonis: HIER. in Tit. 3, 91. 190 in aspirationibus et quibusdam cum -a gulae litteris proferendis.

c morsu morbi, sc. translatione quadam: CASS. FEL. 73, 4 lenire intestinorum -am ex ... malo humore effectam (cf. Langslow, Medical Latin, 2000, 197; an ad 2b?).

2 praevalente notione effectus respicitur: **a** materia radendo a re, superficie ablata (gr. resp. ξύουα, ξέουα, nisi aliud indicavimus):

a minus consulto, naturā: ① varia exempla: SCHOL. Hor. sat. 2, 4, 81 -a serrarum, quod Graeci dicunt ποιόυα. HIER. in Is. 12, 44, 6 1. 88 G. segmenta eius, sc. arboris in statuam sculpndae, atque -ae mittuntur in focum, ut eqs. ② de eis, quae excernuntur in dysenteria, fluxu ventris graviore sim. (alia in re SORAN.): MARCELL. med. 27, 35 qui ventris fluxu vel -a, sc. egesta, laborabit (ras- codd., ros- edd. c. Helmreich). CASS. FEL. 48, 1 -as cum gutta sanguinis emittunt cum morsu intestinorum. HIPPOCR. progn. 11 p. 142, 3 sunt ... haec -ae, colerica et sanguinolenta et viridia et nigra, aliquando simul procedentia ..., aliquando ... separata (gr. p. 207, 6 [app. crit.] ξυματώδεα). SORAN. p. 100, 11 (de vulneribus matricis) humor ... quasi cum -a et purulentus abundans fertur (cf. p. 146, 71). ORIBAS. syn. 9, 12, 1 La p. 295 si cum -a intestinarum et modicus appetet sanguis (Aa cum -as; gr. ἐκκρίσεις ... ξυματώδεις). PS. DEMOCR. med. 31, 1 fluxus vero fit, quando multos dies delectantur facere ventrem et digeruntur colerica et flegmatica secuntur et -ae eqs. (-rie cod. unus). PHILVM. med. 2 p. 117, 1 cum -a (ros- var. l.) incipit. ALEX. TRALL. 2, 222 si -ae per ventrem deponuntur (gr. ξυματώδεις). ANTIDOT. Brux. 42 -am cum putredine facientibus. al.

b potius consulto: ① pendet gen. indicans, qua materia constet -a (e. g. l. 69, 75) vel totum, quod radendo penitus contritum sit (maxime l. 72 sqq. p. 151, 1) aut id, a quo quid abrasum sit (maxime p. 151, 2 sqq.): PELAGON. 5 -ae eboris ([inde VEG. mulom. 1, 10, 6]. al.). VEG. mulom. 3, 12, 3 -ae cornu cervini (GLOSS. III 557, 5). THEOD. PRISC. eup. faen. 5 ferri purgationem et -as plumbi (lv. app. crit.). 58). 89 -a cucurbitae (CASS. FEL. 61, 5 DIOSC. 2, 118 p. 225, 11. ORIBAS. syn. 9, 10, 19 La p. 289 c. -a recentem [Aa -as]. PS. THEOD. PRISC. simpl. med. 34 -a ipsius c. [sim. Galen. XII 34]. al.). DAMIG. lapid. 47, 2 chrysolithus applicatus ad -am auri. DIOSC. 1, 108 p. 54, 24 -a vel limatura ebeni (gr. 1, 98, 2

[Goldstein]

τογνευμάτων). 3, 84 p. 412, 17 -a radicis *spondylīi*. 3, 97 p. 420, 10 *taurocolla* ex -a corii fit (gr. 3, 87 *brevius*). ORIBAS. syn. 7, 18, 4 La p. 150 lentei ([i. lin-, quod legitur in Aa]. 9, 17, 10 La p. 306 [sim. Aa p. 305] cinerem de -a 1. factum). Ps. THEOD. PRISC. add. p. 289, 25 -ae navis marinae (cf. p. 150, 7 sqq.). (II) *cetera exempla*: CHIRON 998 lactem caprofici in locum contundes ... et -am de suo sibi superimpones eqs. MARCELL. med. 8, 23 rades concham ... et -am tundes in mortario. PLIN. phys. Sang. p. 235 1.18 cucurbita radet et desuper cucurbita exprimitur; (r)assuram facis.

b *locus corporis radendo, scabendo sim. laesus, genus vulneris (hucine p. 150, 44?)*: CHIRON 917 (*nisi ad 1a*) lipparocerotum ad -am et ad dolores. HIER. in Zach. 12, 1 1.69 *ut gravissimum lapis scissuram aliquam vel -am in levantium eum corporibus derelinquat*. CAEL. AVR. salut. praec. 35 *inaequales palaestrae contundunt ... luctantes et -as corporis efficiunt*. MISC. Tir. p. 63, 6 ad -am gule et fautium ulceram vulnera atra.

rāsūrius v. rasorius.

1. rāsus v. rado.

2. rāsus, abl. -ū m. a radere. i. q. *actio radendi*: VARRO ling. 5, 136 v. p. 147, 75. *Goldstein.*

ratābundē adv. a ratare. i. q. *ratione adhibita*: VIRG. gramm. epist. 4, 1, 1 historica expositio, si recte ac -e fuerit perordita eqs. *dub. an recte restituerit Polara adi. ratābundus pro nat-* VIRG. gramm. epist. 5, 8, 3 (v. vol. IX 1, 120, 27). *Holmes.*

ratārius v. ratiarius.

ratē v. reor.

rathem v. raphem. **ratī habitio** v. I. 57. **ratē** v. 1. ratis. **ratī habitio** v. I. 57. **ratī habitio** v. I. 57.

rat(i)ārius, -a, -um. a 1. ratis (cf. e. g. ignarius *iuxta ignari-* us). *de origine et notione* v. I. 31 sqq. *scribitur ratia- in codd.* PAVL. dig., SERV. auct. *et in inscr. plerisque, rata- in codd.* GELL., ISID. *et in inscr. I. 44. 48. abbreviatur rat* I. 41.

i. q. *ad ratem pertinens*: **1** pro subst.: **a** fem. de genere quodam *naviculae* (sc. subaudita voce *navis sim.*; *ad rem* v. *Gauckler apud Daremberg-Saglio IV 2, 814sq.*): ?VARRO v. I. 33. GELL. 10, 25, 5 (cf. tit. *navium* ... *vocabula, quae scripta in veterum libris reperiuntur*) *navium* ... *appellationes haec sunt: ... cydarum, -ae, catascopium*. SERV. auct. Aen. 1, 43 (*unde suppletur VARRO* ling. 7, 23; *antea* p. 229, 37) *hinc naviculae cum remis -ae dicuntur* ([tiar- Burman, -tar- Duker; *ratiam*(e) *codd.*] *sim.* ISID. orig. 19, 1, 9 [*antea* p. 229, 42] *ad cuius ratis similitudinem fabricatae naves -ae dictae*). CIL VIII 27790, 1 (*in opere musivo; saec. III?*) *ratis sive -a (sub imag. naviculae cum remo, cui adscriptum est etiam σχέδια)*.

b masc. de eo, qui res vel homines *ratibus portat* (sc. per flumen, lacum sim.), *rates fabricatur vel accommodat sim.*: *respicitur collegium*: CIL XII 2331 (a. 37) -i Voludnienses. INSCR. Année Épigr. 1999 n. 1065 (*Lugduni, ante a. 260; si recte solvit*) *num(ini) Aug(usti) ratiarii* Eburonenses fratre(s). CIL XII 2597 deo Silvano pro sal(ut)e -or(um) superior(um) eqs. *cetera exempla*: INSCR. Zeitschr. Pap. Epigr. 161, 2007, 277 (e Colon. Agripp.; saec. II, ut vid.) *Gemmatus (r)atarius co(nsularis) (i. qui consularem per Rhenum portat? sim. Inscr. Année Épigr. 1990 n. 728 barcarius cos.)*. PAVL. dig. 13, 7, 30 qui -o (-a *codd. duo ante corr.*) crediderat, cum ... pecunia non solveretur, ratem in flumine ... detinuit ...; si invito -o retinuissest eqs. CIL VIII 24512 (*non ante saec. III ex.*) *quid -is transeuntes dare debeant: homo caballaris stolid(es) IIII; homo pedeste* eqs. **?c** neutr. plur. de munere eius, qui *rates gubernat vel accommodat sim. (nisi nomen est loci)*: CARM. Année Épigr. 1982 n. 405 (*Mediolanī*) *(in legi)one merūtus ratiari(a) gessi (de (regi)one ... Ratiaria cogitat Cugusi, Aspetti letterari dei Carm. lat. epigr., 1996, 390; perisse vid. ultima littera, v. imaginem phot. Epigraphica 41, 1979, 159).*

2 adi.: CIL XIII 2035, 5 (vix ante saec. II) negotiatori artis -ae.

cf. Onom. *Harbsmeier.*

*ratī habitio et inde ***ratihabitio**, -ōnis f. sec. ratum habere (quod saepe occurrit in contextu). *voces separantur particulis enim* VLP. dig. 46, 3, 12, 4 PAVL. dig. 37, 1, 16, quoque p. 152, 11, *verbis pluribus* p. 152, 27 sq. *plur. non nisi* p. 152, 24. *legitur fort. iam saec. I¹* (v. p. 152, 13), certe inde a saec. II; *abiit in sermonem gr.* SCHOL. Basilic. 17, 2, 9 *ὅπιτινων.* *[Ratihabitatio pro -o exhibetur neglegentia scribarum e. g. MARCIAN. dig. 20, 1, 16, 1 (cod. F ante corr.). COD. IUST. 2, 12, 1 (L ante corr.; ratae habitioris R ante corr.)]*

t. t. *iuris*, i. q. *actio ratum habendi id, quod ab alio gestum est* (sc. *actiones et varia negotia [nuptiae libertae p. 152, 11], sed delictum p. 152, 12 sq.; ratum habent fere domini, ceterum episcopus Romanus p. 152, 26 sqq., pater p. 152, 15, 26, patronus p. 152, 11, uxor p. 152, 19; in contextu ponuntur e. g. confirmatio p. 152, 24, consensus p. 152, 26, probare p. 152, 7. plura ad rem collecta sunt* DIG. 46, 8 rubr. *ratam rem haberi et de -e.* COD. IUST. 5, 16 rubr. *de donationibus ... et de -e; v. e. g. Wacke, Zeitschr. Sav. Stift. Rom. Abt. 121, 2004, 344sqq.*): COD. IUST. 2, 12, 1 (a. 150) cautio -is tunc exigitur a procuratore, quotiens incertum est, an ei negotium mandatum est (cf. SCAEV. dig. 46, 8, 4 fideiuossores, qui de -e caverunt. VLP. dig. 3, 3, 40, 3-is ... satisdatio ante litis contestationem a procuratore

exigitur). AFRIC. dig. 46, 8, 24, 1 (*antea: an ... si mortuus fuisset qui petisset vel furere coepit, ratum haberi possit*) *neutram ... causam impeditre -em.* MAECIAN. dig. 36, 1, 67 pr. *in hereditate restituenda domini iussum praecedere non oportet, sed ... o subsequi poterit exemplo bonorum possessionis* (cf. MARCELL. dig. 46, 8, 17 *insecuta -e recte actum esse a procuratore*). SCAEV. dig. 3, 5, 8 erit ... et post -em negotiorum gestorum actio (*[antea: si ... probavi]*. VLP. dig. 3, 5, 5, 11 *nullum negotium tuum gestum est, cum debitor tuus non fuerit; sed -o, inquit Sex. Pedius, fecit tuum negotium* (*ibid.* -o constituit t. n., quod ab initio t. non erat, sed tua contemplatione gestum. *sim. 3, 5, 5, 12.* 38, 1, 13, 5 rati quoque habitio patrono *opera exigent* obest in nuptiis libertae. 43, 16, 1, 14 si quod alius diecit ratum habuero, ... secundum Sabinum et Cassium, qui -em mandato comparant, ... diecisse *videor* (*ibid.* in maleficio -em m. comparari [*inde* 50, 17, 152, 2]. 46, 3, 12, 4. cf. COD. IUST. 4, 28, 7 pr. patris -em principali patris m. vel consensui non esse assimilem). al. PAVL. dig. 3, 5, 23 creditoris -e liberor *debito*. 12, 6, 6, 2 (e Celso) si indebitum accepit, ideo exigi -em, quoniam eqs. (COD. IUST. 5, 14, 11, 1 *licere marito de paraphernis actiones movere ... nulla -e uxoris ab eo exigenda*). al. MARCIAN. dig. 20, 1, 16, 1 *eo, quod ratum habet, voluisse eum dominum retro recurrere -em ad illud tempus, quo convenit* (cf. COD. IUST. 4, 28, 7 pr. nostra novella lege [*sc. l. 24*] et generaliter omnis -o, prorsus, trahit et confirmat ea ab initio, quae subsecuta sunt [*l.* retrorsus Krueger, *sed locus inseri possit vol. X 2, 2156, 40sqq.*]. 5, 16, 25, 2 [*antea: specialis confirmatio*] alias -es negotiorum ad illa reduci tempora oportet, in quibus contracta sunt). COD. IUST. 4, 28, 7, 1 sine mandato vel consensu vel voluntate vel -e patris. GREG. M. epist. 9, 23 1.3 quotiens in quibusdam conventionibus noster exspectatur assensu ..., rati (ratio var. *l.* -o Ewald-Hartmann) eas pro securitate partium debet *habitio, solidare* (*l.* habitio, habita *codd.*, *del. E.-H.*). *ibid.* 1.11 omnia, sicuti inter vos, *sc. defensorem et rectorem patrimonii, gesta sunt, per huius -is, paginam confirmamus* (*l.* *edd.*; ratio(cinatio)nis vel (ratio) tuitionis *codd.*).

Duursma-Bk.

*ratio, -ōnis f. [vox una cum reor, ratus sum a radice *(*re*) -enumerare, computare' derivata et cum got. *raþjo* 'nummer, ratio' comparanda, cf. Rix et al., Lex. der indogerm. Verben, 2001, 499; de Vaan, Etym. Dict. of Latin, 2008, 519sq.; Leumann, Gramm. 1977, 366. Mei.] *de origine*: FEST. p. 286 ratissima ... ab his, quae rata dicimus; unde etiam -es dictae (*an de sola notione?*). *praeter p. 159, 14 notatur in tit. rat saepius, rati vel raro, v. p. 158, 29, 160, 27, 161, 17.* NOT. Tir. 42, 18-o. *de notione: pro gr. λόγος adhiberi lat. -o dicitur e. g. p. 178, 36, 38sq. 188, 7, 197, 37. CASS. FEL. 67, 5 ISID. orig. 2, 24, 7. GLOSS.¹ II Philox. RA 32 -o: λ., ἀναλογία, ψῆφος, (cf. p. 154, 48). Abav. RA 18 -em: viam, λ., λογάρου, ὁδόν. ceterum cf. GLOSS. II 362, 8 λογισμὸς ἐπὶ διανοίᾳ: animus, haec cogitatio, haec -o et singulas artium definitiones e. g. p. 164, 16, 176, 51, 192, 45sqq. differre dicitur a causa vol. III 661, 3sqq. (-o adhibetur, ut explicetur c., infra p. 178, 22, 191, 19; cf. quae p. 195, 30 monimus), ratiocinatio p. 204, 26sqq. 205, 66, mens p. 170, 52; cf. p. 174, 73sqq. legitur in TAB. cens. p. 158, 64 et inde a PLAVTO, TER., CATONE imprimis in prosa orat. (frequentatur a CIC. [plus quam 1900^{ies}], VITR., SEN. philos., COLVM., PLIN. nat., QVINT., TERT., LACT., CHALC. al. et ab iurisconsultis), raro in carm. heroicis (deest LVCANO), saepius in poesi didascalica (maxime LVCR. [fere 220^{ies}], MANIL. [66^{ies}]). *[Idalm. rasaun, it. ragione, sard. centr. vet. rathone, rec. ratione, arresoni (cf. sard. mer. [Sanct'Antico] de colono: fai s'arračoni 'parte redditus conducere agrum'), raet. centr. rejün, or. razon, francog. raison, prov. razó, cat. ráo, hisp. razón, port. razão. cf. M.-L. 7086 et Faré, Postille. Battisti-Alessio V 3198. Cortelazzo-Zolli² 1312 sq. Wagner I 116, II 339. Kramer V 502sq. Wartburg X 105sqq. Coromines VII 100sqq. Corominas-Pascual IV 802. Machado³ V 43sq. Schd.-Cr.]* [confunditur in codd. imprimis c. oratio, v. vol. IX 2, 877, 21sqq.; in falsa var. l. pro ratiocinatio p. 204, 41, rationalis p. 221, 47.]*

i. q. *actio eius, qui quid ratum habet, facit, vel effectus eius actionis* (cf. l. 37; gr. respondet passim λόγος, e. g. p. 155, 70, 172, 26, 177, 56, 186, 8, 193, 58 [cf. l. 40], ceterum e. g. λογισμός p. 155, 73, 168, 72, 178, 12 [cf. l. 43] et INSCR. Année Épigr. 1996 n. 1498 [v. n. 1403; e Lycia, a. 305/6]. notiones deflexas et metonymias v. p. 157, 45sqq. 161, 25sqq. 167, 23sqq. 173, 75sqq. 183, 42, 195, 27sqq.).

exempla sic digerenda esse putavimus:

CAPVT PRIVS: pertinet ad actionem statuendi, convenienti de rebus computandis, metiendis:

I respiciuntur accepta et expensa:

A proprie:

1 in vita privata: **a** usu communi: p. 154, 53 (locut. cum acc. p. 154, 53; respicitur munus -es curantis p. 156, 66, lex Falcidia p. 157, 10). **b** c. gen. obi. rei non neglegendae in locut. -em

[Wick cum Bk.]

habere: p. 157, 30. **c** notione deflexa: p. 157, 45 (de summa redditum sim. p. 157, 49, de negotiis p. 158, 3, de portione p. 158, 36, de libro p. 158, 48, de instituto administrationis p. 158, 56).

2 in administratione publica vel Caesaris: **a** notione sollemni: p. 158, 62 (ad significandum munus a -bus sim. p. 160, 1, ad notandas res officii cuiusdam proprias p. 161, 14). **b** notione deflexa: p. 161, 25 (sc. varia meton. adhibita).

B in imagine: p. 161, 67.

II respiciuntur quaelibet computanda, numeranda:

A numeri, res variae:

1 de computandi actione vel de summa: p. 162, 32 (in quaestione arithmeticis sim. p. 162, 64, in operibus conficiendis p. 163, 52).

2 de habitu numerorum:

a respiciuntur singula commetienda (praemonenda p. 164, 16): **a** comparantur duo: p. 164, 46 (quaeritur alter terminus proposito priore p. 164, 47; statuitur mensura terminorum collatorum p. 164, 63, modulus symmetriarum p. 165, 20).

b comparantur bina per analogiam: p. 165, 41.

b respicitur totum ordinatum partium mensurā: **a** usu generali: p. 165, 71 (e. g. in musica, mundo p. 165, 75, in corpore humano p. 166, 15). **b** definitur, quomodo partes ad totum referantur, sc. de norma: p. 166, 61 (meton. de re rata p. 167, 23).

B tempus: p. 167, 42 (de ordine fastis descripto p. 167, 68).

CAPVT ALTERVM: pertinet ad quamlibet actionem reputandi, statuendi:

I significatur potius ipsa actio (usu meton. sub B2):

A in locut. verbalibus; de eo: **1** qui certum aliquid statuit: p. 168, 17 (-em inire p. 168, 41, habere p. 168, 64). **2** qui locum dat rei non neglegenda sim.: p. 168, 73 (maxime -em habere; iuncturae aliae, etiam sine verbo, p. 170, 14).

B exempla cetera:

1 notione communi pertinet ad: **a** intellegendum, explicandum: p. 170, 49 (arte quadam indagandi p. 170, 71; technice respicitur genus controversiae rationale p. 172, 2, syllogismus p. 172, 10). **b** rem bene gerendam: p. 172, 42. **c** temperandos affectus sim.: p. 173, 47.

2 metonymice significatur:

a id, quod considerationi vel studio propositum est: **a** commodum, id quod alicuius interest: p. 174, 1. **b** munus, negotium, quaestio: p. 174, 32.

b is, qui reputat, sc. de mente vel de animante mente praedito; pertinet ad: **a** homines deosve paganorum: p. 175, 20 (usu generali p. 175, 21); de eo, quo affectus et actiones reguntur, sc. in doctrina philos. p. 176, 10, in vita communi p. 177, 25; de eo, quo cognoscitur, iudicatur p. 177, 43). **b** animum mundi: p. 177, 75. **y** deum Christ.: p. 178, 26 (respicitur filius dei p. 178, 41).

II significatur potius effectus, sc. id quod reputando statutum est:

A respectu vario:

1 usu originario, sc. praevalet respectus considerantis cuiusdam: **a** de sententia, doctrina sim.: p. 178, 72 (in iure p. 179, 70, in explicatione naturae p. 180, 29, in institutione morum sim. p. 180, 74). **b** de consilio, proposito: p. 181, 20 (c. acumine iudicatur de consiliis p. 181, 59; de regula generali, quam quis sequitur in vita agenda p. 182, 12, in re publica p. 182, 37).

2 praevalet respectus rei consideratae, sc. de habitu rerum:

a usu communi consideratur habitus: **a** perpetuus, inhaerens, sc. respicitur, qua lege, ordine totum quoddam continetur p. 183, 4 (de forma inventa machinarum sim. p. 183, 40), qua virtute, vi aliquid significetur, efficiatur p. 184, 33, quid aliquid sit p. 185, 9 (comprehenduntur quaecumque ad rem pertinent p. 185, 37; cum respectu finis, cui quid destinatum est p. 185, 61; de nota principali, qua maxime res continentur p. 186, 30). **b** certo tempore, loco circumscriptus: p. 186, 48.

b usu peculiari consideratur id, quo similitudo constitui potest inter res diversas: p. 187, 50 (in arte gramm. p. 188, 4).

B respicitur, cur aliquid sit, fiat:

1 usu originario de arguento, explicatione sim.:

a generativum: **a** in variis narrationibus, disputationibus: p. 188, 41 (respicitur, quid in rerum natura eveniat p. 189, 69, finis consequendus p. 190, 47). **b** in sermone se excusantis sim.: p. 190, 68.

b speciatim respiciuntur: **a** qui de gestis suis respondent

iudici, magistrati sim. inquirenti: p. 191, 9 (strictius ad probandum, refutandum p. 191, 31). **b** rhetores doctrinam exponentes: p. 192, 41. **y** philosophi quaerentes, cur aliquid recte assumptum sit: p. 193, 14. **d** iurisconsulti respondentes, cur aliquid iuris sit: p. 193, 63.

c appendicula iuncturarum (ad B1): p. 194, 58.

2 usu deflexo:

a de causa efficiente: **a** generativum: p. 195, 38 (respicitur ius p. 195, 38, rerum natura p. 195, 67, quilibet eventus p. 196, 21). **b** speciatim de causa incrementi seminibus insita: p. 196, 49.

b de causa principali, fundamento, quo aliquid nititur: **a** ut omnino esse possit: p. 197, 16 (respicitur idea Platonis p. 197, 38, conditio spiritualis Augustini p. 197, 63). **b** ut congruat naturae suae, conveniens, non absurdum sit: p. 198, 9.

C respicitur, quemadmodum aliquid fiat, sc. de modo, via sim.:

1 usu sollemni; res, de qua agitur, indicatur: **a** per gen. illustrantem, cuius actionis proprius sit modus p. 198, 28 (pro actione ponitur gen. rei paranda p. 199, 53), qua in re constet modus p. 199, 75. **b** aliter vel subintellegitur: p. 200, 36 (abl. modi e p. 200, 37, casus ceteri p. 201, 37).

2 usu peculiaris: **a** de doctrina disciplinarum suam methodum explicantum: p. 202, 25 (distinguitur natura vel exercitatio sim. p. 203, 8). **b** de potestate, facultate oblata sim.: p. 203, 30. **c** de habitu agendi, patiendi naturaliter insito: p. 204, 3.

CAPVT PRIVS: pertinet ad actionem statuendi, conveniendi de rebus computandis, metiendis sim. (sc. numeris vel etiam figuris adhibitis):

I respiciuntur accepta et expensa, negotia pecuniaria, bona administranda. **praemonenda:** -es adhibentur imprimis pro testimonio ad probandum fidem gestorum sim.; ad rem cf. maxime l. 66. p. 155, 6. 36 et Ps. ASCON. Verr. p. 238, 22 moris ... fuit unumquemque domes-

ticam -em sibi totius vitae suae per dies singulos scribere, quo appareret, quid quisque de redditibus suis ... seposuerit quo die, et quid item sumptus damnive fecisset; sed postquam obsignandis litteris reorum ex suis quisque tabulis damnari coepit, ad nostram memoriam tota haec vetus consuetudo cessavit. ceterum v. Thilo, *Der Codex accepti et expensi im Röm. Recht*, 1980. **de notione:** raro significatur ipsa actio computandi vel componendi computanda (v. e. g. p. 155, 9 sqq. 155, 18. 156, 36. 158, 4), saepius effectus, sc. compositio singulorum nominum, vel id ipsum, quod iis collatis exit; -o cum chartis inscribi soleat (v. e. g. p. 155, 6. 156, 26 sq. 159, 15 sqq. et iuncturas codex, volumina -um sim. p. 155, 54. 156, 49. 159, 33 sqq. al.), hic illic subaudiri potest notio tabulae, libri sim., cuius exempla audaciora distinximus p. 158, 48. **explicatur:** VLP. dig. 2, 13, 6, 3 -em ... esse LABEO ait ultra citro dandi accipendi, credendi, obligandi solvendi sui causa negotiationem eqs. GLOSS. II 362, 21 λόγος ὁ τοῦ ἀναλόγουτος: haec -o (cf. ψῆφος p. 152, 42). **accedit passim** gen. vel adi. rei administratae, e. g. l. 60. p. 155, 48. 159, 16. 160, 56 sqq. (de gen. rei, cui locum dare oportet, v. p. 157, 30 sqq.), vel personae, cuius -o conficitur, administratur sim. p. 155, 10. 156, 15. 159, 17. al.

A proprie (notione deflexa p. 157, 45): **1** in vita privata:

a usu communi: **a** generativum: **①** locutiones cum acc. obi- -em (-es; elliptice l. 63): **②** examinare, putare sim. et iuncturae variae (exempla selecta inde a SEN. philos.): PLAVT. Aul. 527 putatur -o cum argentario; miles ... aes censem dari (item cum aliquo: CATO agr. 5, 3 cum domino. cetera v. vol. X 2, 2761, 45 sqq., ubi addas e. g. TAB. cer. Pomp. Camodeca 68 pag. 5, 5 [cf. 2, 7] me debere tantum ... -e omni putata. aliter p. 168, 26). 529 disputata est -o cum argentario. CIC. Att. 5, 4, 3 negotium perfice et cognosce -em (13, 47 -es nostras sumptuarias. al.). 5, 21, 12 quid opus est ... potius quam -es conferatis? adsidunt, subducunt, ad nummum convenient. 13, 52, 1 nec quemquam admisit Caesar: -es, opinor, cum Balbo (sc. putavit sim., v. l. 56). 16, 1, 5 Ciceronis -es explicitentur (fam. 16, 24, 1 GAIVS dig. 30, 69, 4). SEN. dial. 12, 10, 9 aere alieno oppressus -es suas ... inspexit (PETRON. 115, 15. GAIVS dig. 2, 13, 10, 2 -o nisi a capite diem indicante inspiciatur, intellegi non potest. al.). QVINT. inst. 1, 10, 18 senex -em inpendiorum, quae in educationem contulerit, exponens. PLIN. epist. 5, 14, 8 circumibam agellos ..., -es legebam invitus (CALL. dig. 35, 1, 82 solebat ... -es subscribere ... ita, ut legeret, examinaret, exciperet. addas p. 155, 57). IVLIAN. dig. 34, 3, 12 dominus -es ... subscriptis usque in eum diem, qui eqs. (SCAEV. dig. 40, 5, 41, 17. al.). EPIST. imp. PII dig. 35, 1, 50 excussis -bus per arbitrum (SCAEV. dig. 40, 4, 59, 2 diligenter. al.). SCAEV. dig. 2, 14, 47, 1 ex -e mensae, quam tecum habuisti, ... ex contractibus plurimis remanserunt nummi tot (VLP. dig. 2, 13, 6, 5. aliter infra p. 158, 13 sqq.). al.

[Wick cum Bk.]

(B) *conficere, scribere sim.*: PLAVT. Truc. 749 (*iocose*) *apud meretricem* item ut Acherunti ... -o accepti scribitur ...: quando acceptumst, non potest ferri foras (PROP. 3, 23, 19 his *tabellis* aliquis -em scribit avarus. VLP. dig. 2, 13, 6, 6 in quibus *tabulis* Titii -o scripta est. al.). LVCIL. 887 eodem ... modo [er]rationes (omnes) subducet suas (PAPIN. dig. 34, 9, 17). CIC. Q. Rosc. 8 cum omnes ... menstruas paene -es in tabulas transferant, tu hoc nomen ... in adversariis iacere pateris? (9 nomina in codicem accepti et expensi digesta). Verr. II 3, 112 ea est ... -o decumanorum, ut sine plurimis litteris confici non possit (VARRO rust. 2, 10, 10 -es dominicas pecuarias conficere. IVLIAN. dig. 17, 1, 30 falsas. GAIUS dig. 2, 13, 10, 1 ut actus sui -es diligenter conficiant *argentarii*. al.). SEN. epist. 87, 5 diligentissimi computatores ... -em ponitis singulorum, quibus ... pecuniam credituri estis (SCAEV. dig. 46, 3, 89 pr. al. *in digestis*. VET. LAT. Matth. 25, 19 [cod. 6. al. = VVLG.] *dominus* posuit -em cum eis *servis* [gr. οὐναὶ λόγοι, cod. 5 tollit -em]. VVLG. lev. 25, 52 [Vet. Lat. cod. 100 computabit]. al.). COLVM. 1, 8, 4 (e Celso) quia *vilicus* nescius litterarum ... minus possit -es confingere. PLIN. epist. 10, 8, 5 quarum *remissionum* -em nisi praesens inire non possum (aliter p. 158, 21). POMPON. dig. 15, 1, 4 pr. id. sc. *pecunia*, cuius servus seorsum a domino -em habuerit. SCAEV. dig. 34, 3, 31, 1 in quibus *chartis* -es conscriptae sunt (VLP. dig. 10, 4, 3, 14 [e Iuliano]. 27, 3, 1, 3 mala fide). al.

(C) *dare, accipere, poscere*: (1) *mero fere respectu exhibendi, recipiendi sim.* (ut saepe sublucere possit notio ipsius chartae, libri sim., cui quae computantur inscripta sunt [quae res distinguuntur e. g. l. 54. p. 156, 2]): PLAVT. Men. 206 (*iocose*) quattuor minis ego emi istanc *pallam*, quam *meretrici do* ... :: quattuor miniae perierunt plane, ut -o redditur (CIC. Caecin. 17 *pecuniae a Caesennia solutae* -em reddi non posse, quod ipse *procurator* tabulas averterit). CIC. Quinct. 38 *quis non* -em afferret, si quid in controversiam veniret? Caecin. 94 *Caecina* -es a colono accepit (phil. frg. V 59 [Non. p. 193, 12]). ALF. dig. 11, 3, 16. CIL VI 11034 (a. 6 a. Chr.) aedifici(i) ... -es acceperunt *curatores a redemptore*. SEN. dial. 12, 17, 2. al. PETRON. 30, 1 procurator -es accipiebat [*distinguvi vid.* 9 dispensatorem ... aureos numerantem]. PAPIN. dig. 40, 7, 34, 1 acceptis -bus et reliquis computatis. al.). Att. 5, 13, 2 -em Philogeni permutationis eius, quam tecum feci, edidi (7, 3, 7. EDICT. praet. dig. 2, 13, 4 *argentariae mensae exercitores* -em ... edent adiecto die et consule [in eadem re VLP. dig. 2, 13, 1, 2]. POMPON. dig. 50, 16, 89, 2 inter 'edere' et 'reddi' -es multum interest, nec is, qui edere iussus sit, reliquum reddere debet eqs. et saepe; cf. l. 50). SEN. contr. 1, 2, 2 da mihi lenonis -es: *lucrī* captura conveniet (VLP. dig. 2, 13, 6 pr. *argentarius* descriptas -es dabit. cf. l. 71). EPIST. imp. PII dig. 35, 1, 50 quas -es queaque instrumenta tradere aut exhibere dominis suis debeat (SCAEV. dig. 40, 5, 41, 17 *arcarius* -es a domino subscriptis exhibet. al.). GAIUS dig. 2, 13, 10, 3 quod non habuerit -es, ex quibus causam suam tueri possit (VLP. dig. 2, 13, 4, 3. al.). al.

(2) *vi aucta respicitur simul probanda fides, qua actor, procurator, tutor sim. negotia gesserit* (sc. sine errore neque dolo malo, cf. cum vel ex fide l. 54. 66; saepe accedit gen. rei administratae): (a) -em (-es) reddere: *explicationes* (cf. *differentiam* l. 37): POMPON. dig. 34, 3, 8, 5 is qui r. -es iussus sit, non videtur satisfacere, si reliquum reddat non editis -bus (sim. *utrumque postulat* e. g. CALL. dig. 35, 1, 82 si cautiones instrumentaque omnia actus sui exhibuerit heredi, ... et si reliqua solverit. VLP. dig. 40, 7, 6, 7 quod ad reliqua quidem attinet ..., quod autem ad ipsa volumina -um tradenda. PAVL. dig. 35, 1, 81 pr. reliqua r. ... cum fide actus sui. cf. l. 72. p. 156, 2). AFRIC. dig. 35, 1, 32 quamvis -es r. nihil aliud sit, quam reliqua solvere (sim. SCAEV. dig. 21, 2, 69, 4). CALL. dig. 35, 1, 82 ut -es reddat, quomodo servus r. solet, id est legendas offerre -es primum, deinde computandas, ut explorari possit, imputationes probe an improbe referantur, accepta recte relata an non recte. al. *exempla usum illustrantia* (selecta inde a IAVOL.; paulo aliter l. 26): CIC. Quinct. 14 *cum Naevius non posset* -em r. earum rerum, quas ... gesserat *in fundo administrando*. LIV. 39, 9, 3 tutelam ita gesserat *vitricus*, ut -em r. non posset (item *respic. tutor*: QVINT. decl. 346 them. al.). SEN. dial. 7, 23, 5 tam expensorum quam acceptorum. IAVOL. dig. 40, 7, 28 pr. servum, ... si -es reddidisset, liberum esse iusserat (item *respic. statuliber*: CELS. dig. 40, 7, 23, 1. et saepe). GAIUS dig. 3, 3, 46, 4 *procurator* in libibus ex bona fide -em r. debet. SCAEV. dig. 40, 5, 41, 4 -es r. (antea: ἄχρις ἀν τὰς ψήφους ἀποκαταστήσων). al. *apud iurisconsultos* (sc. fere 150tes; *praevalente plur. -es*). VET. LAT. Luc. 16, 2 (cod. 3. al. = VVLG.) redde -em vilificationis tuae (gr. ἀπόδος τὸν λόγον). al. (b) *iuncturae aliae*: CIC. Verr. II 1, 92 si non redderet pecuniam nec -em daret *tutor* (IVLIAN. dig. 40, 7, 12 *statuliber* sub condicione, si -em dederit, debet ... reliqua solvere. GAIUS dig. 40, 7, 31, 1. al.; cf. HERMEN. Harl. coll. 18g οὐ δίδωμι σοι λογισμόν: non do tibi -em). SCAEV. dig. 34, 3, 28, 4 -em tutelae ... posci ab eo nolo (cf. *reponscere*: 34, 3, 31, 2 -em tutelae. VLP. dig. 27, 3, 9, 4 adminis-

trationis). 34, 3, 28, 9 ne ... -es actus rei meae ... exigatis a servo (34, 3, 31, 1 [postea: an chartas, in quibus -es conscriptae sunt, item reliquias ... reddere debeat]. PAPIN. dig. 35, 1, 72, 3. al.). al.

(II) *inferre* -bus, in -es sim. (cf. p. 159, 18sqq. 162, 30): CIC. Verr. II 1, 106 pecuniam ..., quemadmodum in -em inducerent ..., non videbant *tutores*. COLVM. 1, 7, 7 conditum *frumentum non cum fide* -bus inferunt *servi* (SVET. Iul. 47 ut -bus vetaret inferri *preium immensum*. Vesp. 22. al.; cf. *inferre* in -es: PETRON. 53, 8 *fundos emptos*. IVLIAN. dig. 34, 3, 12 quasdam summas ... in eas -es, quae a *domino* ... subscriptae sunt). PETRON. 53, 7 *horti empti* in -em nondum venerunt (PAVL. dig. 17, 2, 12 aes alienum *socii privatum* ... non veniet in -em societatis). QVINT. decl. 273, 14 est quod in -es tuas tamquam creditor referas (POMPON. dig. 15, 1, 49, 2. 39, 5, 26. cf. in -bus: VLP. dig. 33, 8, 6, 4. al.). SCAEV. dig. 13, 5, 31 in -es suas ... pecunia *debita* pervenit. 26, 7, 56 *tutor* *preium* ... -bus pupilli accepto tulit. 31, 88 pr. quod exactum in -es suas pater convertisset, *filio non deberi* (34, 4, 31, 3 pecuniam a debitore filiae exigit pater et in suam -em convertit. *nisi locos ad p. 157, 50 trahas*). al.

(III) *cetera exempla* (selecta inde a POMPON.): PLAVT. Trin. 418 sq. nequaquam argenti -o comparet ... :: (419) -o quidem hercle appetet: argentum *οἴξεται* (comprehenditur *computatio longior*). 426 *suntne drachmae tarpezitae* ..., quas de -e de hibusti, redditae? (CIC. Quinct. 37 neque ex societatis -e neque privatum quicquam debuit. VLP. dig. 40, 7, 3, 2 *servo* aliquid ex -e dominica. al.; cf. SCAEV. dig. 15, 1, 58 debitores fuerunt ... ex -e kalendarii). LVCIL. 886 hoc est -o? perversa aera, summa est subducta inprobe (CIC. Verr. II 2, 184 cum haec paucorum mensuum -o in his libellis sit [cf. 2, 188 in his *tabulis publicanorum* magnam -em C. Verruci permultis nominibus esse]. QVINT. decl. 353, 3 [loco suspecto] in malo statu -es esse. al.; *copula subaudienda* l. 63 et CIC. Verr. II 1, 100 hinc -o cum Q. et Cn. Postumis Curtiis multis nominibus [cf. l. 27]). CIC. Quinct. 19 assem sese negat daturum, nisi prius de rebus -busque societatis omnibus decidisset (sim. *iudicatur* de -bus, sc. parte totius negotii [vix ad p. 157, 46]: 43 de -bus et controversiis societatis volt dijudicari. TAB. cer. Pomp. Camodeca 22, 5 *aliquem iudicem futurum* de rebus, *(rationib)us*, controversis eqs. PAVL. dig. 4, 8, 46). Verr. II 2, 190 *Verrucium* ex ipsa -e in *tabula societatis* intellego locupletem fuisse. Att. 12, 31, 2 tempore magis meo quam -e, sc. *fructus*, aestimandi sunt *horti*, *quos emere cupio*. 16, 3, 5 me angit -o reliquorum meorum. al. COLVM. 4, 5 *impensarum* -o modum postulat (*nisi de sola operum -e, ut spectet ad p. 162, 51*). PLIN. nat. 33, 42 adpendebatur assis; quare ... expensa in -bus dicuntur. QVINT. inst. 11, 3, 59 quisquamne ... de calculis ... atque -bus ... *more Asiatico* cantat? PLIN. epist. 2, 11, 23 *reus* -bus Marciani ... probabatur *particeps fuisse sceleris* (GELL. 14, 2, 7 probari ... debere pecuniam datum consuetis modis: expensi latione, mensae -bus, chirographi exhibitione eqs.). SVET. Nero 30, 1 deparcos esse, quibus impensarum -o constaret (cf. p. 159, 22). IVLIAN. dig. 41, 1, 37, 1 *servo pecuniam donare*, ut ea separare a suis, i. *domini*, -bus et in peculio servi sit. POMPON. dig. 39, 5, 26 nuda -o non facit aliquem debitorem. APVL. apol. 87, 7 *matrem* -bus villiconum ... sollertiae subscriptsisse (SCAEV. dig. 40, 7, 40, 3. cf. p. 154, 71). GAIUS dig. 2, 13, 10, 2 codicem -um ... et membranas inspiciendi describendique potestas. SCAEV. dig. 22, 3, 27 si ... pecuniam ex -e sua ad testatorem pervenisse probare potuerit (*nisi ad l. 41*). PAPIN. dig. 27, 3, 18 (quod -i bonorum ... deerit, creditoribus reddatur (, quod solutum esse -bus non probatur). VET. LAT. Phil. 4, 15 (cod. 89. al. = VVLG.) nulla mihi euangelizanti ecclesia communicavit in -e dati et accepti nisi vos soli (gr. εἰς λόγον, cod. 75 in verbo, 78 in oratione. explicat e. g. PELAG. ad l. illi dati, ego accepto [cf. p. 158, 7]; sive: dantes carnalia et spiritualia accipientes [sec. I Cor. 9, 11]). VVLG. lev. 25, 50 pecunia *debita* ... iuxta annorum numerum et -em mercennarii, i. *computationem mercedis*, suppeditata. al. *respi- ciuntur -es pares* (cf. p. 159, 40, 161, 71. al.): CIL VI 11034 (a. 6 a. Chr.) *curatores* signarunt se -es pares habere aedifici(i) (*eiusdem monumenti*: 11035 *curatores* fecerunt rat(ionibus) par(ibus). cf. vol. X 1, 398, 60sqq.). COLVM. 1, 8, 13 (item 11, 1, 24) *vilicum* cum -bus domini paria facere. AFRIC. dig. 40, 4, 22 *tutor ei servo fraudulentio parem -em esse adscripsit*. SCAEV. dig. 44, 4, 17, 3 si cum coheredibus tuis parem -em feceris ... actus *cuiusdam*.

B speciatim respicitur: (1) *munus eius, qui -es curat* (exempla potiora, cf. e. g. p. 155, 32, 47; *quaedam vergunt ad p. 157, 46, si cogites de cura totius rei familiaris; iuxta ponuntur res l. 30, 33. al. [cf. l. 69. p. 157, 4], negotia l. 74]*: PLAVT. Pseud. 626 *pecuniam da mihi ...*, qui res -esque eri ... curo, argentum accepto eqs. CIC. Caecin. 13 (antea: ut ... negotia mulieris ... susciperet) versabatur ... in his -bus auctionis et partitionis. Att. 7, 1, 9 *legatum* cum his -bus, quas ille *Philotimus* meas tractat, admisceri nolo (QVINT. decl. 355, 4 male tractatas a tute -es. POMPON. dig. 40, 4, 8 diligenter [40, 7, 21 pr.]) fam. 12, 24^a is procurat -es negotiaque Dionysi. QVINT. decl. 353, 3 servum ... supra -es esse positum (cf. SCAEV. dig. 34, 4,

31 pr. *servum actorem tam rei rusticae quam -bus fundi praefecit dominus*). POMPON. dig. 50, 16, 166 pr. is qui rusticarum rerum -es dispenset. SCAEV. dig. 34, 3, 28, 9 cum universas -es in diem mortis iste *servus* administraverit (*al.* VLP. dig. 40, 5, 37). PAVL. dig. 2, 13, 9 pr. cum procurator res -esve nostras administravit. *al.*, *v. iam SEN. p. 160, 14; in explic. parabolae Luc. 16, 1 sqq.* TERT. fug. 13, 4). 40, 5, 41, 10 -es, quas tutores periculo suo egerunt (40, 7, 40, 3. cf. INSCR. Aquil. Brusin 297 [a. 244] Domitius Zosimus act(or ...) in rat(ionibus) Domiti Terentian(i) [sed sing. -e supplendum vid. in titulo eiusdem Domitii Année Épigr. 1991 n. 778]). *al.*

(II) *lex (sc. Falcidiae praeter l. 15, 28), secundum quam computatio in-eunda est (exempla selecta inde a IVLIANO; iuncturam -o [legis] Falcidiae infra abbreviavimus; cf. l. 40. p. 158, 40):* IAVOL. dig. 35, 2, 60, 1 -o 1. F. non eius summae, in quam legatarius iuravit, haberi debet, sed eius eqs. (IVLIAN. dig. 35, 2, 87, 8. GAIVS inst. 2, 259 de quarta parte ... -o ex Pegasiano senatus consulto haberi solet. MAECIAN. dig. 35, 2, 32, 2 [e Iuliano] alterum heredem pro suo modo 1. F. -em et actionem ... (habitum, [sc. ius adhibendi -em ut PAPIN. dig. 35, 2, 8]. MARCELL. dig. 35, 2, 55 cum ... iudex 1. F. -em inter heredem et alios legatarios habeat eqs. *al.*). IVLIAN. dig. 35, 2, 87, 8 l. F. -o ponenda erit, ut ... pars quarta bonorum apud eum *pupillum* remaneat (GAIVS dig. 35, 2, 78. COD. IUST. 6, 50, 6 pr. [a. 223] in ponenda -e 1. F. omne aes alienum deducitur. INST. IUST. 2, 22, 3. *al.*). GAIVS dig. 35, 2, 81, 1 dos relegata extra -em 1. F. est. MAECIAN. dig. 35, 2, 30 pr. furti, damni, iniuriæ ..., quorum nihil in -em 1. F. cadit. COD. IUST. 6, 50, 2 (a. 197) F. -em adversus omnes pro modo legatorum et fideicommissorum locum habere. PAPIN. dig. 15, 1, 50, 1 quia mortis tempus in F. -e spectatur, illius temporis peculium considerabitur. 35, 2, 15, 7 fideicommissum ... matri datum -e F. minuitur. VLP. dig. 35, 3, 1, 14 interdum non 1. F., sed etiam alterius legis ... -o facienda est (*ibid. iterum*). *al.*

b cum gen. obi. eius, quod in computatione respiciendum, non neglegendum est, sc. in locut. -em habere (praeter l. 37; aliter l. 13; enunt. secund. pro gen. l. 33. 36; cf. p. 168, 75): CIC. Verr. II 2, 153 huius ego pecuniae ... non habui -em neque h. potui, quantum ab aratoribus ... esset coactum (CAES. Gall. 6, 19, 2 *apud Gallos omnis p. sc. mariti et uxoris, coniunctum -o habetur fructusque servantur*). ALF. dig. 19, 2, 30 pr. pro portione, quanti dominus praediorum *demolitorum* locasset (*et*) quod eius temporis habitatores habitare non potuissent, -em duci et tanti item aestimari. IAVOL. dig. 35, 1, 40, 1 *in statuendo pretio fundi* non deductis fructibus impensarum -o haberi debeat (IVLIAN. dig. 10, 2, 51 pr. *al.*). IVLIAN. dig. 35, 2, 87, 4 ut circa legem Falcidiæ totius assis -o haberetur, non semissis tantum. MARCELL. dig. 46, 3, 48 si ... usurarum quoque -em arbiter ... h. debuerit, ita est computandum, ut eqs. (PAPIN. dig. 22, 1, 7. *al.*). PAVL. dig. 9, 2, 22, 1 *in aestimatione perempti corporis* et eius -o haberi debet, quo cetera corpora depretiata sunt. *al.*

c usu laxiore vel notione deflexa (metonymia audaciore p. 158, 48) significatur: **a** totum id, quod comprehenditur acceptis et expensis, idque, quod lucrantis cuiusdam interest (accidunt voces quaedam generales, sc. tota illa, omnis l. 54sq.; iuxta ponuntur copiae l. 56sq., fortunae l. 57, res l. 52. 54. *al.* [cf. p. 156, 68]; abundanter c. gen. l. 66): (I) *summa reddituum sumptuumque, facultates sim.* (huc fort. p. 156, 16sq.): PLAVT. Amph. prol. 4 (log. Mercurius) ut vos in vostris voltis mercimonii ... me ... lucris adficere ..., et ut res -esque vostrorum omnium bene (me) expedire voltis eqs. CIC. Quinct. 15 cum et de societate multa inter se communicarent et de tota illa -e atque re Gallicana. 38 *ager communis*, ubi non modo res erat, sed -o quoque omnis et omnes litterae (vix ad γ). Manil. 17 publicani ... suas -es et copias in illam provinciam *Asiam* contulerunt (*postea: res et fortunae*). Mur. 32 rex sibi aliquot annis sumptis ad confirmandas -es et copias bellii. Phil. 2, 50 perditis vitae -bus (*ad rem cf. 78*). SEN. benef. 4, 13, 2 dare beneficia ... -es nostras adgravatura, dum aliorum ... angustias laxent (*cf. Ivv. 6, 511 uxor gravis est -bus mariti*). COLVM. 2, 9, 18 nec impensa gravi -em cultoris onerant genera quaedam frumenti (6, 37, 11 pretium quadripedis -em rusticī onerat. *al. apud eundem*). 8, 11, 9 id ... fieri maxime patris familiae -i conductit (12, 52, 1 [2 duplicat ... redditum]. cf. MOD. dig. 26, 7, 32, 4 -bus ... non profuit). 9, 6, 3 id repugnat -bus domini. QVINT. decl. 261, 8 quorum fracta -o, quorum clauda fortuna est. 333, 6 contra facultatum -em (*item c. gen. inhaerentiae*: 360, 1 *mater dotatam filio quaeasse uxorem*, quo facilius posset ruentis patrimonii -em fulcire). Ivv. 1, 118 quantum -bus addat *sportula* (SCHOL. ad loc. 2 utilitatibus). SCAEV. dig. 33, 8, 23, 1 quod amplius -i loculorum *domini* ... erogavit *servus* (*ibid. in -e loculorum*). VLP. dig. 40, 7, 3, 2 quod in domini -em plus erogaverat *servus*). 34, 3, 28 pr. quando tutela vestra non minimo damno -em meam adfluxerit. VLP. dig. 15, 1, 7, 6 *servus id*, quod dominus sibi debet, in peculium habebit, si forte in domini -em impendit (EPIST. imp. Sept. Sev. dig. 33, 8, 6, 4 [sim. Inst. IUST. 2, 20, 20] quam pecuniam se in -em domini impendisse dicit *servus*). 17, 2, 55

inscente socio eum in societatis -em hoc contulisse. PAVL. dig. 26, 7, 43, 1 (*antea: supra vires patrimonii*) cum *tutor* crederet -em pupillarem sufficere, promisit *dotem*. *al.* (II) *negotium, sc. pactum conventum cum aliquo de re pecunaria (potius de actione paciscendi l. 12. 18. 21; accedit praepos. cum vel inter praeter l. 23. 28sqq.):* CIC. Quinct. 75 omnes, quibuscum -o huic aut est aut fuit, adsunt (MAR. VICTORIN. in Phil. 4, 15 l. 16 -o dati et accepti est in pecunia inter eos, qui dant, et eos, qui accipiunt, ideo sic iunctum). Q. ROSC. 41 quae -o tibi cum eo intercesserat? nulla. Verr. II 2, 172 *publicanus quidam* cum isto summa consuetudine, ... re ac -e coniunctus (5, 8 usu, re, -e, concordia. cf. 3, 22 istos inter se ... non res, non -o ..., sed ... turpitudi ... coniunxit. DEIOT. 27 cum hominibus nostris consuetudines, amicitias, res -esque iungebat). 2, 187 quicum tantæ pecuniae -em haberet (SCAEV. dig. 2, 14, 47, 1 cum quo *mensulario* -em implicitam habebat propter accepta et data. MAR. VICTORIN. in Phil. 4, 15 l. 12. cf. p. 162, 20 *[aliter p. 154, 74]*; sim. CIC. Verr. II 2, 188 neque ... quicquam cum Carpinatio -is habuisse). CAECIN. 7 qui per tutelam ... aut fiduciae -em fraudavit quempiam. CLUENT. 41 cum illo *Oppianico* nemo iam -em, nemo rem ullam contrahebat (SULL. 56 magna -e cum Mauretaniae rege contracta. off. 1, 53 cum multis res -esque contractae). LEG. agr. 2, 67 (*acerbe* *inter emptorem et venditorem agrorum* inibit ... -o quaestus de vestra. i. *Quiritum*, pecunia (65 emendi et vendendi quaestuosissimam ac turpissimam mercaturam). ATT. 10, 11, 2 illa de -e nummaria non sunt eiusmodi ..., ut non cupiat *debitor* tibi praestare. FEST. p. 333 *publicanus* scribendo conficit -em cum pastore. TAB. DEVOT. ANNÉE ÉPIGR. 1982 n. 669 (*saec. I/IV; interpr. dub.* e (charta supra) scripta) ratio(ne (*partitionis cum Neptuno factae?*)). AVG. CIV. 18, 41 p. 319, 5 controversias ... de agris ... vel quacumque pecunaria -e. in massa marmoris locutione ex -e cuiusdam (cf. p. 156, 21; in titulis saec. II praeter l. 31; plerunque abbreviatur rat, rarius r vel ra, perscriptum est l. 34; ad rem v. post alias *Fant. Cavum antrum Phrygiae*, 1989, 28sqq.): INSCR. ANNÉE ÉPIGR. 1907 n. 130 (a. 80) ex ratione Laeti Caesaris numero X. CIL III 419b ex ratione Diodori. VIII 14560 ex ratione Felicis Aug(usti) n(ostri) s(ervi) n(umeri) quodam. INSCR. ANNÉE ÉPIGR. 1989 n. 130 B 4 ex ratione Cl(audii) Zel(oti). Dessau 8715 ex -e redemptori(s) (in litura loco nominis erasi). *al.*

B portio: de parte, quae mensura quadam ad totum refertur (cf. p. 161, 63, 167, 36): PLAVT. TRIN. 413 (405sq. quid factumst XL minis ...? :: comessum, expotum eqs.) quid quod ego defrudiavi? :: em, istaec -o maxumast. COD. IUST. 6, 50, 18 pr. si *heres iussus sit legatario persolvere pecuniae* quantitatatem, quae diminuere *Falcidiae* -em, potest eqs. (l. i. quartam partem hereditatis, cf. p. 157, 19). GLOSS. III 499, 32 logia (i. λογεία): -o. de habitu, qui est inter quantitates comparatas (cf. p. 164, 9): CIC. ATT. 6, 3, 5 pro -e pecuniae creditae liber(al)ius est Brutus tracatus a debitore quam Pompeius. COLVM. 1, 3, 8 maiorem agrum, quam -o calculorum patitur, emere. PLIN. NAT. 16, 141 quaestuosissima in satus -e silva cypressorum. 18, 29 in agro quaestuosissimam iudicat *Cato* vitem, ... quoniam ante omnia de impensa -e cavit.

y liber, tabula sim. (notionis corporeae exempla certiora; v. quae p. 155, 23sq. monimus; vix addas p. 157, 55): MELA 3, 19 in usum mortuorum olim negotiorum -o etiam et exactio crediti deferebatur ad inferos cremando vel defodiendo. APVL. MET. 8, 22, 3 uxor ... cunctas mariti -es ... admoto combustus igne. VLP. dig. 2, 13, 6, 9 si naufragio vel ruina ... -es perdidisse probet *argentarius* aut in longinquu habere (PAVL. dig. 2, 13, 7 pr. et 1). DIFF. ED. BECK p. 52, 24 diurnum dicimus -em, quae cotidie conficitur (cf. GLOSS. III 520, 14 efemerides [i. ἐφημερίδες]: -es).

δ ipsum institutum, quo administrantur accepta et expensa, arca sim. (cf. p. 161, 57): SCAEV. dig. 33, 8, 23, 1 ut quidquid amplius ex suo ... erogasset *servus domino*, dominica -o ei deberet atque exsolveret (sim. ibid. iterum). PAPIN. dig. 22, 3, 26 cum ... saepe -i fratris pecunias -o Proculae solvisset.

2 in administratione publica vel bonorum Caesaris (-es publicanorum, regis v. sub l. e. g. l. 24. p. 156, 26, 157, 56sq.): a notione sollemni: **a** usu vario; respiciuntur -es confessae, exhibitae sim.: (I) a singulis civibus: censori: TAB. CENS. VARO LING. 6, 86 si quis pro se sive pro altero -em dari volet (PLAVT. TRIN. 872 CENSUS CUM (sum), iuratori recte -em dedi). PLAVT. POEN. 55 (ioco per amphibilam) nomen fabulae iam habetis, nunc -es ceteras accipite: nam argumentum hoc hic censembitur (LEX IUL. MUNIC. [CIL 1² 593] 147 CIVIUM NOMINA ... et -em pecuniae ex formula census ... ab ieiis iurateis accipito magistratus). aerario (-es civitatis cum fisco collatas v. p. 159, 49): MAVRIC. dig. 49, 14, 15, 5sq. (e S. C. aet. HADR.) ut ... -es ad aerarium deferat is, a quo tota hereditas fisco evicta est ...; (6) si quis arguetur falsas -es detulisse, de eo praefectus aerarii cognoscat.

II a magistratibus officialibusque sim. vel ipsis civitatibus (a Caesaribus e. g. p. 159, 47): **A** referentibus de munere adminis-

trato, negotiis transactis (exempla selecta inde a CIC.): LEX. Tarent. (CIL I² 590) 1, 12 magistratus praestet pecuniam publicam salvam recte esse futura(m) eiusque rei -em r(ed)diturum (al. in eadem lege; in ceteris e. g. Malac. [CIL II 1964] 5, 38 q(uo) m(inus) -es redderentur quoque minus pecunia redigeretur. Ilnit. 5 B 19 Iviratus acti, aedilitatis quaesturae actae. apud auctores: CIC. Verr. II 4, 140 e lege. Font. 5 duorum magistratum ..., triumviratus et quaesturae, -o sic redditur ..., ut eqs. VAL. MAX. 3, 1 ext. 1 ministerii. al.). 1, 24 (sim. Vrson. [CIL II² 5, 1022] 80, 10) eius rei, sc. pecuniae publicae negotiis gesti, -em senatus redditio refertoque (CIC. Verr. II 1, 77 ad aerarium [3, 167. al.], 1, 98 quaestoriam -em tribus versiculis relatam. opt. gen. 19 [respic. Demosth. coron. 58 τὰς εὐθύνας δῷ]. leg. 3, 47 -es refer causamque exponi censoribus. al. CAES. civ. 2, 20, 8 legatus relatis ad eum Caesarem publicis cum fide -bus ... tradit pecuniam. FEST. p. 274 [explicatur nota RR, v. supra p. 2, 49]). CIC. Verr. II 1, 99 -um ... nomina. 2, 182 in quibus libellis erat scripta -o mensuum complurium rerum exportatarum ... sine portorio (GELL. 4, 18, 9 pecuniae ..., praedae. cf. p. 160, 11). 3, 109 -o certa est Aetnensis et publicis et privatis litteris consignata. 3, 181 quo modo hoc nomen cerarii ad -es magistratus ... allatum est? (sim. de referendo in -es e. g. fam. 5, 20, 3 ex qua pecunia reliquum ... in -bus rettuli. EPIST. imp. Tit. [Année Épigr. 1962 n. 288] 14 redditus vectigaliorum vestrorum, i. Muniguensium, ... in -em venire aequum est). Flacc. 20 falsas -es inferre. 69 auri -o constat, aurum in aerario est (cf. p. 162, 14). Rab. Post. 9 in litibus ... nemo appellabatur nisi ex ... tabulis privatorum aut -bus civitatum. Att. 6, 1, 15 edictum meum provinciale, in quo inest de -bus civitatum, de aere alieno eqs. 6, 7, 2 confectas -es lege Iulia apud duas civitates ... relinquere (fam. 5, 20, 2). fam. 2, 17, 4 -es mei quaestoris ... non erant confectae; eas nos Apameae deponere cogitabamus (5, 20, 2. 8). 5, 20, 1 me non relaturum -es, nisi tecum ... contulissem confecisseme (5, 20, 2). ANTON. Cic. Phil. 8, 26 ne tangantur -es ad Opis (explicat Cic. ibid. ne ... recuperetur illa pecunia). LEX Vrson. (CIL II² 5, 1022) 81, 20 scriba iure pecuniam publicam ... concustoditum -esque veras habiturum esse. LIV. 38, 55, 10 sq. tantae summae -em ... requisitam esse in senatu ... (11) librumque -is ... suis ipsum P. Scipionem manibus concerpsisse (VIR. ill. 49, 17. cf. e. g. p. 155, 54. 156, 49 et FEST. p. 359 antiqui magistratus ... tabulis -um ibi in tablino habebant publicarum -um causa factum locum. SVET. Galba 12, 3 dispensatori breviarium -um offerenti). VAL. MAX. 3, 1 ext. 1 ut Athenienses ... -bus exigendis non vacarent (SVET. Aug. 101, 4 libertorum servorumque nomina, a quibus -o exigi posset). TAC. ann. 13, 14, 1 pepergerat Pallas, ne ... interrogaretur paresque -es cum re publica haberet (cf. l. 49. p. 156, 59sqq.). PLIN. epist. 7, 31, 2 -es alarum et cohortium excutere (10, 39, 1. TRAIAN. Plin. epist. 10, 82, 2 -o totius operis effecti ... excutiatur. cf. p. 160, 21). TRAIAN. Plin. epist. 10, 48, 1 consules abstinuisse inspectione -um (cf. S. C. de sumpt. lud. glad. [CIL II 6278] 51 publicis privatisque -bus decem retroversum annorum inspectis constituant pretia gladiatorium. COD. Iust. 4, 21, 4 [a. 239] inspectio -um fiscalium). SVET. Cal. 16, 1 -es imperii ... publicavit. TERT. apol. 42, 9 ut facile -o haberi possit, sc. aqua. INSCR. Hisp. Epigr. 3, 1993 n. 277 (saec. II ex. III in.) res p(ublica) Int(ericor) ... pares cum fisco -es ... consecuta. al.

(B) aliquid statuentibus, aestimantibus (tributa, pretia, largitiones sim.): (1) potius de modo computandi, mensura exactionis sim.: CIC. Quinct. 17 quod propter aerarium -em, non satis erat in tabulis inspexisse, quantum deberetur (i. sc. inter nummos externos Romanosque intercedentem, v. Kinsey, 1971, ad l.; item respic. pecuniae permutatio: Font. 2 ne forte ... istas tabulas existimes ad (diversam) veteris aeris alieni -em pertinere eqs. [antea: dodrantarias tabulas, i. ubi adhibetur as pro sessetio]). Verr. II 3, 113 quae erat -o decumanis ..., ut pluribus ... medimus decumas emerent, quam iugera erant sata? (nisi ad p. 190, 47). 3, 195 frumenti pecuniam ex senatus aestimatione, non ex annonae -e solvisse (simili distinctione: 3, 220 ab a. -e ... res ad praetoris libidinem translata est [postea: modus aestimandi]). 3, 215 cum ad mensurae tam exigua -em populo Romano in capita discripsisse frumentum aliquantulum (Flacc. 32 praetor discripsit ... pecuniam ad Pompei -em). Flacc. 32 cum (in) omnis Asiae civitates pro portione pecuniam discripsisset Sulla, illam -em in imperando sumptu ... Flaccus secutus est. (2) potius de ipsa actione statuendi, computandi sim.: CIC. Verr. II 3, 12 in agrorum vectigalium -e hoc interest, quod ceteris aut impositum vectigal est certum ..., aut censoria locatio constituta est (3, 44 ostendit Metellus praetor se lege Hieronica venditum, hoc est in omni -e decumarum nihil istius simile facturum). 3, 215 nisi omnis frumenti -o ex temporibus esset et annonae, non ex numero neque ex summa consideranda. EPIST. imp. Valent. (Inscr. Ephes. Winkel 42) 12 cognovimus -e plenissima, quod (i. quot) ... iuga esse videantur ... quantumve annua praestatione dependant (sim. 20 plena ... -e disquirere ... iugationem eqs.).

¶ adhibetur ad appellandos eos, quibus munus -um curandarum commissum est (vel qui ad eorum officium pertinent l. 31, de toto ad hanc curam instituto officio -um v. l. 50; licet tam de ipsis conficiendis, purgandis sim. -bus cogitare, sc. actione assidua fe. g. l. 11. p. 161, 1), quam generaliter de procuratione rerum -umque (e. g. l. 7sq. 13. 15sq. 18]): (1) circumlocutione quadam vel explicatione (exempla potiora; cf. p. 156, 66. 159, 39): CIC. Verr. II 1, 37 tibi quaestori pecuniam, rem frumentariam, -es omnes suas exercitumque commisit consul. dom. 74 scribae quaestorii, qui nobiscum in -bus monumentisque publicis versantur. LEX Vrson. (CIL II² 5, 1022) 81, 16 qui ex scribis pecuniam publicam colonorumque -es scripturus erit (sim. Ilnit. 8 B 32 tabulas, lib[er]os, -es communes. ceterum: FEST. p. 333 dicuntur scribae ... librarii, qui -es publicas scribunt in tabulis). SEN. dial. 10, 18, 3 (ad praefectum annonae) orbis terrarum -es administras (cf. p. 161, 12) ... tam diligenter quam tuas eqs. PLIN. nat. 7, 76 Cornelii Taciti, equitis Romani Belgicae Galliae -es procurantis (cf. vol. X 2, 1586, 2sqq. procurare ad -em [sing. etiamne ibid. l. 4?] vel in -e). LEX Malac. (CIL II 1964) 5, 22 qui ... -es communes negotiumve quod commune ... gesserit tractaverit (5, 26 Ilnit. 5 B 22. al.). TAC. ann. 16, 8, 1 tamquam disponeret Silanus iam imperii curas praeficeretque -bus et libellis et epistulis libertos (cf. l. 39). TRAIAN. Plin. epist. 10, 18, 3 -es ... tibi rerum publicarum excutiendae sunt. CIL IX 699 (saec. I/II¹) servus(ar)karious, qui et ante egit -em alimentarium coloniae Sipontinae. HIST. AVG. Alex. 23, 6 cum ... eunuchos -bus et procurationibus preposuisset Helogabalus. VEG. mil. 2, 7 librarii ab eo appellati, quod in libros (-is var. l.) referant -es ad milites pertinentes (cf. l. 46). al.

(II) appellatione sollemnri. exstat fere in titulis (praeter l. 38sq. 51. al.) notaturque rat inde a CIL VI 8506 (aet. imp. Claud.), v. e. g. l. 72. p. 161, 7, raro r. e. g. l. 42; respiciuntur tam munera dignitatis equestris, e. g. l. 41. 45. p. 161, 7 (rarius senatoriae, e. g. l. 75), quam ministeria domus Augustae variorumve officiorum, e. g. l. 36sqq. 43. 62 (etiam servilia l. 40. p. 161, 4. al.), vel munera militaria, e. g. l. 46. 50; non desunt, qui aliam rem curantes his officiis adnumerati sunt (v. maxime l. 61. p. 161, 3); inde a saec. IV substituit rationalis, v. l. 43. p. 161, 13; ad rem v. Schmall, Patrimonium und Fiscus, diss. Bonn. (electr.) 2011.

(A) sine determinationibus: a -bus (cf. l. 66. 72): CIL VI 8409c Antemo Ti(beri) Caesaris Aug(usti) liberto rationib(us) (nullo indicato gradu et item de libertis e. g. INSCR. Année Épigr. 1979 n. 182 [Herculanæ] a rationib(us)s de statione Aug(usta) Mediola(nensi) Portinaria. TAC. ann. 15, 35, 2 ab epistulis et libellis et -bus ..., nomina summae curae. SVET. Claud. 28 Pallantem a -bus. cf. de servis e. g. CIL X 3347 [in classe Misenensi; saec. I med.?]. VI 8408; de equitibus e. g. CIL III 7126 [gr. ibid. τῶν ζαδ' ὅλον λόγων]. VI 31384 [a. 286/305] a r(ationibus) [idem dicitur rationalis 31380]. 8426 imp. Claudii libertus tabularius a rationib(us) (al., e. g. l. 67). XIV 2104 (saec. II med.) liberto procuratori Augusti) a -bus (al., v. vol. X 2, 1578, 46sq. [de equitibus]). III 7979 (saec. II¹) librarius a -bus (miles ut: INSCR. Année Épigr. 2001 n. 1430 [saec. II²]. cf. l. 25). INSCR. Année Épigr. 1987 n. 133 imp. M. Aurelii liberti proximi a ratio(nibus) (1907 n. 80 [in fistula ut 1954 n. 65]. cf. melloproximus vol. VIII 623, 38). exempla cetera: INSCR. Dessau 2392 (Apuli; saec. II med.) miles coadiutor off(icii) rationis (CIL VI 8424a [saec. II med.] optioni tabellariorum o. -um. COD. Theod. 6, 35, 4 ex o. -um aeris specimen postulare, cui tabulae inscribatur lex. al., cf. p. 161, 10; de officialibus: 10, 24, 1 si quis ab exactoribus, tabulariis, arcariis, officiis -um vel alio [pro -us], cui fiscalium thesaurorum tutela mandetur, fenebrem pecuniam sumpserit eqs.). CIL III 348 (saec. II²/III¹) liberto proximo -um. al.

(B) cum determinationibus indicantibus rem administratam (cf. e. g. l. 13sq. 22; exempla quaedam, ubi -is subaudiatur, v. e. g. vol. X 2, 1394, 55sqq.): -o hereditatum: in tit. saec. I ex. -II med.: v. l. 68 et vol. VI 3, 2637, 75sqq. (ubi l. 77 legas stationis [cf. l. 82sq.], l. 78 scribas Alexandrini). -o patrimonii: in tit. inde a saec. I med.; de officialibus v. vol. X 1, 754, 52sqq. (excipias CIL VI 8507, 2). 57sq. 74sq.; de aliis: CIL VI 8504 (saec. I ex.) liberto superposito medicorum ex -e p. 1038 (aet. imp. Sept. Sev?) cultoribus larum Aug(ustorum) -is p. -o privata: in tit. inde a saec. II med., v. vol. X 2, 1394, 27sqq. (ubi l. 29sq. legas VIII 11163 et XIII 1807). 46. 1577, 64. exempla cetera: INSCR. Année Épigr. 1979 n. 370a (graphio scriptum in tegula; saec. I²) (Iulius a -e tegularia (v. vol. X 1, 398, 67). Dessau 1518 (saec. I ex./II in.) Augusti libertus tabularius a ratio(nibus), p(ro)curator, ration(is), thesaurorum, hereditatum, fisci Alexandrini (i. nisi -um, si coniungas etiam cum h.; de eodem similiter abbreviatum Année Épigr. 2007 n. 326). Année Épigr. 1974 n. 153 (prope Romam; saec. I ex./II in.) libertus tabularius -is marmorum Lunessium (CIL VI 8531 servo adiutori tabulariorum a rationibus m(armorum) fisci castrensis). CIL VI 37744 (saec. II¹) liberto tabulario -is castrensis (al., v. vol. III 545, 78sqq. [78 legas tabularium]. de equite: X 5336 [saec. III med.] proc(uratori)-is c.). VIII 7059, 10 legato divi Hadriani

ad -es civitatum Syriae putandas (*sim. al.*, v. vol. X 2, 2761, 59 *sqq.*). XIII 1808 (*aet. imp. Ant. Pii*) *libertus tabularius* ration(is) ferrari(arum). VI 10085 (*saec. II med.*) *libertus medicus* -is summi choragi (8950 [*saec. II ex. III in.*] ser(vo) contrascribtori -is s. c. ... fecerunt ... *liberti* adiutores proc(uratoris) -is ornamentorum et ... *servus* disp(en)satoris vicar(ius) -is eiusdem). 1598 (*aet. imp. M. Aur.*) *equiti* proc(uratori) summarum rationum (X 1785 [*saec. II ex.*]). VIII 23963 [*saec. III¹*] *equiti* magistro su(mmarum) -um. VI 1115 [*aet. imp. Carini*] (*Chre*)simus tabularius (su)mmarum -um *cum proximis et adiutoriibus*. *al.*). INSCR. Année Épigr. 2009 n. 1168 (*Aquinci; saec. II ex. III in.*) *militi* adiutor(i) officii rationum *[mil(itum)]* (*edd. dubitanter; conferasne p. 160, 25?*). CIL XII 674 (*saec. IV*) adadministrator -um quin(q)ue provinciarum (*cf. Not. dign. occ. I, 18 rationalis summarum quinque p.*). *al.*

γ adhibetur ad notandas res, quae -bus officii cuiusdam destinantur vel accepto feruntur: INSCR. Dessau 8716a (*sim. b; Romae, in massa marmoris; a. 137*) -i urbicae. Année Épigr. 1933 n. 120 (*Aquinci, in ligno cupae; saec. II/III*) immune in rationem val(etudinarii) leg(ionis) II adiutricis (1976 n. 546a [*ibid.*] ex pac(to) in rationem) v. *al.*). CIL XV 1, 1 *sqq.* (*in lateribus; saec. II ex.*) -is patrimonii (7972 [*saec. III in.*] *in sigillo plumbeo ut e. g. XIII 10029, 36*). 4111 [*saec. III in.*] fisci -is p. provinciae Baeticae [*pictum in amphora ut e. g. 4114. et saepius, v. CIL XV p. 560sq.*] INSCR. Année Épigr. 1994 n. 712a [*in vasculo vitro; saec. II ex. III in.*] p. *{fiscis?} rationis reg(ionis) Raven(natum).* *al.*). XV 7236a et b (*in fistulis; saec. III¹*) -is privatae. *al.*

β usu laxiore vel notione deflexa (metonymia audaciore l. 59) significatur: **α totum id, quod comprehenditur acceptis et expensis, sc. bona et pecunia publica (Caesaris) vel negotia eo pertinentia sim. (quae administrantur a fisco aliote officio, e. g. l. 44. 50. 55; accedit gen. fisci l. 30. 33. 46 et passim [-o f. variat cum f. l. 30. 39. 53. al.]):** EPIST. praef. (CIL IX 2438) 13 ut ... -o fisci indemnis sit [*cf. 6 cum magna fisci iniuria]. sim. Julian. [CIL III 14165⁸]* 1, 16 ut tam indemnitatis -is quam securitatis hominum, qui annonaes deserviunt, consulatur). S. C. de sumpt. lud. glad. (CIL II 6278) 23 fisci -e post habita, labentem civitatum statum ... restituerunt imperatores. EPIST. ad imp. Comm. (CIL VIII 10570) 2, 4 *iniuria, quam conductor fundorum contra fas atque* in perniciem -um tuarum ... exercuit. TERT. apol. 42, 9 unius speciei, *quam Christiani solvere recusant, querela compensata pro commodo ceterarum -um.* COD. Iust. 10, 1, 1 (*a. 193/211*) prius, quam fisci -bus pater vester obligaretur. 7, 73, 3 (*a. 213*) non potes praeferi fisci -bus (*postea: salva ... indemnitate fisci*). 9, 49, 4 (*a. 238/44*) *damnatorum bona vindicantur -bus fisci* (10, 1, 4 pr. [*a. 284/92*]). 10, 10, 1 [*a. 292; postea: ad officium nostrum eadem bona revocare!*]). *al.* *pertinet ad nummos inferendos vel expendendos (ut cogitari possit de notione q. e. arca sim.):* CIL II² 7, 34b (*saec. II ex. III in.*) ut huius Manib(us) lucerna quotidiana ex -e publik(a) vestra ponit (*sc. decernatur sim.*). INSCR. Année Épigr. 1946 n. 141, 11 (*Romae; saec. III¹*) *si quis sepulcrum violaverit, inferit (i. -et) -bus fisci tantum* (CIL V 8988e). COD. Theod. 9, 17, 2 pr. 12, 6, 2, 1 ponderis, quod debebatur, duplum). VLP. dig. 50, 8, 2, 2 quod de frumentaria -e in alium usum conversum est, ... restituatur. VET. LAT. I Macc. 10, 40 (rec. L, B, V) *dabo tot siclos argenti de -bus regis* (*cod. G* thesauris; gr. ἀπὸ τῶν λόγων). 13, 15 (rec. L, sim. X) *argentum*, quod debebat ... in -em regiam (rec. B fisco regis, gr. εἰς τὸ βασιλικόν). COD. Theod. 10, 18, 1 (*a. 315*) *qui thesaurum a se inventum ad fiscum sponte detulerit, mediatalem eius ... fisci -bus tradat.* EPIST. imp. Valent. (Inscr. Ephes. Wankel 42) 19 *summam rei privatae nostrae inferre festines ... et, si quid extrinsi(cus luc)rari est, cedat -bus civitatum.* NOVELL. Theod. 25, 2 *multam in -es publicas conferre cogatur.* *al.*

β ipsum institutum, quo administrantur bona Caesaris (*cf. p. 158, 56*): VLP. dig. 49, 14, 6, 1 quodcumque privilegii fisco competit, hoc idem et Caesaris -o et Augustae habere solet. **γ praedium Caesaris** (*meton. in finibus constituendis*): CIL VIII 20618 (*saec. IV med.*) limes agrorum ... inter territorium Aureli(e)nse et privata(m) *(r)atione(m) ...*. INSCR. Dessau 9383 (*e Mauret.*) termines defensionis (*i. definitionis*) -is privati (*sic*) dominorum nostrarum A(ugustorum). **δ portio ex donativis militum deducta:** VEG. mil. 2, 20, 5 in quibus *follibus* haec -o condebarat (*I ut ex donativo militum ... dimidia pars sequestraretur*). 2, 20, 7 haec -o apud signiferos ... in cophino servabatur (6 particulam).

B in imagine aestimantur, iudicantur alia tamquam accepta et expensa (imaginem census agendi v. p. 158, 66): **1 respicitur, qui computationem facit de beneficiis, donis sim. eorumque remuneratione:** PLAVT. Most. 304 bene ... -o accepti atque expensi inter nos convenit: tu me amas, ego te amo. CIC. Lael. 58 ad calculos vocare amicitiam, ut par sit -o acceptorum et datorum (SEN. contr. 9, 1, 15 [*log. Callias*] *Cimon* vult mecum p. -es facere. SEN. benef. 6, 40, 2. *al.*). SEN. benef. 6, 4, 5 inter beneficia ... et iniurias -o confertur (epist. 118, 1 exigis a me frequentiores epistulas; -es conferamus: solvendo non eris. *cf. p. 162, 25*). dial. 5,

31, 3 (*ad ingratum*) falsas -es conficis: data magno aestimas, accepta parvo. *al.* PLIN. epist. 2, 4, 4 in te ... facile ei *liberalitati meae* -o constabit, etiam si modum excesserit. VET. LAT. Phil. 4, 17 (cod. 89, *sim. al. et VVLG.*) requiro fructum *liberalitatis vestrae*, qui abundat in -em vestram (gr. λόγον, cod. 75 in verbo, *Mar. Victorin.* in oratione. *explicit* THEOD. MOPS. *ad loc.* p. 251, 8 dantes ... multam vobis mercedum retributionem providistis. *cf. p. 156, 54*). *al.* **2 respicitur, qui animo reputat vel inquirenti respondet, utrum bene an male egerit acturus sit** (*cf. p. 192, 15*): TER. Ad. 855 (*log. Demea*) numquam ita quisquam bene subducta -e ad vitam fuit, quin *eqs.* ([DON. *ad loc.* 2 bene disposita, bene computata]). CIC. fam. 1, 9, 10 omnibus -bus ... subductis summam feci cogitationum mearum). SEN. dial. 9, 3, 8 alii sic inpendimus *tempus*, ut possimus -em reddere, alii, ut nullas habeamus reliquias (TAC. *l. 17*). 10, 18, 3 (*antea p. 160, 13*) satius est vitae sua -em quam frumenti publici nosse. epist. 1, 4 -o mihi constat impensae; non possum dicere nihil *me temporis* perdere, sed *eqs.* (TAC. ann. 1, 6, 3 eam condicionem esse imperandi, ut non aliter -o c., quam si uni reddatur [*spectat ad rectores ut* APVL. Plat. 2, 27 p. 261]). PLIN. epist. 1, 9, 1 -o *occupationum*. CYPR. epist. 74, 8, 1 an constare sacerdoti dei -o in die iudicii possit ... probanti et in acceptum referenti blasphemantium baptismata. *cf. l. 2*). **3 vario respectu:** CIC. Cato 51 *agricolae* habent ... -em cum terra, quae numquam ... sine usura reddit, quod accepit (VARRO rust. 1, 4 ubi -o cum Orco habetur, sc. *in agro pestilenti*, ibi *eqs.* [*inde COLVM. 1, 3, 2*]). SEN. benef. 4, 32, 4 (*log. deus*) aptu me istae expensorum acceptorumque -es dispunguntur, ego, quid cui debeat, scio. dial. 6, 15, 4 iube singulos *magnos viros* conferre -em: nulli contigit impune nasci. COLVM. 12 praef. 8 ut cum forensibus *coniugis* negotiis matronalis industria *domestica* -em parem faceret. PLIN. nat. 2, 22 huic *Fortunae* omnia expensa, huic feruntur accepta, et in tota -e mortalium sola utramque paginam facit *eqs.* (*ad rem v. Thilo, op. cit. [p. 154, 38], 71 sqq.*) SVET. Nero 39, 1 *per pestilentiam tot funerum milia in -em Libitinae* venerunt. **II respiciuntur quaelibet computanda, numeranda:** **A numeri et res variae:** **1 de computandi actione, methodo sim. vel de summa computata (sc. l. 37 *sqq.* 42; de facultate p. 163, 25):** **a in sermone communis:** PLAVT. Mil. 47 quanta istaec hominum summast? :: septem milia. :: ... recte -em tenes. TRUC. 24 (*iocose*) eam -em ... *numquam* educet Venus ..., quot amans exemplis ludificetur. CATO agr. 2, 2 ubi ea, *quae in fundo acta sunt, cognovit pater familias*, -em inire oportet operarum dierum (CAES. Gall. 7, 71, 4 -e inita frumentum se *Vercingetorigem* exigue dierum XXX habere. LIV. frg. 22 l. 24 quid in singulos dies effici posset a *fabris*). *ibid.* ad -em operum operarumque vilicum revoca. CIC. Verr. II 3, 192 valet ista -o aestimationis in Asia. 5, 71 nemo erat, quin -em numerumque, i. *summam*, haberet. rep. 2, 39 (*syntaxis parum concinna*) -em ... esse talem, ut ... *prima classis cum equitibus et fabris tot centurias* habeat; quibus ... octo ... si accesserunt, confecta est vis populi universa. CAES. Gall. 1, 29, 1 in tabulis nominatim -o confecta erat, qui numerus *Helvetiorum* domo exisset. VARRO rust. 1, 18, 6 alia -e modus, i. *numerus*, *mancipiorum* ... est animadvertisendum. HOR. ars 325 pueri longis -bus assem discunt in partes centum diducere. CE 248, 5 (*saec. I a. Chr?*) decumam, *quam vovit*, ut faciat verae -is, ne minus sit quam debuit. LIV. 34, 50, 7 *Achaei quingenos denarios in capita redentes centum talenta solverunt*: milie ... ducentos *captivos* ea -e Achaia habuit. COLVM. 2, 4, 7 -o rustici, adgravatur exiguo profectu operis (l. cf. l. 37; *addasne p. 156, 38?*). 11, 2, 44 pecoris nati aut amissi. 11, 2, 86 quae -o docet universo iugero satisfacere modios *stercoris tot. al.* PLIN. nat. 33, 120 sublini ... *Syrico colore minium compendii*, -o demonstrat (l. *gen. explic.*). SVET. Cal. 29, 2 numerum puniendorum ex custodia subscribens, -em se purgare dicebat. *al.* *respicitur id, cui locus in computatione dandus est:* CIC. Verr. II 5, 71 *Syracusani* habebant -em ... cotidie piratarum, qui securi ferirentur (CAES. civ. 3, 53, 1 cum horum omnium *proeliorum* -o haberetur, *tot viros* ... cecidisse reperiebamus. LIV. 5, 30, 8 ut agri ... *ita plebi* dividerentur ..., ut omnium in domo liberorum capitum -o haberetur. *aliter l. 42; cf. p. 157, 31*). VET. LAT. num. 6, 12 (cod. 100) dies priores, *quibus impurus erat*, sine -e erint (sc. non adnumerabuntur ceteris; gr. ἄλογοι, *Vulg.* irriti fiant). **b in arithmeticā, geometriā, variisque artibus** (*variati in contextu c. descripsio p. 163, 5, dimensio p. 163, 18, methodus p. 163, 1, 54. al. probatio p. 163, 32; saepe illustratur genus artis per adi., imprimis geometrica, mathematica, v. vol. VI 2, 1910, 1 *sqq.* VIII 471, 21 *sqq.*, musica *infra p. 163, 3, 59 sq. al.*, ceterum e. g. p. 163, 17, 39, 43, per gen. e. g. p. 163, 20, 33, 41, 164, 4): **a pertinet ad varias earum quaestiones, demonstrationes sim.:** **① abl. instr. vel modi -e, -bus** (*cf. l. 51; hic illuc cogitare licet de natura ipsarum rerum, cui methodus artis accommodatur, e. g. p. 163, 14, 17 [cf. p. 163, 58]*): CIC. fin. 5, 9 ut multa ... necessaria mathematicorum -e concluderent *Peripatetici* (*disting.* probabili argumentatione). MANIL. 3, 204 quaeras ..., qua -e queas ... exprimere ... surgentem horoscopon. *al.* VITR. 1, 6, 9 orbis terrae circuitiōnem ... ab Eratosthenē ... -bus mathe-*

maticis et geometricis methodis esse inventam *tantam* (BOETH. arithm. 1, 18, 1. 1. 3 qua ... -e tales numeros invenire possimus ..., reperiendi ars talis est). 5, 5, 6 *Aristoxeni* diagramma musica -e designatum. 9 praef. 5 hac -e duplicatio *quadrati* grammicis -bus, (*scil. Soubiran*) ab Platone ... explicata est ([cf. 4 descriptionibus linearum]. 13). 9, 7, 5 vocabitur ... haec linea mathematicis -bus ‘axon’. 10, 3, 7 uti ... certa quadam divisionis -e aequas partes *solidi ponderis* collis singuli ferant operarii. al. PLIN. nat. 2, 84 Pythagoras interdum et musica -e appellat tonum, quantum absit a terra luna. 2, 244 quae mensura *distantiae* Artemidori -e ... tantum efficit. 6, 171 cum indubitate -e umbrarum Eratosthenes mensuram terrae prodere ... conceperit. 12, 53. QVINT. inst. 1, 10, 39 quid ... magis oratio quam probationem petit? falsa quoque veris similia geometria (-ca Christ) -e deprendit. 1, 10, 49. GELL. 18, 15, 2 in hexametro priores semipedes *aequam vim habere ac posteriores*, idque ipsum -e quadam geometrica fieri disserit Varro. FAV. EVL. 25, 7 quod hac -e ... probabitur (MACR. somn. 1, 20, 17 geometricis evidentissimis -bus). MACR. somn. 1, 5, 18 *monas*, quae divisionem arithmeticam -e non recipit. 2, 3, 13 *Archimedes* omne spatium *inter planetas* se -e mensum putavit (14 dimensio. cf. 2, 6, 2 qui eum *terrae orbem* -e dimensi sunt). MART. CAP. 6, 706 *mathematicae* pars, quae numerorum regulis -busque concipitur, *ad arithmeticam pertinet*. BOETH. arithm. 1, 20, 6. 1.51 cum hi *numeri* reperti sint, si alios invenire secteris, eadem oportet -e ut vestiges (2, 2. 21. 12). al. (II) exempla cetera: *vario usu*: CIC. ac. 2, 117 si geometricis -bus non est crediturus sapiens (*disting. argumentis ... philosophorum*). Tim. 37 *cum sidera evanescentia rursusque emergentia* terrem incutiant, -is expertibus (gr. 40^D τοῖς οὐ δύναμένοις λογίζεσθαι. cf. -e carere p. 167, 55 et respectu artis generali p. 180, 45). div. 2, 91 docet ... -o mathematicorum ..., quantum absit *luna a Mercurio*. 2, 98 *quidam Chaldaicis* -bus eruditus urbis ... natalem diem repetebat. MANIL. 2, 722 nec genus *determinandi dodecatemoria* est unus, -o nec prodita simplex. al. VITR. 9, 6, 2 ex conceptione genethliologiae -es explicatas. 9, 7, 1. SEN. nat. 1, 4, 1 -es, quae ... cogunt, a geometris adferuntur (*postea*: probationes). PLIN. nat. 2, 85 -o geometricae collectionis numquam fallacis (*gen. explic.*, cf. I. 10. 65). 2, 88 Aegyptia -o mundi ... colligit *aliquid* (*postea*: computatio). QVINT. inst. 1, 10, 46 se ... geometria tollit ad -em usque mundi. 1, 10, 49 plurimas quaestiones ..., ut de -e dividendi (vid. var. I) ..., linearibus illis probationibus solvi solere. GELL. 18, 14, 6. al. *circumscribitur universa ars, doctrina (exempla certiora*; cf. e. g. I. 27. 63. 75): VITR. 1, 1, 8 musicen ... sciat architectus oportet, uti canonicam -em et mathematicam notam habeat. 9, 6, 2 propria est eorum *Chaldaeorum* genethliologiae -o (*postea*: disciplinam. cf. ARNOB. nat. 2, 69 -o ... genethliaca). PLIN. nat. 2, 187 umbrarum hanc -em et quam vocant gnomonice invenit Anaximenes (cf. I. 10). QVINT. inst. 1, 10, 36 illa ... linearis -o (34 in geometria). CHALC. comm. 264 praestandae ... -is scientiam (v. *Bakhouche*, 2011, *comm. ad l.*). 355 secundum geometricam -em ..., quae -o ... inexpugnabiles afferunt probationes (AMM. 20, 3, 2 g. -o partium partes appellant ‘minutas’). RVFIN. Orig. in gen. 11, 2 p. 103, 18 geometrica doctrina ..., -o numerorum (*i. arithmetic*) ..., dialectica disciplina (AVG. civ. 12, 19 p. 541, 25 in ipsa -e atque scientia n. ... duplicari, ... multiplicari potest. epist. 162, 2 p. 513, 13). AVG. mus. 2, 1, 1 musicae -o, ad quam dimensio ... vocum ... et numerositas pertinet. al.

B pertinet ad usum vitae, sc. *opera conficienda sim.* (*exempla selecta inde a FRONTINO*): VITR. 1, 1, 4 *symmetriarum* quaestiones geometricis -bus et methodis inveniuntur (*item efficitur symmetria*: PLIN. nat. 34, 65 quam s. diligentissime custodiit *Lysippus* nova intactaque -e quadratas veterum staturas permutoendo. cf. etiam VITR. 4, 3, 3 uti, si qui voluerit his -bus attendens ita ingredi, habeat proportiones explicatas). 1, 1, 9 vasa aerea, quae ... sub gradibus *theatri* mathematica -e conlocantur *sonituum* ex discrimine, (v. *app. crit.; in eadem re*: 5, 5, 1 -e musica). ibid. hydraulicas ... machinas ... sine musicis -bus efficere nemo poterit. 3, 3, 13 erit forma[ta] *{et}* -o eius, sc. ἐντάσεως, quemadmodum ... efficiatur, subscripta (*sim. 3, 5, 8*). 5, 3, 8 quaeasierunt per canonicam mathematicorum et musicam -em, ut vox *actorum clarius audiret* (*postea* p. 206, 54). 5, 9, 2 *ut porticus* habeant ... columnas ... ex -e modulationis perfectas (*sim. c. gen. explic.*: FRONTIN. grom. p. 10, 6 de itineribus controversia est, quae in arcifiniis agris iure ordinario finitur, in assignatis mensurarum -e. p. 15, 21 modum *agri* ... intra lineas clusum rectorum angularum -e subducimus. HYG. grom. p. 85, 15 cum iugera adscripta fuerint *peregrinis vocabulis mensurarum* ..., iugera nobis -o sui fidem servabit. BALB. grom. p. 92, 13. al.). 9 praef. 6 id, sc. *norma fabrorum*, -bus et methodis emendatum ex eius *Pythagorae* praecepsis explicatur. al. COLVM. 5, 1, 2 cum de commetiendis agris -em ... *quidam* requireret a me (4 pracepta mensurarum). 5, 1, 3 *architectis* necesse est mensurarum nosse -em (*opp. qui iam exstructa metiuntur*). QVINT. inst. 9, 4, 139 ad signandos pedes *in oratione* ... adhibetur musica -o numerorum. FRONTIN. q. 23, 2 regula, ad quam -o eorum

modulorum et initium, computatur *in fistulis* (, trad., initur et ed. Rodgers). grom. p. 17, 14 haec *obstacula*, quacumque -e optime poterint, mensuram accipere debebunt. HYG. lim. grom. p. 144, 13 haec est constitendorum limitum -o pulcherrima (cf. p. 224, 67). p. 154, 10 quattuor caeli partes, quibus limitum ordinatio hac -e constituta omni tempore convenit. MAECIAN. distrib. 48 si ad denarium -em conficias, assem hac nota scribas *eques*. (cf. 74 sive denariaria sive sestertia -o conficeretur). GELL. 5, 3, 5 *acerbum lignorum* -e quadam quasi geometrica librari continerique. al.

2 de habitu sim. numerorum aliarumque rerum, qui potest quadam formula, regula vel ipso numero definiri (considerando aut singulas res inter se vel cum sua mensura comparatas, aut totum quoddam structura sua ordinatum; quae sec. hunc habitum numerorum computantur, efficiuntur, v. sub 1 lsf. e. g. p. 163, 22 cum p. 167, 13; meton. p. 167, 23): a respi ciuntur singula commienda, ita ut eorum mensura numero rationali exprimi possit (sere usu technico, raro in sermone cotidiano, sc. l. 48 sqq. 59).

praemonenda: definitur CHALC. comm. 16 p. 68, 4 -o ... est duorum finium iuxta semet ipsos habitus et quasi quaedam conventio (, gr. *Theo Smyrn.* p. 81, 18 λόγος, quod et infra respondet e. g. l. 39 sq. 44. p. 165, 53 [cf. p. 188, 7]). frequentant CHALC. et MART. CAP.; rarius occurrit apud eos, quibus magis in usu sunt portio vel proportio, maxime BOETH., v. vol. X 2, 2078, 27 sqq. (quas voces notione originaria analogian significavisse illustratur ibid. l. 10 sqq., cf. infra p. 165, 43; ad rem v. Hultsch, RE II 1091, 19 sqq.). genera -um enumerat MART. CAP. 7, 757 omnis ... numerus pars est alicui numero maiori; (maior autem) aut multiplicatione procedit aut -e membrorum vel partium ...; minor ... numerus aut replicatione minuitur aut -e membrorum vel partium *eques*. (fusius ad rem 7, 759, 765); cf. e. g. -o multiplicationis l. 57. p. 165, 12, comparationis p. 165, 4. licet permultae -es inter numeros describi possint (cf. MART. CAP. 7, 761), mathematici praecipue eas tractant, quibus in musica concinere sonos observavit Pythagoras (fusius ad rem CHALC. comm. 35, 45 MART. CAP. 2, 107), sc. -o duplex, diplasia sim. (respondet symphonia q. d. diapason), triplex, tripli sim. (diapason et diapente), quadrupli (disdiapason), hemiola, sesqualtera, sescuplaris, superdimidii sim. (sc. 3:2, diapente), supertertia, sesquitercia, epistri sim. (4:3, diatessaron), epogdoa (9:8, quae intercedit inter singulos tonos).

ea, quorum -o exprimi non potest, dicuntur aloga sim.: MART. CAP. 9, 949 intervalla alia logica, alia a. memorantur; ac rationabilia illa sunt, quorum consensus possumus praestare portionem, irrationabilia, quibus non subest -o, (Arist. Quint. 1, 7 p. 11, 6sq. ὁν οὐδεῖς πρὸς ἄλληλα λόγος εὑρίσκεται). 9, 972 tempora errhythmia ... sunt, quae -e certa, (ibid. 1, 14 p. 33, 2 ἐν τινὶ λόγῳ) ordinem servant, ut in iis, ... quae aliqua -e iunguntur; arrhythmia sunt, quae sibi nulla omnino lege consentiunt ac sine certa -e, (ibid. p. 33, 5 ἀλλόγως) coniuncta sunt. 9, 975 alias pedes ... alogos, hoc est irrationabiles, nominamus, quorum -o nulla praestatur, (ibid. p. 33, 21 sq. ὁν οὐκ ἔχουεν διόλον τὸν λόγον ... εἰτεν πρὸς ἄλληλα).

a comparantur duo (partes plures totius cuiusdam l. 66): (I) quae ritur alter terminus proposito priore eiusque mensura (accedit saepe gen. ipsius moduli): CATO agr. 1, 5 ubi non multa vasa et dolia erunt, scito pro -e fructum esse (77 sumito, quantum voles pro -e, ita uti placenta fit. 93. HIRT. Gall. 8, 9, 3 imperat vallo pedum XII muniri castra, loriculam pro -e eius altitudinis inaedicari. VITR. 1, 5, 1 uti fodiantur fundamenta murorum ..., quantum ex amplitudine operis pro -e videatur [sim. 3, 4, 1]. 5, 5, 1 fiant vasa aerea pro -e magnitudinis theatri. MART. CAP. 6, 598). VITR. 4, 4, 2 quod detrahitur de corpore scapi, striarum numero adiecto adaugebitur -e (item abl. nudo: 10, 2, 1 tigna duo ad onerum magnitudinem -e expedientur. MART. CAP. 7, 763 unus numerus potest duplo ... (au)geri aut superdimidio ... ulterioribus et multiplicationum et membrorum -bus). 5, 9, 3 ad ... moduli -em omnis operis erit explicatio (5, 9, 4 epistyla ... ad columnarum -em ... explicentur. 6, 6, 3 cellarum magnitudines ... ad fructuum -em et numerum doliorum sunt faciundae. 9, 8, 10. PLIN. nat. 36, 68 naves ad -em geminati ... ponderis oneratas). 10, 11, 2 ex -e gravitatis saxi mittendi proportiones sumuntur ballistae perficiendae.

(II) vario usu: (A) statuitur mensura terminorum collatorum (quae indicatur apud mathematicos per gen. vel epitheton, de quibus v. l. 31 sqq.): exempla varia: CIC. rep. 6, 18 intervallis coniunctus (disvar. l.) inparibus, sed tamen pro rata parte -e distinctis ... efficitur concentus orbium caelestium. VITR. 4, 4, 2 columnarum crassitudines ... extenuentur his -bus, uti, si octava parte erunt exteriores ..., hae interiores fiant (decima) parte. CELS. 5, 17, 1st miscentur ... varie simplices ... isdemque servatis ponderum -o mutetur. IREN. 1, 14, 5 l. 130 (in computatione mystica) sex, ex quibus emanaverunt XXIII litterae, quadrripertita ... Quaternationis -e, *eques*. (, gr. τετραπλασιασθέντα τῷ τῆς ... Τετράδος λόγῳ). CHALC. comm. 43 duo limites dupli -e distantes, id est sex et duodecim. 45 p. 94, 8 tonon ... epogdoi ... habere -em (gr. *Theo Smyrn.* p. 56, 18 ἐν ... λόγῳ. sim. definitiuntur nomina intervallorum e. g. FAV. EVL. 22, 13

symphonia diapason, quam dupli -o ... pepererit. MART. CAP. 9, 953 *disdiapason* est in tetraplasii -e). 47 p. 97, 8 in his *numeris* epitrita -o continetur (MART. CAP. 7, 762 partium ... -o proxima in quibusdam numeris supertertio est. al.). FAV. EVL. 23, 5 *tertia comparationis* est -o ex epitrito numero. MART. CAP. 7, 759 membrorum, sc. *superdimidii*, -e vincitur a novenario senarius. 7, 762 duae ... *tertiae* -em supertertio proximam habent. 7, 765 numeri -is eiusdem (7, 788). al. *termini comparantur per praepos.* vel *iunguntur per copulam et sim.* : VITR. 10, 11, 2 (*contextu parum dilucido*; cf. p. 164, 62) *quomodo in ballista pensiones saxorum ad modulos habeant -em* (FRONTIN. aq. 34, 4 sextarii -o ad cyathos [1:12], modii vero et ad sextarios [1:16] et ad cyathos respondet. AVG. trin. 4, 6, 10 l. 40 appetat ... -o simpli ad duplum. MART. CAP. 7, 759 multiplicatio- nis -o est senioni ad ternionem. al.; cf. l. 45 sqq.). CHALC. comm. 47 p. 97, 10 epitriti -o ... in duplici et triplici quantitate *continetur* (AVG. mus. 2, 6, 9 *partes pedis quadrissyllabi* aequalium -e numerorum duo et duo tempora possidentes. MART. CAP. 7, 763 III ... et XIII tripli et superquarti ... -o est. al.; cf. l. 32). 50 p. 99, 17 non ... epogdoi -o inter hos numeros conservari potest (MART. CAP. 7, 760 i. hos *numeros* aut dupli -o est aut tripli aut quadrupli. al.). al. *B* referuntur singulae dimensiones ad ratam partem, sc. ad earum modulum, ut efficiantur symmetriae (*in architec- tura; ad rem v. p. 164, 58. vol. VIII 1250, 17 sqq. et Vitr. 1, 2, 4, 3, 1, 9; de -e totius ex pluribus -bus composita* cf. p. 166, 16; *vario respectu iuxta ponitur symmetria saepius* [nota gen. l. 26 sqq.]; *obstat -i natura loci e. g. l. 27*): VITR. 1, 2, 2 *orthographia* ... est ... modice ... picta -bus operis futuri figura. 2, 1, 7 *architecti domos paulatim e vagabutibus iudiciis et incertis ad certas symmetriarum perdixerunt -es* (6, 3, 11 omnes sunt facienda earum s. -es, quae sine inpeditione loci fieri poterunt [*postea: veris symmetriis*. al.]. 3, 3, 7 (*antea: intercolumnia ... modulorum tot eqs.*) ex ea divisione *frontis in tot partes* intercolumnia altitudinesque columnarum habeant iustum -em ([8 eas ... symmetrias]. 4, 1, 11 abaci latitudo ita habeat -em, ut, quanta fuerit altitudo, tanta eqs. [*disting.: totius capituli symmetria*]. 6, 3, 8 oeci ... latitudinis et longitudinis, ut supra tricliniorum symmetriae scriptae sunt, ita habeant -em. al.; cf. 6, 2, 1 ut proportionibus ratae partis habeant aedifica -um exactiones). 5, 9, 3 columnarum ... proportiones et symmetriae non erunt isdem -bus, quibus in aedibus sacris scripsi. 6, 3, 5 generatim magnitudinum -es exquisitas et utilitati et aspectui conscribendas putavi. al. PLIN. nat. 36, 178 quae *columnae* sextam partem altitudinis in crassitudine ima habent, doricae vocantur; quae nomina, ionicae ...; corinthiis eadem -o quae ionicis. 36, 179 antiqua -o erat columnarum altitudinis tertia pars latitudinem delubri (*vix ad p. 167, 33*).

B comparantur bina vel plura inter se, quorum -o eadem est, sc. respi- citur analogia (*definit* CHALC. comm. 16 p. 68, 6 competens, i. analogia, ex complurium -um comparatione subsistit. cf. p. 188, 11): *I* iunc- tura eadem -o (cf. p. 187, 63): VARRO ling. 10, 38 cum dicimus e. -em habere assem ad semissem, quam habet in argento libella ad simbellam, quid sit ἀνάλογον ostendimus; cum utruberque dicimus et in aere et in argento esse e. -em, tum dicimus de analogia. 10, 41 (quam) -em duo ad unum habent, e. habent viginti ad decem (*postea: pro portione*). FAV. EVL. 8, 3 (*comparantur I ad II, X ad XX*) si ... diversa sit summa, -o tamen e. perseverat. MART. CAP. 7, 756 similes ... plani numeri sunt, quorum latera e. -em habent, (*Euklid. elem. 7 def. 22 ἀνάλογον ἔχοντες*). 7, 783 minimi numeri ... ex omnibus, qui sub e. -e, sunt (*ibid. 7, 22 p. 129, 10 τὸν αὐτὸν λόγον*). al. *II exempla cetera:* CHALC. comm. 18 p. 69, 13 dico ... inter haec duo similia solida duo alia similia solida iuxta -em con- tinui competentis, inveniri ([, explicatur p. 68, 25 analogia synches]. 20 p. 71, 11. al., cf. p. 188, 2; sim. 33 p. 83, 16 secundum -em c. c., quae est -o geometrica, quod valet octo adversum quattuor, hoc quattuor adversum duo). MART. CAP. 7, 737 ponuntur medietates VIII et IX inter VI et XII; novem ex ... regula *arithmetica* ... censemur ..., octo musica (i. *harmonica*) -e confertur ...; quod, sc. VI ad VIII et IX ad XII, *geometrica* -e componitur (BOETH. arithm. 2, 50, 91.101. cf. l. 57, 65). BOETH. arithm. 2, 54, 31.21 in quattuor ... terminis ..., proportionum -e scilicet custodita ($a:b = c:d$), geometrica medietas explicatur. al. *in compositione animae mundi* (sec. Plat. Tim. 35^Bsqq.; cf. p. 166, 4, 13): CHALC. comm. 55 de anima ... mundi ... deque divisione eius iuxta -es harmonicanam, arithmeticam, geo- metricam facta ... satis dictum. 102 p. 153, 4 *anima* divisa ... numeris, composita analogiis, stipata medietatibus, ordinata -bus musicis. al. *apud eundem*.

B respicitur totum quoddam ordinatum partium suarum mensurā, structurā (hic illic fort. de circumlocut. e. g. pro 'harmonia' p. 166, 5, 12, 'symmetriae' p. 166, 19 [cf. p. 166, 26], cogites): *a* usu generali, sc. de statu universitatis cuiusdam, qui ex rata partium diversitate intel- ligenti explicarique potest (unde sublucet ipsa vis harmoniae, pulchritudinis p. 166, 22 sqq. 29sqq. [cf. l. 36]; -o fere comprehendit singulas -es sub a illustratas): *I* in musica, mundo (cf. l. 63), anima: CIC. rep. 2, 69

(*in compar.*) ut concentus ex dissimillimarum vocum moderatione concors ... efficitur ..., sic ex ... variis ordinibus ... moderata -e civitas consensu dissimillorum concinit (cf. -em singulorum intervallorum p. 164, 66). PLIN. nat. 1, 2, 113 harmonica mundi -o ([cuius explicatio 2, 248 turbata vid. contextu vix sano]). CHALC. comm. 73 Pythagoreum dogma est -e h. constare mundum [cf. Theo Smyrn. p. 139, 11 οὐδὲ ἀκούοιαν]. cf. l. 31). CENS. 10, 8 Pythagoras repperit pthongos musicorum convenire ad -em numerorum (FAV. EVL. 22, 10. MACR. somn. 1, 13, 11 constat ... n. certam ... -em animas sociare corporibus: hi numeri dum supersunt eqs. al.). AVG. serm. 243, 4 diversi soni -e coniuncti (*vix de sollertia artificis*). MACR. somn. 2, 2, 22 intervalla numerorum ratis ad se numeris ... distin- tanta sunt, quibus omnis canora -o continentur. 2, 3, 15 *intervallorum concentum*, cuius -o, in substantia animae contexta, mundano quoque corpori ... inserta est. MART. CAP. 9, 942 multiplex ... tetrachordorum -o, sc. *enhar- monios, chromaticos, diatonos*. al. *II in corpore humano vel in ae- dificio* (sc. ex singulis -bus, symmetriis constituto, v. l. 24, 27. al. et p. 165, 19 sqq.; variat in contextu c. compositio l. 25, symmetria l. 26): VITR. 3, 1, 1 proportio est ratae partis membrorum ... commodulatio, ex qua -o ef- ficitur symmetiarum (4, 1, 3 *aedificia fortuito composita* cum etiam- num non esset s. -o nata [6 non habentes symmetrias]. 4, 3, 2 antiqui vitare visi sunt in aedibus sacris doricae symmetriae -em. al.). ibid. non potest aedis ulla sine symmetria atque proportione -em habere compositionis, nisi ut hominis bene figurati membrorum habuerit exactam -em. 3, 3, 6 eustyli -o, quae ... ad speciem ... -es habet, explicatas (cf. 4 diastyli ... compositio; 1 ad p. 165, 30). 3, 3, 8 Hermogenes, qui ... invenit ... pseudodipteri ... -em (*postea: ex dipteri ... symmetria*). 3, 5, 5 capitulorum -o: ... his symmetriis conformabuntur eqs. (cf. 5, 9, 4 capituli -o ita fiat eqs.). 4, 2, 6. al. AVG. serm. 243, 4 (*antea: harmonia membrorum*) ut omni visibili pulchritudini ista -o ... praeferatur. 243, 7 (*antea: tanta corporis pulchritudo*) si inveniatur in corpore -o numerorum. CLAVD. MAM. anim. 1, 8 p. 47, 6 *corpus humanum harmoniae -e permixtum*. al. *III in fistularum generibus et agrorum limitatione:* FRONTIN. aq. 30, 1 in vicenaria fistula, quae in confinio utriusque -is, sc. et minorum et maiorum f., posita est eqs. (*respic. genera fistularum ut: 34, 2 omnes moduli consentiunt et -i et commentarii publicis* 34, 3 omnia ..., quae mensurā conti- nentur, certa et immobilia congruere sibi debent; ita enim universitati -o constabit. al.; *aege disting. ipsa regula generis p. 167, 5*). grom. p. 10, 8 multi *limites* exigente -e per clivia et confragosa loca eunt, qua iter fieri non potest (sim. p. 49, 17 per qualiacumque loca ..., hoc est qua -o dictavit). p. 31, 4 finium anguli ... habent aliquam -em; in qua(m) ... facile, quod imperit turbaverunt, artificio restituemus. al. HYG. lim. grom. p. 146, 1 constat illis *coloniis* -o mensurae, (ad p. 163, 66), limitum -o non constat (LIB. col. I p. 213, 13 *termini a veteranis positi* non ad -em vel recturas l. pertinent. al.). al. *IV in geometria, arithmeticā:* BALB. grom. tit. expositiō et -o omnium formarum. GELL. 16, 18, 2 *geo- metria spatiis et intervallis linearum et -e numerorum constat* (AVG. mus. 1, 10, 17 mihi ... -o dimensionum atque n. videtur verissima. 3, 7, 16 [*antea: non ... numeris quidquam est certius*] ex ipsa n. -e, quae nullo modo fallit eqs. BOETH. arithm. 1, 2, 11.3 quaecumque a primaeva rerum natura constructa sunt, n. videntur -e formata [2 l. 7 n. colligatione]. al.; cf. l. 8). AVG. mus. 1, 11, 18 nisi ... eos *numeros* certa -o coercuerit (19 leges certas fixasque). *respicitur natura numerorum vera, immutabilis, quae sensibus percipi non potest* (ut sublucet usus in philosophia p. 197, 33 sqq. *illustratus*): AVG. conf. 10, 12, 19 continet memoria numerorum dimensionumque -es et leges innumerabiles (immort. 4, 5 quis ... -em n. mutabilem esse audeat dicere? lib. arb. 2, 93 -em veritatemque n. et ad sensus corporis non pertinere et invertibilem sinceramque consistere. al.). lib. arb. 2, 82 -em partitionis numerorum vel copulationis sensu corporis percipere non potui. mor. Manich. 11, 24 tenet ista -o inviolabilem integritatem suam.

B contextu definitur, quomodo partes, termini ad universitatem referantur: *I* de norma, lege sim., quae subest statui rerum ordi- nato: *A* c. gen. mensurae vel rei mensuratae: VITR. 2, 5, 1 duo partes harenae, una calcis coiciatur; ita ... erit iusta -o mixtionis temperaturae. 3, 3, 12 *columna tot partes imae crassitudinis* in summo habeat contracturae -e (-em var. l.; cf. p. 167, 1). FRONTIN. aq. 30, 2 secundum eorum, sc. maiorum fistularum, modularum -em (*antea: secundum eam, sc. minorum f., computationem*). MACR. somn. 2, 6, 1 *ut per figuram adiectam* -o dimensionum orbis terrarum lucidius explicetur (*antea: quae sit ... dimensio cingulorum*). LIB. col. I p. 215, 11 haec -o in eadem regione numeri est: pro parte enim pro modo iugerationis pedatura numerus est designatus (aliter l. 46). *B* exempla cetera: *de illa norma, quae proposito exemplo in ceteris sequenda est* (describitur e. g. p. 167, 1, 4sqq.; *de serie recurrente p. 167, 7*): VITR. 3, 3, 12 (*antea: imae crassitudo columnae dividatur in partes sex et earum partium quinque summa constituantur*)

eadem -e pro rata constituantur contracturae *columnarum altiorum*. 10, 2, 3 *pro onerum magnitudine amplioribus tignorum ... crassitudinibus erit utendum; eadem -e ... expediendum est aliis machinae partibus*. FRONTIN. aq. 25, 5 quae -o in sequentibus quoque modulis ... durat, diametro per singulos adiectione singulorum quadrantum crescente (*item in fistulis e. g. 28, 3 eadem -e quadrantibus diametro adiectis ... crescent.* cf. p. 166, 33sq. 67). FAV. EVL. 13, 5 quorum *numerorum 1 ad x -o ceteris in versibus, sc. inde ab xi, sub maiore summa repetitur*. AVG. lib. arb. 2, 90 haec -o per omnes ceteros numeros certissima et incommutabili lege pertenditur. MART. CAP. 7, 761 maior *nummerus minorem aut superdimidio vincit ... aut superquarto ...*, et sic ad superquintum, supersextum ulterioresque -o procedit. ibid. eadem ... in ulterioribus -o est. BOETH. arithm. 2, 23, 51. 41 similis quoque -o in ceteris *numeris perspici potest* (cf. e. g. 1, 23, 7 l. 64sq. deinceps ad eundem ordinem sequentia est). al. *usu vario*: PLIN. nat. 2, 119 *veteres quattuor ventos distinxerunt, hebeti ... -e dividendi; secuta aetas octo addidit nimis subtili atque concisa, proximis ... media placuit, ad brevem ex numerosa additis quattuor* (2, 120 numerosior -o quattuor ventos his interiecerat). MART. CAP. 6, 588 *geometria potest telluris magnitudinem ... et stadia ... cum suis -bus explicare (ad rem v. 609).* 9, 971 qui plena -is est terminus *temporis compositi in rhythmis (sc. quadruplum minimi temporis; postea: quaternaria temporum modulatione)*.

(II) *metonymice de ipsa re secundum regulam rata*: **A** de singulis numeris, terminis sim.: VITR. 1, 1, 4 per arithmeticam ... mensurarum -es explicantur *disponendorum aedificiorum* (1, 6, 12 [9 si ... unus ventus vagando ... varietates ... flatus faciat] uti non certam mensurae -em ... habeant singuli venti. AVG. mus. 2, 1, 1 [*antea p. 163, 50*] ut corripiatur vel producatur syllaba ... secundum -em m. suarum. MART. CAP. 7, 784 [*numerorum, v. vol. VIII 761, 83*]. aliter e. g. p. 163, 73, 183, 46). 9, 1, 8 ut ... tricenos dies in singulis signis zodiaci habeat numeri -em *Mercurii stella* (9, 1, 10 in quibus signis celerius percurrit Mars, cum stationem fecit, explet dierum n. -em). PLIN. nat. 2, 79 *colores stellarum -o altitudinum temperat* (2, 105 *cum sidera multo maiora quam lunam esse tam immensae a. -o declarat*). 33, 47 -e sestertii, qui tunc erat (*contextu corrupto dubitaveris, utrum agatur de partibus aurei an de pretio*). **B** de qualibet portione, parte (cf. p. 158, 36, 161, 63): MANIL. 2, 718 in *constituendis dodecatemoriis sidera* ducunt ex ordine partes, ultima et extremis -o conceditur astris. SEN. nat. 3, 14, 3 abdita est virium, sc. *aquarum subterraneorum*, -o: *pars tantum ... emititur*. APVL. flor. 15, 5 donarium deae ... opulentum: plurima auri et argenti -o in lancibus, speculis, poculis ... magna etiam vis aeris vario effigiatu.

B tempus (sed tempora syllabarum, pedum sim. v. sub A): **1 de actione modove numerandi vel de intervallo constituto:** PLAVT. Amph. 670 adveni domum decum post mense, ut -em te ,putare, intellego graviditatis (l. e coni. dub., v. vol. X 2, 2761, 47). CIC. Verr. II 2, 182 habui -em eorum annorum, per quos iste in Sicilia fuisse praetor, ceteros praetorii. Att. 7, 17, 3 intellexi ex dierum -e, ut primum de discessu nostro Caesar audisset, laborare eum coepisse eqs. (10, 8, 5 omnino *<non>* potuimus fugere cum Pompeio: exstat -o d. [v. app. crit.]. PLIN. nat. 18, 207 d. ipsorum anni solisque motus prope inexplicabilis -o est; ... ita fit, ut tradi non possint certa siderum tempora. cf. -em habere: CIC. Att. 8, 11, 5 cum habeo -em d., ante puto tramissurum Caesarem, quam potuerit conveniri). POLLIO Cic. fam. 10, 33, 3 -em ineo, quo die proelium Pansa commisit, eodem a Gadibus naves profectae sunt. OV. fast. 3, 119 *veteres adhuc -e carentes mensibus egerunt lustra minora decem* (101 nondum tradiderat ... artes Graecia). MANIL. 3, 299 (296 quando ... horoscopet astrum noscere) ut -o signo ducatur ab illo, in quo Phoebus erit. al. COLVM. 9, 14, 12 Hipparchi -o, quae docet solstitia ... primis partibus signorum confici. PLIN. nat. 18, 271 *ante diem III Id(us) Augustas fidicula occasu suo autumnum inchoat, ut is Caesar adnotavit, sed vera -o id fieri invenit VI Id(us). al. TAC. dial. 24, 3 cum ... centum et viginti annos ab interitu Ciceronis in hunc diem effici -o temporum collegerit* (SVET. Cal. 8, 3 *erravisse Plinium arguit -o t., nam eqs. Dom. 4, 3 computata -e t. gramm. 7, 1 quosdam aequales fuisse non temere crediderim, cum t. -o vix congruat*). GELL. 3, 16, 12 propter -em temporis. al.). ann. 11, 11, 1 *in constituendo tempore ludorum saecularium utriusque principis -es praeremitto (in eadem re):* SVET. Claud. 21, 2 diligentissime annorum -e subducta). al. **2 de ordine dierum, annorum (eventuum p. 168, 6) de scripto fastis, annalibus (itinerario p. 168, 4; vix addas p. 185, 67):** CIC. Verr. II 2, 130 fecerunt intercalarium .... ut reliqui menses in suam -em reverterentur (cf. PLIN. nat. 2, 35 ut temporum -o solis itineri congruat. 18, 211. SVET. Iul. 40, 2 [I fastos correxit]. Aug. 31, 2). 2, 188 me ... hoc perspicere ex consulum mensurumque -e indicata in tabulis publicanorum. Mur. 25 *iuris consulti* sunt veriti, ne dierum -e pervulgata, sc. *fastis promulgatis*, ... sine sua opera lege (agi) posset. Brut. 49 oratores illi Graeco-

rum ad nostrorum annualium -em veteres, ad ipsum ... recentes (cf. 69 Cato cum ... sit ad nostrorum temporum -em vetus). leg. 2, 20 (*verba legis*) ad *certam -em* cursus annuos sacerdotes finiunt (*l. v. app. crit.*) fam. 3, 5, 4 ut tibi nota sit omnis -o dierum atque itinerum meorum. MACR. Sat. 1, 11, 50 qui -em anni, mensium dierumque et ordinationem a C. Caesare digestam ... retulerunt. respicitur series eventuum ordine temporis descripta (in notionem ipsius libri vergit CIC., cf. p. 158, 48): CIC. Verr. II 5, 147 cedo -em carceris, quae diligentissime conficitur, quo quisque die datus in custodiam eqs. RVFIN. hist. 1, 1, 6 in chronicis, id est in eo opere, quod de temporum -e conscripsimus.

CAPVT ALTERVM: pertinet ad quamlibet actionem perpendendi, reputandi, statuendi: **I** significatur potius ipsa actio (usu meton. sub B2): **A** in locutionibus verbalibus fere pro verbo quadam simplici reputandi sim. vel respiciendi positis (sub 2c subiunximus aliena quaedam a locut. verbali; cf. iuncturas supra e. g. p. 154, 55, 155, 5, 157, 31 collectas; est obi. acc. [plur. non nisi l. 35, 50] praeter l. 22 sqq. et nimurum sub 2c); respicitur: **1** qui reputando, considerando sim. de aliqua re certum aliquid statuere conatur (c. gen. obi. rei inquirendae, decernendae e. g. l. 29, 35; saepius c. struct. verbalibus idque hic illic ita, ut etiam de effectu, sc. de consilio capto, via reperta, sententia concepta sim. [v. sub II A] cogitare possis): **a exempla varia:** PLAVT. Cas. 27 (*ludit cum usu in capite priore illustrato*) ludi sunt ...; *argentarii -e utuntur*: ludis posunt neminem (CIC. Cato 19 *dux senex non gladiis uteretur, sed consilio, -e, sententia* [20 prudentia, opp. temeritas]. off. 1, 94 -e uti atque oratione prudenter eqs. CAEL. Cic. fam. 8, 4, 2 ut Curio, qui nihil consilio facit, -e et insidiis usus videretur. al.). 555 mecum -em puto, si quid eius *suspicionis* esset, esset mecum postulatio (al. v. vol. X 2, 2762, 3 sqq.; cf. Mil. 204 *stat severo fronte curans, cogitans ...; digitis -em computat*). CIC. fin. 2, 78 subducta (*Non. p. 399, 18*; subdubia sim. codd. Cic.) utilitatis -e (adde l. 48sq.), nat. deor. 3, 68 *Atreus versat* huc et illuc cogitatione -em. off. 2, 6 *philosophia petenda est*, sive oblectatio quaeritur animi ... sive -o constantiae virtutisque ducitur (Att. 8, 11^d, 7 duxi meam -em, quam tibi facile me probaturum ... arbitrabar. MANIL. 4, 913. aliter p. 169, 74). VARRO rust. 1, 13, 6 illi *antiqui in villa aedificanda ... faciebant ad fructum -em, hi faciunt ad libidines*. SALL. Iug. 97, 2 *regem dubium bellum atque pacis -es trahere*. al. -em concludere, sc. *technice in arte logica*: CIC. fin. 1, 22 *Epicurus tollit definitiones ... non, quomodo efficiatur concludaturque -o, tradit eqs. nat. deor. 2, 22 Zeno similitudine ... -em conclusit hoc modo: 'si ...; idem scilicet ...; cur igitur ...?'. fat. 31 Carneades ... nimis inconsiderate conclaudi hanc, sc. *ignavam*, -em putabat. al. apud eundem.*

b -em inire: **a potius ad rem bene gerendam:** TER. Haut. 674 quid agam? ... -o de integro ineundast mihi. CIC. Tull. 28 cum ... -em init *familia*, ut ea vis fiat (30 consilium inisse. item c. enunt. fin. : fam. 5, 20, 4 ut multa tam gravis ... depelleretur. LIV. 26, 4, 4. cf. l. 54). Verr. II 3, 110 mihi metuenda -o et via reperiunda est, qua ad Aproni quaestum demonstrandum ... possim pervenire (item c. enunt. interrog. : Att. 12, 19, 1 quem ad modum ... illud ... remanere possit. fam. 13, 28, 2 CAES. Gall. 7, 24, 4 LIV. 23, 2, 4). nat. deor. 3, 71 heroicæ personæ inita subductaque -e ... scelera meditantes (cf. phil. frg. V 94 [Non. p. 399, 16] ineundis subducendisque -bus). al. ita ut decernatur legitime, auctoritate senatus vel magistratus (cf. p. 169, 43): LEX agr. (CIL 1² 585) 59 *{de} eis agreis ita -em init[i]o Ilvir (item c. praepos. de: S. C. Cic. Phil. 5, 53 ut consules de agro Campano separatim cognoscerent inirentque -em de commodis militum veteranorum augendis*). CIC. rep. 2, 61 inita -o est, ut ... se abdicarent *consules* eqs. LIV. 23, 25, 6 nec, unde ... exercitus satis firmi ... efficerentur, inibatur -o (item c. enunt. interrog. : 23, 48, 5 quo modo ab Hispanis sumatur stipendum militum). VLPI. dig. 50, 8, 2 pr. **B potius ad intellegendum, explicandum:** TER. Phorm. 344 haec, sc. *epulæ sim.*, cum -em ineas, quam sint suavia et quam cara ([DON. ad loc. 1 intellegas, aestimes]. item c. enunt. interrog. : LIV. 28, 8, 3 vix -em iniri posse, utrum a se *Philippo* audacius an fugacius ab hostibus geratur bellum. 29, 17, 19). CIC. phil. frg. V 81 (Aug. c. Julian. 4, 14, 72. al.) quis in magna voluptate corporis attendere animo, inire -em, cogitare omnino quidquam potest?

c -em habere (illud -is sim. l. 65sq.; addasne p. 169, 38?): CIC. Verr. II 2, 70 hoc -is habebant (seq. acc. c. inf. ut: 5, 38 quid oneris haberes, numquam cogitasti? neque illud -is habuisti eqs. Caecin. 2). 5, 101 hanc -em. de orat. 3, 180 in templo aedicificando cum esset habita -o, quem ad modum ex utraque tecti parte aqua delaberetur (item c. enunt. interrog. : fam. 3, 6, 6 quo loco me ... convenias. VARRO rust. 2, 1, 17). Tim. 10 cum -em ... habuisset deus (gr. 30⁴ λογισάμενος. postea: sic ratus est). 17 hanc ... habuit -em ... deus, ut unum opus ... perfectum ... absolveret (gr. 33⁴ διὰ δὴ τὴν αἰτίαν καὶ τὸν λογισμὸν τόνδε ... ἐτεκτήνατο).

2 qui aliquid reputans, aestimans locum dat rei cuiusdam momenti eo pertinenti, eam respicit, non neglegit sim. (variat c. verbis simplicibus p. 169, 19, 21, 27, 34. al. cf. l. 66): **a -em habere:** **a vario mo-**

do: ① *c. gen. obi. gerund.* (*cf. l. 37*): RHET. Her. 4, 32, 43 hic, nisi ornandi -o quaedam esset habita, *simpliciore elocutione uti potuit orator*. CIC. inv. 2, 44 (*quaeritur de consilio*) utrum videatur diligenter -o faciendo esse habita *a reo* ..., an *eas*. leg. 2, 29 *in fastis diligenter habenda* -o intercalandi est. fin. 3, 62 quae, *sc. figura membraque corporum*, ipsa declarant procreandi a natura habitam esse -em (*postea*; curaret). nat. deor. 1, 56 non tam dicendi -o mihi habenda fuit quam audiendi. CAES. Gall. 7, 75, 1 frumentandi. ② *c. gen. obi. subst.* (*pron. poss. vel praepos. de pro gen. l. 23. 25; exempla pauca selecta, frequentat CIC.*): CIC. inv. 2, 174 *in deliberatione quadam incolumitatis* -o videbitur habenda; cum autem id non poterit, honestatis *eas*. (*ibid. iterum. ALF. dig. 38, 1, 26 pr.*) Verr. I 18 *caute dicere*, ut et amicitiae nostrae et dignitatis illius *Curionis* habita -o esse intellegatur (orat. 193 *in oratione scribenda* communitatis habuerunt -em, nullam d. fam. 1, 4, 2 d. ... tuae ... ab senatu. *al. BALB.* Cic. Att. 9, 7^b, 2 *Caesarem* prius tuae d. quam sua utilitatis. *al.*) II 2, 97 neque officii sui neque periculi (leg. 3, 23 dux ... suo se periculo progredi cogitat, populi impetus p. -em sui non habet. Att. 10, 8, 5 CAES. civ. 1, 13, 1. *al.*) 3, 128 nec vectigalium ... habitam esse -em (*postea*: vectigalibus prospexi). Manil. 17 quorum *bonorum* vobis ... habenda est -o diligenter (*antea*: non vobis neglegendum est). leg. 2, 15 *deos* piorumque et impiorum habendae -em. off. 1, 130 formae ... dignitas ... tuenda est ...; eadem -o est habenda vestitus. 1, 139 habenda -o non sua solum, sed etiam aliorum (*[postea]: adhibenda cura*). item c. *pron. poss.* : Att. 7, 9, 4 'habe meam -em' [*ad l. 44*]; *habe tu nostram [nostrum trad.]*. *al. LVCR.* 1, 128 sq. superis de rebus habenda nobis est -o ..., qua fiant -e. CAES. Gall. 7, 1, 6 eius ..., ut Caesar ab exercitu intercludatur. civ. 2, 31, 1 hos turpissimae fugae -em habere, illos ... dimicandum putare. Ov. trist. 1, 1, 52 laudis ... tuae (49 securus famae). COLVM. 11, 1, 19 eorum *servorum* ..., qui recte valebunt, non minor habenda erit -o *quam aegrotorum*. *al.* ③ *c. enunt. interrog.* (*cf. l. 25; aliter p. 168, 69*): CIC. Verr. II 5, 36 sum designatus aedilis; habeo -em, quid a populo Romano acceperim. dom. 16 petebatur a me ... annonae vilitas: possem aliquid in ea re necne, -o non habebatur (*v. app. crit.*). de orat. 1, 156 quibus in rebus habenda est -o diligenter, quos imitemur. VARRO rust. 2, 1, 18 (*antea*: primum videndum) praeterea habenda -o, quanto ... mares a feminis secretos habeant. Liv. 35, 49, 1. ④ *c. enunt. fin.:* CIC. de orat. 3, 200 *ut gladiatores* non solum sibi vitandi aut feriendi -em esse habendam putent, sed *eas*. Lael. 89 habenda -o diligentiā (et d. var. l.) est, ... ut obiurgatio contumelia caret. fam. 3, 5, 1 *gratias ago*: animadvertis ... te omnibus in rebus habuisse -em, ut mihi consuleres. CELS. 4, 16, 1 habita ... -e, ne febrem ... excitent labores. QVINT. decl. 309, 4 hanc primam mihi in hac causa habendam esse -em, ne ... existimetis *eas*. *al. cf. l. 26.*

B ita ut decernatur legitime, auctoritate senatus vel magistratus (*cf. p. 168, 50*): ① *in munere publico petendo* (*fere c. gen. obi. personae, subaudiendo l. 56sqq., pron. poss. pro gen. l. 46sqq.*): CAEL. Cic. fam. 8, 8, 9 (a. 51 a. Chr.) ut ... maneat *Caesar in Gallia* neque hoc anno sua -o habeatur (CIC. fam. 16, 12, 3 [a. 49] se iam non velle absente se -em haberi s. Liv. 4, 7, 9, 10, 15, 11 *Fabium consulem* se s. -em comitiis, cum contra leges futurum sit, ... non habiturum. *cf. l. 23*). 8, 13, 2 eius *Caesaris* ..., qui (neque) exercitum neque provincias tradere(t) (CIC. Brut. 224. al. LEX Iul. munic. [CIL I² 593] 132 ne quis e., cui decurionem esse non licebit, -em comitieis conciliove (habeto). VRSON. [CIL II² 5, 1022] 105, 28 *decurionis damnati*. Liv. 25, 2, 6. *al.*) Cic. Att. 7, 1, 4 (a. 50) ne -o absentis habeatur (Phil. 2, 24. ad Brut. 13, 3 absentium -em sacerdotum comitiis posse haberi. *al. CAES. civ. 1, 32, 3 sui* ... a. *al. LIV. period. 107, 5. al.; cf. l. 47.* 7, 7, 6 cum hoc *Caesare* aut depugnandum est aut habenda e lege -o (*sc. eius; item subaudias gen. 7, 9, 2 [bis]*). 7, 17, 2 si olim de -e habenda impetrasset *Caesar*. NEP. Ages. 1, 3 primum -o habebatur, qui maximus natu esset ex liberis *regis* ..., tum deligebatur, qui proximus esset propinquitate). 7, 9, 2 cum sit necesse ... haberi comitia sine illius *Caesaris* -e, *sc. habita*. ad Brut. 13, 3 (*verba legis Iuliae*) qui petet cuiusve -o habebitur (CAES. civ. 1, 9, 2 c. absentis. GELL. 1, 12, 12 c. *filiae*, dumtaxat salvis religionum observationibus, -o haberi possit, *sc. ut Vestalis fiat*). *al. LIV. 4, 6, 11 tribunos ... omnes patricios creavit populus, contentus eo, quod -o habita plebeiorum esset (6, 37, 4). 27, 8, 2. al.* ② *in variis causis:* S. C. Cic. fam. 8, 8, 7 (a. 51 a. Chr.) senatui placere ..., ut eorum militum -o habeatur causaeque cognoscantur. S. C. Cic. Phil. 5, 53 *ut consules* -em agri habe(re)nt, qui sine iniuria privatorum dividi posset. Cic. fam. 11, 14, 2 pecuniae quam desideras -o potest haberi eaque habebitur ([cf. in eadem re 11, 24, 2 tibi decreta est p.]. BRVT. Cic. fam. 11, 20, 3 lente ac -e habita p.). LEP. Cic. fam. 10, 34, 2 nostrarae humanitatis ... causa eorum *hostium* salutis -em habuimus. PLIN. epist. 10, 118, 3 ne cuiusquam retro habeatur -o dandumque sit *praemium*.

B -em ducere (deducere p. 170, 13; *fere c. gen. obi. sed pron. poss. p. 170, 6, demonstr. p. 170, 9; aliter p. 157, 37*): CIC. Quint. 53 cum of-

ficii -em atque existimationis duci convenienter (Verr. II 2, 154 o. potius ... quam ambitionis. Sest. 23 o. -em in omni vita, non commodi esse ducendum). S. Rosc. 128 non ullius -em sui commodi (Sest. 23 *supra*. fam. 7, 17, 2 mei c.). div. in Caec. 16 *in patrono eligendo* unius cuiusque temporis, valetudinis, facultatis ad agendum ducta -o est. Verr. II 1, 126 debere eum *Ligurem* aiebat *Verres* suam quoque -em ducere. 2, 129 (*in lusu verborum*) non tam caeli ... quam caelati argenti. fam. 7, 3, 1 pudori ... malui famaeque cedere quam salutis meae -em ducere. CAEL. Cic. fam. 8, 5, 1 tuus ... exercitus vix unum saltum tueri potest; hanc autem nemo ducit -em, sed omnia desiderantur ab *imperatore*. QVINT. inst. 1, 6, 12 non per omnia *verba declinanda* duci analogiae posse -em. SVET. Aug. 42, 3 *annoram* ita ... temperavit, ut non minorem aratorum ac negotiantium quam populi -em deduceret.

c quaelibet iuncturae exhibentes gen. rei non neglegendae (*pron. pro gen. l. 22; addidimus struct. mutatam l. 44; hic illic cogitare possis de verbo q. e. habere subaudiendo*): **a in locut. c. praepos.:** RHET. Her. 4, 25, 35 fortitudo est contemptio ... periculi cum -e utilitatis et compensatione commodorum (4, 52, 65 *sermocinando* alicui personae sermo attribuitur et is exponitur c. -e dignitatis). CIC. inv. 1, 3 *commoditas quae-dam* ... sine -e officii dicendi copiam consecuta est *eas*. (VITR. 1, 1, 10 *oporet novisse* aëris et locorum, qui sunt salubres aut pestilentes, aquarumque usus; s. his ... -bus nulla salubris habitat fieri potest. HYG. lim. grom. p. 131, 8). Verr. II 1, 103 multa ... propter -em brevitatis ac temporis praetermittenda existimem ([opp. neglegentiā meā]. 3, 227 *decumae* p. annonaem -em imperentur. prov. 19 ei p. -em Gallici belli provinciam extra ordinem decernebant). *al.* **B vario usu:** CIC. inv. 1, 2 *primis temporibus* nondum divinae religionis, non humani officii -o colebatur. Quinct. 55 qui in vita sua *Naevii* -em summi officii desideremus. Verr. II 1, 47 nullus in te sensus humanitatis, nulla -o ... fuit religionis *eas*. Sull. 10 sin est in me -o rei publicae, religio privati officii. de orat. 2, 247 temporis ... -o ... et temperantia ... distinguunt (-et var. l.) oratorem a scurra. *al.* PROP. 3, 10, 21 *sacrificio peracto* sit mensae -o noxque inter pocula currat. VITR. 5, 5, 7 neque ullam -em harum rerum, *sc. quibus amplificantur voces*, in his *theatris* fuisse. FEST. p. 162 omissa -e officii sui. VAL. MAX. 2, 5, 6 cum aliqua usus -e excogitata *remedia*. SEN. dial. 10, 17, 5 nulla ... non reddituri temporis -o est. PLIN. nat. 6, 102 *per desertum camelis* itur aquationum -e mansionibus dispositis. TAC. Germ. 22, 3 salva utriusque temporis -o est, *sc. et convivii et consilii*. PLIN. epist. 10, 87, 2 otii et senectutis -e postposita *amicus me consilio instruxit*. *al.* *indicatur simul, quanti momenti sit res consideranda:* SEN. benef. 7, 19, 9 prior ... mihi ac potior eius officii -o est, quod humano generi ... debeo. COLVM. 2, 2, 6 *praestan-tissimum* ... solum *pingue* ...; proximum *densem* ...; tertia est -o loci rigui. 7, 2, 1 ovilli pecoris secunda -o est, quae prima sit, si ad utilitatis magnitudinem referas. *al.* PLIN. nat. 17, 21 *cum ponuntur vineae*, multum -is opinent et venti. QVINT. inst. 1, 1, 4 morum ... prior -o est. *al.*

B exempla cetera: **1 notione communī** (*de actione tam singu-lorum animantium quam generaliter ipsius animi; notio meton. sub 2b illus-trata sublucet e. g. p. 171, 39, 173, 71 maximeque, ubi -o pro agente ponitur, e. g. p. 171, 32, 46, 172, 30; -e utuntur animantes:* **a** potius ad intel-legendum, praevidentum, explicandum sim. (*cf. ISID. diff. 2, 86 -o ... est motus quidam animi visum mentis acuens veraque a falsis distinguens. 2, 97 anima dum intellegit, mens est; dum discernit, -o est. v. etiam p. 204, 36sq.*): **a** de actione cuiuslibet cogitantis, opinantis sim.: PLAVT. Amph. 386 (*Mercurius Sosiae*) fugit te -o; ... ego sum Sosia (RHET. Her. 2, 16, 24 propter vinum ... aut iracundiam fugisse -em. CATULL. 10, 29). ACC. trag. 87 si satis recte aut vera -e augurem. RHET. Her. 2, 4, 7 si id, sc. satis spatiū ad perficiendum crimen fuisse, ante sciri et -e provideri non potuit (SVET. Aug. 28, 3). CIC. inv. 1, 3 ea, quae -e inveniissent homines, eloquentia persuadere (fin. 3, 17 *parvulos* delectari ..., si quid -e per se ipsi invenerint). Verr. II 5, 173 *Verres certe punietur*; si in hoc me -o fefellerit, Siculi causam suam perisse querentur (fam. 5, 20, 7 in quo ... me -o fefellerit; ... existimabam *eas*). Manil. 51 omissis auctoritatibus ipsa re ac -e exquirere ... veritatem (*cf. VITR. 9, 1, 14 si ... res et -o ... id ostendit*). *al.* LVCR. 5, 1447 nisi qua -o vestigia rerum antiquarum monstrat. HIRT. Gall. 8, 6, 1 *cum quantum* ... in -e esset, exploratum haberet *bellum imminentem* non posse. HOR. epist. 1, 11, 25 si -o et prudentia curas ... aufert. Ov. trist. 1, 9, 51 *meum de te augurium* -o est et conjectura futuri (*opp. 49* ovium fibrae tonitrusve *eas*). Liv. 25, 35, 4 coniectura ... et -e ad suspicionem ... quam ad ... spem prouior erat. *al.*

B respiciuntur, qui acrius inquirunt, disputant adhibitis fere praece-pitis artis indagandi (*maxime philosophiae, alterius artis e. g. p. 171, 32, 66; hic illic sublucet notio argumenti allati fv. quae p. 188, 36sqq. monuimus*); *argumentatione confirmatur aliquid verum vel falsum esse*, *cf. -o certa p. 171, 59, 68, necessaria p. 172, 13, vera p. 171, 35, 46, 49sq., falsa p. 171, 6, 56, perversa p. 171, 7, prava p. 171, 56; disting. vel opp. auctori-*

tas *infra l. 11. 44*, error *l. 41*, opinio *l. 41. 44sq. al.*; *alia subst. iuxta posita v. imprimis l. 24sqq. 69*): ① generatim: ② quolibet respectu: ③ abl. instr. vel modi -e (*quaedam aegre disting. ab usu p. 177, 43 vel etiam sub IIC illustrato*): exempla varia: RHET. Her. 3, 2, 3 prudentia est calliditas, quae -e quadam potest dilectum habere bonorum et malorum. LVCR. 1, 368 id quod -e sagaci quaerimus. 1, 377 id falsa totum -e receptumst (*sim. e. g. 4, 833 omnia perversa praepostera sunt -e. cf. l. 49*). 2, 381 animi -e exsolvare ..., quare *eas. al.* CIC. ac. 1, 41 si *quid sensu ita erat comprehensum, ut convelli -e non posset, scientiam ... nominabat Zeno (opp. opinio ... imbecilla)*. 2, 60 cur celatis ... sententiam vestram? 'ut qui audient' inquit '-e potius quam auctoritate ducantur'. Tusc. 1, 36 ut deos esse natura opinamur, qualesque sint, -e cognoscimus, sic permanere animos arbitramur ..., qua in sede maneant qualesque sint, -e descendunt est. nat. deor. 3, 72 pugnare -e (*v. p. 234, 31*). al. MANIL. 4, 866 quid tam tenui, sc. subtili, prodest -e nitentem scrutari mundum, si mens sua cuique repugnat *eas?* COLVM. 6, 2, 11 bovem non saevitia, sed -e censeo emendandum (*postea p. 202, 23*). al. cum pron. anaphorico in continuanda vel deridenda consideratione proposita: LVCR. 1, 918 hac -e tibi pereunt primordia rerum. 1, 1081 tali -e. 3, 665 ea -e sequetur *eas*. CIC. de orat. 1, 217 (*antea: si ... videatur*) licet ista -e dicamus pila ... ludere proprium esse iuris civilis ...; eademque -e dicantur ei *eas*. fin. 4, 70 (69 si ... putemus) ea -e ... non posse vivi dicit Zeno. nat. deor. 2, 57 artis ... proprium esse creare ...; hac quidem -e omnis natura artificiosa est. SEN. epist. 87, 36. al. accedit vox notionis affinis: CIC. orat. 10 quidquid est ..., de quo -e et via disputetur (fin. 1, 29 *definiamus*, de quo quaerimus ..., ut -e et v. procedat oratio. 2, 18. al.). fin. 3, 21 homo cognitione et -e collegit, ut statueret *eas*. 4, 10 ea, quae dicas, -e et arte distinguere (*opp. poetarum more verba fundere. cf. p. 173, 38*). ac. 2, 42 ut ne -e quidem et coniectura ulla res percipi possit (*opp. sensibus. cf. l. 69*). al. ② exempla cetera: CIC. inv. 1, 1 me ... diu cogitantem -o ipsa in hanc ... sententiam dicit, ut existimem *eas*. (QVINT. inst. 2, 17, 32 si -o ita duixerit). orat. 183 quem *versum, i. numerum in oratione, dimensa -o docuit*, quid acciderit: ita notatio naturae et animadversus peperit artem (fin. 3, 75 cum -o docuerit ... id *honestum esse solum bonum. al. LVCR. 3, 161. al.*). parad. 8 plus apud me ... vera -o valebit quam vulgi opinio. 41 cum eum, sc. imperare cupientem, ne liberum quidem esse -o et veritas ipsa convincat (*cf. HOR. sat. 1, 3, 115 nec vincet -o hoc, sc. paria esse peccata. 2, 3, 250 si puerilius his ludis -o esse evincet amare. al.*). ac. 2, 26 si ista vera sunt, sc. nihil certe percipi posse, -o omnis tollitur. Tusc. 4, 58 bene adhibita -o cernit, quid optimum sit in morbis animorum curandis, neglecta multis implicatur erroribus (4, 60 -o et oratio, quae simul et opinionem falsam tollit et aegritudinem detrahit, ... non est ad volgus adhibenda). Cato 77 non me solum -o et disputatio impulit, ut ita crederem, sed ... etiam summorum philosophorum ... auctoritas. nat. deor. 3, 71 omnis opinio -o est, et quidem bona -o, si vera, mala autem, si falsa est opinio. div. 1, 125 fieri igitur omnia fato -o cogit fateri (LVCR. 1, 498 quia vera ... -o naturaque rerum c. PLIN. nat. 2, 186 id quod c. -o credi. al.). off. 1, 9 quae deliberatio de *commoditate, opibus sim. omnis in -em utilitatis cadit. al. LVCR. 1, 637 qui materiem rerum esse putarunt ignem ...*, a vera lapsi -e videntur (*cf. 1, 880 quod ... a vera longe -e repulsumst. 2, 82 avius a vera longe -e vagaris. sim. saepius*). 4, 500 si non poterit -o dissolvere causam, cur *eas. al.* CELS. 1 prooem. 16 ne ad haec quidem *experimenta* aditum fieri potuisse nisi ab aliqua -e. SEN. epist. 66, 31 quidquid vera -o commendat (*opp. quae temere laudantur*). al. disting. perceptio sensuum (*cf. p. 177, 66*): LVCR. 4, 485 qui *sensus* nisi sunt veri, -o quoque falsa fit omnis. 4, 520 -o tibi rerum prava necesset falsaque sit, falsis quaecumque ab sensibus ortast. al. SEN. dial. 7, 8, 5 cum *mens* secuta sensus suos ... et illorum et sui potens sit; hoc modo una efficietur vis ... et -o illa certa nascetur, non dissidens *eas*. nat. 1, 3, 10 solem, quem toto terrarum orbe maiorem probat -o, acies nostra ... contraxit. al.

(B) respicitur *praesensio futurorum* (*disting. concitatio animi l. 71 [cf. l. 72], impetus divinus l. 65, observatio l. 74*): CIC. div. 1, 5 signa, somnia sim. veteres rerum magis eventis moniti quam -e docti probaverunt (*postea: philosophorum ... argumenta*). 1, 111 *quorundam* sunt auguria non divini impetus, sed -is humanae; nam et natura futura praesentium, ut aquarum eluviones. 2, 16 medicus morbum ingravescensem -e providet, insidias imperator, tempestates gubernator; et tamen ii ipsi saepe falluntur, qui nihil sine certa -e opinantur *eas*. 2, 145 *prognostica* -e explicari et ad naturam revocari facile possunt. iuxta ponitur coniectura (*cf. l. 29. p. 170, 67sq.*): CIC. div. 1, 34 carent ... arte ii, qui non -e aut c. observatis ac notatis signis, sed concitatione ... animi ... futura praesentient. 1, 128 quas res esse futuras aut concitata mens ... cernit aut -o aut c. praesentit. 2, 14 quae ... praesentiri aut arte aut -e aut usu aut c. possunt. 2, 16. 2, 42 valet ... in fulgoribus observatio diurna, in ostentis -o plerumque c. que adhibetur.

② speciatim et fere technice respicitur: ③ actio argumentandi in causis, qua definitur genus controversiae rationale (*v. p. 223, 75sqq.; alia ad usum rhet. spectantia v. infra l. 10sqq. 29*): CIC. inv. 1, 17 considerandum est, in -e an in scripto sit controversia. 1, 18 (*cf. MAR. VICTORIN. rhet. 1, 13 p. 193, 26sqq.*) -o est ..., cum omnis quaestio non in inscriptione, sed in aliqua argumentatione consistit. *ibid. iterum. 1, 49. part. 33 in tertio genere, quo quaeritur quale sit, valet -o (explicatur 42 aut iure factum ... aut denique necessitate, inscrita, casu)*. QVINT. inst. 7, 8, 3 v. p. 207, 15.

④ actio acute concludendi, sc. adhibito syllogismo sim. (*strictius in arte dialectica l. 18. 22sq.; cf. p. 168, 36*): ① generaliter de re atque doctrina: CIC. inv. 1, 45 (*antea: simplex ... conclusio ex necessaria consecutione conficitur*) ut ... ipsa argumentatio ex necessaria -e consistat. de orat. 3, 203 (*inter figuras sententiarum*) -is (or. var. l.) apta conclusio (fin. 1, 30 interesse ... inter argumentum c. que -is et inter mediocrem animadversionem. div. 2, 103. cf. l. 33). orat. 137 ut argumentum -e concludat perfectus orator (fin. 4, 8 argumenti -e conclusi caput [*distingu. conclusio*]). ac. 1, 32 dialecticae disciplina, id est orationis -e conclusae [-sa var. l.]. Tusc. 5, 82 multa ... Stoicorum -e conclusa. nat. deor. 2, 147 iudicamus, quid ex quibusque rebus efficiatur, idque -e concludimus singulasque res definimus. cf. l. 34. p. 162, 73). fin. 4, 10 cum ... duae sint artes, quibus perfecte -o et oratio compleatur, una inveniendi, altera disserendi. ac. 1, 30 tertia ... philosophiae pars, quae erat in -e et in disserendo. 2, 26 argumenti conclusio, quae est graece ἀπόδειξις, ita definitur: οὐ, quae ex rebus perceptis ad id, quod non percipiebatur, adducit (Chrysipp., Stoic. vet. frg. II n. 266 λόγος). 2, 30 eo, sc. ad notitias rerum, cum accessit -o argumentum conclusio. al. ② exempla ad singulas argumentationes pertinentia: CIC. Cluent. 6 si eam iudicum opinionem -o patroni convellet, si oratio labefactabit, si denique veritas extorquebit. rep. 3, 43 non dicere, ut heri dicebam, sed ut nunc -o cogit (fat. 38). fin. 1, 30 negat Epicurus opus esse -e neque disputatione (*opp. sentiri haec putat*). nat. deor. 3, 61 subtiliore -o esse ad haec refellenda). 3, 59 (*praecedit primum argumentum*) quod efficitur hac etiam conclusione -is: quoniam *eas*. (div. 2, 101). 4, 9 varietas argumentorum -e concludentium (nat. deor. 2, 47 qua -e deum esse mundum concludit. div. 1, 82 hac Stoicorum -e. APVL. flor. 18, 26). Tusc. 1, 23 efficiet ... -o, ut, quaecumque vera sit earum sententiarum ..., mors aut malum non sit aut sit bonum potius. 3, 80 edocuit ... -o, ... ut videremus *eas*. (sim. -o docet: nat. deor. 2, 75. div. 2, 12 non omnium divinatio est, ut -o docuit). div. 1, 84 'est igitur divinatio'; hac -e et Chrysippus ... utitur. al. HOR. epist. 2, 1, 47 *adversarius elusus -e ruentis acervi (syllogismo q. d. sorites)*.

b potius ad agendum, rem bene gerendam (iuxta ponitur consilium saepe, e. g. l. 53. 56. 64. 67, oratio p. 173, 7; disting. fortuita, incerta l. 65. p. 173, 9. 16. 34. al. alia e. g. p. 173, 10. 23, vis l. 55. 71; de his, quae propter vim affectus inconsiderate geruntur, v. quae p. 173, 48 monuimus): a in universo: ① abl. instr. vel modi -e (*cum -e l. 51. p. 173, 21. al.*; vergit hic illic in vim adv. probantis q. e. considerate, bene, collide sim., v. imprimis l. 69. p. 173, 41. 45 et cf. p. 170, 56): PLAVT. Mil. 716 heredes me certatim nutricant ... :: nimis bona -e ... ad te et tuam vitam vides (P, habes A). CARM. CIL 1² 2662, 8 (a. 101 a. Chr.) lucibus, i. diebus, haec paucis parvo perfecta tumultu magna *quōd* -e (sc. classis per Isthmum traducta est). RHET. Her. 4, 38, 50 quemadmodum -e in vivendo fugitur invidia, sic in dicendo consilio vitaturodium. CIC. inv. 1, 1 societas, ... amicitias ... cum animi -e tum facilius eloquentia comparatas esse (*postea: sapientiam sine eloquentia*). 1, 2 olim non -e animi quicquam, sed pleraque viribus corporis administrabant (fin. 1, 63 gravissimas res consilio ipsius sapientis et -e administrari. nat. deor. 1, 4 deorum mente atque -e omnem mundum administrari et regi. MET. CEL. Cic. fam. 5, 1, 2. CAES. Gall. 7, 21, 1 bellum. al.). Tull. 36 severissimum iudicium maximaque -e compositum esse a M. Lucullo (SEN. epist. 123, 6 vivimus ad exempla nec -e componimur, sed consuetudine abducimur. al.). Verr. II 2, 181 quae litterae remotae consilio aliquo aut -e inveniri potuerunt, inventa sunt. leg. agr. 2, 19 quod per caerimonias populi fieri non poterat, -e adsecutus est tribunus plebis. 2, 102 ea ne accidere possent, consilio meo ac -e provisa sunt (CATO Cic. fam. 15, 5, 2 nihil fortuito, sed summa tua -e et continentia ... p. est. CAES. Gall. 7, 16, 3). fin. 3, 58 quod ... -e actum est, id officium appellamus (LIV. 5, 19, 8 omnia ibi summa -e consilioque acta fortuna etiam ... secuta est. al.). Att. 8, 11°, 5 te nihil nisi summa -e (cum -e var. l.) fecisse (12, 44, 3 quod domi te inclusisti, -e fecisti. CAES. civ. 3, 92, 4 quod ... nulla -e factum a Pompeio videtur. SEN. contr. 1, 1, 15 non feci -e, adfectus victus sum. al.). al. PvBLIL. sent. R 1 -e, non vi vincenda adolescentia est (CAES. Gall. 1, 40, 8 magis -e et consilio quam virtute. QVINT. inst. 11, 1, 90). al. -e agitur male, prave (*cf. p. 171, 56. 175, 53. 181, 60*): RHET. Her. 4, 47, 60 mala -e facere, qui reprehendant eos, qui ... post mortem amici liberos eius custodiant. CIC. nat. deor. 3, 66

callida -e (v. p. 209, 75). 3, 69 sentit forum, sentit curia ..., ut, quem ad modum -e recte fiat, sic -e peccetur. 3, 71 quae ... libido, quae avaritia, quod facinus aut suscipitur nisi consilio capto aut sine animi motu et cogitatione, id est -e, perficitur. al. (II) exempla cetera: PLAVT. Epid. 312 me una turbat res -oque, Apoecidi quam ostendam fidicinam. CIC. inv. 1, 2 homines rudes primo ... reclamantes, deinde propter -em atque orationem studiosius audientes (SEN. benef. 1, 3, 7 beneficia -o commendat vel o.). Verr. II 3, 227 ut eas res rusticas non -o neque labor, sed res incertissimae, venti tempestatesque, moderentur. Mil. 30 sin hoc et -o doctis et necessitas barbaris ... et feris natura ipsa praescripsit, ut ... vim ... a vita sua propulsarent (rep. 2, 22 ut illa ... revoces ad -em, quae a Romulo casu aut necessitate facta sunt. CVRT. 7, 7, 10 n. ante -em est, maxime in bello. al.). fin. 2, 58 si quis contra commodum suum recte agit, plus ... rectam naturam quam -em pravam valere (SEN. dial. 7, 8, 1 natura ... duce utendum est, hanc -o observat. al., adde l. 10). Tusc. 2, 11 fortis ... fortuna adiuvat, ... sed multo magis -o (Att. 14, 11, 1 ad Q. fr. 1, 1, 4. LIV. 5, 38, 4 adeo non f. modo, sed -o etiam cum barbaris stabat in pugna. 22, 39, 21 ut agentem te -o ducat, non f. al.). 4, 84 cum ... nihil sine -e recte fieri possit (BELL. Alex. 20, 3 ut sine signis ..., s. -e prodierant, sic temere refugerunt. SEN. contr. 7, 6, 13 an s. -e fecerim [postea: sana mente]. SEN. benef. 2, 34, 4 ut et ille fortis dicatur cum -e fortuita despiciens et hic s. -e in pericula excurrens. al.). phil. frg. V 68 (Non. p. 288, 9) ut ea sibi -o vera restituat, quae consuetudo vitiosa detraxerat (SEN. dial. 12, 10, 11. cf. e. g. p. 172, 61). fam. 6, 1, 4 simus ... ea mente, quam -o et veritas praescribit (SEN. benef. 4, 33, 2 in rebus incertis sequimur, qua -o, non qua v. traxit). al. Q. CIC. pet. 15 in petendo adhibeas ... omnem -em et curam et laborem et diligentiam. VARRO rust. 1, 18, 8 experientia temptare quaedam debemus in agro colendo, sequentes non aleam, sed -em aliquam. al.

B consideratio agentis nititur artis cuiusdam peritia (sublucet notio sub IIC illustrata; exempla potiora): RHET. Her. 1, 2, 3 imitatio est, qua impellimus cum diligenter -e, ut aliorum similes in dicendo valeamus esse. 4, 34, 45 ut cum -e in consimilem rem transeat translatio (opp. sine delectu temere et cupide. cf. CIC. de orat. 2, 32 cum plerique temere ac nulla -e causas in foro dicant, nonnulli autem ... propter consuetudinem aliquam callidius id faciant eqs. 3, 159 verba si sunt -e translata). CIC. orat. 164 nec solum componentur verba -e, sed etiam finiuntur (sc. numeris sim.). nat. deor. 2, 87 non dubitare, quin id navigium -e atque arte moveatur. 2, 97 an, cum machinatione quadam moveri aliquid videmus, ut sphaeram Posidonii ..., non dubitamus, quin illa opera sint -is? off. 3, 55 si illa villa nec bona est nec aedificata -e (antea: bene ... aedificatam). al. SCRIB. LARG. praef. 6 cibis -e aptoque tempore datis. al. de -e demiurgi opificis: CIC. Tim. 29 -e ... et mente divina ... curriculum inventum est solis et lunae (gr. 38^C ἔξ... λόγον καὶ διανοίας θεοῦ, CHALC. hac ... dei -e consilioque). 40 -e vincetum ... dissolvere (gr. 41^B καλῶς ἀρμοσθέν, CHALC. quod bona -e iunctum atque modulatum est).

c potius ad temperandos affectus, moderanda et recte aestimanda ea, quae inordinata, turbida sim. videntur (quaedam ad b trahere possit, si de actionibus propter affectum non bene consideratis, turbulentis sim. cogitare mavis, e. g. l. 55): a abl. instr. vel modi -e (cum -e l. 53): TER. Eun. 62 sq. (57sq. quae res, sc. amor, in se neque consilium neque modum habet ullum, eam consilio regere non potes) incerta haec si tu postules -e certa facere, nihilo plus agas, quam si des operam, ut cum -e insanias (inde HOR. sat. 2, 3, 271). CIC. Verr. II 1, 62 libidines eius -e aliqua aut modo continebantur. leg. agr. 2, 91 Campanam ... ferociam -e et consilio maiores nostri ad inertissimum ... otium perduxerunt. fin. 1, 32 qui -e voluptatem sequi nesciunt. Tusc. 2, 48 videmus fractos pudore, qui -e nulla vincerentur (Ov. met. 7, 10 [= 14, 701] -e furorem vincere. LIV. 42, 60, 4. al.). Tim. 44 quos motus animi qui -e, rexerit, iuste vixerit (deest gr. 42^B). al. BELL. Alex. 8, 1 Caesar suorum timorem consolatione et -e minuebat. HOR. sat. 2, 3, 266 res -e modoque tractari non vult (sec. Ter. l. 51). Ov. Pont. 4, 11, 13 finitum ..., si non -e, dolorem ... esse mora. al. B exempla cetera: CIC. Quint. 53 respirasset ... avaritia tua, paulum aliquid loci -i et consilio dedisses eqs. Catil. 1, 22 non is es, Catilina, ut te ... -o a furore revocarit. part. 43 quae motu animi et perturbatione facta sine -e sunt. Tusc. 3, 54 sensim ... extenuatur dolor ...; id, quod -o debuerat, usus docet, minora esse ea, quae sint visa maiora. 3, 76 (vers.) mederi posse -em iracundiae (Aesch. Prom. 378 λόγοι). Att. 12, 10 in consolando impetrat -o, quod dies impetratura est. ad Q. fr. 1, 1, 40 et consuetudo et -o et ... litterae meae te patientiorem ... fecerunt. al. Ov. Pont. 1, 3, 29 amor patriae -e valentior omni. GRATT. 311 -o ... vitiis adeuntibus obstat. VAL. MAX. 6, 5 pr. cupiditas -i cedit. SEN. Tro. 903 -e quamvis careat ... magnus dolor (cf. STAT. Theb. 3, 393 nobis dolor haud -is egebit). al.

2 metonymice significatur: a id ipsum, quod considerationi

vel studio alicuius propositum est (exempla potiora): a res appetenda, tuenda sim., sc. commodum, utilitas, id quod alicuius interest (sc. c. gen., pron. poss., adi.; quaedam prope accidunt ad notionem consilii, propositi p. 181, 20): (I) cuiuslibet hominis (fort. huc trahas iam p. 181, 25 sq.): RHET. Her. 4, 9, 13 ii, qui sciunt, quid aliis acciderit, facile ex aliorum eventis suis -bus possunt providere. 4, 18, 25 qui suis -bus inimicus fuerit semper, eum quomodo alienis rebus amicum fore speres? CIC. Verr. II 3, 7 cum omnia contra omnium bonorum rem, causam, -em, utilitatem voluntatemque fecerit Verres. Cluent. 69 nihil esse suis, sc. iudicis corrupti, -bus utilius quam Oppianicum condemnari. fin. 3, 70 aequa caram esse sapienti -em amici ac suam. fam. 2, 18, 2 (1 mihi ... curae esse dignitatem tuam) mihi ... de -bus tuis cogitanti. 3, 2, 1 ut ... propicias et consulas -bus meis (2 mea interesse) 3, 2, 2. LVCR. 2, 169 naturam humanis -bus ... fruges ... creare (sim. ARNOB. nat. 2, 56 p. 131, 11 deos terrenas administrare -es [antea: humana curare]). al. (II) Quiritium vel singulorum potestatem, honores potentium (exempla potiora; cf. p. 182, 57): RHET. Her. 4, 36, 48 miramini, Quirites, quod ab omnibus vestrae -es deserantur? quod causam vestram nemo suscipiat? CIC. inv. 1, 1 orator sapiens vir et suis et publicis -bus utilissimus (antea: commoda patriae). Manil. 71 statui, Quirites, vestram voluntatem ... meis omnibus commodis et -bus praeferre oportere. Mur. 83 petunt ... -es illius Catilinae, ut orbetur auxilio res publica. Att. 1, 1, 2 nostris -bus maxime conducere videtur Thermum consulem fieri (fam. 1, 9, 21 cum meis, tum etiam rei publicae -bus). 4, 2, 6 (antea: votivam legationem sumpsissem) sic ... nostrae -es, utilitates (-tis var. l.) meae, postulabant ([, glossema delendum]. SALL. Catil. 44, 5 consideres, quid tuae -es postulent). fam. 1, 8, 2 ut me pietas utilitasque cogit, me ad eius Pompei -es adiungo, quem tu, Lentule, in meis -bus tibi esse adiungendum putasti (postea: quae illi utilia sunt). al. Q. CIC. pet. 51 ad illius Pompei -es te id adsequi, quod petis. SALL. Catil. 56, 5 alienum suis -bus ... videri causam civium cum servis fugitivis communicavisse. al.

B res reputanda, decernenda, peragenda, sc. munus, negotium, quaestio sim. (comprehenduntur fere, quaecumque ad rem pertinent [cf. tota -o l. 51. 55sq., omnis l. 54], ut affinia sint ea, quae p. 185, 37 attulimus; cf. p. 157, 46]: (I) indicatur, quocum -o sit, habeatur (ut sublucet color commercii, relationis in negotiis, amicitiis; cf. p. 158, 4): VARO Men. 509 ego ... ei eam suppetias, quicum mihi nec res nec -o est, dissociataque omnia? CIC. S. Rosc. 142 Chrysogoni fautor, qui sibi cum illo -em communicatam putat (140 suam causam cum C. communicare). Cael. 50 cum hac meretrice aliquid adulescentem hominem habuisse -is. prov. 40 quae mihi sit -o et causa cum Caesare; ... tempus familiaritatis et consuetudinis, quae mihi cum illo ... fuit. Phil. 4, 14 pacis ... quae potest esse cum eo -o, in quo est ... fides nulla? (12, 17). nat. deor. 3, 3 non mihi Academicō par -o, (paratio var. l.) cum Lucilio Stoico est ac tecum Epicureo fuit. Att. 2, 5, 2 cum omnibus Musis -em habere cogito. PETRON. 10, 7 ut veterem cum Gitone meo -em reducerem. al. (II) vario usu: CIC. S. Rosc. 149 fori iudicique -em (M.) Messalla ... suscepit (opp. quae domi gerenda sunt). Font. 19 hanc -em munitionis ... non ad M. Fonteum pertinere (18 legatis ... negotium dedit). leg. agr. 2, 5 multae et graves cogitationes ..., primum tuendi consulatus, quae ... est difficilis et magna -o (cf. 2, 6 ille ... summus labor ac difficillima -o consulatus gerendi). prov. 35 nec totam Gallici belli -em prope iam explicatam perturbare atque impedire debemus (47 perpetua -o Gallici b. CAES. civ. 3, 81, 3 eo, sc. in Thessalam, ... omnem b. -em conferre. cf. p. 170, 25). rep. 1, 11 sua voluntate sapientem descendere ad -es civitatis non solere. Tusc. 1, 104 tota ... de -e humatoris unum tenendum est eqs. Att. 1, 19, 4 huic toti -i agrariae senatus adversabatur (postea: haec tota res). ad Q. fr. 1, 1, 19 quae, sc. integritas, continentia sim., cum honesta sint in his privatis nostris cotidianisque -bus. al. MET. NEP. Cic. fam. 5, 3, 2 perscripsi, de -bus provinciae obtinendae quid vellem fieri. CAES. Gall. 6, 14, 3 cum in reliquis fere rebus, publicis privatisque -bus, graecis utantur litteris druidae. VITR. 5 praef. 5 in foro et publicarum et privatuarum rerum -es per magistratus gubernantur. PAVL. FEST. p. 49 in curia quadam tantum -o sacrorum gerebatur. QVINT. inst. 4, 1, 52 demonstrare ..., quae sint in -e prooemii (disting. quo modo perfici ... possint). al. vertitur inf. gr. (cf. p. 199, 22): CASSIOD. Ios. c. Ap. 1, 279 superest mihi nunc adversus eum de Moyse -o disputandi (gr. λοιπόν μοι πρὸς αὐτὸν εἰπεῖν περὶ Μωυσέως).

B is, qui reputat, sc. de facultate animi ingenita, qua bene reputare solet, de mente et inde de animante, qui mente praeditus est (fere in philosophia, theologia praeter p. 175, 43. 177, 25sqq. al.; cum -o tota in actione posita videatur, saepe inter mentis facultatem et actionem distingue re vix possit, cf. e. g. quae p. 170, 46sqq. adnotavimus). praemonenda: 1) ab animo distinguitur -o passim, quam Plato quidem partem animi (v. p. 176, 10sqq.), Stoici autem eius vim vel motum esse affirmant, sc. δύναμιν λογικήν vel λογιστικήν (e. g. Chrysipp., Stoic. vet. frg. II n. 849.

*III n. 259, Posidon. ibid. I n. 571), v. p. 176, 43. 48. 71. λογισμοί tamen iam a Platone inter ψυχῆς (vel νοῦ) κυρίους ponuntur leg. 896^c-897^b. iuncturas -o animi v. p. 177, 67 (cf. mens a. vol. VIII 713, 82 sqq.), -o ingenii p. 178, 3, -o mentis LVCR. 2, 676 CIC. fin. 5, 40 FIRM. err. 17, 4. al. 2) exempla selecta munus -is describentia (cf. et p. 170, 50 sqq. 177, 10 sqq.): CIC. leg. 1, 30 -o, qua una praestamus beluis, per quam coniectura valemus, argumentamur ..., concludimus, certe est communis. fin. 2, 45 homines ... hoc uno plurimum a bestiis differunt, quod -em habent (-eant var. l.) a natura datam mentemque acrem ..., quae et causas rerum et consecutiones videat et similitudines transferat et disiuncta coniungat et cum praesentibus futura copulet (sim. off. 1, 11). *ibid.* eadem ... -o fecit hominem hominum appetentem cumque iis natura et sermone et usu congruentem (sim. off. 1, 50 *societatis* vinculum est -o et oratio, quae docendo ..., iudicando conciliat inter se homines). 2, 46 -o habet in se quiddam amplum atque magnificum, ad imperandum magis quam ad parendum accommodatum, omnia humana ... levia dicens, altum quidam et excelsum, nihil timens, nemini cedens, semper invictum. off. 1, 14 nec ... parva vis naturae est -isque, quod unum hoc animal (*i. homo*) sentit, quid sit ordo, quid sit quod deceat, in factis dictisque qui modus.*

a pertinet ad homines deosse paganorum (ad animalia l. 46):

① *usu generali*: ② *quaeritur, quis -em habeat*: CIC. leg. 1, 22 animal hoc providum, sagax, ... plenum -is et consilii, quem vocamus hominem ..., solum est ... particeps -is et cogitationis (ac. 2, 21 *homo* animal est mortale -is p. off. 1, 107 omnes p. sumus -is praestantiaeque eius, qua antecellimus bestiis. al.; cf. p. 176, 35). 1, 23 nihil est -e melius eaque (est) et in homine et in deo. 2, 16 neminem esse ... tam stulte arroganter, ut in se -em et mentem putet inesse, in caelo mundoque non putet (nat. deor. 1, 48 *non potest* -o usquam i. nisi in hominis figura. al.; cf. esse in: 2, 79 ut eadem sit in is *deis*, quae humano in genere, -o. al., e. g. l. 26. 46). *ibid.* cum ... omnia, quae -em habent, praestent iis, quae sint -is experientia (nat. deor. 3, 66 -em, quam vos divino beneficio homini solum tributam dicitis, bestiae non h. 3, 71. al.). Tim. 50 quae *causae* ... careant ... omni intellegentiae atque -e, quae nisi in animo nulla alia in natura reperiantur ([gr. 46^D λόγον ... νοῦν, Chalc. intellectum prudentiamque]. nat. deor. 2, 147. Ov. am. 1, 10, 25 pecudes -e carentes), nat. deor. 2, 21 (item 3, 22) quod -e utitur, id melius est quam id, quod -e non utitur eqs. ([sec. Zenonem, Stoic. vet. frg. I n. 111 λογικόν]). 2, 133 quae *animantia* -e utuntur; hi sunt di et homines. 2, 154 soli ... -e utentes iure ac lege vivunt. top. 69 *ut anteponantur* -e utentia -is expertibus ..., animata inanimis. al.). 2, 22 nihil, inquit Zeno, quod animi quodque -is est experts, id generare ex se potest animantem compotemque -is ([Stoic. vet. frg. I n. 113 λογικόν]). off. 1, 50 *ferae* sunt ... -is et orationis expertes. al., e. g. l. 31. 39). al. Ov. Pont. 3, 6, 47 favor attoton -is ademerat usum. VAL. MAX. 8, 11 ext. 4 vacua -is animalia. SEN. dial. 4, 16, 1 quibus *animalibus* pro -e est impetus, homini pro impetu -o est. al. -o quaedam attribuitur *animalibus*: CIC. nat. deor. 3, 21 (*ironice*) num ... in urbe esse -em, cogitationem, mentem putas, aut ... existimas formicam anteponendam esse ... urbi, quod in urbe sensus sit nullus, in formica non modo sensus, sed etiam mens, -o, memoria? PLIN. nat. 11, 12 quos efficaciae *apium* ... tantae comparemus nervos ..., quos -e ... viros? (-i Gelenius, *iis* viros Mayhoff, postea: ingenium). QVINT. inst. 2, 16, 16 opera quaedam ..., qualia sunt ... mellis, efficere nonnullius fortasse -is est, sed eqs.

③ *quaeritur, num -o hominibus salutaris an perniciosa sit*: CIC. nat. deor. 3, 69 haud scio an melius fuerit humano generi motum istum celerem cogitationis, acumen, sollertia, quam -em vocamus, quoniam pestifera sit multis, admodum paucis salutaris, non dari omnino. 3, 71 a deo tantum -em habemus ..., bonam autem -em aut non bonam a nobis. 3, 75 si ... -em hominibus di dederunt, malitiam dederunt (postea: calliditatem). 3, 78 si homines -em ... in fraudem malitiamque convertunt. *ibid.* Stoicorum Providentia reprehendenda, quae -em dederit iis, quos scierit ea perverse et improbe usuros. al. in eodem libro. SEN. dial. 7, 5, 2 illis *animalibus* nulla -o est, his *hominibus hebetibus* prava et malo suo ... sollers. al.

④ *exempla cetera*: CIC. orat. 10 *ideas* Plato ait semper esse ac -e et intellegentia contineri. fin. 4, 12 cum ... quereretur ..., num quinta quae-dam natura videretur esse, ex qua -o et intellegentia oriretur eqs. 4, 37 *natura hominem* ad -is habitum perduxit. 4, 38 sensibus -em adiunxit *natura* et -e effecta sensus non reliquit. nat. deor. 2, 16 si ... est aliquid in rerum natura, quod hominis mens, quod -o, quod vis, quod potestas humana efficere non possit. 3, 26 quid ... sit melius ..., quid inter naturam et -em intersit, non distinguitur a Stoicis. off. 1, 12 natura vi -is hominem conciliat homini et ad orationis et ad vitae societatem (cf. l. 12). al. SEN. benef. 4, 18, 2 duas *deus* res dedit, quae ... validissimum facerent *hominem*, -em et societatem. epist. 66, 12 -o ... nihil aliud est quam in corpus humanum pars divini spiritus mersa. al. de -e deorum: LVCR. 5, 81 solem lunamque aliqua divum volvi -e. 5, 160 deum quod sit -e vetusta

... fundatum, i. mundus. CIC. Tusc. 5, 70 (*antea*: de vi ... deorum) quibus rerum causis ... in aeternum -o ... mensque moderatur. nat. deor. 1, 104 ad quam ... rem appetendam motu mentis ac -is (-e var. l.) utatur *deus*. MANIL. 1, 3 sidera ..., caelstis -is opus. 2, 82 deus et -o, quae cuncta gubernat, dicit ab aetheris terrena animalia signis. SEN. epist. 92, 1 divina -o omnibus praeposita est. al.

② respicitur id, quo hominum affectus et actiones temperantur, reguntur (iuncturas potiores: -o absoluta l. 18. 59, perfecta l. 18. 57. 66. p. 177, 8, recta [sec. gr. ὁρθὸς λόγος] l. 39. 42. p. 177, 1. 11]: ③ strictius in doctrina philos.: ① vario usu (saepe de parte animi, quae ceteris partibus dominatur [maxime l. 14 sqq. 29 sqq.; cf. gr. τὸ ἡγεμονικόν], aliter e. g. l. 48; ad rem v. e. g. Chrysipp., Stoic. vet. frg. III n. 275 et Pohlenz, Die Stoa II, 4972, 35 sq.]: CIC. inv. 2, 164 temperantia est -is in libidinem atque in alios non rectos impetus animi firma ... dominatio. rep. 3, 36 cur ... animus imperat corpori, -o libidini? (Tusc. 2, 47 praesto est domina omnium et regina -o ...; haec ut imperet illi parti animi, quae oboediens debet, id videndum est viro. 2, 51 ea -o, quae erit in eo sapiente perfecta atque absoluta, ... illi animi parti imperabit inferiori. SEN. epist. 66, 32 -o ... iudiciorum tenax est; non enim servit, sed i. sensibus). fin. 2, 13 voluptatem esse sublationem animi sine -e ([cf. Chrysipp., Stoic. vet. frg. III n. 434 ἄλογον]). Tusc. 4, 13. SEN. dial. 3, 10, 3 affectus inconsulta res est s. -e. al.; cf. cum -e: CIC. Tusc. 4, 12 voluntas est, quae quid c. -e desiderat [cf. ibid. n. 431 εὐλόγον]. 4, 13 quae declinatio a malis, si. c. -e fieri, cautio appelletur [cf. ibid. n. 275 σὺν λόγῳ. l. del. Bentley]. 2, 37 virtutes, quas -o rerum omnium dominas, tu voluptatum ... ministras esse voluisti. 2, 60 temperantia est moderatio cupiditatum -i oboediens (off. 1, 79 ut oboediens consilio -ique possit *corpus*. 1, 132 appetitum -i oboediens. al.; cf. l. 16). ac. 1, 39 cum philosophi alia ... in parte animi cupiditatem, alia -em collocarent. 2, 124 trisne partes habeat *animus*, ut Platonis placuit, -is, irae, cupiditatis, an simplex unusque sit (cf. e. g. rep. 439^D λογιστικόν. de iisdem partibus: Tusc. 1, 20 Plato triplicem fixxit animum, cuius principatum, id est -em, in capite ... posuit. div. 1, 61 ut illa tertia pars -is et mentis eluceat [gr. Plato rep. 572^A τὸ τοίτον ..., ἐν τῷ τῷ φρονεῖν ἐγγίγνεται]. cf. *animum bipartitum* l. 16sq. 37. al.). Tusc. 2, 47 *animi pars* altera -is est particeps, altera expers (div. 1, 60 cum dormientibus ea pars animi, quae *mentis* et -is sit p. , sopita langueat eqs. l. , gr. Plato rep. 571^C λογιστικόν]. 1, 70 pars animi -is atque intellegentiae ... p. al.). 3, 7 motus animi -i non obtemperantes (al., v. vol. IX 2, 272, 6 sqq. [ubi l. 9 legas 4, 14]). 4, 11 (sim. 4, 47) ut perturbatio sit ..., , aversa a recta -e, contra naturam animi commotio ([l. , Zeno, Stoic. vet. frg. I n. 205 ἄλογος vel ἀπειδή τῷ ... λόγῳ]. 4, 13 est ... metus (a) -e aversa cautio [opp. l. 23]. 4, 61 commotiones animorum a recta -e a. esse vitiosas. al.). off. 1, 101 duplex est ... vis animorum atque natura (-ae trad.): una pars in appetitu posita est ..., altera in -e. al. LVCR. 2, 53 quin omnis sit haec -is potestas, sc. si curas spernimus (nisi ad p. 179, 23. cf. SEN. dial. 3, 7, 3 -o ... tam diu potens est, quam diu diducta est ab affectibus. 3, 10, 3 desinit quicquam posse -o, si nihil potest sine affectu. sim. al.). SEN. dial. 3, 8, 3 non separatas ... sedes ... habent, sed affectus et -o in melius peiusque mutatio animi est. 3, 17, 3 ad actiones ... multo ... -o fortior est *quam ira*. 5, 1, 5 alia vita a -e, hoc *vittum irae* a sanitate desciscit. epist. 66, 35 -o ... arbitra est bonorum ac malorum, *non sensus*. 66, 39 sequitur ... -o naturam; quid est ergo -o? naturae imitatio. al.

② de -e tamquam summa virtute ad perfectionem excolenda (propria est sapientis, distinguuntur ab illa, quae omnibus hominibus communis est e. g. l. 17. 67. p. 177, 1; cf. p. 175, 57. 177, 64]: ③ iuxta sunt -o et virtus: CIC. inv. 2, 159 v. est animi habitus naturae modo atque -i consentaneus (item in definitionibus: leg. 1, 45 est ... v. perfecta -o [sim. SEN. epist. 76, 10. cf. CIC. fin. 4, 35 -is ... perfectio est v.]. fin. 5, 38 quae v. -is absolutio definitur [sim. Tusc. 5, 39 perfecta mens, id est absoluta -o, quod est idem v.]). fin. 4, 41 in qua *natura hominis* si nihil est praeter -em, sit in una v. finis bonorum; sin est etiam corpus eqs. 5, 43 in pueris virtutum quasi scintillas videmus, e quibus accendi philosophi -o debet. 5, 58 prudens, temperata, fortis, iusta -o reliquaque v. ac. 1, 38 cum philosophi ante Zenonem non omnem v. in -e esse dicent ..., hic omnis in -e ponet. al. ④ exempla cetera: CIC. leg. 1, 22 quid est ... -e divinus, quae, cum adolevit atque perfecta est, nominatur rite sapientia? (fin. 3, 23 ad quandam formam vivendi videtur data ... et -o et p. -o. al. SEN. epist. 76, 9 -o ... p. proprium *hominis* bonum est, cetera illi cum animalibus satisque communia sunt. al.; cf. e. g. l. 18). 1, 27 *natura hominis* confirmat ipsa per se -em et perficit (fin. 4, 35 quod est opus sapientiae? ... sit nihil in eo *homine*, quod perficiendum est praeter motum ingenii quandam, id est -em. SEN. epist. 49, 11 dociles natura nos edidit et -em dedit imperfectam, sed quae perfici posset. 76, 10). fin. 5, 40 in ea ... expletione naturae summi boni finem consistere, cum longe ... praestet mens atque -o. nat. deor. 2, 34 gradus ... altissimus est eorum, qui natura

boni sapientesque gignuntur, *sc. dei*, quibus ... innascitur -o recta constansque (SEN. epist. 76, 10 quid est in homine proprium? -o: haec r. et consummata felicitatem hominis implevit. 89, 5 *philosophia* a quibusdam dicta est adpetitio r. -is. al.). al. SEN. epist. 76, 16 cum sola -o perficiat hominem, sola -o perfecte beatum facit. 92, 27 -o ... dis hominibusque communis est: haec in illis consummata est, in nobis consummabilis (*adde l. 3.*) 109, 11 quomodo ... ad -em movendam -e opus est, sic ut moveatur -o perfecta opus est -e perfecta. al.

(3) *de -e tamquam summa lege agendi hominibus naturaliter insita* (*definitur fere lex sec. doctrinam Stoicorum, v. l. 14; aliter de norma sequenda p. 180, 74*): CIC. rep. 3, 33 est ... vera lex recta -o, naturae congruens, diffusa in omnes, constans, sempiterna, quae vocet ad officium iubendo, vetando a fraude deterreat (l., cf. *Chrysipp., Stoic. vet. frg. III n. 4 ὁ νόμος ... ὁ ὀρθὸς λόγος διὰ πάντων ἐρχόμενος. v. etiam ibid. n. 323. 332. 614.*). leg. 1, 42. Phil. 11, 28 est ... lex nihil aliud nisi r. et a numine deorum tracta -o, imperans honesta, prohibens contraria. al.). leg. 1, 18 lex est -o summa insita in natura, quae iubet egs. ([cf. 19 prudentiam esse legem egs.]. AVG. lib. arb. 1, 48 illa lex, quae s. -o nominatur egs.). 1, 19 ea lex est ... naturae vis, ea mens -oque prudentis, ea iuris atque iniuriae regula. 2, 8 principem legem illam et ultimam mentem esse ... omnia -e aut cogentis aut vetantis dei (*antea: imperandi prohibendique sapientia*). fin. 4, 11 cuius *summi rectoris dei* ad naturam apta -o vera illa et summa lex a philosophis dicitur. off. 3, 23 ipsa naturae -o, quae est lex divina et humana. al.

(B) *laxius in vita hominum communi -o sine adi. significat bonam, validam sim. -em, sc. prudentiam (exempla potiora selecta): in laude hominum praestantium*: CIC. Verr. II 5, 25 non ad Q. Maximi sapientiam ... neque ad ... *Scipionis* singulare consilium, neque ad Pauli -em ac disciplinam. Phil. 2, 116 fuit in illo *Caesare* ingenium, -o, memoria. rep. 3, 28. Cato 67 mens ... et -o et consilium in senibus est. off. 1, 80 *rei publicae rectoribus* expetenda ... magis est decernendi -o quam decertandi fortitudo. SIL. 15, 71 *Scipioni* -o et magnae caelestia semina mentis munere sunt concessa deum. al. *vario respectu*: CIC. Cluent. 184 *Sassia* abundat audacia, consilio et -e deficitur. Planc. 9 non est ... consilium in vulgo, non -o. SEN. dial. 3, 11, 4 illis *Germanis* corporibus, illis animis ... da -em, da disciplinam: *et erunt nobis terrori*. 12, 16, 1 *in luctu optimum* inter pietatem et -em temperamentum est et sentire desiderium et opprimere. epist. 13, 9 ceteri *metus* ... sine -e, hi *lymphatici* sine mente sunt. 56, 6 nulla placida est quies, nisi quam -o composuit (*postea: tranquillitas* ..., in quam bona mens explicatur). QVINT. inst. 7, 4, 30 dementiam, *sc. patris, senis sim.*, -i ... obstarere. decl. 297, 9 qui *iniuria laesus aliquatenus reddere*, irae sueae -em posset (l., *sc. imponere sim.*, cf. l. 35). al.

(III) *respicitur id, quo cognoscitur, iudicatur, excogitatur sim. (in locut. generalibus, sc. notione inter facultatem ingenitam et actionem cognoscendi saepe ambigua praeter l. 66 sqq.)*: LVCR. 5, 1455 unum quicquid ... -o ... in luminis erigit oras (*respic. hominum inventa ut l. 48. 63.*) CIC. rep. 1, 15 ea ..., quae de natura quaererentur, *esse* ... maiora quam hominum -o consequi possit, *dixit Socrates* (leg. 1, 26 artes ... repertae sunt docente natura, quam imitata -o res ad vitam necessarias sollerter consecuta est). fin. 5, 34 *ut animus* habeat praestantium mentis ..., in qua sit mirabilis quaedam vis -is et cognitionis et scientiae virtutumque omnium. 5, 58 consideratio cognitioque rerum ..., quas a natura occultatas ... indagare -o potest. Tim. 3 *id, quod semper sit, intellegentia et -e comprehenditur* ([gr. 28⁴ νοήσει μετὰ λόγου περιληπτόν], CHALC. intellectu perceptibile, ductu et investigatione -is]. 7 quod -e sapientiaque c. [gr. 29⁴ πρὸς τὸ λόγῳ καὶ φρονήσει περιληπτόν]. cf. p. 178, 3). 11 (sim. 12) omnes ... qui animo cernuntur et -e intelleguntur animantes (gr. 30⁴ τὰ ... νοητὰ ζῷα, Chalc. animalium intelligibilium). nat. deor. 2, 115 *caelestia* intelligi, qualia sint, sine summa -e non possunt (*inde MIN. FEL. 17, 6 sine summa sollertia et -e*). 3, 38 quid ... -e, quid intellegentia *opus est deo?* quibus utimur ..., ut apertis obscura adsequamur; at obscurum deo nihil potest esse. al. MANIL. 1, 97 caelum ascendit -o ... viditque, quod usquam est. 4, 932 -o omnia vincit. al. SEN. epist. 90, 24 omnia ista, *sc. inventa, fabricata quaedam*, -o quidem, sed non recta -o commenta est: hominis enim, non sapientis inventa sunt (11 sagacitas ..., non sapientia invenit). al. *opp. sensus, omnes vel singuli* (cf. p. 171, 54): LVCR. 1, 425 cui *sensu* nisi prima fides ... valebit, ... occultis de rebus ... confirmare animi quicquam -e non queamus (1, 448. 4, 384 hoc a. .... -o discernere debet, nec possunt oculi naturam noscere rerum. *aliter p. 171, 8. 172, 54. 55.*) CIC. orat. 183 versus *non -e* est cognitus, sed natura atque sensu. fin. 1, 31 *non satis esse*, quid bonum sit aut quid malum, sensu iudicari, sed animo etiam ac -e intellegi posse. 4, 9 ut neque sensuum fidem sine -e nec -is sine sensibus exquiramus. div. 2, 91 *Chaldaei* oculorum fallacissimo sensu iudicant ea, quae -e atque animo videre debebant. al. *apud eundem*.

B pertinet ad *animum mundi divinum* (*in doctrina Stoicorum de logo*

notionis saepe incertae inter mentem, ordinem [v. p. 184, 6], causam [v. p. 195, 28]; de -e demiurgi v. p. 173, 43]: CIC. leg. 2, 16 (*antea p. 175, 27*) ut ea *caelestia*, quae quis vix summa ingenii -e (comprehendat, nulla -e) moveri putet (cf. MANIL. 2, 64 mundum ... -is agi motu). ac. 1, 28 in qua *natura* -o perfecta insit, quae sit eadem sempiterna ...; quam vim animum esse dicunt mundi, eandemque esse mentem sapientiamque perfectam, quem deum appellant (nat. deor. 2, 34 *mundo* perfectam ... atque absolutam inesse -em. 2, 56 ordo, veritas, -o, constantia *in caelo* [opp. temeritas ...., erratio egs.]. al.; cf. e. g. SEN. benef. 4, 7, 1 deus et divina -o toti mundo ... inserta [4, 6, 6 insita ... semina]). Tim. 27 *animus mundi* est ... -is concensionisque ... sempiternarum rerum et sub intellegentiam cadentium composit ([gr. 36^E λογικοῦ ... μετέχοντα καὶ ἀρχοντίας, CHALC. -is ... et ... modulaminis c.]. nat. deor. 2, 22 animans est ... mundus c. que -is [Zeno, Stoic. vet. frg. I. n. 113 λογικόν]. al.). nat. deor. 2, 30 sapientem esse mundum ...., naturamque eam ... perfectione -is excellere. 2, 46 quod animans sit *mundus* habeatque sensum et -em et mentem. 2, 88 casune ipse *mundus* sit effectus ... an -e ac mente divina (cf. e. g. 2, 97 quin ea, *sc. motus caeli*, non solum -e [ad p. 184, 5] fiant, sed etiam excellenti divinaque -e? 2, 115 natura mentis et -is expers haec *caelestia* efficere potuit, quae ..., ut fierent, -e eguerunt?). al. MANIL. 1, 251 *mundum* conspirat deus et tacita -e gubernat. SEN. nat. 1 praef. 16 *utrum* materiae supervenerit -o an materia -i. epist. 65, 2 materia iacet iners ...; causa autem, id est -o, materiam format (65, 12 quaerimus, quid sit c.: -o scilicet faciens, id est deus. APVL. apol. 64, 7 ille basileus, totius rerum naturae c. et -o et origo initialis. *sine respectu animi divini* v. p. 195, 28). al.

γ pertinet ad deum Christianorum gnosticorumve: (I) *generatim*: TERT. apol. 17, 1 *deus mundum* verbo quo iussit, -e qua dispositus, virtute qua potuit, de nihilo expressit (*inde* 21, 10. cf. l. 44). 48, 11 -o universitatem ex diversitate compositus (*item -o ponitur pro agente in struct. act.* : adv. Marc. 1, 23, 6 abest, ut -o ipsa in aliquo ordinem amittat. 2, 19, 1 legem non duritia promulgavit auctoris, sed -o summae benignitatis. al.). adv. Marc. 1, 3, 2 ut sit deus summum magnum et forma et -e et vi et potestate. 2, 6, 4 bonitatem dei agnoscere ex dignatione et -em ex dispositione. paenit. 1, 2 res dei est -o, quia deus, omnium conditor, nihil non -e ordinavit. adv. Prax. 5, 2 *dei* -o sensus ipsius est; hanc Graeci λόγον dicunt. IREN. 2, 13, 3 *deus pater totus* cum sit sensus ... et totus -o egs. (sim. 2, 28, 4 1.119). 2, 13, 10 *Valentiniani hominum affectiones* ad divinam -em adducentes (*nisi ad p. 197, 33.*) LACT. inst. 4, 9, 1 λόγος ... et sermonem significat et -em, quia ille est et vox et sapientia dei (cf. RVFIN. Clement. 8, 34, 8 si ... -o est, id est logos, per quam facta constant universa [*postea: de conditoris -e*]). al. (II) *respicitur filius dei, sc. secunda persona trinitatis* (*imprimis sec. Ioh. 1, 1 ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος κτλ.*, cf. e. g. l. 55. 58): TERT. apol. 21, 11 sermoni atque -i itemque virtuti, per quae omnia molitus deum ediximus (*sc. l. 27*), propriam substantiam spiritum inscribimus, cui et sermo insit pronuntianti et -o adsit disponentes egs. (sim. adv. Prax. 6, 3 ut primum deus voluit ea, quae cum sophia ε(τ) -e et sermone disposuerat, ... edere, ... protulit sermonem habentem in se individuas suas, -em et sophiam). 21, 17 (rec. vulg.) *Christus* ostendens se esse verbum dei, id est λόγον ..., virtute et -e comitatum egs. 23, 12 *Christus* venturus ... ut dei virtus et dei spiritus et sermo et sapientia et -o et dei filius (*simili abundantia circumlocutionis*: orat. 1, 1 dei spiritus et dei sermo et dei -o, sermo -is et -o sermonis et spiritus utrumque, Iesus Christus. 1, 2. adv. Prax. 7, 4 quasi non ipse *filius* sit sermo et in sophiae et in -is et in omnis divini ... spiritus nomine. al., e. g. l. 46). adv. Prax. 5, 2 *deus initio non erat solus*; habebat enim secum ... -em suam ...; rationalis enim deus et -o in⟨tra⟩ ipsum (sim. 5, 4 eum *sermonem* cum ipsa et in ipsa -e intra semetipsum habebat egs. 5, 7). 5, 3 per simplicitatem interpretationis sermonem dicere ... apud deum fuisse (Ioh. 1, 1), cum magis -em competat antiquorem haberi. 6, 1 quid ... sapientius -e dei sive sermone? itaque sophiam quoque exaudi ut secundam personam conditam (*affect prov. 8, 22 sqq.*). IREN. 2, 6, 1 quando -o mentibus infixus ... revelet eis, quoniam est unus deus (*sc. filius sec. Matth. 11, 27 ante allatum, ut -o sit praedic.*; *infixa var. l.*) RVFIN. Orig. princ. 1, 3, 6 omnes, qui rationabiles sunt, verbi dei, id est -is, participes sunt ..., quod est Christus. al. (III) *respicitur Aeon gnosticorum q. d. logos* (cf. l. 53): IREN. 1, 5, 6 ut id, *quod perperit Achamoth*, paratum fiat, ad suspicionem perfectae -is, (l. gr. τοῦ τελέοντος λόγου). item 2, 19, 4 [ibid. l. 74 sq. perfecti sermonis; cf. Tert. adv. Val. 25, 2 suscipiendo ... sermoni p.l.]).

II significatur potius effectus, *sc. de eo, quod reputando sim. inventum, statutum est (laxius de facultate ingenita v. p. 204, 3)*: A respectu vario: 1 *usu originario, sc. praevalet respectus considerantis cuiusdam*: a potius in cognitione, sc. de iudicio, sententia, dogmate sim. (hic illic generaliter statuitur de actione ineunda, habitu servando sim., ut quaedam vergant ad C, maxime p. 180, 74 sqq. coll. p. 199, 20 sqq.): a in universum (disceptatur saepe de consilio capiendo, ut quaedam vergant ad

[Wick cum Bk.]

*ba, e. g. l. 12. 14, cf. p. 181, 35. 43): PLAVT. Aul. 382 (379sq. mecum cogitare ... occipi) postquam hanc -em ventri cordique edidi, accessit animus ad meam sententiam. TER. Haut. 959 nec -em capio, nisi quod tibi bene ... volo (seq. p. 181, 29). Ad. 68 (65sq. errat ..., qui ... credit eqs.) mea sic est -o et sic animum induco meum eqs. CIC. inv. 1, 36 consilium est aliquid faciendi aut non faciendi excogitata -o (sim. 2, 31. al.). 2, 164 perseverantia est in -e bene considerata ... perpetua permansio. Verr. II 1, 69 (68 sententia) haec cum omnes sentirent et cum in eam -em ... unusquisque loqueretur. 4, 13 ista signa permagno aestimas? :: ego ... ad meam -em usumque meum non aestimo (*postea*: eorum peritorum iudicio). MANIL. 51 *quidam in senatu* ab hac -e dissentient. prov. 32 Caesaris longe aliam ... fuisse -em: ... totam Galliam subigendam esse duxit. Att. 1, 19, 4 (*antea*: ex hac ego lege ... omnia illa tollebam) unam -em non reiciebam, ut ager ... emeretur. ad Brut. 5, 5 tu si hanc -em non probas, tuam sententiam defendam *in senatu*, non relinquam meam. al. NEP. Milt. 3, 6 (*antea*: huius *adversarii* cum sententiam plurimi essent secuti) cuius *Miltiadis* -o ... non valuit. HOR. sat. 1, 6, 93 (89 nil me paeniteat ... patris liberti) longe mea discrepat istis *ineptis* et vox et -o. CVRT. 10, 9, 11 communi consilio -em opprimendi noxios ineunt: placet eqs. (*item c. gerund. explic.* : TAC. hist. 4, 56, 1 plerique interficiendos *Vitellianos* censebant ...; vicit -o parcendi). QVINT. decl. 378, 2 quaerere ..., quam -em senator in sententia secutus sim. al.*

B de doctrina eiusve partibus, praeceptis principalibus traditis in philosophia aliisve disciplinis (quae accendentibus gerund. vel subst. actionem significantibus respiciunt potius methodum, viam, v. p. 202, 25): ① generatim: ② indicatur, quid tractetur (per gen., adi., praepos.; saepius in circumscribenda tota disciplina): CIC. inv. 1, 6 civilis quaedam -o est, quae multis ... ex rebus constat; eius ... pars est artificiosa eloquentia ([*postea*: c. scientiam]. rep. 3, 4 -o c. et disciplina populorum. cf. FRONTO p. 213, 9 ex summa civili(s) scientiae -e sumpta videntur, quae *Traianus fecit*) de orat. 1, 60 *pervestigatio* earum omnium -um, quae de naturis humani generis ac moribus a philosophis explicantur (Tusc. 4, 66 de bonis et malis. div. 1, 117 continet ... totam hanc quaestionem ea -o, quae est de natura deorum. al.; cf. p. 180, 39. 71). 1, 222 quarum rerum *moralium* ... esse ... multas copiosas variasque -es. fam. 6, 6, 3 -o quaedam (Etruscae, disciplinae (v. app. crit.). LACT. inst. 3, 13, 6 si ad vitam beatam neque physica illa -o necessaria est neque haec logica ..., restat ut in sola ethica totius philosophiae vis contineatur. FVLG. myth. 1 praef. p. 15, 1 *Musae* astris ... te, non ut Neronem poeticis laudibus, sed ut Platonem mysticis interserent -bus ([p. 12, 3 secretis m. que rebus ... pertractandis]. Virg. cont. p. 83, 11 in quibus *bucolicis et georgicis* tam m. interstinctae sunt -es variarum artium [*antea* opp. secreta physical]). al. ③ exempla cetera (saepe c. gen. *philosophi vel sectae*): LVCR. 1, 81 impia ... -is inire elementa. 1, 946 (= 4, 21) carmine ... -em expondere nostram. al. CIC. rep. 2, 66 exemplo nostrae civitatis usus sum, ... ut ... reaperte cerneretur, quale esset id, quod -o oratioque describeret de optimo statu. leg. 3, 14 (*antea*: Aristoteles illustravit omnem hunc civilem ... locum) Dicaearchus huic -i studioque non defuit (*postea*: doctrinam). fin. 4, 17 corporis bona facilem quandam -em habere ...; de animi bonis accuratius exquirebant. 5, 86 si mala non sunt, iacet omnis -o Peripateticorum. ac. 2, 27 talia ... esse ... non possunt eorum -e, qui ... negant eqs. nat. deor. 2, 166 (164 etiam singulis *hominibus* a dis ... provideri) quae -o, ... Homerum inpluit, ut *heroibus* ... certos deos ... periculorum comites adiungeret (sc. id, quod religio docet). div. 2, 100 nimis superstitionis de divinatione Stoicorum sententiam iudicabam; haec me Peripateticorum -o magis movebat. off. 1, 148 Cynicorum ... -o tota est eicienda; est enim inimica verecundiae. Att. 13, 16, 1 Antiochia -o (sc. *Antiochi philosophi*). al. MANIL. 4, 108 nec ... haec -o, sc. omnia fato effici, facinus defendere pergit. APVL. apol. 51, 1 -em Platonis *de morbo sacro* (5 Theophrasti ... sententiam). CYPR. epist. 55, 16, 1 *de peccatis* alia est philosophorum et Stoicorum -o. al. per adi. iudicatur de doctrina (nisi quaedam accipere malis de argumentatione [cf. p. 193, 10. 202, 18]; exempla selecta): LVCR. 1, 51 (animum) ... adhibe veram ad -em (LACT. inst. 5, 19, 11 si -o eorum v. est, adseratur. adde p. 180, 67. 181, 7. al.; alter p. 170, 74. 202, 24). 3, 523 falsae -i (*Marullus*, -is trad.) vera videtur res occurrere (adde p. 180, 48). CIC. fin. 5, 12 delicatus ... molliorque -o *Theophrasti* (cf. Tusc. 4, 38 mollis et enervata ... Peripateticorum -o et oratio). 5, 95 *Peripateticorum* -o, quae tibi videtur inconstans. LACT. ira 23, 9 vanas esse -es philosophorum, qui eqs. (adde p. 180, 66). al.

④ speciatim pertinet ad: ⑤ ius, sc. eius tenorem, summam (singulas regulas iuris ad p. 195, 38 trahere maluimus [opp. ius singulare p. 180, 25, regula p. 180, 3]): ⑥ -o iuris: CIC. Caecin. 78 qui C. Aquilius iurisconsultus i. civilis -em numquam ab aequitate seiunxerit (VLP. reg. 24, 16 quod, sc. ab heredis herede legari, i. c. -o non patitur. al.). part. 129 i. est omnis -o nobis explicanda; quod dividitur in ... naturam

atque legem. rep. 3, 24. ad Q. fr. 1, 1, 32 i. aequabilem tenere -em. IVLIAN. dig. 1, 3, 15 in his, quae contra -em i. constituta sunt, non possumus sequi regulam iuris. GAIVS dig. 35, 1, 16 (*antea*: ex bono et aequo) secundum stricti i. -em expediri ([scripti codd.; πρὸς τὴν ἀκοίβειαν τοῦ νόμου Basilic. 44, 19, 16]. COD. IUST. 3, 1, 8 [a. 314] praincipuam esse iustitiae aequitatisque quam s. i. -em. cf. l. 18 et GAIVS inst. 3, 160 stricta i. -e). al. ⑦ cum aliis determinationibus: CIC. Quinct. 48 (*antea*: ius non esse) ex officiis -e atque ex omnium consuetudine ... factum ... Naevi considerare. Caecin. 80 a verbo et ab scripto plurimis ... in rebus ius et aequi bonique -em esse seiunctam (part. 130). GAIVS dig. 1, 1, 9 (*inde suppletur* inst. 1, 1) omnes populi ... partim suo proprio, partim communis omnium hominum iure utuntur; ... quod ... naturalis -o inter omnes homines constituit, ... vocatur ... ius gentium (7, 5, 2, 1 n. -o auctoritate senatus commutari non potuit. 41, 1, 7, 7 Sabinus et Cassius ... n. -em efficere putant, ut eqs. et saepe apud eundem. PAVL. dig. 48, 20, 7 pr. -o n. quasi lex quaedam tacita. 50, 17, 85, 2. al.). 3, 5, 38 naturalis ... simul et civilis -o suasit eqs. (4, 5, 8 c. -o naturalia iura corrumpere non potest. al.). 41, 1, 7, 5 stricta -e ... in eo alveo *nihil* habere potest prior dominus (PAPIN. dig. 11, 7, 43 propter publicam utilitatem ... s. -em insuper habemus. MARCIAN. dig. 48, 16, 1, 10 p. 836, 24). al. ⑧ nude positum (subaudias iuris sim.): CIC. Quinct. 28 (*per ironiam*) existima ... modo et -e omnia Romae Naevium fecisse, si hoc in *Gallia* ... recte atque ordine factum esse videtur (*antea*: contra ius). Phil. 11, 20 imperium dandum fuit *Octaviano*; quae est enim -o aut qui potest fieri, ut sine imperio teneatur exercitus? PAVL. dig. 1, 3, 16 ius singulare est, quod contra tenorem -is propter aliquam utilitatem ... introductum est. COD. IUST. 8, 52, 2 (a. 319) *auctoritas usus longaevi non ita valitura* ..., ut aut -em vincat aut legem. al.

⑨ explicationem rerum naturae, mundi, corporis humani: ⑩ ① vario respectu (cf. p. 183, 61. 189, 69): LVCR. 1, 148 (*item* 2, 61. al.) terorem animi discutiat ... naturae species -oqua (CIC. nat. deor. 1, 20 physiologiam, id est n. -em. 1, 73 [*antea*: in physicis Epicuri]. div. 1, 90 n. -em, quam φυσιολογίαν Graeci appellant. CASSIOD. Ios. antiq. praef. 18 [gr. 1, 18 φυσιολογίας]. GLOSS. n. -o: φυσιολογία. cf. l. 73). 2, 1023 animalium ... adhibe veram ad -em. 3, 14 (10 pracepta) -o tua, *Epicure*, coepit vociferari naturam rerum. 3, 44 nostrae -is egere. 5, 694 -o ... eorum, qui loca caeli omnia dispositis signis ... notarunt. al. CIC. rep. 1, 25 erat ... tum haec nova et ignota -o, solem lunae oppositu solere deficere. fin. 4, 12 (11 de explicatione naturae) in hac -e tota de maximis fere rebus Stoici illos *Peripateticos* secuti sunt. nat. deor. 2, 54 physicae -is ignari (3, 92 [opp. superstitione atque aniliter]). LACT. p. 179, 37. AMM. 17, 4, 11 mares nullos posse inter has alites, sc. *vultures*, inveniri -es memorant p. al.; cf. l. 60). 2, 119 nolo in stellarum -e multus ... videri (120 *caelestibus* rebus). Ov. met. 15, 150 homines ... -is egentes ... exhortari. MANIL. 1, 67 rudit ... vita hominum ... operum *caelestium* -e carebat. 1, 483 tam praesens -o ..., qua pateat mundum divino numine verti. al. VITR. 1, 1, 17 *Archimedes aliisque*, qui multas res organicas, gnomonicas numero naturalibusque -bus inventas ... reliquerunt. COLVM. 1, 1, 5 haec sive falsa seu vera -o est, litteris astrologiae concedatur. PLIN. nat. 7, 203 astrologiam Atlans *invenit* ..., ventorum -em Aeolus. al. QVINT. inst. 1, 4, 4 (*antea*: musicen) -em siderum. al. ⑪ in arte medicorum logicorum vel dogmaticorum (causas naturales sim. perscrutantium; cf. p. 221, 56): CELS. 1 prooem. 36 dicunt empirici non post -em medicinam esse inventam, sed post inventant medicinam -em esse quae sitam (cf. 33 non ab istis quaestionibus de obscuris causis deductam esse medicinam). 63 si id, quo corpus curari possit, a -e, tractum est, rationalis est medicus; si ... ab experientia, empiricus (cf. 57 in conjectura rerum latentium), al. apud eundem. ⑫ in interpretatione fabularum de diis sim.: CIC. nat. deor. 1, 119 (*antea*: claros viros esse ipsos, quos nos pro deis colere ... soleamus) quae -o maxime tractata ab Euhemero est. ibid. iterum. 2, 63 ex -e et quidem physica magna fluxit multitudine deorum (2, 64 p. -o ... inclusa est in impias fabulas. FIRM. err. 2, 6 defensores eorum rituum volunt addere p. -em, frugum semina Osirim dicentes esse eqs. SERV. Aen. 2, 694 [respic. ostentum in caelo] nunc theologicam -em sequitur poetæ, ... alibi p. ISID. orig. 8, 11, 29. al.). 3, 63 commentiariorum fabularum reddere -em. LACT. inst. 1, 13, 1 (1, 11, 55 quid veritatis sub hac figura *Saturni lateat*) vanae sunt istae -es philosophorum. FIRM. err. 2, 7 pone hanc veram esse sacrorum istorum *Osridis et Isis* -em eqs. AVG. civ. 6, 8 p. 260, 32 physiologicas quasdam ...., id est naturalium -um interpretationes (7, 33 p. 316, 12 quorum deorum sacra Varro dum quasi ad n. -es referre conatur. MACR. Sat. 1, 17, 57 haec est ... de nece draconis *Pythonis* -o n., ut scribit Antipater Stoicus. al.). ibid. p. 261, 2 quasi ... physiologian quaerimus et non theologian, id est -em non naturae, sed dei. al.

⑬ institutionem morum, praescriptionem sim., ad quam aliquis vitam suam conformat: -o vitae (cf. p. 182, 27): LVCR. 5, 9 *Epicure* [Wick cum Bk.]

rus, qui princeps v. -em invenit eam, quae nunc appellatur sapientia. CIC. de orat. 1, 42 nihil te de bonis rebus in vita, ... nihil de -e v. didicisse. ac. 2, 132 omnis -o v. definitione summi boni continetur. nat. deor. 1, 67 ut *Epicuri* -em v. beatae veritatemque deseram. fam. 6, 1, 6 *Athenis*, ubi nata et alta est -o ac moderatio v. al. exempla cetera: LVCR. 3, 321 quae *vestigia naturae animorum singulorum* nequeat -o depellere (307 doctrina). 6, 80 ut a nobis -o verissima longe reiciat *formidines*. CIC. fin. 2, 76 eamne, sc. *Epicuri*, -em ... sequere, qua tecum ipse et cum tuis utare (fam. 13, 1, 4 vitam -emque, quam *quidam* sequitur in philosophia). 5, 87 possitne nobis hoc, sc. *beatam vitam*, -o philosophorum dare. Tusc. 3, 22 contra *perturbationes animi sententiis* ... utendum eorum ..., qui maxime forti et ... virili utuntur -e atque sententia, sc. *Stoicorum* (adde l. 8). nat. deor. 1, 7 (*antea*: philosophiae pracepta) nos ... ea praestitisse, quae -o et doctrina praescriperit. fam. 15, 4, 13 si quisquam fuit umquam remotus ... -e atque doctrina ab inani laude ..., ego profecto is sum. al. SEN. benef. 2, 20, 2 quam -em in occidendo *Caesare* secutus sit *Brutus* (*postea*: nec ex institutione Stoica se egisse). al. TAC. ann. 15, 62, 2 praecpta sapientiae, ... meditata -o adversum imminentia. FRONTO p. 140, 4 neque *sapientibus* ubique -em sapientiae rectam et usum vitae necessarium congruere. al.

b potius in voluntate, studio, sc. de consilio, proposito sim. (aliter p. 174, 2; explicatur propositum per enunt. primar. coniunctum e. g. l. 43. p. 182, 14, enunt. fin. l. 38 et e. g. CIC. ad Q. fr. 1, 1, 27, [acc. c.] inf. l. 73. p. 182, 43, gerund. l. 48. p. 182, 54): **a** exempla varia (respiciunt fere singula assequenda): **i** generatim: PLAVT. Capt. 673 me ... fallaciis delaceravisti ...; confecisti omnes res ac -es meas (*nihi ad p. 174, 4 [cf. enim e. g. p. 157, 52]*; sim. TER. Eun. 869 *nescio*, quid nunc consili capiam ...; ita conturbasti mihi -es omnes, ut *praemium capere non iam possim*). Mil. 237 (233sq. ut scias ... mea consilia) sic -em incipisco, hanc instituam astutiam, ut eqs. al. TER. Haut. 964 cepi -em, ut neque egeres neque eqs. (961 tibi prospexi). RHET. Her. 2, 9, 13 (*antea*: cum voluntas scriptoris cum scripto dissidere videbitur) demonstrabitur scriptum illud esse dilucide ..., cum -e certa. 2, 19, 29 cum in bestiis nullam neque bonam neque malam -em videamus, in isto *Vlige* plurimas et pessimas -es semper fuisse intellegamus. al. CIC. inv. 2, 106 se ... hoc peccato doctum ... a tali -e afutrum. 2, 132 si ex suo quisque consilio et ex ea -e, quae in mentem ... venerit, ... rem administrabit (*opp. ex communi praescripto civitatis*). Quint. 76 (*antea*: susceptum negotium) cur ... alias *creditor* ad istam -em *Naevi* nemo accesserit. Verr. I 34 tua -o est, ut ..., mea, ut ...; ita fiet, ut tua ista -o existimetur astuta, meum hoc consilium necessarium. II 2, 37 (36 'faciemus, ut eqs.') placuit -o Verri, nam eqs. (*postea*: approbat consilium). Planc. 39 (*antea*: non ad sententiam legis) remota -e illa, quam in decernendo secuti sumus. Att. 1, 2, 1 de meis ad te -bus scripsi (*cf. Att. 1, 1*): ... Catilinam, competitorem nostrum, defendere cogitamus. fam. 6, 1, 2 non habet explicatam aut exploratam -em salutis suae. al. LVCR. 5, 64 huc -is detulit ordo, ut *aliam partem doctrinae exponam*. CAES. Gall. 6, 33, 5 ut ... exploratis ... hostium -bus aliud initium belli capere possint *Romani*. civ. 1, 30, 1 (I, 29, 1 probabat ... Pompeium sequi) in praesentia Pompei sequendi -em omittit, in Hispaniam proficisci constituit *Caesar*. NEP. Timoth. 3, 4 *dux temeraria usus -e*. VERG. Aen. 8, 299 non te, *Hercules*, -is egentem Lernaeus ... circumstetit anguis (*sim. VAL. Fl. 4, 303 [antea: pugil agit inconsulta ... brachia] -is egentem*. STAT. Theb. 1, 373 *tempestate stat -is inops navita*. 2, 555 turbata -e ... petit ardua *loca dux* [549sq. plures inimicos, quam ratus, ... videt excursare]). al. de ea -e, quae impellit ad agendum (*cf. l. 72, 75; paulo aliter p. 191, 13*): CIC. inv. 1, 2 reperiemus id, sc. *eloquentiam*, ex honestissimis causis natum atque optimis -bus profectum. Planc. 55 alia te -o, alia cogitatio ad spem huius opprimenti excitavit. QVINT. inst. 2, 17, 27 quorum, sc. *falsum dicere et affectum moveare*, neutrum est turpe, cum ex bona -e proficiscitur. al.

II c. *acumine iudicatur de consiliis factisve* (sc. in locut. -o est, sine -e sim.; paulo aliter p. 189, 10): **a** pravis, perversis (*cf. l. 32sq.*): TER. Ad. 375 quid agatur? vostram nequeo mirari satis -em. :: est hercle inepta ..., absurda (DON. ad loc. 374, 2 -em *ἰδιωτικῶς* dixit malam, cum non sit -o nisi bona; sed sic loquitur populus). RHET. Her. 4, 12, 18 cuius -is -o non exstet, ei -i -o non est fidem habere. 4, 20, 28 perditissima -o est amorem petere, pudorem fugere. CIC. Verr. II 4, 40. Rab. Post. 2 (I consilium) qui illam Postumi ... sive inconsultam -em sive ... temeritatem vituperandam putet. COLVM. 3, 5, 3 *id facere minime -is est, cum eqs.* QVINT. decl. 269, 2 nihil minus fuisse -is. 344, 8. VVLG. act. 25, 27, sine -e, ... mihi videtur (gr. *ἄλογον*). al. in interrog. rhetorica: TER. Eun. 575 quid ex ea re ... ut caperes commodi? :: ... viderem, audirem, essem una quacum cupiebam ...; num parva causa aut prava (parva trad.) -ost? CIC. Verr. II 3, 173 quae est ... ista -o aut quae potius amentia, frumentum improbare eqs.? Font. frg. 4 *illud* quam habet in se -em? off. 2, 53 (*Philippos rex increpat filium*) quae te, malum, ... -o in istam spem induxit, ut eqs.? (*inde VAL. MAX. 7, 2 ext. 10*). al. LIV. 5, 54, 6 quae,

malum, -o est ... alia experiri? GELL. 15, 31, 4. al. **B** bonis, probatis: LVCR. 1, 935 (= 4, 10) id, sc. *doctrinam carmine exponere*, ... non ab ulla (nulla var. l.) -e videtur. CELS. 6, 6, 1^l neque a -e abhorret ... penicillo ... uti. COLVM. 3, 3, 15 *vineas docuimus* -is esse conserere. PLIN. nat. 18, 194 minus addi stercoris -o est. 18, 196. MART. 4, 80, 4 declamas in febre ...; si sudare aliter non potes, est -o. QVINT. inst. 4, 5, 16 nec omnino sine -e est, quod vulgo dicitur: eqs. decl. 276, 6 haberet ... aliquam -em saltem falsa ... calumnia. TAC. hist. 1, 32, 2 eundi *ad iratos* ulro, si -o sit, ... facultatem. PLIN. epist. 9, 6, 2 *id esset -o non nulla (opp. pueriliter)*. TRAIAN. Plin. epist. 10, 99. al.

B generaliter respicitur regula, totum illud, quod aliquis sibi sequendum, tuendum proposuit: **i** in universum, fere in vita agenda (de praecceptis philosophorum v. p. 180, 74): TER. Ad. 812 eandem illam -em antiquam optine, *Demea*: conserva rem familiarem filii. 836 bonae tuae istae ... -es ... et tuus iste animus aequus. MET. MAC. or. frg. Gell. 1, 6, 8 quid ... expectemus, nisi malis -bus finem facimus? RHET. Her. 4, 42, 54 qui bonis erit -bus praeditus ..., erit in ea sententia semper, ut pro patria *nullum discrimen fugiendum sit* (*sim. 4, 43, 55*). CIC. Verr. II 2, 10 (*antea: vitae meae statu*) ut ego istum accusarem, a quo mea longissime -o voluntas abhorrebat. de orat. 1, 219 qui ... mores hominum atque -es penitus perspexerit. ATT. 1, 17, 5 *nihil inter nos interesse praeter voluntatem institutae vitae, quod me ambitio ... ad honorum studium, te autem alia ... -o ad honestum otium duxit*. al. SEN. benef. 4, 24, 2 non potest eadem -o et gratum facere et ingratum: ut diversa illorum opera, ita diversa inter se proposta sunt. 4, 25, 1 quid praeter ipsam faciendi -em sequuntur *dei?* PLIN. epist. 9, 17, 3 *oblectationes quaedam taedio sunt*; non -em, sed stomachum tibi narro. al. -o vitae (*hic illic aegre disting. a modo vivendi*, v. p. 180, 75; cf. p. 186, 59, 198, 34): CIC. inv. 2, 29 a quibus ... eruditus sit, quaeritur, et quibuscum vivat, qua -e v., quo more domestico vivat. Manil. 1 non mea me voluntas adhuc, sed v. meae -es ab ineunte aetate susceptae prohibuerunt. dom. 21 *virum amicissimum rei publicae, virtute, consilio, -e v. mirabili, i. Catonem*. Cael. 40 qui hanc sectam -emque v., securi sumus, sc. *pristinam severitatem*. al. LVCR. 1, 105 somnia, i. *fabulae vanae de dis*, quae v. -es vertere possint. PLIN. epist. 8, 18, 12 ad -em v. exemplis eruditur. DECL. in Catil. 24 omnes v. suae -es ea sententia senatoria iugulatas. al.

B in re publica: **A** generatim: CIC. Verr. II 5, 181 *Cato aliisque per multos labores ad rem p. accesserunt*; haec eadem est nostrae -is regio et via, horum nos hominum ... instituta persequimur. Balb. 20 a legislatoribus totum hoc ... in ea fuit positum semper -e atque sententia, ut eqs. Phil. 5, 39 quodsi eadem -o Caesaris fuisse, sc. *bellum misericordia potius quam armis extinguere*, eqs. off. 2, 83 ea ... est summa -o et sapientia boni civis, commoda civium non divellere. Att. 3, 23, 1 de Lentuli studio pro me, de Metelli voluntate, de tota Pompei -e perscrabis. 10, 4, 6 de meo animo a suis, sc. *Caesaris*, -bus alienissimo (*an ad p. 174, 16?*). fam. 2, 13, 2 genus institutorum et -um mearum dissimilitudinem ... habet cum illius *Appii* administratione provinciae. al. Q. CIC. pet. 16 petitio magistratum divisa est in duarum -um diligentiam, quarum altera in amicorum studiis, altera in populari voluntate ponenda est (*cf. 41 quae pars petitionis in populari -e versatur, sc. in conciliando populo*). 23 *accommodare sermones* ad eas -es, propter quas quisque studiosus tui esse videbitur. 40 obtrectatorum atque adversariorum -es et genera cognoscito (*opp. amicorum studia*). CAEL. CIC. Att. 10, 9^a (= fam. 8, 16), 1 si existimas eandem -em fore Caesaris in dimittendis adversariis ..., erras: nihil nisi atrox ... cogitat. PLIN. paneg. 62, 9 (5 eadem Caesar quae senatus probat improbatque) persta, Caesar, in ista -e propositi. **B** speciatim respicitur id, quod factiones optimum vel popularium probant, tenent (*apud CIC. solum*): CIC. leg. agr. 1, 27 si tribunus plebis spe ducitur se posse turbulentia -e honori velificari suo (prov. 39 ne citerior Gallia ... posthac ab iis, qui hunc ordinem *senatorum* oppugnant, populari ac t. -e teneatur). Catil. 2, 25 (*antea: causas ipsas, quae inter se confligunt*) bona -o cum perdita, mens sana cum amentia *confilget*. dom. 87 fortis et constans in optima -e civis P. Popilius semper fuit, quem C. Gracchus in exilium pulsit (Att. 2, 1, 6 non ut ego de o. illa mea -e decederem, sed ut ille Pompeius ... aliquid de populari levitate deponeret). 88 quare quisquam mihi se ipsa populari -e anteponat, cum ego aliter ac populares vera populi commoda defendam? (Sest. 101 cum florentem hominem in p. -e L. Saturninum censor notasset [item vituperant tribuni plebis: fam. 1, 2, 4 quod ad p. -em attinet, hoc videmur esse consecuti, ut ne quid agi cum populo ... salvus legibus ... posset. al. e. g. l. 60]. rep. 3, 47 tuum morem istum ... aversum a -e p. aliter l. 50). Vatin. 38 *Caesarem* graviter ... ferre praetorem aliquem esse factum, qui a suis -bus dissensisset. Balb. 58 in maximis nostris ... discordiis neminem umquam alterius -is ac partis ... offendit. Att. 1, 17, 10 conservans -em institutionemque nostram tueor ... illam a me conglutinatam concordiam ordinum. al.

2 praevalet respectus rei consideratae, cognitae, sc. de habitu, qualitate sim. rerum: **a** usu communi: **a** consideratur habitus perpetuus, rei vel personae inhaerens; significatur id, unde intellegi potest: **①** qua lege, dispositione totum quoddam eiusque partes continantur, regantur, sc. ordo sim.: **②** respiciuntur hominum opera, inventa, institutiones: **①** res variae (fere incorp. praeter l. 8. 17; exempla selecta inde a RHET. Her.): PLAVT. Pseud. 596 hi loci sunt ..., ut ego oculis -em capio, quam mi ita dixit erus ...: septumas esse aedis a porta, ubi ille habitet leno. RHET. Her. 1, 16, 25 demonstrare, quo -o omnis totius orationis conferatur (2, 1, 2 curandum, ut omnis -o totius o. ad eam iudicationem conferatur. al.): CIC. inv. 2, 116 in scripto versatur controversia, cum ex scriptio -e aliquid dubii nascitur. Verr. II 4, 140 mei consilii negotiique totius suscepti causam -enque proposui Syracusanis (fam. 1, 9, 4 altius ... -em c. meorum repeatam. CAES. civ. 3, 86, 2 -em c. mei accipite, milites. LIV. 26, 43, 2. CVRT. 4, 13, 24 huius c. ... -o reddetur: ... quid fieri velim, exponam. al.; cf. VAL. MAX. 5, 9, 4 novae atque insitatae -is consilium). 5, 133 ea est ... -o instructarum ornatarumque navium, ut ... ne singuli quidem milites possint accedere. Font. 3 -o litterarum confectioque tabularum habet hanc vim, ut ... quidquid ... non constet, appareat. fam. 3, 5, 3 itinerum meorum -o (3, 6, 6 ex -e itineris ... constituies, quo loco me convenias). 14, 3, 4 ut ad me ... -em totius negotii posses scribere. CAES. Gall. 5, 16, 3 equestris ... proelii -o et cedentibus et insequentibus par atque idem periculum inferebat. LIV. 24, 17, 5 quia equites non adfueri in tempore, -o composita rei turbata est. VITR. 7 praef. 11 ingressus ad propositi mei -es animadvertis praeparatos (VAL. MAX. 4, 1, 12 p. ... nostri -o non laudanda sibi omnia ... sumpsit. QVINT. inst. 9, 2, 1 haec ad p. mei -em legat: nam mihi de ... figuris dicere in animo est eqs.). SEN. epist. 39, 1 -o ordinaria operis scripti (opp. breviarium). PLIN. nat. 22, 109 cum -o operis dividi cogeret, quae ad eandem rem pertinent. QVINT. inst. 8, 3, 40 ad -em sermonis coniuncti transeamus (38 de singulis verbis satis dictum). al. respiciuntur instituta civilia, militaria sim. (vergit hic illuc in usum meton.): CIC. Verr. II 1, 22 necesse est, ... aliam -em iudiciorum requirat populus timens corruptionem (Brut. 306 sublata iam esse in perpetuum -o i.): rep. 2, 22 philosophi disseruerunt ... de generibus et de -bus civitatum. 2, 52 in qua civitate Platonis -o rerum civilium perspici posset. 5, 7 (6 institutis) ea descripta -o est iustis nuptiis, legitimis liberis. CAES. Gall. 6, 11, 5 (2 in omnibus pagis ... factiones sunt) haec eadem -o est in summa totius Galliae. VITR. 2 praef. 3 frumentaria -e eam civitatem condendam tueri. VAL. MAX. 2, 9 pr. castrensis disciplinae ... vinculum et militaris -is ... observatio. al. **②** forma inventa, quae subest certi generis aedificio vel machinae, instrumento sim. (inde saepius meton. de ipsa re aedificata, parata apud VITR. et PLIN. l. 58sq.): CIC. rep. 1, 22 coepit -em huius operis, sc. sphærae Archimedis, scientissime Gallus exponere. VITR. 1, 3, 1 murorum turriumque et portarum -o ad hostium impetus ... repellendos excogitata. 1, 5, 6 non in omnibus locis est aggeris -o facienda. 3, 1, 5 mensurarum -es ... ex corporis membris collegunt veteres, uti digitum, ... pedem. 4, 2, 6 de ionicis et corinthiis institutionibus supra dixi; nunc vero doricam -em ... exponam. 5 praef. 5 aedium sacrarum -es exposui, ... publicorum locorum expediam dispositiones. 8, 6, 15 de gnomonicis ... rebus et horologiorum -bus. 9 praef. 7 (6 Pythagoras normam sine artificis fabricationibus inventam ostendit) ea ... -o ... etiam in aedificiis ... est expedita (inde CET. FAV. 28 normae -o subtiliter inventa). 10, 1, 3 (**antea**: machinas et organa) et organa et machinarum -o ad usum sunt necessaria. et saepe. COLVM. 1, 6, 11 eadem atque granariorum -o est in plano sitae vinariae cellae. PLIN. nat. 7, 125 Ctesibius pneumatica -e et hydraulicis organis repertis eqs. 7, 213 facti horologii solarii -em ... non significat auctor. 18, 332 quae -o ..., si saepius libeat uti, e ligno facienda est eqs. 33, 64 marmori ... ovi candido inlinitur aurum, ligno glutini -e composita. SVET. Nero 41, 2 ostendens ... singula organa hydraulica, de -e ac difficultate cuiusque disserens. al.

(B) respiciuntur res naturales: **①** cursus perpetuus siderum, caeli, temporis (cui respondere debet descriptio anni civilis e. g. l. 64sqq.; cf. p. 187, 18): accedit gen.: CIC. Verr. II 2, 129 Siculi suos dies mensesque congruere volunt cum solis luna eque -e (HIER. p. 184, 5. MACR. Sat. 1, 12, 39 cum is numerus decem mensuum neque solis cursui neque l. -bus conveniret eqs. ISID. orig. 6, 17, 28). LVCR. 5, 614 nec -o solis simplex (et) recta patescit ([619] annua sol in quo consumit tempora cursu]. MACR. somn. 1, 20, 6 diem noctemque ..., temponem ..., aestum ..., omnia haec s. cursus et -o dispensat. al. v. iam l. 64; aliter p. 196, 20). 5, 1183 caeli -es ordine certo ... verti ([1190] luna, dies et nox ..., nubila, sol, imbre eqs.]. VITR. 1, 6, 2 iudicare ... de magnis et immanibus c. ventorumque naturae -bus. al. VAL. MAX. 8, 11, 1 [respic. defectus lunae] de c. -e et siderum natura disputavit dux. al.; aliter e. g. p. 185, 42). VITR. 9, 3, 2 sol aequat ... cursus -em (PLIN. nat. 2, 9 solis c. congruens tot saeculis -o). al. GERM. 295 -em anni temeraria pectora nautarum solvunt, nulla dies

oritur, quae iam vacua aequora cernat puppis (HIER. l. 5). PLIN. nat. 2, 62 haec est lumen occultationumque -o stellarum errantium, perplexior motu multisque involuta miraculis. al. LACT. inst. 3, 5, 2 solis ac lunae varii cursus et meatus siderum et -o temporum deprehensa est (HIER. epist. 64, 18, 7 -em solis ac lunae et anni eqs.). al. exempla cetera (hic illuc c. acumine de perfectione, pulchritudine ordinis, e. g. l. 7. 13, c. adi. e. g. l. 14. 19): CIC. rep. 1, 25 hac in re tanta inest -o atque sollertia, ut ... superiores solis defectiones reputatae sint. nat. deor. 2, 155 nulla species pulchrior et ad -em sollertiaque praestantior quam caelum. div. 2, 17 (**antea**: vident ex constantissimo motu lunae, quando deficit) haec qui ante dicunt, quam -em sequantur, vides. al. MANIL. 1, 64 deprehenditur totum aeterna (alt- trad.) mundum -e moveri. 1, 479 nec quicquam in mundo ... magis est mirabile ... quam -o, et certis quod legibus omnia parent. 3, 56 in mundo exceptum a summa ne quid -e maneret. PLIN. nat. 1, 2, 100 ubi aestus extra -em idem faciant, sc. accedant et recedant (cf. 2, 218 exortus diversi existunt aestus, tempore, non -e discordes). HIER. epist. 64, 18, 6 -e ... cuncta sunt plena (v. p. 227, 23). MACR. somn. 1, 20, 6 omnia, quae stata -e per caelum fieri videmus (seq. p. 183, 68). ibid. per quem solem fiunt omnia, quae divina -e fieri videmus. **②** variae res naturales, fata: CIC. nat. deor. 1, 90 quae fuerit tanta fortuna - nihil enim -e in rerum natura factum esse vultis - ..., ut repente homines deorum forma nascerentur? div. 2, 18 nihil ... est tam contrarium -i et constantiae quam fortuna. PROP. 2, 34, 51 nulla puella solet -em querere mundi (HYG. lim. grom. p. 135, 1). MANIL. 2, 432 talis erit -o diversis addita signis, sc. quod alia contraria, alia sociata sunt. VAL. MAX. 1, 8 ext. 19 (1, 8 tit. de miraculis) supra usitatam -em excedentia (sc. supra ordinem naturae). PLIN. nat. 1, 2, 66 quae -o fluminum. 2, 30 circulorum ... caeli -o ... dicetur (sc. qui comprehendunt regiones eiusdem κλίσας, v. 6, 211 sqq.). 17, 23 quidam -em naturae secuti in aquilonem obversas vites ... ponit suasere (18, 283 nec patitur -o n. quicquam in satis ante eum diem spei esse certae. GELL. 10, 17, 1). HYG. lim. grom. p. 135, 8 relicta caeli -e mensuram pravam constituerunt. al.

II quo aliquid effectum quandam edat, sc. vis, virtus sim.: **Ⓐ** qua significetur aliquid: **①** dictis, scriptis: respiciuntur singulae voces: RHET. Her. 4, 31, 42 ut ab usitata verborum potestate recedatur atque in aliam -em ... oratio conferatur. SEN. benef. 1, 3, 6 Musarum nominum interpretationem, prout cuique visum est, deflectit et ad -em aliquam conatur perducere. PLIN. nat. 27, 10 herbam aconitum aliqui dixerunt nullo iuxta, ne pulvere quidem, nutritive; hanc aliqui -em nominis adulere. GELL. 1, 22, 9 'superesse' non simplici -e dici (10 pro superfluenti et vacivo ..., pro eo, quod copia ... ceteris anteiret). 4, 3 tit. quid sit proprie 'paelex' queaque eius vocabuli -o. 9, 12, 6 (I 'infestus' ... anticipi significatio est) de origine et -e verbi quaerebamus. 12, 13, 5 de -e verbi, sc. 'intra Kalendas', quid existimem (postea: verae atque propriæ significatio). et saepe. LACT. inst. 4, 7, 5 exponenda huius nominis Christi -o est. al. respicitur contextus verborum (in explicazione christ. allegorica; aliter p. 180, 58): HIL. in psalm. 136, 13 quia sensus legitensis corporali intellegentia caret, spiritualis -o tractanda est (RVFIN. Orig. in Rom. 1, 7 1. 78 haec intellegenda secundum s. vel allegoricam -em magis videntur [disting. 1. 65 secundum litterae -em]. CHROMAT. in Matth. 42, 5 1. 63 [ad 8, 23 sqq.] quod haec navis iuxta s. -em intellegi debeat. al.). RVFIN. Orig. princ. 2, 11, 5 p. 188, 12 intellege ... de diversis sacerdotilibus ordinibus -em, et cuius forma erat in Moyse. CHROMAT. in Matth. 38, 2 (ad 8, 4) sacrificium in lege (sc. lev. 14, 1 sqq.) praescriptum si spirituali sensu ac -e mystica consideremus. al. **②** variis signis (cf. p. 186, 44): PLIN. nat. 18, 311 (310 oritur Arcturus vehementissimo significatu) -o eius haec traditur: eqs. (prognosticon quoddam). 34, 27 columnarum -o erat attolliri super ceteros mortales, quod et arcus significant. LACT. inst. 7, 19, 3 cuius noctis paschalis duplex -o est: quod in ea et vitam tum recepit, cum passus est, et postea regnum orbis terrae recepturus est (inde ISID. orig. 6, 17, 12). al.

Ⓑ qua quidlibet efficiatur: varia exempla: MANIL. 1, 865 -o praebentis semina terre in volucres ignes potuit generare cometas. PLIN. nat. 2, 239 cum sit huius unius elementi, sc. ignis, -o fecunda seque ipsa pariat eqs. (postea: natura). 8, 136 quorundam animalium urinae ... -o mira. 17, 18 quae aquilonem austro utiliore facit -o, eadem mediterranea maritimis praefert: sunt enim ... frigidiora. 17, 24 (**antea**: adflatuis maris noxi vitibus) similis et fluminum stagnorumque -o: nebulis adurunt. MACR. Sat. 1, 23, 19 in simulacro dei radios demittentis ipsa ... argumenta solis -em loquuntur; ... monstratur vim caeli in radiis esse solis. MAX. TAVR. 31, 1 numquam ... tantam rebus cunctis mutationem daret luna, nisi esset illi haec -o, a creatore conlata (cf. Ambr. hex. 4, 7, 29 virtutem ... et gratiam). al. in commodum hominum: VITR. 2, 9, 10 alnus ... habet in se egregias -es (13 cedrus et iuniperus easdem habent virtutes). CELS. 1 prooem. 36 repertis ... iam homines remedii de -bus eorum disserere

coepisse. SEN. dial. 5, 8, 2 (*I animus mala sua proximis tradit*) eadem ex diverso -o virtutum est, ut omne, quod secum habent, mitigent. COLVM. 8, 5, 23 ut fastidian *gallinae uvas*, efficit ... labrusca ... immatura *hordeo mixta* ...; similis -o est etiam caprifici, quae ... fici fastidium creat. PLIN. nat. 23, 87 (86 vis eius *olei laurini excalfactoria*) similis et myrtlei olei -o: adstringit, indurat (88 oxymyrsinae eadem natura). 32, 123 eadem -o earum *hirudinum*, quae cucurbitarum medicinalium, ad corpora levanda sanguine. al.

(III) *quid aliquid sit, sc. eius natura, proprietas:* (A) *in universum:* (1) *strictius de qualibet natura:* (a) *rerum (corp. vel incorp.; exempla pauca selecta):* CIC. Verr. II 3, 227 ipsam -em arandi spe magis ... quam fructu ... teneri. Cluent. 92 num alia res, alia -o illius iudicii, alia natura totius negotii nunc est ac tum fuit? Tusc. 3, 83 -o una omnium est aegritudinum, plura nomina: ... invidere ... et aemulari et obtrectare eqs. (*item respic. affectiones sim.:* 5, 43 duplex ... -o perturbationis *animi*). CELS. 3, 4, 1 febrium. TERT. anim. 43, 12 somni [v. p. 225, 41]. LVCR. 6, 475 -o consanguinea (*i. communis*) est umoribus omnis. VAL. MAX. 9, 12, 8 quos ... fragilitatis humanae -o abstulit. SEN. dial. 11, 9, 3 divina *mundi* ..., quorum -em tam diu frustra quaesierat, proprius intuetur *animus defuncti*. PLIN. nat. 2, 139 cum sit illa -o non inferi ictus *fulminis*, sed adversi, sc. *nulla vestigia edere*. 11, 81 tenax -o tramae *araneorum*. QVINT. inst. 9, 3, 89 correctionis eadem -o est atque *dubitatio*: nam quod illic dubitat, hic emendat. TERT. anim. 57, 2 -o fallacie, *i. magiae*, ... non fugit Christianos. al. *respiciuntur formae geometricae:* PLIN. nat. 17, 63 *amygdalas* serendas triangula -e palmo inter se distantes. 17, 78 quincuncialis ordinum -o. LACT. opif. 8, 4 orbis rotunditas perfectae -is est ac figurae. MART. CAP. 6, 713 quae *species* integri circuli -es tenet (*opp. obducti circuli diversitates*). CLAVD. MAM. anim. 1, 25 p. 90, 3 in ... planarum figurarum vel cuborum vel pyramidarum -bus. al. (B) *animantium eorumque corporis:* CELS. 1 prooem. 12 corporum rerumque -e comperta *a medicis*. 8, 1, 22 *digiti* ex ossibus ternis constant; omniumque eadem -o est. PLIN. nat. 10, 86 (85 mutatur ... color *lusciniae*) alia -o ficedulis, nam formam simul coloreisque mutant. LACT. inst. 2, 1, 18 cum -o *humani corporis recta sit* (*postea:* figura et status). 6, 15, 1 *id omnium viventium* -o demonstrat, quae isdem omnibus quatitatu adfectibus. opif. 3, 7 (6 pecudum ... condicio) aves, quarum -o diversa est. al.

(2) *laxius, sc. praeter naturam, proprietatem simul comprehenduntur, quaecumque pertinent ad rem indagandam, cognoscendam (pendent duo pluresve gen. e. g. l. 42 sqq. 50 [cf. p. 186, 72, 187, 8. al.]; fere in locut. argumentum tractatum vel tractandum indicantibus, ut nonnulla etiam notione doctrinae [v. p. 180, 29] vel quaestio[n]is [v. p. 174, 32] intelligi possint):* LVCR. 1, 54 de summa caeli -e deumque disserere (6, 83 est -o c. *terrae* que tenenda, *i. canenda* [v. app. crit.]). PLIN. nat. 17, 58 abunde praedicta -e ac *terrae* nunc de ... arboribus dicemus). CELS. 3, 18, 1 febrium ... -o (*cur-Constantinus*, cf. 3, 3, 1) exposita est; supersunt ... alii corporis adfectus. PLIN. nat. 1, 11, 54 quae -o visus. 1, 18, 75 sq. lunaris -o, ventorum -o (18, 325 haec erit -o lunaris, v. paulo scrupulosior. 18, 340. *aliter p. 183, 71, 187, 24*). 17, 25 (9 de caelo terraque dicemus) a caelo proximum est terrae dixisse -em (*adde l. 43 sq.*). 18, 201 de tempore fruges serendi quaestio ... -i siderum conexa (19, 1 s. ... tempestatumque -o ... demonstrata est [*postea:* sideralis scientia]. cf. 18, 321 adicientur *quaedam* ..., ut sit tota sideralis -o perfecta). 21, 85 hortorum ... omnis fere peracta -o est; secuntur herbae sponte nascentes. AMBR. hex. 4, 7, 29 de lunae -e (*cf. gr. 6, 10 p. 141^b τὰ περὶ τῆς σελήνης*). al. in -e ad *indicandum caput quoddam operis scripti:* PLIN. nat. 2, 40 ambitus *siderum* in magni anni -e dicendos. 17, 128 quae genera olearum ... iuberet seri *Cato* ..., diximus in -e olei. 22, 115 vini (24, 32 docuimus ... genera eius *resinae* ... in -e v. ac *postea* in arboribus). al. QVINT. inst. 6, 2, 20 quae, sc. *affactus*, quibus ex locis ducenda sint, ... a nobis in -e prooemii atque epilogi dictum est.

(B) *de ea proprietate, quae consistit in tuendo officio sim. vel fine, cui quidque natura sua destinatum est (c. respectu potius rei definiendae quam indagandae cause, quam v. p. 190, 47); pertinet ad:* (1) *res vari-as:* CIC. orat. 135 *insignia scenam ornant;* eadem -o est horum, quae sunt orationis lumina. leg. 2, 27 (26 delubra ... in urbibus) eadem ... -em luci habent in agris, sc. *ut homines castiorem vitam agerent*. 2, 29 feriarum festorumque dierum -o in liberis requietem habet litium ..., in servis operum. fin. 1, 49 (48 temperantiam ... esse expetendam, ... quia maiores *voluptates consequuntur*) eadem fortitudinis -o reperiatur. al. QVINT. decl. 324, 2 *hae duae leges* non parem -em habent: scripta est altera deo, altera homini. TERT. apol. 39, 16 cena nostra de nomine *agapes*, *i. dilectionis*, -em sui ostendit. LACT. inst. 3, 7, 1 partem ... moralem ..., in qua totius philosophiae -o continetur (sc. *utilitatem et oblectationem comprehendentis*). 6, 6, 4 quae veniunt a deo, hanc habent -em, ut immortalitatem parent ...; quae a diabolo ..., id habent officium, ut eqs. 6, 6, 9 in quarum rerum

*inanum contemptu vis ac -o virtutis appetat (ibid. in iis rebus *aeternis* comparandis v. -o consistit). 6, 12, 8 in iis ... beneficiis iustitiae -o, sc. *vera, christiana, versatur, quae ... incorrupta permanserint* (6, 12, 31 i. -o consistit ... in eo, ut eqs.). 6, 23, 36 etsi corpus nulla sit labe maculatum, non constat tamen pudicitiae -o, si animus incestus est. AMBR. hex. 3, 9, 39 singula *herbarum* ... specialem quandam -em, habent ...: alia ... esui, alia alii nascuntur usui; ... nihil inane germinat terra (, EVSTATH. Basil. hex. 5, 4, 4 propriam -em, gr. p. 101^b ἰδόν τινα λόγον). al. (2) *hominis corpus eiusve partes:* LACT. opif. 8, 1 -em totius hominis ostendam singulorumque membrorum ... utilitates et habitus explicabo. 11, 6 duas esse per collum fistulas ..., cibalem ac spiritalem ...; quarum natura et -o diversa est. 13, 3 reliquae corporis partes num carent -e aut pulchritudine? 14, 1 multa esse ... in corpore, quorum vim -enque perspicere nemo, nisi qui fecit, potest (2 quid utilitatis, quid effectus habeat eqs.). al. (3) *ipsum hominem eiusve vitam:* contextu illustratur, qua in re consistat proprietas: LACT. inst. 3, 9, 19 expedita est igitur hominis -o, si sapiat: cuius propria est humanitas (opif. 4, 22 omnem h. -em in eo vel maxime stare, quod nudus fragilisque nascitur ..., quod immatura morte multatur). 3, 23, 8 Zeno adimit nobis affectum *misericordiae*, quo -o humanae vitae paene omnis continetur (6, 1, 2 id, sc. *cultus dei*, ... est hominis officium in eoque solo summa rerum et omnis beatae v. -o consistit. cf. 3, 28, 1 nihil est aliud in vita, quo -o, quo condicio nostra nitatur, nisi dei ... agnitione et ... cultus). al. *sine tali indicatione (saepe c. acumine alicuius natura vera, perfecta):* LACT. inst. 3, 9, 5 (4 cuius rei causa natus esset) si quis -em sui nesciat, ne homo sit quidem. 3, 13, 7 inanem esse omnem philosophiam, quia ... officium hominis -enque non consummat (6, 9, 1 non potest ... -em h. obtainere, qui ... deum nescit. 6, 11, 2 [I conservanda est ... humanitas, si homines recte dici velimus] discordia ... non est secundum h. -em. al.). al.*

(C) *de qualitate principali, qua aliquid neglectis aliis proprietatis definitur, de ea nota, qua maxime res continentur (exempla potiora):* TERT. anim. 45, 1 *animam exercitam semper ex perpetuitate motationis, quod divinitatis et immortalitatis est -o (cf. LACT. inst. 6, 17, 22 vis et -o eius animi in motu est).* LACT. inst. 2, 4, 7 ab omni -e immortalitatis alienum est, *quod corporeum est*. 2, 12, 5 terrae -o in carne *hominis* est, umoris in sanguine, aëris in spiritu, ignis in calore vitali (*antea:* habere ... in se aliquid ignis. cf. 2, 12, 6 duo ... elementa, quorum omnis -o in nostri corporis fictione conclusa est. 6, 1, 10 caeli -o in animo, terrae autem in corpore est. al.). 6, 20, 32 circensium ... ludorum -o quid aliud habet nisi levitatem, vanitatem, insaniam? opif. 17, 3 non ... in materia sanguinis animae -o ponenda est (*postea:* quae *anima* non ipsa sit sanguis, sed umore sanguinis alatur). Ps. APVL. Ascl. 40 (*explicatur aeternitas*) rotunditas est *volutibilis* -o (, *pro rei v., an adi. pro gen. volubilitatis?*) al. *sublucet respectus figurandi:* LACT. inst. 2, 9, 6 in luce ... vitae -o versatur ..., in tenebris autem mors ... continetur (cf. 10 figura vitae ac mortis continetur). 2, 9, 25 cuius *ignis* natura, quia mobilis est et sursum nititur, vitae continet -em (26 *aqua* figuram mortis ostendit). al.

B consideratur *habitus rei certo quodam tempore, loco circumscriptus, sc. fere de statu, condicione sim. (quod in exemplis quibusdam magni momenti est homini recte, opportune agere volenti, ut ea etiam sec. p. 168, 73 explicari possint, e. g. l. 56. p. 187, 13. 41):* (1) *vario usu pertinet ad:* (A) *condiciones vitae humanae, statum rei publicae:* RHET. Her. 2, 19, 30 inimicitarum acerrimam -em ... intercessisse inter *Vlixem et Aiacem*. CIC. Quinct. 59 vixit ... inculte ...; antiquam officii -em dilexit. Verr. II 5, 177 cum omnibus in rebus, tum in re publica permagni momenti est -o atque inclinatio temporum (fam. 1, 7, 2 simillimum ... in re dissimili tui t. nunc et nostri quandam fuisse -em. al. [v. e. g. p. 187, 34, 44]. PLIN. epist. 9, 1, 4). Mur. 7 (*antea:* tibi omnia ... officia ... olim praestitisse arbitror) abiit illud tempus, mutata -o est. Mil. 69 varia vitae commutabilisque -o, ... vaga volubilisque fortuna (LVCR. 6, 774 aliis alias animantibus aptas res ad v. -em. VITR. 9, 6, 2 quos effectus habeant sidera ... ad humanae v. -em. al.). fat. 37 (*respic. Philoctetes in insula relictus*) -o ... eventus aperit causam eius postea considerantibus. Att. 8, 11^b, 3 quae -o belli sit, ignoro (fam. 7, 18, 1 me ... de -e Gallici b. certiore facias. CAES. civ. 1, 76, 5 mentes ... militum convertit et rem ad pristinam b. -em rededit. al.; cf. p. 198, 39, *aliter p. 174, 52*). fam. 1, 8, 4 (1 de toto statu rerum communium cognoscas) commutata tota -o est senatus, iudiciorum, rei totius publicae (2, 17, 1 iter meum rei p. et rerum urbanarum -o gubernabit. 10, 16, 2). 6, 6, 11 nec manens nec muta(ta) -o feret, ut *condicio omnium eadem sit*. al. CAES. Gall. 2, 19, 1 -o ordoque agminis aliter se habebat, ac Belgae ad Nervios detulerant. CELS. 1, 2, 1 ut, quod vel corporis vel loci vel studii -o detrahit *imbecillis*, cura restitut (item respic. *valetudo*: 3, 6, 5 febris et remissionis -o. al. TAC. ann. 15, 61, 1 -em valetudinis). PLIN. epist. 3, 1, 11 ut primum -o aetatis receptui canere permiserit senescenti. al. c. gen. *animantis* (dat. p. 187, 3) vel pron.

poss. : CIC. Cluent. 96 (*antea*: hanc causam ab illa ... seiungere) Cluenti ... -o cum illis legibus ... non potest ... esse coniuncta. Mur. 4 l. 9. Planc. 48 neque erit haec alia -o Plancio ac tibi, Laterensis. off. 3, 28 aliam -em esse civium reliquorum. Att. 10, 7, 1 nec tuam -em eandem esse duco quam meam (*postea*: mea causa ... alia est). al. QVINT. decl. 335, 16 (*senex iuveni*) tua alia -o est; tibi longa vita superest eqs. 338, 29. al. **(B)** *condiciones variarum rerum (naturalium praeter l. 10, insectorum l. 26)*: CIC. Mur. 4 *in portum invehentes egressuris praecipere ... solent et tempestatum -em et praedonum et locorum*. al. Ov. trist. 3, 1, 12 clauda ... carmina, sc. *disticha*, ... pedis hoc -o ... facit. VITR. 1, 4, 12 *magistratus statim -bus ... quaesitis ... mercatus est possessionem loco salubri, quo transferatur oppidum (item pertinet ad solum* : PLIN. nat. 18, 187 *in serendo plurimum ... refert soli cuiusque -o*. 21, 57 *translatum est ex Attica thymum ... sed alia -o naturae obstitut, ne duret. al.*). SEN. nat. 3, 26, 2 *quarta causa siderum -o est*: haec enim quibusdam mensibus magis urgent ... flumina (*item pertinet ad statum siderum, caeli*: PLIN. nat. 16, 190 *refert ... lunaris -o, nec nisi a (vicesima) in (tricesimam) caedi volunt arbores*. 17, 262 *omnia haec remedia arboribus danda annua caeli -e constant*. 18, 275. AMBR. epist. extra coll. 13, 21 *lunae cursus et -o suffragatur, qu^oniam ... proximum pascha serius celebrandum est. al.*). 3, 27, 1 *omnis -o consentiat et simul imbræ cadant, flumina increscant, ut mundus intereat*. PLIN. nat. 1, 31, 29 -o *aquarum per tempora anni (respic. mutatio saporis)*. 2, 128 *omnes venti vicibus suis spirant ...; de -e eorum menstrua quarta maxime luna decornit (item respic. venti) VEG. mil. 4, 38, 17 difficile naufragium pertulit, qui ventorum -em diligenter inspexit. al.; cf. l. 33, aliter p. 183, 71. 185, 47). 11, 10 *quaecumque est -o vitalis illa insectorum, quae divolsa singulis partibus palpitant. al.**

(II) *locutiones potiores, quibus indicatur considerato cuiusdam rei statu aliquid fieri (fieri posse, debere), sc.: per praepos.* : CIC. Verr. II 4, 10 noli eius facta ad antiquae religionis -em exquirere (leg. 1, 20 commodius ... et ad -em instituti sermonis sapientius *exordiri*. al. PLIN. nat. 1, 2, 80 differentia gentium ad -em mundi. 15, 80 *arborem ponas ad -em venti, ut flatus evolantes inde culices in ficos ferat. al.*). dom. 31 (28 quae meum tempus postularet) quid mihi ... pro -e mei temporis faciendum fuerit, *ignorare* (fam. 6, 12, 2 non me paeniteret p. -e temporum ita esse molitum). fam. 6, 6, 8 *signa divinandi percipio e temporum civilium natura atque -e (item ex -e: LVCR. 2, 178 [= 5, 196; respic. zone non habitabiles] hoc ... ex ipsis caeli -bus ausim confirmare ..., nequaquam nobis divinitus esse creatam naturam mundi*. CELS. 4, 13, 5 *quae quibus temporibus danda sint, ex -e vel adiectae vel levatae febris apparebit. al. COLVM. 11, 1, 30* *menstrui cuiusque officii monitio ea, quae pendet ex -e siderum et caeli*). PLIN. epist. 9, 39, 5 *ut formam porticus secundum -em loci scribas (6 locorum difficultates)*. al. *per verba* : CIC. orat. 125 flectet *orator animos ... ut causae natura et -o temporis postulabit* (PLIN. nat. 37, 10). CELS. 2, 10, 10 si morbi -o patiatur, ... id fiet, sc. *mittatur sanguis* (3, 4, 6 caeli -o. 5, 26, 24^a si id fieri vulneris -o non patitur. PLIN. nat. 18, 230 loci -o. al. TAC. hist. 1, 83, 3 *omnia consilia publice ... tractari -o rerum ... non patitur. cf. p. 184, 30*). QVINT. inst. 4, 2, 103 *praecpta numquam nisi -o coegerit mutanda. sim. al.*

b *usu peculiari consideratur id, quo similitudo constitui potest inter res proprietate sua diversas (quae sua natura, qualitate, fine sim. inter se comparantur, v. sub a [cf. iuncturas p. 185, 1sqq.]; quae pertinent ad modum agendi, v. infra sub C)*: **a** *in universum*: **(I)** *explicaciones*: CIC. inv. 1, 46 similitudo ... in contrariis et *(ex) paribus et in iis rebus, quae sub eandem -em cadunt, maxime spectatur (sim. 1, 47. inde QVINT. inst. 5, 10, 78 sub eandem -em venientibus)*. 1, 49 comparable ... est, quod in rebus diversis simile aliquam -em continet; eius partes sunt tres: *imago, conlatio, exemplum*. CASSIOD. inst. 2, 3, 14 p. 120, 13 *una species definitionum est* *cata analogian*, id est *iuxta -em (inde ISID. orig. 2, 29, 11)*. **(II)** *exempla usum illustrantia*: RHET. Her. 2, 29, 46 simile (*n. subst.*) *vitiōsum est, quod de aliqua parte dissimile est nec habet parem -em comparationis (ad rem v. CIC. inv. 1, 82)*. CIC. inv. 1, 58 exercitus ... *commodius regitur ab imperatore sapiente quam a stulto ...; eadem navigii -o est, nam eqs. (fin. 3, 50 quod si de artibus concedamus, virtutis tamen non sit e. -o, propterea quod eqs. ac. 2, 51. al. SEN. benef. 2, 17, 3. al.)*. S. Rosc. 57 (56 *custodiae causa anseres et canes aluntur in Capitolio*) *simillima est accusatorum -o: alii ... anseres sunt, qui tantummodo clamant ..., alii canes, qui ... et mordere possunt (Brut. 70 similis in pictura -o est proficiendi atque in arte fingendi. off. 1, 94 QVINT. inst. 12, 10, 80. al.; addas l. 57).* p. red. ad Quir. 23 (*loco spurio?*) in officio persolvendo dissimilis est -o eqs. al. *in analogia* (cf. p. 165, 42. 188, 4): VARRO ling. 10, 46 *quam -em habuit primus dies morbi ad quartum, eandem praesagit habiturum, qui est futurus ab eo quartus*. PLIN. nat. 31, 50 *Pellae ante oppidum ... incipiente aestate frigida est palustris aqua, dein maximo aestu in excelsioribus oppidi riget; hoc et in Chio evenit simili -e portus et*

oppidi. CHALC. comm. 22 p. 73, 1 conservatur *in elementis ... analogia ... geometrica iuxta -em continuo competentis: ut enim ignis adversum aera, sic aer adversum aquam et demum aqua iuxta terram eqs. al.*

B *in arte gramm. respicitur analogia (nisi quaedam notione regulae vel modi observandi intellegas; cf. p. 187, 71)*: **(I)** *explications*: VARRO ling. 10, 1 *cum ... -o, quae ab similitudine oriretur, vocaretur analogia (opp. anomalia)*. 10, 2 *quid sit -o, quam appellant λόγον, quid pro portione, quod dicunt ἀνά λόγον*. 10, 36 *unaqu(a)eque -o collata cum altera aut similis aut dissimilis est*. 10, 37 *ex eodem genere quae res inter se aliqua parte dissimiles -em habent aliquam, si ad eas duas alterae duea res collatae sunt, quae -em habeant eandem, quod ea verba bina habent eundem λόγον, dicitur utrumque separatis ἀνάλογον, simul collata quatuor ἀνάλογα*. al. QVINT. inst. 1, 6, 4 *monosyllaba negantur debere -em (cf. Char. gramm. p. 175, 25 monosyllaba extra analogiam esse)*. GELL. 15, 9, 4 -o proportionis, quae analogia appellatur. PROB. inst. gramm. IV 47, 23 *analogia est -o recta perseverans per integrum declinationis disciplinam*. POMP. gramm. V 198, 31. al. **(II)** *exempla usum illustrantia (pauca selecta)*: VARRO ling. 9, 8 *qui bene loqui velit, consuetudinem sequi oportere, non -em similitudinum (al. QVINT. inst. 1, 5, 63 in declinidis nominibus graecis -em latinam sequi. al. SCAVR. gramm. VII 24, 16 illam -em sequuntur [postea: secundum analogiam]. CHAR. gramm. p. 81, 2. al.). 9, 33 qui negant esse -em analogiae, non vide(n)t naturam non solum orationis, sed etiam mundi (postea: similitudines proportione constare)*. 10, 36 *quae -o in 'amor amoris', eadem in 'dolor dolori'*. 10, 47 *quam -em habet 'legebam' ad 'lego', hanc habet 'lego' ad 'legam'* (10, 63 *animadvertendum, haec quam inter se habeant -em. al.*). FEST. p. 59 *'cognitu facilia' eadem -e dicitur, qua 'dictu facilia' (item abl. modi e. g. QVINT. inst. 1, 5, 58 an eadem -e per casus duci externa nomina, qua nostra conveniat. SACERD. gramm. VI 472, 17 sq. quae nomina ... graeca -e declinabunt nulla -e latinitatis)*. PLIN. dub. serm. frg. Char. gramm. p. 151, 20 -is viā debet 'amicitia' dici, non 'amicities'. CHAR. gramm. p. 116, 6 *'calix calicis' ... 'felix felicis'; excipitur ... 'nix', quod contra -em 'nivis' facit (p. 188, 27. al.). al.*

B *respicitur imprimis, cur aliquid sit, fiat*: **1** *usu originario de eo, unde intellegitur, cur aliquid sit, sc. de antecedente quodam, quo quid sequens explicari potest (respicitur plerumque argumentum, explicatio probantis, refutantis sim., rarius cogitatio, consilium ipsius agentis, v. l. 51. 59. p. 189, 9. 191, 13. al.; quaedam ab ipsa actione argumentandi aegre discernuntur, v. maxime p. 192, 43; iuxta ponitur imprimis causa p. 189, 4sq. 191, 15. al. Ifusius tractatur p. 195, 30sqq.), ceterum argumentum p. 193, 21. 41. al., probatio p. 193, 22. 72)*: **a** *generatim*: **a** *in variis narrationibus, disputationibus*: **(I)** *id, de quo agitur, refertur ad quidlibet antecedens, quo explicatur*: **(A)** *quilibet eventus, sc. maxime quid animantes gerant, patientur, sentiant*: **(I)** *non indicatur res explicanda*: **(A)** *vario usu (exempla selecta inde a RHET. Her.)*: PLAVT. Aul. 45 *qua me ... causa extrusisti ex aedibus? :: tibi ego -em reddam? (sc. erus ancillæ)*. Capt. 23 -em habetis, quo modo unum *filium amiserit pater*. Trin. 515. Truc. 159 male quae in nos ais, ea omnia tibi dicis ... :: qui istuc? :: -em dicam: quia eqs. TER. Hec. 306 veram -em *irarum* exsequi. Phorm. 299 (*antea l. 74*) non -o, verum argentum deerat (*quidam aliter intellexerunt*). RHET. Her. 4, 16, 23 nulla potest honesta -o retinere eam mulierem, quin *veneficum committat*. 4, 16, 24 animum auditoris ... attentum ... -um exspectatione. CIC. inv. 2, 170 *in genere deliberativo necessitudines cum in dicendi -es incident (sc. in argumenta a dicente afferenda)*. Manil. 43 *homines opinione non minus ... quam aliqua -e certa commoveri*. dom. 15 nonnulli ... illam rem, sc. *nekopinatam vilitatem annonae*, ad aliam -em conjecturamque revocabant. Mil. 62 *non sine -e certa causa Milonis semper a senatu probata est*. fam. 6, 8, 1 *negare et adferre -em, cur negarent*. CAES. Gall. 1, 28, 4 (3 Helvetios ... reverti iussit) *id ea maxime -e fecit*, quod noluit eum locum ... vacare. BELL. Afr. 58, 4 *Caesar longius non sine -e (non) procedebat, quod eqs. SEN. contr. 9 praef. 1 -em quaerenti, cur non declamat, mihi ait Montanus: utram vis? honestam an veram? SEN. epist. 94, 44 *admonitio efficacior est ..., quae adiuvat -e quod praecipit*. PLIN. nat. 17, 200 (199 nobilia vina non nisi in arbustis *excelsis* gigni) *hac -e et arbores eliguntur*. Ivv. 6, 223 (219sq. meruit quo criminis servus supplicium?) *hoc volo, sic iubeo, sit pro -e voluntas*. TAC. hist. 2, 3, 2 *simulacrum deae non effigie humana, sed figura coni: ... -o in obscuro*. PLIN. epist. 8, 6, 15 (*acerbe*) *nec puduit in S. C. -em turpitudini obtendere, egregiam ... pulchramque -em*. al. **(b)** *in locutione quaerentis (cf. l. 61. p. 189, 66. 67. 190, 9. 10. 191, 16. al.)*: PLAVT. Pseud. 803 *avaritia ego sum factus improbior coquos ... :: qua istuc -e? :: eloquar: quia enim eqs. (petitur assertionis explicatio coll. l. 49, ni fallimur, ut e. g. TER. Ad. 670 [665 in liberaliter. :: quam ob rem?] facinus indignum. :: q. -e istuc? exempla cetera: TER. Phorm. 298 q. -e inopem pueram ... ducebat filius domum? ASELL. hist. 1 quo consilio quaque -e gesta essent, demonstrare**

[*nisi ad p. 200, 45sqq.*] CIC. Verr. II 2, 134. al. LVCR. 6, 404 in mare q. ... mittit -e *fulmina Iuppiter?* al.). CIC. Verr. II 2, 115 quid ... habuit argumenti aut -is res, quam ob rem *praemium posuisse videretur is, quem laesisti?* 3, 30 quae causa, quae -o est, *cur Verrem non persequebantur?* una illa ..., quod *eas.* (de orat. 3, 114 quaeritur, ... q. sit ... causa et -o ..., cur *eas.* MART. 1, 85, 5 nil debet, *tamen omnia vendit* ... :: q. -o est igitur? al.; cf. *quaenam*: GELL. 1, 17, 2 q. -o esset, cur *eas.* 18, 3, 5. ARNOB. nat. 1, 25 q. sit haec -o, quae causa, propter quam ... dii saeviant). COLVM. 7, 9, 5 quod facere, *sc. sues steriles reddere*, non intellego, quae -o compellat nisi penuria cibi. al. (c) in locutione aliquid probantis, iudicantis (*exempla potiora* [se excusantis v. sub β]; *saepe abl.* -e *nude vel c. praepos.*, sc. *usu adverbiali*): Ov. fast. 1, 31 erravit *Romulus*; est tamen et -o ..., quae moverit illum. VAL. MAX. 2, 1, 4 *quidam uxorem sterilitatis causa dimisit*; qui, quamquam tolerabili -e motus videbatur, reprehensione tamen non caruit *eas.* 5, 6 pr. *maxima pietas exhibeat patriae; summa quidem cum -e*, quia *eas.* (7, 2, 2. cf. p. 194, 27). 6, 3, 10 *vir uxorem dimisit* ...; abscisa sententia, sed tamen aliqua -e munita: lex enim *eas.* SEN. benef. 4, 30, 1 in petendis honoribus quosdam turpissimos nobilitas ... praetulit, non sine -e (SCRIB. LARG. praef. 1 Herophilus ... fertur dixisse ..., et n. s. -e, ut mea fert opinio. al.; cf. p. 194, 30). CELS. 3, 4, 14 plus ... tribuebant *medici* nono diei ...; quod cum fecissent sine ulla *probabilis* -e *eas.* (PLIN. nat. 6, 59 scripserunt *auctores* ...; p. sane -e). 3, 6, 4 ne illud quidem ... dictum -e caret: *eas.* QVINT. inst. 4, 2, 104 nihil ... tam raro poterit habere -em quam excursio in *expositione*. 8, 6, 58 sunt etiam qui ... dicant, acri quidem -e, quod *eas.* decl. 308, 1 in legibus positum est, ut ... defunctorum testamento stetur, idque non mediocri -e: neque enim aliud videtur solacium mortis quam voluntas ultra mortem. al.

(2) *indicatur res explicanda:* (a) per gen. subst.: RHET. Her. 4, 1, 1 (*antea*: nostris exemplis usi sumus, *non alienorum*) ut paucis -em nostri consilii demus (CIC. Sest. 36 exponam ... omnem -em facti et c. mei. fam. 9, 2, 4 habes -em mei c. al. CVRT. 3, 7, 10 facile -o tam salubris c. accepta est. 7, 7, 18. al.; aliter p. 183, 13). CIC. Cluent. 106 uter *iudex* ... facilius suaे sententiae -em redderet, isne qui ..., an ille qui *eas.* (fam. 2, 3, 2 ad explicandam -em s. meae. ad Brut. 23, 11 meuarum s. de hoc genere ... honoris et poenae. COLVM. 3, 17, 3. al., v. e. g. p. 193, 33). Phil. 8, 9 (8 quae est ... belli causa posita *ab utraque parte?*) in hac tam dispari -e belli. Att. 11, 12, 1 quamnam -em sim Caesari adlatus profectiois meae. LIV. 34, 4, 11 *feminarum* cupiditatium ne causam quidem aut -em inire possum. VITR. 2, 8, 16 quae ... sunt eius rei causae et -es, sc. *cur in urbe latericos parietes non fiant*. al. VAL. MAX. 6, 2 ext. 2 certa est ... -o propositi mei. QVINT. decl. 316, 9 (8 lacrimarum reddo causas) si nullam aliam -em lacrimarum habemus *eas.* al. TAC. hist. 1, 4, 1 ut non modo casus eventus rerum, qui plerumque fortuiti sunt, sed -o etiam caueque noscantur. al. (b) per gen. gerund. (*subaudiendum l. 60; exempla selecta inde a QVINT.*): CIC. fin. 3, 51 -em huius verbi, q. e. προηγένεια, faciendi Zenonis exponente. BELL. Afr. 5, 1 non est visa -o ... commorandi, ne ... circumventus oppugnaretur (*c. acumine pro -o probabilis' sim. ut*: 42, 1 non est visa -o propius accedendi ... ad oppidum, quoniam *eas.*). LIV. 24, 28, 9 belli ... gerendi -o nulla apparebat. VAL. MAX. 2, 6, 7 1, 537 (*antea*: causas ..., propter quas mors sit ... expetenda) finiendo spiritus ... -em. SEN. benef. 4, 15, 4 cui ... -o non fuisset praestandi aliquid, ei praestamus ob hoc, quia *eas.* (item c. enunt. caus.: COLVM. 3, 18, 2 eius ... rei vitandae non una -o est: primum, quod *eas.* 11, 1, 11 quae probabilis -o est obmutescendi, quia nequeas orator esse perfectus? al.). COLVM. 3, 10, 15 non eligendi malleolos *quosdam*. 7, 3, 1 non solum ea -o est probandi arietis, si vellere candido vestitur, sed etiam si *eas.* QVINT. inst. 6 prooem. 14 post mortem filii aliqua vivendi -o quererenda est. 12, 9, 7 causas suscipiendi -o iustissima est officium. FRONTIN. aq. 11, 1 quae -o moverit Augustum ... perducendi Alsietinam aquam. IVV. 6, 95 iusta pericli *ad-eundi* si -o est et honesta, timent *feminae*. PLIN. paneg. 26, 5 pauperibus educandi *liberos* una -o est bonus princeps. al. (c) per inf. in locut. -o est (cf. p. 193, 54; c. enunt. secund. v. e. g. p. 190, 6. 194, 9, 17): CIC. Caecin. 15 quoniam potestas esset emendi fundum ..., nullam esse -em amittere eius modi occasionem. ac. 2, 74 haec, sc. *scire se nihil scire*, persecutus non esset *Plato*, nisi probavisset; *Socratis* ironem enim ... nulla fuit -o persecui. SEN. benef. 7, 30, 2 quae -o est exacerbare eum, in quem magna contuleris? MART. 12, 60, 13 quae -o est haec *molesta* sponte sua perfere? al.

(B) *quid in rerum natura eveniat* (si quaeritur, cur aliquid fiat, saepe nimur explicandus est modus, quo id fiat, ita ut exempla quaedam vergant ad C): (1) -em reddere: HEMINA hist. 37 ille, qui *libros Numae incorruptos invenerat*, ita -em reddebat: lapidem fuisse *protectem* ...; properea arbitrari non computuisse. LVCR. 2, 763 cur ea, quae nigro fuerint ... colore, ... *alba* fieri possint. al. CIC. div. 2, 61 naturalem ... -em omnium portentorum reddit *Chrysippus*; nihil enim fieri sine causa potest. al.

SEN. nat. 3, 4 quamcumque -em reddiderimus de flumine, eadem erit rivorum ac fontium (3, 11, 1 causae, quibus flumina oriuntur). 6, 26, 1 *quidam* Aegypton numquam tremuisse tradunt; -em autem huius rei hanc reddit, quod *eas.* al. PLIN. nat. 18, 335 Aristoteles ... -em *convexitatis mundi* reddit, qua contrarius aquilo Africo flat (l. gen. explic.). al. (2) -o est, exstat: LVCR. 6, 132 e. etiam -o, cum venti nubila perlant, ut sonitus faciant. 6, 535 quae -o terrai motibus extet, percipe. al. CIC. div. 1, 70 somnii et furoris oracula ...: quorum amborum generum una -o e., qua Cratippus ... uti solet: *eas.* 1, 85 quae cuiusque divinationis -o, quae causa sit (ARNOB. nat. 2, 59 p. 134, 7 quae est c., quae -o, ut maria salsa sint? al.). 1, 129 haec ... argumenta, cur sit divinatio, ducuntur a fato; a natura ... alia quaedam -o e., quae docet *eas.* al. MANIL. 2, 654 adversis *signis odium* est ...; nec -o obscura e.: nam *eas.* SEN. nat. 3, 26, 8 difficilis -o e. quorundam *fontium*. al. (3) *exempla varia selecta* (addidimus quaedam per breviloquentiam ambigua, ut etiam ad p. 195, 67 spectare possint, e. g. l. 37): CIC. Arat. 32 temere a vulgo -e sine ulla septem dicier *Pleiades*. Mur. 36 ut tempestates saepe certo aliquo caeli signo commoventur, saepe improviso, nulla ex certa -e, obscura aliqua ex causa concitantur *eas.* rep. 1, 15 *multi* sunt, qui se duo soles vidisse dicant, ut ... -o quaerenda sit. fin. 5, 10 persecutus est ... Theophrastus ... stirpium naturas omniumque fere rerum, quae e terra gignerentur, causas atque -es, (significare vid. *libros περὶ φυσιῶν αἰτίων*). Tusc. 1, 29 (*antea*: qui nondum ea ... physica didicissent) -es et causas rerum non tenebant (aliter e. g. p. 180, 29). nat. deor. 2, 23 id ipsum, sc. *mundum deum esse*, -bus physicis id est naturalibus confirmari. div. 1, 86 -em, cur id fiat, sc. *ut ferrum attrahatur*, adferre nequeam. 2, 15 (14 fortuita) potestne ... earum rerum, quae nihil habent -is, quare futurae sint, esse ulla praesens? LVCR. 2, 94 spatium ... inmensum ... patere ... certa -e probatum est. 4, 502 (*antea p. 171, 51*) praestat -is egentem reddere mendose causas (cf. 5, 1211 -is egestas). VITR. 2, 1, 9 nisi causae, quae insunt in his rebus, quemadmodum et quid ita sint, subtilibus -bus habeant demonstrationes. 2, 6, 1 moles *admixto pulvere Puteolano* ... sub aqua solidescut; hoc ... fieri hac -e videtur, quod *eas.* SEN. nat. 4, 9 (8 ex quattuor causis: una, quod *eas.*) accedit his *tribus causis* -o Democriti: '...'. 7, 14, 4 hoc ... dixerunt, cum -em nullam inventire, propter quam pondus *terrae* in aëre *staret* (sc. stare dicerent; cf. p. 189, 8). CVRT. 4, 10, 5 (*antea*: lunam ... deficere, cum *eas.*) -em ... ipsi *vatibus* perceptam non edocent vulgus. PLIN. nat. 2, 105 tempestatum ... quasdam statas esse causas, quasdam vero fortuitas aut adhuc -is incompartae. 2, 136 qua -e crebra *fulmina* in Italia, quia *eas.* TAC. ann. 1, 28, 1 luna ... visa languescere; id miles -is ignarus omen praesentium accepit. al. accedit gen. explic. naturae (ceterum cf. l. 4): CIC. div. 1, 130 hanc ... -em n. ... traducere ad *divinationem artificiosam* (cf. l. 11). 2, 60 nihil fieri potuisse sine causa, eumque terrorem ... n. -e depellit (cf. p. 189, 74). PLIN. nat. 2, 113 fulmina ... vana, ut quae nullam habeant -em, n. (nulla venient -e var. l.) ...; illa vero fatidica ... statis ... de causis ... venire (cf. l. 39). (II) id, de quo agitur, refertur ad consilium *finis cuiusdam consequendi* (*exempla potiora*, cf. p. 191, 13; quaedam prope accedunt ad p. 181, 53): RHET. Her. 2, 14, 21 id non ea -e factum esse, quo melius deteriori anteponeretur ([opp. dolo malo]. item c. enunt. fin.: CIC. Verr. I 55 id ea -e facimus, ut malitia illorum consilio nostro occurramus. Caecin. 13. fam. 1, 7, 9 in *cohortatione* illa me -o movit, ut te ... admonendum putarem *eas.* BELL. Afr. 51, 3. PLIN. nat. 9, 71 (in) stagna ... transeundi ... evidens -o est, ut tutos fetus edant *pisces*. 18, 300. al.; cf. e. g. p. 194, 13). 4, 28, 38 conduplicatio est cum -e amplificationis ... eiusdem verbi ... iteratio. CIC. part. 113 animi motus, qui etiam citius in fraudem quam -o utilitatis impellit (off. 1, 80). PLIN. nat. 33, 163 *caerulei cuiusdam* -o in pictura ad incisuras, hoc est umbras dividendas ab lumine. QVINT. inst. 2, 10, 7 -em ..., qua ista exercitatio, sc. *declamatio*, inventa sit, non pervident (4 in quarum *actionum* exercitationem reperta est d.; in eadem re 4, 2, 29). 11, 3, 79 adnuendi ... et renuendi -e demittuntur aut adlevantur *supericia*. decl. 293, 2 eadem ... -e hoc peto, sc. *tyrannidem victae civitatis*, qua fortiter feci, sc. *ut impediantur, ne rebellent*. Ps. QVINT. decl. 17, 6 quae sola mihi superest -o vivendi, sc. *ut innocentiam meam probem*. IVV. 4, 20 consilium laudo ... si ...; est -o ulterior ..., si *eas.* PLIN. epist. 1, 8, 8 munificentiae -em ... *oratione* prosequi (13 communibus ... commodis ... studebamus). al.

B in sermone se excusantis vel gesta sua proponentis iudicio, aestimationi alterius (cf. p. 191, 33; supra reliquimus exempla parum perspicua): CATO orig. 2 clarorum hominum (virorum var. l.) ... non minus otii quam negotii -em extare oportere (sim. CIC. Att. 5, 20, 9 ut habeam -em non modo negotii, verum etiam otii tui. COLVM. 2, 21, 1). CIC. div. in Caec. 1 si mei consilii, sc. *ut accusem*, causam -emque cognoverit, ... probabit (sim. respic. officium patroni: Mur. 3 [antea: negat fuisse rectum Cato me ... causam ... attingere] ut ipsi Catoni ... -em facti mei probem. al.

QVINT. inst. 12, 1, 39 evenire, propter quae orator bene suscipiat tale causae genus, quale remota -e honesta non receperisset. *al.*) fam. 15, 6, 2 quae *causa voluntatis*, etiamsi parum iusta tibi visa est, hanc tamen habet -em *eas. al.* CAES. Gall. 5, 30, 2 si gravius quid acciderit, abs te *legato* -em reposcent *milites*. LIV. 44, 36, 13 (*dux militi*) *non docebo*, quibus de causis hodie quiesce melius sit: -es alias, *i. alio tempore*, reposcito. COLVM. 12, 1, 4 diligentior erit vilica, si meminerit ibi esse, cui frequenter -o reddenda sit. MART. 12 praef. sine excusatione cessimus; accipe ergo -em. *al.*

b speciatim respiciuntur: *a qui de gestis suis fere publice respondent iudici, magistrati sim. inquirenti (deo p. 192, 15), sc. cur deliquerint, accusaverint sim. vel cur singula quaeque in officio suscepto vel in tota vita gesserint:* ① *in universum, sc. in narranda, quaerenda re, qua motus quis egerit (saepe subluct respectus finis consequendi, v. e. g. l. 26): RHET.* Her. 1, 9, 16 veri similis narratio erit, si ... consiliorum -es, locorum opportunitates constabunt (*opp.* fuisse ... causam nullam). CIC. Quinct. 76 quaero, ... qua -e Naevius susceptum negotium non transegerit, hoc est cur *eas.* (88 quae causa fuisse, cur). div. in Caec. 63 haec -o accusandi fuit honestissima, pro sociis ... ad periculum accedere. part. 110 causam appello -em efficiendi (*nisi ad p. 181, 53.*) *al.* QVINT. decl. 312, 3 infitiandi ... depositam pecuniam manifesta -o est: cupiditas lucri. 321, 17 si ego non habui -em dandi veneni fratri, videbo an hic habuerit; heres est (18 hanc ... causam habuisti). 325, 17 perspicere -em, quare hoc tibi mandaverit *testator.* *al.* PS. QVINT. decl. 1, 8 quaeram ..., quae -o fuerit, ut iuvenis ad parricidium suo potissimum gladio uteretur. CALP. decl. 2 incredibiliter peccare -o peccandi est. GELL. 7, 14, 4 *tertia* -o vindicandi est ..., cum poenitio propter exemplum necessaria est. *al.* APVL. apol. 48, 8 omnium factorum -es diligentius examinandas *esse* ac saepius causas quaeri. 48, 10 si nulla fuit ei *reο* -o peccandi. TERT. nat. 1, 3, 3 (2 nominis *Christianī* crimen) haec ... est revera -o totius odii adversus nos: nomen in causa est. *al.*

② *usu strictiore in afferendo argumento ad probandum, refutandum apto (quae spectant ad illustrandam doctrinam, v. sub β, e. g. p. 192, 46):* ③ *c. respectu purgandi, se excusandi, suspicione removendi (cf. p. 190, 68; huc pertinet GLOSS. II 238, 42 ἀπολογούματι: excuso me, -em reddo, defendo):* ④ *apud homines:* ⑤ *reddere -em (exempla selecta; cf. p. 192, 15):* *criminum:* SCAVR. or. frg. Val. Max. 3, 7, 8 (*accusatur accepisse pecuniam*) est ... iniquum, Quirites, cum inter alios vixerim, apud alios me -em vitae r. (CIC. div. in Caec. 27 -em ab altero v. reposcere eum *accusatorem*, qui non possit sua r. Cluent. 155 LIV. 9, 26, 18. *al.*; cf. l. 48, 50). CIC. S. Rosc. 61 -o ab accusatore reddita non est, quam ob causam patrem filius occiderit. LIV. 22, 25, 13 quod contra dictum *dictatoris* ... pugnasset. SVET. Vesp. 6, 2 cum timerent *milites post rapinas*, ne sibi reversis reddenda -o ac subeunda poena esset *eas.* VLP. dig. 36, 1, 23, 3 culpae. *al.* *quorumlibet gestorum (cf. e. g. l. 7. p. 192, 27):* CIC. fin. 3, 58 est ... officium, quod ita factum est, ut eius facti probabilis -o reddi possit. SALL. or. Cottae 11 *rei p. praeesse bonus nemo volet, cum fortunae et maris et belli ab aliis acti -o reddunda ... sit.* VAL. MAX. 2, 6, 4 vitae -em ... reddendam esse *Areopago.* 7, 2, 6 *honor censurae* exigere debet -em, non r. (*cf.* SVET. Aug. 39 unum quemque equitum -em vitae r. coegit. Claud. 16, 2). SEN. clem. 1, 1, 4 sic me *principem* custodio, tamquam legibus ... -em redditurus sim. VET. LAT. II Macc. 13, 26 (rec. P) *Lysias* pro tribunali -em reddidit, *sponsionis pacis* (gr. ἀπελογίσατο, rec. V. al. exposuit -em, B excusavit, M concionatus est). act. 22, 1 (cod. 50, item *fere* VVLG.) audite ..., quam ad vos *Iudeos* ... reddo -em, (gr. ἀπολογίας, cod. 51 verba meae excusationis). *al.* ⑥ *vario usu:* RHET. Her. 1, 15, 25 *se iussu consulum occidisse*, et eos ... non modo imperasse, sed -em quoque ostendisse, quare id facere liceret. CIC. inv. 2, 138 cum ... sui facti -em et aequitatem causae exornaverit. Verr. II 3, 195 *ut eius facti si non bonam, at aliquam -em adferre soleant magistratus improbi.* Cluent. 104 qua lege ... a senatore -o repeti solet de pecuniis repetundis *eas.* Cael. 58 veneni quae -o fingitur? ubi *quaesitum* est? *al.* LIV. 28, 28, 1 quamquam nullum scelus -em habet, tamen ... quod consilium vestrum fuerit, scire velim. 39, 37, 10 -em reposcitis, quid ... bello victis fecerimus? interfici aliqui sunt. RVT. LVP. 1, 10 (*verba Cleocharis*) pristinae pollicitationis rerumque gestarum -em) reposcere debetis. SEN. contr. 2, 3, 7 -o a me exigitur alienae culpae, meae *paternae* potestatis. QVINT. inst. 3, 6, 27 factum non negatur, sed quia iusta -e sit factum, defenditur. decl. 295, 2 non alia -e contradico, quam ne pater *demens* domi sine custode sit. 379, 4 quemadmodum ... uxorem corruptit? alieni facti -em a me exigis. *al.* PLIN. epist. 10, 81, 1 dixit exigendam esse a Dione *architecto* -em operis ..., quod aliter fecisset ac debuisse. *al.* *per gen. (adi. pro gen. p. 192, 3sq.) indicatur id, quo nititur argumentatio:* RHET. Her. 2, 10, 15 de iuridicali constitutione (sc. in qua, iure an iniuria factum sit, quaeritur 1, 14, 24) ... sumemus -em iuris (CIC. Caecin. 6 non ... propter i. obscuram dubiumque -em. 40 quae *actio* nequaquam satis verbis causam et -em i. am-

plectetur. *al. ibid.* IVL. VICT. rhet. p. 74, 18. *cf. p. 194, 36; aliter p. 179, 72.* 3, 4, 8 in ... causis *deliberativis* finis est utilitas et ea dividitur in -em tutam atque honestam (*adi. pro gen. ut postea ibid. et 3, 5, 8sq.*). CIC. inv. 2, 158 honestatis -es ... explicemus. Verr. II 3, 195 *facinus* quam habet -em non quaero aequitatis, sed ipsius improbitatis atque impudentiae? (Caecin. 58 si ... eandem vim habet a. -o. *cf. p. 194, 51.*) VAL. MAX. 6, 3, 5 -o publici imperii praetorem nimis asperum existimari non patitur (*a posterioritate iudicante*). QVINT. inst. 11, 1, 76 adicienda -o vel necessitatis alicuius ... vel erroris vel suspicionis. decl. 324, 2 priorem esse -em religionis. PS. QVINT. decl. 2, 10 iuvenem ... debitum -e defendi. VET. LAT. Matth. 5, 32 (cod. 5) quicunque dimiserit uxorem suam *excepta -e adulterii* ([gr. παρεκτός λόγον πονείας, Vulg. e. fornicationis causa]. 19, 9 [ibid.] excepta -e [*causa man. sec.*] a. [gr. μή ἔτι πονείᾳ, var. l. ut supra; Vulg. nisi ob fornicationem]).

⑦ *apud deum (sc. post mortem et in iunctura -em reddere praeter l. 17. 25; cf. p. 162, 18):* SEN. clem. 1, 1, 4 dis immortalibus, si a me *principe* -em repeatant, adnumerare genus humanum paratus sum. TERT. anim. 33, 2 uti -em, inquit *Mercurius Aegyptius*, patri reddat eorum, quae in corpore gesserit *anima.* monog. 10, 5 tenebimus cum quibus resurrecti sumus -em de alterutro reddituri. praescr. 44, 1 nos ... apud Christi tribunal adstare redditentes -em imprimis fidei ipsius. VET. LAT. Matth. 12, 36 (cod. 7. al.) reddit -em pro eo, *verbo otioso* in die iudicii (gr. ἀποδόσοντων ... λόγον, eius cod. 13, de eo cod. 8 et VVLG.). Rom. 14, 12 (cod. 75. 79. al. et VVLG.) unusquisque nostrum pro se -em reddet, deo (gr. λόγον δώσει, Cypr. epist. 69, 17 -em dabit). CYPR. epist. 45, 3, 2 separationis ... et ecclesiae derelictae ipsi *schismatici* -em domino reddituri. 72, 3, 2 unusquisque praepositus *episcopus* -em actus sui domino redditurus. *al.*

⑧ *vario respectu (disputationes iurisconsultorum v. sub δ):* RHET. Her. 2, 17, 25 *in depreciatione ignoscendi -o quaeritur ex his locis: si eas. 2, 27, 42 non incomoda -e ... ostendisse, quare non accusaret.* CIC. inv. 1, 67 *secunda pars argumentationis (v. p. 193, 8) est approbatio, per quam id, quod breviter expositum est, -bus adfirmatum probabilius ... fit.* 2, 74 *ut id ... quam plurimis infirmet -bus accusator.* 2, 137 *causae et -es afferentur, quare et quo consilio ita sit ... in testamento scriptum.* Cluent. 1 *accusatore diffidenter attingere -em benefici criminum.* al. VAL. MAX. 2, 6, 8 *femina redditia -e civibus, cur excedere vita deberet, veneno mori constituit.* QVINT. decl. 249, 17 *abolitionis ipsi adultero concedendae -o quaedam fuit: etiamsi peccavit, ... redemit tamen hoc virtute.* 264, 6 nec video -em, cur id quod illi capere licuit, huic *feminae* non liceat, cum in eodem scripta sit testamento. *al.*

⑨ *rhetores doctrinam de generibus et partibus causarum vel de figuris quibusdam exponentes (usu technico, cf. partes argumentationis l. 2. p. 191, 73; nonnulla etiam de actione argumentandi accipi posse vix meritis):* RHET. Her. 1, 16, 26 constitutione ... reperta statim quaerenda -o est; <-o est>, quae causam facit et continet defensionem hoc modo ...: Orestes confitetur se occidisse matrem; nisi adulerit facti -em, perverterit defensionem (*sim. definitur: ibid. iterum.* CIC. inv. 1, 18. QVINT. inst. 3, 11, 4 -o ... est, qua id, quod factum esse constat, defenditur [*syn. αἴτιον*]. *cf. e. g. p. 193, 1.* *I. ibid.* inventa -e firmamentum querendum est ..., quod adfertur contra -em defensionis (*opp. in eadem re:* CIC. part. 103. *al.*, *e. g. infra l. 57.* *ibid.* ex -e defensionis et ex firmamento accusationis iudicij quaestio nascatur oportet, quam nos iudicationem, Graeci crinomenon appellant *eas.* (CIC. inv. 1, 18 i. est, quae ex confirmatione et confirmatione, [del. Kayser] -is nascitur controversia. *sim. explicatur disceptatio:* CIC. part. 104 [*inde c. quadam reprehensione* QVINT. inst. 3, 11, 19]). 1, 17, 27 in ea *conjecturali constitutione* nec -o, qua re fecerit, quaeratur, fecisse enim negatur, nec firmamentum exquiritur, quoniam non subest -o (*sim. CIC. inv. 1, 19 part. 104.*) 4, 40, 52 divisio est, quae rem semovens ab re utramque absolvit -e subiecta (*in definienda eadem figura:* *ibid. iterum.* CIC. de orat. 3, 207 in distributis supposita -o. RVT. LVP. 1, 1 prosapodosis [v. vol. X 2, 2170, 64sqq.]. QVINT. inst. 9, 3, 93 sq.). CIC. inv. 1, 14 *constitutione iuridicialis* est, in qua ... praemii aut poenae -o quaeritur (*item fere 2, 69. 109.* 2, 52 intentio est: '...'; depulsio est: '...'; quaestio est, ...; -o: '...'; -is confirmatione: '...') (*in serie ad explicandam constitutionem quandam inducta ut:* 2, 60. *al.* QVINT. inst. 5, 14, 19. *al.*). 2, 63 sunt causae, que plures habent -es in simplici constitutione; quod fit, cum *aliquid* ... pluribus de causis rectum aut probabile videri potest (*cf. 2, 64 -es et -um confirmationes ... plures.* QVINT. inst. 3, 11, 6). de orat. 3, 207 ad propositionem subiecta -o (*respic. aetiologya ut:* RVT. LVP. 2, 19 hoc schema efficitor -e brevi et sententiosa. QVINT. inst. 9, 3, 93. *al.*; *cf. p. 205, 26.*) part. 102 quoniam semper is, qui defendit, non solum resistat oportet ..., sed etiam -em subiectat recusationis suae, primus ille status, *sc. conjecturalis*, -em habet ... criminis ipsam negationem *eas.* 103 ea, quae sic referuntur *defensori*, continentia (*sc. οὐνέζοντα*) causarum vocentur, quamquam non ea magis, quae contra -es defensionis adferuntur, quam ipsae defensionis

-es continent causas (*cf. p. 192, 44 sqq.*). top. 8 argumentum ... esse -em, quae rei dubiae faciat fidem (*sim. definitur: QVINT. inst. 5, 10, 11 cum sit a. -o probationem praestans. al. strictius -o est una ex partibus, quibus constituitur tota argumentatio: RHET. Her. 2, 18, 28 perfectissima est argumentatio ea, quae in quinque partes est distributa: propositionem, -em, -is confirmationem, exornationem, complexionem (*item enumeratur inter quinque partes: 3, 9, 16 QVINT. inst. 5, 14, 5. appellatur approbatio CIC. p. 192, 31. ibid. -o est, quae causam demonstrat verum esse id, quod intendimus, brevi subiectione; -is confirmatio est ea, quae pluribus argumentis conroborat breviter expositum -em. 2, 23, 35 vitiosa -o est, quae ad expositionem non est accommodata. 2, 23, 36 infirma -o est, quae non necessariam causam adfert expositionis, velut Pacuvius: ‘...’ (trag. 366 sqq.); nam hic Pacuvius infirma -e uititur, cum ait *eas. al.***

*¶ philosophi et theologi querentes, probantes, cur aliquid verum, recte assumptum sit (saepe in disputationibus subtilioribus; quae spectant ad physicam, v. p. 189, 69): LVCR. 5, 1168 unde ... est mortalibus insitus horror deorum, ... non ita difficilest -em reddere veribus: *eas. CIC. rep. 1, 4 his -bus tam certis tamque illustribus, cur sapienti ad rem publicam accendendum sit, opponuntur contraria quaedam. fin. 1, 30 sentiri haec, sc. calorem, saporem sim., Epicurus putat; ... quorum nihil oportere exquisitis -bus confirmare (Tim. 38 nec argumentis nec -bus certis [gr. 40^E ἀνευ τε εἰζότων καὶ ἀναγκαίων ἀποδεῖξεν, Chalc. probationibus]). 1, 31 argumentandum ... et -bus conquisitis de voluntate ... disputandum esse. 5, 27 -es ..., cur hoc ita sit, afferendas puto (*item seq. cur: Tusc. 1, 80. al.; ceterum: Tusc. 1, 39 non solum sensisse ..., sed -em etiam attulisse. nat. deor. 1, 76 -em ..., quod *eas. al.* TERT. ieun. 10, 5 eorum, quae ex traditione observantur, ... dignam -em adferre. CHALC. transl. p. 29^C [gr. λόγους ... ἀποδοῦνται. al.]. ac. 1, 45 cum in eadem re paria contraria in partibus momenta -um invenirentur (*sim. 2, 124*). 2, 81 stare nobis videtur *navis illa* ..., navigantibus moveri haec villa: quaere -em, cur ita videatur (2, 116 non quaero -es eas, quae ex conjectura pendent, quae ... nullam adhibent persuadendi necessitatem. div. 2, 46 te, cum res videres, -em causamque non quaerere). Tusc. 1, 38 -em illi *antiqui* sententiae suae non fere reddebat, nisi quid erat numeris ... explicandum (nat. deor. 3, 41 cur fieri desierit, sc. ut homines dei fierent. al. SEN. dial. 7, 24, 5 quanti quaeque aestimem: divitias nego bonum esse *eas. al.*). 4, 84 cum philosophia ex -um conlatione constet. nat. deor. 1, 62 -em ..., quae a te adfertur, non satis firmam puto (*postea: satis magnum argumentum*). 1, 64 non est ... tam explorata ista -o ad id ... confirmandum (TERT. bapt. 1, 1 credidisse contenti, non e. -bus traditionum). 1, 76 copia -um, quibus docere velitis humanas esse formas deorum (div. 2, 27 argumentis et -bus oportet, quare quidque ita sit, d.). 3, 6 a te ... philosopho -em accipere debebo religionis, maioribus autem nostris etiam nulla -e redditia credere (*cf. div. 2, 46 a te -em totius haruspicinae peto*). 3, 89 bonos exitus attribuimus ... sine ulla -e dis. fat. 11 quae, sc. voluntas, studium hominum, tolluntur omnia, si vis et natura fati ex *divinationis*, -e firmabitur (*l. gen. explic.*). al. SEN. benef. 3, 7, 1 -es ... multae mihi occurrunt, propter quas crimen hoc, sc. *ingratum esse*, in legem cadere non debeat. FRONTO p. 150, 18 colli dialecticos, quod in eorum -bus semper obscuri aliquid sit. GELL. 1, 13, 6 *mandato non semper parendum esse*, si -es dumtaxat ... non abessent. TERT. adv. Marc. 1, 11, 6 exhibe -em deo dignam, cur nihil condiderit, si est. virg. vel. 7, 1 convertamus ad ipsas -es recensendas, per quas apostolus docet velari feminam oportere (sc. *I Cor. 11, 5 sqq.*). al. ARNOB. nat. 7, 19 dis feminis feminas ... hostias immolare abstrusa et interior -o est vulgique a cognitione dimota. al. -o ponitur pro agente (*sublacet notio sub 2a illustrata hic illic apud TERT.*): CIC. Tusc. 2, 60 quaenam -o eum *Stoicum* de sententia deduxisset. fat. 28 nos non impedit illa ‘ignava -o’ (gr. *ibid. ἀγώς λόγος*). off. 3, 104 haec ... -o ... non contra omne ius iurandum valet. TERT. adv. Marc. 3, 15, 1 certa -o huic argumentationi refragabitur. praescr. 20, 9 quae iura *ecclesiarum communicantium* non alia -o regit quam eiusdem sacramenti una traditio. pudic. 22, 11 quaecumque -o moecho ... pacem ecclesiasticam reddit *eas. al.****

8 iurisconsulti imperatoresve respondentes, cur aliquid iuris sit, valeat, ratum sit (quae in ipsa causa a reo, actore, patrono proferuntur, v. p. 191, 31; quaedam nimurum etiam ad p. 195, 38 trahere possit; exempla selecta inde a IVLIANO): ① *specimina iuncturarum verbalium:* ② *variarum:* CIC. Caecin. 69 ut *Crassus* ... doceret illud, quod Scaevola iurisconsultus defendebat, non esse iuris et in eam rem ... -es adfert. leg. 2, 53 (52 civilis ... iuris scientia pontificium *ius* ... tollitis) inventa est -o, cur pecunia *legata* sacrorum molestia liberaretur (*l. cf. p. 194, 9; qua Zumpt, ut spectet ad C.*) SEN. epist. 94, 27 iurisconsultorum valent responsa, etiam si -o non redditur (*antea: sine probationibus*). NERAT. dig. 1, 3, 21 -es eorum, quae *antiquitus* constituuntur, inquire non oportet. POMPON. dig. 18, 5, 2 non poterimus eadem -e uti, ... cum *eas. 45, 3, 39 non sine -e est, quod Gaius noster dixit. AFRIC. dig. 15, 3, 17, 1 eadem -o efficiet, ut id*

... ita praestari debere dicamus. GAIVS dig. 45, 3, 28, 4 quae -o illo argumento commendatur, quod *eas. al.* ③ -em habet *id, quod profertur: IAVOL. dig. 40, 7, 39, 4 Labeonis ... sententia -em quidem h., sed hoc iure utimur, ut *eas. CLEM. dig. 31, 53, 2 (antea: dubitatur, utrum ... an) quod sane magis -em habere videtur. GAIVS dig. 49, 14, 14 quod aperte nullam h. -em. MAECIAN. dig. 35, 2, 32, 4 quae sententia et aequitatem et -em magis h., quia *eas. PAPIN. dig. 29, 7, 10 id -em illam h., ne *eas. 48, 1, 13, 1 si iustum -em habeant excusationes. et saepe.* ④ -o est (*copula supplenda l. 14*): IVLIAN. dig. 36, 2, 16, 1 nulla -o e., cur ... existimemus ..., cum *eas. (item inducitur res explicanda per enunt. interrog. e. g. GAIVS inst. 2, 54 quare ... annua constituta sit usucapio, illa -o e., quod *eas. POMPON. dig. 33, 7, 15, 2 par ... -o e.: nam *eas. GAIVS dig. 9, 2, 32 pr. cum ... circa furti actionem haec -o sit, ne *eas. (VLP. dig. 3, 1, 1, 5 -o ... prohibendi est, ne ... se immisceant). 29, 3, 1, 1 -o ... huius edicti manifesta e.: neque enim *eas. (item pendet gen. e. g. l. 14, 16 et TRYPH. dig. 49, 17, 19, 5 respondendi. al.). PAPIN. dig. 41, 2, 47 cuius rei forsitan illa -o e., quod *eas. (item explicatur per enunt. caus. l. 10, 12, al.). al.*********

⑤ **II** *usu adverbiali, sc. in locut. c. praepos. vel saepius abl. nudo (v. etiam l. 36, 39, 47. al.): CIC. Caecin. 99 liquet, si per has -es libertatem maiores adimi posse voluerunt, alio modo noluisse (IVLIAN. dig. 37, 11, 8 pr. secundum hanc -em. MARCELL. dig. 35, 2, 54 hac -e nemo ... deducet [nisi ad p. 171, 17]. PAPIN. dig. 31, 69, 2 hac denique -e placuit. al.). PLAVTIVS dig. 35, 2, 49 pr. (e Cassio) qua -e semel ex fundo *legato* partem legis Falcidiae decessuram (GAIVS inst. 1, 53 interdicitur. dig. 35, 2, 76, 1. al.; pron. interrog. e. g. NERAT. dig. 44, 2, 27 q. -e quis ... existimasset. VLP. dig. 7, 1, 12, 5 q. -e hoc evenit [pro ‘evenire dicendum est’]). IAVOL. dig. 41, 2, 24 per servum dominus quoque possidere dicitur, summa scilicet cum -e, quia *eas. (PAPIN. dig. 31, 73 -e s. responsum est. al.). IVLIAN. dig. 30, 104, 1 una (vera var. l.) -e dici potest legatum Titio deberi, quod *eas. (cf. PAVL. dig. 26, 7, 53 duplice -e, quod *eas. AFRIC. dig. 16, 1, 19, 5 ne non sine -e dicatur *eas. (MAECIAN. dig. 29, 5, 14 sumi iussit supplicium et ... n. s. -e: nam *eas. VLP. dig. 2, 3, 6 scribit. al.). GAIVS inst. 2, 77 eadem -e probatum est ... id meum esse, quia *eas. (3, 37 propter e. -em. PAPIN. dig. 15, 1, 50, 2 qua -e, ... e. -e. al.). et saepe.*******

⑥ **III** *cum gen. explic. argumenti vel auxiliis adhibiti: IVLIAN. dig. 41, 3, 33 pr. in partu ancillae furtivae id, sc. usucaptionem, ... -e iuris introductum arbitrator (SCAEV. dig. 29, 7, 14 pr. ut non ante *l. -o*, quam persona quaerenda sit [*l. ante: an ... consistat*]. COD. IUST. 7, 32, 1 [a. 196] usucaptionem inchoari posse tam -e utilitatis quam i. pridem receptum est. 9, 47, 2 [a. 212] quae sententia nulla i. -e subinxia est. et saepe; cf. p. 191, 74]. EPIST. IMP. AUR. ET VERI dig. 48, 18, 1, 27 prudenter et egregia -e humanitatis ... servum ... damnasti (TRYPH. dig. 49, 15, 12, 5 h. -i congruum est eos codicillos valere [*antea opp. iure suptili*. al.]. GAIVS dig. 38, 8, 2 quos cognatos sanguinis -o vocat ad hereditatem, licet iure civili deficiant [*antea: naturali aequitate*]. PAPIN. dig. 49, 17, 16, 1 s. ... -o, non militiae causa meritum ... praebuerat. 41, 1, 7, 5 quia vicinus fluminis praedium nullum habet, non potest -e vicinitatis ullam partem in eo alveo habere. PAPIN. dig. 5, 3, 50, 1 potest dici ... eum ... impensas -e dolis exceptionis (-ne trad.) ... retenturum (31, 69, 3. al.). 6, 1, 48 sumptus in praedium alienum ... facti ... peti non possunt, verum ... per officium iudicis aequitatis -e servantur, ... si *eas.* (31, 77, 29 -bus a. et perpetui edicti exemplo ... mulierem relevandam respondi. COD. IUST. 4, 32, 2 [a. 193/211] a. -e praestare cogitur usuras. 2, 1, 4 [a. 212] cum neque iuris neque a. -o permittat, ut *eas. et saepe; cf. p. 192, 5.* 18, 7, 7 affectionis -e recte agetur (34, 9, 25 suspicionem sola -o paternae a. non admittit). 30, 90, 1 voluntatis testatoris -e legatorum actio denegabitur (31, 76, 2 v. -o non patitur, ut *eas. al.**

⑦ **c appendicula iuncturarum (ad B1): a verbalium potiorum:** ⑧ **① -em reddere: adhibetur ad explicandam causam rei, facit sim. inde a PLAVTO p. 188, 46, HEMINA p. 189, 72 (respectu causae evanido exponitur habitus rerum, modus adhibendus e. g. COLVM. 11, 3, 3 PLIN. nat. 34, 8), ad argumentandum, probandum p. 193, 34, 72. al., ad purgandum, excusandum p. 191, 35. al. (in re pecuniaria v. p. 155, 48); usum pecuniarem v. p. 177, 41; verbum subaudiendum vid. PLIN. epist. 9, 7, 5 quid ego -em tibi? de qua re reddatur -o, indicatur per gen. subst.: SCAVR. or. frg. vita (v. p. 191, 38). et passim inde a CIC., e. g. p. 189, 33, 191, 48, 192, 21; praepos. de: CIC. Verr. II 2, 29 de tuis ... factis. 4, 141 de laudatione. SEN. nat. 3, 4 p. 190, 1. TERT. p. 192, 20. al. et saepius apud auctores christ.; pro: VET. LAT. Rom. 14, 12 p. 192, 24. VVLG. Hebr. 13, 17 p. animabus. al.; enunt. interrog.: cur p. 189, 73, 192, 36, 193, 35. al. ceterum e. g. CIC. S. Rosc. 61 quam ob causam (v. p. 191, 41); quod *causale*: LIV. p. 191, 41. SEN. nat. 6, 26, 1 QVINT. inst. 5, 13, 43. al.; acc. c. inf.: HEMINA p. 189, 72. CIC. Verr. II 4, 141; orat. rectam: LVCR. 5, 1168. VITR. 1, 1, 5 ita reddet -em: *eas. 2, 1, 8.* SEN. nat. 1, 1, 7 Aristoteles -em eiusmodi reddit: ‘...’. al. cui reddatur -o, indicatur per dat.: PLAVT. Aul. 45 tibi (v. Wick cum Bk.)**

p. 188, 46). LIV. 41, 7, 7 populo Romano. al., e. g. p. 191, 7, 51; *praepos.* apud: SCAVR. p. 191, 38. TAC. ann. 1, 6, 3 a. senatum. PLIN. epist. 8, 14, 16 a. te. VET. LAT. act. 22, 1 (cod. 5) a. vos (*sed ad p. 191, 54*). al.

(II) *exempla cetera* (cf. e. g. p. 193, 21 *sqq.*): -em afferre: *cum gen. subst.* RHET. Her. 1, 16, 26 facti (v. p. 192, 46). CIC. part. 103 defensionis. al., *enunt. interrog.* RHET. Her. 2, 24, 37 quare. CIC. fin. 5, 27 cur (v. p. 193, 24). al., *acc. c. inf.* CIC. Tusc. 1, 79, *enunt. caus.* CIC. nat. deor. 1, 76 quod. -em exigere: SEN. contr. 2, 3, 7 culpae (v. p. 191, 66). VAL. MAX. 7, 2, 6 p. 191, 49. QVINT. decl. 379, 4 facti. al.; *aliter p. 156, 1.* -em reponere: CIC. div. in Caec. 27 vitae (v. p. 191, 39). CAES. Gall. 5, 30, 2 p. 191, 5. LIV. 39, 37, 10 quid ... fecerimus. al.; *aliter p. 155, 75.* -em subicere: RHET. Her. 4, 40, 52 p. 192, 59. al. CIC. part. 102 recusationis (v. p. 192, 72). al. QVINT. inst. 9, 3, 93 sq. al. TERT. uxor. 2, 2, 3. al. locut. -em habet *res sim.* (cf. p. 189, 23. 191, 3, 62. 192, 4): CIC. Verr. II 2, 115 p. 189, 2, 3, 197 non tantam -em res habet, sc. *cur pecuniam des,* quantam utilitatem atque praedam. VITR. 4, 2, 5 denticulorum constitutio propria in operibus *ionicis* habet -em (*postea:* asserum habent imitacionem). QVINT. decl. 328, 3 ipsa per se innocentia satis iustas -es habet. ARNOB. nat. 7, 33 ludi ... quam -em habent, quam causam, ut institui ... debuerint? al. (*saepe in DIG., v. p. 194, 2 sqq.*).

β *cum adi. selectis* (*haud raro aestimationem indicantibus*): certa p. 188, 55. 189, 40. 193, 18 et e. g. RHET. Her. 2, 25, 39; iusta l. 18. p. 189, 58. 194, 8 et e. g. PLIN. nat. 19, 189 QVINT. inst. 4, 2, 66; manifesta p. 191, 20. 194, 15 et e. g. IVLIAN. dig. 40, 4, 17, 2 (*superl.*); probabilis p. 189, 21. 53. 191, 46 et e. g. PLIN. epist. 10, 67, 2; summa p. 189, 15. al.; temeraria QVINT. decl. 265, 14.

2 *usu deflexo:* a de eo, quo effectum est id, quod est, sc. de causa efficiente (*exempla certiora, sc. ab argumento explicantis aliena;* saepe metonymice de ipsa vi, qua aliquid producitur, e. g. p. 196, 4 *sqq.* 8; de -e divina pro causa efficiente posita v. p. 178, 22 *sqq.*) causa a -e differt, quod usu originario illa id indicat, quo quid efficitur, haec autem id, quo quid explicatur, intellegi potest (v. sub 1 e. g. p. 190, 30. 43); ut -o exemplis hic allatis in vim causae abiit, ita vice versa etiam causa notione -is adhiberi potuit, e. g. p. 190, 33; itaque in iuncturis causa et -o sim. plerumque causae efficienti adici eius explicationem putaverimus, nec voces pro syn. usurpatas esse, cf. etiam -o causae AMBROSIAST. in Rom. prol. 1 CHROMAT. in Matth. 46, 2 l. 19 MACR. somn. 2, 4, 5.

a *generatim de eo, quo efficitur:* ① id, quod iuris est (sc. de ipso titulo iuris efficaci, non de argomento allato ad explicandum statum iuris ut supra p. 193, 63 *sqq.*; intellegere possis etiam modum [v. sub C], sed eum, qui iure nititur; sunt qui cogitent hic illic de respectu [cf. p. 170, 16]; exempla certiora selecta, maxime e DIG. et COD.): ② a usu vario (sc. generali praeter l. 54): CIC. Quint. 85 (*post lacunam*) si quis unum aliquem fundum quavis -e possideat eqs. (*postea:* possidere ... eo iure). S. ROSC. 125 eius hominis bona qua -e venierunt (126 quo iure ... aut qua lege venierint). Verr. II 4, 10 concede, ut impune emerit *Verres*, modo ut bona -e emerit ..., nihil per iniuriam. Caecin. 74 fundum relictum a patre aut aliqua -e habere bene partum. CLEM. dig. 34, 3, 21 pr. si debitum solveris vel qualibet alia -e liberatus a me fueris. GAIUS inst. 2, 156 *ut filius* desierit suus heres esse, aut morte interceptus aut qualibet -e liberatus potestate. PAPIN. dig. 23, 2, 62, 1 mulier liberto viri ac patroni sui mala -e coniungitur. TRYPH. dig. 23, 2, 67, 5 cui mulieri obligatus esset ex aliqua -e. VLP. dig. 16, 3, 3 rem redemptam vel alia -e suam factam. COD. IUST. 7, 32, 10 (a. 314) possessionis duplarem esse -em, aliam quae iure consistit, aliam quae corpore. al. ③ per gen. explicatur id, quo constituitur, quod iuris est (nisi cogitare mavis de notione regulae sim., quam v. p. 179, 70): PAPIN. dig. 23, 2, 63 cum -o potentiam tutoris nuptias cum pupilla prohibuerit. 39, 4, 8 pr. fraudati vectigalis crimen ad heredem ... commissi -e transmittitur. 42, 6, 3 pr. -o iuris, quae causam fideiussionis ... exclusit, damno non debet adficere creditorem, qui sibi diligenter prospicerat. TERT. adv. MARC. 4, 23, 11 si Jesus nulla -e legis intercedente sepulturas parentum fieri noluisse (Luc. 9, 60 c. respectu lev. 21, 11). COD. IUST. 5, 55, 2 (a. 224) latae culpae -o omnes tutores aequaliter tenet. 8, 42, 7 (a. 244) cuius quantitatis petitionem -o compensationis excludit. 7, 16, 16 (a. 293) propter aetatis -em ... praestare non possunt libertatem. 4, 64, 5 (a. 293/304) condictionis -e fundum datum restituere. al.

(II) id, quod in rerum natura est, evenit (de virtute rerum aliquid efficiente v. p. 184, 62): LVCR. 6, 575 (557 *sqq.* ventus cum ... sub terra urget eqs.) hac ... -e vacillant omnia tecta motu terrae (577 causa tremoris; cf. p. 196, 4). 6, 1138 haec -o ... morborum, sc. aer corruptus, ... exhaustus civibus Athenas. MANIL. 2, 235 etiam minima consideranda sunt nec quicquam -is eget frustrave creatum est. 2, 570 nec sola est -o, quae ... in ... odium generat partus (an ad p. 190, 6 propter 2, 526. 536 et coll. p. 193, 55?). 3, 303 modus dierum noctiumque est varius -e sub una; nam eqs. VITR. 8, 2, 3 umores ex terra nasci haec videtur efficere -o, quod eqs.

PHAEDR. 4, 16, 2 rogavit *quidam* ..., molles mares quae -o procreasset. SEN. dial. 8, 5 quae -o mersa et confusa diduxerit in constitutione mundi. nat. 3, 1, 1 *investigemus*, sive ... si qua *alia* -o aquas subministrat. 6, 14, 1 spiritu quidem et nulla alia -e tremere terram, sed ex alia causa, quam Aristoteli placuit. al. PETRON. 115, 17 tamquam intersit, peritum corpus quae -o consumat, ignis an fluctus an mora. PLIN. nat. 1, 2, 17 dierum inaequalitatis -o (2, 81 inaequalitatis causa obliquitas est signifiri). 4, 86 promunturium ... per medium Euxinum procurrens ...; quae maxime -o Scythici arcus formam efficit. al. TAC. Germ. 45, 4 quae ... -o gignat *sucinum*. PS. QVINT. decl. 2, 18 non multum interest, quietem nostram -o vitae rumpat an mortis (cf. TERT. anim. 52, 3 illa -o operatrix mortis ... vis est). TERT. apol. 22, 5 ut invisibilis *daemones* ... in effectu apparent, ... si caeca -e temptatis aer pestilentes haustus suos offendit; eadem igitur obscuritate contagionis eqs. ARNOB. nat. 2, 52 p. 126, 9 si est alia causa, alia -o, potestas alia ..., genus quae hominum finxit. al. accedit gen. explic. (cf. e. g. l. 41. p. 190, 45): PLIN. nat. 8, 89 dies in terra agit *crocodilus*, noctes in aqua, teporis utrumque -e. 17, 191 fieri numquam debet -e naturae ante exortum Aquilae, sc. ut putentur vites (TERT. anim. 45, 5 ex -e n.). 18, 217 *quarto quoque anno tempestates easdem ... reverti -e solis.*

III *quilibet eventus, status (consilia sim., quae homines impellunt, v. sub 1, sed hoc trahere possis imprimis p. 189, 9. 61. 191, 20sq. 25):* CIC. Verr. II 3, 211 P. Servilius ... exercitum cum preeisset, et ista -e innumerablem pecuniam facere cum posset. Rab. perd. 22 cum *ignaviae* -o te in fugam ... impelleret (, gen. explic.). off. 1, 67 causa ... et -o efficiens magnos viros in priore est (sc. in rerum externarum despiciencia). SEN. nat. 6, 2, 7 (6 nihil ... tam exiguum, quod non in perniciem ... satis valeat) maiore perire -e iuvet, e. g. *terrae motu*. QVINT. inst. 6, 3, 7 (*antea:* unde risus) non una -e moveri solet risus. 11, 3, 177 in actione ... saepe aliud alias decere; est enim latens quaedam in hoc -o inenarrabilis. decl. 280, 9 *raptor profugerat, educi non potuit;* quasi vero intersit causae, qua -e ius interierit. 314, 16 non aliam huius dementiae putem fuisse -em (17 conscientiam esse, quae torqueat). TAC. dial. 36, 1 (*post lacunam*) eadem -o in nostra quoque civitate antiquorum eloquentiam provexit. PLIN. epist. 3, 5, 17 *commentarios tot ... opistographos quidem ...;* qua -e multiplicatur hic numerus. COD. IUST. 2, 18, 2 (a. 197) si negotia ... urguntibus necessitatis -bus utiliter gerantur. PAVL. dig. 24, 1, 2 *Africanus* et illam causam adiebat, quia ..., atque ea -e eventurum, ut eqs. TERT. anim. 17, 10 (*antea:* causae) quod *sensus in percipiendo* non aliter renuntient, quam quod illa -o mandavit, quae efficiat aliter quid a sensibus renuntiari. 24, 10 (9 Plato causam *oblivionis* demutat in corpus) si qua corporis -o, incutit oblivionem eqs. (, cf. 53, 2 tota ... in corpore et ex corpore est -o *animae paulatim dilabentis* [*postea:* materiarum ... eversio]). adv. Val. 11, 3 (*antea:* causam ... perpetuatis) comprehensibile ... eius *patris* generationis illorum *Aeonum* et formationis esse -em. al. locut. sine -e de motu corporis fortuito, sine voluntate facto: CELS. 5, 26, 9 quidam pulmone vulnerati s. -e consurgunt. 6, 6, 36 evenit, ut oculus non constat, sed huc illucve s. -e moveatur. 7, 23 tremor oritur, manus s. -e extenduntur.

β speciatim de vi seminibus, corporibus, elementis insita (extrinsecus addita l. 68), quae causa est vitae et incrementi animantium plantarumque (cf. Stoicorum σπερματικὸς λόγος et Plotini οἶν σπέρμασι λόγοι [enn. 4, 3, 10. al.], quae ab Christianis hic illic, e. g. ab HIER., RVFINO locis infra allatis, conferuntur cum I Cor. 15, 38; aliter p. 197, 63. 204, 3): SEN. nat. 3, 29, 3 ut in semine omnis futuri hominis -o comprehensa est et legem barbae ... infans habet ..., sic origo mundi *omnia* ... continuit. ARNOB. nat. 1, 38 p. 33, 12 animalium origo quale sit, -es quas habent semina eqs. 2, 52 p. 126, 4 (*antea:* causa ... atque origo nascendi) si ad animalia lignenda ... insunt elementis abditae atque obscurissimae -es. CHALC. comm. 294 non ... opus ullo exemplo fuisse, quando seminum -o incurrrens aliquam concipientem comprehendenterque naturam totum mundum quaeque in eo sunt enixa sit (HIER. c. Ioh. 26 l. 11 [ex Origene] folia futura sunt ... in -e seminis, quam Graeci σπερματικὸν λόγον vocant. RVFIN. symb. 41. AVG. gen. ad litt. 10, 21 p. 325, 12 materiem seminis manifestam et -em seminis occultam. VINCENT. LER. comm. 23, 6. al.; cf. l. 75. p. 197, 10). 310 *possibilitas altera est*, cum dicimus in semine omnem totius corporis perfecti -em intus latere (*nisi spectat ad p. 185, 30*, ... altera, quae silvae propria est, quod -em quidem in se futurae generationis nondum habet, sed quia tale est natura, ut extrinsecus accipere possit -es formarum et qualitatum eqs. (311 intra silvam -o f. et q. latet, ut Stoicis videtur eqs.). HIER. c. Ioh. 26 l. 8 est, inquit *Origenes*, in singulis seminibus -o quaedam a deo artifice insita, quae futuras materias in medullae principiis tenet (RVFIN. Orig. princ. 2, 10, 3 p. 176, 6 corporibus i. -o ea, quae substantiam continent corporalem. AVG. gen. ad litt. 4, 33 p. 132, 11 ex illis -bus i. ..., quas tamquam seminaliter sparsit deus). ibid. 1. 36 in ... grano uiae potentia dei et occulta -e sementis ... musta fun-

dentur (AVG. gen. ad litt. 6, 10 p. 183, 3 *quaecumque ex o. atque invisibilibus -bus, quae in creatura causaliter latent, in manifestas formas ... prodierunt. quaest. hept. 2, 21 l. 282 o. seminariae -es. al.*). RVFIN. Orig. princ. 2, 10, 3 p. 176, 12 -o illa reparandi corporis ... ex terreno ... corpore corpus reparat spiritale (*beatorum, cum resurgent ut*: AVG. civ. 22, 20 p. 601, 26 *mensuras* habebat perficiendae ... cuiusque indita corpori -o iuventutis. al.). AVG. epist. 160, 3 p. 505, 21 vivit ... in grano tritici -o fecundans. gen. ad litt. 4, 33 p. 133, 7 *numerosae* -es incorporaliter corporeis rebus intextae (i. *circumscribentes numerum dierum incrementi*). 9, 17 p. 291, 22 de his ... facere aliud, quam eorum quasi seminales -es habent (10, 20 p. 324, 10 *praevaricatio Adae per ... carnem s. -e quasi transcribitur*). MACR. Sat. 7, 16, 5 -es s., quae in ovo sunt, ... velut quaedam gallinae elementa credenda sunt. al; cf. l. 3). 9, 18 p. 293, 2 in quo *mundo* sunt absconditae causales -es omnium rerum naturaliter oriturarum. al.

b de eo, quo nititur id, quod est, sc. de causa principali, fundamento, quo aliquid constat: **a ut omnino esse possit:** ① *generatim*: CIC. fat. 6 quid ... attinet inculcare fatum, cum sine fato -o omnium rerum ad naturam fortunam referatur? MANIL. 3, 66 undique uti fati -o traheretur in unum (sc. in *zodiacum*). VITR. 7, 5, 6 si ..., quae non possunt in veritate -em habere facti, in picturis probaverimus. QVINT. inst. 6, 5, 7 poterat ... emendari neglegentia; at si nihil esset erratum, melioris in posterum spei non erat -o. GELL. 7, 2, 7 ut -e quadam necessaria et principali coacta ... sint fato omnia sec. *Chrysippum* (in *eadem re*: 7, 2, 11 ordo et -o et necessitas fati ... principia causarum movet, sed ... actiones ... moderantur *homines ipsi*). TERT. scorp. 3, 2 ex his *definitionibus dei adversus superstitiones* tota martyriorum -o constabit (cf. 4, 1 aliter ... martyria non evenirent). IREN. 2, 15, 2 oportet ea, sc. *Aeonum emissiones*, propriam habere -em, quae est ante constitutionem *mundi* (3 propriam causam). LACT. inst. 3, 28, 5 si ... natura est -o vel necessitas vel condicio nascendi ..., necesse est mentem esse divinam, quae ... nascendi principium rebus omnibus praebat. 4, 10, 19 ostendam, qua de causa in terram venerit Christus, ut fundamentum divinæ religionis et -o clarescat. al.

② *speciatim et magis minusve metonymice de idea, sc. exemplo et causa singulorum, quae sunt usum vocis excusat* AVG. divers. quaest. 46, 2 l. 23 sq. ideas ... latine possumus vel formas vel species dicere ...; si autem -es eas vocemus, ab interpretandi quidem proprietate discedimus - es enim graece λόγοι appellantur ... -, sed tamen *rem tenebimus* [seq. l. 45]): ③ *strictius (tam de ideis Platonicis quam de aeternis dispositionibus, quae continentur mente dei Christianorum, quibus condit creaturam illam spiritalem [cf. l. 64], e. g. l. 50. 53. 63; accedit adi, maxime aeterna l. 57. al., incommutabilis l. 46. al., ceterum e. g. principalis l. 47):* RVFIN. Orig. princ. 1, 2, 2 p. 30, 8 *sapientiam* creatam esse ... 'initium viarum dei' (prov. 8, 22), continens scilicet in semet ipsa universae creature vel initia vel -es vel species (sim. 1, 2, 3 p. 30, 10). AVG. divers. quaest. 46, 2 l. 27 sunt ... *ideae* principales quaedam formae vel -es rerum stabiles atque incommutabiles ..., quae divina intellegentia continentur. ibid. 1.60 has -es rerum principales appellat *ideas* Plato ...; quarum -um participatione fit, ut sit, quidquid est. epist. 14, 4 *utrum deus generaliter hominis, an etiam uniuscuiusque nostrum -em contineat* eqs. gen. ad litt. 1, 18 p. 26, 23 non temporalibus ... motibus operari deum ..., sed aeternis atque incommutabilibus et stabilibus -bus coaeterni sibi verbi sui (aliter l. 67). 2, 8 p. 43, 20 lucis conditio prius est in verbo dei secundum -em, qua condita est, hoc est in coaeterna patri sapientia, ac deinde in ipsa lucis conditione secundum naturam, quae condita est. 3, 12 p. 77, 3 an genus eorum *animalium* in superioribus -bus intellegendum est, utique spiritalibus, secundum quas creantur inferius? 4, 24 p. 124, 1 in quo *verbo dei* sunt omnium, etiam quae temporaliter facta sunt, aeternae -es ..., ac deinde in ipsa creatura. lib. arb. 3, 49 humana ... anima naturaliter divinis ... conexa -bus ... si verum ... videt ..., in illis, quibus conexa est, -bus videt. c. Priscill. 8, 9 in dei sapientia omnium faciendarum rerum -es esse potuerunt, non tamen factae. retract. 1, 3, 2 mundum ... ille *Plato* intelligibilem nuncupavit ipsam -em sempiternam atque incommutabilem, qua fecit deus mundum. al. ④ *laxius apud AVG. spectat ad conditionem spiritalem vel causalem tum exortam, cum deus simul omnia crevit* (cf. Sirach 18, 1), *ut essent exemplaria omnium rerum postea ordine temporis creandarum*: AVG. gen. ad litt. 1, 9 p. 13, 22 intellectualiter sibimet *creaturae spiritali* impressas ab incommutabili dei sapientia -es, tamquam intellegibiles locutiones (cf. l. 51). 6, 9 p. 182, 17 in illa ... prima conditione mundi, cum deus creavit omnia simul, homo factus est, qui esset futurus: -o creandi hominis, non actio creati (*antea: causaliter conditus homo*). 6, 11 p. 185, 5 'formavit deus hominem pulverem terrae' (gen. 2, 7) ...; non tunc praedestinatus - hoc enim ante saeculum in praescientia creatoris - neque tunc causaliter ... - hoc enim a saeculo in -bus primordialibus, cum simul omnia crearentur -, sed creatus in tempore suo visibiliter in corpore. 7, 22 p. 220, 4 non ipsas tunc naturas atque substantias,

quae futurae fuerant, deum creavisse, dum crearet omnia simul, sed eam futurarum causales quasdam -es (9, 1 p. 269, 10 in prima c. -um conditione ex aquis ea *volatilia* esse producta [cf. gen. 1, 20]. al.; paulo aliter p. 197, 14). 9, 15 p. 288, 14 *ut secundum illas in primis sex dierum operibus causaliter creatas -es aliquid tempore creetur (disting. -es principales in verbo dei non creatas)*. 10, 2 p. 298, 2 sq. in aliqua creatura ... factam -em animae *futurae*, velut in hominibus, qui iam sunt, facta -o latet generandorum filiorum, (cf. p. 196, 49. 204, 3). al.

⑤ *B ut congruat naturae suae, respondeat fini sibi appetendo, sc. conveniens, non absurdum, validum sit:* TERT. apol. 48, 2 si *quaecumque o* praeest *animalium* humanarum reciprocandarum in corpora, (i. μετεύψυχωσεως). anim. 43, 7 v. p. 225, 39. ieun. 3, 1 tunc ... agnosceret observationis, sc. *ieiunii*, necessitas, cum eluxerit -is auctoritas a primordio recensendae. monog. 7, 5 *praeceptum veteris testamenti cessavit valere cessante -e. pudic.* 10, 2 illic ... paenitentiae constare -em, ubi ... voluntate delinquitur. LACT. inst. 4, 17, 14 sanguinis (carnis var. l.) circumcisio caret utique -e, quia eqs. al.

⑥ *C respicitur imprimis, quemadmodum aliquid fiat, ut significetur i. q. modus, methodus, via sim.* (vi quodammodo deflexa vel aucta v. sub 2. sunt qui putent vocem -o, imprimis c. gerund., quibusdam locis adhibitum esse ad circumscribendum inf. pro subst. fv. e. g. Nägelsbach-Müller, Lat. Stilistik, 1905, 137. 258; Yor, Ratio, 1933, 173; quamquam conferre possis p. 174, 65. 199, 21, -o tamen non sua caret notione, v. p. 190, 61. 199, 75 sqq. 203, 52 sqq.): ⑦ *1 usu sollempni (praeter ipsum modum actionis respicuntur etiam eius condiciones variae, sc. quando, ubi, quibus auxiliis sim, e. g. l. 48. 72 p. 199, 6. 40sq. 45sq.; cf. p. 199, 53 sqq.): a res, de qua agitur, indicatur fere per gen. (praeter p. 199, 13 sq.; adi. pro gen. l. 54. p. 199, 54): a significatur, cuius actionis proprius sit modus:* ⑧ *accedit gen. subst. (pron.) actionem significantis (sed agentem [rem] l. 50):* ⑨ *A exempla varia:* PLAVT. Mil. 772 sq. quando habebo *anulum tuum*, igitur -em mearum fabricarum dabo. :: utere, accipe. :: accipe a me ... -em doli, quam institui. CIC. Arat. 303 *fabro Pallas sollertem ... dedit fabricae bus artem.* inv. 1, 3 (2 ex feris ... mites reddidit) ut homines ... ad diversas -es vita e traduceret (Manil. 70 illa nostra laboriosissima -e v. rep. 3, 6 illa in optimis studiis et artibus quieta v. -o beatior, haec civilis laudabilior est. Tusc. 2, 12 philosophus in v. -e peccans. al. QVINT. decl. 316, 4 ante actae v. -o. al.; v. *quae p. 182, 27 monuimus*). Quint. 22 singulare genus fraudis et novam -em insidiarum cognoscere. Catil. 2, 13 quem ad modum esset ei -o totius belli descripta (CAES. civ. 3, 73, 1 Caesar ab superioribus consiliis depulsus omnem sibi commutandam b. -em existimavit. al. LIV. 40, 21, 7. al. CVRT. 8, 10, 20 -em b. necessitas mutavit: divisus ... copiis ... arma ostendit. al.). al. CAES. Gall. 3, 14, 3 quam -em pugnae insisterent. VITR. 1, 7, 2 ad sacrificiorum -es aptae ... areae (4, 8, 7. PLIN. nat. 17, 267 cuius s. -em preicationemque ... tradidit Cato). VAL. MAX. 9, 2 ext. 1 45 *captivi interfecti inusitata -e mortis* (ibid. 6 crudeliorem m. -em excogitavit rex Persarum). CELS. 7, 7, 10 eadem -o medicinae est (i. curationis). COLVM. 5, 11, 9 *ficus optime ... inseritur* (s)carifici -e, (Dahllöf sec. codd. SA). PLIN. nat. 11, 20 *apud apes* -o operis haec: interdiu statio ad portas ..., quies in matutinum eqs. 18, 296 messis ipsius -o varia. al. c. gen. agentis cuiusdam (rei): CIC. de orat. 2, 358 *in oratione imaginibus agere* pictoris cuiusdam summi -e et modo ... locos distinguuntis. VITR. 10, 3, 2 *suculae cardines ... torni -e versando faciunt oneris elationes*. SEN. nat. 1, 4, 1 *speculi repercutientis -e imaginem reddi arcu caelesti* (1, 5, 10 [speculari var. l.]). PLIN. nat. 1, 2, 88 *insularum enascentium -o* (cf. 2, 202 nascuntur et alio modo). QVINT. inst. 7, 2, 27 quae ... defendantium, eadem petentium ... -o est. al. ⑩ *B c. gen. subst. a verbo derivati (pron. ipsum verbum excipientis e. g. p. 199, 3. 7; exempla selecta inde a LIV.): RHET. Her. 2, 2, 3 huius constitutionis conjecturalis -o in sex partes est distributa: probable, conlationem eqs. (CIC. inv. 2, 74 constitutionum -em atque praecepta). 3, 12, 20 *firmitudo vocis conservatur -e declamationis*. 3, 15, 26 *ad vocis modulationem* motū ... corporis -o ... esse accommodanda. 4, 44, 58 -es adhibere expolitionis. CIC. inv. 1, 54 -e rogationis ... ad id, quod non vult concedere, deducendus est *adversarius*. Q. Rosc. 24 sunt formulae ... constitutae, ne quis ... in ... -e actionis errare possit (QVINT. inst. 12, 1, 45). Tull. 3 mihi mutanda -o defensionis (Planc. 5 in causa facili ... perdifficilis ... et lubrica d. -o proponitur. al. VEG. mil. 3, 6, 20 ut locorum varietas evenerit, ita d. -o militum variatur. al.). leg. agr. 3, 13 *legem agrariam ... ad Sullanae adsignationis -es esse accommodatissimam*. de orat. 2, 185 *dispar ... -o orationis, quae ... mentes iudicum permovet, sc. πάθος* (3, 30 novam quandam -em ... o. et dicendi genus. off. 2, 48. al.). al. LIV. 37, 10, 8 -o simulatae proditionis. VITR. 8, 5, 1 *cuius aquarum perductionis -o est prima perlubratio*. CELS. 2, 7, 33 si ... neque per sanguinis detractionem neque per victus -em, sc. δίαιταv, finitus est dolor (6, 6, 1^G puplicula ..., panis ...; v. ... -o talis ... necessaria est. 6, 6, 11 v. -o servanda est. 7, 7, 15^B *aegri guidam manu nihil**

adiuvantur; medicamentis et v. -e ... ad sanitatem perveniant. al.). 7, 7, 1^a haec ... -e curationis inter se non multum distant ([postea opp. aliter ... curantur]. 7, 9, 2. al.). 7, 25, 3 infibulare ...; eius haec -o est: eqs. 8, 3, 1 excidit ... os duobus modis ..., modiolo ..., terebris; utriusque -em proponam (generis excidendi; an instrumenti adhibendi coll. p. 200, 23?). COLVM. 4, 14, 3 pampinatioonis eadem debet esse -o huius anni quae prioris. 5, 6, 37 vitem frequentare aut ... propagare; cuius utriusque -o consimilis est (ei), quam tradidimus. PLIN. nat. 35, 124 quoniam tarda picturae -o esset illa (36, 184 pavimenta elaborata ante [Detlefesen, arte trad.] p. -e, donec eqs.). QVINT. inst. 6, 1, 1 eius perorationis duplex -o est, posita aut in rebus aut in affectibus. 10, 2, 23 in causis alia concitate, alia remissa ... dicenda, quorum omnium dissimilis atque diversa inter se -o est. al.

(II) accedit gen. gerund. (dat. l. 50 et e. g. PLIN. nat. 34, 166, c. praepos. ad. in l. 28, 38. al.; saepe apud scriptores artium, sed usus deest VITR.; exempla selecta): RHET. Her. 3, 1, 1 earum -em rerum inveniendarum, quae pertinebant ad causas deliberativas ([postea: inveniundi praeceptio]. item usu rhet.: CIC. de orat. 3, 156 quarum translationum ... aut inveniendi -em aut genera. part. 68 et disponendi. QVINT. inst. 10, 5, 19 eloquendique. al.; aliter: CIC. off. 1, 107 officii. PLIN. nat. 1, 31, 26 aquas. al.), 4, 17, 24 optima vivendi -o est eligenda (*ibid.* bene v. -es. CIC. Tusc. 5, 36 huic viro seculo optime v. -o, comparata est [Plato Menex. 248^a ξῆν]. al. SEN. dial. 8, 2, 1 -em v. quaerere atque exercere. al. APVL. Plat. 2, 8 p. 230 homo aversus a recta v. -e. al.; sine respectu morum e. g. CIC. fin. 3, 23 ad quandam -em v. data membra [postea: formam v.]). CIC. div. in Caec. 44 Hortensi petitiones -esque dicendi (de orat. 2, 92 cuiusque aetatis quae d. -o voluntasque fuerit. al. QVINT. inst. 3, 8, 64 secundum condicionem ipsius, quae tractabitur, rei accommodandam d. ... -em. al.; cf. -o in dicendo: CIC. de orat. 2, 128 [*loq. Antonius*] meae totius in d. -is [or. var. l.] ... tres sunt r[ation]es eqs. 2, 292). Vatin. 12 cum certa sit -o navigandi in Hispaniam (fin. 1, 42 bene n. -em habet gubernator). rep. 2, 59 aliqua -o ... in illo aere alieno medendi (Tusc. 4, 62 omnium philosophorum ... una -o est m. aegritudinibus [61 curatio]. PLIN. nat. 16, 246 ea m. -o, sc. purgatio. al.). off. 1, 135 sermo delectationem habeat, et ut incipiendi -o fuerit, ita sit desinendi modus (cf. QVINT. inst. 9, 4, 18 clausulae ... et cludendi inchoandique sententias -o). Att. 9, 19, 3 aliam -em huius belli gerendi nullam video (CAES. Gall. 7, 63, 4 ut Vercingetorix -es ... b. g. communicet. LIV. 22, 39, 9. al.; geritur aliud: CIC. fam. 1, 7, 6 haec -o rei g. periculosa). NEP. Hann. 10, 3 ad hunc Eumenem interficiendum talem iniit -em. VARRO rust. 2, 1, 16 (antea: de pastione) pascendi primus locus ... est, eius -o triplex: in qua regione ... pascas et quando et qui (COLVM. 6 praef. 4 in rusticatione ... antiquissima est -o p. [postea: partem rei rusticæ]. 6, 3, 2 boves ... recte p. non una -o est). LIV. 42, 3, 11 quia reponendarum tegularum nemo artifex inire -em potuerit (CELS. 8, 16, 2 reponendi membra -o una est). COLVM. 7, 8, 7 -o faciendo casei (PLIN. nat. 13, 7 -o f. unguentum duplex, sucus et corpus: ille olei generibus fere constat, hoc odorum. 33, 79 aurum f. est ... una -o ex auripigmento. al.). PLIN. nat. 1, 18, 52 -o saepius anno serendi idem arvum (17, 166 huius vineae s. -o dicetur ...; tribus ... seritur modis. 18, 224 cum sit vera -o non prius s., quam folia coeperint decidere. al.). 34, 142 -o eadem excoquendis venis. QVINT. inst. 5, 7, 10 faciliorem videtur in rogando habere -em qui scit, quid testis responsurus sit. HYG. lim. grom. p. 147, 18 quae sit mundi magnitudo, quae -o oriundi aut occidendi. al.

(III) pro actione ponitur gen. rei paranda, facienda sim. (curandae l. 67; saepius cogitare possis de gerund. subaudiendo; adi. pro gen. l. 66. 70): RHET. Her. 1, 4, 6 exordiorum -em ad causae genus accommodari (1, 9, 16 certam viam et perspicuum -em e.). CIC. Verr. I 10 ea spe ... praeditum, ut omnem -em salutis in pecunia constitueret (52 ad suspicionem criminis potius quam ad -em s.). de orat. 2, 180 videris ... a me -em ordinis argumentorum et disponendarum rerum requisisse (adde p. 200, 17). 2, 209 par atque una -o est spei, laetitiae, molestiae excitandae. Att. 8, 1, 3 in qua causa neque pacis neque victoriae -o quae sit umquam, sed ... calamitosae fugae. CAES. Gall. 4, 17, 3 (2 difficultas faciendo pontis) -em pontis hanc instituit: tigna bina ... inter se iungebat eqs. al. VITR. 5, 3, 3 fundamentorum ..., si in montibus fuerit, facilior erit -o (postea: ita erunt facienda, quemadmodum eqs.). 7, 8, 1 ingrediar ... minii -es explicare (7, 9, 1 minii temperaturam). 10, 4, 2 cum est navalis -e picatum tympanum. al. CELS. 3, 5, 2 febrium tertianarum vel quartanarum ... expeditior -o est. 5, 17, 2^c pastilli haec -o est: eqs. COLVM. 5, 9, 17 superest (-o) pomiferarum arborum, cui rei deinceps praecpta dabimus. 8, 2, 6 -o cohortalis, quam Graeci vocant ὄγυδοτροπίαν. al. PLIN. nat. 17, 199 sequitur arbusti -o (postea: nobilia vina non nisi in arbustis gigni). 23, 139 (138 antiquorum conpositio) alia -o suci: siccato exprimebant pomo eqs. al. QVINT. inst. 9, 4, 63 eorum initiorum facilior -o est. 12, 10, 4 Zeuxis luminum umbrarumque invenisse -em ... traditur. al.

B significatur, qua in re constet modus (exempla certiora):

(I) per gen. gerund. vel subst. actionem significantis (cf. p. 163, 6): RHET. Her. 4, 33, 45 in exemplis propositis finitima verba rerum dissimilium -e abusionis esse traducta. CIC. inv. 1, 52 ut etiam illud, quod dubium videretur, ... propter -em rogandi concederetur (i. quae vocatur inductio). de orat. 1, 9 qui philosophi ... omnia ... scientiae pervestigatione vel disserendi -e comprehendunt (leg. 1, 62 dialectica omnia ... vallabit d. -e). 3, 56 hanc ... cogitandi pronuntiandique -em ... veteres Graeci sapientiam nominabant. rep. 2, 23 principes novam et inauditam ceteris gentibus interregni ineundi -em excoquaverunt. ad Q. fr. 1, 1, 18 nescio quo pacto ad praecipendi -em delapsa est oratio mea. VITR. 7, 10, 1 quemadmodum praeparentur temperaturae certis -bus artificiorum. VAL. MAX. 3, 2, 12 dedecus arcessita -e mortis effugit imperator. COLVM. 3, 18, 6 pangendi optima est -o recti malleoli. 5, 11, 12 (inde arb. 26, 9) -em terebrationis (antea: quartum illud genus inquisitionis). 6, 14, 7 possunt sanari boum clavi; potior est tamen -o custodiendi, ne nascantur (i. cf. Veg. mulom. 4, 15, 5 melius ... est custodire). 12, 2, 5 haec eadem, quae in exercitu est, -o praeparationis atque ordinis (ad p. 199, 59) etiam in navigiis ... valet. PLIN. nat. 17, 42 (respic. terra emendanda) alia est -o ... alendi eam ipsa terra. 31, 38 exercitationis -o. SIL. 8, 330 (Paulus Fabio) unica ... cunctandi -o, qua te grassante ... Hannibal oppressum vidit considere bellum. QVINT. inst. 4, 1, 49 non inutilis etiam est -o occupandi quae videntur obstarre. 9, 2, 50 contraria dicendi, quam quae intellegi velis, -o (i. ironia). al. (II) per gen. rei adhibendae (cf. p. 163, 10. 67): RHET. Her. 4, 7, 10 exemplorum -em afferendorum, qua utuntur Graeci, secuti non sumus. CIC. de orat. 1, 157 adhibere ... istam locorum simulacrorumque -em, quae in arte traditur. 3, 149 quorum verborum ... nobis -o ... videnda est ad ornandam orationem. LVCR. 5, 1006 (versu suspecto) improba navigii -o tum, sc. primis temporibus, caeca iacebat. 6, 1226 nec -o remedii communis certa dabatur. VITR. 9 praef. 14 Archytas (hemi)cylindrorum descriptionibus, Eratosthenes organica mesolabi -e idem explicaverunt. 10, 11, 1 aliae ballistae ... vectibus ..., quaedam ... tympanorum torquentur -bus. PLIN. nat. 2, 63 omnia ... haec constant -e circini semper indubitate. 2, 162 Dicaearchus montem altissimum prodidit Pelium MCCL passuum -e perpendiculi. 26, 14 (antea: vinum ... aegris dando ... tempestive) vini -em illustraverat Cleopanthus. al.

b res, de qua agitur, indicatur aliter vel intelligenda est e contextu: a abl. modi -e (rarius -bus [maxime apud RHET. Her., VITR.], per -em p. 198, 73. 201, 2; pertinet fere ad verbum [mera vi augendi l. 59. p. 201, 8], sed l. 56. p. 201, 23. al. ad totam sententiam ita, ut indicetur, qua condicione aliquid fieri possit): (I) in universum: (A) c. variis pron. vel adi. (exempla pauca selecta; iuxta locut. vel adv. notionis affinis e. g. l. 46sq. l. 51. 54): PLAVT. Merc. 56 (loq. filius prodigos) -e pessuma me a bona ... diffunditare (cf. HOR. sat. 2, 6, 6 neque maiorem feci -e mala rem meam. COLVM. 4, 3, 3 agrum bonis ac malis -bus colendum). TER. Eun. 322 qua -e eam puellam amisisti? ([nisi ad p. 188, 74sqq.]. RHET. Her. 3, 3, 4 quo modo aut q. ... -e. CIC. de orat. 2, 74 quibusnam -bus quibusque praecensis ... vis dicendi comparetur. VARRO rust. 1, 2, 28 quem ad modum ..., quo pacto ..., q. -e. et saepe; haud raro in versibus, e. g. VERG. Aen. 8, 49 q. -e quod instat expediens victor. HOR. sat. 2, 5, 10 Ov. met. 4, 409. cf. GLOSS. II 411, 47 ποῖω λόγῳ: q. -e). RHET. Her. 4, 41, 53 neque alias quisquam aequae commode neque iste aliis commodioribus -bus id facere potuit (CAES. civ. 3, 18, 5 a. -bus, per conloquia, de pace agere. al.; sing. alia -e e. g. CIC. Caecin. 3 longe a. -e ... atque initio [sc. animo aequo, non anxiō]. VITR. 10, 16, 1 a. -e ad audaces ..., aliter ad timidos machinationes debent comparari. CELS. 3, 27, 4^c. indicat condicione totius sententiae: CAES. Gall. 1, 42, 4 Arioistus postulavit, ne ...; a. -e sese non esse venturum). CIC. div. in Caec. 44 quicum, sc. cum Hortensio, ... omni -e pugnandum ... sit (Att. 16, 14, 4 gravedini ... o. -e subveni. et saepe; non nisi ad augendam vim affirmativam e. g. CIC. leg. agr. 2, 14 o. hoc -e vobis confirmare possum, Quirites, eqs. VITR. 7, 2, 2 circa id ferramentum ... haerens calx o. -e probabit se esse temperatam. CELS. 8, 10, 7^f frigus ... o. -e vitandum aegroto. GLOSS. II 393, 42 παντὶ λόγῳ: o. -e). al. (B) c. pron. vel adi. anaphoricis vel praeparativis (saepe apud scriptores artium, sed usus deest PLIN. nat.; exempla pauca selecta): RHET. Her. 1, 16, 26 hac -e iudicationem reperiere convenient (CIC. inv. 2, 99 ne facinus fieret, h. -e provideri potuisse, si hoc aut illud fecisset. VITR. 9, 8, 6 ita his -bus ... componuntur horologia. CELS. 6, 19, 2. COLVM. 12, 53, 1 h. ... -e confici debet oleum quoddam. MART. 1, 97, 3. al.). 3, 4, 7 eadem -e narrari res oportebit, qua in iudicali causa (al. v. vol. VII 1, 187, 79sqq. 195, 25sqq.). CIC. inv. 2, 74 eius generis praecpta ... hoc pari -e transferre (CAES. civ. 3, 101, 4 p. atque antea -e egerunt milites. VITR. 2, 1, 5 p. similique -e ... perficiuntur casae. al.). Verr. II 5, 19 non agam tam acerbe ...; non agam ista -e (SEN. contr. 7 praef. 7 i. -e schemata verborum ... tolluntur. SEN. epist. 94, 33 ordinatur ... i. -e animus. al.). VITR. 2, 9, 4 cum ea -e curatae fuerint arbores (CELS. 8, 10, 7^g

potest ... ea -e ... vulnus sanescere. COLVM. 4, 22, 9 ea -e ..., quam priore libro praecipimus. FRONTIN. strat. 2, 7, 2. al.). al. per -em: CIC. Verr. II 2, 127 ita Iovis illud sacerdotium ... p. hanc -em Theomnasto datur. Caecin. 92 duplíciter homines deiciuntur, aut sine coactis ... hominibus aut p. eiusmodi -em. CELS. 3, 21, 5 febris submovenda est p. eas -es, per quas huic succurri posse propositum est. (C) nulla -e, neque sim. ulla -e (saepe iuxta posse sim., ut sublueat respectus facultatis; haud raro ad augendam vim negativam, e. g. l. 11. 17): CIC. inv. 2, 171 cum eam necessitudinem simplicem nulla -e lenire possimus (ac. 2, 141 quod ... adprobas ... deque eo n. -e ... moveri potes. al. LVCR. 1, 153 operum caelestium et terrestrium causas n. -e videre possunt mortales. al. CAES. civ. 1, 70, 2 interclusis auxilium ferri n. -e poterat. al. BELL. Afr. 87, 7 quibus Vicensibus cum Cato persuaderet n. -e quiet, ut eqs. al.). Catil. 1, 17 si te parentes timerent atque odissent tui, neque eos -e ulla placare posses (LVCR. 5, 1052 nec -e docere u. suadere que surdis ... facile est. VITR. 1, 5, 7 n. ... poterit onus u. -e extrudere muri substructiones. APVL. met. 10, 16, 9 nec u. ... -e conterritus ... calicem uno hausto perdux. al.). p. red. in sen. 27 decretivis, ne quis ulla -e rem impedit. al.

(II) in rerum natura (cf. p. 198, 54, 199, 52; saepe simul de causa et modo cogitare licet, e. g. l. 26, 32, necnon de modo sec. naturae legem, e. g. l. 30, 35 [cf. p. 183, 61]; exempla selecta): LVCR. 1, 335 si non esset inane, nulla -e moveri res possent. 1, 549 sunt ... solidā primordia simplicitate, nec -e queunt alia servata per aevum ... res reparare. 4, 446 sidera videntur labier ... aliam in partem ac vera -e feruntur. 4, 773 id fieri celeri -e putandum est: tanta est mobilitas simulacrorum (al. CIC. div. 1, 118 non difficile est, quae fieri certe videmus, ea qua -e fiant, suspicari. SEN. nat. 1, 1, 6 eadem -e fiunt ista, sc. ignes caelestes, qua fulmina. al. PLIN. nat. 18, 197 fit ... quorundam sementium occulta -e, quod sors genialis atque secunda est. GELL. 7, 2, 9. al.). 5, 1439 certa -e geri rem, sc. naturae vices et motus, atque ordine certo (6, 760 omnia quae naturali -e geruntur. al.) et saepe apud eundem. VITR. 9 praef. 18 quibus ... -bus dilatentur aut contrahantur umbrae, explicabo. VAL. MAX. 1, 8 pr. quae, quia ..., qua -e constiterint, dinoscere arduum est, merito miracula vocentur. SEN. nat. 3, 20, 2 hac -e corruptae fontes. COLVM. 4, 29, 2 non quid ... casu fiat, verum quid certa -e plerumque proveniat, dissentibus praecipere. PLIN. nat. 1, 2, 44-48 qua -e echo reddatur. al.

B casus ceteri: (I) -o excipit modum contextu antea illustratum (sc. per pron. anaphorica, imprimis haec; exempla selecta): PLAVT. Trin. 372 (371 egestatem ei tolerabis, si ...?) istam volo me -em edoceas. RHET. Her. 2, 19, 30 in omni argumentatione ... haec, quam exposui, -o est habenda. CIC. inv. 2, 61 hanc -em ad perturbationem iudiciorum omnium pertinere. Caecin. 85 (84 ad istas verborum angustias ... revocas) huius -is ... ne probatorem quidem esse me existimat. CAES. Gall. 1, 40, 9 cui -i pugnandi contra homines barbaros ... locus fuisse. civ. 1, 44, 3 haec ... -o nostros perturbavit insuetos huius generis pugnae. VITR. 7, 3, 10 tectores ... his -bus utendo faciunt opera firma. CELS. 3, 20, 3 (antea: excitat lethargum ... repente aqua frigida infusa) commodissima haec -o est. COLVM. 4, 22, 5 multi ... vineas ... detruncant ...; sed haec quidem -o minime nobis placet. PLIN. nat. 32, 70 fel piscis inungui ter oportet suffusionibus ...; eadem -o albugines oculorum tollit. 33, 66 aurum puteorum scrobibus effoditur aut in ruina montium quaeritur: utraque -o dicatur eqs. QVINT. inst. 2, 6, 4 (2 discipulis demonstrasse rectam ... viam ..., revocare ab errore) utraque ... -o miscenda est. PLIN. epist. 8, 2, 8 (3 omnibus negotiatoribus ... partem octavam pretii ... concessi) magno mihi ... -o haec ... stetit. al. (II) -o illustratur verbis sequentibus (modum vel etiam finem indicantibus): CIC. Quinct. 46 inveniri -o ... non potest, ut ad suum quiske ... perveniat? (COLVM. 3, 21, 11 secunda est -o, ut diversae notae non alias conseras vitis. 4, 11, 4. PLIN. nat. 34, 122 -o, ut XVI drachmae misy in hemina aceti coquantur eqs. al.). Verr. I 48 habeo ... certam viam atque -em, qua omnes illorum conatus investigare ... possim (item per enunt. relat.: Sest. 136 ad eam -em, in qua multi ... gloria floruerunt, cohortabor adulescentes: haec est una via eqs. VARRO ling. 10, 72 alia ... -o, qua facias vestimentum, alia quemadmodum utare vestimento. SALL. Catil. 40, 3 -em ostendam, qua tanta ista mala effugiatis. RVT. LVP. 2, 10. al.; addasne p. 168, 45?). II 2, 142 inventam esse -em, qua re ... iste HS tot ... cepiter (postea: genera ... pecuniarum capiendarum). 3, 38 illa fuit ad calumniam ... -o, quod edixerat, ut eqs. (3, 171). 5, 159 quem ad modum de tanta re dicam? opinor, unus modus atque una -o est: rem in medio ponam (item c. enunt. paratactice addito e. g. CELS. 7, 8, 4 quae res, cum ... eandem etiam -em habeat in auribus et labris curandis, simul explicanda est: eqs. PLIN. nat. 18, 300 culmus teritur; -o haec: eqs.). Caecin. 102 illam -em ... quaereremus, quem ad modum ... civem retinere possemus (Scaur. 8). fam. 6, 21, 1 eversis omnibus rebus ... una -o videtur, quicquid evenierit ferre moderate (item c. inf. : Ov. Pont. 3, 9, 15 non eadem -o est sentire et demere morbos. CVRT. 6, 5, 16 una -o

erat caedendo arbores aperire saltum. al.). PLIN. nat. 8, 54 ad leones capiendos casus -em docuit ... sago contra ingruentis impetum obiecto, quo operiatur (item c. abl. absol.: 13, 10 rhodini unguenti mixtura ... additis quibusdam ...; similis -o et in crocino additis cinnabari, ... vino). TAC. ann. 11, 25, 3 famosos ... quonam modo senatu depelleret anxius, mitem ... -em adhibuit censor monendo, secum quisque de se consultaret eqs. al. (III) exempla cetera selecta: RHET. Her. 2, 4, 6 reum fugisse alias -es commodiores ad rem perpetrandam propter cupiditatem. CIC. Client. 36 -o excogitata Larini est, res translata Romam. leg. agr. 3, 10 -es Sullae 10 ... defendere (sc. assignationem agrorum, cf. p. 198, 68). fam. 4, 2, 3 aut probare ... aut interesse ...; quorum altera mihi turpis, altera etiam periculosa -o videtur. CATVLL. 42, 22 mutanda est -o modus, ut puella reddat codicillos. MANIL. 2, 691 ex istis observationibus -o est repetenda per artem, pacata infests signa ut discernere possis. COLVM. 1 praef. 26 in eo ipso pecore ovillo dissimilem -em postulat Tarentinum (postea: aliter curatur). QVINT. inst. 5, 10, 31 neque ... complecti omnia ... possumus, contenti -em plura quaesituris ostendere. 11, 1, 74 difficilior ei Ciceroni -o in iudicio Clientiano fuit. al. in disceptatione paeceptorum de vera -e (cf. p. 199, 49, 201, 49): RHET. Her. 3, 23, 38 quorum Graecorum, qui de memoria scripserunt, -em aliquot de causis improbamus: primum, quod eqs. 4, 2, 4 ad contrariam -em veterum auctoritatum probandum. CELS. 3, 4, 16 in quo vanam -em secutus est Asclepiades (17 neque ... verum est, quod Themisoni videbatur). COLVM. 6, 2, 11 qui stimulis ... id vitium bovis eximi melius iudicant, verae -is ignari sunt. al.

25 2 usu peculiaris: a de tota doctrina disciplinarum paecipientium, quomodo quid explicandum, intellegendum vel efficiendum sit (exempla certiora, sc. vigente respectu methodi [aliter p. 179, 23]; partes quasdam artis fusius tractatas v. sub 1, e. g. p. 198, 58, 199, 15sq. 40): a vario usu:

① nude positum: LVCIL. 350 labora discere, ne te res ipsa ac 30 -o ipsa, refellat (, sc. orthographiae, ni fallimur contextu deficiente; cf. l. 63). CIC. de orat. 1, 14 totius -is dicendi ignari, qui neque exercitationis ullam viam neque aliquod paeceptum artis esse arbitrarentur. 2, 108 in quibus disputationibus philosophorum hoc paecepit -o atque doctrina, ut rem accurate definias. top. 2 (antea: disciplinam inveniendorum argumentorum) ut totam -em ... acciperes. al. QVINT. inst. 2, 17, 25 dum ipse medicus omnia secundum -em fecerit, medicinae fine non excidet, etiam si sanare non potuit. 2, 17, 38 (36 artem earum rerum esse, quae sciantur) si -o efficit, ut haec non opinari, sed propter vim probationum scire videantur philosophi, eadem -o idem praestare oratori potest. al. FLOR. epit. 1, 8, 4 quid ille militiae artifex Tullius? bellatoribus viris quam necessarius, ut acueret -e virtutem. al. ② c. gen. gerund.: RHET. Her. 1, 1, 1 tua nos ... voluntas commovit, ut de -e dicendi consscriberemus ([postea: rhetorica]). al. CIC. de orat. 1, 167 non defuit illis patronis ... eloquentia neque d. -o aut copia. 1, 187 in ... -e d. conclusa sunt excogitare, ornare, disponere, meminisse. al. QVINT. inst. 2, 17, 43 [antea: rhetorices]. al.). CIC. de orat. 1, 85 esse ... prudentiam, quae versaretur in perspicienda -bus constituendarum et regendarum rerum publicarum (1, 201 r. rei p. -o ac scientia. cf. div. 1, 24 nulla est rei p. gerendae -o atque prudentia). 2, 153 cum philosophi Graeci se et videndi res obscurissimas et bene vivendi et copiose dicendi -em daturos hominibus pollicerentur (rep. 3, 4 qui de -e v. disserunt. al. SEN. frg. 17 [Lact. inst. 3, 15, 1] philosophia ... est ... recta -o v. vel honeste v. scientia vel ars rectae vitae agendae. APVL. Plat. 1, 4 p. 189 ad ... v. ... et intellegendi ac loquendi -em. al.). Brut. 253 qui[n] Caesar ... de -e latine loquendi accuratissime scripserit (respic. grammatica ut e. g. QVINT. inst. 2, 1, 4 recte. 4, 2, 118 figurae ... poeticae et contra -em l. ... receptae. IVV. 6, 453; dialectica: CIC. orat. 113 disputandi -o et l. dialecticorum sit, oratorum autem dicendi et ornandi. al. APVL. l. 53. LACT. inst. 3, 13, 4 in qua, sc. λογικῆ, tota dialectica et omnis l. -o continetur). ac. 1, 19 Platonis philosophandi -o triplex, una de vita et moribus, altera de natura ..., tertia de disserendo. al. CELS. 1 prooem. 11 Asclepiades medendi -em ex magna parte mutavit (antea: medicina). SEN. dial. 12, 9, 3 pietas, omnium officiorum recte dispensandorum -o eqs. al. SVET. Aug. 88 orthographiam, id est formulam -emque scribendi a grammaticis institutam (gramm. 10, 6 instruere paeceptis de -e s. al.). al. ③ c. adi. vel gen. subst. artem artificem indicantibus: RHET. Her. 1, 3, 4 ut ... eas partes orationis ad inventionis -em accommodaremus. CIC. de orat. 3, 26 una est ars -oque picturae, dissimillimi ... tamen inter se pictores (antea: fingendi ... ars). div. 1, 90 divisionum -o, sc. barbarorum (91 magorum disciplinam scientiamque). phil. frg. V 30 (Non. p. 81, 33) dialecticorum -o. fam. 1, 9, 23 omnem antiquorum et Aristoteliam et Isocratiam -em orationem complectuntur libri de oratore. VARRO rust. 2 praef. 5 (4 agri culturam et pastionem) alia ... -o ac scientia coloni, alia pastoris. VITR. 1, 1, 13 -is plasticae non ignarus. 6 praef. 7 corpus architecturae -esque eius. VAL. MAX. 8, 7 ext. 3 caelestium observationum -em. ibid. 8 musicae -is ... elementum (COLVM. 1

praef. 3 saltationis ac m. -is studiosi). CELS. 1 prooem. 65 externe gentes, cum subtilem medicinae -em non noverint eqs. (PLIN. nat. 1, 29, 5. QVINT. inst. 2, 21, 19 in corpore ... veneni signa ...; est id ex -e m.). QVINT. inst. 2, 21, 18 opus erat -e architectorum. al. in veriloquio vocum q. s. oratio, orare: DIFF. ed. Uhlfelder 43 orare dicitur, quem oris -o ducit; ... 'precantur' etiam imperiti (Suet. p. 312, 35 oratores, qui quasi -e o. exponent. ISID. orig. 1, 5, 3. al.).

B distinguitur sive natura sim. sive exercitatio sim., ut acuatur id, quod sola institutione acquisitum est (variat in contextu c. ars l. 11. al. et e. g. CIC. de orat. 2, 147, disciplina l. 29. al., doctrina l. 18 et e. g. QVINT. inst. 7, 10, 14, sim. al.): RHET. Her. 1, 1, 1 (antea: artem sine assiduate dicendi) hanc -em praceptionis ad exercitationem accommodari oportere (4, 56, 69 ut ... consequamur artis -em [or- var. l.] studio et e. al. CIC. div. in Caec. 35 aliqua in foro, iudiciis, legibus aut -o aut e. de orat. 3, 93 verborum eligendorum et collocandorum et concludendorum facilis est vel -o vel sine -e ipsa e. al. QVINT. inst. 5, 10, 124 -o doctrinæ. al.). 3, 16, 29 ut ... artificiosa memoria naturae commoda ... amplificet -e doctrinæ (CIC. Arch. 15 [antea: naturam sine doctrina]. de orat. 1, 113 non -em dicendi et viam, sed n. defuisse. part. 64 quonam pacto virtus paratiatur, naturane an -e an usu. QVINT. inst. 11, 2, 9. al.). al. CIC. inv. 1, 60 ut res, sc. quot partes habeat ratiocinatio, non tam ad usum dicendi pertineat quam ad -em praceptionis (de orat. 2, 11 prudentiam -emque dicendi. part. 64 l. 20. al. SCRIB. LARG. 103 potenter usus -e est. al.; voces iunguntur: CAES. Gall. 4, 1, 6 agri cultura ..., -o atque usus belli. MANIL. 4, 74 succumbunt morbo artes, -is vincitur usus. SEN. Ag. 507 in tempestate nil -o et usus audet: ars cessit malis). al. COLVM. 1, 1, 17 (16 usus et experientia dominantur in artibus) nemo compos agricolationis erit his perfectis -bus, nisi et obire eas voluerit. QVINT. inst. 2, 12, 12 rhetoribus sine labore, sine -e, sine disciplina disertis. al.

b de potestate, copia, facultate oblata vel comparata, qua aliquid perpetrari, peti sim. potest (c. gen. gerund. praeter l. 44, 67. al.; exempla certiora): **a** -o tollitur, deest sim. (cf. p. 204, 5, 18): CIC. S. Rosc. 3 non modo ignoscendi -o, verum etiam cognoscendi consuetudo iam de civitate sublata est. Verr. I 24 minari ... divisoribus -o non erat (nisi ad p. 181, 59). Pis. 4 comitiorum obeundorum -e privati adulescentes statum rei p. turbaturos. fin. 1, 64 sublata cognitione ... tollitur omnis -o et vitae degendae et rerum gerendarum. off. 2, 7 non modo disputandi, sed etiam vivendi -e sublata. PLIN. nat. 9, 152 adempta -e contra eundi. 21, 12 (ironice) adeo mihi ... occasio aut -o deest interficiendi. QVINT. inst. 9, 2, 3 quid ... agit omnino eloquentia detractis amplificandi minuendique -bus? LACT. opif. 16, 15 in fidibus cum aliquid aut interruptum ... est, omnis canendi -o ... solvitur. al. **B** -o nulla sim. (cf. n. -e posse sim. p. 201, 6): CIC. Verr. II 4, 104 n. sibi iste neque inficiandi -em neque defendendi facultatem reliquit. ac. 2, 17 non esse ullam -em disputare cum iis, qui nihil probarent (sc. cum Academicis). fam. 4, 13, 3 natus ... ad agendum ... nunc non modo agendi -em n. habeo, sed ne cogitandi quidem. CATVLL. 64, 186 nec patet egressus Ariadnae ... n. fugae -o, nulla spes. LVCR. 1, 110 timentibus -o n. est restandi, nulla facultas. LIV. 32, 18, 2 nec maturam expugnandi spem nec -em (stat- var. l.) ... hibernandi ullam cernebat consul. CVRT. 3, 8, 8 trahendi ... belli vix ullam esse -em (postea: non suffectura alimenta; deliberat dux, ut vergat ad p. 181, 20). SIL. 10, 595 post cladem Cannensem non ulla relicta est ... cunctandi -o. al. **γ** -o difficilis, facilis sim.: CIC. Cluent. 23 mittunt propinquui sibi difficilem esse investigandi -em, quod intellegenter indicem ... esse corruptum (Att. 6, 4, 1 mihi d. -o administrandi, quod paucos dies habebam reliquos annui munieris. al. QVINT. inst. 9, 2, 8 interrogamus ..., ubi respondendi d. est -o. decl. 265, 1 cuius commandandi pudoris difficillima -o est in lite pecuniariae eqs. 313, 10. aliter p. 202, 17). p. red. ad Quir. 22 ulciscendae iniuriae facilior -o est quam beneficij remunerandi (QVINT. inst. 10, 3, 31 scribi optime ceris, in quibus facillima est -o delendi. aliter e. g. l. 15. p. 199, 64; cf. CIC. Cael. 62 quae obiciuntur, perfacilem -em habent reprehendendi: cur enim eqs.). rep. 2, 18 ut fingendi proclivis esset -o in saeculis minus eruditis (cf. 19 ad fingendum vix quicquam esset loci). **δ** cetera exempla (addasne p. 202, 11?): CIC. S. Rosc. 22 Sulla dictator rei p. constitutae cum et pacis constituenda -em et bellii gerendi potestatem solus habeat. Verr. II 5, 10 (antea: furandi locus) damnatis ... servis, quae praedandi potest esse -o? Cael. 50 nobis da viam -emque defensionis, Clodia (postea: facultatem). LACT. inst. 6, 10, 14 primos homines nutibus voluntatem suam significasse, deinde sermonis initia temptasse ac singulis quibusque rebus nomina imprimendo paulatim loquendi perfecisse -em (6, 10, 17 [20 qui feri homines olim praeter infantiam non loquerentur]. 6, 10, 27 nondum constituta l. -e [opp. sermonis ... commercio inter se copulatis hominibus]). opif. 5, 13 (antea: pascendi ... facultatem) ne -em virtus capienda ... elephantorum dentium prominens magnitudo ... impedit. RVFIN. Basil. hom. 1, 5 1.287 (antea: discretio ... boni ac mali) adest

... homini recte agendi facultas et -o. Clement. 10, 41, 5 scientiis vescendi libertas ...; et philosophandi -o pendet in voluntatis arbitrio. al.

c de habitu naturali rebus vel animantibus insito, quo quisque suo modo agit, patitur sim. (exempla saepe inter facultatem, ritum et causam agendi ambigua; cf. p. 198, 7): LVCR. 2, 551 elementa non ... habent -em conciliandi (563 numquam in concilium ut possint ... coire). PLIN. nat. 1, 7, 14 quae hominum -o generandi (LACT. opif. 6, 1 sumendi cibi facultas aut coeundi g. que. AVG. gen. ad litt. 7, 22 p. 220, 26 in ipso homine ... latenter ... inest -o g., quae non operatur nisi per concubitum. al.). 1, 9, 37 de piscium ... natandi -e. 7, 188 spirandi -o. 19, 34 putrescendi ... -o tuberum. GELL. 5, 16 tit. de vi oculorum deque videndi -bus (5, 16, 1 de v. -e deque cernendi natura diversas esse opiniones [2 causas ... v.]. LACT. inst. 1, 18, 25 deus sentiendi ac v. [viv- var. l.] -em dedit. CHALC. comm. 245 trina ... est -o v.: lumen oculorum, externum, rerum visibilium). MIN. FEL. 18, 2 nascendi -o ... a deo data est (LACT. opif. 19, 4 deus, qui legem -emque n. tenet. cf. locum seq.). HIL. in Matth. 24, 11 pullis ... alia nascendi -o est, alia vivendi (ARNOB. nat. 7, 28 p. 377, 20 si spiritus duci reddique nequit, -em subrui atque interire v. LACT. inst. 2, 11, 6 accepta v. [vid- var. l.] sentiendique -e). ARNOB. nat. 1, 51 p. 47, 22 potestas dei continentis rerum omnium causas et -um facultatumque naturas. LACT. opif. 8, 16 in quibus pupillis ... cernendi sensus ac -o continetur. 10, 10 cerebrum, in quo sentiendi -o est (18, 2 animam et vivendi officium et s. habere -em. cf. l. 13. 19). AMBR. hex. 3, 9, 40 animalia cum sint -is expertes, -em tamen evadendi periculi vel tuendae salutis agnoscent. al.

deriv.: ratiocinor, rationabilis, rationalis, rationarius, ratiuncula; cf. ?rationator.

compos.: cf. proratio.

Wick cum Bk.

[**ratiocinabiliter** falso ed. olim pro rationa- MACR. somn. 2, 11, 17.]

ratiocinalis, -e. a ratiocinari. i. q. ad ratiocinandum pertinens: RHET. Her. 2, 12, 18 (inter partes legitimae constitutionis) in causa -i, primum quaeretur, ecquid in rebus ... similibus similiter scriptum aut iudicatum sit; deinde eqs. (, rationali var. l. sed v. l. 56). neutr. pro subst.: GLOSS. -e: λογικόν (-ia: λογικά). Duursma-Bk.

***ratiocinatio**, -ōnis f. a ratiocinari. de notione (v. etiam passim sub IA et p. 205, 47, 68, 206, 43sqq.): AVG. quant. anim. 27, 53 ut ratio sit quidam mentis aspectus perpetuus, -o autem rationis inquisitio, id est aspectus illius ... motio (inde et ex p. 205, 47 pendet ISID. diff. 1, 490 [157 C.] ratio est mentis motus ... discernere vel connectere valens, -o ... rationabilis est subtilisque disputatio atque a certis eqs.). CHAR. gramm. p. 454, 62 -o: διαλογισμός. GLOSS. -o: λογισμός. legitur non nisi in prosa orat. inde a RHET. Her. [confunditur in codd. c. ratio e. g. CIC. inv. 2, 152 QVINT. inst. 5, 11, 2; corrumptur formā rationatio SIDON. epist. 7, 14, 4 ENNOD. epist. 9, 30, 1 p. 252, 3 GLOSS.¹] Ansil. RA 237 (restit. AVELL. 77, 14).]

i. q. actio ratiocinandi (subiunximus meton. p. 205, 52, 206, 61; in inscr. capit. libri p. 206, 4sq.; struct. indicantes rem, de qua fit -o, v. p. 205, 74, ceterum accedit gen. subi. vel pron. poss. e. g. p. 205, 66, 206, 68 [gen. rei pro homine ratiocinante p. 206, 26], gen. explic. p. 205, 71, 206, 25, gen. pro adi. p. 206, 10]): **I** vario respectu considerandi: **A** doctrinæ de -e rhetorica et dialectica (cf. e. g. p. 205, 68, 70; ad rem v. e. g. Steudel-Günther, Hist. Wb. Rhet. VII 595sqq.): **1** de genere status controversiae (sc. legalis): RHET. Her. 1, 11, 19 legitima est constitutio, cum ... e scripto aliquid controversiae nascitur; ea dividitur in partes sex: ... translationem, -em (*item inter partes status legalis*: CIC. inv. 2, 116 [cf. 1, 17 genus ratiocinativum]. 2, 147 QVINT. inst. 3, 6, 72. MAR. VICTORIN. rhet. 1, 12 p. 193, 25 collectio sive -o. al.). 1, 13, 23 ex -e controversia constat, cum res sine propria lege venit in iudicium, quae tamen ab aliis legibus similitudine quadam aucupatur (sim. definitur CIC. inv. 2, 148). ibid. ex quibus legibus allatis -o nascitur, quare potuerit ... iure testamentum facere; constitutio legitima ex -e. CIC. inv. 2, 142 ex scripto non scriptum aliquid inducere per -em. al. in eodem opere. QVINT. inst. 3, 6, 15 propositio ... statum facit ..., ut in conjecturalibus causis ..., et in syllogismo tota -o ab eo est, qui intendit. FORTVN. rhet. 1, 15 iuris -o. GRILL. in Cic. inv. 1, 17 l. 111 (enumerantur -is modi). ibid. 1, 142 -o ... dicta est, quod reddas rationem eqs.

2 de syllogismo philos. vel epichiremate, enthememate rhet. (eius parte p. 205, 22; de singulis syllogismis v. B2b; disting. syllogismus p. 205, 14 [cf. vol. V 2, 613, 76sqq. 662, 15, 37sqq.], pro syn. est e. g. l. 74, ut collectio p. 205, 11 [cf. l. 56]; opp. passim inductio, e. g. l. 70, sed species est -is p. 205, 20): CIC. inv. 1, 51 omnis ... argumentatio aut per inductionem, sc. quae ex similibus assensionem capitat, tractanda est aut per -em. 1, 57 -o est oratio ex ipsa re probable aliiquid eliciens, quod expositum et per se cognitum sua se vi et ratione confirmet (*item fere definitur*: MAR. VICTORIN. rhet. 1, 34 p. 243, 13. IVL. VICT. rhet. p. 50, 28 -o, id est syllogismus, est oratio eqs.; brevius p. 205, 13 et CASSIOD. inst. 2, 2, 12 [inde ISID. orig. 2, 9, 6sq.]) -o est oratio, qua id, de quo est quaestio,

comprobamus; enthymema igitur est *eas*; cf. e. g. l. 12). 1, 67 quinque ... partes sunt eius argumentationis, quae per -em tractatur: propositio ..., approbatio *eius* ..., assumptio ..., approbatio *eius* ..., complexio (*item de -e quinquepertita* MAR. VICTORIN. rhet. 1, 35 p. 244, 26. al.; cf. IVL. VICT. rhet. p. 52, 1 aliquando est quadripartita -o. 52, 4 sq. est etiam tripartita -o, id est ... syllogismus, qui constat propositione, -e, conclusione [*de* ... v. l. 22]). al. in eodem opere. QVINT. inst. 5, 10, 6 quidam epichirema rationem appellarunt, Cicero melius -em (-tivum *codd.*), quamquam et ille nomen hoc duxisse magis a syllogismo videtur; nam *eas*. 5, 14, 12 potuit ... sic constitui -o: ‘animal est mundus *eas*’. al. PS. APVL. herm. 7 p. 272 -o ista, quae acceptancebus et illatione constat, collectio vel conclusio nominatur (*seq. definitio syllogismi sec. Arist. anal. pr. 24b18; sim. MART. CAP. 4, 406*). FORTVN. rhet. 2, 28 quid -o? quo quid adprobamus; hoc Graeci quid vocant? enthymema, quod differt a syllogismo *philosophorum* *eas*. AVG. doctr. christ. 2, 119 sunt etiam verae conexiones -is falsas habentes sententias. MART. CAP. 4, 407 -o ... suam ... habens conclusionem dividitur in duo genera: praedicativum et condicionale. BOETH. in Porph. comm. sec. 1, 2 p. 139, 16 *logica* disputandi modos atque ipsas -es inter noscendi vias parat, ut quae -o nunc quidem falsa, nunc autem vera sit, ... possit agnosciri. top. Arist. 105a10 dialecticarum -um ... species: ... induc-
15 *tio*, ... syllogismus (*cf. 108b8 ad inductivas -es [108b10]. gr. ubique resp. λόγος*). al. *peculiariter de parte syllogismi*: IVL. VICT. rhet. p. 52, 5 (v. *supra* l. 6). 53, 8 propositionem praeterire ... et solam -em exsequi et conclusionem superaddere. 59, 7 sqq. **3 de figuris quibusdam:** RHET. Her. 4, 16, 23 -o est, per quam ipsi a nobis rationem poscimus, quare quicque dicamus *eas*. (*de αἰτιολογίᾳ q. d. ut* QVINT. inst. 9, 3, 98, *ubi tribuitur figuris sententiarum*). QVINT. inst. 8, 4, 3 quattuor ... generibus video constare amplificationem: incremento, comparatione, -e, congerie (*de eodem genere amplificationis*: 8, 4, 15. 8, 4, 16 si ex alio colligitur aliud, ... *aptum* nomen est -is). SCHOL. CIC. Bob. p. 117, 30 ‘quid porro quaerendum? factumne sit? at constat; a quo? at paret’ ... haec concatenavit inquisitione praemissa et subdita responsione; quae -o ... explicat *eas*. (*respicitur figura q. e. subiectio*). **4 de loco communī, quo quaeritur, cur aliquid commissum sit, faciendum sit** (*opp. impulsio*; cf. e. g. Martin, *Antike Rhetorik*, 1974, 117sq. 230): CIC. inv. 2, 17 causa *facinoris* tribuitur in impulsionem *per affectum* et in -em. 2, 18 -o est ... considerata faciendi aliquid ... excogitatio. 2, 20 non impulsione, verum -e aliquem commisso quid. 2, 26. MAR. VICTORIN. rhet. 2, 5 p. 260, 41 -o ... causa est ... voluntatis: haec ratione faciendi fuisse ostendit voluntatem. *ibid.* p. 261, 1 ex -e vel boni vel mali. DON. Ter. Ad. 470, 2. al.

B exempla cetera: **1 generaliter de consideratione, quae propria est:** **a artium et disciplinarum variarum** (*architecturae* v. p. 206, 41): VITR. 1, 1, 13 earum *artium* (*grammaticae, picturae al.*) -es cognoscere. 1, 1, 15 artes esse compositas, ex opere et eius -e (*postea syn. rationem*). CELS. 1 prooem. 29 sapientiae studiosos maximos medicos esse, si -o hoc faceret (*antea: rationes [opp. curationes]*). AVG. immort. 1, 1 p. 102, 9 nemo sine disciplina recte ratiocinatur; est enim recta -o a certis ad incertorum indagationem nitens cogitatio. CLAVD. MAM. anim. 1, 1 p. 21, 15 ut aut ... auctoritatibus credulitate subdamur aut ad scientiam -e tendamus. CASSIOD. hist. 2, 11, 9 in patris et filii theologia, id est divina -e, (i. addidit vertens Socrat. 1, 8, 51). **b generis humani, quatenus ratione uti potest** (*meton. de ipsa mente maxime* l. 54. 59; *saepe -o posthabetur apud Christ. collata sapientia divina*): DON. Ter. Andr. 470, 4 duabus ... rebus scimus: aut -e aut sensu, quibus maxime praestamus ceteris animalibus (*idem opp. : Avg. civ. 18, 41 p. 317, 10 humanis s. et humanis -bus ista quaesierunt philosophi*). BOETH. cons. 5, 5, 5). AMBROSIAST. in I Cor. 2, 7, 1 cui *virtuti divinae* omnis intentio cedit -is humanae. AVG. civ. 21, 5 p. 497, 18 infirma mortalium -o. MACR. somn. 1, 12, 14 (*inter doles animae*) -em et intellegentiam, quod *λογιστικόν* et *θεωρητικόν* vocant. OROS. hist. 6, 1, 4 hucusque humana scrutatio ... potuit; at ubi -o deficit, fides subvenit. al.

2 de singulis -bus: **a vario usu:** **a in bonam vel neutram partem:** **i exempla quaelibet:** VITR. 3 praef. 4 quemadmodum elegantur loci salubres -bus explicui (*cf. l. 5, 1 his rationibus erit salubritatis ... explicatio*). APVL. apol. 51, 9 hoc et medici confessione ... (*et*) mea -e recte factum esse. MAR. VICTORIN. rhet. 1, 11 p. 190, 8 ratio, sc. *praemii et poenae*, ... semper de praeterito est facto; de futuro autem cum quaeritur, -o dicitur. in Phil. 2, 14 *ut obtemperemus neque ... agamus vel cum dubitatione aliqua vel cum -e ac retractatione*. DON. gramm. mai. 3, 6 p. 670, 12 parenthesis est interposita -o divisae sententiae. SERV. Aen. 3, 540 -o divinationis *explicantis omen oblatum*. AVG. anim. 1, 19, 33 p. 333, 11 aliquid *aptum* invenire vel in canoniceis libris ... vel in -bus suis. civ. 12, 21 p. 548, 8 -em nostram ex utroque latere terminamus: si ...; si autem *eas*. al. **ii indicatur, de qua re fiat -o** (*cf. adi. l. 51*): APVL. apol. 16, 2 *philosophis etiam illa -o necessaria est, cur ... in cavis speculis*

*omnia videantur auctiora (c. enunt. interrog. ut: SCHOL. CIC. Bob. p. 102, 8. cf. p. 204, 59). AVG. nat. et grat. 54, 64 p. 280, 28 subcere ... -em ... quia ... bonum est a bono conditum (ENNOD. epist. 9, 30, 1 p. 252, 3). DIONYS. EXIG. Greg. Nyss. creat. 1 tit. -o de mundo naturalisque disputatio, et clarior expositio de his *eas*. ([i. gr. φυσιολογία]). 14 tit. de somno ... -o [gr. αἰτιολογία]). PELAG. I defens. 6 p. 67, 32 haec de -e textus epistolae Ibae ... dicta sint (*sublucetne color defensionis, probationis coll. ibid. p. 60, 24 omni ratione iustitiae defendantur? item cum gen. obi. e. g. l. 48. 70. p. 205, 40. 44*). FACVND. defens. 10, 6, 3 (*vertitur Basil. epist. 210, 5*) non ... opus esse *subtilitatis -e circa verba* (gr. ἀχριβολογεῖσθαι περὶ τὰ δήματα).*

β cum contemptu quodam (ironice l. 23) *respiuntur, qui temere vel nimis acute perscrutari vel impugnare temptant veritatem dei, fidei, ecclesiae* (cf. p. 205, 53; sed v. e. g. p. 205, 72): NOVATIAN. trin. 30, 22 si vera est illorum *haereticorum* -o (20 humani erroris praesumptione). AVG. civ. 12, 18 tit. quid ... fides sana defendat contra -es *impiorum* ([ibid. p. 540, 9 argumentationes]. OROS. hist. 6, 1, 18 qui ... omnem querendi -em transulerit ad credendi fidem). 22, 29 p. 628, 30 istam *philosophorum* -em et vera ratio et prophethica inridet auctoritas (*idem opp. : FVLG. RVSP. ad Monim. 3, 1, 3 Arianorum* -o, rationis contraria. *aliter CONC.* I 3 Rustic. p. 153, 17 *Christi nativitas* ultra rationem est ... naturae ...; noli movere -es *eas*. [gr. I. 1, 2 p. 81, 26 λογισμούς]). in psalm. 145, 17 (ironice in *haereticum*) dic -bus illis tuis bonis et quasi acutis et subtilibus. CANON. Turner II 2 p. 177 *contendunt clericī quidam propria -e doctrinæ* tamquam sanctis sibi eas *primitias offerri debere* (*opp. veterum institutio. i. gen. explic. ut l. 17*). FACVND. defens. 1, 6, 8 non ... humanorum argumentorum -i credere se ..., sed patrum potius auctoritati subcere (*idem opp. l. 19; aliter e. g. p. 205, 49*). al. e. g. p. 207, 70.

b strictius et fere technice de syllogismo (*exempla certiora; cf. supra A2*): AVG. civ. 2, 13 p. 68, 28 huiusmodi -o summam quaestionis absolvit: proponunt Graeci ‘...’, adsumunt Romani ‘...’, concludunt Christiani ‘...’ in euang. Ioh. 45, 3 *philosophi* dividentes, definientes, -es acutissimas concludentes. mag. 8, 22, 6 ista -e ..., qua me hominem non esse concluditur. nat. et grat. 54, 63 p. 280, 5 (*antea: interrogat, ... respondet, ... concludit*) tota huic *Pelagii* -o turbaretur, si *eas*; *ibid.* p. 280, 14 ut -em eius non necessaria inflatione conclusam ostenderemus. BOETH. cons. 3, 10, 21 nihil ... nec reapse verius nec -e firmius concludi potest. diff. top. 2, 9, 13 p. 1193^A id ... directa -e monstrabit hoc modo: ‘...’. al.

II c. respectu metiendi, computandi (*hic illic comprehensis simulалиs considerationibus*): **A in architectura sim. :** **1 notione communī (sc. de actione; de via et ratione artis generaliter** l. 43. 46 [cf. p. 205, 42], *in singulis operibus, sc. per abl. instr., l. 49sq. 55sqq.*): VITR. 1, 1, 1 *architecti scientia* nascitur e fabrica et -e; ... -o ... est, quae res fabricatas sollertiae ac rationis pro portione demonstrant atque explicare potest (i. locus yix sanus, v. vol. X 2, 31, 35; ad rem cf. l. 1, 3 *demonstratio rationibus doctrinarum explicata. in simili oppositione* p. 205, 44sq. et 1, 2, 2 qui -bus et litteris solis confisi fuerunt [*opp. manibus ... exercitati*]). 1, 2, 4 *in aedibus variisque operibus* e membris invenitur symmetriarum -o (*antea: ratae partis responsus*). 3, 3, 11 quod oculus fallit, -e est exaequandum (*in proportionibus columnarum*). 4, 3, 3 moduli constitutione *in parte operis* -bus efficiuntur omnis operis distributiones. 4, 8, 7 aedium sacrarum -es ... exposui ..., symmetrias earum ... distinxii (*sim. 6 praef. 7 privatorum aedificiorum -es et commensus symmetriarum explicabo [cf. 5 praef. 5 aedium sacrarum rationes exposui]*). 5, 3, 8 theatrorum per harmonicas ad augendas voces -es ab antiquis sunt constituta. 5, 5, 3 hac -e vox a scaena ... profusa *eas*. 5, 8 dolis ... hac -e compositis. 6, 2, 1 cum ... constituta symmetriarum ratio fuerit et commensus -bus explicati. al. *apud eundem. in mundo condendo: BoETH. arithm. 1, 1 p. 1.77 arithmeticam conditor deus primam suae habuit -is exemplar (cf. Nicom. 1, 4, 2 ἐν τῷ τοῦ ... θεοῦ διάνοιᾳ. postea: fabricante ratione per numeros eis.). 2 metonymice de statu, sc. de ordine sec. proportionem rato sim. (exempla certiora, cf. e. g. l. 53. 55): VITR. 1, 3, 2 *cum membrorum ... commensus iustas habeat symmetriarum -es* (cf. l. 48). 4, 8, 5 *quidam efficiunt tuscanicorum et graecorum operum communem -em*. 7, 14, 3 *quam habere debeant aedificationes opportunitatem -is*. 10, 8, 1 *quas habent -es hydraulici*.*

B in arithmeticā, geometriā sim. : VITR. 9 praef. 4 Platonis e multis -bus utilissimis unam, quemadmodum ab eo explicata sit, ponam: locus ... si erit quadratus *eas*. (*respicitur Meno 82^Bsqq.*). 9, 6, 2 Chaldaeorum -bus (*item in astrologia: ibid. futura ex -bus astrorum explicare*. HIER. Orig. in Ier. 3, 4 p. 314, 12 horarum momentorumque -bus credens *aliquis*. *ibid. p. 314, 28*). AMBROSIAST. in Col. 2, 1, 3 his ... -um disputationibus (*sc. astrologiae, geometriæ al.*). BOETH. mus. 3, 16 p. 297, 10 *est per hanc -em demonstratum ... quemadmodum tonus commutibus comparetur*. Spoth.

ratiōcinatīvus, -a, -um. *a ratiocinari (coniungitur nimirum c. ratione l. 15. 27). [corruptitur in codd. formā rationativus CIC. inv. 1, 17 (in var. l. ut QVINT. inst. 3, 6, 62 FORTVN. rhet. 2, 2; restit. l. 25. 29); falso trad. pro ratiocinatio p. 205, 8.]*

*i. q. ad ratiocinandum (ratiocinationem) pertinens, συλλογιστικός (v. imprimis l. 14. 25), sc. technice: 1 in arte rhet. (cf. p. 204, 49 sqq.); respicitur: a genus quoddam status controversiae (sc. legalis): CIC. inv. 1, 17 quantum genus controversiae, quae ex scriptio[n]is genere nascitur, -um ... nominamus (antea explicatur: ex eo, quod scriptum est, aliud, quod non scriptum est, inveniri; cf. 2, 116 et 148 ex ratiocinatione. *huc spectat* GRILL. in Cic. inv. 1, 19 l. 65 genus causae utrum ambiguum sit an -um et reliqua talia). QVINT. inst. 3, 6, 43 -us status, id est syllogismos (3, 6, 46 συλλογισμόν, quem s. accipimus -um vel collectivum. 3, 6, 61 sq. 5, 10, 6 s. syllogisticum -um appellat Cicero [supra]. 7, 8, 3 hic s. dicit ex eo, quod scriptum est, id, quod incertum est: quod quoniam ratione colligitur, -us dicitur [cf. l. 9J]. 8 prooem. 10 -a ... specie. b entymema: QVINT. inst. 7, 1, 60 fingamus ... -a seu collectiva quaestio orietur (cf. 61 rursus ratiocinamur). c causa, qua quis ad agendum inducit (cf. p. 205, 33): DON. Ter. Andr. 835, 2 ('ne credas iis, quibus id maxime utile est') argumentum a causa -a (FORTVN. rhet. 2, 2 omnis c. qualis est? aut impulsiva, ut ira, odium; aut -a, ut lucrum, hereditas; ... quid -am vocant Graeci? τεχνήj αἰτίαj).*

2 in arte gramm., sc. coniunctio -a (subst. ubique subaudiendo; ad rem v. rationalis p. 224, 38 sqq.): CHAR. gramm. p. 291, 3 (e Palaem.) -ae haec, συλλογιστικόι: 'quare' eqs. (DOSITH. gramm. 51, 5 σ. ratio<c>nativa: ... 'quatenus' eqs.). p. 291, 6 (ex eodem) dictae ... sunt -ae, quod quamque rem propositam ratione confirmant in hunc modum: 'lucet, igitur dies est' (inde DIOM. gramm. I 416, 15). DOSITH. gramm. 51, 2 (inter species VI; rationaliae trad. ut l. 25 et Ps. ASPER gramm. V 553, 21). DIOM. gramm. I 416, 9 v. p. 224, 46.

ratiōcinatōr, -oris m. *a ratiocinari. Not. Tir. 42, 22 -r (v. p. 228, 63). GLOSS. -r: λογοθέτης. ψηφιστής δ τοῦ ἀριθμοῦ. λογιστής. qui rationem subtiliter quaerit. [de confusione cum rationator v. p. 228, 63.]*

i. qui ratiocinatur: 1 computando, numerando: a in re pecuniaria de eo, qui rationes conficit sim. (respicitur munus publicum l. 45. 48): CIC. Att. 1, 12, 2 Hilarum libertum ..., -em et clientem tuum (postea: custodem ... quaestūs). COLVM. 3, 3, 7 Graecinus ut diligens (-ter var. l.) -r calculo posito videt vinearum cultum ... maxime rei familiari conducere. VLP. dig. 14, 4, 5, 16 tabernae ... -r. INSCR. Tripol. 657 (saec. III) (Ph)ilippus libra(r)ius notarius (rat)iocinator n(u)m(er)arius. CONC. Carth. a. 345/348 p. 7 l. 141 ut laici clericos actores vel -es sibi non constituant (ibid. l. 147 apothecarios vel -es [sim. FERRAND. canon. 133]. cf. p. 208, 30). QVEROL. p. 18, 20 (17 illi, qui chartas agunt; cf. e. g. vol. III 999, 37 sq.) -r eruditus, possessor rudis. COD. Iust. 6, 37, 23 pr. (in constitutis legatorum portionibus) computations multae ... et multis -bus dignae. IVLIAN. epit. novell. 124, 17 oportet ... civilium pecuniarum logothetas sive -em (-es var. l.) a solo principe destinari (cf. Novell. Iust. 128, 18 rationes nulli committi ..., nisi eqs.). in imag. vel compar.: CIC. off. 1, 59 ut boni -es officiorum esse possimus et addendo deducendoque videre, quae reliqui summa fiat (PANEg. 4, 13, 3 benigni -es o.). EVSEB. GALLIC. hom. 51, 9 l. 148 sacerdos defunctus quasi bonus -r velut ad centuplum praemium manum porrigens (respic. Math. 19, 29).

b generaliter: MAECIAN. distrib. 39 dimidium scriptulum audio quos-dam -es simplium vocare (LIB. de asse 1). LIB. de asse 12 his septem divisionibus numerarii -es magis utuntur (cf. VIRG. gramm. epist. 3, 19, 2 -es numerorum). PS. ASPER gramm. V 547, 13 ut etiam -um usu receptum est, litterae latino sermoni accommodatae sunt XXI (ad rem cf. vol. VII 2, 1530, 6).

2 vario modo cogitandi: **a in bonam vel neutrā partē:** AVG. vera relig. 203 quo ... peruenit omnis bonus -r nisi ad veritatem? cum ..., quod ratiocinantes appetunt, ipsa sit veritas. 207 (205 omnis, qui se dubitantem intellegit, verum intellegit eqs.) numquid ista ... corrumpi possunt, etiamsi omnis -r intereat ...? non enim ratiocinatio talia facit, sed invenit. **b in malam partē vel ironice de eo, qui ratione humana tantum nititur spēnēs divinam:** AVG. civ. 21, 5 p. 496, 29 (antea: non ... admittit, inquit *infideles*, ulla ratio, ut eqs.) -es videlicet magni, qui de omnibus rebus ... possint reddere rationem. 22, 11 p. 584, 22 -es isti ... de ponderibus elementorum argumentantur (sc. Platonicī negantes terrenū corpus esse posse in caelo). serm. 294, 7 adversus sagittas ratiocinationum tuarum muratus assisto; sed tu, bellator, hoc est fortis -r, ... responde eqs. trin. 1, 2, 4 istis garrulis -bus, elatioribus quam capacioribus (cf. 1, 1 per verso rationis amore falluntur). GREG. NAZ. serm. 45, 26 calumnatores, amari deitatis -es (Migne gr. 36, 657^c λογισταί).

f. ratiōcinatīx, (-īcīs). *i. quae ratiocinatur (fere pro part. ra-*

tiocinans): CONC. II 5 p. 153, 14 (*in explicanda trinitate comparatur homo ad imaginem dei factus*) est ... *hominis intellectus intellegens et ratio* -x et spiritus palam faciens, et contemplatur [et] unum substantiā, tria proprietatibus (, Cotelier; mens cod. unus, om. cett.).

5 deriv.: cf. ?rationator.

*ratiōcinium, -ī n. *a ratiocinari. Not. Tir. 42, 20 -um.*

GLOSS. -um: λόγος. λογισμὸς ἐπὶ λογοθεούν. λογοθέουν. v. etiam l. 56. legitur apud COLVM. et inde a saec. IV (maxime in sermone iuris), nusquam in versu. [sic. raticiliū. cf. Faré, Postille 7086a. Schd.-Cr.]

10 *i. q. actio vel effectus ratiocinandi: 1 in universum; pertinet ad: a computandum: COLVM. 5, 1, 8 de mensuris arearum haec non aliena ... a -o, quod tradituri sumus, ... praefari oportuit. 5, 1, 13 in agrorum formis quadratis est expeditissimum ... -um. 5, 2, 6 aliter -um ordinabitur in triangulis disparium laterum. 5, 3, 1 -i praecepsit. b argumentandum, considerandum (vix huc l. 32): EPIST. Arel. 8 p. 14, 9 quidquid tractatum fuerit in concilio et discussis -is constitutum.*

15 *2 vi strictiore pertinet ad actionem rationis reddenda (in re pecuniaria exceptis ab et l. 68). praemonenda: praeter actionem significatur etiam effectus, sc. nomina et summa in chartas relata e. g. l. 33. p. 209, 4 sq., vel per meton. ipsa tabula totumque instrumentum p. 209, 1. 18 sqq.; iuxta ponuntur charta p. 209, 1. 29, discussio p. 209, 11 (cf. -um discussionis p. 209, 10), supputatio l. 34; de qua re fiat -um, indicatur per gen. saepe, e. g. l. 56. 60. 62. p. 209, 4 sq., praepos. super l. 40. p. 209, 11, adi. l. 37. 54; longe prevalent formae plur., sing. v. e. g. l. 29. p. 209, 11, usū collective l. 53. p. 209, 16. al.*

20 *a in vita privata vel religiosa redditur ratio: a de pecunia accepta et expensa: Cod. Iust. 11, 68, 2 (imp. Constantini) qui coloni sunt ... ad -a gerenda ... idonei. CIL VIII 22660 (sim. tit. geminus 22661; saec. IV¹) memoriae facienda sumptus (d)iscussimus rati(oci)nio. CONC. Carth. a. 345/348 p. 7 l. 135 post deposita universa negotia aliena et redditā -a (inde FERRAND. canon. 119). ZENO 1, 35, 8 servum fraudulentum, coloratis -is sua fulta excusantem (vix recte ad 1b trahunt alii et vol. III 1724, 32). SCHOL. Iuv. 6, 483 -um diurnum ... in transversa c(h)arta scriptum. HIER. in Agg. 2, 11 l. 332 ne noctes in -is et supputatione consumant sacerdotes. NOVELL. Theod. 11, 3 (= Cod. Iust. 8, 14, 6; sim. LEX Burg. Rom. 36, 4) tutelae -is bona ... tenebuntur obnoxia (2 ex ratione tutelae gestae. cf. COD. Iust. 1, 3, 31, 1 ut orphanotrophi -is tutelaribus ... obnoxii non sint). EPIST. pontif. 738 Thiel frg. 28, 2 p. 499 donec -a cuncta deduceret conductor (antea: rationibus ecclesiae ... implicatum). COD. Iust. 6, 61, 6, 2 -a ... super administratione inferre. 7, 7, 1, 4 -is ... factis et debitiss, quae ex his apparuerint, redditis. EPIST. pontif. 957 Gassó-Battle 88 (syntax turbata) didicimus nullius inductionis ... usque hactenus -a sunt decisa et ea sint necessario dispungenda, ut eqs. GREG. M. epist. 2, 19 l. 45 ut Malchus rector patrimonii ecclesiastici (v. 3, 22 l. 30) actionum suarum expositis -is (rationibus var. l.) ... cum securitate discedat. al. e. g. p. 209, 15. adhibetur fere pro ipsa cura, administratione, sc. de qua ratio reddenda est: REGVLA mag. 83, 9 ne sacerdotes de -is vel dominatione monasterii utpote laicos abbates excludant.*

25 *b de variis hominum actionibus, moribus, consiliis sim. (per imag. rei pecuniariae maxime l. 52 sq.): ① apud deum iudicem: AMBR. Tob. 20, 79 'verbum ... consummans ... faciet dominus ...' (Rom. 9, 28), hoc est ex multis -is abbreviata tibi summa conveniat. ibid. ex multo illo -o peccatorum consummat dominus. REGVLA mag. 2, 39 (antea: abbas timens ... futuram discussionem) cum de alienis, i. fratrum, -is cavet, redditur de suis sollicitus (item BENED. reg. 2, 39, unde GLOSS. Leid. Hessels 2, 147 -is: unde ratio conprobetur). 7, 36 de futuris -is animae negligendo ... se reddit securos (7, 53, 11, 14 de animarum ... suscep-tarum custodiendis -is). 16, 29 sciat se ... divinis ... -is discuti.*

30 *② apud alios: HIER. reg. Pachom. praef. 6 p. 8, 5 fratres per singulas ebdomadas -a operum suorum ad patrem monasterii referant (cf. 27 p. 20, 3 sqq. numerabunt ... funiculos ... et eorum summam describent eqs.). CONC. Carth. a. 411, 3, 174 l. 32 potentibus propriae persuasionis -a persolvere (cf. l. 18 rationis redditione).*

35 *b in vita publica respicitur actio numerarī aliorumque, qui rationem reddunt imprimis de tributis et speciebus inferendis officio comitis rerum privatimarum vel sacrarum largitionum (quorum arcae distinguuntur p. 209, 26 sqq., sed v. e. g. p. 209, 12; res illustratur p. 209, 2; respiciuntur alia, de quibus ratio redditur, p. 209, 14. 17. 22; iuncturam -um publicum v. p. 209, 15 sq. 20 sq., cf. -um arcae p. 209, 26): a vario usu: in constitutione imp. Constantini: Cod. Theod. 9, 42, 1, 3 qui fiscalibus actibus nexi sunt et pro -is ... condemnantur. ibid. 4 nisi probata a me purgataque -a fuerint Caesarianorum. in ceteris legibus variisque scriptis inde a saec. IV²: COD. Theod. 1, 15, 6 si ex tabulariis quispiam -o sive fraude perhibetur obnoxius (aliter, sc. cum respectu muneris: 1, 32, 3 pr. qui nanctus fuerit administrationem -is obnoxiam). 1, 32, 3 pr. offi-*

cialis abiens a munere chartas et -a cuncta restituit; plane conscriptum ... tradat, quid suscepit, quid erogaverit, quid in thesauris conditum maneat. 7, 4, 16 quas species ... numero, cuius -a pertractant, supersederint erogare *actuarii* (*cf. -a tractare*: 8, 2, 5). 14, 23, 1 *ne veteris ergationis -um novis commeatibus inseratur a patronis horreorum* (*cf. ibid. prioris anni -o ante deducto*). EPIST. imp. inc. (Année Épigr. 1984 n. 250; saec. IV²) 14 unumquemque *possessorum super ratiocin*iis* ...>* consulunt *rectores provinciae*. AMM. 17, 3, 1 *possessorum damnis consulens tributi -a dispensavit Julianus*. 25, 10, 7 ex *actuario -is scrutandis ...*, qui ... ad militaria signa confugit. NOVELL. Theod. 22, 1, 2 *nemo ex voluntaria largitate discussionis -is obligetur* (*cf. Cod. Iust. 8, 12, 1, 1 super facto opere -um vel discussionem ... sustinere*). Valent. 7, 3, 2 ut tabularios largitionalem titulorum ... cum -is instructionibusque transmittant. CHART. lat. ant. XXIX 870, 6 (*Ravennae; saec. VI¹*) *ratioc*i*nia legaturae provinci(a)e*. COD. Iust. 3, 21 rubr. ubi agi oportet de -is tam privatis quam publicis. CASSIOD. var. 12, 2, 6 *ut detersa caligine publici -i possit claritas apparere (loco gemino 12, 16, 4 rationibus publicis)*. Ios. antiqu. 17, 228 p. 500 -a thesaurorum Herodis (gr. λογισμούς). al. **β** per plur. -a comprehenditur totum instrumentum tabularii (*exempla certiora*): COD. Theod. 5, 15, 20 ut intra Ianuariorum iduum diem omnis summa -is publicis inferatur. 11, 26, 2 quando insertae securitates -is publicis continentur (INTERPR. -is p. vel in polypticis exactorum). AMM. 18, 5, 1 *Antoninus* (*v. p. 228, 58*) circa -a versabatur, qui ..., milites ubi agant vel ... quo sint venturi, describens itidem, armorum et commeatum copiae ... an abunde suppetant, ... percontans. **γ** *de ipso munere officiali*: COD. Theod. 8, 1, 12 ad unum *tabularium fiscalis arcae -um, ad alterum largitionales pertinere tituli (sim. distinguuntur: 12, 6, 30 qui aurum largitionale suscepunt, nihil cum a. -is habere commune)*. 8, 4, 7 *officiales rationalis si ... obno XII -is ... non sint (8, 7, 11 qui chartis ac -is publicis invenitur o. cf. p. 208, 75)*. 8, 7, 11 ad necessitatem praestandi -i (Iust. 3, 21, 2 praestandi -i gratia eius numeri, in quo militavit). NOVELL. Iust. 128, 17 nulli ... talia -a committi ([gr. λογοθέσια]. 128, 18 [*antea: rationes ... c., gr. utrobique λογισμούς*]). al.

***ratiocinor**, -ātus sum, -ārī. [fort. ab adi. **ratiō(ni)-cino-*, quod *compositum est a ratio et suffixo *kono-* a radice **kenə-* 'laborare' derivando (*cf. gr. κόνεω 'laboro', lat. cōnor*), non a **kano-* 'canere'; v. Rix et al., Lex. der indogerm. Verben, 2001, 352. Mei.] scribitur racio- GLOSS. II 362, 16 (*cod. Harl. saec. VII*). verbum depon. testantur CHAR. gramm. p. 479, 33. DOSITH. gramm. 71, 14 διαλογίζομαι -or. al.; vi pass. adhiberi vid. VITR. 10, 10, 1 p. 210, 69 (*addere possis sec. varias coni. dubias* 5, 6, 1 et 10, 6, 1). AVELL. 83, 161 p. 210, 17; cf. -andum est VITR. 1, 6, 5 AVG. doctr. christ. 4, 15. *de notione v. p. 210, 51.* legitur semel in versu apud PLAVT., ceterum in prosa orat. inde a RHET. Her., CIC., VARRONE, VITR., PETRON.; frequentatur ab AVG. (*fere 70ies*). [confunditur in codd. c. voce medii aevi q. e. rationari (*inde a Form. Marculfi 2, 31*) SOL. 22, 6 AVG. serm. 257, 2 EVCHER. form. 4 1.536 BOETH. elench. soph. 165a10 top. Arist. 138a34 sq. al.]

i. q. *ratione adhibita considerare, reputare sim. (vel etiam scribendo exponere l. 68; technice maxime p. 210, 21sqq. 28sqq. et sub 2; unde quid deducatur, indicatur per praepos. ex l. 57. p. 210, 67 [cf. enunt. l. 63. p. 210, 32]; ceterum notandum -ari in p. 210, 25, apud se p. 210, 8 [cf. ANIAN. Chrysost. hom. 8, 2 p. 1053^{med} ne tecum -eris], -ari rationem p. 210, 8 [cf. rationibus l. 63]; part. praes. masc. pro subst. e. g. p. 210, 26sqq.)*: **1** vario modo cogitandi: **a** indicatur, quid vel qua de re cogitetur: **a** struct. verbalibus: enunt. interrog. (*cf. l. 68*): PLAVT. Stich. 75 principium ego quo pacto cum illis filiis occipiam, id -or: utrum eqs. RHET. Her. 2, 23, 35 (*exemplum vitiosae rationis Plaut. Trin. 25 nam ego eqs.*) non ex eo, quod fieri convenit, utile quid sit, -atur. 4, 11, 16 socii -ti essent etiam atque etiam, quid possent facere. CIC. inv. 2, 61 *in constituenda causa -ari, quid in similibus rebus fieri soleat*. QVINT. inst. 7, 1, 61 (60 ratiocinativa ... quaestio) -amur, an eqs. (*cf. p. 204, 54sqq.*). acc. c. inf.: CIC. Verr. I 20 sic -bantur, sic ... loquebantur, aperte iam ... nulla esse iudicia. VITR. 2, 1, 6, 8, 3, 19 cum id ... videamus, -emur isdem rationibus eqs.

β *praepos.*: de (*cf. p. 210, 10, 71*): CIC. inv. 2, 115 de pecunia -ari sordidum esse, cum de gratia referunda deliberetur. VARRO rust. 3, 9, 1 de gallinis dicti sodes ...; tum de reliquis siquid idoneum fuerit -ari licebit. VITR. 2, 1, 9 de copiis *materiae* ..., quemadmodum videantur esse *creatae* ..., ne obscura ... legentibus sint, -bor (*item scribendo*: 9, 8, 15 *horologiorum rationes* perscripsi; restat nunc de machinationibus ... -ari. *cf. p. 210, 3, 11*). MAR. MERC. Conc.^s I 5 p. 37, 9 de deo. al. super: AMM. 25, 10, 2 s. quorum siderum natura -antes physici variant.

γ *adv. fere pro obi. posito* (*cf. l. 62. p. 210, 19*): CIC. Mil. 32 cuius Clodi ... conatus, ut ipse -batur, ... *consules non cuperent reprimere*. nat. deor. 3, 66 (*afferuntur antea Enn. scaen. 266sqq.*) parumne -ari videtur Medea ...? illud vero quam callida ratione: '...'. AVG. c. Gaud. 2, 11, 12

p. 269, 5 quando ita -rer, quando aliud ex alio sic probarem? **δ** *obi. acc., quo indicatur: de quo cogitetur* (*cf. l. 55. 57. 74. p. 209, 56*): VITR. 5, 12, 7 *de locis publicis* scripsi; privatorum autem aedificiorum utilitates ... *nunc -bor*. APVL. met. 1, 24, 1 *mores atque parsimoniam -ans Milonis dixi eqs.* TERT. anim. 37, 3 qui numeros -antur, *denarium numerum perfectum putant*. MAR. VICTORIN. in Eph. 3, 1 1.59 quae futura sunt, -ando invenit *scientia*. AVG. in psalm. 105, 36 1.18 haec *verba novi testamenti*. serm. 257, 2 (*in malam partem*) tanquam -ari apud se rationem inaniter ... et dicere sibi '...'. *quid cogitando fiat, fingatur* (*cf. l. 69*): BOETH. cons. 5, 3, 14 similia de providentia. MVTIAN. Chrysost. hom. 6, 3 p. 281^{med} quomodo totum istum sermonem -tus est Paulus (*gr. p. 58^{extr.} συνλογίζεσθαι τοὺς νόμους*). **ε** *orat. recta*: MAR. VICTORIN. adv. Arium 3, 3 1.44 *Christus* cupit, cum dicit '...'; ibi etiam -atur: 'sed fiat potius voluntas tua' (*Math. 26, 39*). ANIAN. Chrysost. hom. 16, 4 p. 75, 14 *multi erant ... adversus euangelium -turi, atque dicturi: '...'* ([*L*] Migne gr. 57, 243 οὐλλογίζεσθαι τοὺς νόμους]. item sequitur dicere: AVG. doctr. christ. 4, 108 -atur et dicit. AVELL. 83, 161 dicitur, quia ..., et quasi -atur dicendo '...' et adiungitur eqs. al. *cf. l. 9; antecedit*: QVODV. symb. 1, 9, 7 dicis ... tibi et perverse -aris: '...').

b *absolute*: **a** *in bonam vel neutram partem*: CIC. inv. 2, 94 exemplis, signis, -ando ... quaeri oportebit (*in constituenda causa; item in arte rhet. p. 209, 58, 59sq.*). GELL. 2, 8, 5 si, ut in disciplinis traditur, ita colligere et -ari velis (*respicitur syllogismus ut*: TERT. adv. Hermog. 36, 3 [*corrupte trad.*]). AVG. civ. 2, 7 p. 60, 23 in ... -andi regulis. BOETH. top. Arist. 145b18 in utraque -antibus nobis [gr. ἐπ' ἀμφότερα λογιζομένοις]. al.). AMM. 21, 1, 12 somniorum ... rata fides ... foret, ni -antes conjectura fallerentur. SERV. Aen. 4, 291 'quando' non est temporis, sed significat 'siquidem' et est coniunctio -antis (*item in gramm. respicitur vis coniunctionis [cf. p. 207, 23]*): AVG. gramm. 7, 1 *potestas coniunctionis* aut quasi causam reddit, ut 'nam, ...', aut quasi -atur, ut 'ergo, igitur, properea' et similia). SCHOL. Cic. Bob. p. 164, 17 copiosius -ante M. Tullio. AVG. civ. 16, 9 p. 138, 8 *quidam antipodas esse quasi -ando conjectant, eo quod eqs. (opp. historica cognitione)*. al. *respicitur facultas eius, qui ratione praeditus est*: AVG. anim. 4, 22, 36 p. 414, 4 illud ... vocari spiritum ..., quo -amur et intellegimus (*idem iuxta ponitur*: serm. 8, 8 1.191 -ari, i. hominum est. al.). conf. 7, 17, 23 ad -antem potentiam, ad quam refertur iudicandum. gen. ad litt. imperf. p. 499, 19 sive ... sentientibus sive ... -antibus nobis (*idem opp.* : vera relig. 145 *vita* -antis [146 *rationalis vita*]. BOETH. cons. 5, 5, 7). RVSTIC. Conc.^s I 4 p. 11, 29 -andi animum perdididerunt (*Migne gr. 78, 905^c τὸν λογισμὸν*). al. e. g. p. 223, 39. **β** *in malam partem respiciuntur, qui nimium rationi confidunt, inutiliter sciscitantur sim. (fere contra veritatem divinam; cf. l. 8, 15)*: AVG. serm. 27, 7 1.165 quaeris tu rationem *iustitiae divinae*, ego expavesco altitudinem ...; tu -are, ego mirer. 294, 7 non ... quia tu -aris, sed quia dominus dicit (*postea: sicut homo non invenisti rationem, fugis ad auctoritatem*). IANVAR. epist. p. 252, 167 auctoritati sanctae scripturae, non -ando et disputando, sed credendo ... humiliter credant. LEO M. epist. 102, 2 Conc.^s II 4 p. 53, 32 nullam artem -andi, nullum eloquium disserendi contra fundatam divinitus fidem inspirare. al.

2 computando, numerando, metiendo: **a** *in re pecuniaria* (*addasne l. 63? aliter p. 209, 64; cf. GLOSS. II 362, 16 λογοθέτω: -or*): CIC. rep. 5, 4 bono patri familias colendi, aedificandi, -andi quidam usus opus est. Phil. 2, 55 (*in imag.*) *omnia mala ...*, si recte -bimur, uni accepta referemus Antonio. VITR. 10 praef. 2 architecti ... diligentius modum impensarum -antes. PETRON. 29, 4 *in aditu pictum erat, quemadmodum -ari didicisset Trimalchio*, denique dispensator factus esset. LEX Visig. suppl. p. 467, 33 non pro espontis (*i. sp.*) arbitrio, sed iusta -antis examine normam sumptuum *litium aestimare*. *in versione neglegentiore* (*nisi agnoscas vim q. e. rationem reposcere*): CASSIOD. Ios. antiqu. 17, 223 p. 500 *Sabinus procurator evocans ... omnes oppidorum praefectos et quotquot rerum dispensatores fuerant, -ari coepit* (gr. λόγονς ... ἀπαιτεῖν).

b *in variis artibus*: CIC. Tusc. 1, 5 *apud Graecos nihil mathematicis inlustrius: at nos metiendo -andique utilitate huius artis terminavimus modum (nisi ad a)*. VITR. 1, 6, 5 (*in urbe condenda*) ut inveniantur regiones et ortus ventorum, sic erit -andum: conlocetur ad libellam marmoreum amusium eqs. 5, 6, 1 (*in astrologia, contextu corrupto*). 9 praef. 12 Archimedes ex eo, quod ..., -tus deprehendit (*ed. pr., re- codd.*) ... mixtionem metallorum. 10, 10, 1 omnes proportiones eorum organorum *bellicorum* -antur e, proposita sagittae *emittendae* longitudine (*L* -torum *vel -ta*) et *trad.*) GELL. 1, 1 tit. quali proportione quibusque collectionibus Plutarchus -tum esse Pythagoram ... dixerit de eqs. (*cf. l. 1, 1, 1 scite subtiliterque -tum esse*). SOL. 22, 6 *hoc qui fidem ac verum -ti sunt, aestimarunt (L) temptaverim, ad codd.*) HIER. hom. Orig. in Ezech. 1, 10 p. 333, 26 Chaldaei nativitates hominum -antur. BOETH. elench. soph. 165a10 in compositis -antibus nobis (gr. ἐπὶ τῶν ψήφων τοῖς λογιζομένοις).

deriv. : ratiocinalis, ratiocinatio, ratiocinatus, ratiocinator (-trix), ratiocinium.

Spoth.

***ratiōnābilis**, -e. *a ratio (iuxta rationalis, quae vox prior in us erat).* NOT. Tir. 42, 24 -is. 42, 24^a -is generis. *compar.* -ior e. g. p. 214, 15. 65. 215, 23, cf. magis -is p. 214, 70. 215, 8. 216, 9. al., magis -ius p. 214, 19; *superl. deest.* *de notione (differentiam c. rationalis v. p. 221, 32 sqq.):* GLOSS. -is: εὐλογος. λελογισμένος. λογισμὸν ἔχων. -e: iustum, aequum, probabile. *sim. al.; v. etiam explicationes p. 212, 9. 64. 213, 56. 214, 29. 215, 57 (cf. p. 215, 72). legitur semel apud COLVM. (v. l. 24), saepe inde a saec. II med. sc. POMPON. dig., MARCELL. dig., APVL.; ceterum v. quae p. 221, 41 sqq. monuimus. [confunditur saepissime c. rationalis, q. v.]*

I notioe originaria i. q. ad rationem (ratiocinationem) pertinens (iuxta locut. c. ratio formatas p. 212, 75. 213, 64. 215, 37. 47. al.; opp. inrationabilis saepe, v. l. 33. 36. p. 212, 3 sqq. 213, 63. al., ceterum e. g. naturalis p. 212, 35. 43. 216, 13 [cf. p. 213, 11; pro syn. est p. 214, 45], physicus p. 215, 73 sqq., stolidus l. 56; fere pro syn. sunt intellectualis vel intelligibilis p. 212, 36 sq. [cf. p. 212, 75. 216, 19], iustus p. 213, 12. 215, 1. 2. al., prudens p. 212, 6. 14 [cf. p. 213, 35], sim. al.; neutr. vel masc. pro subst. l. 52. 67. p. 212, 56. 213, 56. 75. 214, 21 [cf. p. 217, 3. 36], fem. p. 213, 30); significatur: **A qui (quod) ratione nititur, ratiocinatione utitur: **1** pertinet ad homines (passim ab animalibus distinctos):**

a de ipsis hominibus eorumque multitudine: **a** vi sollemni: COLVM. 9, 9, 1 cum -i, generi mortalium, tum magis egentibus consilii mutis animalibus nulla sit regni societas (ιαντρ.; exspectesne -ali?). IREN. 4, 4, 3 homo ... -is et secundum hoc similis deo (*ibid.* -is factus h. peccando amisit veram rationem). FILASTR. 100, 1 h. -is intellectum habet animi deo. RVFIN. Orig. in exod. 3, 1 p. 162, 2 mutis animalibus, quamvis sit ... indoctus, -is h. si comparetur, videbitur eloquens. BOETH. in Porph. comm. sec. 5, 15 p. 330, 7 aequa ... h. -es [-ales var. l.] sunt, aequa risibiles [cf. p. 222, 35]. et saepe. 5, 1, 3 *adspiratio dei* animavit hominem et animal -e ostendit ([ale var. l.]). CHALC. comm. 28 [*conferunt homo et equus*] alterum ... -e a. est, alterum inrationabile et mutum. HIER. in Hab. 3, 17 l. 1251 homines, id est -ia ... a. PS. BASIL. ad fil. 5 l. 171 -e ... a. creavit te deus, ut possis discernere inter bonum et malum. al.). LACT. epit. 20, 15 *gentiles colunt insensibia sentientes, inrationabilia -es,* ex anima viventes (ιαντρ. 2, 2, 17 qui sapiunt. sim. CASSIOD. or. frg. p. 468, 5 cum maiores simulacris sensu parentibus -es subplicarent). CHALC. comm. 130 est absurdum homines quidem *tam inconstantes* ... -es animantes putari, stellas vero ... sine anima fore ... putare (230 est deliberativa ... virtus propria -is a. 232). MAR. VICTORIN. Porph. isag. p. 11, 19 illa quae -ia sunt, nos scilicet, et illa quae inrationabilia sunt (v. *Hadot, Mar. Victorin., Recherches*, 1971, 374 n. 34). FILASTR. 154, 2 dei imagines -es (i. homines). PELAG. in Col. 1, 23 p. 455, 20 'in universa creatura ...', -i scilicet: notandum sane, quo modo omnem creaturam solos homines nominavit (AVG. c. Julian. op. imperf. 1, 138, 1 non deterret deus -em c. a sui consideratione iudicii. al.). PS. AVG. serm. 164, 2 (sec. Ioh. 12, 24 granum frumenti cadens in terram) spiritualibus -is terrae incrementis (OP. imperf. in Matth. 20 p. 744^{ext} *apostoli verba dei* effundunt super -em t. *sicut nubes. nisi locos ad II A1 trahas*). CASSIOD. in psalm. praef. 2 l. 9 *psallentium pars* -is pertinebat ad humanam vocem, inrationabilis ad instrumenta musica. al. *masc. vel neutr. pro subst.* (cf. l. 67. p. 212, 5): FILASTR. 154, 2 *in corvis Heliam alentibus (III reg. 17, 6) est ratio quaedam, lenitatis motu quodam a deo concessa velut rationabili(bus) (si recte emendavimus)*. RVFIN. Orig. in gen. 1, 17 p. 20, 25 nobis -bus et bestiis terrae. MART. CAP. 4, 346 in -ia et stolida dividere. OROS. hist. 1 prol. 4 *canes habent appetitus, quantum brutis excellentiores, tantum -bus propinquantes*.

B cum acumine de eo, qui ratione bene utitur, sc. de sapiente, prudente, qui sequitur: **①** *sapientiam divinam, praecepta dei (quaedam ad II A1 trahere possis, e. g. l. 65. 72):* OPTAT. 2, 1, 4 cum inde ecclesia dicta sit catholica, quod sit -is et ubique diffusa (*respicitur definitio 1, 11, 1* catholicam facit simplex et verus intellectus eqs.; v. *Casaubonus ad l. Migne 11, 943. item de ecclesia*: AMBR. in psalm. 118 serm. 22, 37, 2 -is haec civitas est [*postea*: eloquiis caelestibus ... hostiles impetus repulsare]. CASSIAN. inst. praef. 2 verum ac -e deo templum ... sanctorum virorum congregacione ... aedicare. al.; cf. l. 72). GAVDENT. serm. 1, 5 ut diem sabbati, quem septimum -ium corda servabant, ille *paganus* Saturni diem statueret appellandum. AMBR. in psalm. 118 serm. 9, 15, 3 fructus eius dei homines sunt, hoc est -es (-ales var. l.), sancti, si domini praecepta custodiunt (PS. ORIG. tract. 1, 19 h. ille -is, incorporeus eqs. [*antea*: qui opera spiritus desiderat]. VITA Caes. Arel. 1, 32 -is h. sanguine Christi redemptus. al.). 20, 33 (sec. Ioh. 10, 11) *Christus pro -i grege se ipsum passioni corporis non negavit* (RVFIN. Greg. Naz. orat. 7, 9, 3 [Migne gr. 35, 733^a λογικόν]). AVELL. 159, 1 laceratores -is g. Christi). RVFIN. Greg. Naz. orat. 1, 29, 2 qui -es sunt in fide et perspicaces in scripturis (opp. qui sola simplicitate

proficiunt). TRACT. Pelag. 4, 20, 1 p. 106 *ut -es et absque aliqua peccati macula degerent. CASSIOD. Ios. c. Ap. 1, 235 quosdam ... -ium sacerdotum lepra profusos (gr. λογίων, cf. p. 223, 74). al. opp. inrationabilis (cf. p. 222, 68): AMBR. Abr. 2, 2, 7 inrationabilium in corporis habitidine omnis virtus est, -ium autem in virtutibus animae (*antea*: prudentes ... et continentes). in Luc. 7, 139 per adventum Christi homo, qui erat i., -is factus est (*postea*: facti sumus filii spirituales). in psalm. 35, 19, 1 (ad 35, 7 homines et iumenta) -es utique et i. (*eadem iunctura explicatur* e. g. HIER. in Agg. 1, 11 l. 495 -es ... et i., id est doctos et indoctos. cf. p. 222, 64 sqq.). al. **②** *sapientiam saecularem, prudentiam communem:* PASS. Thom. 35 ut homo -is dicat ...: si vera non esset praedicatio eorum, non eos comitarentur ista signa virtutum. RVFIN. Clement. 1, 17, 7 si ... -es sint auditores ..., qui discernere valeant vim ... verborum. hist. 9, 6, 3 cur ... vir -is et prudens sequeris sectam, cuius reddere non potes rationem? VITA Fulg. Rusp. p. 13 qui amicis obsequium benevolus redderet, inimicos -is repelleret eqs. (-biliter var. l.).*

b *de animae partibus, virtutibus sim.:* APVL. Plat. 1, 13 p. 207 cum tres partes animae ducat esse, -em, id est mentis optumam portionem, hanc ait capit is arcem tenere ([*disting.* irascentiam ...], cupidinem atque appetitus. sim. *de anima tripartita*: 1, 18 p. 216]. 2, 15 p. 241 cum propter pessimum pastum eius partis animae, quae ex cupiditatibus constat, non solum -is, et irascentiae loca possidentur eqs. [ιαντρ. sc. partis, nisi neutr. pro subst.; -bil(itat)is Koziol]. CHALC. comm. 137 -em p. animae. AMBR. Abr. 2, 1, 2 *sensus cognati* sunt p. -is, hoc est mentis. al.). 2, 2 p. 221 bonum primum, ... cuius pulchritudinem -es appetunt mentes natura duce instinctae (AMBR. epist. extra coll. 14, 24 ut -i m. inscribam inrationabiles ritus ferarum. RVFIN. Orig. in lev. 9, 6 p. 429, 14. al.). 2, 4 p. 225 cum optima et -is portio *animi* et quae etiam imperitare ceteris debet, servit aliis (AMBR. epist. 1, 2, 5 *ut verbum* animet inrationabiles p. et faciat -es. al.). 2, 9 p. 234 virtutes ..., quae ad -em animum pertinent, id est sapientiam et prudentiam. *ibid.* illas *virtutes*, quae vitiosis partibus ... resistunt, id est fortitudinem et continentiam, -es ... esse (AMBR. epist. 1, 5, 5 *Christus intra nos separans -es v. a cadaveribus passionum letalium.* VINDIC. med. 19 anima in cordis altitudine habens -em v.). CHALC. comm. 54 naturalis et -is item animae contubernio vita hominum temperatur (PELAG. in Rom. 7, 22 p. 59, 17 'interior homo' est -is et intelligibilis a. RVFIN. Basil. hom. 2, 6 l. 328 intellectualem et -em. et saepe; *agitur de natura humana Christi* [cf. p. 223, 15]: FILASTR. 69, 1 non a. veram hominis -em accepisse salvatorem. AMBR. incarn. 2, 11 RVFIN. symb. 371.48. CONC. S I 5 p. 338, 27 carnem animatam a. -i [sim. al.; cf. e. g. p. 50, 17 rationali; gr. ΙΙ, 1 p. 26, 27 λογικῆ]. al.). 220 intimus est motus animae vis -is; habent ... etiam muta vim animae principalem ... non tamen -em, quin potius naturalem. 226 est ... anima iuxta Platonem substantia carens corpore semet ipsum movens -is (RVFIN. Orig. princ. 2, 6, 3 p. 142, 15 anima ..., s. -is. al.). GAVDENT. serm. 10, 18 -is animae humanae natura, ut creatore suum sentiat, ... naturali quadam lege intellegit (HIER. hom. Orig. in Luc. 22 p. 139, 14 humanam ... -emque n. RVFIN. Orig. in num. 27, 1 p. 256, 2 n. -is, quae ratione et verbo dei ... pascitur. al.). SCHOL. Hor. carm. 3, 10, 17 *puella aspera tamquam lignea et sine sensu -i* (AMBR. epist. 5, 18, 5. RVFIN. Orig. in cant. 1 p. 91, 10 -is s. ac libertas arbitrii. al.). HIER. hom. Orig. in Luc. 25 p. 152, 17 qui *Paulus* habebat -em caritatem (*affert Rom. 8, 38 sq.*). LEO M. serm. 13 de abstinentia ... prodeunt castae cogitationes, -es voluntates, salubriora consilia (GENNAD. dogm. 20 l. 7 arbitrii libertas, id est -is v., ... ut *homo* ... elegat. meton. de *animalibus*: SACR. Leon. 885). al. *neutr. pro subst. significans partem animi ratione praeditam* (cf. l. 22): CHALC. comm. 231 -i velut arx corporis *data est* (sc. caput) ..., utpote virtuti, quae regali quadam eminentia praestet (syn. 230 *deliberativa vis*). AMBR. spir. 2, 11, 126 quid est in homine, quod cognoscat 'quae sunt hominis' (I Cor. 2, 11)? utique -e, quod ceteris animae virtutibus supereminet. ANON. in I Cor. 51C (ad 11, 7 vir imago ... dei) propter -e et liberum arbitrium. HIER. in Eph. 3, 16 p. 490^B *Christus in -i eius hominis habitans*. in Matth. 13, 33 1.901 sec. *Platonem* tres esse in humana anima passiones: τὸ λογιστικόν, quod possumus interpretari -e eqs. (-ale var. l.). ibid. 1.903 -e nostrum in cerebro ... commorari (MVTIAN. Chrysost. hom. 15, 3 p. 338^{ext}. [syn. intelligentiam; gr. p. 120 τὸ λογιστικόν]. cf. p. 223, 33). BOETH. Porph. isag. p. 11, 23 additum -e separavit nos ab illis *in rationalibus animalibus* (gr. τὸ λογικόν). al.

c *de hominum actionibus consideratis, prudentibus sim. (exempla minus dubia, sc. referenda ad quandam ratione agentem; cetera v. sub B):* **a respectu vario:** CHALC. comm. 51 ut -i ductu ad destinatum operis effectum ratione ac via pervenerimus. 185 siquidem praedictio -is sit aestimatio sortis futurae (*postea*: artificiosis rationibus). 198 *cum -is consilii correctio, quae paenitudo est, non proveniat in his, quae sine ratione vivunt.* 302 intellegibilia ... sunt, quae intellectu comprehenduntur

-i indagine (*opp. irrationabili opinione*). GAVDENT. serm. 11, 20 tam -i patientia vincit inimicos ... Iesus *eos redargens*. FAV. EVL. 1, 1 *Cicero* sollertia somnii -i quadam imaginatione composuit *locum de immortalitate animae* (*opp. fabulosa ... assimulatione Platonis*). AMBR. paenit. 2, 2, 7 iterandum non esse baptismus -i disputatione suadendum fuit (AVG. epist. 193, 13). MAXIMIN. c. Ambr. fol. 304^v, 3 non posse nec in cogitatu nec in sermone -i inveniri, ut filius ingenitus dicatur (PRAEDEST. 1, 23 1, 15). GENNAD. vir. ill. 64 scholastico et -i s.). RVFIN. Greg. Naz. orat. 1, 50, 1 *aliquem lenioribus monitis adire ... et adsertione -i convenire* (*Migne gr. 35, 460⁴ λογικῶς*). AVG. mus. 5, 5, 10 cum et moderatam eius *versus* longitudinem prius naturaliter aure sentiamus, deinde approbemus -i consideratione numerorum. LEO M. serm. 88, 5 *in ieunando singuli ipsi iusta et -i taxatione se censeant*. BOETH. in herm. comm. sec. 6, 13 p. 447, 13 ambiguitatem -i argumentatione dissolvit. *al.* **B** respicitur ratio doctrinae christ.: AMBROSIAST. in Eph. 5, 19 -em vitam diligit spiritus sanctus, quia, si bene vixerimus, implebimus eo *eas*. (PROSP. in psalm. 146, 1 dominum laudare ... modulatione -i s.). PELAG. in Rom. 16, 20 p. 125, 4 bona est oboedientia, sed si -i sit. AVG. conf. 13, 34, 49 fidelium animam ... renovasti, *deus*, ... praestantique intellectui -em actionem tamquam viro feminam subdidisti (SACR. Leon. 877 da nobis ... -em ... a.). *al.* **γ** respicitur ratio artis medicinae (*cf. p. 215, 73, 218, 50, 221, 56*): Ps. HIER. epist. 5 p. 64^c (*agitur de medicinis amaris*) o -is et incommodis commoda satis perversitas medicinae. THEOD. PRISC. log. 115 quoniam et causas et origines compendiose digessi, curae nunc -es et adiutoria ordinanda nobis erunt. Ps. SORAN. quaest. med. praef. p. 246, 30 *qui experientiam tantum sine aliqua ratione exercuerit ... et sine doctrina -i egerit, alienum medicinae opus adhibere videtur*. 6 ars (v. p. 221, 63). 50 *medici empiricae sectae inducunt pro analogismo ... epilogismum, id est pro -i consideratione eventum rei cuiusque*. GLOSS. III 206, 27 (*in cap. de medicina*) logici (*i. λογική*): -is (*sc. medicina, ars sim.*).

2 pertinet ad cetera animantia eorumque virtutes sim: **a de singulis speciebus:** APVL. Socr. 13 p. 148 daemones sunt genere animalia, ingenio -ia, animo passiva, corpore aëria, tempore aeterna (inde Aug. p. 223, 57 rationalia. *sim. definitur* CHALC. comm. 135 daemon est a. -e immortale ...; -e ..., quia prudens. *ceterum de iisdem*: 130 regiones ... interiectas plenas esse -bus a. [-alibus var. l.; *antea*: ratione utentibus]. (*cf. l. 42*). IREN. 4, 37, 1 angeli -es sunt (AMBR. fid. 5, 2, 32). CHALC. transl. p. 36^D -is animae substantia (*sc. a. mundi ut: comm. 54. al.; cf. 297* -is a. pars auctore utitur ratione ac deo [*opp. pars patibilis*]). AMBR. epist. 4, 16, 13 superiorum -ium virtutum ac potestatum connexionem (HIER. Didym. spir. 56, 244 supernae -esque v. al.; *cf. BOETH.* in Porph. comm. pr. 1, 16 p. 50, 8 cum quaedam caelestium potestatum animalia -ia sint). 6, 34, 3 ligna *paradisi* fuisse plena vigoris ..., spirantia et -ia (RVFIN. Orig. in gen. 2, 4 p. 32, 16. *ibid.* p. 33, 4 -ia dici l. ...., quippe in quibus aemulationem quandam describit [Ezech. 31, 9]). fid. 5, 2, 32 -ia esse et caelestia opera dei (*sc. sidera*; *cf. RVFIN.* apol. adv. Hier. 1, 40 1. astra ... vel cetera, quae in caelo sunt, -ia dicit *Origenes* et delicti capacia. Orig. princ. 1, 7, 3 p. 89, 8 *si stellae sunt -es animantes. sim. al.*). PHILIPP. in Iob rec. long. 20 p. 671^B (*ad 20, 26*) iste ignis devorabit impium, qui tamquam -is eum glutiet (*respicitur gehenna ut: EVSEB.* GALLIC. hom. 10, 9 l. 175 -is ille ardor ac iudex flamma. *al.*). ORIG. in Matth. ser. 50 p. 109, 20 animatae et -es nubes erunt, quae erunt vehiculum filii dei (*cf. p. 223, 70*). *al.* **B** respicitur deus (*eius actio per neutr. pro subst. l. 56*): CHALC. comm. 131 cum sit immortale animal et impatiabile idemque -e, quod caeleste dicitur (*sc. deus; disting. homines et daemones*). AMBR. in psalm. 118 serm. 5, 38, 2 (*ad 118, 38 eloquium tuum*) verbum dei vel -e dei in timore sancto *servi dei* ... statuit. AMBROSIAST. in I Cor. 12, 18 voluntatem dei, quia provida et -is est, membra dicit corpori aptasse (PELAG. in Eph. 1, 11 p. 347, 17). HIER. hom. Orig. in Ezech. 5, 1 p. 372, 15 *deus non sine -i quadam sapientia ... poenas ... infert peccatoribus. al.* **b generaliter de omnibus ratione praeditis:** IREN. 2, 30, 3 quam multitudinem animalium formaverunt *gnostici*, partim quidem -ium, partim autem irrationalium? (HIER. in Eph. 4, 16 p. 503^A). MART. CAP. 5, 476 alia -ia, alia rationis expertia. *al.*). GAVDENT. serm. 19, 31 ab omni creatura -i caelestium, terrestrium et infernorum (FAVSTIN. trin. 1, 14 1. 6 AMBR. fid. 3, 3, 20. PAVL. NOL. epist. 16, 9 p. 123, 16 *hominem ceteris ... c. si -es sunt, parem, sin vero corporeae, superiore esse. al.*). AMBR. epist. 4, 16, 13 *ut corpus unum ex omnibus -is naturae spiritibus adhaeret capit* suo Christo (PELAG. in Phil. 2, 15 p. 401, 4. RVFIN. apol. adv. Hier. 2, 46 corpus totius n. -is, id est angelorum et animarum. Orig. princ. 2, 1, 1 ex -bus et divinioribus n. [*disting. ex mutis animantibus*]. *al.*). in psalm. 118 serm. 19, 13, 1 in omnibus creaturis et maxime in animantibus -bus (RVFIN. Orig. princ. 2, 1, 1 cum ... in ipsis -bus a. sit tanta diversitas. *al.*). HIER. hom. Orig. in Ezech. 4, 1 p. 360, 19 multa sunt, quae condidit deus -ia ... principatus et potestates *eas*. (*item neutr. vel masc. pro subst. :*

RVFIN. Orig. in cant. 2 p. 147, 22 eadem est ipsius *animae hominis*, quae et angelorum substantia, quoniam -e a -i nequaquam differre creditur. princ. 1, 3, 6 p. 57, 4 in omnes tam iustos quam peccatores et -es atque irrationabiles. CONC.^S IV 1 p. 64, 27 omnibus -bus [*explicatur AVELL.* 83, 194 de universa caelesti militia, quae ratione est praedita]. *al.*) RVFIN. Orig. princ. 1, 3, 8 deus pater omnibus praestat ut sint, participatio vero Christi secundum id, quod verbum vel ratio est, facit ea esse -ia. *al.*

B quod non casu nec sine ordine sim., sed ratione existit, rationem suam exhibet, ratione intellegi potest (huc vergunt quaedam sub A1c allata; -e est sim. cum struct. verbali v. l. 16sqq. 33sq. 62): **1 sec. quamlibet normam:** **a generativum:** **a de hominum affectibus, consilio, actionibus sim.:** APVL. met. 3, 4, 4 me ... -is indignationis eventu fortuito, *quo latrones occidi*, tantam criminis invidiam frustra sustinere. IREN. 2, 30, 3 quod ... opus monstrabunt *gnostici* per semetipsos ... factum ... -ius his, quae facta sunt *a demiurgo?* ARIVS ad Euseb. vers. a 2 debitum et -e, visum est mihi salutare te ([l. gr. εὖλογον καὶ ὀφειλόμενον, vers. β ratione debitum, γ 1. 5 -e]. item e *praedic.* -e pendet inf. : SYMM. epist. 8, 40 quid ... tam -e est, quam tribuere collegae, quod *eas*? LEO M. serm. 41, 1. *al.*; acc. c. inf. : CONC.^S IV 2 p. 180, 10 quanto magis -ius erat eos ... uno consensu inseri in gloriam dei? *cf. l. 66. 71*). AMM. 14, 7, 2 *magistratus Caesari gravius -i responderunt*. 20, 4, 11 Iulianus contemplans -es querelas. VVLG. Iob 32, 3 quod non invenissent responsionem -em, sed tantummodo condemnassent Iob. AVG. ord. 2, 11, 34 dicitur ... -is illa saltatio *histrionis*, quod bene aliquid ... ostendat excepta sensuum voluptate. 2, 12, 35 iam tria genera sunt rerum, in quibus illud -e (*definitum p. 221, 33*) appareat, unum est in factis ad aliquem finem relatis, alterum in dicendo (*disc- var. l.*), tertium in delectando *eas*. (v. *Doignon, ed. 1997, 361sqq.*) quaest. hept. 4, 59, 5 tunc ratas esse *abstinentias caerimoniarum*, cum -es fuerint, hoc est cum eas adprobaverit ratio. MART. CAP. 1, 5 -i ... proposito. ADNOT. Fronto p. 4, 24 (*ad 4, 3 qui amor ratione oritur eis*) mirus locus de amore -i. Ps. IOH. MED. hom. 19 p. 943^A (*ad psalm. 90, 6*) negotia, quae -ia videntur esse Christianis et sunt tenebrosa. CONC.^S I 4 p. 87, 1 mihi ... -e videtur, ut ... nos contra eum clare pugnemus (CAEL. AVR. acut. 3, 15, 122 erit -e, ut ... credatur. *cf. l. 73*). CAES. AREL. serm. 31, 1 in victu ac vestitu -i ac mediocri (34, 4 -em, non pomposum, non deliciosum. *al. apud eundem*). *al.* **B de iis, quae facta sunt (fiunt) opera dei creatoris vel naturae:** CHALC. transl. p. 44^D divinae providentiae spectram ... ex membrorum *corporis* -i conformatio. AMBR. hex. 5, 10, 29 p. 163, 18 quid ... -ius hoc piscium transitu, cuius rationem ... factis loquuntur? ISID. nat. 12, 5 -e ... fabricatoris mundi opus (*cf. l. 14*). **vergit in vim q. e. naturalis:** VINDIC. med. 32 vias (v. p. 225, 54). CAEL. AVR. chron. 5, 10, 103 *eruptiones vomicarum* alias -es dicunt[ur], alias irrationalib[us], sed -es aiunt ut ad stomachum ... venientes per os excludi *eas*. (*irrationalib[us] fiunt, unde nullae sint ... naturales viae*). **γ exempla cetera:** PEREGR. Aeth. 25, 5 *ut psalmi dicantur* semper ita apti et ita -es, ut ad ipsam rem pertineant, quae agitur. GAVDENT. serm. 19, 41 textum, psalm. 74, 9, alio sensu, et quidem -i, ... explanatum (*sc. non allegorice*). AVG. civ. 5, 1 p. 190, 21 ea ... esse fortuita, quae vel nullas causas habent vel non ex aliquo -i ordine venientes. 7, 3 p. 278, 2 non -i felicitate, sed temeraria ... Fortunae potestate. LEO M. epist. 40 Arel. 9 iusta et -is nobis causa gaudendi est, cum *eas*. (BENED. reg. 2, 18). CONC.^S I 3 vers. Tur. p. 104, 19 si quam -em consequentiā habuissent gesta (gr. II 1, 3 p. 20, 34 εὖλογον). SALV. gubern. 1, 18 omnia deum, prout -e putat, regere. *al.* **de litteris saecularibus** (*cf. p. 213, 26, 217, 11*): RVFIN. Orig. in cant. 2 p. 119, 11 (*ad III reg. 10, 2*) *regina Saba* auro venit repleta, sensibus sine dubio et -bus disciplinis, quas ... ex ... scolari eruditione collegerat (in lev. 7, 6 p. 391, 18, 7, 7 p. 392, 25 *animae imbutae liberalibus institutis vel -bus d.*) in exod. 2, 2 p. 156, 19 -is eruditionis formam. *ibid.* p. 156, 21 eruditio ... ista communis -is scientiae (in lev. 7, 3 p. 381, 9 [*disting. de deo sentire, quae ... vera sunt*]). **b speciatim sec. rationem:** **a iuris vel communis aequitatis** (*sublacet color q. e. iustus, aequus, cf. p. 211, 8, 18*): **①** -e est (videtur, perspicitur) *cum struct. verbali* (*pro qua ponitur pron. neutr. l. 69*): POMPON. dig. 45, 3, 37 si ... ita stipularetur servus '...', dubitaretur; ... sed ... -ius esse videtur pro virili parte stipulationem eis *dominis* adquiri (*item cum acc. c. inf. : PAVL. dig. 44, 7, 34 pr. -ius ... est eam admitti sententiam, ut eis. COD. Iust. 7, 6, 1, 8. RVSTIC. Conc.^S II 3, 1 p. 66, 4 -e est adesse ... archimandritam Eutychem [gr. II 1, 1 p. 90, 2 εὖλογον. cf. II 3, 1 p. 66, 14 iustum est]. *al.*; *cf. l. 19*). 50, 16, 122 quod, *sc. opinio prolata*, magis -e esse videtur. LEO M. epist. 14, 10 ob quam *causam* -e ac necessarium sit ... advocare conventum *episcoporum* (*item cum inf. v. l. 17. p. 215, 23*). CONC.^S I 3 vers. Tur. p. 117, 19 -e ... perspicit etiam vestra potentia, ut, quae gesta sunt contra concilium ..., infecta consistant ([gr. I 1, 3 p. 48, 25 εὖλογον]. EPIST. pontif. 769 Arel. 28 p. 41, 13 -e est, ut sancta Arelatensis ecclesia propriis privilegiis perfruatur. CONC. Carpent. 75*

a. 527 p. 48 l. 9 hoc nobis iustum et -e visum est, ut *eas. al.*; cf. I. 53. p. 214, 33). **II exempla cetera:** MARCELL. dig. 41, 2, 20 si ... fuit iusta et -is causa non reddendi rem *commodatam* (CONC.^s I 3 vers. Tur. p. 110, 31 [gr. I 1, 3 p. 30, 5 εὐλόγον]. NOVELL. Iust. 22, 18 [gr. εὐλόγων]. *al.*; cf. p. 214, 51). VLP. dig. 5, 1, 2, 3 haec Celsi sententia et -is est (CONC.^s I 3 vers. Tur. p. 117, 18 si ... -is contra Nestorium s. ... concilii facta est [gr. I 1, 3 p. 48, 23 εὐλόγος]. COD. Iust. 3, 33, 14, 1). RVFIN. Orig. in lev. 7, 5 p. 388, 12 videbuntur ... magis elegantes et -es hominum leges (*sc. quam dei leges*). COD. Theod. 9, 36, 2 si nulla -is a reo vel accusatore dilatio postuletur. CANON. Turner I 1 p. 120 rec. II (*sim. al.*) si ... communi omnium decreto -i et secundum canonem aecclesiasticum ... contradixerint quidam (rec. I [sim. al.] sententia rationabiliter habita, gr. *Ioh. Schol.* tit. 7, 4 εὐλόγῳ). CASSIOD. var. 3, 51, 1 novo aurigae ... annonas -es, consideratio nostra largita est, donec *eas.* (, sc. aequas, quae interdum sufficerent; v. Fauvinet-Ranson, *Decor civitatis*, 2006, 334). 5, 16, 4 accepto pretio -i (3 dato competenti pretio). 12, 8, 2 dummodo fisco competentia -i satisfactione solvantur (*aliter de excusatione*: RVSTIC. Conc.^s II 3, 1 p. 107, 16 non -is s. *absentiae tuae* est dicere te *eas.* [II 2, 1 p. 5, 5 probabilis, gr. II 1, 1 p. 126, 24 εὐπρόσωπος]). *al.*

B artis gramm. (cf. p. 216, 9): MAR. VICTORIN. rhet. 1, 20 p. 205, 28 copulatio -is verborum plurimorum unam rem continet. POMP. gramm. V 212, 5 pars ista artis, id est de verbo, quo maior est, eo etiam uberior et -ior. PRISC. gramm. II 45, 7 *Herodianus ostendit* -ius esse ... in compositis quoque simplicium regulam ... servare. VIRG. gramm. epist. 3, 18, 2 non quia -e actum sit (*sc. ut confundantur formae iubendi*).

¶ artis logicae vel rhet. de argumentatione apta, dictis, cogitationis, quae consentanea, vera sunt: HIL. in psalm. 118 vau (= 6) 1 secundum sapientiam saeculi nihil in his divinis scripturis -e, nihil esse perfectum. trin. 10, 1 in investiganda veritate si potius ea sectamur, quae nobis placent, non iam veri manebit ratio ..., quae voluntatis instinctum per intellegentiam veri -is incitat. CLAVD. DON. Aen. 10, 525 p. 361, 15 -is persuasio supplicantis cuiusdam et complexa omnis partis, quae optatos possent exitus procurare. PELAG. in I Cor. 9, 21 p. 178, 17 *Paulus gentes ad fidem* non tam legalibus doctrinis quam -bus argumentis provocabat. AVG. epist. 120, 3 ut fides praecedat rationem, rationabiliter iussum est; nam si hoc praeceptum -e non est, ergo irrationabile est *eas.* BOETH. in herm. comm. pr. 2, 13 p. 199, 26 secundum rationem fit, ut curet medicus, et est -is potestas medico curandi. *al.*

δ fidei christ. de fideliū cultu, virtutibus sim.: AMBROSIAST. in Rom. 5, 5, 1^a rec. γ fides nostra virtutum testimonio -is adprobatur ad destructionem prudentium mundi (12, 6, 2 *prophetia* prima probatio est -em esse f. nostram. Ps. AVG. quaest. test. 3, 4. 117, 4). RVFIN. Orig. in exod. 9, 4 p. 240, 27 sqq. columnas ... virtutum ..., id est patientiam -em; potest enim esse *patientia* ..., quae -is non sit; nam et qui non sentit iniuriam ..., patiens videtur *eas.* (*disting.* qui propter verbum dei patitur). in Rom. 9, 1 1.54 (*ad p. 216, 24*) haec ... omnia, sc. a *vitiis purificatio*, -is cultus est dei; potest enim pro tali cultu reddi ratio; ... arietes autem ... deo offerri nulla ratio ... honesta suscipiet. LEO M. serm. 3, 4 *natale episcopi* -i obsequio celebratur ..., ut in persona *episcopi* ... honoretur *Christus* (*sec. p. 216, 26, sed notione communi explicatum; item: 34, 1 iustum et -e ... pietatis o. al.*). *al.*

ε artis gromaticae: Ps. AGENN. grom. p. 54, 13 mihi ... -e videtur, ut decumanus maximus in orientem crescat (*antea: quos feffellit ratio geometriae*).

2 sec. mensuram computandam vel ordinem partium congruentium (explicatur notio: AVG. mus. 1, 9, 15 appellemus ... illos motus, qui inter se dimensi sunt, -es, illos autem, qui ea dimensione parent, irrationabiles [sim. 1, 11, 18 -es motus, id est qui ad sese habent aliquam numerorum dimensionem]. MART. CAP. 9, 949 v. p. 164, 36): **a generatim:** LACT. inst. 2, 5, 12 *caelestia deos idcirco esse ...*, quia certos et -es cursus habent (*inde* epit. 21, 2 certos et -es motus. cf. CHALC. transl. p. 39^b -is et consulta haec motuum *siderum* varietas et moderatio. comm. 140 iuxta motum [in]rationabilem planetum). AVG. civ. 17, 14 p. 235, 27 diversorum ... sonorum -is moderatusque concentus concordi varietate compactam bene ordinatae civitatis insinuat unitatem (*addas l. 70*). 22, 30 p. 631, 6 harmoniae corporalis numeri ... rationales mentes in tanti artificis laudem -is pulchritudinis delectatione succendent *in caelo* (*item in doctrina de pulchro*: ord. 2, 11, 33 ad oculos quod pertinet, in quo congruentia partium -is dicitur, pulchrum appellari solet. *ibid.* quando -em concentum dicimus cantumque numerosum rationabiliter esse compositum, suavitas vocatur. *ibid.* -e illud, sc. *colorē pulchrum vel sonum purum*, dicere *non solemus* [*postea: id ad rationem pertinere ...*, ubi quaedam dimensio est]). **huc fort. spectant remedia physica et -ia (sc. simplicia et composita, si recte explicatur Schanz-Hosius-Krüger IV 2, 1920, 278):** MARCELL. med. praef. 1 libellum hunc de empiricis ... conscripsi, r.

ph. sive -ium confectionibus ... fartum. 8, 116 collyria et r. de experientis ph. et -ia diversa. 10 tit. ad pituitam r. ph. et -ia diversa. *al. apud eundem.* **b speciatim respicitur id, quod similitudine comparari potest, fere i. q. ἀνάλογος, proportionalis:** *in arte geometrica:* CHALC. comm. 11 dico duum horum similiū parallelogrammarum inventi medium aliud -e (*antea: medium parallelogrammum ...*, quod ratione non careat). MART. CAP. 6, 599 *ab Eratosthenē comperta est terrae brevitate -i magnitudo* (598 quota ... portio telluris esset). *in arte gramm.:* PRISC. gramm. II 208, 19 *nominativus priscus 'carnis'* magis -is est ad genitivum.

C quod de ratione agit, rationem significat (cf. II A 3 et p. 224, 18): CHALC. comm. 107 haec disputatio de possibilite, quia nihil pertinet ad naturalem tractatum, cum sit -is, differetur (-alis var. l.).

II notione deflexa: **A sec. usum peculiarem vocis gr. λογικός** (v. e. g. Lampe, *Patristic Gr. Lex.*, 805 litt. C; *quam vocem, ubi infra respondeat, non adnotavimus*) significatur i. q. *pertinens ad naturam rationis, i. animi, incorporalem, ut abeat in vim q. e. spiritualis, incorporalis, divinus sim.* (cf. Mohrmann, *Études sur le latin des chrét.* I, 1958, 179 sqq.; *fere pro syn. est intellectibilis l. 55*, intellegibilis l. 72, spiritualis l. 32. 41. 47. p. 217, 26 [*cf. explicationem l. 28*]; *opp. locularis l. 63*, vulgaris p. 217, 30); -ia dicuntur: **1 ea, quae spiritualiter intellegenda sunt in interpretatione scripturae figurata:** **a quaecumque adiuvant ad promerendam salutem aeternam:** **a oblatio deo offerenda** (cf. *Vet. Lat. I Petr. 2, 5* [cod. 66. *al. = Vulg.*] spiritales hostias [gr. πνευματικά]): *VET. LAT. Rom. 12, 1* (cod. 78. *al. item fere VVLG.*) obsecro ... vos ..., ut exhibeatis corpora vestra hostiam ... placentem deo, -e obsequium vestrum (cod. 77. *al. rationale. explicitant Rufin. p. 220, 49 et MVTIAN. Chrysost. hom. 11, 3 p. 314ⁱⁿ quid ... est -e o.?* ... quae secundum spiritum offeruntur. *al. pendit e. g. PAVL. NOL. epist. 11, 7 p. 66, 6 si exhibeamus hostiam vivam o. -i. PS. ORIG. tract. 10, 13 -e ministerium. cf. p. 215, 49.*) NICET. psalm. 7. 1. 12 ibi sanguis animalium irrationabilis fundebatur, hic ... laus -is immolatur (*antea: sacrificium spiritale*). CASSIAN. inst. 10, 22 -e ac verum sacrificium domino tali oblatione, sc. *opere misericordiae, ... offerre.* **in canone missae:** AMBR. sacr. 4, 5, 21 fac nobis, inquit *sacerdos*, hanc oblationem scriptam, -em, acceptabilem, quod est figura corporis et sanguinis domini nostri Iesu Christi (*sim. SACR. Gelas. 1248. Greg. 1, 23 [9 D.J]*). 4, 6, 27 offerimus tibi hanc inmaculatam hostiam, -em hostiam, incurvantem hostiam (*Sacr. Gelas. 1250 et Greg. 1, 25 [11 D.] h. sanctam*). **B alimenta et varia:** VET. LAT. I Petr. 2, 2 (Aug. serm. 353, 1. *al.*) -e ... lac (v. p. 226, 71; *pendit: AMBR. in psalm. 118 serm. 15, 13 viri ... spiritualibus ornati sensibus ... -i l. fulgentes. CASSIAN. conl. 10, 8, 2. AMBR. exc. Sat. 2, 110 homo pius faciat sibi -es, tubas duas, (num. 10, 2)* ... hoc est pretioso verbo, compositas. RVFIN. hist. 4, 23, 13 -es ... divini verbi ... dapes. Orig. in cant. 2 p. 138, 22 ad -es cibos et mystica secreta (in num. 27, 1 p. 257, 1 in c. -bus, divinorum dico voluminum. in Ios. 20, 1 p. 417, 20 *virtutes reficiuntur ex auditu scripturae sanctae, velut ex divinis et -bus c. ORIG. in Matth. ser. 61 p. 142, 23 -em et spiritalem.* 3 p. 234, 3 'pennas columbae deargentatas' (*psalm. 67, 14*), quod significat -es penas in sancti spiritus donis. in lev. 16, 3 p. 497, 18 quae *terra accepta caelesti pluvia nativitates proferat -ium frugum. TRACT. Pelag. 4, 19, 2 p. 104 ut in modum infantium ... ad sanctitatis incrementum -is et simplicis escae alimoniam concupiscent* (ORIG. in Matth. 17, 15 p. 629, 6 -es mysteriorum dei).

B cetera (addasne p. 211, 48. 59?): FILASTR. 150, 2 haec (*sc. sexaginta reginae al. cant. 6, 7*) -ia sunt et intellectabilia ..., quae ... gratiarum munera ... ostendebantur adventura. AMBR. in psalm. 118 serm. 2, 35, 2 equi -es (cf. 2, 34, 1 spiritualibus habenis). RVFIN. hist. 1, 1, 4 velut e -bus campis doctorum flosculos decerpentes ... temptavimus *hoc opus*. Orig. in Rom. 1, 15 1.45 Paulus ex multis -bus possessionibus redditus desiderat congregare; ... ex Graecis *eas.* OP. imperf. in Matth. 39 p. 845ⁱⁿ. homo religiosus, id est arbor -is (sec. Matth. 21, 19).

2 ea, quorum natura incorporalis, divina est: CHALC. transl. p. 34^A ex septem motibus non locularis ei *mundo quisquam*, sed -is competit, qui animarum proprius est, circuitus ([gr. τὴν περὶ νοῦ χαὶ φρόνησιν]. p. 37^B m. ... eius *anima mundi* -is sine voce, sine sono. comm. 213 *divinas potestates capit hominis rotundo conexusse -em m.*, qui -is m. principalis animae potestas est. BOETH. in herm. comm. sec. 6, 13 p. 449, 9 secundum -es m.). comm. 251 *rationem nostram* propter inseparabilem comitatum *divinae rationis* conscientiam decreti -is factam ... futura denuntiare. 335 *silva* est ... inter sensum et rationem, neque plane sensible quid nec omnino -e. AMBR. epist. 4, 11, 20 *deus non ... lux visibilis, sed animarum ... intellegibilis claritudo, quibus se splendenti lumine -is infundit prudentiae.* 4, 16, 12 totum corpus fideliū et sapientium per harmoniam -em verbi, hoc est enim *σύναρμολογίαν μενον*: *τῇ ἀρισταῖς τοῦ λόγου δεδεμένον*, ... compactum (*spectat ad Eph. 4, 16*). RVFIN. Orig. in cant. 2

p. 138, 11 *psalmista*, quoniam ab hoc statu, quo ut ovis sub pastore deguerat (*psalm.* 22, 2), ... ad -ia et celsiora profecit ... et dicit: '... deduxit me super semitas iustitiae' ([*psalm.* 22, 3]. *item neutr. pro subst.*: SACR. Gelas. 1521 [= Greg. 202, 36; 911 D.] nos semper -ia meditantes). AVG. in *psalm.* 42, 7 l. 19 *mens* erigit auditum in illam vocem dei internam, audit -e carmen intrinsecus (*postea*: auditum superni cuiusdam soni). ORIG. in Matth. 12, 19 p. 113, 4 a *Iesu* discipulis ostensus est -is sermo de mysterio passionis (*Matth.* 16, 21; *vix ad 3b*, cf. *enim in eadem re*: 12, 20 p. 113, 21 ex -i ostensione sensu, *i. mente*, vidente, quae ostenduntur).

3 ea, quae de spiritualibus agunt, spiritualia significant (cf. IC): **a de doctrina sim.** (*distincta a saeculari, quam v. p. 214, 54*): HIL. trin. 1, 22 ut, quod ab homine per naturam hebetem non capit, id fides iam -is scientiae consequatur (RVFIN. Orig. in gen. 2, 3 p. 31, 3 qui per -em s. vivunt, sc. ecclesiae doctores). RVFIN. Orig. in lev. 3, 3 p. 305, 6 qui verbi dei et -is instituti studium gerunt, 'homines' appellantur (*psalm.* 35, 7 p. 212, 8. cf. princ. 2, 3, 1 per eruditionem ... -emque institutionem). in num. 27, 1 p. 256, 7 qui initia habent in divinis studiis et prima eruditionis -is elementa suscipiunt. **b de interpretatione, verbo sim.** (*vix addas l. 7*): GAVDENT. serm. 15, 20 Iudaico populo abstinentiam ... porcinae carnis ... fuisse indictam, adhaerentibus licet typis -ium figurarum, quas doctor spiritualis ... singillatim debet exponere (cf. e. g. 9, 15 figuris ... spiritualiter propositas). AMBR. obit. Valent. 69 (*inter ornatus animae defunctae*) cogitationes -es, fidei odor. in *psalm.* 118 prol. 3 ipsa ... litterarum elementa, ut omnia hebraea nomina, non sunt -is interpretationis vacua atque immunita (RVFIN. Orig. in cant. 2 p. 161, 18 indicia ... quae-dam spiritualis verbi et i. -is). RVFIN. Orig. in cant. 3 p. 216, 30 quam *venationem* (i. *sensum scripturae investigandum*) ... secundum scientiam matris Rachel -is verbi salibus condientes benedictiones mereamur consequi (sec. gen. 27, 1sqq.). PS. CHRYSOST. de solstit. 1. 387 'exite pueri in campum mense Martio', haec vox vulgaris esse existimatur, sed potius -is est.

?**B sec. usus technicos vocis q. e. rationalis** (*nisi subest confusio quaedam verborum*): **1 i. q. pertinens ad ornatum pectoralem summi sacerdotum Iudeorum** (v. p. 227, 8sqq.): AMBR. fid. 2 prol. 10 (cf. exod. 35, 27) pretiosos lapides ... religiosi principes adulterunt, ex quibus fecerunt -e (-ale var. l.) opus textile. **2 masc. pro subst. de procuratore sim.** (v. p. 225, 56sqq.): GLOSS.^L II Abav. RA 16 -is: moderator (cf. vol. VIII 1210, 22sqq.).

Grossardt. **adv. *ratiōnābiliter.** scribitur -vili- ORIBAS. eup. 2, 1 N 1 Aa p. 491. **compar.** p. 218, 46. 219, 33. 57. al. (*vix iungas magis -ius* p. 219, 63), **superl. deest, cf. valde -r p. 219, 66.** **de notione:** BOETH. in Porph. comm. sec. 1, 12 p. 168, 17 **adv. λογικῶς** ita interpretari ut '-r' dicemus, omisimus, **pro quo posuimus 'probabiliter'** (*ibid.* p. 169, 1 melius 'probabiliter' quam -r). GLOSS. *arcicolarer.* -r (, *pro articulate coll.* p. 219, 15?). analogice: -r. v. *etiam p. 219, 12.* **legitur inde ab APVL., IREN., CYPR.; cf. quod ad PAVL. FEST. p. 219, 51 adnotavimus.** [confunditur c. rationaliter p. 218, 5. 26. 61. al.]

i. q. modo rationabili, secundum rationem, cum ratione (*pertinet fere ad quamlibet considerationem, sed ad computationem maxime* p. 218, 32. 36. 219, 71; *iuxta ponitur e. g. iuste p. 219, 29. 220, 10. al.*, prudenter l. 70. p. 218, 22. al., recte p. 218, 30. 39, sapienter p. 218, 6. 14. al., scienter l. 73. p. 218, 6, vere p. 218, 36, opp. e. g. irrationabiliter p. 218, 60. 219, 44. al., insipienter p. 218, 72, sine ratione p. 219, 31, disting. intellectualiter p. 218, 27; *nota oxymoron p. 218, 67*): **I notione communis:** **A iuxta verbum** (*vel praedicatum nominale; verbo subaudiendo p. 218, 19. 30. 64; ita ut de tota sententia iudicetur, saepius sub 2*): **1 respiciunt potius actio animalis ratione sua utensis:** **a dei, mundi, angelorum sim. vel cuiuslibet animalis** (*musicae tamquam agentis l. 66*): APVL. Plat. 1, 8 p. 198 *(cum)* septem locorum motus habeantur, ... haec una, sc. species i. *circutus*, mundo relicta est sapientiae et prudentiae propria, ut -r volveretur (*motum incorporeum intellegere vid. Chalc. supra p. 216, 63*). PS. APVL. Ascl. 16 *munere intelligentiae hominibus* provisum cautumque est, quantum -r potuisset a summo deo. IREN. 5, 1, 1 *Christus sanguine suo -r redimens nos* (v. *Rousseau ad loc.*, p. 199sq.). LACT. epist. 56, 3 (*2 affectus certam habent ... rationem*) non ... per se mala sunt, quae deus homini -r insevit. CHALC. comm. 267 *musica divina exornat animam -r ad antiquam naturam revocans* (*antea: musica numquam a ratione ... separetur*). 270 (*ad transl. p. 48^A* dominante intellectu) omne quod -r et regit et tuetur, prodest. 292 qui *spiritus moveat eam silvam -r*. HIER. tract. in Is. p. 114, 2 *seraphin sola -r atque prudenter, dicunt 'sanctus sanctus sanctus'* (*sec. hom. Orig. in Is. 1, 2 p. 244, 22, ubi pro 1 est cognitione. cf. tract. in Is. p. 114, 14 administratorii spiritus sanctum deum p. et -r praedicant* [p. 114, 20 scienter et doce]!). al.

b hominis: **a pertinet ad dicendum, scribendum vel intellegendum, discendum sim.:** IREN. 4, 37, 7 l. 168 *nos homines -r edocti*

diligere deum, deo quidem magnanimitatem praestante *eas*. CHALC. comm. 63 terrae magnitudinem animo -r concipientes veritatem non ... sensibus investigamus, sed ad rationis ... examinationem ... deducimus. HIL. in *psalm.* 124, 1 *quidam* prophetas ... ne terrena quidem -r dixisse constituent (RVFIN. Orig. in lev. 7, 6 p. 391, 2 bene et -r dicta [-naliter var. l.; *postea*: sapienter et scienter]. CONC.^S IV 1 p. 57, 6 dicamus ... -r secundum unitatis rationem, quoniam non sunt duae personae, sed una *in Christo* [gr. *Theod. Mops.*, ed. *Swete II* 299, 10 εἰκότως ζατὰ τὸν ... λόγον]. al.). CHIRON 2 omnem curam -r docere oportet (*[antea: causarum rationem reddere]*). PRAEDEST. 1, 5 l. 5 *Thomas* docens -r mundum initium habuisse. al. *ibid.* HIER. hom. Orig. in Ezech. 1, 11 p. 334, 16 quomodo -r accusant *haeretici*, quod eos nescire convincimus? ANON. in I Tim. 09 eum honestum quaestum esse pietatis, qui cum parcitate -r accipitur. PELAG. in I Cor. 12, 8 p. 196, 10 sapientiae sermo est sapienter et apte ac -r loqui (AVG. epist. 187, 24 quando deus voluit, etiam iumentum mutum -r est locutum. al.). in Col. 4, 4 p. 470, 17 quid quando vel cui -r debeat praedicari (*[-naliter ed. Ps. Primas. p. 659^C]*). PS. AVG. serm. ed. Caillaud 1 app. 8, 5). TRACT. Pelag. 6, 13, 2 p. 152 dicens forsitan: '...'; satis provide et -r et prudenter! (*ironice*). LEO M. epist. 90, 1 CONC.^S II 4 p. 48, 13 -r ac religiose regni vestri viribus creditis profuturum, si *eas*. (SACR. Leon. 1241 dum ... comprobantur, quae fuerant praedicta, compleri, -r credimus et prudenter, qua(e) promittuntur esse ventura. FVLG. RVSP. c. Arian. 4 l. 390 -r credimus ... et testimoniis approbamus). BOETH. divis. p. 889^B *nomine sine ulla determinatione positio intellectus audientis quod -r intellegat non habet* (p. 889^C [*ibid. aliqua ratione*]. aliter p. 220, 52). trin. 2 l. 78 M. (*de tribus speculativis partibus*) in naturalibus ... -r (*[-naliter var. l.]*, in mathematicis disciplinaliter, in divinis intellectualiter versari oportebit. al. *in explicatione locorum singulorum operis scripti* (aliter p. 220, 48): CHALC. comm. 351 explanat evidentius, cum adiungit '...'; -r, non enim *eas*. (*antea: recte, non enim eases*). DON. Ter. Hec. 39, 1 ('primo actu placebo') -r dixit 'primo', quia quinque sunt actus (SERV. Aen. 6, 43 'centum' ... pro infinito *numero*, licet possit et -r dictum esse. al.). GAVDENT. serm. 2, 32 quoniam ... -r in eo *pane* (Matth. 26, 26) figura accipitur corporis Christi, quem *eas*. SERV. auct. Aen. 3, 30 ('gelidus ... coit formidine sanguis') physicè loquitur et -r: nam *eas*. MACR. somn. 2, 11, 17 (16 peracti ... fuerant anni tot) ergo -r vereque signavit necdum mundani anni vicesimam partem esse conversam (Cic. rep. 6, 24). al.

β pertinet ad varias actiones: **① generatim:** CHALC. comm. 157 recte ... et -r mathematicus originem captabit instituendi actus ex prosperitate siderum. RVFIN. Adamant. praef. p. 1, 6 (*in imag.*) -r sitiens *voluisti doceri* (*opp. mutorum animalium more*). Orig. princ. 3, 1, 14 p. 219, 30 quod prius sibi videbatur inconsequens, -r factum probabit (gr. ἐπιστημόνων). AVG. civ. 10, 29 p. 450, 22 ut fidem christianam quasi -r fugere videantur *Platonici*. mus. 5, 5, 10 ad metiendum *versum* ... -r (*[-naliter var. l.]*, quod non aurum, sed mentis est proprium (*postea: vera ... ratione ... non irrationabili opinione*). c. Parm. 1, 6, 11 p. 31, 6 qui multo -ius nolunt tale *crimen* ... de ipsis iudicibus credere. EPIT. Gai 1, 8, 2 *insani substantiam suam -r gubernare non possunt*. SALV. epist. 7, 3 congrue ... et multis modis -r actum est, ut ego ad vos prius scriberem (CASSIOD. var. 3, 24, 2 GREG. M. moral. 29, 71). al. *in medicina* (cf. p. 213, 21. 219, 1. 36sqq.): CHIRON 3 firmissimum adiutorium est ... sanguinis detractio, verum ... si -r et localiter fiat (*postea: ignorantibus rationem. inde VEG. mulom. 1, 21, 1 si -r pro tempore et viribus animalium ... adhibetur*). VEG. mulom. 3 prol. 8 curare -r non potest, qui qualitatem rei, quam curat, ignorat (*cf. HIPPOCR.* mul. 1 l. 316 dum -r ista omnia fuerit percussa). CAEL. AVR. chron. 3, 7, 91 convenit aegrotum fortificari -r. al.

② speciatim respiciunt actiones, quae fiunt: **③ sec. rationem doctrinae christi:** IREN. 5, 8, 2 *eos, qui subiiciunt semetipsos spiritui et -r* (*[-naliter var. l.]*) *conversantur in omnibus, iuste apostolus spiritales vocat* (*postea: irrationabiliter vivunt*). CYPR. epist. 73, 3, 1 *cum ex haeresi venientes -r* (*[-naliter var. l.]*) *et libenter amplexi sint baptismum catholicum*. EPIST. pontif. 212 Lucif. epist. 5 l. 24 *pax praeceps euangeliorum -r confirmata* (*opp. interna dispositione fallacie*). AMBR. epist. 5, 25, 2 *a me uno baptizari voluit; quod etsi non -r, sc. factum est* (*inratio- var. l.*), amabiliter tamen erga me suum studium testificatus est. HIER. epist. 39, 5, 1 ne ignoratio scripturarum auctoritatem tibi praebet in luctum *filiae mortuiae et videreris -r errare*. PELAG. in Rom. 7, 22 p. 59, 19 *lex dei est -r* (*[-naliter var. l.]*) *vivere et non duci irrationabilium animalium passionibus* (*opp. prudentia carnis*). RVFIN. Orig. in lev. 5, 2 p. 337, 1 qui ... -r vivant ac divinas leges ... custodiant. princ. 1, 3, 7 p. 59, 11 is qui verbi *dei* vel rationis est particeps, si desinat -r v. al.). 12, 1 p. 94, 17 (*ad p. 216, 26*) omne opus bonum tunc placet deo si -r fiat (*postea opp. insipienter*). RVFIN. Orig. in cant. 3 p. 187, 12 -r cuncta agere et secundum verbum dei actus suos ... temperare. al. **④ sec. modum suum aptum, moderate, temperate** (cf. l. 13): VEG. mulom. 1, 36 si ... mensura servatur, nam ut

emissus -r humor relevat, ita enormiter ablatus evirat. HEGES. 1, 31, 3 p. 59, 6 humanissime milites suscepit, -r duces (*inepte pro gr. I, 356 ἀναλόγως*). PELAG. in I Tim. 4, 6 p. 490, 8 *bonus minister libram in omnibus tenens et omnia -r et moderate dispensans* (CONC. Carpent. a. 527 p. 48 l. 13). COD. Theod. 15, 1, 41 pensiones ... -r inpositas. LEO M. serm. 27, 6 ut ... mundi huius ornatu -r et temperanter utamini. CAES. AREL. serm. 47, 6 -r bibendo (*opp. nimio potu*). 224, 2 vestimenta nitida, honesta et -r ac mediocriter praeparata, non ... nimium pretiosa. al.

2 respicitur potius condicio rei, quae non casu nec sine ordine, sed certa ratione existit, suam rationem exhibet, ratione intelligi potest (*saepius ponitur ita, ut de tota sententia iudicetur, sc. fere pro rationabile est cum struct. verbali, e. g. I. 23. 36sqq. 61. 66; cf. GLOSS. II 318, 17 εὐλόγως: merito, -r [III 341, 36 εὖ: -r. al.])*: **a generativi respiciuntur:**

a varia, quae fiunt (sunt) causa quadam vel ordine sim.: DIOM. gramm. I 300, 11 *oratio ad indicia exprimenda cogitationis per os sermonemque -r agitatur*. RHET. min. p. 310, 23 (*de consecutione*) adhaerentia ... rebus negotii, quae non ab oratore ex voluntate sumantur, sed quae ipsis rebus negotii -r (-cinabi- var. l.) acciderunt. AMM. 20, 4, 8 his, quae -r poscebantur, parere. AMBR. in Luc. 3, 45 si propositum esset ei *euangelistae successiones describere, -r moveremur, cur ... praepterierit quosdam reges*. PALLAD. c. Ambr. fol. 339^r, 11 ut quod -r tibi fuer(at) privatim negatu(m) (*sc. definitio fidei*), ... censorio extorquere(s) terrore. HIER. in Matth. 17, 8 *apostoli in monte transfigurationis -r ... non viderunt nisi solum Iesum, ne egs.* AVG. ord. 2, 11, 32 (*antea l. 75*) si quis locum, unde gravibus odoribus serpentes fugantur, -r dicat ita olere causam intuens, quare sit factum, aut poculum, quod medicus confecerit, -r amarum esse vel dulce (*sim. al. ibid.*). LEO M. epist. 122 Conc.^s II 4 p. 76, 23 *secundum Theophili instructionem* prid(e) non(as) April(es) ... festivitas *paschalis* -r consequetur. serm. 4, 4 cum ... tantum ... videamus praesidium *dei* ..., -r et iuste in ducis nostri meritis ... laetamur (*item 83, 3*). SCHOL. Ter. Bemb. Haut. 231 'vereor' dicit, qui -r terretur, 'formido', qui sine ratione. PRISC. rhet. 1, 4 p. 552, 8 *oratio, qua utilitas fabulae detegitur (re- var. l.)*, ... a quibusdam prima, sed a plerisque -ius postrema ponitur. al. *in sermone commendantis vergit in vim generalem q. e. bene, utiliter sim.* (*cf. falsam var. l. pro mirabiliter DIOSC. 1, 60 p. 34, 12*): MARCELL. med. 8, 165 radix rutaie ... plurimum prodest; vinum quoque ... -r infunditur. 19, 20 radix asparagi ... -r, inponitur (l. om. Plin. med. 1, 19, 3). 33, 22 testiculi tumentes aqua marina -r foventur (*Plin. med. 2, 21, 7 utiliter*). ORIBAS. eup. 2, 1 N 1 La p. 491 *spica nardi* -r ... ad stomachum potata iubat (*sim. Aa, gr. εὐλόγως*). **β quae fiunt ratione naturae vel dei creatoris:** VINDIC. med. 12 raro quidem, sed -r fiet *partus septimo mense (postea: si fuerit perfectus fetus)*. SERV. georg. 1, 425 ('lunas ... sequentes ordine') ordine, id est -r, solem sequentes (*cf. l. 73*). RVFIN. Clement. 8, 44, 4 ea ..., quae -r fiunt, crede quod per providentiam fiant, quae vero irrationabiliter et inordinate, quia naturaliter eveniant et fortuito accident. EVSTATH. Basil. hex. 5, 8, 3 pampinus ... -r multifida formatione perfectus est, ut egs. (*cf. 4 nihil irrationabile factum est: est in omnibus ... sapientia*). CASSIOD. var. 11, 36, 3 *astra* cursus sui terminos -r acceperunt.

b speciatim respicitur, quod fit sec. rationem: **a latinitatis vel analogiae gramm.** (*aliter ad artem gramm. spectant l. 15. 61. 67*):

PAVL. FEST. p. 92 'falsius' et 'falsior' cum -r dici possint, non tamen sunt in consuetudine ([*ipsum Verrium potius subst. ratione vel adv. rationaliter usum esse suspiceri*]. *sim. opp.* PRISC. gramm. III 205, 25 cum -r possit dici, in usu tamen non inventur). PROB. cath. gramm. IV 14, 8 *Vergilius plur. 'farra' poetice posuit, non -r*. POMP. gramm. V 276, 16 diligenter et -r ut istis praepositionibus. PRISC. gramm. II 66, 8 *patronymica tam in 'ades' quam in 'ides' inveniuntur ... sed -ius in 'ades'*. EVTYCH. gramm. V 488, 10 *de compositionibus eius verbi q. e. 'dare'* -r non respondentibus primitivo. al. **β convenientiae, consequentiae argumentorum vel appellationum:** SACERD. gramm. VI 430, 21 *inchoativa species* non habet tempus praeteritum perfectum -r: nam res, quae modo incipit, perfecta esse non potest. HIER. tract. p. 527 l. 119 non damnamus aliorum opinionem, nostram sequimur doctrinam ...; sed videamus, quia magis -ius ratio nostra non reprehendit alios, sed nos probat (*i. argumentatione potiore non tam reprehendit, quam probat*). AVG. epist. 170, 9 homo ... adsumptus est a deo ...; ideo valde -r ... patre minor est homo Christus. PRISC. gramm. II 551, 9 mansit participium medium inter nomen et verbum; unde -r hoc nomen est ei ... inditum. BOETH. in herm. comm. sec. 4, 10 p. 269, 2 aliae duas propositiones ex infinito praedicato -r oriuntur, *ita ut ex simplici praedicato*. mus. 2, 20 p. 252, 18 cum ... iure sesqualter triplici opponatur, diapente consonantia diapente ac diapason consonantiae -r putatur opponi. al. **γ congruentiae partium, concinnitatis, proportionis:** SERV. Aen. 7, 698 ('ibant aequati numero') digesti in ordinem ..., congruerent, sicut decebat, -r (*sim. 11, 599 ['compositi numero']*). AVG. ord. 2, 11, 32 cum aliquid videmus congruentibus sibi partibus figuratum,

non absurde dicimus -r apparere, itemque, cum aliquid bene concinere audimus, non dubitamus dicere, quod -r sonat; nemo autem non rideatur, si dixerit 'r olet' egs. (*cf. p. 219, 24*). 2, 11, 34 (*in Verg. Aen. 1, 745sq.*) aliter metra laudamus aliterque sententiam nec sub eodem intellectu dicimus 'r sonat' et 'r dictum est' (*addas l. 2*). 2, 14, 40 *quod extra versum -r ordinatis pedibus curreret, rhythmi nomine notavit (inde ISID. orig. 1, 39, 3)*. MART. CAP. 6, 718 *proposita linea*, quia adhuc non est ἀλογος allii collata et habet quiddam, quod ex se sola perficiat -r, appellatur ὄγητι.

δ iuris, aequitatis: TRACT. Pelag. 5, 4, 2 p. 118 *praecepta dei*, si possunt perfici, -r iusteque praecepta sunt, si non possunt, frustra imperat censentur (*antea: merito prohibuit deus*). COD. Theod. 11, 8, 3, 1 quos *magistratus* -r intellexerint arguendos. LEO M. epist. 125 Conc.^s II 4 p. 78, 15 quae -r ordinata sunt (CASSIOD. var. 3, 19, 1 te -r ordinata [2 ut non sit iniqua ... taxatio]. 10, 22, 2). CANON. Turner I 1 p. 118 rec. II (*sim. al.*) *quidam* -r excommunicati apud omnes esse putentur (*gr. Ioh. Schol. tit. 49, 2 κατὰ λόγον, p. 195 rec. VIII* digne). p. 120 rec. I (*sim. al.*) si ... sententia -r habita et secundum ecclesiasticum canonem fuerit (*cf. p. 215, 11*). CONC.^s I 3 vers. Tur. p. 117, 11 synodus legaliter et canonica actione destruxit, quae ... iniuriouse et non -r sunt decreta (*gr. I I, 3 p. 48, 17 οὐκεὶ εὐλόγως*). MONTAN. epist. 2, 4 *quaedam municipia ... eidem episcopo* non quidem -r, sed pro nominis dignitate concessimus. CASSIOD. var. 12, 9, 3 si ... filios non reliquit nec ab alio constat -r possideri. LEX VISIG. 5, 4, 9 quam *rem* alter ... recipere -r potuerat. GREG. M. epist. 9, 38 1.12 nullam extitisse causam, pro qua potuissent -r occupari *synagogae* (*opp. l. 5 irrationalitatem*). al. **ε servati cuiusdam modi** (*cf. p. 218, 74*): CONC. Carpent. a. 527 p. 48 l. 16 hoc tantum *pecuniae*, quod clericis ... -r sufficiat (CAES. AREL. serm. 34, 2 hoc solum ..., quod nobis ... -r sufficit). CAES. AREL. reg. virg. 44, 2 *vestimenta* a matre monasterii, quomodo cuique -r necesse fuerit, dispensentur.

B iuxta adi.; respicitur condicio: **1 quae propria est animi rationalis:** CHALC. comm. 224 intellectus agitatus et -r ignitus. RVFIN. Orig. princ. 2, 8, 2 p. 154, 12 quis ... -r sensibiles eos *angelos* esse vel mobiles poterit denegare? (*ibid. p. 154, 14 recta ista videtur definitio, quod substantia -r s. et mobilis anima dicatur [postea: sensus rationabilis et motus]*).

2 quae rationem suam exhibet, sc. fere i. q.: *ture, merito:* CASSIOD. var. 12, 1, 3 quam periculosest est pati iudicem -r iratum.

ordinate, aequaliter sim.: ORIBAS. syn. 5, 43 La p. 77 bene temperatus est homo, quando in corpore videtur medius -r in omnibus e[st] in tenuitatem et spissitudinem egs. (*cf. gr. μέσος ἀκριβῶς*). CONC. Carpent. a. 527 p. 48 l. 16 hoc tantum *pecuniae*, quod clericis ... -r sufficiat (CAES. AREL. reg. virg. 44, 2 *vestimenta* a matre monasterii, quomodo cuique -r necesse fuerit, dispensentur).

B iuxta adi.; respicitur condicio: **1 quae propria est animi rationalis:** CHALC. comm. 224 intellectus agitatus et -r ignitus. RVFIN. Orig. princ. 2, 8, 2 p. 154, 12 quis ... -r sensibiles eos *angelos* esse vel mobiles poterit denegare? (*ibid. p. 154, 14 recta ista videtur definitio, quod substantia -r s. et mobilis anima dicatur [postea: sensus rationabilis et motus]*).

2 quae rationem suam exhibet, sc. fere i. q.: *ture, merito:* CASSIOD. var. 12, 1, 3 quam periculosest est pati iudicem -r iratum. **ordinate, aequaliter sim.:** ORIBAS. syn. 5, 43 La p. 77 bene temperatus est homo, quando in corpore videtur medius -r in omnibus e[st] in tenuitatem et spissitudinem egs. (*cf. gr. μέσος ἀκριβῶς*). CONC. Carpent. a. 527 p. 48 l. 16 hoc tantum *pecuniae*, quod clericis ... -r sufficiat (CAES. AREL. reg. virg. 44, 2 *vestimenta* a matre monasterii, quomodo cuique -r necesse fuerit, dispensentur).

B iuxta adi.; respicitur condicio: **1 generativi:** IREN. 5, 18, 3 I 82 *Christus invisibilis quidem principans -r (-nalter var. l.) et sensuabilitate legem statuens ... super visibilia autem ... regnans manifeste*. AVG. gen. ad litt. 5, 4 p. 143, 1 (*ad Vet. Lat. gen. 2, 5 [ibid.] fecit deus ... omne viride agri, antequam esset super terram) an in ipsa terra causaliter et -r facta sunt viridia, sicut in seminibus iam sunt omnia? (sc. non actu sed potentia; -nalter var. l. et ed. princ.; cf. ibid. p. 143, 12 ea vi, qua sunt in rationibus seminum)*.

2 speciatim pertinet ad explicationem allegoricam: RVFIN. Orig. in Rom. 9, 1 I 30 (*ad 12, 1, v. p. 216, 24*) qui membra sua mortificant ..., hostiam ... placentem deo -r offerunt et legem sacrificiorum ... secundum spiritalem intelligentiam compleant (*sim. ibid. 1.96*). ORIG. in Matth. ser. 70 p. 165, 2 qui vult omnia -r intellegere (*antea: 'sedes' corporale aliquod subsellium erit, aut etiam hoc opus habet interpretatione subtiliore?*).

B in iunctura -r animatus fere pro abl. instr. ratione (respicitur natura Christi; cf. vol. VII 1, 2090, 44, 2096, 48); gr. respondet: λογικῶς: v. p. 228, 9. νοερῶς: CONC.^s I 5 p. 145, 36 utrum unitatem dei verbi et ... corporis -r animati factam esse vere confiteatur (*cf. p. 255, 27 animatum intelligibiliter*). DIONYS. EXIG. Conc.^s I 5 p. 302, 32 quid ... est aliud humanitatis natura nisi caro animata -r? (*cf. Rustic. Conc. I 4 p. 239, 30 intellectualiter, Conc. IV 2 p. 179, 9 sensibiliter*). deriv.: rationabilitas. compos.: irrationalitas.

*rationabilis, -atis f. a rationabilis. **I falsa var. l. pro rationabilis** CHALC. comm. 225 (*e coni. dub. APVL. p. 212, 23*); *in codd. BOETH.*, maxime in Porph., variat saepe c. rationalitas, v. infra, sed ita tamen, ut testimonio codd. potiorum legendum videatur -s (*praeter p. 228, 41*), idque etiamsi in contextu occurrat adi. rationalis, v. e. g. p. 221, 9. 15. 20.1

i. q. status rationabilis (*opp. irrationalitas e. g. p. 221, 4. 16sq. al.; gen. -is pro adi. rationabilis l. 72 [si recte trad. p. 221, 27]*): **1 de facultate animantis ratione praediti:** **a generativi:** TRACT. Pelag. 4, 18, 2 -is et intellectus perspicuitate donata a deo hominibus. 5, 1, 2 animum ... totius -is sapore conditum. PHILO quaest. in gen. 4, 218 esse partes animae -is (-es var. l.) et minus rationabilis (-les var. l.), imperare autem oportere ... -em. Ps. ORIG. tract. 1, 20 imago dei ... est in -e, in mobilitate, in quibus anima humana formata est. EVSTATH. Basil. hex. 5, 4, 5 tibi ... sufficiet -s familiaris hominibus ad declinanda quae noxia sunt

(gr. p. 101^c ὁ σύνοικος λόγος). ARNOB. IVN. confl. 2, 1 1.25 (*antea*: humana ratione docuisti) humana -e firmatum est nihil in patre maius ... reperi. AVELL. 97, 29 *rationabilis creatura ordinem legitimae -is excedens in irrationabilitatis abruptum ... abducta est*. THEOD. MOPS. in Gal. 2, 15 p. 26, 14 omni ex parte -s in nos et eligendi potestas exercetur. *al. ibid.* **b speciatim in arte logica de proprietate, qua definitur animal rationale:** EVSTATH. Basil. hex. 4, 5, 7 -s propria est homini ([gr. p. 89^b τὸ λογικόν]. *sim.* BOETH. in Porph. comm. sec. 5, 4 p. 297, 11 homini -s proprium dicitur ad discretionem pecudis, quod rationale [-abile var. l.] non est. *al.*) BOETH. in herm. comm. sec. 4, 10 p. 303, 22 (21 inrationabilis et ... non rationabilis) -s ... homini per naturam inest (*cf. p. 228, 41*). Porph. isag. p. 20, 1 continet ... -s hominem ([ali- var. l.]. *cf.* in Porph. comm. sec. 5, 5 p. 299, 22 animal ... , rationale, atque ,irrationale, [-abile var. l. utrobique] continet potestate; neque ... ,irrationabilitas, neque -s, [-ali- var. l. utrobique] animal poterit continere). in Porph. comm. pr. 2, 4 p. 92, 11 -em, ... et ,irrationabilitatem, (-ali- var. l. utrobique), id est hominis vel equi differentias (*cf. comm. sec. 4, 1 p. 241, 8 homo atque equus differentiis substantialibus discrepant, -e atque irrationabilitate. in top. Cic. 2 p. 294, 12 -is differentia. al.*) comm. sec. 4, 13 p. 271, 11 cum dii atque homines sub -e, sint positi, differunt mortalitate (, -ali- var. l., *quam praefert Brandt in ed. p. LXXXVI; postea*: rationale [-abile var. l.]). *al. apud eundem.*

2 de condicione rei, quae rationem suam exhibet, bene intellegi potest: PHILO quaest. in gen. 4, 157 prius 'gentes' commemorando postmodum 'populos' nominavit (gen. 25, 23), quia multum interest verbo et -i (i. intellectui, significatiui). 4, 191 nullam extare invidiosis defensionem -is (pro adi. rationabilem; gr. ἀπολογίαν εὐγένωμον).

rationabiliter v. rationabilis.

***rationalis, -e.** a ratio. abbreviatur in titulis p. 225, 64.

NOT. Tir. 42, 23 -is. compar. et superl. desunt (conferasne magis -is l. 70?). *de notione et differentia* (v. etiam *infra sub IB et IIB*): AVG. ord. 2, 11, 31 -e esse *doctissimi viri* dixerunt, quod ratione uteretur vel uti posset, rationabile autem, quod ratione factum esset aut dictum; itaque has balneas rationabiles possumus dicere nostrumque sermonem, -es autem vel illum, qui has fecit, vel nos, qui loquimur *eques*. (*sim.* ISID. diff. 1, 487 [31 C.] -e ut homo et angelus, rationabile, quod ratione agitur vel dicitur. 2, 85. *cf. p. 223, 23*). quaest. hept. 2, 116 -e ... illud solemus appellare, quod Graeci dicunt λογικόν (GLOSS. *cf. l. 54sq.*). vox *adhibita vid. iam a VARRONE, cf. p. 223, 8. 53. 225, 32; certe legitur inde a CELSO, SEN. philos., in poesi non nisi p. 223, 14. ceterum de singulis locis saepe dubitare possis, cum -is in codd. tam frequenter confundatur cum rationabilis, ut *infra plerumque tacentes de var. lect. sequendos putaverimus codd. potiores*; rationabilis, *quod est formationis posterioris, per falsam var. l. irreposit iam CELS. l. 67* (-is decies *apud eundem*) et SEN. p. 222, 3 (*cf. etiam p. 223, 3; -is plus quam 35^{ie}*); de COLVM. v. p. 211, 25; utraque voce primus usus vid. APVL. (*cf. naturabilis iuxta naturalis apud eundem*). [confunditur in codd. c. rationabilis passim (v. l. 41), c. ratio QVINT. inst. 3, 6, 54 MART. CAP. 4, 354. *al. (falsa var. l. HIER. epist. 64, 18, 6 AVG. conf. 5, 3, 6. al.); falsa var. l. pro ratiocinalis RHET. Her. 2, 12, 18]*]*

I notione originaria i. q. ad rationem (ratiocinationem) pertinens: **A** vario respectu (neutr. pro subst. p. 222, 9. 15. 43. 223, 27. 224, 30, nisi masc. intelligere malis formis ambiguis); significatur: **1** qui (quod) ratione nititur, ratiocinatione utitur sim., sc. de animantibus eorumque partibus, actionibus (in sermone fere technico sec. gr. λογικός, quod *infra* multo saepius respondere scias, quam adnotavimus [*cf. testimonia l. 74. p. 223, 32. 38. 224, 4. 17. 25*]): **a** in medicina recipiuntur ii, qui potius conjectura, doctrina quam experientia nituntur: CELS. 1 prooem. 10 medici *quidam* rerum quoque naturae sibi cognitionem vindicarunt ...; post quos Serapion, primus omnium nihil hanc -em disciplinam pertinere ad medicinam professus, in usu tantum et experimentis eam posuit. 11 medicis aliis -em arte m, aliis usum tantum sibi vindicantibus (PS. SORAN. quaest. med. 6 medicinalis a. ... et conjecturalis et -is, est ...; -is, vero est in his, quorum causa dici potest *eques*. [*cod. Lond.*, -bilis Carnot.]). 13 qui -em medicinam profitentur (*antea*: corporum rerumque ratione comperta). 74). 51 id ipsum -e est, inter similia genera et morborum et remediorum cogitare, quo potissimum medicamento sit utendum. 57 *methodici* neque -bus (-bilis var. l.) se neque experimenta tantum spectantibus adnumerari volunt (*postea*: in conjectura rerum latentium nolunt esse medicinam]. item de ipsis medicis: 62 Themisonis ... aemuli ... magis etiam quam ulli -es sunt. *ibid.* -is alias. 63 si *remedium* a ratione tractum est, -is est medicus. *ibid.* qui se -em negat [*opp. empiricus*]). CAEL. AVR. acut. 3, 21, 216 *Serapion et Heraclides empirici -i[s] logicorum consentiunt curationi.* ANON. de philos. et part. 1. 205 (*item fere* ISID. orig. 4, 4, 1) *haeresis* *tertia logica*, id est -is, inventa est ab Hippocrate.

b in philosophia et inde apud Christ. respicitur natura animantis,

*sc. qui ratione praeditus est: a usu generali: SEN. epist. 113, 17 omnia animalia aut -ia sunt, ut homines, ut dii, *aut irrationalia* (124, 20 a. -bus [-bilis var. l.] ...), quibus datum est scire, quare *eques*. [*opp. in muto a.*] *al.* QVINT. inst. 7, 3, 23 [*loco interpol.*]. PS. APVL. l. 10. BOETH. Porph. isag. p. 4, 31 homo ... species quidem est -is a. *al.*; *de solo homine v. l. 32*). 124, 14 quattuor hae naturae sunt, arboris, animalis, hominis, dei: haec duo, quae -ia sunt, eandem naturam habent. QVINT. inst. 8, 6, 13 *tralationes* a -i ad -e et idem (*item var. l.*) de irrationalibus et haec invicem (*item pro subst. neutr. [nisi masc. l. 12] de animante*: PS. APVL. herm. 6 p. 271 quoddam animal non est -e; quoddam non -e animal. QVODV. prom. 1 prol. 1 quaedam ... -ia [-bilis var. l.] irrationalibus et sensata insensibilibus *praeferens deus*. CONC.^s IV 1 p. 64, 15 -is ... proprium est discretio bonorum et malorum. *al.*) TERT. anim. 16, 1 Plato bifariam partitur animam, per -e et per irrationalia (*respicitur τὸ λογιστικόν, e. g. rep. 439^b; item neutr. pro subst. de hac parte animae*: 16, 3 Plato soli deo segregans -e duo genera subdividit ex irrationali, indignativum ... et concupiscentivum ..., ut illud quidem commune sit nobis et leonibus, istud vero cum muscis, -e porro cum deo [*sim. HIER. in Ezech. 1, 6 l. 209*]. *al.*) AVG. agon. 8, 9 p. 111, 20 mundas animas -es ... deus curat, sive in ... angelis sive in hominibus (civ. 8, 14 p. 341, 11). civ. 11, 12 p. 478, 30 quod attinet ad -em vel intellectualem creaturam (14, 27 p. 56, 16 angelicas et humanae -i c. VEREC. in cant. 2, 8 l. 38 -is c. in quatuor ... dividitur nationes. *al. cf. l. 55*). *serm.* 198, 26 coll. Dolbeau 1996 p. 385 l. 583 vita ... -is et intellectualis, qualis est angelorum, qualis est hominum (vera relig. 301 CLAVD. MAM. anim. 1, 20 p. 71, 4). *al.* -is differentia per enallagen pro -ium d.: BOETH. in Porph. comm. pr. 1, 4 p. 11, 15 sub eadem d. plures frequenter species inveniuntur, ut sub -i deus atque homo. Porph. isag. p. 10, 10 dividitur ... animal -i et irrationali d. (gr. τὴν τοῦ λογικοῦ ... διαφορὰ). *al. apud eundem.**

B respiciuntur singulae species: **①** *homines eorumque multitudo (per subst. in imag. adhibita l. 49. 52. 59):* **Ⓐ** *vi sollemini:* SEN. epist. 41, 8 -e ... animal est homo (rem. fort. 2, 4 ego nescio me esse a. -e mortale? [*l. 1 secl. Rossbach vix recte* in *eadem definitione* e. g. QVINT. inst. 7, 3, 15 homo est a. mortale -e. PS. APVL. herm. 6 p. 271. VICTORIN. gramm. VI 188, 27 a. -e et mortale risus capax. *al.*) TERT. anim. 17, 11 homo a. -e dinoscitur, intelligentiae et scientiae capax. PS. APVL. Ascl. 37 ex ... divino dono *rationis* homo a. dictum est -e. et saepe). 118, 14 infans fuit, factus est pubes; ... ille ... irrationalis est, hic -is (*cf. 121, 14 cum -is nondum sit infans*). 121, 14 conciliari hominem sibi non tamquam animali, sed tamquam -i; ea enim parte sibi carus est homo, qua homo est. QVINT. inst. 5, 8, 7 (*species probationis*) *quidam* non est -is, nec homo est. 5, 11, 35 'non, si mutis finis voluntas, -bus quoque'; immo ex contrario: 'quia mutis, ideo non -bus' (*item pro subst.*: AVG. *serm.* 341A, 2 coll. Morin p. 315, 15 homo factus pecus, -e quiddam factum erat irrationalis. *al. cf. l. 9*). NOVATIAN. cib. IUD. 3, 4 *vitium magis* ... in eo, qui -is est, homine damnatur (*opp. irrationalis animal*). AVG. civ. 19, 15 p. 381, 17 *deus hominem* -em factum ad imaginem suam noluit nisi irrationalibus dominari [*gen. 1, 26*]. VEREC. in cant. 2, 2. *al.*) HIL. in psalm. 1, 14 l. 10 (*ad 1, 3 homo pius erit tamquam lignum*) lignum hoc ... non solum vivens, sed etiam -e est; -e autem in tantum, ut fructus det, det vero non confuse, non importune, sed tempore suo. PHILIPP. in Iob rec. long. 37 p. 743^b (*ad 37, 17*) quo *deo* -em terram perlante virtutes animi ... inardescunt (Ps. PROSP. vocat. gent. 2, 8, 13 t. vivens et -is et de gratiae iam imbre fecunda. GREG. M. in euang. 29, 2 l. 51). AVG. civ. 13, 20 p. 584, 26 *obedientia magna virtus est* -is creaturae sub creatore domino constitutae (contin. 4, 11 p. 152, 11 homo -is c. est. QVODV. symb. 1, 11, 1. *al.*) lib. arb. 3, 245 aliud est ... esse -em, aliud esse sapientem; ... sicut ... natura rationis praecepsum capit, sic praecepsi observationalis sapientiam. GREG. NAZ. *serm.* 45, 19 magisteriale baculum, quod -es oves convertit (CONC.^s I 3 vers. Tur. p. 144, 11 pastores boni et -ium o. greges. RVSTIC. Conc.^s I 4 p. 42, 31). *al.* **Ⓑ** *cum acumine de eo, qui ratione bene utitur sequens sapientiam:* *divinam (in explicazione sacrae script. de sapiente christiano, cf. distinctionem l. 57):* HIER. in Ier. 6, 25, 2 quod ... intulit 'semine hominum et semine iumentorum' (*Ier. 31, 27*), ad -es et simplices referre debemus (*item opp.*: 6, 51, 3 'homines et iumenta salvos facies' [*psalm. 35, 7*] ... -es quique et s. in Zach. 8, 10 l. 272 sive -es, qui appellantur homines, sive s., qui iumenta dicuntur). in psalm. 35 'homines et iumenta salvos facies, domine', -es quoque et irrationalis (*cf. vol. VII 2, 386, 57sqq.*). *item opp.* : CONC.^s I 3 vers. Tur. p. 158, 9 in praesepe [*Luc. 2, 7*] ... dei proponitur verbum, ... ut licentiam habeat -is et i. participari cibo salutis [*antea*: eloquentes et tardiloquos; gr. I 1, 2 p. 86, 18 λογικός τε καὶ ἀλογος]. *cf. p. 212, 4*). *saecularem philosophorum:* HIER. tract. in psalm. I p. 173 l. 185 si ... plus scire voluero, et hoc incipio perdere, quod credo: fideles dicimur, non -es (*item opp.*: II p. 427 l. 96 *credis, quod nescis*; considera, quid vocaris: f. utique, non -is).

(II) *hominum partes, qualitates, aetas*: (A) *adi.*: SEN. dial. 7, 13, 5 -em, ... sortitis naturam quae melius res quam ratio proponitur? ([,] -bilem falso edd. vet. quaedam]. AVG. civ. 22, 24 p. 612, 14 talium bonorum capacitas in n. -i divinitus instituta. trin. 12, 13, 20. al.). epist. 71, 27 altera *pars sapientis* est inrationalis, haec ... dolet; altera -is, haec ... intrepida est (71, 32 virtutem in p. nostri meliore, id est -i, positam esse. APVL. apol. 50, 7). 92, 4 quid turpius ... quam bonum -is animi ex inrationalibus nectere? (AVG. civ. 7, 13 p. 291, 8 genium dicit *Varro* esse uniuscuiusque a. -em. contin. 4, 11 p. 152, 11 LEO M. serm. 67, 1. al.). al. TERT. anim. 16, 6 bonum opus *concupisci* dicens apostolus (*I Tim. 3, 1*) -em concupiscentiam ostendit (cf. *ibid.* -is et indignatio, quae ex affectu disciplinae est). 22, 2 definimus animam dei flatu natam, immortalem ..., -em eqs. (carm. 12, 4 MAR. VICTORIN. adv. Arium 1, 20 l. 33 sq. PAVL. NOL. carm. 31, 296 -is vas animae. AVG. civ. 9, 2 p. 369, 30 -is et intellectualis. al.; *respicitur natura humana Christi* [cf. l. 40. p. 212, 38]: CONC.⁵ I 3 vers. Tur. p. 31, 25 factus est ... homo animatus a. -i. p. 130, 25 ex a. -i et carne ... humana [gr. *I* 1, 7 p. 98, 7 νοερᾶς. cf. *I* 5 p. 98, 20 rationabili]. al.). AVG. civ. 18, 18 p. 278, 12 mentem ... -em humanamque servari *in hominibus in bestias mutatis* (conf. 4, 15, 25 un. eccl. 5, 8 LEO M. serm. 47, 1 l. 34. al.). epist. 180, 2 ante -es annos, antequam quicquam iustum iniustumve ... capere possint *parvuli* (pecc. mer. 1, 19, 25 baptizatus parvulus, si ad -es a. veniens non crediderit. al.; cf. PS. PROSP. vocat. gent. 2, 23, 40 principia necdum -is infantiae). ord. 2, 12, 35 illud, quod in nobis est -e, id est quod ratione utitur et rationabilia vel facit vel sequitur, ... vidit esse imponenda rebus vocabula. BOETH. in Porphy. comm. pr. 2, 7 p. 97, 15 equus atque homo ... a se differunt -i atque inrationali qualitate (comm. sec. 4, 11 p. 268, 20 Porphy. isag. p. 8, 17). al. (B) *neutr. pro subst. significans partem animi ratione praeditam* (cf. p. 222, 15): SEN. epist. 92, 1 in hoc principali *animi* est aliquid inrationale, est et -e. 92, 6 *voluptatem admittentes* adicimus -i inrationale, honesto in honestum. TERT. anim. 14, 2 *Posidonius* a duobus exorsus titulis, principali quod aiunt ἡγεμονικόν, et a -i, quod aiunt λογικόν, in decem et septem *partes* exinde prosecut *animam*. AVG. anim. 4, 23, 37 spiritum hominis ..., id est -e nostrum, quo sentit atque intellegit anima (CLAVD. MAM. anim. 1, 10 p. 50, 14 -e[m] n. conaris abducere [-em tueret ed.]. DIONYS. EXIG. Greg. Nyss. creat. 12, 4 p. 362^D [gr. τὸ διανοητικόν]. MVTIAN. Chrysost. hom. 5, 5 p. 277ⁱⁿ. *in capite stat -e n.* [gr. τὸ λογιστικόν]. al.). in euang. Ioh. 23, 6 -e, quod mens dicitur. in psalm. 29, enarr. 2, 2 1.47 illud, quod λογικόν Graeci dicunt, nos dicimus -e, unde homo ratiocinatur. PS. ATHAN. dial. c. Apoll. 2 1.47 sq. pro -i inerat Verbum *Christo*. :: non; sed in -i inerat Verbum. al.

(III) *deus altaque caelestia eorumque partes, actiones* (cf. p. 222, 15): SEN. epist. 124, 14 hoc ... demum perfectum est, quod secundum universam naturam perfectum; universa autem natura -is est (cf. MIN. FEL. 19, 11 Chrysippus vim divinam -em, naturam et mundum, ... deum credit. ARNOB. nat. 3, 35 molem mundi ... animans esse unum sapiens, -e). TERT. carn. 17, 3 -i per virginem dispositione homine domino nascente ([2 ratio, quae praefuit, ut eqs.]. fug. 4, 3 divina et -is d.). adv. Marc. 1, 24, 1 deus sicut aeternus et -is, ita ... et perfectus (adv. Prax. 5, 2 -is ... est d., sc. *rationem*, i. λόγον, secum habens [cf. 5, 3 non sermonalis a principio, sed -is d.]. *de deis Platonicorum*: AVG. civ. 9, 13 p. 385, 18. cf. l. 73). 2, 22, 4 (*ad Is. 1, 11 sqq.*) condicionalem ... et -em ... recusationem *sacrorum* (sc. *non inconstantem*). adv. Prax. 5, 5 a -i ... artifice ... factus *homo*. AVG. civ. 4, 11 p. 162, 11 sidera vivere atque -es animas habere (7, 5 p. 280, 20 [e *Varrone*] per simulacrum *hominis* ... significari a. -em *dei*. 13, 17 p. 577, 6 animā ... -i vel intellectuali in tam magna mole corporis eius *mundi inclusā*. al.). 8, 16 p. 345, 7 daemones esse genere animalia, animo passiva, mente -ia ([*nisi intellegas neutr. pro subst.*; item 9, 8 p. 378, 23. al. sec. Apul. p. 213, 32]. 9, 13 p. 384, 14 daemones, cum sint a. -ia. ibid. p. 386, 12 pecus est a. inrationale atque mortale, angelus autem -e et inmortale. al.). conf. 12, 15, 20 prior omnium creata est quaedam sapientia ..., mens -is et intellectualis castae civitatis tuae (*antea*: intellectualis natura. *ad rem* cf. gen. ad litt. 4, 35 p. 136, 4 dies ... ille, quem deus primitus fecit, si spiritualis -isque creatura est, id est angelorum ... atque virtutum). EPIPHAN. SCHOL. Didym. in I Petr. p. 32, 24 (*ad 3, 22 angelis et potestibus et virtutibus*) superiora -ia ... ei *Christo* subiecta sunt (RVSTIC. c. aceph. p. 1197^C neque angelus neque quis ex s. -ium, [cf. vol. V 2, 1127, 44sqq.]. cf. EPIPHAN. SCHOL. Didym. in II Petr. p. 35, 23 qui inferior est omnium supernorum -ium). ORIG. in Matth. ser. 50 p. 109, 16 (*ad 24, 30 videbunt filium hominis venientem in nubibus caeli*) *vehitur* super nubibus animatis et -bus, ut ne sine anima et inrationabile esset vehiculum ([,] *nisi falso pro -bilibus*, cf. p. 213, 52). al. *ironice de Apolline vaniloquo*: CASSIOD. hist. 6, 44, 3 ridiculum oraculi, quo Julianus deceptus est, eos convenit devulgare, qui -em deum ... Pythium ... vocant (gr. *Theodore*. 3, 21, 3 λόγιον. vocem gr. *ad oracula spectantem male intellexisse vid. interpres*).

c in arte rhet. de genere quaestionis, quae ratiocinatione investigare

temptat naturam facti (saepe opp. legalis; *ad rem v. Martin, Antike Rhetorik*, 1974, 28sqq.; *in falsa var. l. RHET. Her. p. 204, 32*): QVINT. inst. 3, 5, 4 *quaestiones* in scripto sunt de iure, in non scripto de re: illud -e, hoc legale genus Hermagoras atque eum secuti vocant, id est *vouuzóv* et *λογικόν* (3, 6, 78. 3, 6, 86 quae tum *parum apte quattuor* generales status vocabam, in duo ... genera discedunt: -e et legale; -e simplicius est, quia ipsius tantum naturae contemplatione constat eqs. FORTVN. rhet. 1, 9 *genera controversiae sunt*: simplex -e, simplex legale, coniunctum -e eqs.; al.). 3, 6, 55 a quibusdam *de statu docentibus* ... divisa ratio est, ut status -es appellarent, quaestiones ... legales (3, 6, 56 alii -es s. tres putaverunt, an sit, quid sit, quale sit. 3, 6, 66 *olim* servabam tris -es s., conjecturam, qualitatem, finitionem, unum legalem. al. FORTVN. rhet. 1, 12 IVL. VICT. rhet. p. 6, 14. al.). 3, 6, 82 et -i parte et legali *iudicialium causarum*. SVLP. VICT. rhet. 2 p. 314, 9 thesis est ... res -em disputationem recipiens sine definitarum personarum circumstantia (p. 314, 10). IVL. VICT. rhet. p. 6, 16 *translatio* vel -is est vel legalis. AVG. rhet. 9 p. 142, 15 -es quaestiones sunt, quas Hermagoras logicas vocat eqs. (v. vol. VII 2, 1611, 19sqq.).

2 *quod de ratione agit, rationem significat sim.* : a in philosophia, de eius parte logica (huc spectat fort. GLOSS. II 441, 37 σύλλογος: -is, nisi ad l. 40 trahas coll. II 441, 38 σύλλογος: conlocatio, hoc conloquium): SEN. epist. 88, 24 est aliqua pars philosophiae naturalis, est aliqua moralis, est aliqua -is (89, 17 superest, ut -em p. philosophiae dividam [sc. *in dialektikήν et ὕποτοικήν*]. al. QVINT. inst. 12, 2, 10. PS. APVL. herm. 1 p. 265 p. -em, qua continetur ars disserendi. RVFIN. Orig. in gen. 14, 3 p. 124, 19. AVG. civ. 8, 10 p. 336, 1 p. -em sive logicam, in qua quaeritur, quoniam modo veritas percipi possit. al.). 89, 11 *Epicurei logicam spernentes tamen locum*, quem de iudicio et regula appellant, alio nomine -em, induxerunt (RVFIN. Orig. in cant. p. 76, 18. 77, 15). 89, 12 Cyrenaici naturalia cum -bus sustulerunt et contenti fuerunt moralibus (*item neutr. pro subst.* : 102, 4 quaeada ... moralibus -ia inmixta sunt). QVINT. inst. 12, 2, 19 *iuris quaestionum* pars ad -em, pars ad moralem tractatum redundat. APVL. Plat. 1, 3 p. 187 (*corrupte trad.* philosophiae membra ... naturalis, ... -is atque moralis (AVG. civ. 8, 7 tit. in logica, id est -i p.). AMBR. in Luc. prol. 2 triplicem ... esse sapientiam, quod aut naturalis sit aut moralis aut -is (RVFIN. Orig. in exod. 3, 3 p. 166, 12). BOETH. top. Arist. 129a30 -e ... est hoc problema, ad quod ratiocinationes fiunt et spissae et bona. al.

b in arte gramm., rhet.: a de specie coniunctionis (fere in iunctura coniunctio -is [subst. subaudiendo e. g. l. 47] *praeter species* -is l. 49. 57; subest gr. σύλλογος, v. e. g. Dionys. Thrax ars 20, 7, cf. l. 20 et ratiocinatus; explicatur l. 53. 59 et AVG. gramm. 7, 1 quasi ratiocinatur. *ad rem v. Charpin, Rev. Ét. Lat. 43, 1965, 396sqq.*): SACERD. gramm. VI 444, 25 potestas *coniunctionum* in quinque dividitur; sunt enim copulativa, disiunctivae, explicativa, causales, -es (sim. *afferunt eaedem species*: PROB. inst. gramm. IV 143, 27 DON. gramm. mai. 2, 15 p. 646, 17 CHAR. gramm. p. 290, 3. DIOM. gramm. I 415, 29 [416, 9 ratiocinativa; v. Dammer, Diom. grammaticus, 2001, 170]. al.). 446, 6 -es sunt duodecim: itaque, quoniam eqs. (sim. *enumerantur singulae*: PROB. inst. gramm. IV 144, 8 de -i specie; -is speciei coniunctiones sunt numero viginti tres hae: quamobrem ..., praesertim ..., item eqs. DON. gramm. mai. 2, 15 p. 646, 7 -es: ita, itaque, enim eqs. EXPLAN. in Don. gramm. IV 560, 26 [e Scauro]. al.). SERV. gramm. IV 418, 18sq. inter causales et -es *coniunctiones* hoc interest, quod ... utimur ... -bus, cum de ratione *loquimur nec de causa*; ... ratio est ..., qua utimur in faciendo (sim. *distinguunt e. g. POMP. gramm. V 267, 12*). IVLIAN. in Am. 6, 3 1.94 ut coniunctiva ista ... coniunctio, sc. et, ... vim -is coniunctionis obtineat, id est 'quia'. PRISC. gramm. III 93, 15 species *coniunctionum* sunt: copulativa, ... adversativa, abnegativa, *collectiva*, vel -is eqs. (l. v. gr. l. 40; de iisdem: 100, 15 c. vel -es sunt: ergo ...; hae enim per illationem colligunt supra dictum, hoc est ratione confirmant [cf. 101, 6 dicuntur ... illative]). al. β de genere locutionis (sc. *quod agit de ratiocinando?*): DIOM. gramm. I 440, 2 genera locutionum sunt quinque: -e, artificiale, historicum, glossematicum, commune.

3 *quod non casu neque sine ordine sim., sed ratione existit, ratione intellegi potest sim.* (huc vergunt actiones quaedam animantium supra allatae, e. g. l. 14. p. 223, 46. 51): a de iis, quae metiri, computare sim. possumus (in arte geom., grom., arithm. sim.): FRONTIN. grom. p. 14, 11 optima ... ac -is agrorum constitutio est, cuius decumani ab oriente in occidentem diriguntur. p. 15, 8 exprimi ... locorum ... veritas sine -bus lineis non potest ([biles, -ilibus codd.]. BALB. grom. p. 103, 9 *angulorum* inaequalitates -bus l. comprehendi ... possunt. p. 104, 11 quotiens flexuosa lineae -is, sive recta sive circularis, linea intervenit. al. apud eundem). BALB. grom. p. 98, 10 decumanus est longitudo -is. p. 100, 5 genera angulorum -ium (-bilium var. l.) sunt tria, rectum, (h)ebe, acutum. AGENN. grom. p. 20, 18 nisi definiamus numeros eorumque distantias ..., nullius ordinis modo *⟨numero⟩rum -ium gradus distinguamus*. p. 25, 19

manifestis ... rationi[bus] executionibus *geometria* declarat <rat>ionalium materiam. TYCON. reg. 5 p. 58, 22 elementorum, sc. siderum, -em cursum (-e, -bilem *codd.*). magnitudo -is est pars *geometriae*: ANON. de philos. et part. 1. 102 m. -em et irrationalem (*disting.* m. numerabilem). l. 106 m. -es sunt, quorum mensuram scire possumus, irrationales vero, quorum mensurae quantitas cognita non habetur. *eadem docent* CASSIOD. inst. 2, 6, 2 ISID. orig. 3, 11, 1. 3.

b de ceteris rationem suam exhibentibus: **a quamlibet:** TERT. fug. 4, 2 nihil ... a deo non bonum, quia divinum, quia -e. 4, 3 etiam illud *persecutionis* malum -e apud deum haberet (*postea*: bonum illud ratione contingere alicui). adv. Marc. 1, 23, 6 nulla res sine ordine -is potest vindicari. *ibid.* -is habebitur ... bonitas, si sine iniuria ... operetur (*de eadem saepius in eodem cap.*) 4, 19, 6 haereticici aut nudas et simplices voces coniecturis, quo volunt, rapiunt, aut rursus *condicionales* et -es, simplicitatis condicione dissolvunt (, *condicione vel causa peculiari positas*, cf. p. 223, 51 et 4, 19, 10 ex causae necessitate et condicione -i *indignatus est Christus [Matth. 12, 48]*). 5, 3, 10 si atrox videtur hoc, sc. *filiū dedisse maledictioni*, ..., si vero -e. orat. 15, 1 *sollemnia quaedam* affectata et coacta et curiosi potius quam -is officii. PS. CYPR. singul. cler. 36 *ut ii, qui contradicunt*, -e simul et certum recognoscant ... repulsorium (*affertur II Thess. 3, 6*). RVFIN. Orig. in num. 13, 4 p. 112, 10 ut haec, *quae num. 22, 1 sqq. narrantur*, non fabulosis et Iudaicis narrationibus, sed -bus et dignis divina lege possimus sensibus explicare (sc. *non allegoricis, de quibus agitur 13, 8 p. 119, 9 sqq.*). PROSP. in psalm. 149, 3 -is ... cantus (*antea: voces ... consonae*). ORIG. in Matth. ser. 52 p. 117, 11 *Israelitae* primum ... cum tubis -bus promovent castra (sc. *adhibitis ordinandi causa, num. 10, 2-6; opp. voces tubarum num. 10, 10, umbrae futurarum neomeniarum*). al. in arte logica, rhet., gramm.: MAR. VICTORIN. defin. p. 30, 23 partes pro speciebus ponit -is licentia est. p. 44, 4 species definitionis *χατ' ἀναλογίαν*, id est iuxta rationem, quae proportio dicitur, cum aliquid ... id esse dicitur, quod illud est alterum, propter -em similitudinem (*sublacet color q. e. proportionalis*). DIOM. gramm. I 420, 11 (*Varroni adscriptum, v. frg. 238 Funaioli*) articulata vox est -is hominum loquellis explanata (*opp. confusa vox animalium* est irrationalis. *aliter l. 14*). MART. CAP. 5, 544 qui ... quinque dixerit partes *orationis*, -em ordinem persequuntur; nam est exordium, narratio *eas*. BOETH. top. Arist. 162b27 *oratio*, si ex falsis quidem probabilibus *concludit*, ... -is est (*opp. prava*). al. **B naturalem, a deo creatore impositam:** TERT. anim. 43, 7 credimus ..., si quid est natura, -e aliquod opus dei esse; porro somnum ratio preeit, tam aptum, tam utilem *eas*. 43, 10 somnus tam salutaris, tam -is (cf. 43, 12 somni et ratio naturalis et natura -is). coron. 8, 4 respondeo admittens quidem utensilium communionem *inter gentiles et Christianos*, sed provocans eam ad -ium et irrationalium distinctionem (cf. 8, 5 ipso deo inspirante dantur *hominibus subsidia necessaria. in eadem re: 10, 9 distinctionem differentium -ium et irrationalium*). LACT. inst. 3, 17, 27 *corpuscula* coire tam disposite non possunt, quia non potest quicquam -e perficere nisi ratio (cf. ira 10, 25 quomodo ... sine ratione coeuntia possunt aliquid efficere -e?). al. *vergit in vim q. e. naturalis* (cf. p. 214, 41, 228, 30): HIER. in Ier. 3, 28, 2 (*ad 14, 6 in magna siccitate non erat herba*) *ut onagri claram lucem cernere nequeant* -bus subtractis cibis (cf. LIB. pontif. p. 17, 9 [*speciat ad I Tim. 4, 3 quos cibos deus creavit ad percipiendum*] quae esca ... -is et humana est). VINDIC. med. 27 superatione nutrimenti impeditur (sc. *nutrimentum; fel suppl. Wellmann*) et non potest ad digestorias vias seu -es pervenire (*sim. 32 p. 229, 9 per ... rationabiles vias, id est digestorias. cf. e. g. 30 naturales vias*).

B respicitur ratio acceptorum et datorum ineunda; technice in re publica administranda per masc. pro subst. (adi. non nisi p. 226, 34, vix p. 226, 30, 45, cf. falsas var. lect. p. 226, 23, 33) significatur is, qui curam agit rationum sive fisci sive rei privatae Caesaris tam Romae quam in provinciis (sc. *fere de procuratore a rationibus [cf. p. 226, 2, 17] vel summarum rationum [plur. -es de utroque p. 226, 4, 8, 45 sqq.]*; de -bus provinciarum p. 226, 26, 36, 58, 62 sqq., de decurionibus p. 226, 41; respiciuntur -is officiales l. 74. p. 226, 6, 20, 33; ad rem v. Hirschfeld, *Die kaiserlichen Verwaltungsbeamten*, 2¹⁹⁰⁵, 34 sqq.; notatur in titulus rat. *infra passim*, rati p. 226, 4). explicatur p. 226, 11, 38 nec non GLOSS. III 298, 6 (in cap. de magistratibus) *καθολικός*: -is (al. LYD. mag. 3, 7 *Ρωμαῖοι ... ὁπισσοὶ καλοῦσιν, δτι χατ' ἀντούς ὁπισσοὶ λέγονται, οἱ δὲ Ἐλληνες κ. [-κιανούς var. l.])* contra usum *technicum vertitur*: HERMEN. Celtis coll. 71 -is et dux (gr. *λόγιος* [cf. p. 227, 8?] καὶ ἡγεμών). GLOSS. III 362, 43 (in cap. de magistratibus) -is: *λογικός* (sed 42 consularis: *καθολικός [perperam pro ὑπατικός]*). cf. p. 217, 37.

1 sine determinationibus: CIL X 6092 (aet. imp. Flav., nisi rectius saec. II/III tribuit Weaver, Journ. Rom. Stud. 58, 1968, 111 sq.; lapis periit) Tertioli Aug(usti) lib(erti) proxim(i) rational(ium) et a commentaris provinciae Belgicae. XV 7740 (in fistula plumbea) imperatoris Antonini

Aug(usti) PII sub cur(a) Cl(audii) Secundini ra(tionalis) ([de eodem V 867, 11 a rationib(us) Aug(usti)]. item in fistulis: 7741 [a. 161/9]. 7742 [a. 169/80] sub cura rational(is) [nisi -(ium) et Privati Aug(usti) lib(erti) procuratoris]. XIV 5309, 22 [a. 222/35] rati(onalium) virorum perfectissimorum duorum). et saepius). VI 31053 Gamianus Aug(usti), sc. L. Veri, lib(ertus) *(adi)u(t)or* rationalis (9033 [saec. II/III] Felici ... adiutori -ium [de servo ut 34121, si recte suppl. a.]). EPIST. de aedif. (CIL VI 1585^b) 40 -es Seio (ad rem v. l. 44 sqq.). MARCIAN. cod. IUST. 9, 8, 6, 4 bona rei observantur ..., ut Severus et Antoninus litteris ad -es missis rescripserunt (cf. COD. IUST. 10, 5, 1 praescr. pars epistulæ imperatoris) Alexandri A(gusti) ad -es). COD. IUST. 1, 54, 2 (228) procuratores meos, id est -es, indicande multae ius non habere saepe scriptum est (item iuxta ponuntur: FIRM. math. 3, 3, 16 p. regum aut -es. HIST. AVG. Alex. 45, 6 p., id est -es, ordinare. COD. THEOD. 11, 7, 11 -es p. que. al. e. g. l. 24). CIL XI 1214 (a. 270/5) Valerius Sabinus *(p(erfectissimus) vir(r) rationalis)* ([de eodem V 6421 v. p. -i]. VI 1587 [saec. III²]. 31380 [saec. III ex.] Geminus Festus v. *(p.)* -is [de eodem 31384 a (rationibus)]. al. e. g. l. 4. 51). COD. IUST. 3, 22, 5 (a. 294) *ut causae ad -em vel magistrum privatæ rei ... remitterentur (iudicium distinguuntur l. 21 et EDICT. imp. Constant. [CIL III 12043] 47)*. EDICT. imp. inc. (CIL III 13569; saec. IV in.) 26 (in) officio rationa(l)is et privat(a)e magistri vel etiam procuratorum *(u)triusqu[a]e oficij* (COD. THEOD. 5, 15, 20 [a. 366] possessores pensionem officio -is adsignent. AMM. 28, 2, 13. COD. IUST. 10, 19, 6 [a. 398] -is ... officium [-e var. l.]. al. *de munere*: DIG. 1, 19 rubr. de o. procuratoris Caesaris vel -is [disting. l. 1, 18 rubr. de -o praesidis]). LACT. mort. pers. 7, 4 multi praesides et plura officia vexabant cives in provinciis ..., item -es multi et magistri et vicarii praefectorum. COD. IUST. 3, 26, 5 (a. 315) ad fiscum pertinentes causas -is decidat. FIRM. math. 3, 11, 17 *Venus faciet exactores imperatorum, qui annuas fiscalium praestaciones repeatant, discussores, -es, et qui magna negotia tractare consueverunt (, distinximus, -es adi. intelligitur vulgo contra usum vocis; ceterum dignitates distinguuntur: COD. THEOD. 11, 30, 45 pr. cum post sententiam discussoris vel -is fuerit provocatum. 11, 36, 29). COD. THEOD. 8, 4, 7 beneficiarii vel officiales -is (ex -es correxit ipse scriba cod. R; adi. -es exhibet IUST. 1, 3, 4 pr., quod confirmatur versione gr. Collect. tripart. 1, 3, 4 καθολικάνοι cf. l. 60)* 10, 9, 1 (item IUST. 10, 10, 3 pr.) sollemiter per comitem rerum privataram, dein -es in singulis quibusque provinciis commorantes incorporatio *bonorum fiat* (explicatur GLOSS. iurispr. μαγιστρουν P 10 ὁπισσούλι [i. -oi?]: οἱ ... τῶν βασιλικῶν πραγμάτων προνοοῦντες). INSCR. christ. urb. ROM. 5193 Simplicius ex -bu(s) (de plur. v. vol. V 2, 1102, 47 sqq.; cf. infra l. 54). al. in *lusu verborum de decurionibus*: CASSIOD. var. 6, 24, 2 (curialibus civitatis Neapolitanæ) ratio motus vestros componat, qui -es vos esse cognoscitis (sc. *tributa solventes*). **2 accedit gen. vel pron. poss.:** EPIST. de aedif. (CIL VI 1585^a) 11 secundum litteras Aeli Achillii, Cl(audi) Perpetui, -ium *(tuorum)* (suppl. sec. 1585^b, 2 exemplaria litterarum -ium dominorum (nostrorum) scriptarum *eas*; respic. Achilles a rationibus et Perpetius procurator summarum rationum, v. Pflaum, *Les carrières proc. équestres I*, 1960, 517). COD. IUST. 4, 12, 2 (a. 287) -is noster, si res, quae a fisco occupatae sunt, dominii tui esse probaveris, ius publicum sequetur (10, 3, 4 [a. 290]. 2, 36, 3, 1 [a. 294]. al.). CIL VI 1132, 10 (a. 293/305) Valerius Honoratus *(vir) p(erfectissimus) rationalis summae r(ei)* (INSCR. Année Épigr. 2001 n. 237 [Rome; saec. IV in.]. CIL VI 1145, 8 [a. 312/24]. al.; cf. -is summarum: CIL VIII 8484 [saec. III ex./IV in.] Titus Attilius ex -bu(s) summarum urbis Rom(ae) [cf. l. 40]). COD. THEOD. 10, 1, 7 praescr. Not. dign. occ. 11, 10 [3 sub dispositione ... comitis sacrarum largitionum] -is s. Pannoniae secundae. al. e. g. l. 63). 1133 (a. 293/305) Tacitus Felix *(vir) p(erfectissimus) rationalis summae p(rivatae)* (1704, 9 sqq. [a. 325/37] -i privat(a)e, vicario summae rei rationum, -i vicario per Gallias. COD. THEOD. 1, 11, 2 ad -es p. rei. 8, 7, 6 de ... officialibus -is rerum p. Not. dign. occ. 12, 8 [3 sub dispositione ... comitis rerum p.] -is rei p. per Italiam. al.). III 6585 Constantino ... Augusto Arrius Diotimus *(vir) p(erfectissimus) rationalis Aegypti* (cf. Not. dign. or. 13, 12 comes et -is summarum Aegypti). COD. IUST. 3, 26, 8 (a. 358) praesente -i vel procuratore domus nostrae (SYMM. rel. 41, 6 -es augustissimae d.). Not. dign. occ. 4, 9 (2 sub dispositione ... praefecti urbis) -is vinorum. al.

II notione deflexa: **A sec. usum peculiarem vocis gr. λογικός fere i. q. spiritualis** (v. quae p. 216, 14 sqq. monuimus; *huc trahere possis imag. supra p. 222, 31 allatas*): VET. LAT. ROM. 12, 1 (cod. 77. al.) obsequium (v. p. 216, 26). I PETR. 2, 2 (Hier. in Is. 17, 60, 4. al. sim. VVLG.) quasi ... parvuli -e et absque dolo lac desiderate (-es, -bile(s) var. ll. Vulg.). IREN. 4, 16, 3 deus manna cibavit eum *populum*, uti -em acciperet escam (affertur deut. 8, 3 non in pane solo vivet homo, sed in omni verbo dei). HIER. hom. Orig. in Ier. 2, 12 p. 300, 10 sq. (*spectat ad Ier. 51, 8*) ut deus nobis det resinam -em, et de -i resina discamus ... malagma imponere. 5

p. 629^C si intellexisti exemplum *nubium naturalium*, considera nunc nubes -es: Moyses nubes erat *eas*. ([Migne gr. 13, 341^C τὴν νοητὴν νεφέλην]. PHILIPP. in Iob rec. long. 37 p. 742^C miraculorum dei futura mysteria, quae per n. -es operatus sit. *ibid.* p. 742^D [postea: apostolicas n.]). PROCL. laud. Mar. 2 beata Maria ..., -is secundi Adam (*sc. Christi*) paradisus, opificium unionis naturarum. EPIPHAN. SCHOL. Didym. in I Petr. p. 31, 17 -es pecunias (*opp. sensibilibus p.*). *al.*

B sec. gr. λόγιον, λογεῖον (quae infra respondere scias) de ornatu pectorali, quo distinguebatur vestimentum summi sacerdotis Iudeorum (*sc. neutr. pro subst. fformae masc. vel fem. trad. l. 50, 69*] praeter adi. l. 46 [*cf. p. 217, 36*; quomodo cum voce q. e. ratio coniungatur, v. l. 23 sq.; ad rem v. Noth, *Das AT Deutsch V, 1959, 181sqq.*):

1 explicationes (aliter 2bβ): HIER. epist. 64, 16, 1 hebreia vocatur 'hosēn', graece 'λόγιον', nos 'e' possumus appellare, ut ex ipso statim nomine scias mysticum esse, quod dicitur; pannus est brevis, auro et quattuor textus coloribus ...; intexti ei duodecim lapides *eas*. (*item describitur*: EVCHER. instr. 2 l. 359 logium, quod et -e, pannus exiguis *eas*; *ceterum*: AVG. quaest. hept. 2, 116 quod Latini -e interpretati sunt, inopia linguae fecit; Graecus enim habet λ., non λογικόν; ... interpres nostri *alibi* λ. 'eloquium' interpretati, hic magis a ratione dictum putantes -e appellaverunt. CASSIOD. Ios. antiq. 3, 163 essin [gr. ἐσσίν], quod graeca lingua λ., latina -e significat. *al.* 64, 18, 6 pulchre ... hoc ipsum, quod in medio *vestis sacerdotalis* est, appellatur -e; ratione enim cuncta sunt plena et terrena haerent caelestibus *eas*. (AVG. l. 20; *cf. l. 55, 63 bis, 68*). CASSIOD. Ios. antiq. 3, 217 Graeci, qui nostras sollemnitates honorant, eo quod nihil in his contradicere valeant, essin -e vocant (l. cf. l. 13, 21).

2 exempla usum illustrantia: **a in sacris scripturis** (alias versiones Vet. Lat. v. sub vocibus emerito, logium, manuale): VET. LAT. exod. 28, 22 (Aug. quaest. hept. 2, 116, *sim.* VVLG.) facies super -e fimbrias complectentes, opus catenatum de auro puro. 28, 24 (Aug. loc. hept. 2, 122) pones super -e iudicii fimbrias ([gr. λόγιον τῆς κρίσεως, ut ceteris locis; om. Vulg.]. 28, 29 [*ibid.* 2, 121, *sim.* VVLG.] sumet Aaron nomina filiorum Israhel super -e i. 28, 30 [Aug. quaest. hept. 2, 117, *sim.* VVLG.] impones super -e i. demonstrationem et veritatem. VVLG. exod. 28, 15. *cf. l. 69, 75*). 39, 8 (Eucher. form. 9 l. 1032, *sim.* VVLG.) fecerunt -e opere textili secundum opus superumeralis. VVLG. exod. 28, 4 haec ... erunt vestimenta, quae facient: -e et superumerale *eas*. lev. 8, 8 Moses Aaron pontifici umerale inposuit, quod adstringens cingulo aptavit -i, in quo erat doctrina et veritas. *al.*

b apud ecclesiasticos: **a usu communi:** HIER. epist. 64, 8, 1 vestes eius *pontificis* et -e pectoris (LEO M. serm. 57, 2 *Caiphas* scidit vestimenta sua [Matth. 26, 65] ...; ubi est, Caipha, -e p. tui? VITA Hil. Arel. 25 l. 37 [8 vidit se tunicae Aaron ... tegmine decoratum] -e micuit p., fulsit logium pietatis, iustitiae byssinum, continentiae cingulum. *cf. l. 73*). 64, 15, 3 locus futuro -i derelictus est in superumerale. QVODV. prom. 2, 3, 5 l. 13 quadratram ... fibulam -em sacerdotis in pectore conlocandam. EPIPHAN. Avell. 244, 4 poposcisti ... de lapidibus, qui in superumeralis -i pontificis ... apponi praecepti sunt, ut nomina eorum ... exponam. CASSIOD. Ios. antiq. 8, 93 p. 225 rex fecit stolas ... sacerdotales ... et superumerales et -es (*pro -e?* gr. sing. σὺν ... λογίῳ). *al.* **B in interpretatione allegorica** (*cf. l. 43*): HIER. epist. 64, 18, 4 -e in medio positum terram edisserunt *Hebraei* ...; duodecim lapides ... zodiacum interpretantur (*cf. CASSIOD. Ios. antiq. 3, 185* -e ... in medio superumeralis in modum terrae constituit). 64, 20, 2 superumerale, quod -i copulatur, ut ... haereant sibi invicem ...; ratio enim operibus et opera ratione indigent (*sim. 64, 20, 6* in Ezech. 41, 1. 1197 umerale cum -i stringitur, ut ratione opera compleantur. *cf. l. 74*). 64, 20, 3 -e duplex ... simplex et mysticum, ... quattuor ordines *lapidum habens*, quas quattuor puto esse virtutes ..., vel quattuor euangelia (*sim. ISID. expos. in exod. 59, 7. 8*). 64, 20, 4 ob id in -i veritas est ..., ut noverit *pontifex*, quae docenda sint, et manifestatio atque doctrina, ut possit instruere alios (*cf. RVFIN. Orig. in lev. 6, 4 p. 365, 20* impunitur -i et manifestatio, ut possit *pontifex* respondere omni poscenti se rationem de fide. EVCHER. form. 9 l. 1031 -e doctrinae vel rationis a pectori declaratio. *sim. al.* *cf. l. 70*). tract. in psalm. I p. 279 l. 113 (98 credentes vestimentum esse Christi) si quis ... -e est, quod dicitur λόγιον, iste non est alibi nisi in pectore (*item fere l. 115*). RVFIN. Orig. in exod. 13, 7 p. 278, 21 hoc quod dicitur logion, id est -e, quod in pontificis pectori collocatur, formam habet sensus rationabilis, qui in nobis est. HESYCH. in lev. 8, 4 p. 876^C superlogium ... -e[m] iudicii appellavit; secundum -e enim Christi, id est doctrinam, praedicatio iudicii futuri regitur. *al.* **γ in imag. vel translate de animo viri docti vel iusti, pii sim.** (*cf. l. 44, 68*): HIER. epist. 64, 22, 2 de veste pontificis haec ... dictavi, quae ... diurna in -i (-bili var. l.) pectoris mei lectione congesseram. GREG. M. epist. 6, 63 l. 30 piis vacemus operibus, virtutibus polleamus, fulgeat in nostro pectore -e iudicii cum superumeralis actione coniunctum (*cf. l. 55*).

adv. ratiōnāliter. aliter ac rationabiliter legitur admodum raro; voces confunduntur l. 16 (cf. l. 9; in var. l. falsa p. 217, 47, cf. p. 218, 17).

i. q. modo rationali, cum respectu rationis (iuxta verba praeter l. 32): **1 usu adv. minus solito et vigente respectu ipsius mentis ponitur fere pro abl. instr. ratione, i. per mentem** (*cf. p. 220, 54*): SEN. epist. 109, 11 hominem movere -r non potest nisi homo (*quae seq.*, v. p. 177, 7). CONC.^S II 3, 2 vers. ant. p. 10, 9 quod ex ea *Maria virgine genitum est sanctum corpus -r animatum* (*item RVSTIC. ibid. et II 3, 1 p. 85, 13 [-biliter vers. ant.; cf. eadem varietate RVSTIC. Conc.^S I 3 p. 22, 27]*; *gr. e. g. I 1, 1 p. 28, 21 λογικῶς*. *cf. Conc.^S I 5 p. 51, 21 cum ratione, p. 340, 2 animatum anima rationabili).*

2 usu adv. communi -r significat qualitatem actionis, condicione, sc. quale sua ratione fit (est), ratione intelligi potest (*cf. supra p. 224, 63 sqq.*): **a generatim:** HYG. grom. p. 133, 7 (132, 20 limites ... appellati a limo, id est antiquo verbo transversi) omnis ergo huius ... recturae longitudo -r limes appellatur (-biliter, -alis var. ll.). TERT. anim. 16, 5 *in rationali tribuit Plato indignativum et concupiscentivum*, quae certi sumus in domino -r decucurisse; indignabitur deus -r, quibus scilicet debet, et concupiscet deus -r, quae digna sunt ipso. adv. MARC. 1, 23, 1 exige rationem bonitatis *dei*, quia nec aliud quid bonum haberit liceat, quod non -r bonum sit. 2, 9, 8 liberum arbitrium a deo ... -r adtributum *hominis*. adv. PRAX. 3, 1 trinitas -expensa (*opp. unitas irrationaliter collecta*). scorpi. 7, 1 (*sec. prov. 9, 2*) *deus sapienter ... iugulavit filios*, dum in vitam, et -r, dum in gloriam. VEREC. in cant. 2, 27 l. 53 sanctos ac -r institutos ... homines (*opp. delinquentes*; *cf. e. g. p. 217, 11*). **b speciatim c. respectu:**

doctrinae Augustini de conditione mundi (v. p. 197, 63) *vergit in vim q. e. spiritualiter, causaliter*: AVG. gen. ad litt. imperf. p. 481, 1 ut prius incorporeae naturae -r a veritate impressum sit, quod corporaliter inprimetur, ut caeli fieret firmamentum. *naturae ratione ordinatae* *vergit in vim q. e. naturaliter* (*cf. p. 225, 48*): VINDIC. med. 25 p. 224, 14 debiles ... nascuntur, eo quod ipsum semen invitum moveatur, non ut pingue -r, sed aut cholericum aut aquosum *eas*. *deriv.*: rationalitas; *cf. rationabilis.*

compos. : corrationaliter (*i. e. ἀναλόγως* [*cf. supra p. 225, 31*]; *inde corrationalitas*, irrationalis).

ratiōnālitās, -atis f. a rationalis. [saepius in falsa var. l. pro rationabilitas, v. p. 220, 64.] **i. q. status rationalis, condicio eius, qui ratione praeditus est:** TERT. anim. 38, 6 (*inter animae condiciones*) immortalitatem, -em, sensualitatem, intellectualitatem, arbitrii libertatem. BOETH. in herm. comm. sec. 2, 7 p. 158, 6 (*antea*: homo rationalis est) quoniam -s huiusmodi est, quae in natura sit hominis (-bilitas var. l.; *cf. p. 221, 11*).

ratiōnāliter v. rationalis.

Grossardt.

ratiōnārius, -a, -um. a ratio. [vix recte suppl. CIL VIII 14399 (saec. VI) (... ratione)arium domus dibine (*i. divinae*), v. Durliat, *Les dédicaces ... dans l'Afrique byz.*, 1981, 78 sqq.]

i. q. ad rationes pertinens; usu non nisi pro subst. significatur:

1 scriptum, quo proponuntur rationes imperii (neutr. pro subst., nisi subaudias e. g. libellus vel liber coll. vol. VII 2, 1263, 77 sqq. 1277, 5 sqq., ut sit masc.): SVET. Aug. 28, 1 *de reddenda re publica cogitavit*, cum ... magistratibus ... accitis -um imperii tradidit (*ad rem cf. e. g. 101, 4 breviarium totius imperii, quantum militum sub signis ubique esset, quantum pecuniae in aerario eas. Cal. 16, 1 rationes imperii ab Augusto proponi solitas*). **2 officialis, a quo tractantur rationes numerorum militarium, numerarius (masc. pro subst.; ad rem v. Enßlin, RE XVII 1300 sq.):** AMM. 15, 5, 36 de pecuniis interceptis interrogato Remigio etiam tum -o apparitionis armorum magistri peditum (*sim. appellatur per appos. : 18, 5, 1 Antoninus ... -us apparitor Mesopotamiae ducis, tunc protector*).

[**ratiōnātio, ratiōnātūs** falso pro ratiocinat-, ubi v.]

?**ratiōnātor**, (-ōris) m. [potius a ratiocinator, sc. forma corrupta, quam a ratio, nisi forte derivatum est a verbo vulgari *rationare (*cf. it. ragionare, francog. raisonner 'cogitare'*). Mei.] NOT. Tir. 42, 21 -r (-tur cod. K. al.; seq. 42, 22 ratiocinator [-tur K. al.]). [falsa var. l. pro ratiocinator CONC. Carth. a. 345/348 Canon. Hisp. III p. 294 l. 149. 154 EVSEB. GALLIC. hom. 51, 9 l. 148 Ps. ASPER gramm. V 547, 13.]

*i. q. ratiocinator, sc. de eo: qui bene cogitat, intellegit sim. : ISID. orig. 10, 235 (ex Aug. p. 207, 67 ironia neglecta) -r dictus vir magnus; quia (qui var. l.) de omnibus rebus ... possunt reddere rationem (*inde GLOSS. V 141, 37 et GLOSS.^L I Ansil. RA 247 [-ci nat- restit. ed.]*). ?*qui rationes conficit, sc. de ministro*: GLOSS. V 387, 8 (*item GLOSS.^L Corp. R 15*) -o(r): ambaet (anglosax., amb(a)ect var. ll.; *huc traximus cogitantes e. g. de canone conc. p. 207, 42; vix recte Pheifer, Old English glosses ...*, 1974, 117 n. 866, *qui refert ad Oros. p. 205, 60*).*

rationēburgius v. rachine-.

[**ratiōnō(r)** falso pro ratiocinor, q. v.]

Duursma-Bk.

1. ^oratis, -is f. [subest fort. *(^o)rə₁-ti- a radice *(^o)re₁- ‘remigare’, cf. *imprimis lat.* rēmus, *ceterum theod.* vet. ruota, *island.* vet. rōða ‘virga, pertica’ (< *(^o)ro₁-ti-), *lat.* rētae ‘arbores in fluminis alveo extantes’ (< *(^o)re₁-ta₂-). v. *Walde-Hofmann II* 420; *de Vaan, Etym. Dict. of Latin, 2008, 514sq. Mei.*] *de origine*: VIRG. gramm. epit. 11, 1, 6 ‘ra’ portatrix ... in latinitate philosophica interpretatur, unde et naves, quae portant, -es dicuntur. NOT. Tir. 110, 20 -is. *de genere*: DVB. NOM. gramm. V 589, 17 -is generis feminini est. *de formis*: testatur nom. sing. -es PROB. cath. gramm. IV 29, 10 ‘tes’ latina ‘tis’ faciunt generativo, -es -is (*inde sim.* SACERD. gramm. VI 480, 10), *abl.* sing. -i iuxta -e CHAR. gramm. p. 58, 13 DIOM. gramm. I 306, 21. *apud auctores trad. vel restit. nom. sing.* -es VAL. FL. 8, 331 (-is *edd.*). VEN. FORT. carm. 6, 8, 20 (cf. *et var. lect. e. g.* PROP. 4, 6, 23), *acc. sing.* -im HYG. fab. 125, 17, *abl. sing.* -i CATULL. 64, 121 -i[s]. CAEL. I. 51, *acc. plur.* -is VARRO ling. 7, 23 (*sed -es ibid.*). ELEG. in Maecen. 1, 42 (-es *var. l.*, *ut LVCAN.* 2, 676 [v. *ed. Badali, 1992*]). *de HOR.* carm. 4, 8, 32 et PROP. *passim sine adn. discrepant edd.*) *de notione v. l. 6. 36sqq. p. 230, 46sqq.* legitur *imprimis in versibus inde a NAEV.*, PLAVTO, ENN. (v. *infra sub II;* *saepissime inde a VERG.*), *in prosa orat. inde a CIC., CAEL., CAES., VARRONE, maxime apud rerum gestarum scriptores.* [venet. (trident.) ra (*plur. rai*), francog. helv. (Berne) rais, vasc. (Béarn) rad, prov. vet. rat, *langued.* (Tolosae) rach, cat. rai^g, hisp. vet. rades (*plur.*); notionibus peculiaribus: abrut. rat^g ‘insula amnica’ (Giammarco, Lessico etim. abruzzese, 1985, s. v.), francog. vet. ré, prov. rat ‘rogus’, comit. (Petit-Noir) r̄e ‘fascies cannabinis torrendi causa colligati’, francog. rat, ras ‘ponto ad naves reficiendas adhibitus’. cf. M.-L. 7088. Wartburg X 118sqq. Coromines VII 47sqq. Schd.-Cr.] *[confunditur in codd. c. pars LIV. 21, 28, 7 (restit. PETRON. 114, 3 AMM. 31, 5, 3); fort. recte coni. Hermannus pro t̄rectem loco valde corrupto PACVV. trag. 333; dub. trad. AVSON. 27, 20^b (415 S.), 31.]*

indicatur navigium (nec non usu inde derivato res ei similes vel ad id pertinentes p. 232, 39sqq.): **I** notione originaria indicatur compages quaedam rudis, tignis sim. iunctis composita (gr. resp. saepe σχέδια, quae vox tamē etiam pertinere possit ad p. 231, 64sqq., quo fort. transferas e. g. p. 230, 15sq.; opp. vel disting. navis l. 48. 55. 67. p. 230, 9. 20. al., navigium p. 230, 8, linter l. 63. p. 230, 29 [*cf. p. 230, 21*; temere facta dicitur e. g. l. 59sq. 72]): **A** definitiones grammaticorum sim.: VARRO ling. 7, 23 (*antea p. 230, 47*) -is enim, unde hoc tralatum, illi ubi plures mali aut asseres *(iuncti aqua ducuntur)* (*suppl. e SERV. auct. Aen. 1, 43*). FEST. p. 273 (*suppl. e PAVLO*) -e(s vocantur tigna ... colligata), quae per aquam agantur; quo quidem vocabulo interdum etiam na^ves significantur (*affert AFRAN. p. 230, 62*). SERV. Aen. 1, 43 -es abusive, ‘naves’; nam proprie -es sunt conæxes invicem trabes. ISID. orig. 19, 1, 9 -es primum et antiquissimum navigii genus et rudibus tignis asseribusque consertum. GLOSS. -is: σχέδια. -em: ὀλχάδα. -es: naves, proprie ligna, quibus rusticæ profunda fluminum transeunt. II 408, 61 πλάτη ἐν ᾧ διαπλέομεν: palmula, -is. GLOSS.^L II Philox. RA 39 -is[os]: ταρσός. al.

B usus auctorum: **1 exempla varia:** CIC. Verr. II 5, 5 cum aut -bus aut navibus conarentur fugitiivi accedere (*respicitur transitus freti Siculi, ut ibid. ne -bus coniunctis freto fugitiivi ad Messanam transire possent.* CAEL. or. frg. Quint. inst. 6, 3, 41 quo modo Laelius transierit, utrum -i an piscatorio navigio, nemo sciebat. SALL. hist. frg. 4, 31. FLOR. epit. 3, 20, 31 -es ... ex trabibus et dolia conæxa virgultis). Tusc. 1, 73 tamquam in -e in mari inmenso nostra vehitur oratio (*sunt qui locum corruptum putent;* cf. Plat. Phaedo 85^D σχέδιας). CAES. Gall. 6, 35, 6 Sugambri transeunt Rhenum navibus -busque. VARRO ling. 5, 43 *per paludes ad Aventinum* ex urbe advehabantur -bus. 5, 44 (*explicatur iunctura q. e. quadrans ratitus, ut aliis locis; v. p. 234, 1sqq.*). SALL. hist. frg. 2, 110 omnia sacra corpora in -is imposuisse (CVRT. 7, 9, 2 in praeparatis -es exercitum imposuit). 3, 6 classe ... temereque textis ra^tibus ex)ercitum transdu(xit) (AMM. 25, 8, 2 [c]ratibus temere t. cf. p. 232, 43 et 31, 5, 3 -bus [part- trad.] transiere male contextis). VERG. catal. 13, 24 propter Thybrim ..., ubi adpulsae -es caeno retentæ sordido stant in vadis. PROP. 1, 14, 4 *per undas Tiberis* modo tam celeres ... currere linters, et modo tam tardas funibus ire -es (cf. Ov. trist. 4, 1, 8 adverso tardam qui trahit amne -em). LIV. 1, 37, 1 accensa ligna et pleraque in -bus impacta sublicis cum haerent (l. del. pars edd.; cf. Dionys. ant. 3, 56, 1 σχέδιας). item portantur ligna: VITR. 2, 9, 14 larix aut in navibus aut supra abiengnas -es conlocatur. VET. LAT. III reg. 5, 9 [cod. 116] ponam illas træbes rat(es) [gr. 5, 23 σχέδιας, VVLG. componam ea ligna in -bus]. II par. 2, 16 [cod. 109] perducemus ea ... in -bus [gr. σχέδιας, VVLG. adplicabimus ea -bus]. HIER. in Am. 1, 9 1.402). 5, 35, 2 Pado -bus trajecto (21, 56, 8 cum ... -bus Trebiam traicerent. cf. structuram -bus exercitum traici sim.: 7, 17, 8. 21, 27, 5 raptim caesa materia -esque fabricatae, in quibus equi virique ... traicerentur. al.). 21, 28, 8. perioch. 110, 5 Opitergini ... -e sua ab hostibus navibus clusa eqs. (agitur de eisdem: LVCAN. 4, 420 -em vacuae sustentant undique cupæ. 4, 571. al.

QVINT. inst. 3, 8, 23 in -e Opitergina circumventi. FLOR. epit. 4, 2, 32). VAL. MAX. 3, 2, 23 -e transvectus (cf. l. 12) est Scaeva in scopulum (*de eadem -e ibid. iterum; cf. Cass. Dio 37, 53, 2 σχέδιας*). CVRT. 7, 8, 7 tanta alacritate militum -es iunctae sunt, ut ... XII milia effectae sint (SIL. 5, 553. cf. p. 229, 49; aliter l. 29sq.). 7, 9, 5 rex ... -em solvit et in ripam dirigi iussit (8, 13, 11 instabiles -es nec d. ad ripam nec tuto adiplicari posse credebant). ibid. ut ne adiplicari quidem terrae -es possent (7, 9, 9. 8, 13, 11 *supra*). 8, 13, 23 naviis -busque desertis. al. PLIN. nat. 3, 53 fluvius træbibus verius quam -bus meabilis. 7, 206 nave primus in Graeci- am ... Danaus advenit; ante -bus navigabatur (cf. QVINT. inst. 10, 2, 7 [*antea: si nemo plus effecisset eo, quem sequebatur*] -bus adhuc naviga- remus). 8, 16 elephanti travecti sunt -bus, quas doliorum consortis ordinibus Metellus inposuerat (cf. l. 2). 12, 87 mercantes ... cinnamomum ve- hunt per maria vasta -bus, quas neque gubernacula regant neque eqs. 35, 76 est Pamphili pictoris Vlixes in -e (cf. p. 231, 8 et HYG. fab. 125, 17 facta -e Calypso ... eum dimisit, eamque -im Neptunus fluctibus disiecit). al. FRONTIN. strat. 1, 7, 2 *cum Hannibal non navium aut materiarum, quibus -es construerentur (constern-, contin- al. codd.), copiam haberet.* FLOR. epit. 3, 8, 3 ascendere Balearicos ... inconditas -es. EDICT. praet. dig. 47, 9, 1 pr. ex ... naufragio -e nave expugnata quid rapuisse. VLP. dig. 4, 9, 1, 4 de exercitoribus -ium, item lyntrarii nihil cavetur. EPIST. Alex. p. 218, 17 -bus ex arundine factis. al. **2 -es in pontem vel aliam structuram natantem sim. iunguntur (fort. addere possis loca quaedam ad transitum fluvii supra allata, e. g. p. 229, 71sqq.):** CIC. Att. 9, 12, 1 -bus ... exitus portus teneri (*in obsidione Brundisii ut: 9, 13, 1. CAES. civ. 1, 25, 6 -es duplices ... e regione molis Caesar conlocabat. 1, 25, 8 alias ... -es iungebat. 1, 26, 1 ut -es Pompeius perrumperet.*) CAES. Gall. 1, 8, 4 (*de transi- tu Rhodani*) navibus iunctis -busque compluribus factis. 1, 12, 1 Ararim Helvetii -bus ac lintribus iunctis transibant (civ. 1, 25, 8 l. 27. LIV. 21, 27, 6 exercitus -bus iunctis, traiectus [sunt qui ‘iungendo facitis’ intellegant; cf. l. 4]. cf. flumen -bus iungi: LIV. 21, 47, 2 ut -bus, quibus iunxerat flumen, nondum resolutis ... copias traiceret. 21, 47, 6 vix locum -e iungendo flumini inventum). LIV. 21, 28, 7 -em ... a terra in amnum porrexerunt. 21, 28, 8 elephanti per stabilem -em ... transgressi sunt. 21, 47, 3 (*antea l. 31*) Hannibal Romanos segniter -em solventes cepit (item sing. de -ium ponte ibid. iterum et l. 32). TAC. ann. 12, 56, 2 cincto -bus ambitu naumachiae. ibid. in -bus praetoriarum cohortium manipuli turmaeque adstiterant. 15, 37, 2 Tigellinus fabricatus est -em, cui superpositum convivium navium aliarum tractu moveretur.

II notione deflexa: **A** indicatur navis (saepe respici vid., quam rudis vel parva vel fragilis navis sit, e. g. sub 2a^β et l. 71. 74sq. p. 231, 15. 21sqq. 28sqq.; variat in contextu c. carina p. 231, 36 et e. g. Ov. met. 8, 143 LVCAN. 3, 218 [*disting. p. 231, 69*], cumba VERG. Aen. 6, 302 AVIEN. orb. terr. 653. 758 ora 378, navigium p. 231, 65. 232, 17 et SEN. dial. 6, 6, 3, 2. 57 et e. g. VERG. Aen. 10, 295sqq.): **1 definitiones grammaticorum sim.:** VARRO ling. 7, 23 -is dicta navis longa propter remos, quod hi, cum per aquam sublati sunt dextra et sinistra, duas -es efficere videntur (seq. p. 229, 37). FEST. p. 229, 40. SERV. p. 229, 41. SYNON. Cic. 442, 14 -is. navis. classis eqs. GLOSS. p. 229, 44. al.

2 usus auctorum (primum non nisi in versibus legitur, in orat. soluta inde a CIC. p. 232, 3, raro praeter usum sub a^β illustratum, paulo saepius inde a saec. I²): **a proprie:** **a respiciunt cuiusvis generis navi- gia:** **① varia (exempla selecta inde ab Ov.):** NAEV. carm. frg. Varro ling. 7, 23 conferre ... -em aeratam, qui per liquidum mare ... eunt (*utrum scaen. an carm. sit, non constat;* VARRO [ad loc. seq.] -is navis longa(s) dixit, ut Naevius eqs.; attulerat TRAG. inc. 225 aderant aequore in alto -bus repentinibus). PLAVT. Bacch. 292 (*antea navis*) occuperunt piratae -em turbare (tardare coni.). in portu (ponto coni.). ENN. ann. 385 caeruleum spumat sale conferta -e pulsum (*dubitat Skutsch, 1985, ad l. utrum huc an ad D pertineat locus, ut 497 -bus ... fremebat imber Neptuni*). TVRPIL. com. 98 lembi ... ad nostram adcelerarunt -em. AFRAN. com. 131 (*per*culsam -em (l. affert FEST. p. 229, 40). CATULL. 63, 1 super alta vectus Attis celeri -e maria (64, 121 Ariadne vecta -i[s] Thesei. TIB. 2, 5, 40 Troica ... profugis sacra vehis -bus. PROP. 3, 3, 8 Aemiliā vecta tropaea -e. Ov. met. 1, 319. al.). VERG. ecl. 6, 76 Scyllam ... Dulichias vexasse -es. georg. 2, 445 -bus posuere carinas homines (*nisi ad l. sc. si navem e navigio rudi factam intellegas*). Aen. 3, 192 altum tenuere -es (5, 8 pelagus t. -es. SEN. Phaedr. 86 pontum. cf. tenere arva: CORIPP. Ioh. 1, 378). 5, 272 -em Sergestus agebat (Ov. met. 15, 754 fast. 1, 499. SEN. contr. 10, 2, 13 si navigare imperasses, pater, per hibernos fluctus egisse -em [nisi ad β]. LVCAN. 2, 684 tensis ... rudentibus actae ... -es. al.). 5, 868 magister -em ... rexit (Ov. ars 1, 558 reget ... Corona -em [item regit sidus: trist. 4, 3, 2]. trist. 1, 4, 12. al.). al. HOR. carm. 1, 1, 17 mercator ... reficit -es quassas. 4, 8, 32 clarum Tyndaridae sidus ab infimis quassas eripiunt aequoribus -es. al.

TIB. 1, 3, 40 *Saturno rege nondum ... presserat externa navita merce -em* (*cf. l. 21 sqq.*). 1, 4, 46 *si puer amatus caeruleas puppi volet ire per undas, ipse levem remo per freta pelle -em.* 2, 3, 40 *cupido praedae bellica ... dubiis rostra dedit -bus.* al. PROP. 3, 7, 29 *ite -es curvas (curvae trad., curvata pars edd.) et leti texite causas.* 3, 19, 26 *pendet Cretaeā tracta puella Scylla -e Minois.* 4, 6, 23 *hinc Augusta, i. Octavianī, -is (opp. altera classis).* al. Ov. ars 1, 172 *belli navalis imagine Caesar Persidas induxit Cecropiasque -es.* met. 14, 563 *Neritiae ... -is viderunt fragmina laetus vultibus nymphae (nisi ad p. 230, 15, cf. comm. Myers, 2009, ad l.).* trist. 4, 1, 52 *veneror ... Musas vestigia ... vel -e dignatas vel pede nostra sequi (eadem opp. : Pont. 3, 1, 28 Tōmi, nec pede quo quisquam nec -e tutus eat.* cf. 2, 10, 33 *seu -e ... sulcavimus undas, esseda nos agili sive tulere rota).* MANIL. 4, 283 *bene noverit ... agilem convertere clavum et frenare -em ... rector.* GERM. 304 *munit eos nautas breve lignum ...; nam tantum a leto, quantum -e fluctibus, absunt.* OCTAVIA 127 *Stygiae, parentem Agrippinam natus Nero imposuit -i (respic. eadem e. g. 311 -e ferali; ↗ alludit etiam ad cumbam Charonis, cf. l. 39).* FRONTIN. strat. 2, 3, 24 *quae manus ferreæ ubi hostilem adprenderant navem, ... transgrediebatur Romanus et in ipsorum -bus communis eos trucidabat.* INSCR. Sard. Sotgiu 332 (*vix ante saec. II*) *(miles) cl(assis) pr(aetoriae) Misen(ensis), Minerva -e.* al. *respicitur prima navigatio* (*cf. e. g. l. 1. 41 sqq.*): VERG. ecl. 4, 32 *suberunt priscae vestigia fraudis, quae temptare Thetin -bus ... iubeant.* HOR. carm. 1, 3, 11 *qui fragilem truci commisit pelago -em primus.* TIB. 1, 7, 20 *prima -em ventis credere docta Tyros.* PROP. 1, 17, 13 *preat, qui cumque -is et vela paravit primus et invito gurgite fecit iter!* SEN. Med. 302 *audax nimium, qui freta primus -e tam fragili perfida rupit.* Phaedr. 530 *nondum secabant credulæ pontum -es.* STAT. silv. 3, 2, 73 *ante -es pigro torpebant aequora somno.* (II) *cumba inferorum, imprimis Charonis (ad I aut ad β transferre possit; cf. Theocr. idyll. 16, 41 οχεδίαν):* VERG. Aen. 6, 302 *Charon -em conto subigil velisque ministrat* (*cf. SEN. Herc. f. 768 regit ipse longo portitor conto -em*). PROP. 2, 27, 14 *infernae tristia vela -is* (3, 5, 14 *nudus, ad infernas, stulte, vehere -es, [fort. corruptum; at vel in inferna ... -e edd. multi].* CE 1537A, 6 [saec. I]). 2, 28, 39 *una -is fati nostros portabat amores.* LYGD. 3, 10 *cum ... Lethaea cogerat ire -e (5, 24).* EPICED. Drusi 358 *turbæ vix satis una -is.* ELEG. in Maecen. 1, 5 *inreligata -is, numquam defessa carina, it redit in vastos semper onusta lacus.* SEN. Ag. 752 *-is Phlegethontis atri.* Herc. f. 776. Herc. O. 1073 *inferni -is aequoris nullo remigio venit.* CE 1265, 4 (*saec. I/II?*) *-e funerea.* 1187, 4 (*saec. II*) *ad Stygiam ... -em (cf. l. 15).* al. (III) *Argo:* PROP. 1, 20, 20 *ferunt ... Argo[n] ... Mysorum scopolis applicuisse -em (nisi ad C).* 2, 26, 39 p. 233, 7. Ov. am. 1, 15, 21 *primam ... -em quae nesciet aetas aureaque Aesonio terga petita duci?* (met. 8, 302 p. ... -is molitor Iason. *cf. SEN. Med. 3 Tiphys discit novam frenare ... -em.*) Ib. 266 Palladiæ (VAL. FL. 5, 206, cf. 5, 504 Minervæ). trist. 3, 9, 7 ELEG. in Maecen. 1, 108. MANIL. 1, 623 *circulus stringit ... Canem clavumque -is (item respic. sidus: 1, 694 Argivum ... -em [gen. plur., si lect. unius cod. agnoscenda est; Arguum al. cett.], 5, 13 -is heroum, quae nunc quoque navigat astris.* GERM. 622, 683 Argoæ). GERM. 534 Aries ..., quem propter fabricata -is (*cf. PHAEDR. 4, 7, 9 utinam non fabricasset Argus ... -em*). LVCAN. 2, 715 Pagasæa (SIL. 11, 469. *cf. e. g. Haemonia:* VAL. FL. 2, 353 H. molem -is. 3, 28). VAL. FL. 1, 2 canimus ... fatidicam ... -em. 1, 236 patiens ... -is omnia vincet. 1, 508 Graia (*cf. e. g. Argoa l. 48 et 7, 573 horruit A. legio -is.*) 6, 10 -e ... sacra ... Achivos advenisse. al. (IV) *classis Achivorum, sc. in bello Troiano:* VERG. Aen. 1, 43 *Pallas Iovis ... iaculata e nubibus ignem disiecit ... -es.* 6, 492 pars vertere terga, ceu quandom petiere -es. PROP. 2, 26, 38 Danaum ... mille -is venti vexaverunt (Ov. epist. 13, 97 [*Laudamia Proteislaoo*] inter m. -es tua sit millensima puppis. *al. SEN. Ag. 40, 171. Tro. 27 praedam m. non capiunt -es.* PETRON. 89 vers. 11. LAVS Pis. 174 quamvis m. -es Priameius ureret heros. *al.* 3, 9, 40 Danaum decimo vere redisse -is (3, 11, 14. *al.*). 3, 22, 34 Danaas (STAT. Ach. 1, 447). Ov. epist. 5, 90 ultrices. met. 12, 65 Graias (*SEN. Tro. 445 Hector G. petebat facibus Idæis -es.*) *al. SEN. Ag. 173 eiecit Aulis impias portu -es.* al. HOMER. 164 dicamus quot quisque -es ad Pergama duxit. al.

B *respicitur genus navigii rude vel alioquin despectum:* SEN. contr. 7, 1, 8 (*antea: navigium ... putre, resolutis compagibus*) *scissa ... vela fecerant sinus et armatas classes naufragia praecesserat -is (eadem respic. 7, 1, 24).* LVCAN. 4, 137 (*antea: salix ... texitur in puppim caesoque inducta iuvenco ... supereminet amnum his -bus traiecta manus.* 8, 565 non longa vecta biremi ... manus ... *Pompeium celsae de puppe carinae in parvam iubet ire -em.* VET. LAT. sap. 14, 5 sq. exiguo ligno credunt homines animas suas et transeuntes mare per -em liberati sunt, (6) sed ab initio cum perirent superbi gigantes, spes orbis terrarum ad -em confugiens remisit saeculo semen nativitatis (gr. σχεδία ... σχεδίας). CIL VIII 27790, 1 (v. p. 151, 36).

B *in proverbio vel similitudine sim.:* a *vario respectu (exem-*

*pla selecta inde a SEN.): PLAVT. Bacch. 797 bene navis agit[at]ur, pulcre haec confertur -is (cf. p. 230, 55). Most. 918 servavisti omnem -em. CIC. Rab. perd. 25 si ... scire potuisses, ... non tuas umquam rat[ion]es ad eos scopulos appulisses, ad quos Sex. Titi afflictam navem et in quibus C. Deciani naufragium fortunarum videres. Ov. met. 13, 366 (*log. Vlices*) quanto ..., -em qui temperat, anteit remigis officium ..., tantum ego te, Ajax, supero. Pont. 2, 6, 22 turpe est laborantem deseruisse -em (*sc. amicum*). 4, 5, 42 prius ... freta velivolas non habitura -es ..., quam eqs. (*item in adynato: SEN. Phaedr. 569 amica -bus ante promittet vada incerta Syrtis.* ANTH. 440, 1 ante -es Siculo recurrent aequore siccae ..., quam eqs.). SEN. Phaedr. 181 (*Phaedra de se furori subiecta*) gravatam navita adversa -em propellit undā (*cf. Thy. 438 alio ... quam quo nitor abductus feror; sic concitatam remige et velo -em aestus ... referit.* 1073 qualis turbido rector mari -em retentat, ... haud aliter citos currus Hippolytus gubernat. Phoen. 429 qualis insano -is premente vento rapitur ..., attonita Iocasta cursu fugit. RVFIN. Orig. in gen. 9, 1 p. 86, 23 (*antea: exiguo ... navigio*) mentem pavore ... percurrit, quod exiguam -em tam immensis fluctibus credit (similitudo illustrat difficultates sacram scripturam legentium). MART. CAP. 2, 184 (*antea: navem*) in eadem ... -e fons quidam lucis aetheriae, i. sol, ... fundebatur. PETR. CHRYS. serm. 7bis, 1 (*antea: nostri corporis navem*) ieonium -em nostræ carnis ad ... divini portus dirigit et pervehit mansionem (*cf. 168, 1 -em nostræ mentis carnis e litore solventes eqs.*) *al. β respicitur poesis vel Carmen sim.:* PROP. 3, 9, 4 non sunt apta meae grandia vela -i (*cf. Ov. trist. 2, 548 dedi nostræ grandia vela -i.*) Ov. ars 1, 772 hic teneat nostras ancora iacta -es (*in fine libri; cf. STAT. Theb. 12, 809 mea iam longo meruit -is aequore portum.*) MANIL. 2, 59 (57 nostra loquar) propria -e pellimus undas. STAT. silv. 4, 4, 100 fluctus an sueta minores nosse -is nondum Ioniis credenda periclis? (*cf. NEMES. cyn. 59 non magna -is, vicinis sueta moveri litoribus.*) γ *respiciuntur casus vitae:* Ov. trist. 2, 100 mergit incolumem totiens una procella -em. 4, 5, 6 veritus non es portus aperire fideles fulmine percussae ... -i. 5, 2, 42 ancora iam nostram non tenet ulla -em (*cf. Pont. 3, 2, 6 tu lacerae remanes ancora sola -i.*) Pont. 2, 3, 58 vela regis quassae qualiacumque -is (*STAT. silv. 2, 2, 141 tua securos portus ... intravit non q. -is.*) 4, 12, 42 ne sperata meam deserat aura -em (*cf. SEN. Oed. 889 [log. chorus] lenis ... aura ... ducat intrepidam -em.*) SEN. Ag. 143 fluctibus dedimus -em. epist. 108, 37 quanto maiore putas vitam tempestate iactari quam ullam -em! *al.* B *indicatur adiumentum natandi:* PLAVT. Aul. 595 sqq. quasi pueri, qui nare discunt, scirpea induitur -is, qui laborent minus ..., (597) eodem modo servom -em esse amanti ero aequom censeo (*locus interpol. vid., certe antiquus est; affertur apud FEST. p. 166. 330.*) AMM. 14, 2, 10 innare temere contextis -bus parant (*cf. p. 229, 59*). C *indicatur compages navis, ut vid. (fort. addas p. 231, 40):* PLAVT. Most. 740 venit navis, nostræ navi quae frangat -em (trabem Lorenz; sunt qui ad D trahant). D *indicatur remorum series (cf. p. 230, 47; vix huc trahas l. 45):* FEST. p. 273 (*antea p. 229, 39; loco valde lacunoso*) (*signifi*carint etiam rem (*si recte suppl. Scaliger*). ad usum illustrandum affert TRAG. inc. 3 [*fort. ACC.*] atque ego reperc...). 4 sed iam prop...tes salum. sed lacunis prohibemur scire, utrum haec interpretatio necessaria sit necne [*p. 230, 60sq.*]). appendix stylistica et syntactica: 1 iuncturae selectae: a nominales: a accedit adi. illustrans: ① originem, possessorum sim.: v. e. g. p. 230, 65. 66. 231, 5sq. 60. ② auctorem: v. p. 231, 44. ③ structaram, firmitatem, statum sim.: cava Ov. epist. 18, 8, celsa VERG. Aen. 8, 107 VAL. FL. 5, 9 STAT. silv. 3, 2, 19 PRVD. cath. 7, 106 (*cf. excelsa SIL. 17, 622*), curva PROP. 3, 7, 29, dubia TIB. 2, 3, 40 Ov. ars 2, 514 (*aliter l. 70; cf. instabilis TIB. 1, 9, 10 CVRT. 8, 13, 11 [sed stabilis LIV. 21, 28, 8]*, levis TIB. 1, 4, 46), fortis PROP. 2, 34, 62, fragilis HOR. carm. 1, 3, 11 SEN. Med. 302. CARM. Inscr. Bulg. Beševliev 74, 1 (*saec. IV; e suppl. dub.*), lacera vol. VII 2, 820, 84sqq. (*cf. e. g. quassa l. 33sq. p. 230, 74sq.*) *al. IV materiam:* abienga VITR. 2, 9, 14, aerata NAEV. p. 230, 55, cerata Ov. epist. 5, 42, scirpea PLAVT. Aul. 595 l. 40. ⑤ velocitatem: celer CATVLL. 63, 1 AVIEN. orb. terr. 758. al., cita Ov. epist. 21, 70 ars 1, 3 (*cf. citata SEN. Phaedr. 1049 LVCAN. 8, 457, incita SIL. 14, 491*), ociior VAL. FL. 2, 60, praeceps LVCAN. 2, 212, repens TRAG. inc. 225, tarda PROP. 1, 14, 1 Ov. trist. 4, 1, 8 CLAVD. 24, 359, volucris VAL. FL. 2, 588. ⑥ locum, ubi navigatur: v. p. 231, 31. 34. ⑦ affectus sim. navigantium: dubia Ov. ars 1, 558 (*aliter l. 59; cf. sollicita Ov. fast. 5, 720*), felix Ov. epist. 10, 65, impia HOR. epod. 10, 14 carm. 1, 3, 24 SEN. Ag. 173, superba VERG. Aen. 4, 540 VAL. FL. 1, 98. et saepe. ⑧ e subst. pendet gen. -is: ① poss., qui indicat: partem navigii: PROP. 2, 27, 14 vela (Ov. Pont. 2, 3, 58 OCTAVIA 879. cf. SEN. [Clementij]*

Herc. O. 698 *sipara*). Ov. epist. 21, 70 *texta*. ars 1, 412 *membra* (Ib. 278 trist. 1, 2, 2). met. 11, 513 *ibat unda in arma* -is multoque erat altior illis (, alta *Shackleton Bailey; locum interpol. putat pars edd.*; cf. STAT. Theb. 5, 363 armamenta). 14, 563 *fragmina*. MANIL. 1, 623 *clavum* (cf. e. g. SIL. 14, 548 *plectro*). GERM. 683 *aplustria*. PERS. 6, 31 *costa*. VAL. FL. 8, 362 *transtra*. al. *nautas: v. p. 231, 52.* (II) *obi. ad curam sim. navis spectans (alia negleximus)*: PROP. 2, 26, 39 -is (rudis var. l.) Argus (Argo trad.) dux erat ... columba (LVCAN. 4, 466). Ov. met. 8, 302 *militor* (cf. l. 51). 11, 493 -is *rector* (LVCAN. 5, 515 r. dominumque -is. 5, 568. 8, 167 VAL. FL. 5, 54. cf. l. 23 et VAL. FL. 1, 418 *regna* -is. VERS. metr. Ps. Mar. Victorin. gramm. VI 103, 18 -is ... *rectitator*). VAL. FL. 1, 477 *cura*. VLP. dig. 4, 9, 1, 4 de exercitoribus -ium.

γ accedit gen. *indicans*: *auctorem vel possessorem*: HOR. epod. 10, 14 *Aiacis*. PROP. 2, 34, 62 *Caesaris*. al. *locum, ubi navigatur*: SEN. Ag. 752 *Phlegetontis atri*. Herc. O. 1073 *inferni ... aequoris*.

b verbales, quae spectant ad: **a motum vel navigationem sim.** (*etiam profectionem et adventum*): -is pro *obi. est*: agere p. 230, 70 sqq. (cf. subigere VERG. Aen. 6, 302), applicare p. 230, 7sq. et PROP. 1, 20, 20, ferre VERG. Aen. 10, 295. 678 Ov. epist. 10, 4 met. 14, 548. al. (cf. e. g. inferre VERG. Aen. 10, 300), pellere TIB. 1, 4, 46 PETRON. 89 vers. 11 SIL. 17, 272 (cf. e. g. adpellere p. 229, 61. 232, 4 et BOETH. cons. 4 carm. 3, 2 -es *Eurus appulit insulae*; impellere Ov. met. 15, 697 SEN. Ag. 431 PLIN. nat. 12, 87; propellere vol. X 2, 1969, 53sq. et AVIEN. ora 120), regere p. 230, 14. 72sq. 231, 31 (cf. dirigere p. 230, 6 232, 21), solvere PROP. 3, 22, 34. 4, 1, 110 Ov. epist. 15, 213sq. met. 14, 85 Liv. 21, 28, 10. al. (cf. e. g. resolverse Liv. 21, 47, 2), vehere VERG. Aen. 7, 197 Ov. epist. 2, 6 (cf. e. g. provehere PROP. 1, 8, 14 OCTAVIA 316 VAL. FL. 4, 421). al. -is pro *subi. est*: dare vela Ov. epist. 16, 122 rem. 58 (cf. l. 33), ire PROP. 1, 14, 4 Ov. met. 14, 232 trist. 3, 10, 31 VAL. FL. 1, 508. 4, 710. al. (cf. redire PROP. 3, 9, 40 SEN. Tro. 637. al.), labi LIV. 21, 47, 3 LVCAN. 4, 430 (cf. adlabi VERG. Aen. 8, 107), tenere altum *sim. v. p. 230*, 68, transilire vada *sim.* HOR. carm. 1, 3, 24. HIST. AVG. Pesc. 8, 6 (vers.). al. *dat. -i*: dare vela Ov. trist. 1, 4, 16, 2, 548 (cf. l. 28), ministrare LVCAN. 3, 691, solvere vincula SEN. Tro. 353. **β vecturam sim.:** -is pro *subi. est*: ferre Ov. met. 3, 687 LVCAN. 8, 50 (cf. e. g. proferre AVSON. 7 [391 S.], 5), portare PROP. 2, 28, 39 SIL. 14, 574 STAT. silv. 3, 2, 78 (cf. reportare VAL. FL. 7, 45), vehere SEN. Ag. 752 CVRT. 7, 9, 4 ARATOR act. 2, 1117 (cf. e. g. evehere LVCAN. 8, 35, revehere VAL. FL. 1, 98). al. *abl. -e, -bus*: accedere CIC. Verr. II 5, 5, ire Ov. Pont. 3, 1, 28 LYGD. 3, 10 LVCAN. 9, 34 CLAVD. 24, 325 (cf. transire p. 229, 49sq. 54. al.), mittere Ov. medic. 53 OCTAVIA 311 VAL. FL. 1, 151 AVIEN. carm. ad Flav. 2, traicere p. 229, 72sq., vehi (vehere) p. 230, 63sqq. (cf. e. g. advehi VARRO ling. 5, 43, transvehi VAL. MAX. 3, 2, 23 PLIN. nat. 8, 16). al. *aliae structurae*: per -es adire Ov. epist. 18, 8, -em premere TIB. 1, 3, 40 SEN. Herc. O. 50, in -e traicere LIV. 21, 27, 5, in -e vehi CIC. Tusc. 1, 73 et coni. dub. p. 231, 33. al. **γ fabricationem:** -is pro *obi. est* (saepe in *struct. pass.*): concretere PLIN. nat. 16, 202, construere p. 230, 18, fabricare LIV. 21, 27, 5 GERM. 534 PHAEDR. 4, 7, 9 TAC. ann. 15, 37, 2, facere CAES. Gall. 1, 8, 4 Ov. trist. 3, 9, 7 CVRT. 4, 2, 18 FLOR. epit. 4, 2, 32. al. (cf. reficere HOR. carm. 1, 1, 17), iungere p. 230, 4sq. (cf. coniungere CIC. Verr. II 5, 5), moliri CLAVD. rapt. Pros. 3, 364, parare PROP. 1, 17, 13 Ov. epist. 8, 21 (cf. comparare Liv. 26, 9, 4, praeparare CVRT. 7, 9, 2), texere p. 229, 59sq. 231, 5 et AVIEN. ora 378 (cf. contexere AMM. 14, 2, 10. 31, 5, 3). *aliae structurae*: v. p. 230, 67. 231, 4.

2 de numero: **a sing. pro plur.; respic.:** *navigia separata* (addasne p. 231, 6?); ENN. ann. 385 p. 230, 60. SEN. Tro. 353 *Calchas solvit Pelasgae vincula ... i.* LVCAN. 3, 556 Romana -is stabilem praebere cari-nam certior erat (opp. 553 habiles ... pinus). VAL. FL. 8, 292. -ium *pons*: v. p. 230, 35sq. **?b plur. pro sing.** (fere ad *classem spectari suspiceris*; cf. *Shackleton Bailey, Propertiana, 1956, 24; plerisque corruptum vid. p. 231, 32*): CIC. Rab. perd. 25 p. 232, 3. PROP. 1, 8, 14 cum tibi provectas auferet unda -es. Ov. ars 1, 772 p. 232, 25. met. 8, 153 *Minos egressus -bus Curetida terram contigit* (cf. STAT. Ach. 2, 11 ceu *Achilles ... Pelias* ... -es escendat ab antro).

deriv. : rat(i)arius, ratitus.

Clementi.

2. ratis subst. [originis gall. sc. *prə-ti- (cf. hibern. vet. raith, lituan. papártis, russ. paporot' 'filix') a radice *(s)per- 'petere; pluma'. cf. Meid, Heilpflanzen und Heilsprüche, 1996, 23sq.; Pokorny, Indogerm. etym. Wb., 1959, 850. Mei.]

nomen gallicum filicis: MARCELL. med. 25, 37 *herbae pteridis*, id est filiculæ, quae -is gallice dicitur, ... radices.

ratitus, -a, -um. a 1. ratis (fort. iocose iuxta bigatus, quadrigatus). i. q. *imagine ratis praeditus*: LVCIL. 1272 quadrantis -i (re vera nummi pretii minoris imaginem prorae navis ferebant; cf. usum p. 230, 40sqq. illustratum). *locum vix recte interpretati sunt*: VARRO ling. 5,

44 (antea p. 229, 56) *merces ... huic vecturae, qui ratibus transibant, quadrans (affert LVCIL.)*. PAVL. FEST. p. 275 -um quadrantem dictum putant, quod in eo et triente ratis fuerint effigies, ut navis in asse (*multo plura attulisse vid. loco valde lacunoso* FEST. p. 274. cf. Plin. nat. 33, 45 nota aeris eius fuit ... rostrum navis, in triente vero et quadrante rates). Holmes.

ratiuncula, -ae f. a ratio diminutive (item PRISC. gramm. II 108, 16. 209, 3; cf. l. 19. 45). NOT. Tir. 42, 19 -a. GLOSS. -a: λογάριον (cf. l. 25). λογαρίδιον. v. etiam l. 44sq. [restit. l. 21.]

i. q. *ratio parva, levis sim. (vis demin. adhibetur saepe cum contemptu quodam, v. e. g. l. 18. 47, cum modestia l. 55, evanescit hic illic sub la):* 1 de -a *animantis*: a de actione, qua aliquid ratum dicitur, vel de effectu eius actionis; pertinet ad: a computandum, rationem acceptorum et expensorum conficiendam (de ipsa summa subducta imprimis l. 20; iuxta alia demin. l. 16. 18; tamen evanescere vid. vis demin., ita ut vox fere technice adhibeat, maxime l. 23sqq.): PLAVT. Capt. 192 (log. senex) subducam -am, quantillum argenti mi apud trapezitam siet (Curc. 371 subduxi -am, quantum aeris mihi sit eqs.). TER. Phorm. 36 erat ei conservo de -a ... apud me reliuom pauxillulum, nummorum; id ut conficerem petiit (, DON. ad loc. 4 opportuna diminutio in re servili. cf. EVGRAPH. de -a, quam apud me habuit, erat ei reliquum). AFRAN. com. 191 servus coiecerat nescio quid de -a (latrati-trad.). TAB. Vindol. II 323, 4 (contextu incerto) quas (*pensiones?*) ... ternis victoriatis (... augme)ntatas ex -is elucet. SCAEV. dig. 16, 3, 28 (epist. trapezitae) notum tibi ... facio ad -am meam ea pervenisse, quae a me accepta voluisti. VLP. dig. 33, 9, 3, 10 chartas ad -am vel ad logarium paratas.

β varios modos considerandi, cogitandi, coniciendi sim. (sive de *actione sive de ipsis sententiis sim., etiam scriptis ut l. 40*): ① *generatim* (fere in malam partem): CIC. Tusc. 4, 43 in improbum civem vehementioris iratorum impetus esse, levis autem -as eorum, qui ita cogitarent: '... rectum est ..., convenit'. nat. deor. 3, 73 *Caecilius Academicorum more contra communem opinionem ... ratione pugnat, qui ... dicit ...'* (com. 200sq.); huic incredibili sententiae -as suggerit: '...' (202sqq.). AVG. civ. 20, 1 p. 405, 18 quibus *testimonii divinis* qui nolunt credere, humanis -is falsis atque fallacibus contravenire conantur (ANON. c. Iud. 2 1.47 h. -is vestris ac sophismatum artiguis [opp. legi ac prophetis]). c. Iulian. 6, 7, 17 contra ecclesiam matrem ... -is ... quasi parricidalibus pugiunculis ... armari. mor. eccl. 7, 12 1.18 nostras ... -as divinis submittamus affabibus. PROSP. c. coll. 6 p. 229^B quid de elisarum argumentationum -is fracta studies arma colligere? CLAVD. MAM. epist. 2 p. 205, 27 (*Sapundo rhetori*) spretis noviciarum -arum puerilibus nugis *legas auctores priscos*. de *coniecturis explicare temptantium*: OROS. hist. 1, 10, 19 quidam, dum non concedunt deo ... potentiam suam, *qua olim terram sole torriperi permisit, inanes -as conquerientes ridiculam Phaethontis fabulum texerunt (huc spectare vid.* GLOSS. -as [scrib. ret-]: rationis partes diminutivae [nisi -ve]; item GLOSS.^L Corp. R 13; cf. R 170 -as [scrib. ret-]: ressunge [anglosax., i. coniecturas sim.]). ② *speciatim de ipso syllogismo artis dialecticae*: in malam partem: CIC. Tusc. 2, 29 concludunt -as Stoici, cur dolor non sit malum; quasi de verbo, non de re laboretur (cf. 2, 42 contortulis ... conclusiunculis). AVG. c. acad. 3, 13, 29 1.29 de captiosis ... atque fallacibus -is breve paeceptum est: ... ad ea, quae concessa sunt, esse redeundum (*postea: in ... conclusione; modus concludendi*). Ps. AVG. quaest. test. 100, 2 qui *dialectici* fraude et minutis quibusdam -is, verum excludere nituntur (*sc. non concludere; -is omissons vid. Souter, sed v. Migne 35, 2300^{ext}*). in bonam vel neutram partem (per affectatam modestiam ipsius ratiocinantis praeter l. 59): AVG. beat. vit. 15 si adasset Alypius, huic -ae meae cederet (respic. syllogismus 14 l. 183sqq.). de dubi. anim. 16 p. 71, 14 qui *illas definitiones* veras esse concedit, totam ... haeresim paucissimis et brevissimis, sed plane invictissimis -is ... condemnat. epist. 4, 2 illa tibi notissima -a ... intellegentiam oculis ... esse meliorem eqs. (*postea bis occurrit ratiocinatio*). soliloq. 1, 15, 29 p. 43, 18 hanc ... -am diligenter considera ...; si ... rata est, totum negotium paene confecimus. 2, 11, 20 p. 71, 11 non video ..., quid in ista -a temere concedatur.

b de facultate ratiocinandi, de ipsa mente: AVG. civ. 20, 20 p. 455, 25 quod nunc pro nostrae -ae viribus utcumque conicimus. CASSIOD. in psalm. 34, 10 l. 200 *homo de ... puritate deiectus solam tenuem et umbraitem -am possidebat*.

2 de -a rei, sc. de dicti cuiusdam sensu apto, probabili sim.: Ps. PROSP. vocat. gent. 1, 22, 42 l. 9 quae definitio ... de his videtur aliquam ostentare -am, qui eqs. Duursma-Bk.

1. rato, -āvī, -ārē. a reri (ratus). i. q. *ratum habere*: VIRG. gramm. epit. 7, 1, 1 l. 6 L. in conventu quodam grammaticorum hoc omnes -vere (nat- al. var. ll.), quod nihil ... utilius ... esset, quam eqs.

deriv. : ratabunde.

2. rato v. reor.

Holmes.

?rator: iudex GLOSS. (rhetor: *i. coni. Heraeus*). *a reri, si recte trad.* [movere lumbos in **ratulam** (*vel rot-*) VERG. catal. 13, 21; *corruptum*.] **ratum, ratus** v. reor.

[**ratyrium** olim falso afferebatur e GALEN. alfab. 272 (satyrium).] **rāvacaulis**, (-is) m. *a rapa (rava) et caulis.* *nomen hole-*ris (cf. napocaulis et André, *Les noms de plantes*, 1985, 216): GLOSS. III 583, 58 kambri (*i. κράμβη*), id est bras(s)ica, hoc est -is.

ravana v. raphanus.

[**rāvastellus**, (-a, -um). *[a *rāvāster deminutive; quae vox derivanda est a 1. rāvus (q. v.), quod ipsum formam osc. vel umbr. reddere vid., cum var. l. grāvāstellus (v. vol. VI 2, 2265, 74 sqq.) vocem vere lat. *grāvus continet; suffixum -āstro- qualitatem quandam deteriorem indicat, cf. Leumann, Gramm. 1977, 318 sq. Mei.]*

pro subst. masc., i. q. homunculus ravus, sc. oculos ravos habens (minus probabiliter fere refertur ad colorem capillorum; cf. ravillus): PLAVT. Epid. 620 quis haec est muliercula et ille -us? (trad. et gravastellus [v. vol. VI 2, 2265, 73 sqq.] et ravistellus, sed v. Duckworth, 1940, ad l.).

raubo, -āvī, -āre. [originis germ., cf. got. bi-raubōn, quod (ut lat. rumpere) a radice *reup- 'frangere, rumpere' derivatum est. cf. Walde-Hofmann II 420; Lehmann, Goth. Etym. Dict., 1986, 71 sq. Mei.] [lit. rubare, frangere. vet. rober, prov. raubar, cat., hisp. robar, port. roubar. cf. M.-L. 7092. Battisti-Alessio V 3291. Cortelazzo-Zolli² 1415. Wartburg XVI 677 sqq. Coromines VII 351 sqq. Corominas-Pascual V 40 sqq. Machado³ V 121. Schd.-Cr.]

fere i. q. diripere, (ex)spoliare (sc. c. obi. personae orbatae vel rei ablatae): LEX Sal. Merov. 17, 12 rec. C si quis in via eum alterum -verit (mallobergo 'haravvano'), solidos xxx culpabilis iudicetur. 61, 1 rec. B si quis alteri de manu aliquid per vim tulerit et -verit aut expoliaverit.

v. L.

rauca, -ae f. [redit ad radicem *ρευκ- 'effodere, runcare'; quae etiam subest vocibus lat. runcare, gr. ὁρύττειν 'fodere', ind. vet. luñcati 'velere, vellicare'. cf. Walde-Hofmann II 420; de Vaan, Etym. Dict. of Latin, 2008, 530. Mei.]

significatur genus quoddam vermis (v. Beavis, Insects ... in Class. Antiquity, 1988, 254): COLVM. arb. 17, 3 vermes, qui -ae dicuntur, in radice quercus nascentur eique ... semina oleae consumunt (, runte ducere trad., corr. Lundström coll. loco pendente PLIN. nat. 17, 130 vermes, qui -ae vocantur eqs.). VLP. dig. 19, 2, 15, 2 (e Servio) si -is aut herbis segetes corruptae sint, haec damno coloni sunt.

raucē v. raucus.

raucēdo, -inis f. *a raucus.* scribitur -cid- HIPPOCR. aphor. 3, 13 (cod. R). PLIN. phys. Bamb. I. 60sq., -cet- GLOSS. V 577, 30. de notione (cf. l. 63): ISID. orig. 4, 7, 14 -o amputatio vocis, (inde GLOSS. p. 237, 2); haec et arterias vocatur, eo quod vocem raucam et clausam reddit ab arteriarum iniuria. [confunditur c. raucitudo l. 55; falsa var. l. pro raucitas p. 236, 62.]

significatur affectio vel morbus gutturus sim., cuius propria est vox rauca (gr. resp. βράγχος, nisi aliud indicavimus): **1** proprie respicitur vox: **a gallinae**, sc. pullos alentis (cf. l. 70. p. 239, 14): AVG. serm. 305A, 6 coll. Morin p. 60, 20 videte gallinae habitum, quando pullos alit, quemadmodum mutatur vox eius et in quamdam -em frangitur.

b hominum: in re medica: MARCELL. med. 14 tit. uvae et fauces et arteriae et -i remedia. CASS. FEL. 33, 6 si forte -o aut asperitas fuerit arteriae. 34, 7 confectio electuarii tussiculis aridis et ad -em, (-i var. l.) conveniens. HIPPOCR. aer. 8, 11 aqua pluvialis -em (-e, raucitud- var. II.) et graves voces bibentibus efficiuntur. aphor. 3, 13 hieme ... tussis et -es et corizae. DIOSC. 1, 71 p. 38, 23 storax -em faucibus detergit (gr. I, 66, 2 βράγχους, ἀποκοπή φωνῆς). ORIBAS. syn. 5, 48, 5 Ab p. 85 -o voces et brungcodes incurvant (gr. ἀλαζητή ... καὶ βράγχοδη ... φωνήν, La vocem habent subrauca(m)). PLIN. phys. Bamb. 50 tit. ad -em vocis (50, 4. 50, 9 ad -em subitam v.: eqs.). quolibet contextu: CONC. Carth. a. 411 capp. 3, 540 episcopus ... impedimento -is agere se non posse testatur. CASSIOD. in psalm. 68, 4. 113 -o quando fauces nostras possidet, verba nostra ad alienas aures confusa pervenient.

2 in imag., sc. c. colore soni ingrat: CASSIOD. in psalm. 107, 2 1.43 vox eius Christi aliqua malorum actuum -e non perstrebat (opp. dulcisonum ... psalterium).

raucēsco, -ere (fort. huc p. 236, 19). *a raucus.* i. q. **raucum fieri:** proprie -unt animantes eorumve vox: AVG. in psalm. 58, serm. 1, 10 l. 13 -it vox, fit hispidum totum corpus gallinae pullos alentis (cf. l. 49). PLIN. phys. Bamb. 1, 27 ne -at aegrotus, oleum frequenter post curam gargarizet. ISID. orig. 12, 7, 15 ubi grus agmen castigans -it, succedit alia (cf. vol. IX 2, 145, 55). in imag. -it carmen: FVLG. myth. 1 praef. p. 13, 5 Semproniae melos cantandi -it (cf. Sall. Catil. 25).

raucēto, **raucido** v. raucedo.

?**raucidulus**, -a, -um. *a *raucidus demin., si recte trad.* [falsa var. l. pro racidulus HIER. epist. 40, 2, 1; vix recte restit. in inscr. l. 26.]

fere i. q. **subraucus sim.:** EPIST. Merov. 8 lingua mea balbutiens faucium inter -os cursus squalido situ impedita non loquitur, potius sed stridet (ita codd.; racidulos ed. Act. sancti. Maii I, 1680, 50^F [incertum, e coni. necne]).

raucifluus: raucam emittens vocem GLOSS. *a raucus et fluere.*

raucilitas: braciodis (βραχῶδης? βραγχότης? Goetz in indice). branicias (βράγχος? idem). branicias GLOSS. *a raucus (cf. bassilitas).*

raucio, rausī, rausum, -īre et **raucio**, -āvī, -āre (l. 21) et **rauco(r)**, -āre vel -ārī (l. 18, cf. p. 237, 7; an ad raucescere pertinet coll. vol. VII 2, 393, 15?). [a raucus (q. v.); stirps perf. rausī (pro *rauxī) tamen a radice *reūd- 'rudere, flere' formatum est (v. infra s. v. rudo). cf. Walde-Hofmann II 420; Meiser, Veni vidi vici, 2003, 121. Mei.] inter verba IV^{ae} coniug. in 'sī praeteritum terminantia enumerat PRISC. gramm. II 463, 23. 466, 5. 11. 539, 1 (v. vol. VII 2, 393, 21). 542, 27 -si, -sum (affert l. 19); *quas formas potius a ravire oriundas esse suspicatur e. g. Sommer, Laut- u. Formenlehre*^{2,3} 556. GLOSS. -it: βραγχιὰ. -co: τρανλίζω. -cor: βραγχῶ.

i. q. **raucum esse vel fieri:** LVCIL. 567 (nisi ad p. 235, 68) -suro tragicus qui carmina perdit Oreste (Orestae codd.). VET. LAT. psalm. 68, 4 (cod. 136) lassavi invocando, -ciavit guttur meum (gr. ἐβραγχίασεν, cetera v. p. 238, 15 sqq.).

compos.: irraucio.

[**raucisonāns** in var. l. falsa p. 239, 74.]

raucisonus, -a, -um. *a raucus et sonare.* [dubie restit. CIL IV 9188 C(oe)lius Epictetus rau(ciso)rus (vel rau(cidu)lus); fortasse est cognomen.]

i. q. **rauce, obtuse sim. sonans:** **1** de ipsis sonis, quos emitunt: **a res** (instrumenta musica praeter l. 35; cf. l. 39): CATVLL. 64,

263 -os efflant cornua bombos. LVCR. 2, 619 -o ... minantur cornua cantu (Ps. AVG. serm. 49, 1 horisono tubarum clangore vel -o aeris c. CORIPP. Ioh. 1, 425 aere recurvo aspera -i succendent proelia cantus. 5, 32). FVLG. myth. 1 praef. p. 4, 15 (nisi ad 2a) sopitis ... in favilla silentii -is iurgiorum classicis. CYPR. GALL. gen. 805 bucina -o dum conplet saxa tremore. ANTH. 377, 6 *Bais* murmur -o fornacibus aestuat ardor.

b animantes: LVCR. 5, 1084 *volucres* mutant cum tempestatisibus una -os cantus. QVODV. prom. 2, 28, 62 *Iudaei* ut corvi una et -a voce, Pilato clamaverunt 'crucifige, crucifige' (, variatur l. 50). VEN. FORT. Mart. 2, 248 murmur -o frangente fragore, loquellas ([, coni. Blomgren, lepore trad.]. cf. Sulp. Sev. Mart. 23, 6 murmur ... vocum audiebatur. *an de fremitu terrae motae, ut spectet ad a?*).

2 de iis, quae (qui) sonum edunt: **a de rebus** (de aquis praeter l. 47; cf. l. 33): CE 273, 6 (saec. III) -i lapidoso cadunt *⟨iam fon⟩te li- quores* (suppl. Bücheler, alii alia). AVIEN. Arat. 1390 -i ... indignatio ponti.

PAVL. PETRIC. Mart. 5, 570 moles aquarum -o inpactam conflit turbine crater. VEN. FORT. Mart. praef. II 3 -o latrante salo cum perstrepit aequor. CORIPP. Ioh. 8, 512 cornu ... reflexo stridula -is compellit spicula nervis Romana manus. **b de animantibus:** PRVD. cath. 4, 38 inter -os situm leones ... virum (SCHOL. -os: frementes). QVODV. prom. 2, 28, 62 *Iudaei* ut corvi, ... taetri colore, voce -i (-a var. l.; cf. l. 37).

raucitās, -ātis f. *a raucus.* de formis: plur. non nisi l. 60; acc. sing. -um l. 64. de notione v. l. 66 et p. 241, 25. 28. [confunditur in codd. c. raucitudo vel raucedo l. 61.]

significatur qualitas eius, qui raucus (quod raucum) est, rause sonat; respicitur: **1** vox humana: aegrotantis: CELS. 2, 1, 16 hie- me sim. tussis, destillatio, -s, in quibusdam etiam tabes oritur. SCRIB. LARG. 72 tit. ad tumorem et -em arteriae et vocis abscisionem (74 altera arteriae ad fluorem et -em a. [= ind. capp. 74]. inde sim. MARCELL. med. 14, 6). 185 coriandrum facit ... -em. PLIN. nat. 20, 53 *ālium* -em extenuat. 22, 104 *laser prodest* -bus; confessim ... purgat fauces vocemque reddit. GARG. MART. med. 18, 19 *ālium* -em vocis emendat ([-citudinem, -cedinem var. II.]. ORIBAS. eup. 4, 77 tit. AA p. 597 ad v. -em [gr. 4, 76 tit. πρὸς φωνῆς ἀποκοπήν, La ad vocem abscissam]. syn. 9 praef. add. AA p. 267 *ut aegrotantes* v. -em [voices -um Ab] incurvant). CAEL. AVR. chron. 2, 7, 95 eos ..., qui faucus influxione vexantur, sive quod Graeci branchios, quam nos -em vocamus, sequitur pruritus quidam secundum fauces. ORIBAS. syn. 3, 189, 2 AA p. 887 *trociscus* arteriam facit lenem, et emendat -em, (desunt in gr.). 4, 41, 9 Ab p. 44 quaedam aquae ... et -em et gravi- dinem ... faciunt (gr. βράγχων, La raukas voces faciunt). 4, 41 add. AB p. 44 aquae tussem excytant et -em facit. **stertentis** (sc. Sileni): MART. CAP. 8, 804 terrore et rapiduli sonitus -e concussi ... divi.

2 sonus tubarum: PLIN. nat. 11, 269 elephans ... ore ipso sternumento similem elidit sonum, per nares autem tubarum -i.

raucito verbum est med. aevi; e conjectura dubia pro paucito vol. X 1, 799, 56.]

raucitudo, -inis f. a raucus. [falsa var. *l. pro* raucedo *p. 235*, 55, raucitas *p. 236*, 61.] fere i. q. *raucedo* (cf. GLOSS. -o: amputatio vocis [v. et p. 235, 43]. arterias: -o vel asperitas in faucibus]: MISC. Tir. p. 52, 20 (*nisi est aet. recentioris*) ad -em (roc- cod.) piper tritum in ore tene diutissime (*sim. p. 63*, 16 [rauc- cod.]).

rauco et **1. raukor** v. raucio.

2. raukor, -oris m. a raucus. NOT. Tir. 118, 39^a -or (*nisi ad p. 236*, 10). i. q. *raucedo*: ALEX. TRALL. 2, 10 *aegrotantes* habent etiam quandam (quan- dett.) -em cum tusse (ranc- codd. OXON., Andecav. ruccorem *Paris*; gr. *κέρχοντος*).

***raucus**, -a, -um. [a ravis (q. v.) derivatum et auctum suffixo -ko-; cf. Leumann, Gramm. 1977, 340sq. Mei.] de origine v. p. 241, 27. de scriptura: PROB. app. gramm. IV 198, 30 -us non draucus (v. vol. V 1, 2067, 65sq. et Powell, Class. Quart. 57, 2007, 699). NOT. Tir. 130, 100 -us. compar. -ior occurrit *l. 58*. 74. p. 239, 53 et PHYSIOGN. 5 p. 9, 3, superl. -issimus *p. 239*, 13 et PASS. Thom. 44; cf. male -us *l. 43*. de notione (adde *l. 71*. 73. 75; cf. *p. 238*, 64): GLOSS. -us: τραυλός. βαρύνχος. βραγχών, βραγχάς. -o: tinnulo. -us sum: βραγχῶ. GLOSS.^L I Ansil. RA 279 (<-a>): gravem sonum habens. sim. al. legitur in versibus inde a PLAVTO, ENN., LVCIL., rarius in prosa orat. inde a CIC. [it. roco, raet. occ. (Engadin) rōtʃ, rāk, francog. vet. roe (sem.), rois et var. dial. rec., helv. (Fribourg, Vaud) rutsu, prov. vet. rauc, astur. occ. roucu, gallaec., port. rouco, fort. et raet. centr. grat, or. grōc; aemil. rok, venet. (Polesine) roco 'singultus'. cf. M.-L. 7093 et Faré, Postille. Battisti-Alessio V 3274. Cortelazzo-Zolli² 1405. Kramer V 476sq. Wartburg X 128sqq. Corominas-Pascual V 63. Machado³ V 121. Schd.-Cr.] [falsa var. *l. pro* tristis PRVD. ham. 916, ceterum v. *p. 240*, 47. 242, 19; restit. pro paucus *p. 238*, 44; loco lacunoso CE 1628, 5.]

i. q. aspere sonans sim. (gr. resp. e. g. βραγχώδης *l. 68*. 72. *p. 238*, 75, σωμφός BOETH. top. Arist. 106b7sq. et 12; saepe de sono ingratu, sed grato e. g. *p. 238*, 5. 239, 17 [cf. SERV. l. 73. 75]; iuxta pon. gravis *p. 238*, 74, obtusus *p. 238*, 74, opp. e. g. acutus *p. 238*, 73. 74. 239, 52sq., canorus e. g. *l. 35*. *p. 238*, 72, liquidus *p. 238*, 64. 72): **I** usu adi. (pro subst. masc. *p. 238*, 65. 72sqq., neutr. *p. 239*, 58 et loco generali AVG. gen. ad litt. imperf. *p. 473*, 21 canora et -a [sim. serm. 112, 3]): **A** quaelibet exempla; describuntur: **1** qui (quae) sonum edunt: **a** respiciuntur animantes (per prosopop. de fluminibus *p. 238*, 11. 14, de hieme *p. 238*, 13, de rumore *l. 61*): **a** -i sunt ipsi animantes: **① homines** (-i fiant fere clamando, nimis loquendo sim. e. g. *l. 41*. 48, aliter e. g. *l. 55*; accedit abl. respectus *l. 57sq.*): **Ⓐ** quolibet contextu: PLAVT. Epid. 200 rogantido sum -us factus (cf. MART. 10, 5, 4 -os ... rogatores). CIC. de orat. 1, 259 nos oratores -os saepe attentissime audiri video ..., at Aesopum, si paulum irrauerit, explodi. HOR. sat. 1, 4, 66 causidici ambulant -i male cumque libellis (PORPH. ideo -i, quod in contentione iudiciorum clament [sim. SCHOL. -i traduntur assiduitate agendi]. item de accusatoribus sim.: MART. 4, 8, 2 causidicos. cf. *p. 239*, 61. 67. 240, 73). epist. 1, 17, 62 'quare peregrinum' vicinia -a reclamat (PORPH. vicini vociferantes). PROP. 1, 16, 39 (log. amator exclusus) me tam longā -um ... querelā. SEN. contr. 1, 7, 18 rhetori cuidam vocis obtusae ... scurra ... dixit: 'centum -orum vocem habes'. PERS. 5, 11 tu non clauso murmure -us nescio quid tecum grave cornicaris (SCHOL. ad loc. 2 quae cornix -um quiddam secum murmurat [ad II]. contumeliose de poeta ut: IVV. 1, 2 vexatus totiens -i Theseide Cordii). MART. 1, 41, 9 qui tomaclia -us circumfert ... cocus popinis. IVV. 6, 515 -a cohors (de Cybelen venerantibus ut: CLAVD. rapt. Pros. 3, 422 -is ... thasis. cf. *p. 238*, 36). 11, 156 non pupillares deferit in balnea -us testiculos puer (sc. cuius vox sive adhuc puerilis est sive nondum veneris usu enervata). FIRM. math. 8, 20, 7 voce -i lenones (abl. respectus ut: Ps. RYFIN. Ios. bell. Iud. 6, 308 p. 821 vates neque v. -ior fuit neque laboravit [gr. οὐτ' ἡμβλυννεν τὴν φωνήν]. cf. *p. 238*, 64sqq.). CLAVD. 20, 372 nutrix telā ... quaerere victimum -a monet. al. per prosopop.: CIC. fam. 9, 2, 5 nisi ipse Rumor iam -us erit factus. **Ⓑ** in re medica (masc. pro subst. praeter *l. 67*): PLIN. nat. 20, 87 -is crudae brassicae sucum gargarizandum bibendumque demonstrat medicus quidam (cf. Diosc. gr. 2, 120, 3 φωνῆς ἀποκοτίν). THEOD. PRISC. eup. faen. 53 -os ... sic corriges: tragacanthum ... sub lingua teneant eqs. (sim. MARCELL. med. 14, 59). CAEL. AVR. chron. 1, 4, 101 si arteria ... asperteret - os faciat. 2, 13, 176 si -i fuerint aegrotantes eqs. (postea: asperitas faucium). HIPPOCR. aer. 7, 2 aqua -os constituens (gr. βραγχώδεστata [sc. ὑδατα]). al.

Ⓑ animalia (homines in animalia mutati *p. 238*, 7): **Ⓐ** aves: LVCR. 6, 751 -ae cornices (EPIGR. Bob. 62, 1 [Hes. frg. 304, 1 M.-W. λακέρνξα]. cf. *l. 51*). VERG. ecl. 1, 57 -ae ... palumbes (SERV. '-ae' id est βραγχώδεις [brongidi codd.]). Aen. 7, 705 volucrum -arum (SERV. '-arum' τῶν μέσων est ...; sciendum ... Vergilium secundum morem provinciae sua locutum, in qua bene canentes cycni -iores vocantur). 11, 458 dant sonitum -i ... cycni (SERV. '-i' ... τῶν μέσων est: nam modo canoros signi-

ficat, alias vocis pessimae [*affert* IVV. *p. 237*, 52]). SEN. Med. 733 -ae strigis ... viscera. STAT. Theb. 5, 12 -a ... decidunt agmina Nilo (*de gruibus, ut vid.*; cf. CORIPP. Ioh. 4, 389 gruem). al. **Ⓑ** varia (fort. huc *p. 239*, 75): VERG. ecl. 2, 12 -is ... resonant arbusta cicadis ([cf. SCHOL. Class. Phil. 24, 1929, 274 suavitas ... carminis exprimitur]. NEMES. ecl. 1, 2). STAT. Theb. 11, 29 -i ... comminus ursi. APVL. met. 1, 9, 3 *caupo in ranam mutatus* adventores ... officiosis roncis -us appellat (cf. *p. 239*, 3). AVIEN. Arat. 1790 crabronum -a agmina (cf. *l. 2*).

Ⓑ -ae sunt partes corporis (fere os sim., sed -a naris *l. 19*): **① hominum** (deorum dearumve): Ov. am. 3, 6, 52 *Anien* -a ... de mediis sustulit ora vadis (*fluminis ut*: met. 5, 600 -o mihi dixerat ore. fast. 5, 638 -a ... dimovit talibus ora sonis. *ceterum*: STAT. Theb. 1, 347 ventura ... -o ore minutari hiemps, venti ... frementes eqs. AVIEN. Arat. 335 -o ... ore *Iustitiae* [cf. 325 crepula ... voce]). STAT. silv. 4, 3, 71 *Vulturinus* ... -is talia faucibus redundat: '...' (VET. LAT. psalm. 68, 4 [cod. 300. al. = VVLG.] laboravi clamans, -ae factae sunt f. meae [gr. ἐβραγχίασεν, cf. Hier. psalt. sec. Hebr. exasperatum est guttur meum; *huc spectat* e. g. AVG. in psalm. 68, serm. 1, 7. *l. item* VITA Adae rec. B 8)]. HIER. in Ion. 1, 5^b 1.235 D. quasi *homo torpens* ... profundissimum somnum -a nare resonaret (rhonca vel rhonco pars edd. vet.; cf. *l. 61*). Ps. HIL. gen. 5 -a ... stridens et nullis digna coturnis (sc. lingua; an acc. plur. neutr. pro subst., ut ad II trahas?). **② animalium**: Ov. met. 2, 484 vox *ursae* iracunda ... -o de gutture fertur (Pont. 3, 1, 22 *avis* -o g. potat aquas. AVIEN. Arat. 1705 cornix saevit g. -o [gr. 953 παχέα κρώζοντα]. fast. 1, 433 -o ... asellus ... edidit ore sonos (PERVIG. Ven. 85 loquaces o. -o stagna cygni perstrepunt).

b respiciuntur res: **a** arte factae: **①** -a sunt instrumenta musica: VERG. georg. 4, 71 morantī apes Martius ille aeris -i canor increpat (inde sim. CORIPP. Ioh. 2, 249. cf. *l. 40*). Aen. 11, 474 bello dat signum -a ... bucina, (*item* CYPR. GALL. deut. 69). COPA 4 ad cubitum -os excutiens calamos. PROP. 3, 3, 41 -o ... cornu flare (LVCAN. 1, 238 VAL. FL. 6, 92. CE 2121, 12 me ... ad cinerem c. -a vocant. al.). 3, 10, 23 tibia. 3, 17, 36 cymbala. 4, 3, 20 struxit querulas -a per ossa tubas. Ov. Ib. 456 tympana -a (CLAVD. 18, 278 DRAC. Romul. 7, 28 CORIPP. Ioh. 6, 154. cf. Ov. fast. 4, 212 aera deae comites -aque terga, *tympana*, movent). SEN. Ag. 689 turba *venerantium Cybelen* ... pectora -o concita buxo ferit. VERS. metr. Bass. gramm. VI 258, 1 classico ... -o (sim. 258, 3). PRVD. psych. 317 *Luxuria* -os, audierat lituos (sc. mortis var. *l.*). al. **②** -a sunt quaelibet: VERG. Aen. 2, 545 *Priamus* telum ... coniecit, -o quod protinus aere *Pyrri* est repulsum (SERV. auct. '-o aere' ad scutum retulit). PROP. 4, 8, 49 -i sonuerunt cardine postes (cf. *p. 239*, 36).

Ⓑ naturales: **①** -ae sunt aquae (cf. prosopop. *l. 11sqq.* 14): VERG. Aen. 6, 327 *Charoni* non ripas datur horrendas et -a fluenta transportare animas (APVL. met. 6, 13, 4 -a Cocyti f. [pauca trad.]. al.). HOR. carm. 2, 14, 14 fractis ... -i (-is var. *l.*) fluctibus Hadriae. Ov. epist. 10, 26 aquis (18, 26). met. 11, 783 unda (AVIEN. orb. terr. 385). AVIEN. Arat. 1487 gurgitis (CYPR. GALL. gen. 58). CLAVD. carm. min. 25, 109 -ae stagna Padusae. al. **②** -a sunt quaelibet: AETNA 3 quid -os torqueat aestus, carmen erit (ENNOD. dict. 28, 5 p. 506, 17 -os tumentium procellarum a.). STAT. Theb. 2, 40 (*an interpol?*) tonitrua (CLAVD. 17, 210). MART. 1, 49, 20 cum ... bruma ... Aquilone -o mugiet. CLAVD. rapt. Pros. 1, 69 turbine -o cum gravis armatur Boreas.

2 soni ipsi, voces, strepitus sim. (cf. prosopop. *p. 237*, 61; in iunctura e. g. murmur -um *p. 239*, 6. 16sq. 40sqq. al., sonus -us *l. 62*. *p. 239*, 7. 8. 42sq. al., vox -a *l. 64sqq.* *p. 239*, 3. 11sqq.): **a** animantium: **a** hominum (-a ravis pleonastice *l. 57*): **①** quaelibet exempla: PLAVT. Cist. 304 expurigabo ... omnia ad -am ravim. LVCR. 6, 1189 sputa per fauces -ā vix edita tussi. VAL. FL. 2, 307 matres -o fremitu sedere parentum ... locis. HIER. in Ezech. 8, 17 1.381 *Symmachī* interpretatio, foedum -umque sonitum de naribus procedentem eqs. (respic. *l. 369sq.* emittens sonitum ... per nares suas). RVFIN. Orig. in iud. 6, 3 p. 502, 5 (ad iud. 5, 3; in *imag.*) qui nullum habet in se -um peccati sonum (*antea*: canorae vocis). CORIPP. Ioh. 3, 99 praecordia cultro icta -is flatibus alta sonant. **②** vox -a (cf. PAVL. FEST. p. 283 rava vox -a et parum liquida eqs. [v. *p. 240*, 73. 242, 21]): SEN. apocol. 5, 3 v. *Claudii* ..., qualis esse marinis beluis solet, -am et implicatam. MART. 8, 3, 15 praelegat ut ... -ā te v. magister. APVL. met. 8, 23, 5 praeco dirruptis faucibus et -a v. *ioctatur*. 8, 26, 2 fracta e(t)-ā, et effeminatā v. (v. app. crit.). FIRM. math. 8, 23, 1. HIST. AVG. Pius 13, 2 fuit v. -ā et sonorā cum iocunditate (sim. Pesc. 6, 5 fuit ... v. -āe sed, canorae [l. excerpta Sedul., om. codd.]). PRVD. perist. 10, 15 v. impeditos -a laxabit sonos. ISID. eccl. off. 2, 12, 2 v. ... eius *psalmistae* non asperita vel -a vel dissona, sed canora erit, suavis, liquida atque acuta. al. **in re medica**: CAEL. AVR. chron. 2, 14, 197 cum v. -a aut acuta. 5, 10, 96 obtusa vel -a. HIPPOCR. aer. 6, 5 graves v. esse et -as propter aerem (gr. βραγχώδεστας).

[Gutiérrez]

B animalium (hominum in animalia mutatorum e. g. l. 3; de raucitate fere nativa praeter l. 13): ① *variorum* (cf. p. 238, 66): Ov. met. 6, 377 vox ... iam -a est *Lyciorum in ranas mutatorum* (cf. SER. med. 669 *rana* -o [v. app. crit.] *garrula quaestu*). 8, 287 cum -o ... stridore per armos spuma fluit *apro Calydonio*. 13, 567 *Hecuba in canem mutata* -o cum murmure saxum ... insequitur. fast. 1, 560 mugitus -o furta, sc. *boves rapti*, dedere sono (cf. l. 47sq. et SIL. 5, 63 *non* -o *taurus cessavit* ... immugire sono. 16, 266 *taurus fremitu suspiria* -o *congerminans*). al. CLAVD. carm. min. 9, 25 *vibrata* ... -o *terga fragore sonant hystericis*. ② *avium* (cf. p. 237, 51): Ov. met. 5, 678 -a ... *garrulitas picarum*. NEMES. auc. 1, 8 *tetrax* -a *subsannat voce magistri consilium* (SERV. georg. 1, 388 *cornicem* ... -ā v. ... *pluviam praedicere*. HIER. tract. in psalm. I p. 333 l. 149 qui *corvi semper v.* ... *issimā rixas comparant*. AVG. in euang. Ioh. 15, 7 v. -ā *gallina in pullis infirmata agnoscitur*). AMBR. Iac. 2, 12, 56 non sic -a resonant ... columbarum murmura, ut eqs. ③ *apium*: SIL. 2, 221 *apes* -um ... glomerant ad limina murmur (AMBR. hex. 5, 22, 76 habent gratam in -o illo vocis suae m. suavitatem. cf. PALLAD. 7, 7, 1 *murmuris sonus magnus et -us [opp. subtile m.]*). CORIPP. Ioh. 1, 437 -is ... vocant stridoribus hostes.

b rerum: a *quae arte factae sunt; de sonis, quos efficiunt:* ① *instrumenta musica (de sonitu tubae l. 22. 27. 35. al., tympani l. 24. 34, cornus e. g. l. 25. 28sq.)*: ENN. ann. 520 carmen tuba *tibicinis morientis sola peregit et ... -um sonus, aere cucurrit ([l. neutr. v. ed. Skutsch, 1985, 648])*. Ov. met. 4, 391 *tympana ... -is obstrepere s.* LVCIL. 605 *vide, ne -o contionem sonitu et curvis cogant cornibus ([per hendiadys explicandum])*. HIER. epist. 123, 17, 1. in Is. 7, 18, 11. 40 G. [ad I Cor. 13, 1] *cymbalum -o concrepans s.* LVCR. 4, 544 *tuba ... reboat -um retro cita ... bombum*. VERG. Aen. 7, 615 *aerea ... adsensu conspirant cornua -o*. 8, 2 -o *strepuerunt cornua cantu* (MART. CAP. 5, 425 [vers.]). CORIPP. Ioh. 6, 263. al.). SIL. 4, 172 *telum clausit -um letali vulnere murmur cornus, sc. cornicinem interficiendo* (AMBR. exc. Sat. 2, 110 AVIAN. fab. 39, 7). 12, 182 *insonuere ... -o ... tumultu cornua*. 16, 94 -us stridenti murmure clangor *tubarum* increpit (PS. CYPR. spect. 7, 2 c. *tubae ... -os*). SIL. 17, 19 certabant -o resonantia *tympana pulsu (an ad l. 62?)*. STAT. Theb. 3, 708 -a dabunt ... signa tubae. al. ② *quaelibet*: Ov. am. 1, 6, 50 *nonne verso sonuerunt cardine postes, -aque concussae signa dedere fores?* (respici omen putat McKeown, comm. 1989, ad l.). CLAVD. 20, 163 ingeminat -um Rhodope concussa fragorem *Martis clipeo intonantis*.

B naturalium; -us est sonus: ① *aquarum*: VERG. georg. 1, 109 illa *unda cadens -um per levia murmur saxa ciet* (COPA 12 crepitans [v. app. crit.] -o m. *rivus aquae*. CLAVD. rapt. Pros. 1, 258. al.). CLAVD. DON. Aen. 9, 125 p. 203, 24 -us sonus est undae tardioris et parvae (ANTH. 478, 6 -o trahitur lubrica concha *sono, [sinu trad, quod def. Watt, Harv. Stud. Class. Phil. 101, 2003, 471]*). CORIPP. Iust. 3, 173 -o sonat unda susurro. ② *quarumlibet rerum*: Ov. met. 14, 409 *arte magica lapides visi mugitus edere -os*. SEN. nat. 2, 27, 2 *aēr nubibus inclusus similem agit mugitibus sonum, -um et aequalem eqs.* (PLIN. nat. 2, 193 *sono exilius grassante in angusto, eodem -o in recurvis locis [antea: similis ... mugitibus aut clamori humano]*). CALP. ecl. 1, 3 *quamvis spument -o ferventia musta susurro*. MART. CAP. 1, 11 (*in silva Apollinis*) *quicquid arborum ... terrae ... propinquum ramis acclinibus fuerat, gravitas -a quatierbat (antea opp. acuto sonitu)*. 1, 28 (*respic. harmonia sphaerarum*) *luna graves pulsus modis -ioribus personabat (antea opp. acuto ... tinnitu)*.

B per enallagen quandam transfertur ad: 1 *loca, ubi fiunt soni, strepitus*: VERG. Aen. 5, 866 -a ... *sale saxa sonant* ([an ad II?]). CLAVD. carm. min. 26, 63 *in balneis -i [vasti var. l.] cum murmure saxi ... pellitur ... vapor*). STAT. Theb. 5, 291 *litore*. 7, 16 *omne, quod ... -ae circumtonat ira Maleae* (cf. neutr. pro subst. SIDON. carm. 11, 5 ad -a Maleae [Maleam trad.; v. Ceccarelli, Riv. Fil. Class. 137, 2009, 171sqq.]). MART. 7, 31, 1 -ae chortis aves et ova ... de nostro tibi missa rure credis? IVV. 8, 59 cui *equo ... exultat -o victoria circo*. CLAVD. carm. min. 20, 8 -i *lites ... fori*. 2 *actiones, eventus, quibus fiunt soni (fort. huc l. 34)*: VAL. FL. 1, 330 -os ad litoris ictus. 1, 614 -o ... ad litora tractu ... *venti freta curva ferunt* (CLAVD. rapt. Pros. 3, 242 *auriga* -o reduces t. detorsit habenas). CLAVD. 15, 433 an Mauri *fremitum* -osque repulsus umbonum ... *passuri?* 3 *tempus, quo fit sonus*: MART. 8, 67, 3 *cum modo distulerint -ae vadimiam quartae, sc. horae (-a ... quarta Shackleton Bailey; cf. l. 62. p. 237, 43)*.

II usu plus minusve adverbiali, sc. acc. neutr. pro obi. int. : sonare (*hucine l. 55?*): VERG. Aen. 9, 125 *amnis -a sonans* (*explic. v. l. 42. p. 240, 8*). Ov. ars 3, 289 illa *sonat -um quiddam atque inamabile: ridet, ut rudit ... asella*. SIL. 4, 657 *fluctibus percussa ... longe -um saxa sonant*. STAT. Theb. 4, 808 *amne propinquu -a sonat vallis*. SYMPH. 19, 1 (*de rana* -a sonans, ego sum media vocalis in unda (l. -ae s., -e s., *raucisonans* var. ll.). al. *gemere*: LVCAN. 4, 756 *equorum pectora -a gemunt*,

quaे creber anhelitus urgunt (*nisi ad p. 238, 3*). 5, 218 *pontus -a gemit*. SIL. 2, 245 *arma fragore icta gravi -um gemuere*. VEN. FORT. carm. *praef. 5. CORIPP. Ioh. 5, 48 montes ... lacusque -a gemunt. cetera exempla (huc p. 237, 51, fort. etiam p. 238, 20)*: CALP. ecl. 6, 63 -um mihi ... *lymphae respondent*. CORIPP. Ioh. 6, 736 *iaculis clipeus venientibus obstans aere gemit -umque tonat*.

adv. *raucē*. i. q. *modo rauco*: SERV. Aen. 9, 122 (*ad p. 239, 70*) *melius ... est accipere 'rauca sonans' pro '-e', quam 'rauca amnis'*. CASSIOD. var. 2, 40, 13 *quidquid -e ... sonat (v. vol. X 1, 2608, 24)*. GREG. TVR. Mart. 2, 17 *Boso, non -e vociferans, beati Martini auxilium proclamat*.

deriv. : *raucedo, raucesco, rauclitas, raucio (et rauco(r), rauctas, rau-*ci^{to}, 2. *raucor (-ōris)*.

compos. : *obraucus, subraucus (cf. ?irraucus); rauclitus, rauconus. cf. Onom.* Gutiérrez.

1. raudus, -eris n. [*vox recepta ex alia lingua cognata et sine dubio ad radicem *(q₁)reud^h- regrediens, cf. etiam ind. vet. lōha masc. (< *(q₁)reud^h-o-), slavon. vet. ruda, island. vet. raudi 'metallum rutilum, aes'. cf. Walde-Hofmann II 420sq.; de Vaan, Etym. Dict. of Latin, 2008, 515. Mei.] *comparatur c. adi. q. e. rudis* CINC. Fest. p. 265 (v. l. 55); cf. l. 35. *praeter raud- scribitur etiam rod-, roud-, rud- (quod infra indicavimus).* plur. l. 27. 37; abl. sing. *heteroclit.* -do l. 36.*

significatur massa quaedam aenea: 1 *strictius*: VARRO ling. 5, 163 *aes '-us' dictum; ex eo [in] veteribus in mancipiis scriptum 'rau-*dusculo libram ferito'. CINC. Fest. p. 265 apud aedem Apollinis aes conflatum iacuit, id 'ad rudus' appellabant; in aestimatione censoria aes infectum 'rudus' appellatur. LIV. 26, 11, 9 *cum rudera milites templum populantes religione inducti iacerent (antea: aeris acervi; disting. auro argentoque)*. FEST. p. 265 *rudus (rudus Paul.) vel -us significat rem rudem et imperfectam; nam saxum quoque -us appellant poetae, ut Accius in Melanippo '...' et in Chrysippo '...' (sc. trag. 438 et 264, v. sub 2. rudus); vulgus quidem in usu habuit, non modo pro aere imperfecto, ut LVCILIVS, cum ait '...' (sc. l. 40), sed etiam signato, quia in mancipando, cum dicitur 'rudusculo libram ferito' (v. l. 52), asse tangitur libra. PAVL. FEST. p. 275 Rodusculana (-cal- cod. unus) porta appellata, quod rudis et inpolita sit relicta vel quia raudo, id est aere, fuerit vincta (sim. eiusdem portae nomen explicant Varro ling. 5, 163 quod aerata fuit. VAL. MAX. 5, 6, 3 olim aera '-a' dicebantur). PRVD. apoth. 725 ab aeris rudere decoctam ... massam.*

2 *laxius de massa plumbi (lapides sim. ad 2. rudus relegavimus)*: LVCIL. 1192 p. *pauxillum rodus linique matalaxam (ita Fest. p. 265, rudus Isid. orig. 19, 4, 10)*. APVL. Socr. 10 p. 142 *nubes nisi leves forent, non secus quam p. rodus (globus, robus, robur trad.) et lapis ... caducae terris illiderentur.*

deriv. : *raudusculum; cf. Onom.* (porta Rauduscula/-culana). 2 **raudus**, -a, -um: DRAC. laud. dei 1, 279 -os ... molossos (ita cod. B², quam lect. vix recte def. Vollmer, ed. mai. 1905, 400 notionem q. e. *raucus intellegens coll. 1. ravigo, ravis, ravulus; rauco ceteri codd. et edd.*). neque hoc pertinet GLOSS. IV 165, 35 *rudus: asperus (legas rubus, v. enim Gloss. L III Abol. RU 9 et 13)*.

raudusculum, -ī n. a 1. *raudas diminutive (sed ad rudis refert a CINC. infra)*. scribitur *rudus* FEST. (et CINC.).

significatur nummus aeneus: in formula iuris -o libram ferito (ad rem cf. Gaius inst. 1, 119 et e. g. Kaser, Privatrecht I² 41 sqq.): VARRO ling. 5, 163 v. l. 24. FEST. p. 265 '-o 1. f.' (v. l. 33) ...; CINCIVS de verbis priscis sic ait: 'quemadmodum omnis fere materia non deformata rudis appellatur ..., sic aes infectum -um' (rudus cuius cod.). collective de quavis summa nummularum: CIC. Att. 4, 8, 1 de -o, (perauīd- sim. trad.) quod scribis, μήτω μέγ' είπης, πριν τελευτήσαντ' ὕδης. 6, 8, 5 de -o Puteolano gratum; nunc velim dispicias res Romanas. 7, 2, 7 de -o Numeriano multum te amo. 14, 14, 5 nec mehercule me -um movet.

ravē v. 2. *ravus*. Reineke.

ravicelus, sc. acc. plur. -os, trad. in cod. M post corr. PLIN. nat. 15, 36 Taurini *nuces pinastri* -os vocant; sed lectio manus pr. aravicelos *preferenda vid.*; v. André. Lex. des termes de botan., 1956, 37 et ed. Plini, 1960, ad l.

ravidiosus v. *rabitiosus*. 1. **ravidus** v. *rabidus*.

2. ravidus, -a, -um. a 1. *ravus*. i. q. (colore) *ravus* (cf. e. g. albus iuxta albus): COLVM. 8, 2, 9 in his *gallinaceis maribus* ... status altior quaeritur; sublimes ... cristae, -i vel nigrantes oculi eqs. (rab-, rubrtrad.).

cf. Onom.

ravies v. *rabies*. **[ravilius** v. p. 241, 4.] **1. rāvilla** v. *ravillus*.

?2. **ravilla**, (-ae) m. a 2. *ravus diminutive, si recte trad.* PAVL. FEST. p. 283 (antea p. 242, 21) unde etiam causidicus pugnaciter loquens '-a' appellatur (-a codd.; sunt qui rabula [vel rav-] restituant, v. p. 14, 43 sqq. [ubi pro 'cod. F' lege 'codd.']).

rāvillus, -a, -um. a 1. rarus diminutive. pro subst. fem. (plur.). i. q. muliercula rava, sc. oculos rivos habens (cf. ravastellus): FEST. p. 274 -ae a ravis oculis, que(m)admodum a caesiis caesillae (item PAVL.; trad. fere raviliae, sed ravile cod. unus Pauli).

cf. Onom. (Ravilla).

1. rāvio, -āre (-īre GLOSS. infra). [redit ad radicem *²rou- 'rudere, mugire'; v. 2. rarus; syllaba longa rā-, nisi metri causa a Plauto inducta est, fort. vi intensiva explicari potest (quasi *rāu-je/o-). Mei.] de origine: PAVL. FEST. p. 275 'ravim' ..., unde et verbum '-o, -as'. rāv- PLAVT., cf. l. 7. GLOSS. V 609, 54 -it: rav[i]e loquitur (cf. GLOSS.^L I Ansil. RA 291 -it: pave loquitur). GLOSS.^L V Aa f 194, 1 faver,: asper, rabies (pro -iens; l. i. φαιός, quae vox latet etiam F 188 faucem: graviter sonantem et u 31 et fort. l. 29). [aet. recentioris vid. glossa, quam e cod. Cas. edidit Loewe, Rhein. Mus. 34, 1879, 495 (= Gloss. nom., 1884, 249; inter voces animantium) rabunt ianu(a)e ('bene dictum est de rauis valvis' editor, l. cit. 496).]

i. q. rāvum, rācum esse, sonos ravis emittere: de homine: PLAVT. Poen. 778 nego et negando, siquid refert, -o (arvio ['plebeia forma'] Lindsay metro consulens). de ranis: GLOSS. I p. 92 (inter voces animalium) ranas -ire (rab- cod.) vel coaxare (item GLOSS. Tolet. Festschr. Bieler, 1976, 154 et addit. codicis G ad Suet. frg. 161, v. ed. Reifferscheid p. 312).

2. rāvio v. p. 12, 49. **rāviōsus** v. rabiosus.

rāvis, acc. -im (-em l. 35, 37?), f. [a 2. rarus, nisi potius a *r(a)uerere 'rudere' coll. scobis a scabere, trudis 'pertica' a trūdere, torris 'lignum fissum, titio' a torrē; v. Leumann, Gramm. 1977, 343. Mei.] de notione: FEST. p. 274 (suppl. e PAVLO) -im anti qui dicebant pro raucitate (affert locos PLAVTI omnes et CAECIL.). p. 289 (= Gloss.^L IV p. 390^a; si recte suppl. Lindsay) rauscos ... (a -i, id est) ab ariditate facūcium). NON. p. 164, 13 -is est rauitas (affert PLAVT. l. 32 sq.). [loco corrupto GLOSS. IV 560, 37 -es fauces aperens (aperiens var. l.; fort. pro -es restitutas raviens coll. l. 11sq.; cf. p. 242, 17, 19].

i. q. status rarus, rauitas: **1 proprie**: PLAVT. Aul. 336 usque ad -im poscam prius, quam quicquam detur (Cist. 304 expurses, iures, ores blande ... : expurigabo ... omnia ad rauam -im. CAECIL. com. 84 [si recte restit.]). Artem. frg. 3. APVL. flor. 17, 8 tragoedi identidem boando purgant -im (-em cod. F. -i φ; sunt qui praeter necessitatem ad l. 37 trahant). **2 meton.:** de sermone ravo: ANTH. 19 l. 8 viri optimi, ... ad -im meam convertite, (rabem ... copertit cod.). de pituita, ex qua -is fit (cf. l. 35): GLOSS. II 353, 50 οὐρανοῦ: rabis.

deriv.: rauus.

?rāvistellus v. ravastellus.

Harbsmeier.

rāvitudō, -inis f. vocem, quam affert Forcellini, vix recte coni. Moggagni pro graviudo VITR. 1, 6, 3.] Bl.

rāvor, -ārī. errorem typothetae rauabimur pro grav- BOETH. in categ. comm. 2 p. 238^D corr. iam ed. 1860.] Holmes.

rausūrus v. p. 236, 19. **[rāvula** e coni. dub. p. 240, 74.]

rāvulus, -a, -um. a 2. rarus diminutive. metitur rāv- (ut rāvus, v. p. 242, 16). i. q. aliquantum rarus, rauus: SIDON. epist. 9, 13, 5 vers. 78 date -os choraulas, quibus ... crepulis reflanda buccis gemit aura tibialis.

Bl.

1. rāvus, -a, -um. [a stirpe *g^hre₁-uo-, cf. island. vet. grār, theod. vet. grāo (< *g^hre₁-uo-); ceterum cf. rāvāstellus. v. Walde-Hofmann II 421sq.; de Vaan, Etym. Dict. of Latin, 2008, 515sq. Mei.] de notione: PAVL. FEST. p. 272 -i coloris appellantur, qui sunt inter flavos et caesios, quos Plautus appellat rauastellos (ravist- trad. hoc loco, sed gravastellus p. 96; ad utramque vocem probandam affert Plaut. Epid. 620, v. p. 235, 16). NON. p. 164, 10 -um: fulvum (affert CIC. l. 61; inde restitutas GLOSS. V 646, 45 [rarus cod.]). SCHOL. Hor. carm. 3, 27, 3 -us color dicitur mixtus niger cum fulvo. GLOSS.^L II Philox. RA 44 -us: χαροπός (χαροπός cod.).

significatur color inter nigrum et fulvum (ad rem cf. André, Termes de couleur, 1949, 69sq., Vels Heijn, Kleurnamen, diss. Utrecht 1951, 92sq.): **1** respiciuntur varia (hucine l. 71sq.?): CIC. ac. 2, 105 mare nobis intuentibus modo caeruleum videbatur, mane -um, (tum c., tum -um videtur Non.; cf. l. 56). FEST. p. 289 (si recte restit.) in sp[ecie]is ... flava frumenta '-a' appellari ...) docet.

2 respicitur color oculorum; -i dicuntur: **a** ipsi oculi: VARRO rust. 2, 2, 4 si arietes sint ... -is oculis (2, 9, 3 canes facie debent esse formosi, ... o. nigrantibus aut -is [rabis fere trad.]. 3, 9, 5 galli salaces sunt ... o. -is aut nigris. FEST. p. 274 [v. l. 3]). PRIAP. 36, 4 Minerva -o lumine (est), Venus paeto (flavo trad., em. Haupt falii alia, v. Nikolaidis, Am. Journ. Phil. 122, 2001, 81sqq.); cf. p. 242, 5 et Lucian. 79, 23, 1 φοβερά ... καὶ χαροπή [sc. Athena]). **b** animantes: animalia (an describitur color pellis? cf. p. 242, 28): HOR. epod. 16, 33 (inter adynata) ut -os non timeant armenta leones (flav-, prav-, saev- al. var. ll.; explicat SCHOL. -os: rabidos [graves: gravidos trad.]; subesse vid. Hom. λ 611 χαροποί, cf. GLOSS. l. 58). carm. 3, 27, 3 ab agro -a decurrentis lupa (PORPH. '-a [ruba var. l.] ...'

a colore dicitur. SCHOL. aut colore oculorum torva aut voce non clara aut certe rabida; '-a' fulva sive subnigra aut rauca, idest obtunsa vocis [seq. p. 241, 57; l. haec spectant ad 2. rarus)]. homines vel dei: Ov. ars 2, 659 (si recte coni.) puella si paeta (v. vol. X 1, 77, 40) est, Veneri similis vocetur, si -a, Minervae (-a Heinsius, torva Merkel; flava, parva, fulva codd.; cf. p. 241, 68). ARNOB. nat. 3, 14 p. 173, 6 hos deos crinitos effingitis, alios leves [lenes], senes iuvenes pueros, aquil[i]os caesios -os eqs. 6, 10 p. 317, 22 fieri potest, ut hic deus a vobis effictus -us (flav- cod.) sit, qui in veritate habeat oculos caesios. **c** color (cf. p. 241, 53, 57): PLIN. nat. 11, 148 hominum pupillis aliis nigri, aliis -i, aliis glauci c. orbibus circumdatis (cf. Arist. hist. anim. 492a3 χαροπόν).

deriv.: 2. ravidus, rauillus; cf. rabucus, ?ravastellus.

2. rāvus, -a, -um. [vox (< *²rou-ó) ad radicem *²rou- 'rudere, mugire' redit, cf. ind. vet. ruváti, rauti, gr. ὥριεσθαι 'rudere'. v. Walde-Hofmann II 421; de Vaan, Etym. Dict. of Latin, 2008, 515; Vine, Hist. Sprachf. 119, 2006, 237. Mei.] rāv- SIDON. de notione: SCHOL. Hor. carm. 3, 27, 3 v. l. 1sq. GLOSS. V 646, 46 -us (ravis trad.): raucus. GLOSS.^L V Abba RA 18 -a: rauca vel clausa (cf. Isid. p. 235, 44). [confunditur in codd. c. raucus l. 26, 28; tradi vid. contextu manco LVCIL. 1289 -i.]

i. q. raucus: **1** de voce sim. (de gutture -o v. l. 28, cf. l. 27): PAVL. FEST. p. 283 '-a vox' rauca et parum liquida, proxime canum latratum sonans (seq. p. 240, 73). QVINT. inst. 11, 3, 32 (inter vocis vitia, si recte coni.) subsurdus, rudis, inmanis, dura, rigida, -a eqs. (-a vel vasta Burman, rauca Wilson; vana trad.). SIDON. epist. 8, 11, 3 vers. 49 cum festa dies ciere -os cantus coepit, sc. in taberna. **2** de animantibus (de gutture l. 28): SIDON. carm. 5, 563 -um praecomenem (raucum var. l.). 11, 122 Corybas, cui gutture -o, ignem per bifores regemunt cava buxa cavernas (l. dat. potius quam abl.; cf. 13, 4 guttura -a ferae, sc. leonis Nemaei [rauca cod. unus; sunt qui locum ad 1. rarus referant]). epist. (carm. 22), 3 nos ... coram canoro cygno -um anserem profitemur (item per imag. in modestiae formula: epist. 9, 2, 2 olorinis cantibus a. -os ... sociaveris).

adv. **rāvē**. i. q. modo ravo, rauce: GLOSS. p. 241, 10sq. deriv.: ?2. ravigilla, ravis, rauulus. cf. Onom.

rāzimus v. racemus.

Rey.

*re- (red-) praeverbium. [derivatio a *ure 'retro' probabilis est, cf. gr. ἔρω 'abi!'] (< *ue-ure 'retro retro!', sc. vi adhortativa), tochar. B wrattsai 'adversus, obviam', alban. rrë; red- per analogiam sec. prōd-īre, red-dere (< *re-did-) sim. ortum est. v. Klingenschmitt in: Festschr. Ritter, 2004, 245sqq.; de Vaan, Etym. Dict. of Latin, 2008, 516. Mei.] de origine: PRISC. gramm. III 57, 9 (v. p. 243, 5). 510, 11 (ad Verg. Aen. 11, 1 reliquit) separativum ... 're-' dici non potest; quod tamen quidam volunt a 'retro' vel 'rursus' esse; quod si sit, ex corrupto (sc. re-) et integro (sc. liquit) inventitur ea pars. de compositione (cf. Cic. orat. 158 refecit, rettulit, reddidit: adjuncti verbi prima[m] littera[m] praepositio[nem] commutavit [sc. suavitatis gratia]. PRISC. supra): VEL. gramm. VII 65, 20 quatenus praepositiones persequimur, non alienum est 're-' quoque praepositionem notare vel ideo, quia non contenta quibusdam partibus orationis plena praeponi 'd' litteram adsumit, ut in eo, quod est 'redire' et 'redolere', quia duae vocales in concursu hiabant; sed interdum haec 'd' littera geminatur, quotiens ab eadem littera sequens vox incipit (pro exemplo est reddere; sim. CASSIOD. gramm. VII 163, 16 [e Papir.]. 202, 23 [e Caesell., ut 203, 5]). PROB. inst. gramm. IV 148, 31 praepositiones numero vi, quae loquellis tributae sunt: con- di- dis- re- se- am- (in simili serie: DON. gramm. mai. 2, 16 p. 648, 12 praepositiones quaedam semper coniunguntur, ut di- dis- re- se- am- con-. DOSITH. gramm. 44, 2. al., e. g. p. 243, 2; cf. vol. VII 2, 1658, 57sqq.). SERV. gramm. IV 420, 7 nemo ... dicit ... 're- illum cipio'. NOT. Tir. 1, 13 re (inter praeverbia; cf. 17, 100. al.). de mensura et accentu: SACERD. gramm. VI 452, 19 ectasis est, cum corripienda syllaba producitur metri causa, ut 'religione ...' (Verg. Aen. 2, 715), ut 're-' producatur, quae semper correpta pronuntiatur, et 'reliquias ...' (ibid. 1, 30). SERV. gramm. IV 454, 31 're-' ... ubique breviatur, ut 'remitto', excepto cum 'refert' 'distat' significat ... (affert Verg. georg. 3, 548), et uno verbo 'reicio', ut '...' (ibid. 3, 389; cf. VLT. SYLL. gramm. IV 253, 7 're-' praepositio semper brevis est). AVDAX gramm. VII 354, 8sqq. 're-' et 'se-', si presso accentu pronuntientur, praepositiones esse reperiuntur, ut puta 'refero' (10) refer, separato securus seduxit'; at vero 're-' et 'se-', si acuto accentu pronuntientur, non praepositiones, sed hoc, quod significant, apppellantur, ut (12) puta 'regula retia retis, sedeo senui sequor'; sic et in ceteris talibus 're-' et 'se-', quando sint praepositiones et quando alias partibus orationis respondeant, per accentuum sonos dinoscuntur.

al. de notione et qualitate (vim praeverbii post alios discusserunt Moussy, Rev. Phil. 71, 1997, 227sqq. et Schrickx, Glotta 91, 2015, 264sqq.): TERT. adv. Marc. 5, 9, 4 'resurgere' ... non est nisi eius, quod cecidit ...; 're-' enim syllaba iterationi semper adhibetur (cf. p. 261, 69). DON. Ter. Andr. 508, 2 ('renuntiabo') 're-' syllaba apud veteres interdum abundat, ut

[Reineke]

modo (*cf. p. 261, 68*). PRISC. gramm. III 56, 11 sunt *praepositiones*, quae numquam apponuntur, ut di- dis- re- se- am- con-; ... partes orationis dici vera ratione non possunt, tamen, quia vim et significantiam habent *praepositionum* et in ipsa compositione semper *praepositivae* sunt, ideo *praepositionibus* commumeraverunt. 57, 9 're-' videtur a 'retro' per apocopam factum, sicut et ipse sensus manifestat: 'respicio: retro aspicio, revertor: retro vortor, recurro: retro curro', vel ex hoc natum esse adverbium, quomodo ab 'ex: extra'. GLOSS.^L II Philox. RE 1 re-: ἀπό, ἀνά, ἀντί, μετά. [val. re-, it. re-, ri-, port. re-; usu adv. (*praeterea sim.*): port. vet. ar. er. *cf. M.-L. 7102. Tiktin-Miron³ III 318. Battisti-Alessio V 3215. 3239sq. Cor-telazzo-Zolli² 1329. 1356. Machado³ V 44sq. Schd.-Cr.]*

compos. infra sequuntur.

rea v. reus. **reābse** v. reapse.

reaccendo v. redaccendo.

reaccipio, (-cēpī), -ceptum, -ere. a re- et accipere. i. q. *re-cipere, recuperare rem: perditam*: EPIST. Claud. Terent. (Chart. lat. ant. XLII 1217) 33 ⟨rogō te, p(ater, u)t continuo mihi⟩ ⟨rescrib(as de) salutem t(u)a)m te ha(b)e re bo(na(m), sc. salutem,⟩ reaccept(a(m)) (*sunt qui malint re(m) accept(a(m))*). *quaerenti communicandam*: OP. im-perf. in Matth. 27 p. 772^{med.} *Iohannes baptista interrogabat ..., non ut ipse -ens responsum a Christo audiret et discret, sed ut missi discipuli ... cederet: ...* (Matth. 11, 3; *cf. 4 renuntiavit Iohanni*).

readmoneo, -ēre. a re- et admonere. i. q. *iterum admonere*: REGVLA mag. 14, 77 (*76 frater paenitens petat singulos ... pro se debere orare postea omnes clara voce -at pro se debere orare*.

readsumo v. reassumo.

[readūnatio, abl. -e f. olim unius cod. *deperditu auctoritate edebatur* pro redanimatione TERT. resurr. 30, 4.] *Reineke.*

reaedificatio, -ōnis f. a reaedificare. i. q. *actio reaedificandi, restauratio*: VET. LAT. III Esdr. 5, 64 (cod. 123. al.) venerunt ... presbyteri, qui viderant illud prius templum, ad huius templi -em ([gr. 5, 60 οἰκοδομήν, cod. 127. al. aedificationem]). AVG. civ. 18, 48 tit. prophetiam Agghei [2, 10] ... non in -e t., sed in ecclesia Christi esse completam [*cf. ibid. p. 331, 27 instaurazione*]. in euang. Ioh. 10, 10 ipsius t. solutionem et -em [aed- cod. unus)]. MARCELL. chron. II p. 82, 447, 1 plurimi urbis augustae muri recenti adhuc -e constructi ... corruerunt (*cf. l. 73*).

* **reaedifico**, -āvī, -ātum, -āre. a re- et aedificare. *scribitur* reaed- in codd. ant. e. g. VET. LAT. deut. 13, 16 (cod. 100). Matth. 26, 62 (codd. 4. 8. 12. 14). Gal. 2, 18 (Ambrosiast. cod. C); *per errorem raeaed- in inscr. l. 50* (redaed- latere putant *edd.*), raeaed- VET. LAT. Os. 2, 6 (cod. 176) et sim. al. in codd. rec. excepta LEGE l. 48 legitur inde a VET. LAT., TERT.

i. q. *iterum aedificare, restituere (pro obi. est aliiquid destructum, quod restituitur, vel novum, quod pro eo, quod destructum est, substituitur* [v. e. g. l. 65. p. 244, 9]; refl. p. 244, 41, obi. supplendo l. 50. 75. al. *lex enunt. relat. l. 57. p. 244, 59. al.*; gr. resp. ἀνοιχοδομεῖν, nisi alia adnotavimus; abundanter accedit e. g. adv. iterum l. 54, rursum p. 244, 26]: **1 proprie**, sc. *corporaliter*: **a strictius** -antur: **a aedificia**: LEX Vrson. (CIL II² 5, 1022) 75, 19 ne quis ... aedificium detegito neve demolito neve disturbato, nisi si praedes ... dederit se -turum (reaed- aes; *inde restit. pro aedificare* LEX Quinctia [Frontin. aq. 129, 5]. *cf. etiam Lex Tarent. [CIL I² 590] 1, 33 restituturus erit*). VET. LAT. Tob. 14, 7 (cod. 109) *Israelitae* -bunt domum dei ([gr. 14, 5 cod. S πάλιν οἰκοδομήσουσιν, cod. 148. al. iterum aedificabunt, VVLG. d. dei ... iterum -bitur]. LVCIF. non parc. 7 1.7 posteaquam David d. -vit domini [*affertur IV reg. 22, 11sqq.*]). Am. 9, 11 (Aug. civ. 18, 28, sim. Hier. ad l.; deus log.) resuscitabo tabernaculum David, quod cecidit, et -bo, quae ceciderunt eius, et destructa eius resuscitabo et -bo ea (VVLG. v. p. 244, 12). III Esdr. 6, 20 (cod. 123. al.) *quod templum ... usque in hodiernum -atur et nondum est perfectum* ([gr. 6, 19 οἰκοδομούμενος, cod. 127. al. aedificatur]). PAVL. NOL. epist. 20, 4. ANIAN. Chrysost. hom. 4, 1 p. 1005^{med.} Iudeis ... templum ... -are cupientibus [*Migne gr. 57, 41ⁱⁿ ἀναστῆσαι*]. CASSIOD. hist. 6, 12, 12 [cf. 8 rursus aedificaret; gr. *Theodorei. 3, 7, 8 δομήσασθαι*]. al; *cf. e. g. p. 244, 19*). Luc. 12, 18 (Rufin. Orig. in lev. 16, 3, sim. Ps. Aug. serm. ed. Mai 74, 3; *log. dives stultus, sc. in similitudine*) destruam horrea mea et maiora -bo (var. l. *ibid. nec non cod. 3. 10 aedificabo, 2. 5. al. et Vulg. faciam*). AMBR. epist. extra coll. 1, 1 iussum erat ..., ut synagoga a *Christianis* accensa ab episcopo -retur. RVFIN. hist. 8, 17, 1 qua lege ... -ari eorum *Christianorum* permitterentur ecclesiae ([gr. οἰκοδομεῖν]). GREG. TVR. Franc. 10, 31 p. 534, 13 [*de eadem e. cf. Ven. Fort. carm. 10, 6 tit. renovata*]. *cf. l. 75*). 8, 17, 9 *ut Christiani* conventicula ... extruant et -ent (gr. συννέσσωσιν. *affertur edictum, quod accuratius redditur apud Lact. mort. pers. 34, 4 componant*). MARCELL. chron. II p. 82, 447, 3 urbis augustae muri olim terrae motu conlapsi ... -ti sunt (*cf. l. 36*). ENNOD. opusc. 3, 101 p. 356, 27 (*cf. 3, 98 p. 356, 7sq. ecclesiae ... concremantur*) Epiphanius -andi sumpsit ani-

mum. al. **β urbes sim.**: VET. LAT. deut. 13, 16 (cod. 100, *sim. al.*) succendes civitatem igne[m] ... et erit inhabitabilis in aeternum; non -bitur iam (*Vulg. aedificabitur*). Ezech. 26, 14 (cod. 175; *deus ad Tyrum*) siccatio sagenarum eris et ultra iam non -beris (-veris cod.; *Vulg. aedificaberis*). HIER. epist. 108, 9, 3 hanc urbem quandam expugnavit et -vit David ([edd. vet., aedificavit trad.]). RVFIN. Orig. princ. 2, 11, 2 Hierusalem u. terrenam. ISID. orig. 7, 8, 20 iussu ... Darii reversus est dei populus, et -tum est et u. et templum). RVFIN. Orig. in num. 13, 2 p. 109, 25 (*ad 21, 27 cecidit ... Ezebon, immo subversa est et incensa, -anda est alia*. al.

b laxius -atur *quidlibet*: VET. LAT. Dan. 9, 25 (Orig. in Matth. ser. 40 p. 80, 6) et convertetur et -bitur platea et murus (*Vulg. rursum aedificabitur*). VVLG. Am. 9, 11 et -bo aperturas murorum eius et -bo illud sicut in diebus antiquis (*cf. p. 243, 55*). NOVELL. Iust. 120, 1, 2 (*respic. loca ... in quibus antiquae habitationes depositae sunt*) *sí haec -are non possunt administratores ecclesiastici* (rehed- var. l.; *cf. l. 59*). ORIG. in Matth. 15, 5 p. 359, 27 sunt ... homines dei propter hoc ipsum eunuchi ..., ut -ent casus Ierusalem (gr. ὃν οἰκοδομήσωσι πεσοῦσαν τὴν Ι.).

2 in imagine vel translate respicitur: **a resurrectio Christi ex mortuis**, sc. -atur templum corporis eius (*cuiuslibet hominis l. 52*):

VET. LAT. Matth. 26, 61 (cod. 4, *sim. al.*; *verba Christi*) possum destruere t. hoc dei et post triduo illud -are (gr. οἰκοδομῆσαι, cod. 3. al. et *Vulg. aedicare*). 27, 40 (cod. 4. al., *sim. al.* et VVLG.; *blasphematur Christus*) va, qui destruebas t. dei et in triduo illud -bas (gr. οἰκοδομῶν, cod. 5. 11 *aedificat*). Luc. 23, 39 (cod. 11; *latro blasphematur Christum*) qui destruebas t. et in tribus diebus -bas illum. NOVATIAN. trin. 21, 3 (*ad Ioh. 2, 19*) quis dicit destructum corporis sui t. resuscitare rursum et -are se posse nisi *dei filius?* HIL. in Matth. 33, 5 quid ergo veniae erit, cum post triduum -tum dei t. in corporis resurrectione cernatur? al. **b conversio ad fidem christ. vel purgatio a peccatis**: VET. LAT. Ier. 1, 10 (Rufin. Orig. in num. 13, 2, *sim. al.*; *dominus ad prophetam*) ecce constitui te hodie super gentes et regna eradicare et subverttere et -are et replantare (*Hier. in Soph. 1, 13. al. aedicare, sim. Vulg.; locum explicant e. g. RVFIN. ibid. 13, 3 p. 111, 12 decet ... pia queaque in anima -are atque honesta ac religiosa plantare. FACVND. defens. 5, 5, 7 -are et plantare scientiam et veritatem*). Mal. 3, 15 (Hier. epist. 147, 2, 3, *sim. Aug. civ. 18, 35*) -antur omnes, qui faciunt iniqua: adversari sunt deo et salvi facti sunt (*Lucif. Athan. 1, 38* renovantur, *Vulg. aedificati sunt*). TERT. pudic. 20, 12 hic erit homo ..., qui post baptismum ... reformatus denuo resumit ... maculas carnis (*sicut leprosus*), et abicitur extra civitatem ... nec amplius -atur in ecclesia. AMBROSIAST. in Col. 2, 18, 2 ad ipsum *Christum* ... conversi -antur (aed- var. l.), compaginati fide eius. in Eph. 4, 16, 3 *creatura* -at ... se in templum domini; destructa enim fuerat ... furore diaboli. HIER. in Am. 9, 11 1.38 ruentes per peccatum -antur per paenitentiam. OP. imperf. in Matth. prol. p. 611^{ext.} *unusquisque* -atur in baptismo, ut contra tyrannum (*i. diabolum*) suscipiat bellum. CAES. AREL. serm. 228, 6 laboremus ... templum dei vivi -are, ut veniens dominus nihil in nobis inveniat, quod oculos sue maies-tatis offendat. al. **c cetera exempla**: VET. LAT. Gal. 2, 18 (Am-brosiast., *sim. al.*) si ..., quae destruxi, haec *iterum -o*, praevericatore me constituo (*l. gr. πάλιν οἰκοδομῶν, cod. 75. al. et Vulg. i. aedifico. pendent e. g. TERT. adv. Marc. 5, 3, 8 pudic. 14, 25 CASSIAN. inst. 4, 36, 2*). TERT. resurr. 11, 3 an *deus tantus sit*, qui valeat dilapsum et devoratum ... ta-bernaculum carnis -are atque restruere (*restituere var. l.*) LVCIF. Athan. 1, 36 1.38 (*ad Constantium*) haeresem tuam per sanguinis ... fusionem pu-tasti -andam. BACHIAR. repar. laps. 18 p. 1056^B (*ad II Esdr. 3, 1sqq.; inde Ps. EPHR. paenit. p. 635*) -entur ... per tropologias nominum claustra portarum: restruatur ... 'porta Probatica' (v. vol. X 2, 1451, 53sqq.), quam nos esse suspicam auditum; eqs. ACT. Petr. 6 p. 51, 32 *dominus* -at ministerium suum, sc. *Petro mittendo*. CAES. AREL. serm. 45, 1 p. 193, 9 quem in corde locum avaritia vastabat, misericordia reparet; quem superbia de-struerat, humilitas -et. VIRG. gramm. epist. 3, 25, 5 1.592 L. (*comparantur dissipo disredo et consipo concredo*) quod ... illic distruxisti, hic -as. al. deriv. : reaedificatio.

reagito, -āre. a re- et agitare. NOT. Tir. 76, 75 -at.

reagnōsco, -ere. a re- et agnoscer. i. q. *agnoscere* (sc. vi *praeverbii q. e. re- minus perspicua*): Ps. FVLG. RVSP. serm. 29 p. 896^A (*respic. Luc. 23, 40sqq.*) latroni cito -enti, sc. deum, ... et cito pro se oranti (*cf. 28, 2 p. 742^B [sec. Aug. serm. 285, 2] agnovit*).

reago, -ere *perperam in lexica irrepit allato* AVIEN. Arat. 668 -unt vel -ant (cogunt trad.).

realis, -e. a 1. res. [e serm. iuris francog. réel, prov. vet. real; addas port. vet. raial (fem. plur. reaes). cf. Wartburg X 133 sqq. Machado³ V 45. Schd.-Cr.] [e coni. dub. Ps. HIER. epist. 17, 3 p. 181^C (crealis trad., v. Canon. Turner I 2, 1 p. 363^D)].

i. q. *ad rem pertinens, sc. de iis: quae (vere) facta sunt vel existunt*: MAR. VICTORIN. rhet. 1, 8 p. 180, 20 (*ad Cic. inv. 1, 10*) *quidam* [Reineke]

hanc constitutionem *conjecturalem* ‘-em’ vocarunt, quod enim quaeratur, utrum res, de qua agitur, facta esse videatur. Op. imperfect. in Matth. 47 p. 899ⁱⁿ: quae arbor videbatur, non ... erat nisi figuralis (*Matth. 21, 19*), sed erat synagoga -is (*Matth. 24, 1 sq.*). *qui rem ipsam manifestant* (*sc. operibus suis*): Ps. PRIMAS. in I Thess. p. 639^c (*ad 1, 4* scientes ... electionem vestram) ex hoc cognoscimus vos vere a deo esse electos, quia -es estis (*deo operante in vobis, cf. ibid. [ad 1, 5] euangelium non auditur tantum, sed etiam opus apparuit*).

adv. realiter. [olim edebatur pro dealiter Ps. VIGIL. THAPS. trin. 1, 19 rec. II (*ut locus desideretur vol. V 1, 81, 46*).] *i. q. modo reali, manifeste:* Ps. PRIMAS. in Col. p. 655^c (*ad 2, 9 in Christo inhabitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter*) substantialiter et -r.

reambulo v. redambulo.

reamico, -āre. *a re-* et amicare.

GLOSS. V 141, 48 (= GLOSS.^L

I Ansil. RE 200) reconciliat: -at.

reamo v. redamo. **reanimō** v. redanimo.

reaperio, -tum, -īre. *a re-* et aperire.

GLOSS.^L

I Ansil. RE 1129 repanso: -to.

reapplico, -āre. *a re-* et applicare. *i. q. applicare iterum* (*quod adv. abundanter accedit*): ARNOB. IVN. ad Greg. 19 I. 26 (*tit. quales erga servos domini esse debent esurientem inrides, ad laborem iterum -as fessum*).

reāpse adv. [a subst. rē (v. 1. res) et pron. prisco eāpse (= ipsā, cf. vol. VII 2, 294, 6sqq.); v. Walde-Hofmann I 716. Mei.] *scribitur reabse vel re ab se passim* (*in cod. ant. FRONTO p. 111, 19, per tmesin l. 36*). *de notione*: FEST. p. 278 -e est reipsa; PACV(v)IVS in armorum iudicio: ‘...’ (v. l. 60). p. 286 *requeapse*; SCIPIO ... hac compositione usus est: ‘...’ (v. l. 36), id est et re ipsa (, reque apse cod. F, reque eapse Paul. Fest.). SEN. epist. 108, 32 -e (ab se trad.) dici a CICERONE, id est re ipsa, in commentarium refert *grammaticus aliqui*. [*loco dub.* LIV. frg. (*Athenaeum* 66, 1988, 472) B 3.]

*i. q. re ipsa, re vera, ἔργω: 1 opponuntur quaedam: a verba dicta vel scripta (addas l. 45): PLAVT. Truc. 815 (ad ancillam filiae custodem) vitiator filiae tibi ... attulit magnum malum. :: idem istuc ipsa, etsi tu taceas, reab(se) experta intellego (, Kiessling; de istoc trad.). SCIP. min. or. frg. Fest. p. 286 opera, factis, consiliis requeapse ... meritus (cf. l. 27). CIC. rep. 1, 2 usus ... eius virtutis est maximus civitatis gubernatio ..., -e, non oratione perfectio, (ratione praexceptio Arus.). fin. 5, 27 quod primum posui, quod idem -e primum est. fam. 9, 15, 1 curam meam non perinde, ut est -e, ex litteris perspicere potuisti (res ab se, re ipsa var. ll.). APVL. apol. 67, 6 mihi credite, iudices, quod -e intelle(ge)tur: eqs. met. 1, 13, 3 Meroe – sic enim -e nomen eius tunc fabulus Socratis convenire sentiebam (, v. 1, 7, 7sqq.). b opinio, ratiocinatio sim.: CIC. rep. 2, 66 ut *(in) civitate maxima nostra* -e cerneretur, quale esset id, quod ratio oratioque describeret. off. 1, 154 actio, *qua quis hominum commoda tutet*, cognitioni anteponenda est, atque id optimus quisque -e ostendit (re ipsa var. l.). CHALC. comm. 144 non nulli putant praesumi differentiam providentiae fatique, cum -e una sit, sc. dei voluntas (re ab se ipsa), (ab) re ipsa al. var. ll.). BOETH. cons. 3, 10, 21 nihil ... nec -e verius nec ratiocinatione firmius ... concludi potest (re ab se, re ipsa al. codd.). c species, veri similitudo: CIC. div. 1, 81 hominibus obiciuntur ... saepe formae, quae -e nullae sunt, speciem autem offerunt. Lael. 47 *securitas philosophorum est* specie quidem blanda, sed -e multis locis repudianda (re ipsa al. var. ll.). ITIN. Alex. 24, 58 *nocturnae incursionis consilium* Alexander dissicat specie victoriae indecentis, -e, quoniam noctis fortunae confidere ... imprudentiae est. CHALC. comm. 74 (*de stellarum motibus quibusdam*) quae omnia ita fieri nobis videntur, sed -e non ita fiunt, ut videntur. 82 ea, quae videntur nobis, aliter, quam -e fiunt, videri (re absunt, re ab se, reabse trad.).*

2 cetera exempla: PACVV. trag. 26 (*verba Aiakis?*) si non est in gratum -e quod feci bene (cf. l. 26). 374 id magis veri simile esse usus -e experiundo edocet. CIC. leg. 3, 18 quaero, quid , -e sit, turpius quam sine procuratione [senator] (*del. Powell*) legatus (*antea*: prefecto nihil esse turpius; , re hac sit, esse possit hac var. ll.). FRONTO p. 111, 19 ut putem, quia -e nemo sit Romae φιλόστογος, ne nomen quidem huic virtuti esse Romanum. APVL. met. 11, 13, 1 sacerdos, ut -e cognoscere potui, nocturni commonefactus oraculi. ITIN. Alex. 16, 40 Darius ... si velit -e fortunae parere victorisque nosse clementiam. IVL. VAL. 1, 42 I. 1324 *nihil accidisse*, quo -e scire, Macedonum fortitudinem potuissent *hostes* (, re ab se (scire), re abscessu ire codd.). 2, 14 I. 271 *Alexander clementiam suam -e sic et beneficiis commendavit, ut eqs. (re [vel se] ab se codd.).*

deriv.: cf. apse vol. VII 2, 294, 67.

reardēsco v. redardesco.

rearguo v. redarguo.

reascedo, -ere. *a re-* et ascendere. *i. q. ascendere eo, unde descensum est, sc. in imag. de argumentatione a loco priore resu-*

menda (c. acc. obi. int., si recte trad.): RVFIN. Orig. princ. 2, 5, 3 p. 137, 2 -amus ea, quae descendimus, (, asc- var. l.; olim ed. rescindamus ea, quae defendimus).

reasso, -ātum, -āre. *a re-* et assare. *i. q. iterum assare*: Ps. DEMOCR. med. 34, 3 (*tit. ad ventris fluxum*) ova in aceto infusa ..., cocta, -ta dabis.

reasūmo, (-mpsī), -mptum, -ere. *a re-* et assumere. *scribitur readsumta in cod. P saec. VI ex. VII in. REGVLA mag. 11, 19. [in falsa var. l. codicum rec. -it pro resumit PLIN. epist. 5, 6, 12.]*

i. q. iterum assumere, sc. quod ante dimissum est: incorporaliter: RVSTIC. Conc. S I 4 p. 47, 29 quidam prius olim de episcopatu deiecti, nunc ab eo Cyrillo rursus -ti (r. deassumpti cod.; cf. gr. I 1, 5 p. 130, 37 προσληπθέντες, I 5 p. 354, 23 suscepti). corporaliter: REGVLA mag. 11, 19 (respic. exod. 7, 8sqq.) ut proiecta de manibus in terra et mutata in bestia, item de bestia -ta sacris virga manibus redderetur.

Reineke.

reator, (-ōris) m. *e reatus fictum. i. q. peccator, scelestus sim.* : SYNON. Gloss. I p. 81 n. 5 peccator. ... scelerous. ... -r eqs.

*reatus, -ūs m. *a reus (item ISID. orig. 10, 238). inter nomina generis masc. abl. sing. -u terminata affert PROB. app. gramm. IV 193, 13; neutr. trad. p. 247, 13 et ISID. supra (fort. etiam GLOSS. infra); ceterae formae heteroclit.: gen. sing. -i CYPR. GALL. lev. 92 PETR. CHRYS. serm. 72ter, 5 (-us Olivari coll. abl. -u ibid.), abl. sing. -o Ps. VEN. FORT. vita Med. 6, 20 (in var. l. ut GREG. TVR. Franc. 10, 13 p. 499, 11). de notione (cf. p. 249, 16): GLOSS. -s: ἔγχλημα. -um: latrocinium. -u: culpa. II 409, 43 πλημέλημα: peccatum, delictum, -um, commissum. GLOSS.^L I Ansil. RE 4 reatu(s): crimen. legitur MESSALLA or. frg. Quint. inst. 8, 3, 34 (quem M. primum -um dixisse testatur QVINT. ibid.) et inde a MART., Ps. QVINT., plur. saepius inde a CLAVD. DON., AVG.; frequentatur a iuris consultis et scriptoribus eccles. [restit. pro relatus TERT. nat. 1, 20, 9; e coni. dub. pro actus FLOR. Verg. 1, 8.]*

*significatur status vel condicio eius, qui factus est reus: I sceleris, delicti sim. (accedit gen. indicans, quis [quid p. 247, 47] pro reo sit l. 60. p. 247, 28. 71. 248, 38. al. [cf. pron. poss. l. 68. p. 248, 26. al. adi. l. 62. p. 248, 40], ad quod scelus -s pertineat l. 46. 70. p. 247, 36. al. [cf. adi. p. 248, 25, praepos. pro p. 249, 6], quae poena -um sequatur l. 49. p. 248, 52. al. [cf. praepos. ad p. 249, 1]): A proprie vel in imag.: 1 notione originaria de condizione eius, qui delicti accusatus est: a in re forensi (hucine p. 248, 34? cf. p. 248, 29. 47. 63. al.): a vi plena: MART. 2, 24, 1 si det iniqua tibi tristem fortuna -um, squalidus haerebo pallidiorque reo. Ps. QVINT. decl. 15, 1 nefandum praesentis -us indignumque discrimen. 17, 8 felicior innocentia est citra suspiciones, certior post -um. 19, 2 uxor non contenta confessione mariti nihil se dissimulare ... -us auctoritate, testantis (, sc. fide probata -u, qui facile vitari potuit; -us cum testantibus coniungit Sussman, transl. 1987, ut ad B1 pertineat). al. APVL. met. 3, 6, 4 non possum repperire, cur iustae ultiōnis, qua contra latrones deterrimos commotus sum, nunc istum -um sustineam (, sc. sceleris futilis; aliter: AVG. bon. coniug. 8, 7 inter gentiles interposito repudio sine -u aliquo u. humanae et illa, cui voluerit, nubit et ille, quam voluerit, dicit). FRG. de iure fisci 20 ab eo, qui reus criminis postulatus adversam sententiam meruit, tempore -us quocumque modo alienata a fisco cum quadruplicis fructibus revocantur (cf. l. 42. 57sqq. et SCHOL. Cic. Bob. p. 86, 13 [ad or. frg. A 14, 1 quoad reus esset Clodius] per illud tempus -us). COD. Theod. 9, 1, 1 omnem ... honorem -s excludit, cum criminalis causa ... moveatur. 9, 7, 1 pro vilitate eius ministrae, quae in -um deducitur. 9, 38, 3 ob diem paschae ... omnibus, quos -s adstringit ..., claustra dissolvimus. 9, 42, 1 pr. res uxoris, quae ... in eam ante -um mariti iure perseverant, damnato marito inflibatas esse praecipio (cf. ibid. ante tempus criminis ac -us [item 9, 42, 1, 1]). 9, 45, 2 Iudaei -u aliquo vel debitibus fatigati. SCHOL. Cic. Bob. p. 85, 8 principium huius offense fertur a P. Clodi -u descendisse (cf. l. 16 reus de incesto factus est). p. 126, 32 inesse illi Sesti filio talia virtutis insignia, ut possit -us paterni ultor existere. al. in -u (cf. p. 247, 57sqq.): QVINT. decl. 299, 2 *quaestio est*, an utique potuerit damnari, qui in -u, periiit (, in retu, metu var. ll.). cf. VLP. dig. 48, 4, 11 is, qui in -u decedit, integri status decedit [MARCIAN. dig. 48, 21, 3, 8]. MARCIAN. dig. 48, 21, 3, 1 [ex epist. Ant. Pii] bona eius, qui in -u mortem sibi consivit. COD. IUST. 9, 50, 2 [a. 226] qui in -u diem suum functi sunt). APVL. met. 1, 16, 3 quem grabattulum solum in meo -u testem innocentiae citare possum (sc. socio iugulato sine testibus). VLP. dig. 50, 4, 3, 9 quod pater in -u criminis alicuius est, filii impedimento ad honores esse non debet (MOD. dig. 48, 19, 25 pr. si diutino tempore aliquis in -u fuerit). PAVL. dig. 48, 20, 7, 2 si non in -u, sed ... metu imminentis accusationis quis adoptet. al. β vi debilitata, sc. in locut. in -um vocare sim. (vergit in notionem q. e. in ius vocare): proprie (cf. p. 247, 5, 15): IVST. 4, 4, 4 revocato ad -um Alcibiade. HIL. trin. 7, 24 Christus ineptiam ridi-*

culi opprobrii confutat, cur in -um vocaretur, quod se, cum homo esset, deum ficeret. CASSIAN. conl. 6, 7 quomodo in -um vocabitur, qui non nocuit mortem inferendo, sed profuit? *in imag. forensi*: SCHOL. Verg. Veron. ecl. 8, 29 *Cato nonnullas culpas afferit, propter quas nuptiae, pleraeque ... in -um vocatae sint (, nuptiae Thilo, ut proprie intellegi possit)*. RVFIN. Orig. princ. 1, 8, 4 p. 105, 7 (*respic. lev. 20, 16*) quod ... et pecus, cui se mulier contra naturam subiecerit, in -um ... devocetur. PETR. CHRYS. serm. 27, 3 (*respic. num. 25, 1sq.*) *Balaam Israhelitas corruptit, ut ... in -um -us, (-var. l.) devocaret ultores (, spectat ad B3)*. AVELL. 69, 1 quod voluntarium non est, vocari non potest in -um. *al.*

b cetera exempla: PRISCILL. tract. 2, 54 *Hydatius timorem -us omittat, quoniam illum de nobis nullus accusat*. CONC. Carth. a. 419 p. 104 l. 106 si quis episcopus ... in -um aliquod (aliquem var. l.) incurrit ..., ne in crimen remaneat, a duodecim episcopis audiatur. Araus. a. 441 p. 81 l. 51 si quis excesserit, in -um devocabitur.

2 notione deflexa de condicione eius, qui delicto, cuius accusatur, noxius est, ut vergat in notionem q. e. culpa (culpabiles dicuntur res sub a/; saepe culpam delicti certa ratione distingui non posse a delicto ipso [v. B3] haud negaverimus): **a usu communi respicitur -s:** **a hominum (eorum conscientiae l. 21. 30, animalis l. 25. 39):** (I) *exempla varia*: APVL. met. 7, 9, 2 malae conscientiae -um intra me sustinebo, si, quod bonum mihi videtur, dissimulavero (HIL. coll. antiar. p. 100, 14 *si modo c. -um blandimento ignorantiae consolarer*). AMBR. Abr. 2, 4, 16 gravior nostra mens iudex est c. -u et iudicio paenitentiae. *et saepius; cf. l. 30*. SOL. 12, 11 puerum ... insidentem cum undosior fluctus necavisset, delphin ..., velut fateretur -um, paenitentiam suam morte multavit. SERV. auct. Aen. 4, 696 p. 584, 18 *si poenam meritam fatis inputandam putaveris, excusas peremptorum -um*. CLAVD. DON. Aen. 6, 455 p. 565, 27 in qua *Aeneae persona tantus -s extabat, ut ipse se agnosceret reum*. THEOD. PRISC. gyn. 23 abortivum dare nulli ... fas est; ... tam duri -us conscientia medicorum innocens officium non decet maculari. MACR. Sat. 2, 5, 4 laetum ... animum usque ad speciem procacitatis, sed -u liberum. DRAC. laud. dei 3, 441 *Saguntinis nullo surgente -u, praeter quod fuerant Romanae gentis amici (cf. 443 crimen amicitiae)*. ANTH. 794, 15 (*nisi est medii aevi*) non prius incurrit leviiores ille *aemulus -us* ..., set simul omne nefas auso eqs. *al.* (II) *accedit gen. delicti, quo quis noxius est (an gen. explic, ut ad B3 pertineat?)*: HIL. in Matth. 4, 17 lex vetuit occidere, -um homicidii severitate iudiciorum expiatura ([cf. num. 35, 21 h. reus]). RVFIN. hist. mon. 11, 9, 14 *[abbas crocodilo]* melior est tibi mors quam tot scelerum et tot h. involvi -u [-um var. l.; gr. 12, 9 κερδάναι ... τὴν δίκην]. *al.; cf. l. 50. p. 248, 55*). CLAVD. DON. Aen. 9, 45 p. 193, 13 *potius pudorem ferre quam contra regis praecepta -um temeritatis incurgere*. HIER. chron. a. Abr. 1802 virgines Vestae ob stupri -um terra obrutae sunt. LEX Visig. 3, 2, 2 per -um tam turpis admissi ... dominam servo suo ... fuisse coniunctam. 9, 1, 11 (a)equum est ..., ut tam nocentium insidiarum -s in suum recurrat au(c)torem.

B rerum (conscientiae v. sub a): TERT. nat. 1, 3, 7 (5 quod nominis Christiani crimen, quae offensa, quae culpa?) si qui -s est nominum, si qua accusatio vocabulorum (sim. apol. 3, 5). idol. 1, 3 idololatria de homicidii -u non liberatur (sc. *quia ipsum idololatren perdit*). monog. 7, 4 ne ... maledicti iudicarentur, qui non naturae -u[s], sed mortis praeventu orbi decessissent. pudic. 21, 3 (cf. Math. 18, 21sq.) quae in te -um habeant, etiam septuagies septes iuberis indulgere.

b usu Iudeorum et Christ. respicitur, qui obstrictus est peccatis erga deum: **a peccatis suis:** TERT. nat. 1, 20, 9 ut ..., quorum re[ll]atum in vobis memineritis, ea in aliis iactetis. idol. 11, 4 in alia causa non levioris -us, sc. *stupro*. LVCIF. Athan. 2, 13 l. 34 ille, qui in illo -u apud Corinthios inventus est (2, 31 l. 49 in -u eritis maximo apud deum. FAVSTIN. trin. 4, 1 omnibus in peccati -u positis ipse Christus ... nullo proprio peccato tenebatur obnoxius. CONSULT. Zacch. 1, 27, 14 quos *daemones* in -u esse non dubium est). GAVDENT. serm. 10, 17 (*ad I Cor. 15, 56* virtus ... peccati est lex) neque hodie aliquis -um peccati incurrit, si eum non adstringat ... lex (AVG. c. Julian. 2, 4, 9 Ps. SVLP. SEV. epist. 2, 17 LEO M. serm. 46, 4. GREG. M. epist. 6, 48 l. 43 ab omni -u p. absolutat. *al., e. g. l. 59; cf. p. 248, 19*). PRISCILL. tract. 8, 121 prima inlecebra nutrit -um (*postea: prima ... concupiscentiae culpa est; cf. Iac. 1, 14sq.*). VVLG. exod. 32, 35 (34 peccatum) percussit ... dominus populum pro -u (vituli), quem fecit Aaron (, *per breviolog. quandam ut: deut. 21, 8 auferetur ab eis Israhelitis -s sanguinis, sc. effusi*). GREG. ILIB. tract. 13, 23 sententiam mortis de -u criminis exceperunt (*de -u protoplastorum ut: AVG. c. Julian. op. imperf. 6, 23, 9 quomodo parvuli ex Adam nati ... ipsius -ui non aequentur*. LEO M. epist. 139, 3 Conc. II 4 p. 93, 6 per unius -um [cf. gr. II 1, 2 p. 65, 13 διένως ὑπευθύνου γεγονότος et Rom. 5, 18 per unius delictum]. PROSP. carm. de ingratis. 242 *sine peccato*, qualis ille fuit nostri generis pater ante -um. PETR. CHRYS. serm. 72ter, 5 primus homo ... de -u

incurrerat mortem. *al.; cf. β*). AVG. c. Julian. 6, 19, 60 -u manere peccata, quae praeterierunt actu. CYPR. GALL. lev. 77 (*respic. 15, 2sq. 13*) *fluxus seminis pollutis* fas est perfundere membra, puritas ut redeat propere cessante -u (*cf. de fluxu sanguinis 92 [respic. 15, 25]*) indiscreta mali facies idemque -i finis erit). FVLG. RVSP. epist. 17, 33 quantum ignorantia peccati minuitur, tantum -s peccatoris augetur (18, 4). GREG. M. epist. 12, 7 l. 25 (*in formula, qua episcopus haeresim abiuret*) si ... ab hac me unitate ecclesiae divisero, per iurum -um incurrens aeternae poenae obligatus inveniar. *et saepe. β peccato originali (cf. p. 247, 70)*: ZENO 1, 38, 1 vos, qui eratis rei et immundi, ... omni -u iam liberi mundi estis infantes (*ad neophyton ut: 1, 42, 1 in magno ... -u nunc usque fuitis*). PS. PACIAN. sim. carn. p. 126, 19 *propter Adae transgressionem necessarium fuit, ut -ui indulgentia ... subveniret*. AVG. epist. 157, 18 ab eodem *originali* peccato infantes immunes esse non possunt, nisi ab eius -u per Christi baptismum resolvantur. 194, 27 inexcusabilis est omnis peccator vel -u originis vel additamento etiam propriae voluntatis (MAR. MERC. Conc. I 5 p. 14, 31 cum sec. Julianum nullo ... o. suaे -u nascantur obnoxii, salvatorem non desiderent parvuli [cf. l. 32sq. nullum generationis suaे vitium]). in euang. Ioh. 124, 5 l. 35 soluto -u omnium peccatorum, et originalis *peccati* videlicet, quod generatio trahit, ... et ceterorum, quae male agendo contracta sunt (sim. FVLG. RVSP. fid. 34, 77 a -u p. tam o. quam actualis absvoli [ad rem cf. et l. 16, 26]. *ceterum: AVG. c. Julian. op. imperf. 2, 97, 1 tollit gratia Christi o. p. -um. al. PELAG. Aug. pecc. mer. 2, 9, 11 FVLG. RVSP. epist. 15, 9, et saepius. c. Julian. 2, 3, 5 p. 676 qui nos ab eius originali -u spirituali regeneratione sanavit (c. Julian. op. imperf. 6, 35, 3 ab illo Christo noster solvit -s et o. et additus. ISID. sent. 1, 22, 2. al.). al.*

B fere metonymice: **1 de ipso reo (cf. p. 246, 44):** PS. QUINT. decl. 2, 24 *reо caeco* non est, qui dirigat gressus ...; sed nefas est, ut -s iste sentiat debilitatis adversa. PASS. coron. 17 inter quos inventa fuerit quae- rilla (i. querela) falsi testimonii, -s poenā feriatur (-antur var. l.; si recte *huc traximus coll. gr. τυωρίαν λήψεται*). DRAC. laud. dei 1, 91 indulgentia dei poenam praevenit (sc. *praemonendo*), et nullos capiunt tormenta -us.

?2 de rei habitu, veste sim.: APVL. met. 9, 30, 3 mulier -u miraque tristitie deformis apparuit, flebili centunculo semiamicta, nudis ... pedibus eqs. (*nisi de statu, sed cf. 4, 23, 3 matronatus, i. habitus matronae*). **3 de rei scelere, vitio, peccato sim. (exempla potiora, cf. p. 247, 9; cetera v. sub A2):** TERT. idol. 1, 1 principale crimen generis humani, summus saeculi -s, tota causa iudiciorum *ultimi* idololatria. PS. CYPR. singul. cler. 11 p. 185, 25 crimine alieni -us absorbebimus (*antea: ut fornicatio nos maculet aliena; cf. vol. VII 2, 1150, 54sqq.*). HIL. trin. 7, 17 (sim. 9, 43) ad violati sabbati obiectum sibi -um dixerat Christus: '...' (Ioh. 5, 17). DRAC. laud. dei 1, 51 non fuit infants facinus, sed ... poenam capit ante -um (cf. app. crit.). CONC. Epaon. a. 517 p. 34 l. 241 (*inter carones*) servus -u atrociore culpabilis, si ad ecclesiam confluget, a corporalibus tantum suppliciis excusatetur. COD. IUST. 1, 3, 54, 8 iubemus, ut nullus Iudeus ... servos christianos habeat; quod si inventi in tali -u fuerint, iubemus eqs. 1, 5, 21, 1 *Samaritae et alii*, quibus pro -us similitudine omnis legitimus actus interdictus est. CASSIOD. var. 2, 14, 1 (*parricida persecundus est*) negligitur levis -s, cum tragedia criminis magna *impune* tonuerit. *al.* **aliquid -s est (cf. p. 249, 19):** HIL. in psalm. 58, 2 (*respic. Matth. 5, 22*) cum irasci sine causa fratri -s gehennae sit. HIER. in Eph. 3, 8 p. 484^b mendacii est -s aliud in pectore clausum habere, aliud in linguis promere. FVLG. RVSP. ad Tras. 1, 1, 3 cum de deo res agitur, non levis -s est, si, quod ad salutem pertinet, tacetur. CASSIOD. var. 5, 42, 12 (*hyperbolice ad consulem*) homicidii -s est illis *venatoribus* esse tenacem, quos editio ludorum vestra invitavit ad mortem. in psalm. 129, 3 l. 88 otiosus sermo -s est et in crastinum cogitare peccatum est. *al.* **4 de crimen reo obiecto, exprobatione sim. (exempla pauca potiora; cf. A1):** ARNOB. nat. 1, 64 quem Christum tenere nemo omnium possit ullius facinoris in -u (cf. ORIG. in Matth. ser. 103 *Christum nihil facientem dignum -u [ui var. l.]*). SCHOL. Cic. Bob. p. 84, 24 (*antea: cum esset ... reus, qui causam ... diceret*) qui huiusmodi -u petebatur. NOVELL. Valent. 3, 5 ut sacrilegii -s involvat ac ... multa percellat, quem non oboedisse claruerit (7, 1, 1 *compulsoribus s. percellendis -u, proscriptionis [-ni var. l.] etiam supplicioque dedendis*). PAVL. Faust. Rei. epist. 4 p. 181, 14 elegi ..., ut potius fastidium generem (sc. *vobis scribendo*) quam -um (sc. *non scribendo*). BOETH. cons. 1, 4, 37 (36 crimen) cuius dignitatem -us ipsi etiam, qui detulere, viderunt. EDICT. Theodor. 81 si quis nesciens a plagiatore mancipia comparaverit, -u plagiis non potest obligari (cf. Cod. Iust. 9, 20, 10 [a. 293] nullo crimine teneri). LEX Visig. 7, 5, 3 *qui falsarium legit*, ipse -um falsitatis incurrat. *al.* **5 de rei damnatione, poena (iuxta animadversio et damnatio HIL.; opp. absolutio p. 249, 1, 4):** HIL. coll. antiar. p. 148, 3 (*in imag.*) *id agunt haeretici, ut in Fotini animadversionem, in Athanasii -um, in damnationem fidei catholicae transeat*. PS. AVG. quaest. test. 34, 1 ab ipso

deo est sive absolutio ad vitam sive -s ad mortem. CYPR. GALL. iud. 141 (*respic. 3, 9*) tandem congemuit merito Iudea -u (*sc. servitute*). MACR. somn. 1, 13, 8 *ait Plato servum eum, qui finem sibi domino necdum iubente quaesiverit, non absolutionem consequi, sed -um* (*cf. Phaedo 62^c εἰ τίνα ἔχοις τυωρίαν, τυωρόον ἄν*). CONC.^s I 2 p. 84, 3 ipsum *episcopum* metuentem pro tarditate -um, (*gr. I 1, 3 p. 29, 13 εὐθύνας ύποσχεῖν*, I 3 vers. Tur. p. 110, 4 -um subire [*Rustic. ultionem s.J*]). I 3 vers. Tur. p. 167, 24 sine -u, qui rupit *chartam*, aut quinque obolis solummodo condemnandus (*gr. I 1, 2 p. 80, 7 ἀνεύθυνος*). DRAC. laud. dei 2, 608 indulgentia ... -um praevenit et facinus venia praecedit iniquum (*nisi ad 3, sed cf. p. 248, 33*). VEREC. in cant. 2, 26 1.36 (*ad deut. 32, 25*) timor ... gravi sollicitudine praegravat mentem, adjuncta sibi nec non tristitia tribulacionis ..., quo -u eam affligit diriore. CHART. lat. ant. XVII 652, 2, 1 (a. 564) ut peririi -us incurram secundum leges. al.

II debiti, obligationis (*cf. e. g. Serv. Aen. 5, 237 voti reus: debitor, [voti d. auct.]; fere meton. de ipso debito]; illustratur potius: notio: SERV. auct. Aen. 4, 699 (antea: cum illa Dido devotum crinem adhuc retinens inter reos esset) cuiuscumque debiti, id est -us, damnatio finem facit. CASSIOD. var. 12, 10, 1 -s quidam est esse sub debito. usus: AMBR. obit. Valent. 25 reus mihi videbar speratae meae praesentiae nec inpleteae; sed utinam viventi tibi hunc deberem -um! AVG. gen. ad litt. 10, 18 p. 320, 15 corpus Christi ... non accepit inde, sc. ex carne matris, -um moriendi (*postea: indebitae morti*). CYPR. GALL. num. 68 (*respic. 6, 2*) vitam castam si ducere ... parat quisquam votique implere -um -us exoptat. GREG. M. moral. 30, 57 (*in imag. sec. Iob 39, 7 clamorem exactoris non audit*) exactor, i. diabolus, semel in paradiiso homini malae persuasionis nummum contulit et cotidie ab eo huius debiti exigere -um quaerit.*

appendicula iuncturarum verbalium notabiliorum: abolere -um: AVG. civ. 13, 4 p. 560, 24 epist. 194, 44 LEO M. serm. 55, 3. al. adstringi -u (-s adstringit): p. 246, 56 et VINCENT. LER. comm. 24, 9 EPIST. episc. Greg. Tur. Franc. 9, 39 p. 463, 11. al. (*cf. e. g. obstringi - [-s obstringit]*) AVG. pecc. mer. 3, 5, 11 IVLIAN. Aug. c. Julian. 5, 16, 60 VINC. VICT. Aug. anim. 2, 11, 15. al.). agnoscere -um: AVG. serm. 16A, 5. 352, 2 SALV. gub. 4, 12 EVSEB. GALLIC. hom. 72, 10. al. esse in -u: p. 246, 70, 247, 58, 61, 248, 11. al. fateri -um: p. 247, 26 et DRAC. laud. dei 3, 567 (*cf. confiteri 3, 582. al.*). incurrere -um (-us): I. 14. p. 247, 42. 62. 248, 71. al. et vol. VII 1, 1087, 46sqq. (in -um p. 247, 13 et AVG. in psalm. 90, serm. 2, 8 1.57. al.). inveniri in -u: p. 247, 58, 248, 47 et OP. imperf. in Matth. 25 p. 762ⁱⁿ. involvi -u (-s involvit): p. 247, 40. 248, 63 et vol. VII 2, 267, 62sqq. 69sqq. solvere -um: p. 248, 19. 26 et PRVD. cath. 7, 175 AVG. nupt. et concup. 1, 25, 28. al. (a -u AVG. contin. 8, 20. al.; cf. absolvere -um ZENO 1, 35, 6 AVG. c. Julian. op. imperf. 2, 228 [(a) -u p. 247, 64. 248, 22 et AVG. epist. 125, 3 p. 5, 26 pecc. mer. 3, 12, 21 LEO M. serm. 22, 5 rec. β. al.], resolvere a -u p. 248, 15). sustinere -um: p. 246, 47. 247, 21 et EVSEB. GALLIC. hom. 36, 5. trahere -um: AVG. epist. 166, 6 c. Pelag. 2, 7, 16 IVLIAN. Aug. c. Julian. 3, 24, 54. al. (*cf. attrahere AVG. c. Julian. op. imperf. 3, 82 PROSP. carm. de ingrat. 31, contrahere AVG. pecc. orig. 40, 44 Cod. Theod. 16, 5, 41. al.*). vocare in -um sim.: v. p. 246, 73sqq.

deriv.: reator. Gutiérrez.

reauctio, -ōnis f. a re- et auctio. i. q. *auctio postera, sc. quae alteri succedit*: Ps. ASCON. Verr. p. 236, 21 (*ad II 1, 52*) 'sectorem' ... dicit aestimatorem redemptoremque bonorum damnati atque proscripti, qui ... bona omnia -e, vendit (, *ꝝ auctione var. I, unde alii alia conicerunt; -e def. Stangl, Pseudoasconiana, 1909, 132, qui restit. loco simili Ps. Ascon. Verr. p. 240, 2 auctione postera [ac impostera trad.]*).

reaudio, -tre. a re- et audire. i. q. *iterum audire*: GLOSS.^L IV Plac. R 6 (= GLOSS. V 39, 15. 97, 6. 143, 21) resultare dicuntur vocum sonitus, id est -iri (-ire var. I.).

rebaptisma, -atis n. de -e in *titulo et subscriptione* Ps. CYPR. rebapt. legebatur in cod. Remigiano saec. IX, ut vid., conscripto et a. 1774 combustio; sed vocem, ut quae neque in ipso opere neque alibi reperiri possit, antiquam esse vix credas.] Bl.

***rebaptizatio**, -ōnis f. a rebaptizare. i. q. *actio vel institutum rebaptizandi*: **1** rebaptizant *Donatistae vel quilibet schismatici, haeretici*: CONC. Carth. a. 345/348 p. 4 1.32 illicitum ... esse sancimus -em. p. 4 1.41 titulus -is, in quo ... schismatis rabies delitescebat. p. 10 1.218 -is impietatem. OPTAT. 6, 8, 7 quos *catholicos* aut -e aut paenitentia sauciasti. AVG. coll. c. Don. 3, 11, 23 fructū eorum *Donatistarum* ..., schismata et -es. c. Cresc. 2, 7, 9 hinc est vestra -o damnabilior, quia in una religione ... diversus esse non potest baptismus. epist. 43, 21 furorem schismatis, -is insaniam eqs. serm. 138, 10 in gurgitem -is. 296, 12 coll. Morin p. 411, 1 *Donatista* peccatum -is confitens. QVODV. grat. 2, 12, 6 veneno -is (bapt- var. I.). REG. eccl. Carth. 1.161 ut non liceat fieri -es, reordinationes vel translationes episcoporum. al. **2** rebaptizant *Ariani*: VICT. Vit. 1, 33 per -is caenum. 2, 29 infantes moriendo (i.

moriuros diluvio -is. 3, 46. PS. VICT. Vit. pass. 3 ut *rex impius* eam *multitudinem catholicam* -is sauciaret machaera.

***rebaptizator**, -ōris m. a rebaptizare. i. qui rebaptizat (fere de *Donatistis*): FILASTR. 89, 7 *Paulus* in epistola ipsa (*sc. Hebr.*) -es excludit, non baptismum paenitentiae abnegat conferendum. AMBR. epist. extra coll. 7, 7 (*ad imperatores*) per Africam ... sacrilegos -es ... praecipistis expelli. AVG. epist. 44, 8 fieri potest, ut sceleratior sit -r totius hominis quam solius corporis interemper. 53, 6 (*disting. baptizatores*). in psalm. 54, 22 I. 18 foris positi -es. serm. 33, 5 -es *Donatistae* (POSSID. vita Aug. 10, 6. 12, 3). 46, 37 1.961 abundare audio -es in Africa (rebaptizatos var. I, ut 46, 38). QVODV. prom. 1, 36, 50 in lacuna -um confectas sordes. al.

***rebaptizo**, -āvī, -ātum, -āre. a re- et baptizare. legitur apud Christianos inde a CYPR., saepe apud AVG. [confunditur in codd. c. baptizare e. g. CYPR. epist. 73, 9, 1 AVG. c. Cresc. 3, 18, 21.]

i. q. *iterum baptizare, ἀναβαπτίζειν* (*pro subst. adhibetur part. prae. e. g. I. 57, part. perf. pass. e. g. I. 59; absolute I. 29, 34 et saepe; opp. vel disting. baptizare e. g. I. 23, 25, 38 et AVG. bapt. 6, 8, 12 epist. 66, 1*):

1 -ant aut -are negant *catholici, orthodoxi* (*sc. haereticos, lapsos paenitentes sim.; ad rem v. e. g. I. 30sqq. et Gessel, Lex. für Theol. und Kirche³ V 1417sqq.*): **a** *catholici non -are, sed baptizare dicuntur, sc. non valente baptismo priore haeretico*: CYPR. epist. 71, 1, 3 dicimus eos, qui inde veniunt, sc. a parte haereticorum, non -ari apud nos, sed baptizari. 73, 1, 2 sent. episc. 35. GENNAD. dogm. 21 1.13 qui non in sanctae trinitatis invocatione apud haereticos baptizati sunt et veniunt ad nos, baptizari debere pronuntiamus, non -ari. al. **b** *cetera exempla*: CYPR. epist. 73, 25, 1 apud quosdam de nostris ... invidia quadam quasi -andi baptizare post hostes dei nefas ducitur. CONC. Arel. a. 314 p. 6 1.58 de Africa ..., quod propria lege sua utantur ut -ent eqs. (*postea: si perviderint eum in patre et filio et spiritu sancto esse baptizatum*): RVFIN. hist. 7, 3 quaestio exorta est in Africæ magis partibus, si oportet haereticos -ari, cumque id a Cypriano et ... sacerdotibus *Africæ* oportere fieri decerneretur, ... sacerdotes *Italiae* huiusmodi decretum ... refutarunt. 7, 5, 4 *Stephanus episc. Romanus statuit nec communicandum esse his, qui -ant* (*cf. gr. ἐπειδὴ ... ἀναβαπτίζοντα*). AVG. bapt. 2, 14, 19 quid sit ... perniciosus, utrum omnino non baptizari an -ari, iudicare difficile est. epist. 23, 2 -are ... haereticum hominem ... omnino peccatum est, -are autem catholicum, (*ad 2*) immanissimum scelus est. c. Petil. 1, 15, 16 qui foris baptizati sunt et intus -ti non sunt. PETIL. Aug. un. bapt. 7, 10 -ari (-are, baptizare var. II.) dico non oportere, quos constat esse a traditoribus, tamen in Christi nomine baptizatos. FACVND. c. Moc. 51 Stephanus ... sententiam tenet ecclesia, non solum de non -andis haereticis, verum etiam de -antibus non ferendis. al.

2 -ant *haeretici vel schismatici, sc. : a Novatianus eiusve sectatores*: CYPR. epist. 73, 2, 1 *scripsisti Novatianenses -are eos, quos a nobis sollicitant. 73, 2, 2 si in ecclesia baptizatos -andos foris extra ecclesiam Novatianus existimat. ibid. haeretico baptismo. AVG. bapt. 3, 11, 16. **b** *Donatus eiusve sectatores*: OPTAT. 1, 2, 2 pax si ... integra ... mansisset ..., *schismatici non maledicerent deo nec -rent fideles eqs. 5, 3, 11 (antea: baptismus ... duplice)*: 7, 4, 8 seduxistis homines, -astis, iterum unxitis. FILASTR. 83. AMBR. epist. extra coll. 7, 7 redemptos -are non veritus. AVG. c. Cresc. 2, 4, 6 si una religio est, eadem sacramenta ..., quare ergo -as Christianum? 3, 18, 21 non unam gentem, sed orbem terrarum -andum esse censemus? (c. Petil. 1, 18, 20 CONC. Carth. a. 411, 1, 16 1.93. al.). c. Parm. 3, 4, 21 p. 126, 9 in ecclesia baptizatos. c. Petil. 2, 83, 184 p. 114, 24 octoginta ferme animas ... -ando submergere. COD. Theod. 16, 6, 3 -antum ... devios errores. 16, 6, 4 pr. (*antea: ut Donatistae baptismus ... iterarint*) quisquis post haec fuerit -asse detectus. NOVELL. Iust. 37, 7 -tos ... militiam ... habere nullo modo concedimus. et saepe.*

c Ariani: AMBR. c. Aux. 37 cur ... -andos Auxentius fideles populos putat baptizatos in nomine trinitatis. AVG. haer. 49. QVODV. temp. barb. 1, 8, 8 quem Christus per baptismum vivificavit, quare eum Arrianus -ando occidit? VICT. Vit. 3, 60 -torum perditio. GREG. TVR. Franc. 5, 38 in Arriana heresi. al.

3 *respiciunt ea, quae in novo test. narrantur*: CYPR. epist. 73, 9, 1 quidam dicunt ... advenientibus apostolis Petro et Iohanne tantum super eos *iam baptizatos manum impositam esse ... (act. 8, 17)*, -tos tamen eos non esse. OPTAT. 5, 5, 1 non legimus post Iohannem Christum aliquem -asse (, v. e. g. Marc. 1, 9; inde dicuntur haeretici Christum -are: QVODV. symb. 1, 13, 8 temp. barb. 1, 8, 12). HIER. c. Lucif. 24 (*respic. apoc. 2, 15*) numquid dixit dominus -entur, qui in Nicolaitarum fide baptizati sunt? PS. FVLG. RVSP. serm. 45 Rev. Bénéd. 29, 1912, 159 1.89 *Paulus quosdam baptizavit ... baptismus Christi (act. 19, 5)*; non -vit, quia illud primum (*sc. Iohannis*) servile erat, hoc dominicum est baptismum.

deriv.: rebaptizatio, rebaptizator.

Kruse.

rebat(t)uit NOT. Tir. 71, 83. *a re- et battuere.*

rebbī, -ītis alia forma est vocis q. e. rabbi, v. p. 4, 35 sqq. [scripturae subest pronuntiatio Iudeorum diasporae q. d. occidentalis, cf. iudeo-germ. Rebbe; v. Schulze, Kl. Schr., 1933, 638. Mei.] Bl.

rebellatio, -ōnis f. *a rebellare. formationem improbat* SVET. frg. p. 148, 4 homo 'rebellis' dicitur, res ipsa 'rebellio', non '-o'. GLOSS. -o: ἀνταρσία. ἀντιπολέμησις. GLOSS.^L III Abstr. PE 65 perduellum: -o. [confunditur in codd. c. rebellio TAC. ann. 14, 31, 2 (in var. l. vix recta l. 69. p. 252, 39), revelatio l. 19.]

i. q. *actio rebellandi*, rebellio (c. respectu belli renovandi) VAL. MAX. et TAC., postea *seditionis*; accedit gen. *rebellantis* l. 19. 27): **1 corporaliter**, sc. vi *inferenda*, armis sim.: VAL. MAX. 7, 3 ext. 9 *cum Tusculani crebris -bus* meruisserunt, ut eorum urbem funditus Romani evertere vellent (7, 4, 1 *Fideneae* surgentis imperii nostri incunabula c. -bus torpore passae non sunt). TAC. ann. 14, 31, 2 *Iceni* rapiunt arma commotis ad -em Trinovantibus et, qui alii ... resumere libertatem occultis coniurationibus pepigerant. *de bello a gente tenebrarum contra deum Manichaeorum gesto* (cf. p. 257, 24): AVG. c. Faust. 16, 28 p. 474, 5 dei vestri requiem -e gentis tenebrarum ... excussam (revelatione(m) var. ll.). **2 incorporaliter de bello:** *quod homines gerunt contra deum eiusve doctrinam* (aliter l. 17): GAVDENT. serm. 8, 36 *populus Israhel* nimium sibi de dei amore praesumens ... per luxuriam ad contemptum -emque prorupit. RVSTIC. Conc.^S I 4 p. 103, 28 aut per contentionem aut per odium aut per -em. *quod caro gerit contra spiritum* (cf. p. 255, 39. 258, 14. al.): AVG. in psalm. 71, 10 l. 31 'orientur in diebus eius regis (i. Christi sec. Aug.) iustitia' (psalm. 71, 7), quae contradictionem ac -em carnis vincat.

rebellator, -ōris m. *a rebellare. i. qui rebellat* (sc. surgit contra deum): PATRIC. epist. 19 Coroticus dux cum suis sceleratissimis, -es (-bus var. l.) Christi, ubi se videbunt?

f. **rebellatrix**, -īcis. *i. quae rebellat*, sc. vi *inferenda*, armis sim. (in appos. *vergit in vim adi. praeter AMM.; in var. l. dub.* HEGES. 4, 31, 2 -em Sabini catervam [bellatricem cod. C saec. VI et edd., sed cf. gr. 4, 647 συναποστάντας τῷ Σαβίνῳ]): Ov. trist. 3, 12, 47 *teque, -x,* ... Germania, magni triste caput pedibus supposuisse ducis (i. te quoque bellatrix var. l.). LIV. 40, 35, 13 dictu quam re facilis est provinciam (i. Hispaniam) ingenio ferocem, -em, confecisse (i. -em ingenio var. l.). AMM. 14, 8, 2 Isaura ... antehac nimium potens, olim subversa ut -x interniciva. *in imag.* (ad rem cf. e. g. p. 255, 39. 258, 14): CASSIAN. inst. 5, 18, 2 (respic. I Cor. 9, 26sq.) athleta Christi adeptus de -e carne victoriā (bellatrice cod. unus).

***rebellio**, -ōnis f. (m.). [a rebellare; v. Leumann, Gramm. 1977, 366. Mei.] *masc. de hominibus* GLOSS. et sub 2 (vix etiam l. 65). GLOSS. -o: ἀποστάτης, ἀπόστολος, post pacem factam rursus redintegrans bellum. II 228, 51 ἀντάρτης: -o, perduellio. sim. al. *legitur inde a CIC. et CAES., saepius e. g. apud LIV., TAC., HIST. AVG., HEGES.* [pedem. (Monferrato) rabigliun, tusc. (Val di Chiana) rubiglione masc. 'tumultus'. cf. Faré, Postille 7103a. Schd.-Cr.] [e coni. dub. p. 255, 53.]

1 notione sollemni i. q. *actio rebellandi* (indicatur, quis rebellet, per gen. l. 54. p. 252, 10. al., adi. l. 64. p. 252, 18, contra quem rebelletur, per praepos. adversus p. 252, 16): **a strictius**, sc. c. respectu belli renovandi vel surgendi contra victorem belli prioris: **a exempla varia**: CIC. Scaur. 42 multis Carthaginensium -bus, multis violatis ... foederibus ([rebelliensibus cod.]. LIV. 30, 38, 6. item c. gen. *rebellantis*: 25, 16, 12 maiorum. 28, 31, 3. al. PLIN. nat. 7, 149 Illyrici. al.). LIV. 2, 16, 6 cum *consules* ita ... proelio adfixissent opes hostium, ut diu nihil inde -is timere possent. 4, 28, 3 poenas -is dedisset, ni eqs. (sc. Aequi et Volsci, de quibus cf. p. 256, 18sqq.). 8, 14, 4 *crimen* ... -is *Tusculanorum* a publica fraude in paucos auctores versum (8, 14, 9 Tiburtes Praenestinique agro multati ... ob recens ... -is ... c. aliter: TAC. hist. 4, 13, 1 Capito falso -is criminē interfecit *quendam*). al. VELL. 2, 112, 2 *Messalinus*, praepositus Illyrico, subita -e ... circumdatus hostili exercitu (in eadem re PLIN. l. 55 nec non p. 256, 51). TAC. ann. 13, 55, 1 *quendam* vinctum ... -e Cherusca iussu Arminii (item c. adi. *rebellantis*: PANEG. 8, 18, 6 tanta illa vis nauticae [-ci M] -is. 9, 4, 1 latrocino Batavicae -is). al. HIST. AVG. Aurelian. 33, 5 in *triumpho* (p)raecesserunt ... Aegyptii ob -em. HEGES. 1, 19, 4 *administratio Iudeae ab uno ad plures translatata est*, quod ... a Romanis ad relevantum -is, metum ... cum gratia susceptum est (i. rebellandum rebellionis cod. unus). al. **β iuncturae verbales potiores:** CAES. Gall. 3, 10, 2 (*inter causas belli*) -o facta post ditionem, defectio datis obsidibus eqs. (4, 30, 2, 4, 38, 1 Caesar ... legatum ... in Morinos, qui -em fecerant, misit [cf. 4, 37, 1 Morini, quos Caesar ... pacatos reliquerat]). LIV. 2, 18, 2 parva ... ex re (sc. *rika inter Romanos et Sabinos orta*) ad -em spectare res videbatur ([cf. 10 qui bella ex bellis sererent]. 34, 56, 10, 40, 1, 3. omittitur ad: 10, 11, 7 Samnites arma et -em s.). 28, 34, 9 Scipionem

neque arma iis *Hispanis* adempturum neque obsides imperaturum, quippe ea pignera timentium -em esse (postea: si defecerint. cf. l. 17. p. 251, 57). TAC. hist. 2, 11, 1 -e Britanniae compressa. ann. 1, 55, 2 Segestes parari -em *Germanorum* ... aperuit (SVLP. SEV. chron. 1, 49, 4 cum occultis consiliis -em pararet *Osee rex* [cf. in eadem re p. 257, 1]). 3, 40, 1 Galliarum civitates ... -em cooptavere (cf. 11, 19, 1 post -em clade L. Apronii cooptam). OROS. hist. 7, 9, 2 (sec. p. 256, 60) Iudeai ... in -em exarserunt. al.

b laxius, sc. respectu belli prioris evanido, vel notione deflexa: **α vi inferenda**, armis sim. rebellant: (I) qui surgunt contra dominos, res novas moluntur sim.: SVET. Vesp. 1, 1 -e trium principum, i. Galbae Othonis Vitellii, et caede incertum diu ... imperium suscepit. HIST. AVG. Avid. 7, 5 (I imperatore se ... appellavit *Avidius Cassius*) nec ... Antoninus graviter est iratus -e cognita (cf. Aur. 24, 8 defectione). CIL VI 31256, 4 (a. 398 vel paulo post) senatus populusque Romanus vindicata -e *Gildonica* et Africæ restitutione laetus. IVLIG. III reg. 11, 27 Hieroboam ... levavit manum contra regem; et haec causa -is aduersus eum, quia eqs. IVLIAN. in Iob 7, 2 pauper divitis potentiam timet, ... reges -em tyrannicam et subiectorum insidias coniurantium (item c. adi. *rebellantis*: SIDON. epist. 1, 5, 7 Ariminum [quod Caesar Rubicone transgresso occupaverat] ... Iuliana -e memorabile). (II) qui hostibus invadentibus resistunt, repugnant (cf. p. 258, 22): NOVELL. Iust. 26, 1, 1 (tit. de praetore Thracie) incursiones ... barbarorum non mediocri genti -e (gr. ἀντιτάσσεως).

β vim nullam inferentes rebellant, qui oboedire nolunt, contumaces sunt (sc. contra deum, auctoritatem eccles. praeter l. 35): IVLIAN. epit. in psalm. 67, 4^{a-b} gentes ... hortatur, ut invicti populi dei laetitiam devotione magis capiant quam experiantur eius de -e potentiam. SALV. gub. 5, 12 (respic. Luc. 12, 47sq.) non ... miremur, quod multis caedimur, quod non inscientia, sed -e peccamus (cf. 11 contemptus, 13 quasi superiores nos deo agimus). EPIST. pontif. 555 Arel. 18 p. 27, 26 *episcopi superba -e declinantes* conventus. ALC. AVIT. epist. 75 (respic. *ordinatio sacerdotis illicita*) in tam horribili -e. CAES. AREL. serm. 109, 1 *Israhelitae* frequenti -e contra dominum murmurantes. LEX VISIG. 5, 4, 17 videtur indignum, ut in eo loco (sc. ecclesia) servi contumaciam -is adsumant, ubi ... obtemperandi praedicantur exempla. al. *transfertur ad rem*: RVRIC. epist. 1, 4 in ieiuno ... caespite magis strenuas cultoris appetat, cum ... -em glaebarum tenacium repetita saepius impressione vomeris domat.

2 notione peculiari i. q. *rebellis* (in appos. l. 47; *rebellant fere seditiosi vi militari, sed inobedientes* BENED.): IVL. VAL. 2, 35 l. 1072 multitudo maior viginti hominibus pro -e (rebellatione var. l.) et hostico, punietur (cf. gr. p. 93, 7sq. ὡς πολέμιος Περσικῷ νόμῳ). HIST. AVG. Avid. 9, 11 (*Faustina ad M. Aurelium*) hortor, ut ... istos -es acerrime persequearis. Gall. 19, 6 fusse ... et alios -es sub eodem *Gallieno* (cf. ibid. tyrannos). Prob. 9, 1 *Carthaginem* a -bus vindicavit. HEGES. 3, 8, 3 ne aut bellator meticulous aut pertinax -o iudicaretur *Iosephus de bello consuls*. Ps. RVFIN. Ios. bell. Iud. 3, 128 p. 713 multos ... -es fugere vel solus fecit ducis *Vespasiani* aspectus (cf. gr. μετάνοιαν ... τῆς ἀποστάσεως). MARCELL. auct. chron. II p. 105, 537, 3 in Africa Germanus -es milites cum Stotza tyranno ... bellando effugat. BENED. reg. 62, 8 *sacerdos regulam violans non sacerdos, sed -o iudicetur* (rebellis [vel rev-] var. l.). al.

cf. ?rebellum.

***rebellis**, -e. [a rebellare retrograde formatum, cf. transformis a transformare, effrenis ab effrenate; v. Leumann, Gramm. 1977, 346. Mei.] de origine v. p. 255, 58. scribitur rev- in codd. vet. COD. Theod. 7, 13, 21 (R, sed reb- ibid. 7, 18, 11 pr.). REGVLA mag. 13, 13 (E) et hic illic in rec. NOT. Tir. 23, 54 -is. de formis: abl. sing. adi. -i SIL. 12, 149. al. subst. -e PALLAD. c. Ambr. fol. 342^r, 42 (sed -i CE 281, 1 [e Mauret. Caes. saec. IV?]). compar. et superl. desunt, sed cf. magis -is REGVLA mag. 13, 13, nimium -is p. 254, 25, tam -is p. 254, 70 et PRVD. perist. 9, 34 PETR. CHRYS. serm. 85, 3. de notione (cf. p. 251, 6): GLOSS. -is: τύχαννος. ἀποστάτης. perduellis. -es: pace facta bellum moventes (mob- cod.). qui de alterum regnum ad alterum festina(n) transire. legitur inde a VERG., OV., VELL., VAL. MAX. [raet. occ. (Engadin) ravell; aemil. rivelle, raet. or. riviel 'repugnatio' vel 'pavor, horror'; port. revel 'rebellis' vel (de reo) 'iudicium subterfugiens' (cf. Houaiss III 3173); langob. (ticin.) a revel 'invitus'; prov. vet. revel 'hirsutus, hispidus' (de capillo, pelle); francog. vet. revele 'revulso'; hisp. rebelde a serm. docto non alienum. cf. M.-L. 7104 et Faré, Postille. Wartburg X 136. Corominas-Pascual I 558. Machado³ V 47. Schd.-Cr.] [inter inscr. falsas habendum est CARM. Année Épigr. 1967 n. 546 dirutis ... moenibus *Carthaginis* instar -is imperi, v. CIL I² 2, 4 p. VIII]

fere i. q. *rebellans*, seditiosus sim. (usum pro subst. distinximus sub IA 1a et 2, ceterum v. p. 254, 50. 57. 60. al.; homoeoprophoron rebellare -es v. p. 258, 53). indicatur, contra quem vel quid rebelletur (partim iuxta verba q. s. esse, existere sim.), per gen. p. 254, 12. 50. 65. 255, 4. al. (pron. poss. p. 254, 57. 258, 32), dat. p. 253, 61. 254, 67. 255, 19. 44 (refl.). al., pree-

[v.L]

pos. aduersus (-sum) p. 254, 34. 62. 72. al., contrap. 254, 52. 57. 75. al., inc. acc. p. 254, 14. 59. 255, 36 (refl.). al., c. abl. SVLP. SEV. chron. 1, 24, 7.

I proprie rebellant animantes (*sc. fere homines [ali] i. g. l. 34. 61 sqq. 66. p. 254, 70 sqq.]*; eorum sedes l. 12. 14. 15. al., corporis partes l. 37. 41. 48. al.): **A vi inferenda, armis:** **1 strictius de iis, qui bellum renovant** (*sc. bello priore victi, pacati, nisi exempla quaedam ad in-dolem referre et ad B1 trahere mavis*): **a contra populum Romanum:** **a adi.:** VERG. Aen. 6, 858 (*inde HIST. AVG. Alb. 5, 4*) *Marcellus* rem Romanam ... sistet eques, sternet Poenos Gallumque -em (*cf. Plut. Marcell. 6, 3 γενούμενης εἰσήγνης ἀνακαυνίσαι τὸν πόλεμον*). Ov. met. 15, 754 domuisse Britannos ... Numidasque -es ... populo adiecissemus Qui-rini. VELL. 2, 90, 1 Delmatia, *(per annos) XX et CC -is, ... pacata est*. SEN. apocol. 12, 3 vers. 7 *Claudius poterat -es fundere Parthos levibusque sequi Persida telis*. LVCAN. 2, 568 multis ... -is Gallia iam lustris. SIL. 17, 348 -i fractis foederibus populo *Carthaginiensium*. STAT. silv. 1, 4, 89 Rhenum ... -em, *i. Germanos*. TAC. hist. 4, 15, 2 *Brinno ipso -is familiae nomine placuit et ... dux deligitur* (*antea: pater eius multa hostilia ausus*). 4, 72, 1 -is coloniae *Treverorum* ruinas. al. FLOR. epit. 3, 5, 27 *Pompeius -is Asiae reliquias sequens*. CIL VI 41271, 11 (= 31856; *a. 189/90*) *cuidam pra(eposito) vexillationis ... adversus Castabocas (i. Costo-) et Mauros -es*. HEGES. 2, 1, 2 p. 132, 1 qui *Iudei* seditionis ac -es vocamus (*gr. 2, 91 πολεμικοί*). PS. RVFIN. Ios. bell. Iud. 7, 252 p. 842 *omnem terram bello subactam esse ... unum autem adhuc -e superesse castellum (sc. Massadam; gr. ἄφεστηρός)*. al. **B usu pro subst.:** TAC. Agr. 14, 3 *dux Romanus* Monam insulam ut vires -bus ministrantem adgressus. ann. 1, 57, 2 anno, quo Germaniae descivere, sacerdos *quidam ... ruperat vittas, profugus ad -es. 12, 32, 2 colonia Camulodunum ..., subsidium adversus -es (sc. Siluras). al. AMM. 19, 11, 15 urgebantur ... -es alias trucidatis, aliis terrore disiectis (sc. Limigantes, de quibus 14 hostem perfidum)*. DRAC. laud. dei 3, 457 (*v. p. 258, 53*). ENNOD. opusc. 1, 90 p. 286, 2 dignae manus regiae, quae exitia -bus tribuant, honorum vota subiectis. al.

b contra alios: VERG. Aen. 12, 185 cedet Iulus agris nec post (*sc. victoriam Turni*) arma ulla -es Aeneadae referent. Ov. rem. 246 (*in imag.*) *nisi amicam prorsus ex animo eieceris, inferat arma tibi saeva -is Amor (cf. e. g. 612 tela resumpsit Amor)*. CVRT. 8, 1, 35 (*Citius Alexandre*) Sogdianam regionem mihi attribuis, totiens -em et ... indomitam. SIL. 12, 149 Iapetum flamas ... -i ore ejectantem et ... bella Iovi rursus ... iterare volentem (*item respic. Gigantes victi: CLAVD. carm. min. 53, 90 Mimas serpentibus imis vivit adhuc stridore ferox et parte -i [-is, rev- var. ll.]* victorem post fata petit. rapt. Pros. 1, 157 quotiens *Enceladus* detractat onus, *sc. Aetnam, cervice -i in dextrum laevumque latus, tunc insula Sicilia fundo vellitur*). CLAVD. 3, 287 tu ..., o conpressa *terra* matre -is, ... Antae (-llas var. l. -llans Birt). GREG. TVR. Franc. 4, 14 *rex Francorum* audivit ... in iterata insania effervescere Saxonis sibique esse -es, et quod tributa ... contemnerent reddere.

2 laxius de quibuslibet surgentibus contra dominos, res novas molientibus sim. (de animalibus l. 66. p. 254, 8; in compar. p. 254, 15):

a adi.: VAL. MAX. 2, 7, 11 -es, ... manus a corporibus suis distractae (*sc. transfugarum*). PANEG. 2, 30, 5 domini adversum -es servos dimicaturi (AMM. 29, 6, 15 Sarmatas 'liberos' ad discretionem *s. -ium, appellatos [l. sc. Limigantium; cf. l. 29]*). OROS. hist. 7, 5, 4 s. -es et fugitiivi gladiatores perterrituere Romam, everttere Italiam. *aliter de s. fugitivis p. 254, 28*, 2, 34, 2 datur debito -e agmen *Maximi* exitio. LACT. mort. pers. 29, 8 attrahitur ad imperatorem *Constantinum* -is imperator *Maximianus*, pater impius, sacer perfidus. AMM. 15, 8, 6 post interitum -ium tyrannorum, *i. Magnentii et Decentii*. AMBR. in psalm. 45, 21, 2 Lepidus Sertoriusque -es se Romano imperio praebuerunt. CLAVD. 1, 138 servitium ... furiaeque -es edomita. AVG. epist. 204, 2 sic ... pereunte istos *haereticos* dolet ecclesia, quem ad modum -em filium sanctus David (*respic. II reg. 18 ut: c. Gaud. 1, 22, 25 p. 223, 10 plus ... impius Absalon patrem sanctum David extinc-tus quam -is afflixit*). COMM. apol. 983 *in mundi fine exercitu (dat.)* dei -es sternuntur ... solo ab angelis proelio facto (*cf. 982 contra (re)pugna(n)s nec non iuncturam -is angelus: FAVST. REI. rat. fid. 1 p. 455, 9 aequalitatē divinitatis -i a. assumere voluit per rapinam. EVSEB. GALLIC. hom. 15, 7 [= app. 8, 7] -ium ... a. 60, 2 a. -i(s) superbiam*). al. *de ani-malibus (cf. p. 254, 8)*: HIST. AVG. Prob. 18, 4 tanta ... quies fuit, ut, quem ad modum vulgo loquebantur, mures -es nullus audiret. CLAVD. carm. min. 49, 24 *piscator praedam ... -em (sc. torpedinem)* iactat et amissa redit exarmatus avena. PAVL. NOL. carm. 20, 432 illa *vitula* -is et humanis non subdita vinclis. PAVL. PETRIC. Mart. 3, 195 *iuvencus domino, ... -is (-es var. l.) ... transfoderat inguina cornu (l. sc. rectori suo; vix deo)*.

b usu pro subst. (de hominibus praeter p. 254, 7. 14): TAC. ann. 1, 40, 1 quod *Germanicus* non ad superiore exercitum pergeret, ubi obsequia et contra -es auxilium. CIL II² 14, 975, 5 (= II 4114; *fere a. 200*) *cuidam duci terra marique aduersus -es, h(ostes) p(ublicos) (sc. Pescennium Nigrum et*

Clodium Albinum ut: III 10471, 7 [sim. 10472 sq.] dux vexillationum IIII ... adver(sus) de(f)ectores et -es). TERT. praescr. 12, 2 quis miles ab infoe-deratis ... stipendum captat nisi plane desertor et transfuga et -is? ([rep- cod. unus]. dictum e re militari sumptum applicatur ad haereticos ut: 41, 7 nusquam facilius proficitur quam in castris -ium [-llum cod. unus]*). CYPR. epist. 73, 10, 1 boni militis est aduersus -es et hostes imperatoris sui castra defendere). ANTH. 385, 2 *canis venaticus* excutitur lunato dente -is (*sc. apri*). PANEG. 12, 5, 6 iunctus ... -bus (*sc. civibus Segusionis Constantinum impedientibus*) fuit conatus et exitus. AMM. 21, 13, 16 *milites Constantii petebant duci se protinus in -em (sc. Julianum)*. 26, 7, 5 Iulius comes ... oppressurus -es (*sc. Procopium cum suis; de eodem: 26, 9, 10 -em et op-pugnatorem internae quietis*). HIST. AVG. trig. tyr. 26, 1 erat in eo *Gallieno* (*ε)a luxuria, ut -es plurimos mereretur. PS. AVG. quaest. test. 110, 2 prima ... impietatis causa haec est, qua -es in deum maligna conspiratione esse coeperunt (respic. angeli lapsi, cf. p. 253, 61)*). al. *in compar. (cf. l. 3 sqq.)*: COD. Theod. 7, 13, 21 procuratores, qui refugas occultando putaverint, ... poenas veluti -es ac decretorum temeratores compellantur ex-solvere. 7, 18, 11 pr. *si desertores inventi resistendum ... putaverint, tam-quam -es in ipsis temeritatis suea conatibus opprimantur*. VIRT. Ioh. 1 1.13 proconsul iussit eum *Iohannem* velut -em Caesaris in dolio ferventis olei mergi.*

B vi nulla illata spectat ad eos, qui oboedire, auctoritatem alienam agnoscere nolunt, obstinati sunt (hic illic adhuc sublacet imago militaris, e. g. l. 44 sqq.): **1 vario respectu (v. etiam supra p. 253, 7; in compar. LACT.):** LVCAN. 1, 428 nimium ... -is Nervius. SIL. 15, 412 (*inter copias Hasdrubalis*) mixtus ... -bus Afris Cantaber. LACT. inst. 5, 8, 11 ei, qui communem omnium patrem deum tamquam prodigi (perfidi Brandt) ac -es liberi abnegassent. SYMM. epist. 4, 48 *Bassus meus -em servum sibi poscit adduci, ad cuius investigationem ... nemo potuit pervenire (item de s. fugitivis: PELAG. in Eph. 2, 4 p. 352, 11 [qua caritate dilexit nos] nimia caritas est -es s. quasi filios diligere. COD. Theod. 10, 10, 33 iura dominorum s. non impune -ium restitutione sancimus. aliter p. 253, 49 nec non FAVST. REI. grat. 1, 7 p. 24, 9 membris in s. -i suam non servantibus servitutem)*. VVLG. Esth. 13, 5 (*de Iudeis*) unam gentem -em aduersum omne genus hominum, perversi uti legibus nostrisque iussionibus contraire ([... gr. 3, 13^e ἐν ἀντιπαραγωγῇ παντὶ διὰ παντὸς ἀνθρώπου κείμενον]. item CASSIOD. Ios. antiq. 11, 217 p. 320 [*gr. παντάπασιν ἀνθρώποις ... δομοւενὲς έθνος*]. cf. l. 58). CHART. lat. ant. XX 705, 40 (*a. 445/6; ad actores*) *ut eius conductoris iussionibus (obsecun)detis ... et nemo vestrum -is con(tr)eat*). NOVELL. Valent. 23, 6 si quis ... extiterit sic superbus, sic inpotens, sic -is, in cuius nequeat moderator provinciae ire supplicium. al. **2 c. respectu religionis rebellando surgitur contra deum (deos l. 45), fidem rectam, auctoritatem eccles. sim. (saepe convicci loco de haereticis et apostatis; cf. l. 4):** TERT. nat. 1, 17, 5 (*gentilibus*) si non armis, (*saltim*) lingua semper -es estis (*sc. contra deos vestros, i. gentilium ut: apol. 37, 6 nos Christiani potuimus et inermes nec -es, sed tantummodo discordes ... aduersus vos dimicasse. PRVD. perist. 5, 384 Vincentius martyr evasit exultans ... -is et palmam tulit. PASS. Felicit. 3 1.63 [ad martyrem] tibi parcetur, si non fueris -is et diis sacrificaveris. al. praescr. 4, 4 qui pseudoapostoli sunt nisi adulteri euangelizatores? qui antichristi ... nisi Christi -es? (Ps. AVG. serm. 97 [Miscelánea Patrística, 1968, 145 1.12] qui contempserit pacem, C. -i esistit). CYPR. epist. 55, 12 illis, qui ... contra ecclesiam -es sollicitandis de ecclesia fratribus violenter insistunt (59, 5, 1 sacerdotum hostes et c. e. catholicam -es. al. e. g. l. 75; cf. OPTAT. 7, 5, 3 ut Iannes et Mambres repugnantes obstiterunt [II Tim. 3, 8], sic et vos -es c. veram catholicam militatis. CONC. Carth. a. 411, 1, 18.1 104 si expulsionem ecclesia c. -es suos ... postulat). 58, 10, 2 qui dei desertores aut contra deum -es voluntatem fecerunt diaboli (*de Iudeis ut: AMBROSIAST. in Rom. 3, 19, 1 semper impii et in deum -es. VVLG. num. 20, 10 -es et increduli. FVLG. aet. mund. p. 178, 1 iusta ... divinitatis in -bus fuerat p(o)ena [cf. ibid. p. 177, 18sq. aduersus deum calcitrantem nequitiam]. al.; cf. l. 34*). LACT. inst. 2, 17, 12 qui -es aduersus ... deum susceptis inexpliabilibus sacris fas omne violaverint (epit. 48, 4 isti defensores fal-sorum deorum a. verum d. -es. HIER. l. 72). FILASTR. 125, 3 vanos filosofos qui aestimat posse salvari -es dei, errat illis peius. AMBR. in psalm. 118 serm. 18, 18 hos inimicos suos propheta testatur (*psalm. 118, 139*), non qui sibi essent, sed qui Christo -es (CASSIOD. hist. 1, 13, 3 viri iniqui et C. -es, docentes apostasiam [... gr. Socrat. 1, 6, 5 Χριστούχοι]. 1, 13, 4 pessimam heresem et C. -em [gr. 1, 6, 6 sim. ac supra]). HIER. epist. 96, 12, 1 (*Theophil.; in imag.*) quae gigantum insaniam tam -is exstitit et turrim inpietatis extruxit? (*de iis, qui aedificaverunt turrim Babel [gen. 11, 1 sqq.] ut: tract. in psalm. II p. 420 1.22 ille Gigas, aduersus deum semper -is [sc. Nemrod rex, cuius nomen explicatur nom. hebr. p. 9, 4sq. tyrannus vel profugus aut transgressor, p. 52, 2 apostata]. al.*) in Ezech. 32, 75 | 17 1.942 haeretici -es contra deum et ecclesiam eius (Ps. AVG. quaest. f.L.J*

test. 44, 9. al.; *addas p. 254, 57*). AVG. c. Gaud. 1, 35, 45 p. 244, 17 aduersus -es circumcelliones. PROSP. c. coll. 9, 3 p. 237^A *Adam deserens deum et sequens diabolum, -is domino servatori et inimico ob(o)ediens peremptori (item de protoplasto: FAVST. REI. grat. 1, 2 p. 13, 22 mandatorum legis -is. ISID. fid. cath. 1, 5, 10. cf. l. 20).* *et saepe.*

II transfertur ad res (membra animantium v. sub I): **A vario respectu:** **1 de quibuslibet rebus:** STAT. Theb. 1, 35 flamas ... -es seditione rogi (*spectat ad 12, 429 sqq.*) 10, 68 sacrilegas Cadmeae paelicis (*i. Semeles*) arcis ... tumulumque -em (*sc. contra Iunonem*). SYMM. or. 1, 4 haesit ante te, *Valentiniane*, maestior -is instinctus. HIER. epist. 39, 3, 4 (*loq. Christus*) indignaris de iudicio meo (*sc. quo puellam ad me sustuli*) et -bus lacrimis facis invidiam possidenti? PRVD. psych. 142 *galea Patientiae aciem Irae* ... retundit ...; frangit quoque vena -is inilus chalybem. PAVL. NOL. carm. 18, 99 daemonas invitox ... frustraque -i voce reclamantes. LICENT. carm. ad Aug. 105 (106) *non propter opes vitreas aurum, que -e iungimus adsensus animorum (l. sc. quod possidenti imperare solet, non servire; 'quod discordiam concitat' intell. Cutino, 2000, in transl.).* LEO M. serm. 91, 2 quid ... tam adversatur prophetis, tam repugnat euangeliis, tam denique est apostolicis -e doctrinis, quam in domino Iesu Christo ... singulariorem praedicare naturam? ALC. AVIT. carm. 2, 271 *protoplasmorum culpa -is.* **2 de indeole, animo sim. eiusve affectibus, cogitationibus sim.:** TAC. ann. 14, 39, 1 -es barbarorum (*sc. Britannorum*) animos pace componi (AMM. 14, 10, 14 [opp. supplices]. HIST. AVG. Hadr. 5, 2 Aegyptus seditiousurgebat, Libya denique ac Pal(a)estina -es a. efferebant. HEGES. 5, 30, 2 *Carthago usque ad excidium sui -es civium a. tulit. al.*) FIRM. math. 8, 26, 8 *quicunque talem habuerit horoscopum*, de attentando imperio -i cogitatione tractabit; erit audax, temerarius eqs. GAVDENT. serm. 6, 11 quam *creataram dei* sibi nequissimi usurpatores divinitatis -i (-is var. l.) spiritu manciparant (14, 15 facta ... eius domini non debemus -i s. discutere, sed fideli studio admirari. HIST. AVG. Aurelian. 38, 3 monetarii ... -es s. extulerunt. FAVST. REI. grat. 2, 1 p. 59, 29 -em s. caelestis lenitas obdurate. al.). HIER. in Is. 5, 19, 2 dissidere Aegyptios contra Aegyptios et adversum se -i odio, dimicare (l. rebello, bellum odio var. ll.). AVG. in psalm. 145, 16 ius est -i (-es var. l.) superbia erigere altare? (*cf. Cod. Theod. 11, 36, 31 -i contumacia*). CARM. de Sod. 22 *Sodomitarum* natura -is in sese (ENNOD. carm. 2, 148, 3 Dalmatiae meritis victa est n. -is [sc. contra rectam fidem, quia D. e parentibus Arianis nata erat? cf. Di Rienzo, Gli epigrammi, 2005, 40]). al.

B respicitur rebellio carnis contra principatum spiritus, mentis sim. (cf. e. g. p. 258, 14): PRVD. ham. 524 facile est frenare -es adfectus carnis ... et viscera victa domare. c. Symm. 2, 630 si mentis apex ... pugnacis stomachi pulsus fibrasque -es frenet. AVG. conf. 10, 30, 42 ut anima mea sequatur me ad te, *domine*, concupiscentiae visco expedita, ut non sit -is sibi. LEO M. serm. 87, 1 rationabili ... moderatione ... frenandae sunt -es cupiditates. POMER. 1, 12, 1 -es corporis motus rationis imperio temperare. al.

[adv. **rebelliter** olim afferebatur ex epist. perperam Clementi Romano ascripta et edita inter decretales pseudoisid. saec. IX (ed. Hinschius, 1863, 54; cf. Fuhrmann, Lex. für Theol. und Kirche³ VIII 709 sqq.).] v. L.

?**rebellium, -ī n.** iuxta rebellio formatum, si recte trad. (cf. e. g. perduellio: perduellum, contagio: contagium). i. q. **rebellio:** LIV. 42, 21, 3 Popilius, qui deditis contra ius ... bellum intulisset (et) pacatos ad -um incitasset (rebellandum Gruter, rebellionem Wesenberg). unde fort. emendanda est forma rebellum in GLOSS. tradita, v. p. 258, 63 sqq.; vix huc l. 33.

***rebello,** -āvī, -ātūm, -ārē. a re- et bellare (item MACR. verb. Passalacqua p. 25, 18; aliter PRISC. gramm. III 497, 8 a bello compositum ... imbellis et rebellis et -o verbum). **scribitur rev-** in cod. vet. p. 257, 61 et hic illic in rec. **de genere:** enumeratur inter verba activa coniugationis primae CHAR. gramm. p. 474, 18; mediopass. trad. l. 62. p. 257, 50 (vix etiam p. 256, 33), pass. p. 258, 52, pass. impers. p. 256, 38. 257, 59. al. **de notione:** GLOSS. II 228, 40 ἀνταίω: -or. 230, 24 ἀντιπολεμῶ: -o, repugno. al. GLOSS.¹ I Ansil. RE 11 sqq. (cod. Paris.) -at: adversatur. repugnat[ur]. contra stat. refragatur (-frug- cod.). contra dicit. obsistit eqs. **legitur inde a LIV.** (plus 50^{ies}) et Ov., vix iam apud HIRT. (v. l. 75). [prov. vet. revelar, francog. vet. revele] (quod postea cessit verbo rebeller ad serm. doctum pertinent); it. arrovellare 'excruciare, irritare ad iram'; aemil. arbalar 'pravum fieri, infecti' (de clavis, gladiis sim.), rae. or. revelā 'stomachum irritare, movere'; francog. sept. (Lille) revieler 'adversari, repugnare', francog. vet. soi revieler 'elatum esse, oblectari'. cf. M.-l. 7103 et Faré, Postille. Battisti-Alessio I 304. Cortelazzo-Zolli² 129. Wartburg X 135 sq. Schd.-Cr.] [confunditur in codd. c. bellare EVTR. 1, 19, 1 HEGES. 2, 11, 1. al. (restit. TAC. ann. 12, 50, 2; e coni. dub. LIV. perioch. 60, 1), debellare LIV. 35, 18, 7 SVET. Vesp. 4, 5. al. (restit. TERT. adv. Marc. 5, 5, 4); in var. l. vix recta HIRT. Gall. 8, 44, 1 -are coepissent (β, consilia

inissent a et edd.); e coni. dub. Ps. QVINT. decl. 13, 11 -ant (*Håkanson coll. PLIN. nat. 21, 144. 25, 174, v. p. 258, 3 sq.*; se refellant trad., se reficiant *Shackleton Bailey*).]

I intrans. (part. praes. -ans pro subst. imprimis p. 257, 12). **individuatur, quoties -etur, per adv.** l. 20 22. 45. 57. al. (cf. denuo l. 37), **contra quem (quid), per dat.** p. 257, 37 (refl.). 42. 65. 258, 31. al., **praepos.** aduersus (-sum) p. 257, 3. 17. 22. 33. al., **contra p. 257, 18. 23. 25. 58 sqq.** al., cum (zeugmatice) p. 258, 46, in c. acc. p. 257, 73.

A vi originaria i. q. bellum renovare et inde fere i. q. bellando surgere contra victores belli prioris (saepe -ant, qui pace firmata, fide data, foederibus pactis sim. obstructi sunt, ita ut verbum in malam partem accipiendum sit): **1 proprie -ant animantes (pro quibus ponuntur eorum sedes l. 35. 71. al.):** **a vi inferenda, armis sim.:** **a strictius, sc. c. respectu belli pugnae prioris, -ant:** (I) **gentes, civitates (earum duces sim. l. 17. 39 sqq. 67. al.):** (A) **contra populum Romanum (exempla selecta):** LIV. 1, 54, 2 cum sensim ad -andum primores Gabinorum incitaret Sex. Tarquinius (cf. l. 53, 7 manere iis bellum, quod positum simuletur). 2, 42, 3 -antes Volscos et Aequos (cf. l devictis ... Volscis Aequisque. de iisdem: 2, 42, 9 bellum ... Veiens initum, et Volsci -arunt. 3, 69, 10 cum totiens -assent. 4, 26, 5 saepe victi populi ... -arant. al. e. g. l. 23). 4, 30, 14 quarum *indutiarum* et dies exierat et ante diem -verant (*Veientes ut: 5, 4, 13 septiens -arunt, in pace numquam fida fuerunt*). 7, 27, 7 Volsci, ferocior ad -andum quam ad bellandum gens (cf. 34, 13, 9 [*Cato ad milites*] nationem *Hispanam* -antem magis temere quam constanter bellantem iugum, quo se exuit, accipere rursus cogatis). 8, 12, 5 Latinos ob iram agri amissi -antes (8, 12, 12 dictatorem aduersus -antes L. dici. OROS. hist. 3, 9, 1. cf. LIV. 8, 13, 13 consultatio est, quoniam -ando saepius nos *Romanos* sollicitant, quoniam modo *Latinos* perpetua pace quietos obtineamus). 8, 14, 5 in Veliternos, veteres cives Romanos, quod totiens -assent, graviter saevitum (cf. in eadem re: 8, 37, 8 bellum fecissent. VAL. MAX. 9, 10, 1 quod ... Veliterni Privernatesque -assent [Veliternos ... -tuos diceret trad., corr. sec. Paridem; alii coni. e. g. V. ... -tos d., ut mediopass. intellegendum sit]). 8, 21, 5 illis vocibus *legati Privernatis* ad -andum incitari pacatos populos (cf. 8, 20, 11 defectionis et VAL. MAX. 6, 2, 1 qui ... ad -andum incitaverant). 10, 3, 2 Etruriam -are ab Arretinorum seditionibus motu orto nuntiabatur ([cf. 3 tumultus]. 10, 31, 3 in E. -ante denuo. cf. e. g. 10, 31, 1 non in Etruria pax erat; nam ... post deductum ab consule exercitum -tum fuerat. 10, 45, 2 -asse Etruscos). 28, 32, 2 *Scipio* multis verbis in perfidiam -antium regulorum invectus. 33, 12, 12 praetori Aetolorum testificanti ... mox gravius eum *Philipippum* -turum ([cf. 13 movere bellum et Polyb. 18, 37, 11 πάλιν ἀρχήν ἀλλην ποιήσεσθαι πολεμάτων]. 33, 25, 5. al.). 41, 26, 1 *Celtiberi* -arunt ... orisque bellum sunt ab repentina oppugnatione castrorum Romanorum (*antea: bello domiti; pacati*). perioch. 20, 1 Falisci cum -assent (cf. VAL. MAX. 6, 5, 1 l. 1. 18 civitas *Falisa* aliquotiens -ando semperque adversis contusa proelis tandem ... se dedere coacta est). et saepe. Ov. fast. 6, 243 (respic. bellum *Punicum secundum*) Poene, -aras. R. GEST. div. Aug. 27 eandem gentem *Armeniorum* postea d(e)sciscentem et -antem domit(a)m per Gaium ... regi Ario(barz)ani ... regendam tradidi (gr. ἀναπολεμοῦν). VELL. 2, 100, 1 et Parthus desciscens a societate Romana adiecit Armeniae manum et Germania ... -vit. 2, 110, 3 (2 Pannonia, insolens longae pacis bonis, ... arma corripuit) gentium ..., quae -verant, ... numerus. al. PLIN. nat. 7, 136 L. Fulvius *Curvus* ..., Tusculanorum -antium consul. TAC. Agr. 34, 3 (*oratio ad milites*) adprobare ... numquam exercitui imputari potuisse aut moras belli aut causas -andi (bell- var. l.). FRONTIN. strat. 1, 1, 1 Cato devictas a se Hispaniae civitates existimabat in tempore -turas (*in eadem re: Vir. ill. 47, 2 ne -are possent*). SVET. Aug. 21, 2 neque aut crebrius aut perfidiosius -antis graviore umquam ultus est poena, quam ut captivos sub lege venundaret, ne in vicina regione servirent. Vesp. 4, 5 Iudaei ... -arunt (deb- var. l.) caesoque praeposito legatum ... fugaverunt ([postea: motum; pendet Oros. p. 252, 7]. HIST. AVG. Pius 5, 4 I. -antes contudit per praesides ac legatos; in Achaea etiam ... rebelliones repressit. HEGES. 2, 11, 1 plurimas Syriæ urbes I. adorsi -verunt [cf. gr. 2, 458 ἐξαγοῦται]. al.; aliter p. 257, 47). EVTR. 4, 6, 1 Philippo ... mortuo, qui ... aduersum Romanos bellum gesserat ..., filius eius Perseus in Macedonia -vit. al. contra adversarios in bello civili: SVET. Iul. 75, 3 post impetratam veniam *Caesaris* -verant duces quidam Pompeiani. (B) contra quoslibet populos: LIV. 9, 12, 4 adeo ... animi mutaverant, ut ... Samnites simul -asse et vicesse crederent Romanum (cf. 1 renatum bellum). CVRT. 8, 8, 11 (*Alexander ad suos*) *Persae clementer habitu* militant vobiscum ..., qui superbe habitu -assent. FRONTIN. strat. 1, 4, 13 Thraciam -are (sc. contra Macedones). 2, 5, 12 Mahabal, missus ... aduersus Afros -antis. TAC. ann. 12, 50, 2 Armeniam Radamistus invasit, truculentior quam antea, tamquam aduersus defectores et in tempore (re)bellauros. IVST. 1, 7, 11 occupato in aliis bellis Cyro Lydi -vere (cf. Herodot. 1, 154 τὸν Λυδὸν)

ἀπέστησε ὁ Πακτύνης). VVLG. IV reg. 17, 4 *Osee rex*-are nitens. al. contra populum dei Christianorum: LACT. epit. 67, 6 (*respic. apoc. 20, 7*) resolutio daemonum principe -bunt gentes adversus iustos (*cf. inst. 7, 26, 1 diabolus* gentes, quae tunc erunt sub dicione iustum, concitatibit).

⑩ *quilibet animantes*: Ov. met. 9, 81 (*log. Achelous*) sic quoque, sc. *in forma serpentis*, devicto *mihi* restabat ... tauri forma ...: tauro mutatus membra -o. 13, 619 (613 bella gerunt) cum sol duodena peregit signa, ... -ant *Memnonides* aves.

¶ *laxius, sc. respectu belli prioris evanido, -ant quilibet surgentes contra dominos, potentiores, potestatem legitimam sim. (imperatoriam, regiam praeter l. 13sq. 22, 27)*: QVINT. inst. 8, 5, 16 virum, qui inter -antis (*sc. contra Claudium*) fuerat. TERT. apol. 27, 7 rec. Φ (*sim. vulg.*) dum daemones vice repugnantium vel -antium ergastulorum ... erumpunt (et) aduersus nos proeliantur, (*Hoppe*, a. n. proeliaturi *ali;* *cf. ORIGO* Const. 6, 32 servi Sarmatarum omnes aduersum, [a. o. cod.] dominos -arunt). VET. LAT. II par. 13, 6 (cod. 109) surrexit Iheroboam ... et -vit (-bit cod.) aduersum dominum suum *Salomonem* (*gr. ἀπέστη ἀπὸ τοῦ κυρίου αὐτοῦ*, VVLG. -vit contra d. s.). Ps. AVR. VICT. epit. 35, 4 in urbe Roma monetarii -arunt (*sub imp. Aureliano ut*: EVTR. 9, 14 m. -verunt vitiatis pecunias et ... rationali intersecto). HIST. AVG. Alex. 48, 1 cum quidam ... senator ... -are voluisse tyrannidem affectans. HIER. chron. a. Abr. 2366 populus aduersum Magnentiacos -ans. VVLG. III reg. 16, 9 -vit contra eum *Hela regem* servus suus Zamri, dux mediae partis equitum. AVG. agon. 4, 4 p. 105, 6 sec. *Manichaeos* fuisse gentem tenebrarum, quae contra deum -vit. CASSIOD. Ios. c. Ap. 1, 100 *Armes procurator Aegypti creatus* utebatur diademate et -bat fratri *Sethosi regi* (*gr. ἀντῆρε*). al. -ant *animalia*: PAVL. PETRIC. Mart. 4, 210 fixa -ant imperio iumenta truci (*sc. agitatorum*).

¶ *quilibet modo, sc. -ant qui dominis, legibus, mandatis sim. oboedire, auctoritatem alienam agnoscere nolunt, obstinati sunt: a vario respectu*: PETRON. 120 vers. 89 expelluntur aquae saxis, mare nascitur arvis, et permutata rerum statione -ant (*sc. Romani luxuriosi contra naturae ordinem; an ad l. 70?*). HIL. c. Const. 23 tuis ipsis dissides et aduersus tuos ... -as: novis vetera subvertis, nova ipsa rursum ... rescindis. HIER. in Is. 2, 3, 5 ('tumultuabitur puer contra senem') -bunt pueri senibus. EVSEB. GAL- LIC. hom. 25, 2 plus quam servilis nequitia est inter ictus verberum -are. POMER. 3, 20, 3 ille magnus et sublimis ... censendus est, qui nihil sibi vitii -are aut dominari permiserit.

¶ *c. respectu religionis -atur contra deum rectamve fidem sim. : ① exempla varia: TERT. adv. Marc. 5, 5, 4 omne hominum genus ... et deliquerat et -verat (deb- codd.) aduersus creatorem (*seq. p. 258, 50*). 5, 13, 9 (*ad Rom. 5, 1 pacem habeamus ad deum*) cuius *dei* legi et naturae -vimus (*postea: cum quo fuit bellum*). HIER. epist. 120, 10, 16 (*in imag. sec. Rom. 9, 20sq.*) o homo, ... vas fragile atque testaceum, -as contra figulum tuum? VVLG. num. 26, 9 *fili Helias* surrexerunt contra Mosen et Aaron in seditione Core, quando aduersus dominum -verunt. COMM. apol. 261 *Iudaei*, gens cervicosa nimis semperque -ans (*cf. p. 254, 58; aliter p. 256, 59sqq.*). DRAC. laud. dei 2, 373 (*respic. gen. 6, 4*) -antum moles praesumpta Gigantum sacrilega cervice tumens. CHRYSOST. hom. III 870^D hominibus, qui -ti sunt, qui inimici fuerunt (*cf. Migne gr. 50, 449ⁱⁿ τοῖς ἐχτεπολεμωμένοις*). CASSIOD. in psalm. 45, 10 1.176 -tum est contra deum, quando gentilitas sculptilia simulacra ... adorabat. al. -ant *diabolus vel daemones*: RVFIN. Orig. in cant. 3 p. 222, 3 (*subest gen. 10, 9*) verus ... gigas quis aliud est nisi diabolus, qui etiam aduersus deum -at? AVG. in epist. Ioh. 6, 7 p. 2024ⁱⁿ (*respic. Luc. 8, 32*) *daemones* non ..., si nollet, -turi erant contra regem caeli et terrae. ② *contemnitur doctrina auctoritasque eccles. vel sacerdotalis*: CYPR. epist. 3, 3, 2 *contempnenda praepositi auctoritate contra pacem Christi et ordinationem atque unitatem dei -atur. 69, 8, 3 (respic. num. 16, 1sqq.) illi schisma non fecerant nec ... contra dei sacerdotes impudenter atque hostiliter -verant (revel- cod. S saec. V/VI. al.; cf. ibid. contra pacem atque unitatem Christi rebellis). FIRMIL. Cypr. epist. 75, 22, 2 illum, qui sacrilega voluntate audax contra ecclesiam -at. PAVL. NOL. epist. 24, 12 iustitiae iugo subdimur ..., incipientes ... liberi esse peccato, cui serviebamus in libertate misera iustitiae -antes (*cf. 13 huic mundo rebellis*). PROSP. c. coll. 22 *reprehensorum Augustini* intestinum bellum moventes dictis divinis atque humanis constitutionibus -are. SALV. gub. 1, 56 (*cf. num. 16, 1*) Hon contra Moysen -at, extinguitur. SACR. Leon. 1034 *da, domine*, ut euangelicae veritati -antum (rev- trad.) corda subdantur. al.**

2 *translate -ant res*: a vario respectu (fort. huc l. 32): SEN. Ag. 138 (*log. Clytemestra pravis affectibus vexata*) fessus quidem ... et pessum datus pudor -at. Oed. 107 (*log. Oedipus*) ille dirus callidi monstri, i. *Sphingis*, cinis in nos -at, illa nunc Thebas lues perempta perdit. epist. 69, 4 cito -at adfectus (*cf. 2 renovent, 3 recrudescit*). PETRON. 121 vers. 105 (*Fortuna Plutoni*) vota tibi cedent: nec enim minor ira -at pectore in hoc

(sunt qui malint rebullat vel rebullit). PLIN. nat. 13, 81 (77 texitur omnis *papyrus* madente tabula Nili aqua) -at saepe umor incuriose datus. 21, 144 *herbarii quidam partem iridis silvestris rursus infodunt*, credo, ut vitia, quae sanaverint, faciant -are (*sim. 25, 174*). 26, 3 ni usque in ossa corpus exustum esset, -ante taedio (*sc. lichen*). AVG. civ. 11, 22 p. 491, 24 *bonum deum* -antis aduersum se mali repellendi extrema necessitate perductum ad creationem (*sec. Manichaeos ut*: contin. 5, 14 mali substantiam -antem, cui non potuisset resistere, nisi eqs.). VINCENT. LER. comm. 27, 3 si ... paucorum errantium dissensio contra omnium ... catholicorum consensionem -verit. ALC. AVIT. carm. 3, 160 (*deus ad Adam; cf. gen. 3, 17sq.*) exemplo ... tuo semper tibi terra -ans veribus ac tribulis armata resistere discret. DRAC. laud. dei 1, 61 contra naturam dum turpia membra *animalium* -ant (*sc. ut omnia praestent*). al. b respicitur *rebelio carnis contra principatum spiritus, mentis sim.* (*cf. e. g. p. 255, 39*): AVG. in psalm. 26, enarr. 1, 6 sentio ... mentem meam servire legi dei nec duci captivam sub -ante lege peccati. 140, 18 1.40 quid facis de tumultu et caterva -antium desideriorum? non eis das membra. serm. 30, 61 1.140 pars tua, caro tua, concupiscentia carnis tuae languore -at aduersus te. LEO M. serm. 19, 2 1.56 (*in imag.*) *anima* merito plerumque patitur famulam -antem (*sc. corpus*), quae non reddit domino debitam servitatem. al. apud AVG.

B vi deflexa fere i. q. bellando resistere, repugnare (exempla certiora; cf. II): 1 *proprie -ant homines*: SEN. Tro. 956 adhuc Achilles vivit in poenas Phrygium? adhuc -at? LVCAN. 3, 366 (*verba Caesaris*) damnum ... putamus armorum, nisi, qui vinci potuere, -ant (*syn. 364 obstantibus*). FLOR. epit. 4, 12, 47 (46 pacata erat fere omnis Hispania) Cantabrorum ... pertinax in -ando animus fuit, qui non contenti libertatem suam defendere proximis etiam imperitare temptabant (*cf. in eadem re*: 4, 12, 59 hic finis Augusto bellicorum certaminum fuit, idem -andi finis Hispaniae). VET. LAT. Is. 41, 12 (cod. Sel. [= 57] Vulg.) viros -antes vobis (*sc. populo Israel*; gr. οἱ παρούσοις εἰς οἴε, Hier. ad l. qui insipient in te, codd. Vulg. plerique viros rebelles tuos). LACT. mort. pers. 23, 5 quem *censem* Traianus Daciis assidue -antibus poenae gratia victor imposuit. HEGES. 5, 35, 2 pugnatum est acriter Iudeis quoque strenue -antibus (bell- *Ussani*), ut neutra pars loco cederet. Ps. RVFIN. Ios. bell. Iud. 4, 301 p. 751 Ananum conari aliquid suspicati ... ad gladium quasi -turi se applicant *Idumaei* (*gr. ὡς ἀννούγμενος*). IVLIAN. Aug. c. Julian. 6, 20, 65 *sequitur*, ut malum sit -are diabolo, quoniam per resultationem institutus a deo ordo turbatur (*inde AVG. ibid. quis ... -at d., nisi ab eius potestate per mediatoris sanguinem liberatus?*). MARCELL. chron. II p. 103, 529 Parthis bella moventibus arma Romanus paravit exercitus finesque suos -ans tutatus est. 2 *translate -ant res*: PETRON. 124 vers. 287 *urbibus incensis* lacerata ... tecta -ent. MART. 9, 11, 12 nomen q. e. *Ēārīnus* ... versus dicere non rudi volebam, sed tu, syllaba contumax, -as (repugnas var. l.). MAR. VICTORIN. adv. Arium 3, 9 1.27 aestuat ... et -at ac repugnat secum error, imprudentia, inscientia. AVG. serm. 30, 7 non solum foris per carnem non perpetuo *adulterium*, sed nec in ipsa mente sequor -antem (*postea: repugnanti; luctanti*).

II *trans.; pro obi. est is (id), cui bellando resistitur, repugnatur (cf. IB; per homoeoprophoron l. 53)*: TERT. adv. Marc. 5, 5, 4 (*antea p. 257, 40*) nec gratia ... fit nisi offensae nec pax nisi belli ....: quae ergo gratia a non offenso? quae pax a non -to? (, sc. deo Marcionis). DRAC. laud. dei 3, 457 parcere victor amat, sed -are, rebelles urget (deb- edd. coll. Verg. Aen. 6, 853). ENNOD. opusc. 1, 56 p. 276, 22 (*antea*: Roma iuvenescit marcia senectutis membra resecando plus est occasum -are quam disse principia (deb-, repellere var. ll., repellere edd. plerique). IORD. Get. 90 ad quem *Ostrogotham regem* -andum Decius senator ... dirigitur (deb-, repellendum var. ll.). Rom. 85 Augustus imperator ... tam cives patrios -ans quam etiam gentes exteriores superans (*aut scribe aut explica debellans' Mommsen in app. crit.*).

deriv.: rebellatio, rebellator (-trix), rebellio (*cf. ?rebellum*), rebellis. Krebs.

[rebellum, -ī n., a re- et bellum derivandum, vix recte trad. GLOSS. II 240, 50 ἀπόστασις: -um, [h]abitus, segregatio. 411, 57 πόλεμος: hoc bellum, hoc praelium, hoc -um (501, 15 -um: π.). fort. latet rebellum, q. v. supra.]

[rēbiam: putabam GLOSS. lege rebam vel rebar, v. *infra* s. v. reor.] v. L.

rēbilis, -e. a reri. i. qui putari, existimari sim. potest: GLOSS.^L II Philox. RE 3 -e: οἰητόν (quam vocem gr. alibi non repperimus). fort. addas GLOSS. biling. I 4, H1 rabilis (gr. periit; 'vel -is vel rasilis' Goetz in Thes. gloss., *repa*rabilis exempli gr. Kramer).

rebio v. revio.

rebito, -ere. a re- et bitere (b(a)et-). fere i. q. redire, reverti (sc. unde ventum est): PLAVT. Capt. 380 *inter nos ita convenit, ut te ...*

[v.L]

mittam ad patrem; si non -as (redeas *B²*) huc, ut viginti minas dem pro te (696 si ille h. re[di]bitet. 747 si h. -et Philocrates [rubitet var. *I.*]). 409 si hinc -o, sc. *domum* (cf. 411 redire). CARM. Année Épigr. 1996 n. 1185 (*Ratisbonae; saec. II ex. III in.?*) Aemilius -ens *(tu)rri*geras ad arces.

reblasphēmo, (-āvī), -āre. a re- et blasphemare. i. q. *blasphemando rependere blasphemiam* (opp. blasphemare): OP. imperf. in Matth. 9 p. 684ⁱⁿ. (ad Matth. 5, 11sq.) cum *mendaciter blasphematus possis* -are, non -asti propter iustitiam dei.

[**reblat(ha)**: multa interpretatur GLOSS.^L III Abol. RE 47. *latet nomen proprium, v. Hier. nom. hebr. p. 47, 10 Rablai: multum haec sive multa, p. 55, 11 Rablatha: multa haec sive multum iste. cf. Eucher. instr. 2 l. 255 sq. et infra s. v. replatha.]*

reboātus, acc. -um m. a reboare. [e coni. dub. MART. CAP. 2, 213 -u (rabulatu trad.).] i. q. *effectus reboandi, boatus percussus*: VITA Hil. Arel. 29 l. 12 tantus ... datus est clamor, ut astra ipsa percussa vicarium de caelo reddiderint ... -um.

reboco v. revoco.

v. L.

***reboo**, -āvī, -āre. a re- et boare. a gr. βοῶ derivatur SACERD. gramm. VI 491, 4 PROB. cath. gramm. IV 38, 32. al. (cf. l. 25). scribitur ro- hic illic in codd. rec. (cf. l. 54). inter verba I^{ae} coniug. CHAR. gramm. p. 474, 11. GLOSS. -at: resonat vel reclamat. sonat, resonat. -ant: resultant. remugunt. -are: clamare. sim. al. legitur in versibus inde a CATVLLO, LVCR., raro in orat. soluta inde ab AMM., HIER. [confunditur in codd. c. resonare l. 42. 57. 64, revocare l. 68 (restit. l. 74).]

i. q. *boando resonare* (iungitur cum mugitu boum, sc. ficti veriloquii causa, l. 37. 45. 48. 60. 72 [cf. quae exposui Rhein. Mus. 153, 2010, 108sqq.]; vis praeverbii vigere vid., ubi -ando vel respondetur sim. alicui [impulsu] vel sonus rursum mittitur, maxime l. 34sq. 39sqq. 47sq. 66. 75. indicatur instrumentum, modus sim., quo sonus efficitur, per abl. l. 36. 49 [gerund.]. 51. 62. al. praepon. in c. abl. l. 36, ad l. 37. 43, cum l. 48, adv. l. 57; is [fid], cui respondetur, per dat. l. 40. 46; locus l. 50. 64): **1** sine obi.: **a** -ant, quae (qui) sonum edunt, recuperunt: **a** instrumenta musica (manu percussa l. 34sq.; cf. l. 72sq.): CATVLL. 63, 21 nemora ..., ubi cymbalum (gen.) sonat vox, ubi tympana -ant (AVSON. 27, 21 [418 S.], 21 cymbala dant fluctu sonitum ..., tentis -ant cava t. tergis). PRVD. apoth. 386 (quidquid, in aere cavo -ans tuba curva remugit (ι si ἀπὸ στονοῦ, ad 2 pertinet). SIDON. carm. 5, 495 ad biforem -at nec tibia flatum *tibicinis*. DRAC. Romul. 5, 27 classica dum -ant.

β loca (sc. sonum ab aliis effectum repercutientia praeter PRVD. ham. 102 -anti oceano. *hucine l. 55?*): LVCR. 2, 28 non citharae (-ā, -am var. *ll.*) -ant laqueata ... tempa (tecta var. *l.*). VERG. georg. 3, 223 *collidunt taurorum pugnantium cornua ... cum gemitu, -ant silvae (reson- var. *l.*; SERV. resultant, remugunt). SIDON. carm. 8, 10 plaudente senatu ad nostrum -at concava Roma, sophos (ι i. circus in convalle montium). PAVL. PETRIC. Mart. 5, 456 mugitu pecudum -antia salsa sonabant. **γ animantes** (cf. p. 260, 1sqq.): VAL. FL. 3, 634 -at ... superbis ... ursa, lupis ([def. e. g. Spaltenstein, comm. 2004, ad l.]. -at respondendo ut: SEDVL. op. pasch. 4, 8 magno -ans cum mugitu fugit diabolus [respic. Marc. 1, 26]). PAVL. NOL. carm. 15, 36 tu, *deus*, ... asinam -are loquendo ... fecisti (respic. num. 22, 28). SIDON. epist. 2, 2, 14 inter greges ... per ... buceta -antes. ANTH. 88, 4 Melpomene -ans tragicis fervescit iambis (cf. p. 260, 1). **sine subi.**: AVG. serm. 359B, 23 coll. Dolbeau 1996 p. 344 l. 522 (antea: *fideles clamant in ecclesia ‘missa fiant!’* hic tamquam in theatro surgere, hic -are, ... avertat deus (si recte coni. ed.; roboran cod.). **δ actio, motus**: SIL. 17, 251 intonat ... Eurus; hinc rupti -are poli atque hinc crebra micare fulmina (*nisi ad β*). VVLG. I reg. 14, 19 tumultus ... crescebat ... paulatim et clarius -bat (reson- var. *l.*).*

β -at ipse sonus quidam, vox sim.: **a naturalis**: AMM. 17, 7, 14 tunc, sc. *cum dissolvitur compages*, ... necesse est velut taurinis -are mugitibus fragores ... terrenos in *terrae motu*. FAV. EVL. 25, 2 a terra ad solis circulum diatessaron -at symphonia. EVCHER. laud. her. 13 tonitrua crebris fragoribus mixto buccinarum clangore -antia. **β ab homine effectus** (cf. l. 75; respondendo CLAVD.): HIER. epist. 77, 11, 2 tecta templorum -ans (reson- var. *l.*) in sublime alleluia quatiebat. in Gal. 2 praeft. 1.61 in ecclesia ad similitudinem caelestis tonitrui amen -at. CLAVD. 28, 616 veneratur purpura (i. *imperator*) vulgus ..., plebis adoratae -at fragor (617 intonat Augustum ... echo). ENNOD. carm. 1, 9 praeft. 2 p. 532, 6 -antibus (revoc- var. *l.*) efferri ... acclamationibus. ARATOR act. 2, 756 quae (sc. poemata) pomposo -ant tua, *Troia*, bella cothurno. VIRG. gramm. epit. 7, 1, 3 (in veriloquio) vox -at.

2 accedit obi. rei effectae (hucine pertinet l. 36? cf. l. 40): LVCR. 4, 544 (v. app. crit.) tuba ... mugit et -at raucum retro cita ... bombum (item -at tuba sim.: SEN. Tro. 781 -ante, ... concitos cornu modos [Hemsterhuis; revoc- trad.], cf. l. 33sqq.). NEMES. ecl. 1, 73 te nunc platanus, Meliboei, susurrat ..., -at te, quicquid carminis echo respondet silvae (cf.

p. 259, 42). MART. CAP. 2, 121 (vers.) *Melpomene sueta ... -are ... carmina Philologiae* (cf. p. 259, 51). VEN. FORT. epist. (carm. 3, 4) 11 vos ludos ithyfallicos ... barbito -asse. al.

deriv. : reboatus.

Sannicandro.

rebra(c)chiātōrīum, -ī n. a re- et bracchium (cf. Bader, *Formation des compos. nom.*, 1962, 390). significatur restis sim. vestitum ita restringens, ut expediantur bracchia: CASSIAN. inst. 1, 5 in *Aegypto monachi* gestant etiam resticulas duplices laneo plexas subtemine, quas Graeci ἀναλάθοντις (anxaabuyc, αναβολων̄ var. *ll.*, ἀναβολάς edd. vet.) vocant, nos vero subcinctoria seu redimicula vel proprie -a possumus appellare (postea: ut monachi constrictis bracchiis in pigri ad omne opus explicitaque redditantur. ad rem conferre possis Sozom. 3, 14, 8 ἀναβολεὺς ... τοὺς ὕμους καὶ τοὺς βραχίονας ἀνέχων. Isid. orig. 19, 33, 5 [tit. de cingulis; v. vol. II 2162, 14sqq.]). inst. capp. de -is eorum *Aegyptiorum* (-brachitoris, -brachiatoris var. *ll.*).

rebullio, -īvī, -īre. a re- et bullire. [e coni. dub. p. 258, 1.]

trans.; fere i. q. *bulliendo emittere*: APVL. met. 1, 13, 6 *cum moriens praesecata gula ... stridorem incertum per vulnus effunderet et spiritum -ret*. 5, 26, 5 casu ... pessimo lucerna fervens oleum -vit in eius *Cupidinis dormientis* umerum. intrans.; fere i. q. *bulliendo exaestuare*: APVL. met. 9, 34, 2 vinum ... in omnibus dolis ferventi calore ... -ire.

v. L.

[**rebulus** v. p. 263, 47.]

reburrium, -ī n. [a reburrus, cf. beneficium a beneficus; v. Lehmann, Gramm. 1977, 293. Mei.] i. q. *calvitium in fronte capitinis*: VET. LAT. lev. 13, 42 (cod. 100) si ... fuerit in calvito eius viri sive in -o eius tactus candidus ..., lepra est in c. eius aut in -o eius ([Vulg. v. p. 263, 25]. item disting. 13, 43 [ibid.; Vulg. deest]; gr. ter ἀναφαλαντώματι).

reburrus, -a, -um. [a re- et *burrus vel burra; cf. burra *lana, vestis hirsuta* (< *bursa?) et gr. βύρσα ‘pellis, cutis’, quae originis obscurae sunt. v. Walde-Hofmann I 124; Frisk, Gr. etym. Wb. I 277sq. Mei.] NOT. Tir. 92, 93 -us (-burs- var. *l.*). de notione v. *infra sub 1a et 2*.

1 i. q. *recalvus* (sc. vi praeverbii q. e. retro; -us est fere homo [masc. pro subst. l. 43], sed -um est caput l. 47sq.): **a definitur** (huc traximus etiam definitiones significationis incertae): GLOSS. -us: ἀνάστιλλος, ἀναφράλαντος (ι 'capillis in fronte sursum versis' intell. Liddell-Scott-Jones s. v.). ἀναφράλανχος, ταναfalas. ἀνάθροιξ (si huc pertinet). rebulus: recalvus, renudatus. GLOSS. biling. II 5, 1 ἀναφράλαντιος: <-us>. **b cetera exempla**: *locus biblicus et quae inde pendent*: VET. LAT. lev. 13, 41 (cod. 100) si cui secus faciem capillus defluxerit de capite eius, -us est, mundus est (gr. ἀναφράλαντος, Vulg. recalvaster). FAVST. Aug. c. Faust. 6, 1 p. 284, 23 calvum aut -um ... hominem non constituere sacerdotem, quia sunt huiusmodi apud deum in mundi, uteque contempsimus (cf. AVG. ibid. 6, 9 p. 302, 9 de calvo ... et -o ... parum Faustus adtenderat aut in mendosum codicem inciderat). *locus e PASS. Theclae ad Paulum apostolum spectans* (vix ad 2; non huic voci respondere vid. gr. p. 237, 7 ψυλὸν τῇ κεφαλῇ): PASS. Theclae B a 3 p. 8, 9 (sim. B c 3 p. 8, 22) virum statura brevem, capite -o eqs. (C a 3 p. 9, 1 attonso c. et -o, ... subcalvaster. cf. p. 263, 33). C b 3 p. 9, 9 attonus capite, -us, ... subcalvaster eqs. (ι om. cod. unus). C d 3 p. 9, 23 attonso capite, ruborus, ... subcambaster.

2 i. q. *hispidus vel crispus* (sc. vi praeverbii evanida): GLOSS. V 609, 11 -us: hispidus. 623, 2 -us (rib- cod.) vel cirratus est crispus.

deriv. : reburrium. cf. Onom.

Ottink.

rebus v. reipus.

reca INSCR. Bonn. Lehner 1253 (in tessera lusoria). incertum.

recalciat NOT. Tir. 79, 35 (-cat Kopp.). a re- et calciare (v. calcio). [a *recalceare: *langob.* regalzā, regolzā, pedem. argausé, *hirpin.* rekatsá, sic. arriquasari, prov. regaussar; a *reculceare: cors. riguttsulá 'invertere', prov. regoussar, vasc. argussá-s 'assurgere'; ræt. centr. regocé 'replicare' (sc. manicas, bracas), fort. intercedente voce q. e. collum; cat. (ar)regussar, rebossar potius aliter explicanda. cf. M.-L. 7135a. Kramer V 495sq. Wartburg X 164sq. Coromines I 414. VII 154sq. Schd.-Cr.] v. L.

recalcito v. l. 63.

recalcitro, -āvī, -āre. a re- et calcitrare. trad. -cit- pro -citr- AMM. p. 261, 13sq. 16. PELAG. p. 261, 24. NOT. Tir. 107, 77 -at.

[confunditur c. calcitrare p. 261, 3 (in var. l. vix recta AVG. in psalm. 18, enr. 2, 11 QVODV. temp. barb. 2, 4, 6).]

fere i. q. (calcitrando) repugnare, rebellare sim. (fere c. respectu inobedientiae; proprie, sc. calcibus, fort. sub 1b; saepe subluctet imago animalium obstinatiorum, v. l. 70. p. 261, 3. 21. 24. al.): **1 exempla varia**:

a -ant homines: HOR. sat. 2, 1, 20 cui Octaviano male si palpere, -at (SCHOL. cui si inaniter adulteris, respuit et renuit; translatio ab equis. ibid. repugnat et respuit). VET. LAT. deut. 32, 15 (cod. 100, sim. al. et VVLG.) Jacob -vit dilectus, inpinguavit (-bit cod.), incrassavit ... et dereliquit deum (gr. ἀπελάστισεν, Lucif. non parc. 23. al. calcitravit. pendet p. 261, 18 et RVFIN. Greg. Naz. orat. 1, 90, 1. VEREC. in cant. 2, 16 l. 10 -at et resistit).

[Stewart]

CYPR. zel. 6 (*syn. rebellat*). HIER. in Gal. 4, 15 l. 41 -atis, irascimini. AVG. in psalm. 24, 9 (*'dominus docebit mansuetos vias suas'*) eos, qui non rapiunt cervicem neque -ant (calc- var. *l.*), cum eis iugum lene imponitur et sarsina levis (*alluditur ad Matth. 11, 30, ut l. 9 et CASSIOD. l. 22*). ARNOB. IVN. in psalm. 131 l. 8 ad portanda praecepta eius *domini* mansuetum pectus tuum ... et non -antem *{te}* (*suppl. Daur*) exhibes Christo (*nisi ad 2a*). VEN. FORT. expos. orat. 9 (*antea opp. implere mandata dei*). EXCID. Troiae 19 p. 54, 3. **b** -ant animalia: AVG. in psalm. 96, 5 (*in compar.*) mansuetos ..., veluti iumenta mitia, non -antia *eqls.* serm. 359B, 11 coll. Dolbeau 1996 p. 336 l. 272 (*respic. Luc. 19, 35*) ducebant illi *discipuli*, sequebatur ille *nullus asinae*; non enim trahebant illi et -bat ille.

2 indicatur, cui (rei) -etur: **a** per dat.: *rei*: AMM. 14, 7, 14 *quaestor nos ... ut rebelles et maestati -antes Augustae ... incusat* (*sim. 22, 11, 5 multos ... incusans ut eius imperatoris -antes imperii*). 15, 7, 9 *papa* perseveranter renitebatur ..., aperte scilicet -ans imperatoris arbitrio. 28, 1, 32 vanum hominem -antem sublimibus meritis *praefecti praetorio*. AMBR. Noe 18, 65 ubi ... proposito suo viderit aliquorum -are naturam. *personae* (*fort. addas l. 6*): VEREC. in cant. 2, 16 l. 17 (*respic. p. 260, 73*) *Iacob* saturando se *domino* -at (*ibid. l. 23*). **b** per *praepos.*: PRAEF. bibl. monarch. in Luc. p. 271, 3 (*cf. vol. III 133, 69 sqq.*) Paulus ..., quem diu contra stimulos -antem dominus elegisset (*CHROMAT.* in Matth. 9, 2 l. 54 c. fidem. CASSIOD. in psalm. 24, 9 l. 182 *superbi* c. iugum lene et onus leve ... -ant). PELAG. frg. Migne suppl. 1, 1560 quia ad certas habendas legis in nullo -antes divina auctoritate constringamur. AVG. in psalm. 146, 12 mitis esto, mansuetus esto; noli -are adversus obscura (*sc. in sacris script.; postea*: resistere adversus clausa dei). Stewart.

recalco, -ātum, -āre. a re- et calcare. *scribitur* -culc- in *codd.* *rec. duobus* COD. Theod. 16, 6, 4 pr. [*e coni. dub.* APVL. met. 6, 19, 6 -ans priora vestigia (*recolens cod. F*); *in var. l. falsa p. 262, 74.*]

1 proprie -antur: **a** *quae retro calcantur, calcando in pristinum statum rediguntur*: COLVM. 2, 2, 19 si velis scrobibus egestam humum recondere et -are. **b** *quae iterum vel identidem calcantur*: APVL. met. 9, 11, 3 (*log. asinus*) ut in orbe ... reciproco gressu mea -ans vestigia vagarer (*ZENO 1, 44, 1 [in imag.] stabilis cursor ... per temporum ambages perniciibus plantis sua -ans ... v. dies paschae. cf. l. 29*). PRVD. cath. 9, 75 *tartari* porta reddit mortuos ... et limen atrum iam -andum patet.

2 translate -antur, *quae contemnuntur*: COD. Theod. 16, 6, 4 pr. ut baptismum sacrosanctum mysteriis -tis temeritate noxia iterant *Donatistae* (*cf. 16, 6, 2 pr. apostolorum praecepta calcantes*). Rocchi.

frecalculatio, -ōnis f., olim *ebedebatur* ALTERC. Hadr. et Epict. (*v. p. 231 ed. Orelli*), sed pertinet ad *rec. medii aevi*, cf. ed. Suchier p. 156 (*ubi editur var. l. recirculatio*) et e. g. Reicke, *Philologus 18, 1862, 530.*

?**recalculo** v. p. 263, 18.

recal(e)facio, -fēcī, -factum, -ere et *recal(e)fīo*, -fieri. a re- et cal(e)facere (-fieri). *syncope* -calf- metro firmatur apud Ov., trad. *in var. lect. c.* -calef- SCRIB. LARG. 271. Not. Tir. 69, 62 sqq. -it. -ecit. -ctum.

1 vi praeverbii iterativa i. q. iterum calefacere (*sc. act. vel pass.*): Ov. ars 2, 445 (*in imag. respicitur affectus*) fac timeat *puella* de te tepidamque -e mentem. met. 8, 444 *Meleagros* calidum ... priori caede -fecit consorti sanguine telum. SCRIB. LARG. 271 haec omnia infervescunt super carbones, deinde perfrigerata (refr- var. *l.*) ... reponuntur posteroque die iterum inferventur ..., tertio die rursus -fiunt. CASS. FEL. 42, 5 per singulos dies ipsum oleum -es (*antea*: iterum plus calidius oleum infundes). **2 vi praeverbii inversa i. q. calorem perdere, refrigerare** (*sc. mediopass.*): CAEL. AVR. acut. 2, 10, 63 *quae febres secundo vel tertio in statu accessionis constitutae statim -to corpore vel cessante vehementia in resumptionem atque resurrectionem mediocrem revocant aegrotantes.* v. L.

recaleo, -ēre. a re- et calere (*metri causa iuxta recalcescere formatum esse putat Leumann, Gramm. 1977, 538*). perf. -ui sim. *traximus ad recalesco*. *de notione v. l. 68 sqq.*

1 i. q. calorem retinere (*an vi praeverbii prorsus evanida? exempla quaedam explicari possunt per vim inversam refrigerandi, cf. e. g. recalcefacio l. 55, regelasco et infra l. 75*): **a** proprie, sc. corporaliter: *de sanguine recenti*: VERG. Aen. 12, 35 (*log. Latinus*) bis magna victi pugna vix urbe tuemur spes Italas, -ent nostro Thybrina fluenta sanguine adhuc (*cf. SERV. auct. 'ent' pro calent., 're' enim superflua compositio est verbi; aut 'ent' iterum calent, quia dixerat 'bis magna victi pugna', 're' enim iterationis obtinet vicem [l. item CHAR. gramm. p. 355, 19]. GLOSS.¹ I Ansil. RE 39 -ent: adhuc calent; quasi si dicere[n]t 'et non longum est tempus, quod fuerunt'). PRVD. perist. 3, 145 *martyris* membra ... picta cruento novo fonte cutem -ente lavant. 11, 143 si quis ... in sudibus -enti (-entis, -ente var. *ll.*) aspergine sanguis *martyris lacerati* insidet, hunc omnem spongiam pressa rapit (*vim refrigerandi agnoscit Fux, comm. 2003, ad**

l.). *de re liquido calido tincta*: SER. med. 885 vellera ... infuso -entia sulphure sanant *dolorem subitum* (*cf. e. g. Plin. nat. 29, 38 pura vellera ... inposita caecis doloribus ... accepto sulpure*). **b** *translate de rebus (persona l. 6), quae recentes sunt vel tamquam recentes permanent: in memoria sim. (in actis, sc. accidente acc. c. inf., l. 9)*: AVSON. 11, 7 (197 S.), 15 (*veteri magistro*) nunc quoque in nostris -es medullis. AMM. 22, 12, 2 -entibus [armis] etiam tum regum precibus. 28, 1, 7 -bant in auribus ... parentis effata. CONC. Carth. a. 411, 3, 153 (*log. Petilianus*) me id petisse adhuc -ent gesta, ut *eqls.* *in consuetudine sim.*: AMM. 22, 16, 17 *Alexandriae* -et apud quosdam adhuc ... consideratio mundani motus et siderum. AVG. epist. 17, 2 *in Africa*, ubi huius linguae *punicae* cunabula -ent. in Gal. 51, 5 cuius *belli adversus euangelium gesti reliquiae* (quamvis tepide, adhuc tamen -ent (, codd. RA [pro tepidae?], aliter ali; q. tepidae diu *Diyak*, q. tritae diu *Migne*, sed vix simul *tuearis* et diu et adhuc).

2 i. q. iterum calere vel calescere (fere in imag. ignis extincti): -et *fervor animi languescens (accedit praepos. ad l. 20)*: STAT. Theb. 4, 671 *ex longo* (et longe var. *l.*) -et furor *Argivorum*. SIDON. carm. 11, 122 *in Veneris pompa* iam sectus -et Corybas, cui ... ignem ... regemunt *tibiae*. GREG. M. moral. 2, 2 l. 26 *Petrus negaturus* (*Ioh. 18, 18*) intus a caritatis calore torquerat et ad amorem praesentis vitae, quasi ad persecutorum prunas, infirmitate aestuante -bat, (desiderio a. se calescet *Tao excitor*). *cetera exempla*: PAVL. NOL. carm. 26, 399 quamlibet extinctae, sc. *intercessione Felicis*, -ent, vestigia flammea mentibus (-cul-, -col- var. *ll.*). CASSIOD. var. 3, 6, 3 in auditorii officina ingeniorum, sc. *Deciorum veteribus praeconiis celebratorum*, flamma -ente.

recalēsco, -ūī (cf. p. 261, 61), -ere. a re- et calescere. NOT. Tir. 69, 54 sq. -uit. -it.

i. q. iterum calescere (sed vi praeverbii minus perspicua l. 33; c. praepos. finali l. 61 sqq.): **1 proprie**, sc. corporaliter, *de hominum corporibus, sanguine sim. refrigeratis (de febri remissa l. 37)*: **a stric-tius**: CIC. nat. deor. 2, 26 *tepor marinus* est ex intumis maris partibus agitatione excitatus, quod nostris quoque corporibus contingit, cum motu atque exercitatione -unt. PRVD. cath. 10, 95 (*respic. resurrectio mortuorum*) post obitum -ens compago *corporis non faticere novit*. SEDVL. carm. pasch. 3, 186 (*respic. Matth. 12, 9 sqq.*) *Christus gelidam -ere palmam praecipit et reduci ... saluti* (cf. op. pasch. 3, 15 *in calorem ... animari*). HIPPOCR. progn. 17 pereunt ..., quos febris eadem die non dimiserit aut, si videatur dimisisse, rursus videatur -ens, (inveniantur -entes vel v. -ere trad., corr. Alexanderson sec. gr. *φαίνηται ἀναθεούμενος*, cf. imag. l. 70). GREG. M. dial. 4, 37, 4 *quidam* -entibus membris ab aeternae mortis somno evigilans. **b laxius de infirmis, torquentibus, qui -endo recuperant vigorem, vim vitalem**: SEN. epist. 34, 1 discussa senectute -o, quotiens ex iis, quae agis ..., intellego, quantum *proficeris*. OROS. hist. 5, 7, 14 hac ... potionem (*sc. caelia*) post longam famem -entes bello sese obtulerunt *Numantini* *obsessi*. CORIPP. Ioh. 7, 108 *deus Latias voluit -ere vires; adveniunt socii eqls.* (reval- Bekker, sed v. *quae disserui Mus. Helv. 72, 2015, 49 sqq.*). 7, 162 (155 sq. stupefacta relinquit corda calor) spiritus in gelidis tenuis -ere membris vix potuit.

2 in imagine vel compar. (allegoria l. 69) de iis, qui (quae) -endo vi-gorem, vehementiam priorem recuperant: **a** -it ardor remissus animi, fidei: Ov. rem. 629 quid iuvat admonitu tepidam -ere mentem? PLIN. epist. 7, 9, 6 *retractando orationes* -ere ex integro et resumere impetum fractum. PRVD. c. Symm. 2, 269 (*log. deus*) hominem adsumptum summus deus in deitatem transtulit ac nostro docuit -ere cultu. ENNOD. opusc. 3, 72 p. 349, 13 *per quadragesimam carne frigida spiritus hilaris* (-it et ...) fidelis spei cibis anima saginatur (, Hartel., -ret trad.). EPIST. pontif. 1056 Conc^s IV 2 p. 112, 36 pensate, ... quanto mentis frigore fraternalis vestra torquerit, quae nec conficta -it. GREG. M. in cant. 3 ut a torpore suo anima ... refricata (refrig(erata var. *ll.*) -at et per verba amoris, qui infra est, excitetur ad amorem, qui supra est. in euang. 14, 6 accendamus ... animum, fratres: -at (conc- cod. unus) fides in id, quod credidit; inardescant ad superna nostra desideria (*sim. indicatur finis per praepos. ad: in Ezech. 2, 7, 6 paenitentes ad amorem caelestis patriae* -unt. moral. 4, 42 uniuscuiusque spiritus ad conditoris sui desiderium -it). **b** -unt varia: FLOR. epit. 4, 2, 53 (*de bello post Pharsalicam aciem continuato*) acrius multo atque vehementem Thessalici incendi cineres -uerunt (-calav- cod. unus). NOVATIAN. cib. Iud. 3, 3 *tabulae Mosis*, quod oblitteratum fuerat, admonent, ut iustitia in illis *Israhelitis* ignium more quasi adflatu quodam legis sopita -re[n]t. PRVD. psych. 59 *Libidinem iugulatam non resumptis viribus extinti capitum* -ere flatu. OROS. hist. 3, 8, 4 (*antea*: inter febres morbosque reipublicae) *Romani brevissimo pacis signo velut tenuissimo aquae gelidae haustu inlecti sunt, ut in peius -entes multo gravius ... adflictarentur*. LEO M. epist. 15 praef. 2 Vollmann 1.9 Priscillianistarum ... -uisse (recalcavi cod. unus) sentinam. CORIPP. Ioh. 2, 37 *dux extintas fecit -ere flamas belli*. Sannicandro.

recalf- v. recalef-.

?**recało**, -ātum, -āre. a re- et calare (*si compos. agnoscendum est*). trad. litteris tam lat. quam gr. Ps. MAVRIC.

1 i. q. revocare: a describendo eventus subsequentes ab ultimo ad primum, sc. ordine temporis inverso: LIB. geneal. chron. I p. 186, 473^a *generationes Lucas* (3, 23 sqq.) ad Mariam usque describit, sed cursu ab eadem ad primum hominem -to revertitur (reca[pi]tulo susp. *Bulhart in schedis nostris*). b retrahendo milites e pugna, sc. imperat. -a pro obi. adhibito in locut. -a facere, ut significetur fere i. q. recedere (*infra afferimus textum, quem restituit intellegitique Rance, Glotta 86, 2010, 79 sqq. coll. locut. ὁέκαλα διδόναυ/ποιεῖν alicunde nota; alii temptaverunt alia*): Ps. MAVRIC. strat. 3, 5 1.4 (*mandator ad milites*) nemo demittat ... bandum, sive minas (*i. aggrederi*) sive -a facis (*ibid. 1.7* sive pugnas sive seques inimicum sive -a f.).

2 fort. i. q. (*calando*) iterum definire (*respic. circulus paschalis alter ab a. 439 incipiens*): COMPVT. Carth. 2, 1 p. 286, 2 quem circulum -to tempore supputans invenies habere noctium ... milia tot (*nisi conicias recalculato, i. iterum computato*).

recalvaster, -tra, -trum. [a recalvus suffixo -āstro- addito, quod qualitatem quandam minorem, deteriorem designat; cf. Leumann, Gramm. 1977, 318sq. Mei.] [afferebatur olim e SEN. epist. 66, 25.]

i. q. (*paulo*) *recalvus*: VVLG. lev. 13, 41 si cui a fronte ceciderint pilii, -r et mundus est (cf. l. 53. p. 260, 39).

recalvatio, -ōnis f. [a recalvatus. Mei.] i. q. *frons calva* (vix occipitum calvum, si conferas e. g. l. 22; opp. calvitium [-ties]): VVLG. lev. 13, 42 si in calvitio sive in -e, albus vel rufus color fuerit exortus (l. -calvit- al. var. ll.; ad eundem locum pertinet RVFIN. Orig. in lev. 8, 5 p. 401, 1 [*subestne Vet. Lat.?*] in calvitie vel in -e [sim. p. 401, 2]. item pendet ISID. expos. in lev. 11, 3 leprae ... legislatorem sex species ... posuisse: primam capitis et barbae, secundam calvitii et -is eqs.).

recalvatus, -a, -um. [a recalvus, sc. intercedentibus vocibus q. s. capillatus, comatus sim. Mei.] i. q. *recalvus*: PASS. Theclae D 3 p. 131, 11 (*respic. Paulus, v. p. 260, 44*) altiora capitis -a.

deriv.: recalvatio.

recalvitiēs, abl. -ē f. a recalvus. i. q. *frons calva*: RVFIN. Orig. in lev. 8, 10 p. 407, 8 (*respic. lev. 13, 42*) species leprae ..., quae fit in calvitie vel -e (-vitione var. l., cui subest Vulg. l. 25).

[**recalvitio**, -ōnis f. non nisi in var. lect. l. 27. 37.]

recalvitium, -ī n. a recalvus. i. q. *frons calva*: VET. LAT. lev. 13, 42 (Hesych. *ad loc. p. 945^b*) si in calvitio sive in -o albus vel rufus color fuerit exortus (gr. ἐν τῷ φραλαχώματι ... ἢ ἐν τῷ ἀναφράλαντώματι, cod. 100 v. p. 260, 25, Vulg. l. 25; *allegorice accipit de simplicitate hominis HESYCH. ad loc. p. 946^c* si ... facta fuerit in calvitio eius aut in -o macula, sc. *praevericationis*. p. 946^d).

recalvus, -a, -um. a re- et calvus. fere i. q. *in fronte calvus* (sc. calvitie se a fronte retro extende; de vi quodammodo inversa [sc. 'loci insolito'] cogitat Moussy, Rev. Phil. 71, 1997, 232. cf. GLOSS. rebulus [immo reburrus]: -us, renudatus): PLAVT. Rud. 317 ecquem adulescentem hue ... strenua facie, rubicundum, fortem ... vidistis venire? ... ecquem -um ad (at, ac *codd.*) Silanum senem, ... tortis superciliis, contracta fronte eqs.? (ac silanum *Leo*). VET. LAT. lev. 13, 41 (Rufin. Orig. in lev. 8, 10 p. 407, 10) si cuius defluxerint capilli capitis, calvus est, mundus est; si autem a fronte eius defluxerint, -us est, mundus est (gr. ἀναφράλαντος, Vulg. v. l. 22). HIER. adv. Iovin. 1, 48 p. 278^b (*de Socrate*) foodissimum hominem, simis naribus, -a fronte eqs. (recurva *codd. det.*). adv. Rufin. 1, 30 1.37 *senex cano et -o capite* (opp. comatus *juvenis*).

deriv.: recalvaster, recalvatis, recalvitationem, recalvitium.

recalx, -cis adi. a re- et calx. i. q. *recalcitrans, obstinatus, rebellis sim.*: COMM. apol. 229 *Iudaei*, improvidi[s] semper et dura cervice -es (item fere instr. 1, 38, 1). v. L.

?**recampso**, -āvī, -āre. a re- et campsare, si recte restit. i. q. retro flectere (non nisi refl.): PS. SORAN. quaest. med. cod. Carnot. fol. 11^v *hydropici quidam* cum se inclinaverint vel -verint, in convertendo se sonitum ... faciunt (l. recumpserint cod., corr. Fischer, Voces 23/24, 2012/13, 70; recubuerint cod. Lincol. fol. 35^v; *locus deest in cod. Lond. et ed. Rose*. cf. *Paulus Nicaeus med. ed. Ieraci Bio*, 61 l. 25 ἀναχλινούενοι).

?**recandeo** v. *infra*. Bl.

?**recandēscō**, -ūī, -ere. a re- et candescere. forma perf. -uit tantum legitur, ita ut etiam ad recandēre pertinere possit. [in falsa var. l. pro redardescet Ov. rem. 734.]

i. q. *candescere*, sc. iterum vel ita, ut actioni cuidam respondeatur; respicitur: 1 calor: proprie: Ov. met. 1, 435 ubi diluvio telus lutulenta recenti solibus aetheriis altoque -uit aestu, edidit innumeritas species. translate: Ov. met. 3, 707 audito clamore *Baccharum* -uit ira *Pentheos*. 2 color candidus: Ov. met. 4, 530 *Ino* se ... super

pontum ... mittit ...; percussa -uit unda. 7, 78 erubuerit genae totoque -uit ore *Medea amans*. CLAVD. 15, 211 (208 *Iuppiter* adflavit Romam meliore iuventa solidatum crista resurgens erexit galeam clipeique -uit orbis.

recano v. recino.

5 **recanto**, -ātum, -āre. a re- et cantare. [olim falso ed. BOETH. top. Arist. 156b38.] significatur actio cantandi, sc.: 1 revocandi verba cantu, abdicendi olim dicta (cf. παλινφθεῖν): HOR. carm. 1, 16, 27 dum mihi fias -tis amica opprobrii (PORPH. -ari probra dicuntur, cum contraria probria carmina flunt in eum, cui maledixeris. SCHOL. -antur ... obprobria, cum ... reprehensiones laudibus corriguntur). PORPH. Hor. carm. 1, 16 pr. hac ode παλινω(τ)δίαν repromittit ..., id est -turum ea, quae dixerat. 2 repellendi, abigendi cantu magico: Ov. rem. 259 nulla -tas deponit pectora curas. 3 iterandi cantu (simil et respondendi MART.): sine obi.: MART. 2, 86, 3 nusquam in meis versibus graecula ... -at echo. SCHOL. Hor. p. 326, 58. cum obi.: PANEG. 2, 33, 2 crebro historia -ta est ([de- coni.], item cantantur res: AMBR. in psalm. 118 serm. 19, 32, 2 dum -as domini benedictiones). AMBR. virg. 2, 6, 42 saepius ... nobis iste versiculus -andus est. Holmes.

recapio v. recipio. [recapitatio v. l. 55.]

20 **recapito**, -āre. [a re- et *capitare pro *-ceptare (cf. in-ceptare), sine dubio intercedente verbo q. e. recapitulare. Mei.] [confunditur c. recapitulare l. 25 (in falsa var. lect. p. 266, 55).]

25 i. q. *rurus incipere* (intrans.): REGVLA mag. 18, 9 sic omnes explicando suas septimanas decadae -ent, sc. fratribus vicissim servientium (sim. 79, 9 explicando et -ando (recapitulando var. l.)). 24, 4, 24, 15 omnia perlegantur, ut per vices hebdomadum et finiri possit et -ari legendo (item opp. : 24, 17). Cs. (?)

30 **recapitulatio**, -ōnis f. [a recapitulare. Mei.] legitur inde ab IREN. (13^{ies}), TYCON., FORTVN. rhet., nusquam in versu; plur. non invenitur praeter p. 265, 3.

35 i. q. *actio recapitulandi vel res recapitulando effecta* (e. g. l. 51, 61, 62 sqq. p. 265, 32; gr. *respondet ἀναχεφαλαίωσις praeter p. 265, 35; quid recapituletur, indicatur per gen. e. g. l. 52 sq. p. 265, 34, praepos. de l. 63 sqq., interrog. obl. l. 66; unde -o incipiat, per praepos. ab p. 265, 2 [cf. p. 265, 40], ex p. 265, 19; pendet in brevi l. 66; iuncturam -em facere v. e. g. l. 52, 53. p. 265, 35, 38, -o fit e. g. p. 265, 45]): 1 usū communi -o fit fere dicendo, scribendo sim.: a capitulatim, summatim, breviter complectendo:*

40 a in parte orationis, scripti sim., sc. recapitulantur iam dicta vel nota: ① definitiones rhet. sim. (ad rem v. Martin, Antike Rhetorik, 1974, 150 sqq.): FORTVN. rhet. 2, 31 tres sunt partes epilogorum, id est ἀναχεφαλαίωσις, hoc est -o vel enumeratio, dinosis eqs. (l. cod. unus; alter cett., ubi deest -o). SCHEM. dian. 1. 50 à, latine -o, ut Tullius in Caeliana [sc. 72] facit in epilogis: '...'; revocat ... in memoriam, quae latius dixerat [sim. in explic. RVFIN. Orig. in lev. 6, 2 p. 360, 1 CASSIOD. in psalm. 113, 21 l. 272]. GLOSS. III Abol. AN 27. GLOSS. V 422, 56 à.: -o). THEOD. MOPS. in Eph. 1, 10 p. 128, 8 -o ... dicitur multorum sensuum velox resumptio (postea: apostolus dicere vult 'universitatis deus fecerat ... omnem creaturam quasi unum ... corpus eqs.'.). GLOSS. II 589, 38 peroratio: haec vis, -o ('brevis?' Goetz in indice). ② exempla usum illustrantia (de doctrina theol. l. 51): IREN. 4 praef. 2 doctrinam eorum *Valentinianorum* -em esse omnium haereticorum. 4, 2, 1 Moyses ... -em universae legis ... in Deuteronomio faciens eqs. POSSID. vita Aug. 17, 9 ab Augustino ... totius collationis ... facta est -o. VICTOR. pasch. p. 22, 18 Eusebius aetates tantum summatim ... prior generationum ... sub annorum -e ... comprehendens (recapit- cod. saec. VII). GENNAD. vir. ill. 99 -em libri (cf. l. 66). CAES. AREL. in apoc. 1 p. 213, 17 ut vobis ea, quae dicta sunt, tenacius inculcentur, brevem ex ipsis -em fieri volumus (serm. 117, 6 idiotis ... nisi b. -o facta fuerit, timeo eqs. PRIMAS. in apoc. recap. 1. 6. cf. l. 49, 60, 66). reg. virg. 49, 2 in qua scheda ... -em scripsi (sc. regulae ut: 49, 8 istam parvulam -em. 64, 4, 65, 1). CONC. Aurel. a. 549 p. 148 1. 3 -o antiqua canonum. al. in titulis sim. (cf. l. 73): CASSIAN. inst. 4, 43 tit. -o expositionis, per quam monachus ad perfectionem possit ascendere (cf. 4, 43 breviarium). conl. 5, 4 tit. -o de gastrimargiae ... passione eqs. (AVDAX gramm. VII 357, 13 de accentibus [om. cod. unus]). GREG. TVR. Franc. capp. 10, 31). CLAVD. MAM. anim. 3, 16 tit. p. 185, 2 superiorum in brevi -o librorum. CASSIOD. inst. 1, 24 tit. -o generalis, quo studio scriptura sancta legenda sit. al.

45 50 55 60 65 70 75 **B** in locut. circumcisa, quae quasi per synecdochen fere unum temporis spatium indicans simul alterum vel totum tempus complectitur (sc. sec. regulam sextam Tyconii male perspicuum; de qualibet locut. impropria p. 265, 6; sequimur Dulaey, Rev. Ét. Aug. 35, 1989, 99 sqq. et Vercruyse, ed. 2004, 61 sq.; cf. p. 267, 34 sqq.): TYCON. reg. praef. p. 1, 16 regula sexta, sc. de -e (6 tit. p. 66, 10 AVG. doctr. christ. 3, 93. adde p. 265, 10 et cf. p. 265, 7). 5 p. 65, 24 (p. 64, 22 sqq. aliquotiens spiritus unum tempus in multis dividet partes, quarum singulæ totum tempus sint; sic annus, quo

[Clementi]

fuit Noe in arca, dividitur inter omnes numeros *eas.*) unaquaeque pars huius anni idem annus est; ... sunt enim istae partes -is ab initio usque in finem *eas.* 6 p. 67, 7 aliquotiens ... sunt -es ... futurae similitudines (*seq. Matth. 24, 15 sq.; cf. l. 25 sqq. [ad psalm. 125, 1 sqq.] de similitudine tempus suum et nostrum unum fecit et iunxit; l. 29 sq. spiritus sine mysteriis vel allegoria aliud sonare, aliud intellegi voluit [explicat I Joh. 4, 3].*) AVG. doctr. christ. 3, 122 sextam regulam Tichonius -em vocat (*sed verba eius obscuriora vertit in sensum l. 14 sqq. illustratum, ut 3, 125 qua -e redditur ad ea, quae fuerant praetermissa. sim. ISID. sent. 1, 19, 16 sexta regula est de -e; -o enim est, dum rerum praeteritarum causae futuris miscuntur gestis *eas.**) 3, 129 sq. fit ista -o etiam obscurius, sicut *eas.* (*affertur Luc. 17, 29 sqq. e Tycon., v. p. 267, 37.*)

b rursus incipiendo, sc. a capite, initio quodam anteriore (unde, indicatur l. 19; in locut. abundanti l. 18, 26): a ita ut praetermissa addantur: TYCON. reg. 6 p. 66, 12 sq. *spiritus custodit -is sigillum ea subtilitate, ut continuatio magis narrationis quam -o videatur (nisi ad ab, seq. enim p. 267, 37 sqq.).* AVG. civ. 15, 21 p. 104, 24 (*respic. gen. 5, 1 sq.*) redditur ad istam -em (*sc. ab Adam*), postea quam commemoratus est filius Seth (*cf. p. 105, 25 aliae generationes adiciuntur, facta -e ex Adam.*) quaest. hept. 1, 12 per -em (1, 20, *et saepius in eodem opere.*) PRIMAS. in apoc. 16, 16 in alia -e (*sc. 20, 8*) interpretatus est locum. *al., e. g. l. 8.* **b iterando, repetendo:** TYCON. in apoc. 407 (*respic. 11, 13*) persecutionis -e (-em var. *l.*), quod superius (*sc. 6, 12*) dixerat, informavit *apostolus.* HESYCH. in lev. 11, 46 p. 921^b -e ... legislator uitur, ut norint legentes, *de quibus iam lex dixit, (iterari dicitur deut. 14, 3 sqq.; cf. p. 267, 18).* FACVND. defens. 6, 5, 23 librum ... saepe repetita maledictorum -e ... horribilem.

2 usu speciali theol. recapitulantur priora, vetera, incompleta (c. colore superandi sim. l. 32, 36): a typus, lex: IREN. 4 capp. 30 quare circumcisio data est populo ... et quam ... *habet -em (spectat ad 4, 16, 1 circumcisio non quasi consummatricem iustitiae, sed in signo. de -e typi cf. p. 266, 40 sqq.).* DIDASC. apost. 55, 34 *homines habentes ... euangelium -em et verticem legis.* **b quaelibet priora (non nisi apud IREN.): per Christum:** IREN. 3, 21, 10 *verbum accipiebat generacionem Adae [-is] ([gen. explicat generationem]). ibid. -em A. in semetipsum faciens [gr. τὸν ἀναχεφαλαυνόμενον εἰς αὐτὸν τὸν ... ἄνθρωπον]. ceterum respic. Adam: 5, 12, 4 1.93. 5, 19, 1 -em eius, quae in ligno *arboris paradisi* fuit, inobaudientiae per eam, quae in ligno *crucis* est, obaudientiam faciente domino). 3, 23, 1 tantae dispositionis -em facientem (*gen. explic., ut vice versa: 4, 20, 8 l. 208 eius filii dei -is dispositiones.*) 5, 14, 1 l. 23 -em effusionis sanguinis ab initio omnium iustorum et prophetarum in semetipsum futuram. *per bestiam ultimi temporis (sec. apoc. 13, 18):* IREN. 5, 28, 2 l. 64 numerum *esse hunc ... in -em (-e var. l.) universae apostasiae eius, quae facta est in sex millibus annorum (5, 30, 1 numerus ... -em [-is, -es var. ll.] ostendit u. a. *eas.*; de numero cf. p. 266, 49).* 5, 29, 2 in bestia veniente -o fit universae iniquitatis ..., ut in ea confluens et conclusa omnis virtus apostatica in *ignem* ... mittatur.*

***recapitulo, -āvī, -ātūm, -ārē et *recapitulor, -ātūs sum, -ārī.** [a re- et capitulum, modo verbi *parasyntethi* compositum; cf. Leumann, Gramm. 1977, 563 sq. et *infra gr. l. 59. Mei.*] *depon. non nisi apud IREN., e. g. p. 266, 29, 33, 45* (gr. *ubique deest praeter 3, 22, 2, ubi resp. mediopass.*), qui idem utitur formis act. (*sc. 3, 18, 1 [gr. deest]. p. 266, 38 et 5, 1, 2 l. 58 [gr. mediopass.]. p. 266, 27 [gr. part. prae. act.] et pass. (sc. 1, 3, 4 et p. 266, 47 [gr. mediopass.] nec non 3, 21, 10 l. 237 [gr. pass.]). de notione v. p. 266, 12, 16, 267, 2. legitur in VET. LAT. et inde a TERT., IREN. (40^{ies}) non nisi apud Christ., in versu COMM. p. 267, 23. [confunditur in codd. c. recapitare p. 266, 54 (in var. l. REGVLA mag. 79, 9).]*

i. q. *capitulatum vel inde a capite repetere, complecti, referre sim. (in capite quodam v. p. 266, 5; vi supplendi p. 267, 6 sqq., ad reminiscendum commovendi p. 267, 30; gr. resp. ἀναχεφαλαῦ vel -οῦσαι, nisi aliud indicavimus; pendent struct. adv. l. 65. p. 266, 6, 267, 56; accedit dat. personae p. 267, 50):* **1 usu speciali theol. -antur:** **a priora, vetera, incompleta (praevalit vis complectendi [saepi c. obi. omnia sim.], sed v. peculia l. 64. p. 266, 5 sq.):** **a lex vel decalogus -atur per praeceptum dilectionis, euangelium sim. (accedit color implendi, perficiendi, superandi e. g. l. 70, 75. p. 266, 2; pendent fere in c. abl. arcuimus p. 266, 27):** VET. LAT. Rom. 13, 9 (cod. 77, sim. 78, al.) ‘non adulterabis, non occides ...’ et si quid aliud mandatum, in verbo hoc -atur: ‘diliges proximum tuum tanquam te ipsum’ (*cod. 75 restauratur, 76, 89 et Vulg. instauratur.*) **explicant vel varie pendent:** HIER. in Gal. 5, 13^b l. 37 (5, 14 omnis ... lex in uno sermone impletur) ostendere ..., quomodo hostiae ... et ciborum vel abstinentia ... in uno caritatis praeceptu -entur. in Is. 9, 30, 20 *euangelium pro ... legis ... mandatis in uno verbo -vit omnia (postea: consummatum enim et abbreviatum sermonem).* in Matth. 5, 18 quod ... *praecpta legis omnia -entur in euangelio (spectat ad 5, 17 non veni solvere legem, sed adimplere, ut: 17, 4 in quo e. lex et prophetae -andae sunt).*

DIDASC. apost. 1, 29 *Iesus dicit ... in euangelio (Matth. 5, 27 sq.) -ans et confirmans et complens decalogum legis, quoniam: in lege scriptum est ‘non moechaberis’; ego autem dico vobis ... ‘omnis, quicumque *eas.*’ al.*

b quaelibet priora -antur per Christum, Antichristum sim. (intellegi vid. complexio in capite quodam l. 22, 34 [cf. l. 54]; vi a capite, initio rursus incipiendi, instaurandi, renovandi sim. l. 13, 19, 20, 27, 35; pendet in c. acc. passim, c. abl. e. g. l. 15, 31, 33, 50, sub c. abl. fort. l. 48, sine tali indicatione e. g. l. 39, 43): **① locus cardinalis sacr. script.:** VET. LAT. Eph. 1, 10 (Tert. adv. Marc. 5, 17, 1, *sim. al.*) *deum -are ... omnia in Christum, quae in caelis et quae in terris (cod. 75. al. restaurare, 64, 78 et Vulg. instaurare).* **explicant:** TERT. adv. Marc. 5, 17, 1 (*explic. versioni l. 9 inserta*) ut ita dixerim, sicut verbum illud in graeco sonat, ‘-are’, id est ad initium redigere vel ab initio recensere. HIER. in Eph. 1, 10 p. 454^B (454^A et oratores in epilogis ... recordationem, id est ἀναχεφαλάῖσσου, solent facere) in cruce ... domini et in passione eius -ta sunt omnia, id est universa in hac ἀναχεφαλαῖσσει suppeditata (*postea comparatur summa nummorum; cf. p. 454^C omnes historiae scripturarum aliaque ... in Christi -ta passione tenentur*). adv. Iovin. 1, 18 *deum -are omnia et ad principium trahere in Christum *eas.** THEOD. MOPS. in Eph. 1, 10 p. 130, 4 instauravit vel potius -vit in Christo, quasi quandam compendiosam renovationem et redintegrationem totius faciens creaturae per eum (*antea p. 264, 47*). 2, 1 p. 143, 1 *Christus caput ... omnium est ...*, unde et -ari omnia in Christo ... dixit (*p. 142, 14 affertur Eph. 1, 22 super omnem ecclesiam caput eum dedit.*) *al.*

② ceteri loci, sc. varie pendent; *-atur:* **③ per opus salutiferum Christi, euangelium sim. (subi. est ipse Christus praeter l. 27, 31, 40):**

IREN. 3, 11, 8 l. 234 quartum *testamentum* ..., quod renovat hominem et -at in se omnia, quod est per euangelium ([aliter p. 265, 64]. 3, 21, 9 l. 213 rex aeternus, qui -atur o. in se. 4, 38, 11. 19. al. *apud eundem* [e. g. l. 32]). HIER. in Ezech. 40, 5 l. 469 *hic numerus ... illo consummatur, quia in Christo -antur o. [postea: et vetus et novum testamentum una Christi mensura complectitur]*). 3, 16, 6 *Christus omnia in semetipsum -ans; in omnibus ... est et homo ... et hominem ergo in semetipsum -tus est *eas.* ([postea, sec. Eph. 1, 22: apponens semetipsum caput ecclesiae]. 5, 23, 2 -ans ... universum h. in se ab initio usque ad finem, -tus est et mortem eius. al.). 3, 18, 7 l. 207 hominis antiquam plasmationem (3, 21, 9 l. 215, 5, 1, 2 Adae. sim. al.). 4, 40, 3 l. 59 inimicitiam *inter serpentem et mulierem ... in semetipsum -vit ... calcans eius caput (5, 21, 2 in semetipso. sim. 5, 21, 1 omnia ... -ans -tus est et aduersus inimicum nostrum bellum).* RVFIN. Orig. in lev. 3, 5 p. 309, 6 in ipsum *Christum ... omnis hostia -atur in tantum, ut, postquam ‘ipse oblatus est’, omnes hostiae cessaverint, quae eum in typo et ‘umbra’ praecesserant (cf. p. 265, 29 sq.).* HESYCH. in lev. 8, 4 p. 876^A *creaturam omnem -ans sive restaurans.* *al. apud IREN.**

④ per potestates sim. ultimi temporis: IREN. 5, 25, 1 diabolicam apostasiam in se -ans (*respic. Antichristus ut: 5, 25, 5 in se -atrum omnem diabolicum errorem.* 5, 28, 2, 5, 29, 2 l. 46 numerum nominis ... illius, in quem -atur ... omnis apostasia et iniustitia *eas.* [gr. συγκεφαλαυνόται]. Ps. ORIG. tract. 5, 29 omnis iniquitas -ta sub Antichristo regnabit). 5, 29, 2 nomen eius *bestiae* habebit numerum sexcentos sexaginta sex -ans in semetipso omnem, quae fuit ante diluvium, malitiae commixtionem *eas.* (*de -e in numero cf. p. 265, 44.*) *al.*

b impietates bestiae ultimi temporis, sc. in eius capite comprehensa (in interpretatione visionis; cf. l. 44 sqq.): VET. LAT. IV Esdr. 12, 25 ipsi reges vocati sunt capita aquilae; isti enim erunt, qui -bunt i. eius (-capita- var. l.).

2 usu communis: **a vi rursus inde a capite sim. incipiendi, percurrendi (accedit iterum p. 267, 4, 14), sc. respicitur reditus ad narrationis sim. (computationis p. 267, 20) initium vel punctum anterius:**

a scriptor revertitur ad supplendum vel reversus supplet praetermissa, prolata (unde -etur, indicatur p. 267, 4, 10, 15; ceterum respic. initium l. 65, 70. p. 267, 20): **① absolute vel obi. subaudiendo:** TERT. adv. Iud. 8, 8 (*agitur de Dan. 9, 24, 26; antea: terminum vastationis Hierusalem ... LXX hebdomadas futuras) deus -vit et dixit intra LX et II et dimidiam ebdomadas nasci Christum.* IREN. 1, 9, 2 l. 48 *euangelista -ans ... de eo verbo, quod ei in principio dictum est (Joh. 1, 1), insuper exponit ‘et verbum caro factum est *eas.*’ (l. 14).* TYCON. in apoc. 281 *Iohannes praetermisit septimum angelum ... et -at, ut tempora ... futurae pacis ostendat; et ... ea, quae praetermisserat, coepit supplerre (in eadem re p. 267, 3).* AVG. civ. 16, 10 p. 139, 9 *scriptura divina ... ad patriarcham Sem -ando revertitur et orditur inde generationes usque ad Abraham (16, 15 p. 150, 22 ad illud, quod iam transierat, -ando est reversa narratio).* 20, 14 p. 440, 22 -ando dicit tamquam ad id rediens, quod praeterierat potiusve distulerat ‘...’ (p. 440, 28 -ando eum ad id redisse, quod intermisserat. *al.*). cons. euang. 2, 78, 153 *id digredientes ab ordine recolendo et -ando narrarunt.* 3, 2, 5 aut illos duos euangelistas eam rem -ando posuisse aut istos praete-

occupando (*item opp.*: quaest. hept. 7, 10 aut hic per anacephalaeosin dicitur aut illic per prolepsin dictum est, id est aut hic -ando aut illic p. 7, 11). CAES. AREL. in apoc. 13 p. 252, 14 Iohannes ... praetermissus septimo angelo -at ab origine breviter dicens *eas*. p. 253, 20 -at iterum ab eadem persecutione dicens '...'. *et saepe, fere apud AVG.* **II cum obi.** (*interrog. obliqua l. 8*) *indicante, quid praetermissum suppleatur:* TYCON. in apoc. 422 (*ad 11, 14*) ne ... illa, quae -anda fuerant, praeteriret. AVG. civ. 20, 9 p. 429, 27 -ando, quid in ... mille annis agat ecclesia (*inde sim.* PRIMAS. in apoc. 20, 4). 20, 21 p. 460, 1 *Isaias* (66, 17sqq.) commémoratis *ultimo iudicio damnatis* ... -at ab initio gratiam novi testamenti *eas*. cons. euang. 2, 17, 39 quod praetermisserat. *al.*

B iterat, repetit: **I** *scriptor antea dicta (c. obi. praeter l. 14):* IREN. 5, 33, 4 haec ... tempora prophetans Esaias ait '...' (11, 6sqq.); et iterum -ans ait '...' ([65, 25]). PS. PRIMAS. in Rom. 2, 18 p. 424^c i. -at expositionem [sc. 2, 1]). TYCON. apoc. 114 coepit a Christi nativitate -are sermonem eadem aliter ostensurus. AVG. in euang. Ioh. 113, 6 hoc -at, quod ante iam dixerat. HESYCH. in lev. 2, 7 p. 810^A legis lator ... eorumdem rationem sacrificiorum his -at verbis '...'. *al.* **II lector sim. antea percursa:** COMPVT. Carth. 1, 5 *cum in indice computatorio perveneris ad vicesimum et octavum, ad primum revertaris annum, et sic usque in fine mundi -ando singulos ... paschales ... annos ... invenies adnotatos (antea: quibus circulis explicitis ad caput revertaris).* COMM. instr. 1, 41, 19 -antes scripturas ... Iudei exclamant ... sese deceptos, *sc. a falso Christo.* ARNOB. IVN. in psalm. 111. 1. propheta cum -ret omnem legem (*cf. II Esdr. 8, 3 legit in eo libro legis ... in platea*).

¶ qui docetur, reminiscendo revertitur ad aliquid: COMPVT. cod. Col. prol. 5 p. 231 spero *te*, -are ad numerum annorum passionis salvatoris, quod passus est *eas*. (*sc. ad 4 p. 230^{med.} exposita; vix accipias obi. ut l. 32*).

?δ qui docet, ad reminiscendum commovet docendos (qui indicantur per obi. acc., si recte trad., vix addas l. 27): COMPVT. cod. Col. frg. p. 241 -at Moyses filios Israel in heremo in Numeris (28, 16) dicens: 'et in mense primo *eas*.' (*iterat exod. 12, 6. 15. 18.*)

b vi complectendi: **a in locut. circumcisata, quae unum temporis spatium indicans simul alterum vel totum tempus complectitur (sec. doctrinam Tyconii, de qua v. p. 264, 68sqq.):** TYCON. reg. 6 p. 66, 15 *spiritus sanctus aliquotiens ... sic -at: 'tunc', 'illa hora' ... sicuti: '... illa hora qui erit in tecto et uasa eius in domo, non descendat tollere illa ...'* (Luc. 17, 29sqq.); numquid illa hora *adventus Christi ... id fiet*, et non antequam reveletur? dominus autem illa hora ... iussit ista observari, ... ut totum illud tempus ... horam esse monstraret. **B in parte scripti sim., sc. -antur iam dicta vel nota (sc. capitulatim, summativam, breviter praeter fort. l. 50. 53; cum obi. acc. [praeparante interrog. obliquam l. 48] praeter l. 45; cf. p. 265, 63sqq.):** PELAG. in Rom. 7, 25 p. 60, 14 'igitur ego ipse mente servio legi dei': -at *apostolus*, ut concludat. 9, 30 p. 80, 5 respondit ... et breviter -at questionem dicens 'quid ergo *eas*' (AVG. gest. Pelag. 35, 60 omnia b. -ando [*postea*: b. ... colligamus]. CASSIOD. inst. 2, 3, 18 illud ... -are b., quorum labore in latinum eloquium res istae pervenerint. *al.*). RVFIN. Orig. princ. 4, 4, 1 commonitionis gratia eorum, quae sparsim diximus, -are singula *eas*. QVODV. prom. 2, 13, 24 Moyses ... populo omnem -ans legem (*sc. in deut.*). GENNAD. vir. ill. 65 -to eius *libri perdit* paucis sermonibus sensu. CONC. Narb. a. 589 p. 254 l. 12 aliquanta, quae ... sunt edita ..., ad memoriam ... -are (*sc. canones et variis fontibus haustos*). *al.* **¶ in brevi spatio temporis:** RVFIN. Orig. in Ios. 4, 4 p. 312, 17 (*multa gesta, velut transitio Iordanis, in decimam mensis primi incurruunt*) plurima in hanc diem -ari scripturarum relatione (*sim. p. 313, 6 multa in h. d. gesta -antur*).

deriv.: recapitulatio.

Clementi.

recaptivo, -ātum, -āre. *a re- et captivare.* *i. q. quasi respondendo captivare:* IREN. 3, 23, 1 l. 27 *diabolus iuste a deo -tus est, qui hominem captivum duxerat.*

recarpo et recerpo (*sed versus rē- poscit*), -ere. *a re- et carpe-*re. *i. q. iterum carpere:* DRAC. Orest. 397 blandos recerpere somnos (de- var. l.). **?vi praeverbi evanida i. q. carpere:** SCHOL. Verg. Bern. georg. 1, 390 puellae ... pensa recarpentes (*postea viderint, sed Verg. carpentes ... viderent, ita ut de correctione falso loco inserta cogites*).

recastro, -āre. *a re- et castrare.* *i. q. praecidendo privare, sc. notione castrandi laxiore (cf. excastrare vol. V 2, 1203, 64sqq.):* CHIRON 709 (*antea: si in illa mirmix natus fuerit*) depone iumentum et desub cute eum -bis (recest- cod. Basil.).

recativus v. recidivus.

Holmes.

recaveo, -cāvī, -cautum, -ēre. *a re- et cavere.* *technice in iure i. q. cautionem reciproci praestare:* COD. Theod. 9, 2, 3 ex longinquu si quis est acciendus, non prius insimulanti adcommodetur adsensus, quam ... in poenam reciproci ... -erit.

p. p. p. neutr. recautum, -i pro subst. *i. q. cautio, scriptum, quod pecuniam traditam indicat; respicitur: debitum relatum:* AVG. cur. mort. 11, 13 adparuit ... pater eius in somnis et ubi esset -um, quo illa cautio vacuata fuerat, indicavit. **pecunia in usum militum exacta (sc. in capite ad rem spectante NOVELL. Iust. et locis IVLIANI id breviantibus; non nisi plur.; gr. ubique respondet eadem vox lat.):** NOVELL. Iust. 130, 1 -a fieri ab optionibus collatoribus pro his, quae ab his expenduntur. 130, 3 quae fit a nostris possessoribus expensa et declaratur per -a iubemus reputari eis. 130, 5 -a ... factae ab eis expensae. 130, 7 collatores ... indemnes servari ex -orum datione. IVLIAN. epit. novell. 123, 1 apochas sive -a. 123, 3. 5. 7.

compos.: cf. μονορεγχαντον (vol. VIII 1428, 24).

recavus, -a, -um. *a re- et cavus.* *i. q. concavus (praeverbum abundantia ad formam introrsum recedentem spectare vid.):* PRVD. perist. 11, 186 tabulas ... aequore levi carentes, -um quale nitet speculum. psych. 422 spiramen ut oris frangeret *saxum missum et -o misceret labra palato* (ALC. AVIT. carm. 1, 87 artatur -o ... lingua p.). PAVL. NOL. carm. 21, 462 aulas ... -is alte laquearibus ambitiosas. **neutr. pro subst.:** AVIEN. Arat. 1279 bracchia ... Andromedae ... -o redeunt maris.

recc- v. rec-. *Sannicandro.*

recēdo, -cessi, -cessum, -ere. *a re- et cedere.* *scribitur rī-* INSCR. christ. urb. Rom. 17461 (a. 370) ricies-. Année Épigr. 1966 n. 554 (*Sifiti; a. 429*). 1988 n. 677 (*christ.; e Lusitania*); perf. -cesit (-cisis) sim. v. Inscr. christ. Diehl III p. 579. *compendia scripturae collegit Diehl l. cit., de r.v. infra p. 275, 35.*

NOT. Tir. 11, 9 -it. 11, 23 -ssit. 11, 35 sq. non -it. non -ssit. *anomala formarum ususve: prae-* -ent GREG. Tvr. glor. mart. 85 p. 545, 2 PLIN. phys. Sang. p. 267 1. 24 (*cf. -et, -sset pro -it, -ssit Diehl l. cit.*); perf. -dit (*vix prae-*) INSCR. christ. urb. Rom. 2398 (*saec. III*). 3215 (a. 400; *cf. -det 3587. 16327*), -cessit (*errore lapicidae?*) INSCR.

Année Épigr. 1992 n. 707 (*Aquileiae; saec. IV*), fort. etiam INSCR. christ. Gall. I 37 (*saec. IV ex. V in.*); *formae contractae -cesti p. 269, 52, -sset p. 274, 74. pass. impers. v. e. g. p. 269, 73. 270, 1. 271, 35sqq. 276, 50sq.; part. perf. -ssus vi act. v. p. 280, 23.* *de notione:* VARRO ling. 6, 38 *praeverbiis mutatur notio*, ut ... *(pro)cessit et -ssit egs.* CHAR. gramm. p. 410, 11 non -o ab illo. frequenter cum eo sum. adsidue agito *eas*. (*cf. l. 25. p. 271, 45.*) SYNON. Cic. p. 441, 32 redit. remeat ... regreditur. -it. pedem refert. GLOSS. II Philox. RE 6 -it: *ἀναχωρεῖ, ἀποχωρεῖ.* GLOSS. II 253, 28 *ἀπίσταμαι: absto, ... abscedo, discedo, ... -o.* 468, 40 *ὑποχωρῶ: -o, cedo.* IV 385, 3 -it: *facessit, absistit, desistit (l. fatesc-, i. -isc-, Goetz in indice, sed v. Thomson ad GLOSS. III Abstr. FA 18 facessunt: faciunt, -unt).* sim. al. *legitur inde a PLAVTO, ENN., CATONE.* **[Iconfunditur in codd. c. aliis compos., imprimis discedere p. 272, 12. 278, 65. al. (falsa var. l. CIC. Verr. II 3, 121), secedere e. g. p. 276, 29. 50, ceterum maxime c. recidere, e. g. p. 270, 35. 279, 41 (cf. l. 28; falsa var. l. PREC. Terr. 14. al.; vix recte trad. VELL. 1, 17, 5, an etiam p. 280, 7?).]**

i. q. retro cedere, (dis)cedere, amoveri sim. *(Notio praeverbi originaria illustratur p. 269, 38, cf. p. 272, 35 [de motu, qui fit tergo non verso, v. imprimis p. 270, 11. 60, de actione revertendi v. p. 270, 74. 279, 63], saepe autem minus dilucida est; haud raro significatur potius status quidam quam ipsa actio, v. imprimis p. 274, 13. 276, 20. 278, 17. 33. 280, 8; varias notiones deflexas distinximus p. 273, 26. 276, 23. 278, 18. 279, 69. 280, 1; part. prae- -ens usurpatur hic illic pro subst., sc. masc. p. 271, 28. 276, 9. 277, 57. 278, 6, neutr. p. 274, 31. 280, 5. 11).* *conspicetus determinacionum indicantium:* **1) unde -atur: praepos.** ab PLAVT. Capt. 551 Mil. 357 CATO orat. 1. et saepissime, maxime sub II, de CIC. S. Rosc. 112 Att. 1, 20, 2. LVCR. 4, 344 (320). PAVL. FEST. p. 31. SENT. p. 271, 56. VAL. FL. 8, 374. et saepe, ex corp. Caes. p. 269, 75. 270, 2. OV. Pont. 2, 8, 65 LIV. 22, 38, 4 MANIL. 3, 323. al.; *adv.* hinc, inde sim. PLAVT. Bacch. 579 LVCR. 3, 725. INSCR. p. 269, 63. LIV. 4, 61, 8. 24, 40, 6. al.; *abl.* nudo PLAVT. Amph. 239 Merc. 73 LVCR. 2, 1128. al. CVLEX 226 OV. epist. 16, 153 met. 9, 701. LIV. p. 275, 56. al. (*vix CIC. p. 276, 39. 54.*) *pro struct. separativa ponitur dat.* p. 271, 70. 278, 55. 72. 279, 5. al., *dat. rei comparatae p. 279, 20, enunt. consec. p. 278, 19, part. (sec. gr.) p. 278, 21, inf. p. 278, 34 et SERM. Rev. Bénéd. 112, 2002, 208 1.116.*

2) quo -atur: praepos. ad CIC. Arat. 383 LVCR. 2, 1113 OV. met. 1, 61 LIV. 9, 41, 14. al. SEN. epist. 25, 7. al., contra p. 274, 41sq., extra p. 272, 6, in c. acc. ENN. ann. 89. LVCR. p. 270, 38. CAES. civ. 2, 30, 3 VERG. Aen. 2, 791, 12, 81. et saepius, e. g. p. 276, 24 sqq., pone, post p. 270, 14. 52. 53, ultra p. 271, 14. 276, 30; *adv.* p. 269, 45. 274, 47sqq. 278, 55. al. (*c. abundantia quadam: retro CELS. 7, 26, 2^G VAL. FL. 7, 582. al., retrorsum p. 270, 66, rursus e. g. p. 272, 70, nisi vi temp.*); *acc. loci e. g. p. 270, 34.*

3) quam longe -atur: adv. aliquantum QVADRIG. hist. 36 (*cf. e. g. multum CELS. 7, 9, 3, paululum CIC. p. red. in sen. 7, quantum NEP. Chabr. 3, 4, tantulum CIC. Caecin. 58*), longe, longius CIC. Caecin. 58 LVCR. 2, 229 VERG. georg. 4, 191. al., *procul p. 269, 44. 270, 4. 271, 7. al.; subst. acc. vel abl. mensurae p. 272, 66, 274, 21. 24. 32. al.*

[Clementi]

exempla sic digerenda esse putavimus:

I *proprie et in imagine:*

A *in universum:*

1 *de animantibus:*

- a *mero fere respectu motus: a vigente vi praeverbii originaria: l. 38 (respiciuntur cedentes aggredientibus vel sponte se vertentes l. 40, se recipientes in loca privata, recondita p. 270, 27). B vi praeverbii minus perspicua vel deflexa: p. 271, 5.*
- b *magis quam actio respicitur: a effectus -endi, sc. obligatio inter homines sublata sim.: p. 271, 42. B condicio -entis (sc. victus -it sim.): p. 272, 9.*
- 2 *de rebus: a significatur actio -endi: p. 272, 34 (de locis, quae videntur removeri, p. 273, 18; notione deflexa p. 273, 26). B per speciem motus significatur status, sc. ubi quid positum sit p. 274, 14, qua forma quid positum sit p. 274, 56.*

B *circumscribitur mors: p. 274, 72.*

II *translate:*

A *de animantibus:*

- 1 *generatim: a in variis actionibus: p. 275, 48 (sublacet color refugii petendi p. 276, 23). B in dicendo, scribendo: p. 276, 32.*
- 2 *speciatim: a in iure: p. 276, 63 (declinatur ab obligatione contracta p. 277, 10, a munere publico p. 277, 24). B in religione Iudeorum vel Christ.: p. 277, 33.*

B *de rebus:*

- 1 *notione communi: a generatim: p. 278, 38 (praevalente respectu temporis p. 279, 22). B speciatim in iure p. 279, 38, in arte gramm., rhet. p. 279, 52.*
- 2 *notione peculiari: p. 279, 63.*

I *proprie et in imagine (eadem fere frequenter adhibetur cum struct. comparativis [v. p. 268, 54sqq.] quam sine iis): A in universum:*

1 *de animantibus (de numinibus e. g. p. 270, 55, de animalibus l. 46. p. 270, 24. al.; addidimus res personatas p. 271, 12, 16, actionem pro agente p. 270, 47, partes corporis quasdam p. 270, 68 [ceteras v. sub 2, e. g. p. 273, 27, 274, 9sqq.]; gentes pro earum regionibus positas v. p. 274, 43):*

a *mero fere respectu motus: a vigente vi praeverbii originaria significatur actio retro cedendi, se retrahendi (exempla certiora, cetera v. sub β; disting. discedere l. 48. p. 270, 7):* ① *de iis, qui aut cavent alios appropinquantes, aggredientes, aut ipsi progressi, aggressi sim. sponte vel iussu se vertunt (cf. et p. 270, 33):* ② *in qualibet re: PLAVT. Bacch. 579 puer, adi actum ad fores; (puer abit); -e hinc dierecte. Capt. 551 tu ab istoc rabioso procul -as. Rud. 786 iubendum -ere istos lorarios ... illuc ... :: immo ad te accedent (sim. 788). RHET. Her. 4, 48, 61 hirundines aestivo tempore praesto sunt, frigore pulsae -unt (cf. p. 271, 25). CIC. Caecin. 46 si ..., simul ac procul consperxit armatos, -isset Caeccina e praedio (opp. discessisset; disting. 45 qui abierit, ... qui effugerit). de orat. 3, 17 Cottam ad Crassum in ... exedram venisse ... et statim -isse, ne eum turbaret. VERG. Aen. 12, 129 Rutuli et Teucri passim vagantur; ut ... dato signo spatia in sua quisque -ssit eqs. CVLEX 268 misera Eurydice, tanto maerore -est, ad inferos (Barth, -ssit trad.). MORET. 13. HOR. carm. 2, 19, 31 Cerberus Bacchi ab inferis -entis ... pedes lambit. Ov. Ib. 237. Pont. 3, 1, 151 ab imperatore pete nil aliud, saevo nisi ab hoste -am. SEN. contr. 1, 2, 1 omnes quasi erepturi virginitatem tuam venerunt, ... omnes quasi eripuerunt -erunt. 7, 7, 4 quid tam cito -is a filio captivo? (ibid. iterum; antea: cur tam cito reverteris?). PHAEDR. app. 19, 6 (scrofa parturient lupo accurrenti) si -is longius. SEN. Ag. 904 nece peracta nondum -unt; ille iam examinem petit eqs. epist. 54, 7 eici est inde expelli, unde invitus -as. 116, 6 (in imag.) a lubrico -amus. al. CVRT. 7, 1, 14 regem perterritum strenue ad armigeros, qui proxime sequebantur, -isse. al. in titulis arcetetur viator, ne violetur area sacra, sepulcrum: INSCR. Année Épigr. 1981 n. 29 (*Romea; saec. I²a. Chr.*) hospes hinc rec(ed)e (vel -as, -at). CIL VI 28116 ab aliena memoria -e. IX 5900 lege et -e (christ. ut: X 4511 [a. 565; v. INSCR. christ. Diehl 884]. 7149).*

② *in bello, pugna, certamine singulari:* ① *notione communi:* ENN. ann. 589 (contextu deficiente) runata -it (sc. cohors sim.?) explicat Paul. Fest. p. 263 proeliata). QVADRG. hist. 36 inde postquam aliquantum -ssit (dux? sim. dubites, utrum huc spectet necne 75). CIC. Phil. 5, 26 Antonius -at a Mutina, desinat oppugnare Brutum, decadat ex Gallia (item -itur a loco oppugnato: 5, 27 a Sagunto. 13, 25 [opp. manseris]. al. LIV. 4, 55, 8 ab arce Carventana, cum diu neququam oppugnata esset, -ssum esse. al.; cf. p. 270, 5). Att. 5, 21, 2 Parthi -erant ... ab Antiochia ... nullo nostro ενημερώματι (in eadem re: fam. 15, 4, 7). CAES. Gall. 5, 43, 6 centuriones ex eo, quo stabant, loco -erunt suosque omnes removerunt

(HIRT. Gall. 8, 27, 2). civ. 2, 30, 3 in castra Cornelius -endum esse. BELL. Afr. 19, 4 Petreius graviter ictus ex acie -ssit (VEG. mil. 3, 22, 2. cf. p. 272, 26). VERG. Aen. 11, 653 *Camilla*, si quando in tergum pulsa -ssit, spicula converso fugientia derigit arcu. Ov. met. 12, 359 procul a telo Theseus veniente -ssit. LIV. 6, 28, 4 hostes a moenibus *urbis* -ssere (cf. 26, 10, 9 a muris [34, 28, 6 tantum a muro ..., ut extra ictum teli essent. 34, 39, 12]). 10, 33, 10 Samnites ... -erunt, diversi consules ... discedunt. 22, 38, 4 (*inde* FRONTIN. strat. 4, 1, 4; *ius iurandum militum*) sese ... formidinis ergo non abituros neque ex ordine -ssuros, nisi eqs. et saepe. in tabula lusoria de victo (cf. p. 272, 12): CIL XIV 4125, 1 idiota, -e (item 2). ② significantur, qui obversi adversarii retro gradiuntur (disting. fugientes l. 12. 15. 22; cf. l. 61): PLAVT. Amph. 239 nemo fugit nec -it loco, quin statim rem gerat. QVADRG. hist. 10^b *Manlius* adversarii humerum ... incidit neque -ssit usquam, donec subvertit. SISENNA hist. 34 post principia paulatim -unt atque inde ... fugae se mandant. BELL. Afr. 71, 1 *Caesar* tironibus preecepit, in quantulo spatio resisterent, modo procurrerent modo -rent (item in arte pugnandi: FEST. p. 344 serra proeliari dicitur, cum assidue acceditur -iturque. VEG. mil. 1, 11, 7 ut tiro -ret, adsultaret, insiliret. 3, 14, 7 spatium accedendi atque -endi). VERG. Aen. 12, 291 ruit ille rex -ens et ... oppositis a tergo involvitur aris in caput. SEN. dial. 4, 34, 5 (in imag.) percussit te *iratus*: -e (antea: pedem retulit). CVRT. 4, 16, 6 iam non sensim, sed citato gradu -bant, nec quicquam fugae, nisi quod nondum terga verterant, deerat. VAL. FL. 7, 591 *taurus* *victus* tandem gravius mugire -ens incipit (ad p. 275, 50 trahunt alii). al. cum acumine describut motus aggredientis simulque carentis (cf. l. 61): STAT. Theb. 6, 773 *pugil* *adversario* instat gressu vultuque -it evitans ictus.

③ *de iis, qui ex hominum societate se recipiunt in loca privata, recondita, deserta sim. (in exilium l. 33; exempla selecta inde a SEN. philos.):* LVCIL. 1070 serus (sec- trad.) cum e[o] medio ludo ac, (ac l. trad.) bene potus -ssit (cf. p. 275, 25 et PLIN. nat. 28, 26 -ente aliquo ab epulis. IVST. 12, 13, 7 e convivio). CIC. Verr. II 4, 39 *Diodorus* interea -it; abesse a domo ... maluit quam a *Verre* *spoliari* (cf. 41 provincia domoque caruit. item -itur in exilium [ut loci spectent simul ad p. 269, 41]: Ov. fast. 6, 665 exilio mutant urbem Tiburque -unt *tibicines*. SEN. Herc. f. 1330 in quas impius terras -es? [-cid- var. l.; cf. 1322 ubi me recondam?]. al.; in persecuzione Christianorum: CYPR. epist. 55, 13, 2 qui extorres et profugi -bant. 58, 4, 1 *frater* -ens et latens deserti loci solitudine. al.). LVCR. 2, 1102 ut *Iuppiter* (in) deserta -ens saeviat exercens telum. NEP. Chabr. 3, 4 duces Athenienses tantum se ab invidia putabant futuros, quantum a conspectu suorum -erint. VERG. Aen. 12, 81 haec ubi dicta dedit in regia rapidusque in tecta -ssit (Ov. met. 7, 99). LIV. 9, 38, 13 consul ... tacitus ab ... legatis -ssit. SEN. clem. 1, 8, 4 prodire ... ac -ere et mutare habitum sine sensu publico. dial. 9, 3, 2 a foro ... et publico -endum est. 10, 18, 1 excerce ... te vulgo ... et in tranquilliore portum ... -e. CVRT. 7, 5, 16 ad curandum corpus -ssit (item 7, 11, 20). PETRON. 85, 4 cum in triclinio iaceremus, quia ... pigritiam ... -endi imposuerat hilaritas diei festi longior. QVINT. inst. 12, 2, 8 studia sapientiae, i. fere qui ei student, non iam ... in hac fori luce versantur, sed ... in conventus scholarum -erunt. TAC. dial. 9, 6 poetis ... in solitudinem -endum (sec- Schele) est. SVET. Claud. 10, 1 in diaetam quandam ... -erat. al.

④ *de aliis:* ⑤ *qui abeunt in locum ordinis posteriorem (cf. p. 269, 61):* PLAVT. Poen. 611 pone nos -e; ... nos priores ibimus. CVRT. 10, 6, 19 *Perdiccas* iussus regis anulum tollere tamen -ssit et post eos, qui sedi erant proximi, constitut. ⑥ *qui evanescunt, postquam apparuerunt (sc. dei imagines mortuorum):* ENN. ann. 47 (*Ilia narrat somnum suum*) haec effatus pater ... repente -ssit nec sese dedit in conspectum. VERG. Aen. 2, 791 *simulacrum Creuseae* tenuis ... -ssit in auras. CVLEX 384 dixit et ... tristis ... -ssit *culex mortuus*. Ov. met. 9, 701 monuit thalamoque -ssit *Isis*. al. cum acumine quodam: APVL. met. 11, 7, 1 his dictis numen, i. *Isis*, ... in se -ssit (aliter p. 276, 12). ⑦ *qui tergo non verso retro gradiuntur (cf. l. 11):* SEN. contr. 1, 3, 7 carnifex ... -ens impellit ream deiciendam de saxo (cf. l. 25). SEN. epist. 22, 8 (in imag.) *occupatinibus implicatus* referet pedem, non vertet terga, sed sensim -et in tutum. QVINT. inst. 11, 3, 127 in iudicio -ere sensim (disting. resiliunt). SOL. 20, 6 *alce* -ens in posteriora vestigia (*Plin. nat. 8, 39* retrograditur). MACR. Sat. 7, 14, 16 si ulterius, qui intuetur, accesserit seu retrorsum -erit. ⑧ *qui non obsequuntur ducenti, renituntur trahenti sim. (non nisi in imag. de partibus corporis; cf. homines renuentes p. 276, 9):* VET. LAT. psalm. 43, 19 (cod. 300, sim. al. et VVLG.) inique non egimus ... et non -ssit cor nostrum retro (gr. ἀπέστη εἰς τὰ ὄπισθια, Hier. psalt. sec. Hebr. non est conversum retro. inde RVFIN. Orig. in num. 8, 1 p. 53, 13). VVLG. II Esdr. 9, 29 dederunt umerum -entem et cervicem suam induraverunt. Zach. 7, 11 verterunt scapulam -entem (HIER. ad loc. l. 172 ex habitu corporis mea, i. dei, imperia respues). ⑨ *qui revertuntur, redeunt eo, unde venerunt (qui color sublacet supra saepius, e. g. l. 42. p. 269, 53. 56; cf. p. 272, 48.*

50): VET. LAT. Luc. 5, 4 (cod. 2; *Iesus Simoni piscatori spe praedae decepto*) -e in altum et summittite retia (gr. ἐπανάγαγε, cod. 4. al. et Vulg. duc). FAVST. REI. grat. 1, 10 p. 38, 11 (*respic. Luc. 15, 24*) filius prodigus, qui -endi contemptu mortuus fuerat, revixit desiderio revertendi.

B vi praeverbiis minus perspicua vel deflexa significatur quaelibet actio (dis)cedendi (exempla selecta inde a SEN. philos.): PLAVT. Mil. 357 ego aps te procul -am. POMPON. Atell. 43 possum exorare te, ut -as a me paulisper modo? LABER. mim. 6 *(podagricus non -ssit)* (trad. solo excerpto Cauchi Char. gramm. p. 95, 25). CIC. off. 2, 29 P. Sulla a ... hasta bonorum publicandorum non -ssit. LVCR. 4, 344 (320) de speculi qua parte -as. VERG. georg. 4, 191 *apes a stabulis pluvia impendente non -unt*. CVLEX 226 et rure -ssit Iustitia et prior illa Fides (*per prosopop. ut*: Ov. Pont. 4, 3, 29 si Fortuna -at [31 haec dea]. LVCAN. 7, 433 redditura ... numquam Libertas ultra Tigrim ... -ssit. STAT. silv. 4, 8, 16 procul atra -at Invidia. al.). HOR. epist. 2, 2, 113 (*in imag.*) poeta tamquam censor audebit quae-cumque parum splendoris habebunt ... verba movere loco, quamvis invita -ant eqs. LIV. 8, 35, 10 quotienscumque dictator ab exercitu -isset (-ssit var. l.). 21, 31, 2 Hannibal quantum a mari -isset, minus obvium fore Romanum credens (32, 9, 10). MANIL. 3, 323 *cum ex illa terrarum parte media -as polum petens*. PHAEDR. app. 12, 2 *filius e conspectu cum patris -erat, immoderate agebat* (SEN. dial. 6, 24, 2. *paulo aliter p. 270, 40*; cf. HIER. epist. 21, 35, 2 a patris -is aspectu). SEN. Tro. 514 procul hinc -e teque diversam amove. dial. 12, 15, 3 si non -isses a filio (2 digredi). LVCAN. 5, 795 neuter coniugum ... -ens sustinuit dixisse 'vale'. PLIN. nat. 10, 61 *ciconiae abituae congregantur ... et ceu lege praedicta die -unt*; nemo vidit agmen discedentium eqs. (cf. p. 269, 46). QVINT. inst. 12 pro-oem. 3 (*in imag. de scriptore*) rarus, qui tam procul a portu -isset, reperi-batur. PLIN. paneg. 86, 4 -entem ... lacrimis sequi (3 digredientem). CYPR. epist. 59, 8, 2 quominus a via recta et a certa regula non -amus (*in imag. ut*: VVLG. exod. 32, 8 -erunt cito de v., quam ostendisti eis [Vet. Lat. cod. 100 praevericaverunt]. AVG. in psalm. 90, serm. 1, 4 1. 53 a v. Christi. al.). AVG. catech. rud. 26, 9 *Christus non -ens a patre ... venit ad homines (in eadem re: conf. 4, 12, 19 illuc in caelum ... abscessit, unde numquam -ssit*. serm. 184, 1 a patre. LEO M. serm. 22, 2 1. 34. al.). al. *in opere faciendo vel delineando*: VITR. 3, 5, 5 *in faciendis capitulis -endum ... est ab extremo abaco in interiore partem tantum (item impers.)*: 6, 8, 7, 7, 4, 1 paululum ab eo *pariete umido* -atur et struatur alter tenuis distans ab eo. COLVM. 4, 16, 2 pedali ... spatio -endum [recidendum trad.] est a *trunko vitis fulcienda*). LEX met. Vipasc. II 14 qui putoes aerarios aget, a cuniculo, qui aquam metallis subducet, -ito et ... *tantos pedes utroque latere reliquinto* (sim. 18).

b magis quam ipsa actio respicitur: **a effectus -endi, sc. quo dirimitur societas hominum inter se obligatorum (domini et canis l. 72), vel deponitur officium quoddam, potestas sim. (exempla potiora quaedam; saepe negatum, ut significantur in officio suo perseverantes, e. g. l. 50sqq. 59. p. 272, 2; cf. e. g. l. 10. p. 268, 35. 273, 51):** (I) -itur a locis: CIC. S. Rosc. 112 quid recipis mandatum, si ... neglecturus ... es? ... -e de medio; per alium transigam. Q. CIC. Cic. fam. 16, 27, 1 (*in imag.*) viri pessimi, consules designati nisi a gubernaculis -erint, naufragium im-minet. CVRT. 5, 11, 2 Bessus custos verius quam comes a curru regis non -bat (*per negationem de perseverantia in munere ut*: COLVM. 12, 18, 4 per vindemiam ab torculari ... -endum non est. PAPIN. dig. 35, 1, 71, 2 ut a monumento *testatoris* ... non -at *legatarius*. VET. LAT. Luc. 2, 37 [cod. 2. al.] Anna non -bat a templo ieunii et orationibus serviens domino [gr. ἀριστοτ. cod. 4. al. = Vulg. discidebat]. al.). SENT. procos. Sard. (CIL X 7852) 11 ut de praediis ... -rent vacuamque possessionem traherent. COD. Iust. 7, 38, 1 (a. 365) de nostris possessionibus. 1, 3, 54, 7 a quo monasterio -erint. al. (II) -itur ab hominibus (nonnulla in imag. adhibita vid. verguntque ad II): CIC. Planc. 99 *Plancius a me exule non -ens Thessalonicam me ... perduxit (item de amicis, familiaribus)*: Ov. Pont. 4, 3, 7 -is, auxilio postquam scis opus esse tuo. VET. LAT. Ioh. 6, 66 [cod. 13] multi -erunt ex discipulis eius retro [gr. ἀπῆλθον εἰς τὰ ὄπιον, cod. 2. al. et Vulg. 6, 67 abierunt retro]. VVLG. prov. 19, 7 amici procul -erunt ab eo paupere. al.). CAEL. Cic. fam. 8, 14, 2 *(si) ab exercitu -erit Caesar (antea: nisi exercitum ... tradiderit)*. Ov. rem. 619 manat amor tectus, si non ab amante -as (*item de amantibus*: SEN. contr. 2, 4, 9 a patre meo meretrice non -it; paulum abest, quin noverca sit. CYPR. epist. 4, 4, 1 si ab se invicem -erint). CELS. 3, 4, 9 idoneum esse medicum, qui non multum ab aegro -it. SEN. Ag. 722 (*log. Cassandra*) -e, Phoebe, iam non sum tua (*item respicitur favor deorum*: STAT. Theb. 2, 540 *quidam hastam misit, sed audenti deus et fortuna -ssit. 10, 335. cf. p. 278, 10*). PLIN. nat. 8, 142 a corpore *domini occisi* non -isse ... feras abigentem (*canem fidelem*; sim. 8, 145). QVINT. decl. 259, 21 -ere ... a marito (*respicitur divortium ut*: 357 them. ab ... viro. VET. LAT. I Cor. 7, 10 [Cypr. testim. capp. 3, 90. al.] uxorem a viro non -ere [disc- var. l. sec. Vulg., gr. χωρισθήναι]. al.; *absolute*: IVV. 6, 365¹⁷

nubunt subitaeque -unt mulieres. AVG. bon. coniug. 3, 3. COD. Theod. 3, 16, 2 pr. [*antea: discesserit*]). SCAEV. dig. 33, 1, 13, 1 si ab uxore mea non -erint liberti (cf. MOD. dig. 31, 34, 4 ne a filiis *testatoris* ... -ret libertus). HIER. epist. 22, 34, 1 anachoretae ... ab eo, quod procul ab hominibus -erint, nuncupantur (*item de monachis sim.*: EVCHER. laud. her. 31 in mundo positi, quodammodo extra mundum -unt. RVSTIC. Conc. S 14 p. 9, 3 in eremum ... -eras [cf. Migne gr. 78, 197^b ἀναχωρήσεως]. al.; cf. p. 271, 57). al.

B condicio -entis, ut significetur, quo statu quis discedat; quod indicatur: (I) *per praedicat.* (e. g. forma victor -ssit fere pro vicit): LVCR. 3, 997 *candidatus* victus tristisque -it (Ov. rem. 199. PAVL. sent. 1, 6^b, 3 [disc- var. l.]. INSCR. Année Épigr. 1949 n. 82 bictus -e [in tab. lusoria; cf. CIL XI 6729, 1]. al.). VERG. Aen. 12, 630 nec numero inferior, pugnae neque honore -es. HOR. epist. 1, 16, 35 pono *munus publicum, quod accepi*, tristisque -o ([sec. l. 11]. SEN. dial. 9, 1, 9 non peior, sed tristior). Ov. ars 1, 677 quae *mulier*, cum posset cogi, non tacta -ssit, ... tristis erit. INSCR. Ephem. Epigr. VIII p. 527 n. 316 (*Caesaraugstae; aet. imp. Aug.?*) porta Romana qui *faciunt*, elares (i. hil-) -ant (, alvi deiectionem, coitum? legunt intelleguntque alii aliter, v. e. g. Cugusi, Carm. epigr. Hisp. n. 142). SAB. Macr. Sat. 3, 6, 11 *mercator a praedonibus circumventus ... repugnavit et victor -ssit* (IVST. 19, 3, 7. PARIS 7, 7, 1 [Val. Max. superior discessit]. EVTR. 1, 10, 1). SEN. dial. 2, 8, 3 (*in imag.* *Fortuna*, quotiens cum virtute *sapientia* congressa est, numquam par -ssit. CVRT. 6, 2, 21. PERS. 5, 88 (*verba liberti*) vindicta postquam meus a praetore -ssi. MART. 4, 30, 2 *piscator, fuge, ne nocens -as*. al. IVV. 3, 297 dicere si tempest aliud tacitusve -as. 6, 130. TAC. Germ. 14, 1 *superstitem ... ex acie -isse*. al. (II) *vario modo*: Ov. met. 11, 216 *non sine honore -ssit Telamon* (CE 477, 7 semper s. lite -ssi [cf. 561, 5 s. lite fui]. add. l. 32). PLIN. epist. 8, 23, 4 *Avitus descendit cupidus semper ita -bat ut melior factus*. paneg. 69, 1 *candidati* alii cum laetitia, alii cum spe -erunt (OPTAT. 1, 27, 5 cum ingenti laude. MVTIAN. Chrysost. hom. 1, 4 p. 241ⁱⁿ cum stulti cuiusdam nomine [gr. p. 18ⁱⁿ ἀπῆλθεν]). SVET. Nero 23, 3 aequo animo ... nec sine sollicitudine.

2 de rebus (v. quae supra p. 269, 35 monuimus): **a significatur actio -endi:** **a notione communi, sc. loco cedendi (vis praeverbi originaria q. e. retro eluet maxime l. 44sqq. p. 273, 18sqq., ceterum e. g. l. 64, 68, 72):** (I) *derebus mobilibus*: (A) *naturalibus*: (I) *respectu peculiari pertinet ad: sidera occidentia (cursu diurno vel annuo; aliter l. 64; cf. p. 273, 61)*: ENN. ann. 89 sol albus -ssit in infera noctis ([ad rem v. Flores, 2002, ad l.]. LVCAN. 5, 544 orbe ... exhaustus medio lan-guensque -ssit sol. CYPR. domin. orat. 35 1. 660 -ente ... s. ac die cessante [sim. l. 662 in *imag. de Christo*]. al.). CIC. Arat. 364 *Arctophylax serius ... -it* (cf. gr. 584 δύνται). 383 Avis ad summam caudam primasque -it pinnas (381 cedit ..., mergitur). *mare perpetuo motu litora relinquens petensque (opp. passim accedere)*: CIC. Planc. 15 (*in compar. de mobilitate suffragantium*) undae comitiorum ut mare ... sic effervescunt quodam quasi aestu, ut ad alios accedant, ab aliis autem -ant. nat. deor. 2, 132 aestus maritimi ... accedentes et -entes (SEN. benef. 1, 10, 1. PLIN. nat. 1, 2, 99 [cf. 2, 212 accedere ac reciprocare]. et saepius). SEN. dial. 1, 1, 4 nudari litora pelago in se -ente (nat. 6, 7, 6 *sub terra* potest -ere ac resurgere p. infernum). MELA 3, 2 ut illa *luna* surgit ac demergitur, ita -ere atque adventare *maria* (SERV. auct. Aen. 1, 246. al.). al. *vitem sim. crescendo se alicunde amoventem*: COLVM. 3, 17, 2 *surculus longius -ssit a matre et quasi ... prosiluit*. PLIN. nat. 17, 239 *vitem a lauro averti et -ere saporemque inimicum fugere*. TERT. anim. 19, 5 ut crescen-do -unt, ut refugint *plantae quaedam a parietibus!* *oculos non -entes, i. defixos in rem contuendam*: VAL. FL. 4, 639 stant ora metu nec fessa -unt lumina diversas circum servantibus undas. (2) *vario respectu*: LVCR. 2, 1113 corpora ... ad sua saecla -unt, humor ad umorem eqs. (2, 1128 [item 4, 860] fluere atque -ere c. rebus multa). 4, 130 quaecumque ab rebus rerum simulacra -unt (4, 737). 4, 917 vis animae partim ... foras eiecta -ssit a corpore dormientis. 6, 1042 ut a lapide hoc, i. *magnete*, ferri natura -at. al. CIC. nat. deor. 2, 51 *stellae errantes tum abeunt (ad- var. l.)*, tum -unt, tum antecedunt eqs. (sim. de *cursu planetarum* [aliter l. 38. p. 273, 3]: 2, 102 *sol* modo accedens *circulo aequinoctiali*, tum autem -ens. VITR. 9, 2, 3 cum triduum -ssit luna ab sole. SEN. nat. 3, 26, 2 cum longius -erunt *sidera a terra* al.). 2, 130 *Nilus Aegyptum cum tota aestate obrutam ... tenuit, tum -it* (cf. PLIN. nat. 5, 58 *aqua Nili omnia detinunt tardius -endo*. al.). ALF. dig. 41, 1, 38 *flumen ... agrum ... ambedit ...*, postea rursus ... -ssit et alluvione in antiquum locum rediit (IAVOL. dig. 7, 4, 24 pr. [opp. occupavit]. POMPON. dig. 43, 20, 3, 2. cf. l. 68sq.). VERG. Aen. 2, 633 *flammae ... -unt (viam fugienti praebentes ut*: SEN. benef. 3, 37, 2. *secum certantes*: STAT. Theb. 12, 440 ut flamma -at concurratque tamen). Ov. am. 3, 6, 44 Enipeus cedere iussit aquam: iussa -ssit aqua (SEN. Thy. 68. al.). met. 1, 61 *divisi sunt venti cardinales*: Eurus ad Auroram ... -ssit [Clementij]

eas. MANIL. 3, 291 per quot creverat astrum Lanigeri stadia ..., tot Libra -it (cf. 275sq. quot stadiis ... surgant sidera quotque cadant). 3, 509 *ut sidera in proprias vires sortesque -ant prius ab astrologo minus recte disposita.* CELS. 4, 27, 1^D add. 1.85 *calculus modo vesicae cervicem urget, modo ab ea -it* (7, 26, 2^G -ssit retro). *al.*

(B) *ceteris: a homine factis, ut moveantur:* VITR. 10, 3, 4 longius ab centro -ens ... aequipondii brevitas *in statera* (*antea: perducitur*). 10, 6, 2 *regula -ens a primo in octavum punctum lineae cuiusdam* (*antea: progrediens*). SEN. Ag. 445 terras procul, quantum -unt vela, fugientes notat *miles navigans* (*item de navibus*: PLIN. nat. 2, 164 procul -ente navigio. 10, 114 longo naves ... cursu -unt a terra). Herc. f. 1198 sinuare nervos *arcus vix -entem mihi, i. Herculi.* PORPH. Hor. carm. 1, 25, 3 *ianua*, cum ... aperitur, -it a limine. *al. generalibus:* SEN. epist. 117, 7 si extra est, *quod accidit alicui, posteaquam acciderat, -ssit; quod -ssit, motum habet et ... corpus est.* AVG. in psalm. 99, 5 1.76 *caecus est rebus absens ...; non rebus ipsis ... -entibus ab eo, sed defectu oculorum* (*opp. accendentibus rebus ad videntem*).

(II) *de locis, quae videntur removeri, eo quod relinquuntur ab iter facientibus* (*sim. p. 275, 9; cf. notione communi l. 9sqq.*): VERG. Aen. 3, 72 provehimur portu terraeque urbesque -unt (*Ov. met. 8, 139. 11, 466 longius. SEN. benef. 6, 15, 6 e conspectu*). VAL. FL. 2, 8 iam longa -ssit Sepias. SIL. 3, 157 pontus tellusque -ssit. STAT. Theb. 1, 549 (*describitur patera caelata*) Gargara desidunt *Ganymedi* surgenti et Troia -it (*aliter p. 274, 67*). PANEG. 6, 18, 3 carinis ... labentibus et ripis ... -entibus. RVT. NAM. 1, 223.

(B) *notione deflexa dicuntur -ere:* (I) *quae separantur a compagine firma, a iunctura quadam:* (A) *in corpore animantium; separatio fit:* (I) *detrimento naturali, morbo sim.:* LVCR. 4, 65 (*perperam iteratur 4, 102) explicare non possis, cur illa, sc. maiora corpora, cadant magis ab rebusque -ant quam simulacula minima.* CELS. 6, 13, 4 a dentibus gingivae -unt (*CAEL. AVR. chron. 2, 4, 71*). 6, 19, 1 -ere ab ungue caruncula ... consuevit: pterygion Graeci appellant. PLIN. nat. 22, 22 *eryngion -entes ab ossibus carnes sanat* (22, 32, 23, 78 cutem in capite ab o. -entem. *al.*). (2) *vi illata variisque causis: in poesi dactylica:* Ov. epist. 16, 153 ante -isset caput hoc cervice cruenta, quam tu de thalamis abstrahere meis (*item in compar.:* Pont. 2, 8, 65 caput e nostra citius cervice -et ..., quam *eas.*). fast. 6, 708 caesa -erunt a cute membra *Marsyae.* LVCAN. 8, 674 trunco *Pompeii* cervix abscisa -ssit. *in medicina:* CELS. 5, 26, 24^A si ab altera parte *vulneris* caro magis -ssit. 6, 7, 7^A ubi crusta *oleo infuso* a corpore iam -it. 8, 3, 10 a parte sana -it *ossis pars adusta* (8, 11, 3 *a qua p. -ssit os luxatum [opp. prorumpit].* 8, 16, 2, 8, 18). 8, 10, 7^B si ossa *femoris fracti* inter se -erunt (8, 20, 6). *al. PELAGON.* 257 si a locis compagines articulorum -erint (*cf. Hippiatr. gr. I p. 236, 14 ύπτεξέλθοι.*).

(B) *in quolibet conexu:* SEN. nat. 3, 27, 9 *promunturia* fundamentis laborantibus a continenti -erunt *die diluvii* (*cf. 6, 25, 2 aliquando Ossam Olympo cohaesisse, deinde terrarum motu -isse. 6, 30, 1 montes a montibus -isse et ... diruptum esse ab imo solum*). COLVM. 4, 15, 3 id, quod a matre abscisum -ssit, *in scrobe ponitur.* PLIN. nat. 15, 113 *quaedam poma statim a ligno -unt* (*cf. 19, 67 statim a pediculo -unt melopepones*). non -ere *i. q. haerere, manere* (*cf. p. 271, 45*): PLIN. med. 1, 1, 6 (*inde MARCELL. med. 1, 86*) tela araneae imposita ... non -it, nisi sanet dolorem (*Plin. nat. 29, 114 abscedit*). MARCELL. med. 23, 76. SORAN. p. 117, 6 *ut priapiscus inlitus non exinde, i. a vulnere, -at.*

(II) *quae evanescunt, non iam sunt:* *varia:* VERG. Aen. 5, 526 volans ... arsit harundo ... tenuisque -ssit consumpta in ventos. Ov. fast. 6, 413 stagna -erunt ... siccaque nunc tellus *est in foro Romano.* VET. LAT. apoc. 21, 1 (Aug. civ. 20, 16, *sim. cod. 74*) primum caelum et terra -erunt (*gr. ἀπῆλθαν, cod. 51 et Vulg. abierunt*). VVLG. Iob 14, 11 si -ant aquae de mari et fluvius ... arescat. AVG. civ. 1, 12 p. 23, 12 ex ... elementorum ... sinu, quo dilapsa cadavera -erunt. *lux, tenebrae, nebula sim.* (*cf. sidera occidentia p. 272, 38*): Ov. met. 1, 609 nebulas ... -ere iussit *Iuno* (*cf. CLAVD. 10, 184 adventu Veneris pulsata -unt nubila, clarescunt ... Alpes*). SEN. Thy. 892 dies -ssit (*MART. 6, 42, 10 d. ... nullo tardius a loco -it quam a thermis Etrusci. al.*). SIL. 7, 728 nox atra -ssit (*COMMON. patr. 1, 13*). CYPR. zel. 10 (*in imag.*) -erunt de pectore tuo tenebrae (*lumen Christi ut: ORIG. in Matth. 16, 11 p. 509, 1. proprie: VVLG. iud. 19, 26*).

(III) *quae decrescant, minuantur:* *de orbe lunae:* Ov. met. 15, 312 minimos cum luna -ssit in orbes (*inde Vib. Seq. geogr. 192a* luna tenuata). MANIL. 1, 528 *lunam servare modum, quo crescat quoque -at* (527 excedere). *de tumore inguinum:* PLAC. med. 1, 12 rec. *a* *inguina, quae ante surrexerunt, ... -unt* (*sim. 1, 10 rec. β tumor inguinum -et*).

(IV) *quae scinduntur, diruuntur sim., sc. de solo, terra* (*cf. eius partes praecisas l. 45sqq.*): SEN. nat. 6, 20, 6 (*ex Epicuro*) vitiatis et -entibus columnis, quibus pars terrae sustinetur, tremit pondus impositum. 6, 31, 3

pavimento -ente *in terrae motu* (*opp. compresso*). LVCAN. 1, 102 (*in compar.*) si terra *Isthmi -at, Ionium Aegaeo frangat mare. 6, 483 terrae onus percussum voce *incantationis* -ssit perspectumque dedit ... Olympi.* VAL. FL. 7, 616 summis iam rura -ere cristis *spartorum* vidit *Iason.* STAT. Theb. 7, 794 iam ... -ssurae paulatim horrescere terrae (816 humus ... dissilit). CYPR. unit. eccl. 18 -entis soli hiatus absorbuit *Core aliasque (spectat ad num. 16, 32).*

(V) *quae prementi cedunt, sc. concava fiunt* (*cf. l. 56. p. 273, 12*): SORAN. p. 64, 7 *ut duritia alvi digito pressa -at et postmodum se recolligat* (*gr. p. 116, 3 εἴχων*). p. 66, 9 *quod venter, cum premitur, non -at (sim. p. 66, 11 in aliquantum.* cf. gr. p. 117, 11sq. *μηδέποτε εἴχειν ... μηδὲ κοιλαίνεσθαι.* Cael. Aur. gyn. 2, 41 cedere. *aliter l. 68.*

(B) *per speciem motus significatur status (stirpe tam perf. quam praes.; exempla certiora): a ubi quid positum sit; respicitur potius:* (I) *distantia, separatio, longinquitas sim.; -unt:* (A) *res variae:* CIC. Arat. 260 -ens Austrum consequitur devitans *circulum solstitiale* ... Virgo (*cf. gr. 490 ὀλίγον φέρεται νοτιωτέον*). VERG. Aen. 2, 300 secreta ... Anchisae domus ... -ssit (*SERV. a frequentia se removit. cf. STAT. Theb. 5, 242 lata -ssit urbe domus*). MANIL. 1, 544 quantum terris atque aequore signa *zodiaci -unt, tantum bina patent.* 2, 355 *linea trigoni* magis vicina meat caeloque -it. 3, 199 quot ... ab ea *luna* Phoebus partes et signa -it, tot *eas.* 4, 798 (*in imag.*) *Aquarius signum Aegyptum ad tepidam Tyriasisque -it (in arcis) (designantur regiones ei subiectae).* VITR. 3, 5, 6 ab linea, quae ... demissa erit, in interiorum partem *{alia}* -at unius ... partis latitudine. 9 praef. 8 *altitudinis partes* quattuor a perpendiculari -ant. GERM. 529 quantum a tellure -it *regula zodiaci.* CELS. 8, 1, 18, 8, 15, 1 si in alam delapsus est *umerus, cubitus -it ab latere.* *al.* (B) *regiones terrae, oppida sim.:* Ov. met. 8, 590 *inter Echinades* procul una -ssit insula (*CVRT. 4, 9, 10 prospectus ... ad ea, quae p. -ssere. PLIN. epist. 5, 6, 2. al.*). MANIL. 4, 632 *Trinacia Italia, tantum praecisa, -ssit (, sc. non maiore spatio).* CVRT. 4, 1, 6 oram et pleraque longius etiam a mari -entia rex ... possidebat (*PLIN. nat. 4, 82 oppidum ab m. -ens xv milibus passuum. al.*). PLIN. nat. 4, 24 *Piraeus et Phaleria portus ... muro -entibus Athenis iuncti sunt.* VAL. FL. 5, 51 *gubernatore mortuo quantum Phasis, quantum Aea -ssit!* (*cf. votum bellum detectantis: STAT. Theb. 5, 745 semper, Thebe funesta, -as.* CLAVD. 28, 543 *turba replet omne Palatino quod pons a colle -it Mulvius. al.*

(II) *situs alicunde retro porrectus, sc. in longum vel in interiora: de aedificiis eorumque partibus:* CATVLL. 64, 43 sedes *Peleos, quacumque opulenta -ssit regia, ... splendid auro.* VITR. 6, 3, 1 a parietibus trabes -entes. PLIN. epist. 2, 17, 21 contra parietem medium *cubiculi zotheca perquam eleganter -it.* 5, 6, 20 contra medianam fere porticum diaeta paullum -it. *de regionibus terrae earumque incolis (e. g. l. 47):* SEN. suas. 1, 4 *in oceano nihil salutare est ...; rudis et imperfecta natura penitus -ssit.* MELA 3, 72 *Rubrum mare primo -entis oras aequabiliter impellit (opp. quas ripas inflexerat bis inrumpit).* PLIN. nat. 3, 19 primi in ora Bastuli, post eos ... intus -entes Mentesani, Oretani (3, 22, 5, 66 *Syria, qua -it i. Damascena vocabatur. cf. 6, 24 gens Cappadocum longissime ... Ponticarum omnium introrsus -ens [inde SOL. 45, 1 = MART. CAP. 6, 690 Cappadocia ... introversus -it]. addas l. 51.* 3, 20 regio Edetania ... ad Celtilberos -ens (4, 33 *infra.* 5, 48 introrsus ad meridiem). 4, 33 *Macedonia ad Epiroticas gentes in solis occasum -ens (5, 74 oppida in Arabiam -entia. EVCHER. laud. her. 1 usque in mare magnum -entia heremi secreta, penetraueras [, pars codd. et VITA Hil. Arel. 81, 13, om. cett. et edd.]*). AVIEN. orb. terr. 325 quantum terrarum interna -unt.

(B) *qua forma quid positum sit, sc. sinuosa vel cavata sim. (cf. l. 8): regiones terrae, montes:* SEN. dial. 6, 18, 5 litora in portum -entia (*epist. 90, 17 loca excavata in specum -erunt.* PLIN. nat. 3, 95 in tres sinus. IVST. 24, 6, 8). MELA 3, 8 ab his promunturiis in illam partem, quae -ssit, ingens flexus aperitur. 3, 14 incipiunt orae paulatim -ere et ... spatia contrahere. 3, 24 ripis ... -entibus ... ingens lacus *est Rhenus.* PLIN. nat. 3, 71 sinu -ente (*cf. AVIEN. ora 176 qui dehiscit ... sinus, ... -it.* IVV. 6, 650 mons substrahitur clivoque latus pendente -it. AVIEN. orb. terr. 567 sinuoso ... -it caespite *Peloponnesus.* res variae: LVCAN. 3, 533 (*respic. acies instructa) navium robur aperto oppositum pelago; lunata classe -unt ... Liburnae. QVINT. inst. 2, 17, 21 ut quaedam eminere in opere pictoris plano, quaedam -issem credamus (aliter p. 273, 23).* PLIN. epist. 3, 6, 2 venter -ssit in *statua senis* (*cf. SIDON. epist. 1, 2, 3 -ente alvo pectus excedens. aliter l. 10.* APVL. met. 11, 11, 4 multum -ens spatiosa dilatione ... ansa *urnulae.* AVIEN. Arat. 1568 *sol ora cavo similis medioque -ens orbe (cf. gr. 828 κοῖλος ἐειδόμενος).*

(B) *per imaginem abeundi circumscribitur mors animantium (quae-dam vergunt ad II, maxime l. 74sq.): 1 -unt varia: anima, vita sim.:* PLAVENT. Merc. 73 postquam -sset (-ssit trad.) vita patrio corpore (VERG. Aen. 4, 705 dilapsus calor est atque in ventos v. -ssit. addep. 275, 11).

LVCR. 3, 212 *cum animi natura animaeque -ssit. 3, 439 cum ... ex hominis membris ablata -ssit anima* (3, 716, 725). Ov. met. 11, 43 in ventos. PREC. Terr. 13. ORIG. in Matth. 13, 9 p. 203, 29 a corpore [gr. χωριζούντης]. al.). SEN. benef. 4, 8, 1 *Stoicorum deum appellant et Herculem, quia vis eius ..., quando ... lassata fuerit operibus editis, in ignem -ssura sit (respic. ἐπίχρωσις mundi; cf. p. 273, 55sqq.).* MOYS. Cypr. epist. 31, 3 (*de martyre*) Christum ... etsi -ente ... spiritu confiteri (POTAM. tract. 1 I. 40 C. di-vortio -entis s. a corpore. CE 662 [= INSCR. christ. urb. Rom. 1426], 2 a carne). al. res, quae a moriente relinquuntur (cf. p. 273, 18): VERG. Aen. 3, 311 si lux alma -ssit. SEN. Herc. O. 968 (*log. Deianira*) -e, Titan, tuque ... vita. STAT. Theb. 8, 733 *Tydeus -ere caelum ... sensit.*

2 -unt ipsi morientes: **a** indicatur unde (quo l. 23): CIC. Tusc. 4, 40 qui ... a vita -erit (CHIRON 351 ex v. AVG. anim. 3, 9, 12 p. 369, 21 de hac v. al.). MART. 4, 73, 7 *quidam a luce -ssit* (CE 524, 3 [tit. mutilus, fort. paganus] functus ... vita felix de l. -ssi. INSCR. christ. urb. Rom. 17511 [a. 397] de hac 1.). PLIN. epist. 2, 1, 11 in memoria ... versabitur, postquam ab oculis -ssit. CYPR. Demetr. 8, 2 de mundo (mortal. 6 GREG. TVR. Franc. 1, 47 p. 31, 6. al.). epist. 76, 7, 2 iam iamque de saeculo -ssuri martyres (patient. 11. INSCR. christ. urb. Rom. 1770 [saec. III] de seculo rece)ssit [minus apte (ce)ssit CIL VI 9150]. 13952 [a. 403]. CONSVLT. Zacch. 3, 4, 11. et saepe, maxime in titulis). AMBR. obit. Valent. 64 de corpore (PELAG. in Phil. 1, 6 p. 389, 4 CHROMAT. serm. 21, 4. al.). INSCR. Colon. Galsterer² 773 in sua fata -ssit. al.

b exempla cetera: **a apud auctores:** LVCR. 3, 938 cur non ut plenus vitae conviva -is aequo animo capis ... quietem? STAT. Theb. 7, 786 (*log. Amphiaraus inferos petiturus*) si qua -ssuro debetur gratia vati. CYPR. mortal. 20 *mortuos non amitti, sed praemitti, -entes praecedere, ut ... navigantes solent.* PEREGR. Aeth. 20, 13 qui iam -erant sancti viri (opp. qui adhuc in corpore sunt). AMBR. bon. mort. 3, 8 solvimur ... nexus animae et corporis, cum -imus. epist. 5, 25, 4 si exsors -ssit baptismatis *Valentinianus*. INTERPR. cod. Theod. 4, 21, 1 sine filiis -ssit *uxor*. CONSVL. Constant. chron. I p. 240, 364 -ssit Iovianus ... die XI kalendas Martias). al. **β in titulis sepulralibus fere christ. (pagano l. 38; cf. l. 8. 14sq. 19sq. 23):** INSCR. christ. urb. Rom. 9546 (a. 290) Vibius(s) Fimus recessit VII kalendas Septembres (*nisi legendum reddidit, sc. spiritum; sim. dubites de nota r 19947 [a. 298]. al.*). CIL XIII 299 (a. 347) Valeria Severa ... -ssit III non(as) Iulias) (*item indicato die*: INSCR. christ. Diehl 2827 [a. 350]. CIL IX 5300 [a. 385]. INSCR. Dessau 1264 [a. 385; pagana]. et saepe). INSCR. christ. urb. Rom. 23760 (a. 364) in pace recessit (1430 [a. 366/84]. CIL X 37 [a. 391]. VIII 20643 [a. 444]. et saepe), 3225 (a. 407) -ssit ... in somno pacis (3587 -et [i. -it] s. p. Diehl 3181 [a. 442] in somnum pacis). CIL XII 2156 (= XIII 2432) (in a)lbis -ssit (XIII 8483 in a. cum pace[r] -ssit). al.

3 -unt, qui alicui superstites sunt: SERV. Aen. 11, 97 (*e Varrone*) mortuis ... 'vale' dici, ... quod ab his -imus, eos numquam visuri.

II translate: **A de animantibus (-it animus, virtus, actio sim. pro homine p. 276, 4. 27. 45. al.; rarius sine struct. separativa, v. imprimis p. 277, 1. 11. 25. 51):** **1 generatim:** **a in variis actionibus:** **a** indicatur, unde -atur, vel nude ponitur (e. g. l. 65. p. 276, 9sq.), sc. plena vi se avertendi, declinandi sim.: **① -itur ab actionibus, occupatio-nibus earumve instrumentis:** SISENNA hist. 97 ab armis -ere, praesidia ... deducere (CIC. S. Rosc. 16. 126 HIST. AVG. Pesc. 5, 8. cf. CIC. S. Rosc. 118 a gladio). CIC. Verr. II 3, 27 *aratores ab opere ... non -unt* (cf. PLIN. nat. 36, 31 *artifices non ... -erunt nisi absoluto opere*). off. 1, 155 *philosophi* ab augendis hominum utilitatibus ... non -erunt. HIRT. Gall. 8, 40, 1 ab oppugnatione (LIV. 33, 29, 12). LIV. 36, 18, 8 *incepto irrito -issent ..., ni eqs. (38, 6, 8 ab ... i).* SEN. benef. 7, 14, 6 qui numquam ab illa *cura referendae gratiae* -ssit (QVINT. inst. 2, 12, 6 a c. docendi). epist. 84, 1 a lectionibus *(non) -ssi.* MART. 8, 16, 4 a *pistore* ... non -is: ... panem facis (, , *actor pro actione*). QVINT. inst. 2, 18, 4 cum ab actu, id est opera, -erunt oratores et contemplatione sui fruuntur. decl. 323, 14 ab obsidione (FRONTIN. strat. 3, 15, 5. al.). al. **a re publica gerenda** (sc. generaliter; cf. p. 277, 24): CIC. off. 1, 71 qui ... graviore causa impediti a re publica -erunt. SEN. epist. 68, 2 *sapiens non est extra rem publicam, etiam si -erit. al.* **② -itur a variis rebus:** RHET. Her. 3, 3, 5 nullo dolore cogi, ut ab officio -atur (CIC. inv. 2, 35 off. 3, 19. HIER. chron. epist. p. 2, 15 ab interpretis ... o. cf. p. 277, 22). 3, 3, 6 nemo erit, qui censeat a virtute -endum. 4, 50, 63 a *vitio naturae non -it iactator quidam* (VAL. MAX. 6, 9, 3. SEN. dial. 6, 1, 1 te ... tam longe ab infirmitate muliebris animi quam a ceteris vitiis -isse. PLIN. epist. 9, 5, 3. cf. p. 276, 30). CIC. inv. 1, 3 a iucundissima consuetudine. 1, 84 ab errato. p. red. in sen. 7 *nonnulli magistratus* metu mortis ... paululum a mea causa -erunt. Att. 1, 20, 2 de statu nobis nostrae dignitatis *non est* -endum. LVCR. 1, 410 si pigraris in studiis paulumve -eris ab re. 2, 229 avius a vera longe ratione -it, qui talia credit (cf. SEN. clem. 2, 4, 4 a vero [nat. 2, 6, 2]. FRONTIN. aq. 74, 3 a

veritate). NEP. Alc. 8, 1 a caritate patriae. VAL. MAX. 3, 8, 2 a consilii salubritate. SEN. dial. 7, 1, 1 ab ea *vita beata* longius (epist. 21, 1 retinet te huius vitae, a qua *philosophando* -ssurus es, fulgor. *aliter p. 275, 13*). 8, 7, 3 aliquando se -ssrum a voluptate *dicit Epicurus*. 9, 14, 2 *animus* -at, quantum potest, ab alienis et se sibi adplicet. epist. 88, 5 ab honesto. al.

③ -itur a personis (subintellegendis l. 9sq.; a corde recordantis l. 18; aliter p. 275, 59; cf. p. 271, 58): CIC. Cael. 10 consulatum petivi ...; Caelius numquam ad illum *competitorem* accessit, a me numquam -ssit. SEN. benef. 4, 40, 4 *ut gratiam referentes instemus* -entibus (sc. renuentibus sim.; cf. COD. Iust. 1, 3, 30, 4 *episcopus eligendus sit modestus, ita ut rogatus -at*). nat. 4 praef. 20 fugiendum ... et in se -endum est, immo etiam a se -endum (item refl.: epist. 25, 7 *nisi es bonus vir, in turbam tibi a te -endum est*. 99, 32 a te -isti *nimum lugens*). AVG. anim. 4, 7, 10 quasi non simus in nobis et aliquo -erimus a nobis). epist. 29, 3 *sapientia admonentis* ab his, quos desperavit, -at, non tamen cito relinquat. 104, 21 longe a vitiorum exemplis -endum est (sc. ab avaris sim.). CVRT. 5, 11, 11 numquam ... a popularibus suis -ssrum *Dareum*. STAT. silv. 3, 5, 55 numquam corde -it nata tuo (sc. *memoria eius*; cf. l. 47). QVINT. inst. 11, 1, 80 *Tuberonem* a partibus -isse, Ligarium ... perseverasse. al. **de eo, qui distat** (cf. l. 61. p. 280, 8): PANEG. 4, 1, 1 *Constantinus* tantum ultra omnium saeculorum principes eminent, quantum a privatis ceteri principes -erunt.

β indicatur, quo -atur, ita ut sublueat fere color refugii petendi (cf. p. 277, 3): HOR. sat. 1, 1, 31 senes ut in otia tuta -ant. SEN. dial. 7, 2, 2 si umquam respirare illi *animo* et -ere in se vacaverit (9, 17, 3 [opp. conversatio; postea: solitudo et frequentia]. nat. 4 praef. 20 v. l. 11. epist. 74, 29 si in se -ssit *virtus* [28 ex altiore fastigio in privatum ... subducitur]. cf. 7, 8 -e in te ipse, quantum potes. 25, 7 ad te [postea: in te ipse secede]. vi locali p. 270, 60). epist. 103, 4 in philosophiam -e (sec- var. l.); illa te ... proteget. PANEG. 2, 13, 1 non contentus ipse ultra *vitia* -isse, aliorum *vitia* emendasti. CLAVD. 15, 51 (*log. Roma*) in gremium pacis servile -ssi.

β in dicendo, scribendo -itur: **a a re tractanda, ab exemplo, a proposito sim.:** RHET. Her. 3, 21, 34 ne, cum ab instituto nostro -issemus, ... brevitas praceptionis neglegetur. 4, 43, 55 ne ab eadem sententia *antea prolata* -amus (CIC. Att. 12, 4, 2 in *panegyrico Catonis* si a s. eius dictis, si ab ... consiliis eius ... -am). 4, 44, 56 ab eiusdem sententiae non -amus exemplo (CIC. top. 32 QVINT. inst. 7, 3, 21. al.; cf. CIC. inv. 2, 110 ab iudiciali genere exemplorum -ere). 4, 55, 68 a rebus consequentibus aut circum instantibus non -imus. CIC. Sest. 55 ut *(a)* mea causa iam -am. de orat. 2, 292 *ut a malo ... vitioque causae ita -am, ... ut ... dissimulatum obrutatur*. SEN. contr. 3 praef. 6 *Severus Cassius in dicendo libenter ab instrumentis -bat* (sc. a *commentario praeparato*. cf. QVINT. inst. 6, 1, 42 qui a stilo non -unt. 12, 9, 17 a *praeparatis*). suas. 6, 27 quo *loco libri* ego a scholasticis -ssi. VAL. MAX. 7, 4, 2 a nostris regibus. SEN. clem. 1, 5, 1 longius videtur -isse a proposito oratio mea. benef. 7, 20, 4 ab illa *nequitia* -amus, de ... minoribus loquamus vitiis. al. **poetice dicitur -ere is, de quo sermo non est** (cf. l. 18): STAT. silv. 4, 4, 25 non ego nunc vestro procul a sermone -o. **β a singulis verbis, a norma vitiove dicendi, a variis rebus:** RHET. Her. 2, 20, 31 ab his *argumentationis* vitiis -ere. 3, 9, 17 cum ab ordine artificioso *dispositionis* -endum est (sec- var. l.). 4, 31, 42 ut ab usitata verborum potestate -atur *exornandi causa*. CIC. inv. 2, 4 a bene inventis alicuius *praceptoris* -ere (postea: ad *vitia eius* ... accedere). orat. 83 *orator subtilis* si - ut in *epularum apparatus* - *(a)* magnificantia -ens non se parcum ... videri volet, eliget quibus utatur *ornamentis*. Tusc. 1, 20 ab artificio suo. 5, 76 a laqueis Stoicorum. SEN. contr. 1, 2, 23 ab omni obscenitate. QVINT. inst. 2, 10, 13 *actores comici in pronuntiatione non* procul ... a *natura* -unt. 3, 6, 79 a forma qualitatis. 11, 3, 58 ab his adfectibus, in quos inducendus est iudex, -ere (decl. 270, 25 a paternis a. [nisi trahas ad a]). 12, 10, 42 a propriis atque communibus nominibus. TAC. dial. 15, 3 ut longius absit *(ab)* Aeschine *declamator quidam graecus* ..., quam ... vos ipsi a Cicerone ... -istis (cf. 24, 3 ab eloquentia eorum antiquorum [sim. 32, 5]). al.

2 speciatim: **a in iure vel iudicio declinatur:** **a a lege eius-ve voluntate, a titulo iuris, a variis rebus (a persona l. 74. p. 277, 8; ab-solute p. 277, 1):** RHET. Her. 2, 9, 13 quam periculosum sit ab scripto -ere (CIC. inv. 2, 128. cf. 2, 132 ab eo, quod scriptum est). CIC. inv. 2, 131 vivendi rationes perturbatum iri, si semel ab *legibus* -ssum sit (Tull. 42 a 1. Aquilia. Verr. II 3, 42 ab aequitate, ab lege, ab institutis. al. *apud eundem*; cf. inv. 2, 141 non ab sententia, sed ab litteris legis). Verr. II 2, 38 ut ab institutis (cf. l. 68) superiorum, ab auctoritate senatus, ab iure, omnium Siculorum ne -atur (, cf. QVINT. decl. 324, 7 ab intellectu iuris). Caecin. 2 si in iudicio a consuetudine agendi -atur. 37 a verbis ... -is et aequitate uteris (58, 79. cf. MARCELL. dig. 32, 69 pr. a significatione verborum). Att. 6, 1, 5 ab edicto meo. SEN. contr. 1, 3, 6 (*ironice*) iam ab rea accusator -am (cf. VAL. MAX. 5, 4, 3 a patris ... accusatione. PLIN. epist. 4, 11, 12 con-

*fessione sua Licinianus -ssit, sc. a causa [item absolute: 5, 13, 2]. COD. Iust. 3, 1, 14, 4 *patroni a causa iniqua -ant*). QVINT. decl. 313, 13. 350, 4 quo -am ab hac lege depulsus. POMPON. dig. 32, 18 a priore testamento ... i, si posterius valitum sit (*cf. l. 8sq. et SCAEV.* dig. 34, 1, 18 pr. ab his, quae testamento ... legata essent). COD. Iust. 7, 59, 1 (a. 211) desideras -i a confessione tua. VLP. dig. 27, 2, 1, 1 *in pupillis educandis nonnumquam a voluntate patris -it praetor* (COD. Iust. 6, 37, 23, 1 *testatorem -isse ... a priore v. INST.* Iust. 2, 25, 1), 34, 4, 7 a primo *legatario* (*ibid. iterum*). 41, 2, 34 pr. sub condicione -ssit de possessione. frg. Vat. 75, 3 Papinianus ... ab ea *sententia Iuliani -it. al.* **B** ab *obligatione contracta, a persona, cui quis obligatus est (quod e contextu intellegendum est l. 16. 21. 23; cf. vi propria vigente p. 271, 73 sqq.)*: QVINT. decl. 361, 1 ego ... a te, qui *depositum furto amiseras, -ssi ... iam cum fure mihi negotium est.* NERAT. dig. 2, 14, 58 ab *emptione venditione locatione conductione ceterisque similibus obligationibus* (COD. Iust. 4, 45, 1 [a. 238/44]. *al.*). TAB. cer. Dac. (CIL III p. 948) 10, 6 (a. 164) si *invito condu(c)tore -ere aut cessare voluer(it) locator.* COD. Iust. 2, 55, 1 (a. 213) a placitis (*al. v. vol. X I, 2272, 72 sqq.*) VLP. dig. 13, 7, 24 pr. a *contractu -ssum esse* (PAVL. dig. 18, 1, 72 pr. a priore c. COD. Iust. 4, 44, 3 [a. 293] de c. *venditionis*. 4, 65, 21 [a. 293]). 45, 1, 43 a *persona arbitri* PAVL. dig. 17, 2, 65, 6 si *societas tempus finitum est, liberum est -ere (cf. 17, 2, 65, 15 a societate).* COD. Theod. 9, 43, 1, 2 (= Iust. 9, 51, 13, 2) ab officio *tutoris*. INTERPR. Gai 25 si non abstinerunt *ab hereditate, ... -ere postea ... non possunt (cf. 29 ab hereditate).* *al.* **γ** a *munere publico, a militia, a condicione coloni sim. (absolute praeter l. 28; cf. p. 275, 62)*: PAP. mil. Fink 63 col. I 20 (a. 105?) qua die recesserunt *milites (sc. stipendiis emeritis sim? cf. 35 (ac)cesserunt).* COD. Theod. 6, 30, 22 completo anno -ere eos *mittendarios subituris eundem locum sequentibus praecipimus*. 8, 1, 15 ab ... *officii consortio* (11, 24, 1 *quorum vicanorum c. -erunt coloni quidam*). 12, 1, 115 qui -entium *decurionum praesentiam personamque restituant in publicis muniberis subeundi*. Iust. 12, 19, 13, 1 *exeuntibus singulis adiutoribus quaestoris ac -entibus. al.**

b in *religione Iudeorum vel Christ. declinatur: a a deo, a vera fide, ab ecclesia sim.: indicatur, unde -atur: VET. LAT. deut. 32, 15 (cod. 100. *al. = VVLG.*) *populus dereliquit deum ... et -ssit a deo ([gr. ἀπέστη]). CYPR. patient. 19. NOVATICIAN. trin. 4, 2 nisi a bono d. -isset homo. TYCON. reg. 4 p. 33, 30 mundus a d. -erat. et saepe). I Tim. 4, 1 (cod. 75. *al.*) in novissimis temporibus -ent quidam a fide ([gr. ἀποστήσονται, Vulg. discedent]. TERT. l. 40. LVCIF. Athan. 2, 22 1.32 ab apostolica f. FILASTR. 29, 3. *al.*). TERT. carn. 4, 2 *Marcion*, ab ecclesia et fide Christi -isti (CYPR. epist. 3, 3, 2 de e. [43, 5, 1 unit. eccl. 8. *al.*]. AVG. serm. 273, 2 ab illa e. *catholica. al.; alter p. 278, 24*). CYPR. domin. orat. 25 Salomone peccante et a *praeceptis atque a viis, domini -ente ([l. cf. p. 271, 29 sqq.])* epist. 63, 10, 3 ab euangelicis ... p. AMBR. epist. 6, 27, 16. *al.* epist. 59, 7, 3 eos, qui a Christo -erint, ... perire ([*postea: discedere*]). AVG. in psalm. 29, enarr. 2, 9 1.15 ut cor ... non -at a C. *al.* zel. 11 *peccator -ens ... a Christi lumine (HIER. epist. 21, 8, 2 a vero l. PELAG. in Rom. 1, 21 p. 15, 3 cor -ens a l. veritatis. *al.*)*. FILASTR. 48, 1 *Tatianus -ssit a veritate (AVG. in psalm. 66, 5 1.12. *al.*)*. VVLG. Ios. 22, 16 cur reliquistis dominum ... a cultu illius -entes (AVG. civ. 10, 14 p. 425, 4). *sim. saepe. absolute de apostatis sim. : VET. LAT. num. 31, 16 (Aug. quaest. hept. 4, 63) -ere ... et despicerre verbum domini (gr. τοῦ ἀποστόλου, cod. 104 discedendi, Vulg. praevericari). II Ioh. 9 (cod. 67. *al.*) qui -it et non permanet in doctrina Christi (gr. παραβάτων, var. l. προάγων, unde Vulg. praecedit). CYPR. testim. 3, 86 etiamsi in una fide ... permaneat, qui -it schismaticus. HIER. in Ezech. 20, 8^a 1.1022 draco in Iob volumine ἀποστάτης, praevericator et -ens appellatur (*cf. interpr. Iob 26, 13 draconem desertorem*). AVG. in psalm. 90, serm. 2, 1 1.53 eos, qui -sserant. CONC.^s I 2 p. 86, 35 (item I 3 p. 171, 7) qui cum Nestorio -erant (gr. ΙΙ, 3 p. 7, 21 τῶν ... συναποστατησάντων). *al.****

B ab *iniquitate, errore, haeresi sim. vel ab animantibus iniquis, errantibus sim. (quod non indicatur l. 71. p. 278, 6)*: VET. LAT. Tob. 4, 21 (cod. 109. *al. sim. VVLG.* 4, 23) *si -eris ab omni peccato et bene egeris ([gr. ἀποστῆς]. VVLG. IV reg. 10, 29 [Vet. Lat. cod. 115 discessit]. AVG. civ. 21, 27 p. 549, 8. *al.*) II Thess. 3, 6 (Cypr. epist. 59, 20, 2. *al.*) ut -atis ab omnibus fratribus ambulantibus inordinatae (gr. στέλλεσθαι ... ἀπό, Vulg. ut subtrahatis vos. *cf. e. g. CYPR. epist. 51, 1, 2 a desertoribus ... -isse, proditores fidei ... reliquise. unit. eccl. 23 -endum est a delinquentibus vel immo fugiendum. LVCIF. non conv. 10 1.99 a vobis sacrilegis*). CYPR. epist. 41, 2, 1 ab errore temerario (COMM. apol. 14). 59, 14, 2 *schismatici, si displicet scelus et -unt, sciunt quo revertantur (cf. OPTAT. 7, 5, 6 ab schismate -entes). hab. virg. 4 quae ... a carnali concupiscentia -entes ... se deo voverint. Ps. HIL. libell. 1 p. 71, 14 ut ab idolis et ab omnibus voluptatibus hominum ... -ant gentiles (FILASTR. 141, 4 VVLG. Ezech. 14, 6. *al.*) HIER. epist. 51, 3, 3 -e ab haeresi Origenis (cf. e. g. AVG. grat.**

Christ. 41, 45 p. 158, 25 ab illo ... suo ... dogmate non -it *Pelagius. CONC. s* I 3 vers. Tur. p. 116, 29 a corrupta ... doctrina [gr. ΙΙ, 3 p. 48, 1 ἀποστάτες]. psalt. sec. Hebr. 33, 15 -e a malo ([*Vet. Lat. cod. 300* declina, Vulg. deverte]). VVLG. Iob 1, 1 *vir timens deum et -ens a m. [Hier. interpr. Iob abstinens se]. al.*) VICTRIC. 11 1.38 nulla est interrogatio disceptantis, et sequitur promissio *-entis* (*sc. a malo, i. paenitentis, ni fallimur: antea: crima confitentium. al.*)

γ a variis rebus (saepe actionibus; a personis l. 10. 14; absolute ponitur l. 29): **① -it deus, diabolus:** VET. LAT. iud. 16, 20 (cod. 100, sim. VVLG.) dominus -ssit ab illo *Samsone, sc. crinibus rasis (gr. ἀπέστη. cf. e. g., nisi sec. p. 271, 70 agnoscerre malis vim localem, Vulg. I reg. 28, 15 deus -ssit a me et exaudire me noluit).* TERT. apol. 21, 13 *filius dei a matrice non -ssit, sed excessit; iste igitur dei radius egs. AMBR. paenit. 1, 5, 24 lapsi cesserunt quidem ... temptationi, sed etiam diabolus postea -ssit ab his, quos sibi vindicare non potuit.* AVG. in euang. Ioh. 39, 4 1.14 *sancta trinitas explicari non potest; deus nec -it, a numero nec capitur numero (ι δε statu eius, qui expers est numeri).* *al.* *accedit struct. verbalis loco struct. separativa, ita ut subluceat notio cessandi, desinendi: EVSEB. EMES. serm. 19, 19 neque vos cessatis ab idolis, neque deus -ssit, ut non vobis faceret bene.* CASSIOD. Ios. antiq. 3, 298 (*log. Moses*) *deus et ego non ... pro vobis -imus operantes (gr. οὐκ ἀποστάτιμεν κάμυνοτες. cf. vi locali p. 271, 54).* **② -unt homines:** TERT. monog. 12, 7 *tu, qui monogamiam tollis, -e et a reliquis tuis titulis disciplinae (sc. a sobrietate egs. sec. I Tim. 3, 2sqq.). CYPR. epist. 1, 1, 2 clerici ab ecclesie -ere et ad terrenos ... actus vacare non possunt (sec. II Tim. 2, 4 ut ibid.: ut ab altari et sacrificiis non -ant. aliter p. 277, 40).* 26, 2 *coepiscopis placere ..., quod statuimus, nec ab eo -endum esse (cf. 64, 1, 1 -ssum esse a decreti nostri auctoritate).* OPTAT. 1, 3, 1 -ere a timore dei non possumus. HIER. vir. ill. 69, 4 si invitus ... ordinatus es, probabis, cum volens -eris (*sc. a ministerio tuo; cf. p. 277, 24*). AVG. civ. 14, 27 p. 56, 1 ab ... divinae gratiae beneficiis ... -ere.

CONC. Carth. a. 419 p. 110 l. 304 (*inde Hipp. a. 427 p. 251 l. 39*) *ne clerici ministrant in gradu suo, unde -ere noluerunt.* *al.* *perf. -ssit c. inf. de statu averso eius, qui non vult: CONC. s* I 3 vers. Tur. p. 42, 11 *Nestorius in tanto -ssit velle veritatis dogmata sequi, ut egs. (gr. ΙΙ, 1 p. 97, 14 ἀπέσχε τοῦ θέλειν).*

B de rebus (cf. p. 275, 46): **1 notione communi (sine struct. separativa imprimis l. 49. 64. p. 279, 22, ceterum e. g. p. 279, 15 sqq. 59):** **a generatim:** **a vario respectu de is:** **① quaecumque -unt ab animantibus:** **Ⓐ affectiones qualitatesve animi vel corporis proprii, actiones propriae sim. :** **① sine indicatione, unde -atur (ita ut hic illuc fort. de notione q. e. minui, leniorem fieri fv. 2b] cogitare possis, sed v. quae disting. infra l. 46. 47):** CATO orat. 55 (*de amore et cupidine*) accessit illico alter, ubi alter -ssit. Ov. met. 12, 36 ubi ... lenita est ... Diana et pariter Phoebes, pariter maris ira -ssit. VELL. 2, 62, 1 ut -ssit metus *Antonius fugato*. CELS. 2, 17, 5 cum aut ex toto -ssit accessio, aut ... certe lenita est (*item de morbis sim. : CAEL. AVR. acut. 2, 33, 173 febris. chron. 1, 4, 80 passio. SORAN. p. 102, 11 et dolor minuitur et fervor -ssit. et saepe).* SEN. Herc. O. 307 -it animus et ponit minas, iam cessat ira (Thy. 324. epist. 85, 16 *timidus cunctanter exhibet et a. -ente. STAT. Theb. 8, 521 vires a. que). epist. 90, 19 -ssit ... naturalis modus desideria ope necessaria finiens. LVCAN. 7, 688 spes numquam implenda -ssit. STAT. Theb. 11, 674 senium. PLIN. paneg. 2, 2 abeant ac -ant voces illae, quas metus exprimebat. MAR. VICTORIN. rhet. 1, 25 p. 219, 30 *adfectio subito ... nascitur mox -ssura.* *al.* **② indicatur, a quo (cui l. 55) -atur:** VERG. Aen. 2, 595 (*Venus filio*) quid furis aut quonam nostri tibi cura -ssit? OCTAVIA 553 -at a te ... amor (CLAVD. 19, 34). PS. SEN. mon. 166 *innocentia* invita ab eo -it (*redit var. l.*), cum quo diu fuit. SIL. 4, 328 trepidi ... a mente -it ... pudor. VET. LAT. Judith 13, 19 (cod. 151) non -et laus tua de corde hominum (*[gr. ἀποστήσεται, cod. 109. al. discedet, VVLG. 13, 25 de ore]*). AVG. in psalm. 54, 2 a corde et ore). Dan. 2, 5 (cod. 177, sim. VVLG. Dan. 2, 8 [*Vet. Lat. cod. 177 abisse*]). AVG. in euang. Ioh. 21, 4 *prout aliquis se verit. videre ... accedit illi et -it ab illo egs. al.**

Ⓑ condiciones externae, res variae (absolute praeter l. 70. 72 sqq.): RHET. Her. 4, 17, 24 *amicus deserit, cum ab eo -ssit (disc- var. l.) ea res, i. fortuna.* VERG. Aen. 3, 53 ut opes fractae sunt Teucrum et fortuna -ssit (*[nisi ad p. 271, 12]. SEN. dial. 7, 20, 3 f. nec venientem sentiam nec -entem*). Ov. met. 12, 36 maris ira (v. l. 44). SEN. dial. 6, 10, 3 *animus liberos, bona, honores amet ut -ssura, immo tamquam -entia.* 7, 4, 3 vilis turba rerum ... veniens ac -ens. 7, 22, 5 si illae *divitiae a te -erint.* LVCAN. 4, 409 si sola -at ... fames. MART. 3, 7, 5 sportulae -erunt. EPI-TAPH. All. Potest. (CE 1988) 15 lana cui e manibus numquam sine causa -ssit. CYPR. eleem. 13 -ente inde, i. ab animo tuo, lumine veritatis. epist. 13, 2, 2 -ente ab his *regibus Iudeorum disciplina dominica -ssit et gratia (inde LVCIF. Athan. 1, 37 l. 46).* HIL. hymn. 2, 37 terror -at mortis tandem.

Ps. AMBR. laps. virg. 44 -ssit sonus hymnorum ... et successit stridor dentium. CLAVD. 8, 616 tristis condicio servilis pulsata fronte -it. al.

(II) *quaecumque -unt a rebus (simul etiam ab animantibus l. 14 sqq.):* CIC. off. 1, 131 ne animi motus a natura -ant (*cf. SEN. epist. 92*, 3 voluntas ... intenta rationi nec umquam ab illa -ens). VERG. Aen. 11, 70 cui *flori* neque fulgor adhuc nec dum sua forma -ssit (*item respicitur species externa*: STAT. Theb. 4, 336 dum ... *vultus filii pubescens* ... -unt ore matris. TERT. adv. Hermog. 40, 3 *fabricata* a forma eius *materiae rudis* ... -erunt. CLAVD. rapt. Pros. 2, 146 *a galea sertis cincta* horror ... -ssit Martius). SEN. epist. 90, 3 ab hac *philosophia* numquam -it religio, pietas eqs. AVSON. 27, 14^b (396 S.), 30 duc ... octonas quater, hinc duea -ant, *ut fiant triginta (paulo alter de numero):* BOETH. arithm. 2, 28, 3 1.28 a quantitate sua is, quem *unitas* multiplicat, numerus non -it. mus. 2, 8 p. 236, 14 ab unitate). POMP. gramm. V 201, 11 illud dicitur accidens, quod potest et -ere, (*trad.*, recidere *editur*; *sed cf. similes definitiones* BOETH. in herm. comm. sec. 5, 11 p. 367, 24 ut veniant et -ant *accidentia*. CASSIOD. inst. 2, 3, 8 accidens est, quod accedit et -it praeter subiecti corruptionem [*sec. Boeth. Porph. isag. p. 12, 24 quod adest et abest*]). al. -unt, quae minoris aestimantur, alicui posthabentur: CLAVD. 15, 240 (*ironice*) egregius morum est Gildo ... et cuius meritis pietas *fratrum imperatorum* infracta -at.

B *praevalente respectu temporis (cf. l. 74; sine struct. separativa praeter l. 24. 30. 37):* (I) *quod praeterit:* CATO orat. 1 si quid vos per laborem recte feceritis, labor ille a vobis cito -et, bene factum a vobis, dum vivitis, non abscedet (*postea: abibit ...*, manebit). CIC. Cluent. 80 causa ... manet eadem ..., temporis iniquitas atque invidia -ssit. HOR. ars 176 multa ferunt anni venientes commoda secum, multa -entes admunt (Ps. CYPR. idol. 2 a. incipientem ... et -tem). SEN. dial. 10, 3, 3 quotus quisque dies, ut destinaveras, -erit (*cess- Castiglioni*). VET. LAT. num. 14, 9 (cod. 100) -ssit ... tempus ab illis *incolis* (gr. ἀφέστηχε ... ὁ καιρός, VVLG. -ssit ... omne praesidium). BOETH. in herm. comm. sec. 2, 6 p. 128, 25). Sirach 39, 13 non -et memoria eius *scribae timentis deum* (gr. 39, 9 ἀποστήσεται). NOVELL. Iust. 78 epil. quod ... -ssit, non perscrutamus (gr. τὸ ... φθάσαν, Julian. epit. novell. 72, 6 in praeterito tempore). (II) *quod subtrahitur alicui rei:* MANIL. 3, 557 modo deest alius *temporis spatiis*, e. g. *mensibus*, modo adest vicibusque -it aut reddit ... tempus. CLAVD. 17, 64 *vita tuae pars nulla perit; quodcumque -it litibus, incumbit studiis.*

b speciatim: **a in iure, iudicio** (*cf. p. 276, 63. 280, 18 sqq.*): CIC. Quinct. 38 cum res ab eo, quicum contraxisset, -isset et ad heredem pervenisset. 67 qua ratione res, sc. *causa*, ab usitata consuetudine *litigandi* -ret (-cid- var. l.). POMPON. dig. 35, 1, 105 proprietas a priore legatario non -it. VLP. dig. 13, 1, 10, 2 donec ... dominium eius rei ab eo *domino* -at (41, 1, 35). PAVL. dig. 39, 3, 9 pr. sive remanserit penes emptorem sive -erit *praedium*. PANEG. 7, 12, 4 *Maximiane*, non ... a te -ssit imperium eqs. COD. Theod. 7, 6, 1 (= 12, 6, 4) ut creationis periculum, sc. *eligendi suspectoris vestium*, a proconsulari officio non -at. Iust. 6, 33, 3 pr. vicesima hereditatis a nostra -ssit re publica (*cf. INST. Iust. 4, 1, 4* praefatae actiones ab usu communi -erunt [*antea: in desuetudinem abierunt*]. *sim. al.*). al. ?*de pecunia, quae a tributariis proficiscitur in fiscum* (*cf. l. 64*): NOVELL. Valent. 13, 2 quinta pars ..., quae in *privilegiis*, domus pietatis nostrae ... -it, superfundatur cunctis possessoribus (, abl. pro acc.? resedit vel res cedit *temptant alii*). **B in arte gramm., rhet.** (*cf. p. 276, 32. 280, 14 sqq.*): CIC. off. 1, 37 *nomen hostis* a 'peregrino' ... -ssit et proprie in eo, 'qui arma contra ferret', remansit (*vice versa*: TERT. adv. Hermog. 25, 3 a cuius habitu quid divertit, *ut testa ab argilla*, pariter et a vocatu eius -it appellationis ... proprietate). PAVL. FEST. p. 152 *verbum 'multifacere'* ab usu -ssit (SERV. Aen. 10, 377 'haec obex', quod ... hodie de u. -ssit. *cf. p. 280, 15 et e. g. p. 271, 16. 276, 51*). SEN. dial. 11, 11, 5 ut, quamvis structura illorum *versuum epicorum in paraphrasi* -erit, permaneat tamen gratia. QVINT. inst. 1, 5, 29 separata ... haec verba, e. g. 'circum litora', a praecepto nostro *acuendi* non -ent. VEL. gramm. VII 52, 24 *h littera* accedens aut -ens immutat significationem verborum. al.

2 notione peculiari dicitur -ere: **a quod redit, revertitur** (*cf. p. 270, 74*): *pecunia creditori a debitore reddita*: CIC. Att. 12, 21, 2 rationes meas nosti; si vero etiam a Faberio (aliquid) -it, *horti facile comparari possunt* (, add. vulgo, fort. e cod. *deperditio*; *agnoscasne ellipsis in sermone epistulari?*). *passio recidiva*: SORAN. p. 59, 19 *praefocatio matris cum -erit et ... effecta fuerit chronia* (*om. gr. p. 110, 23*).

b quod minuitur, decrescit (*cf. p. 273, 66. 278, 41*): *sec. vim, praestantiam*: LVCR. 5, 413 ubi vis *aquarum, quae obruerant urbes*, ... aversa -ssit (*loco gemino 5, 409 cadunt vires ignium*). VELL. 1, 17, 6 difficilis ... in perfecto mora est naturaliterque quod procedere non potest -it. CASSIAN. conl. 6, 14, 3 desinens proficiendi adeptitus non aberit a periculo -endi. *sec. spatium temporis*: MANIL. 3, 240 sicut summa dierum vertitur, et partes, i. *horae*, surgunt rursusque -unt ('*crescent rursusque mi-*

nuuntur' Housman ad l.). **c quod cedit in novam condicionem** (*cf. vol. III 731, 38 sqq.*, ita ut: *vertatur in aliam formam* (*cf. p. 273, 69. 274, 57 sqq.*): Ov. fast. 5, 12 post chaos ut primum data sunt tria corpora mundo, sc. *terra mare caelum*, inque novas species omne -ssit opus. QVINT. inst. 10, 5, 12 haec recta ... et in nullos flexus -entia (*sc. sententias quasdam*). *patiatur aliquid*: IOH. MAXENT. Conc.^s IV 2 p. 40, 10 unum, i. *unitas*, ... non potest in divisionem numeri ... -ere ('an recidere' *Bulhart in schedis nostris coll. p. 40*, 7 in divisionem cadit). **d quod ab alio distat, differt** (*certiora; addidimus exempla stirpis perf.*; *cf. p. 276, 20*): SEN. epist. 88, 42 *philosophi quantum habent supervacui, quantum ab usu -entis*. 117, 19 ista, e. g. *quaestiones naturales*, iam a formatione morum -erunt, sed levant animum. LVCAN. 9, 1056 quisquis te, *Caesar*, flere coagit impetus, a vera longe pietate -ssit. QVINT. inst. 2, 13, 11 a consuetudine *loquendi vulgari* -erunt *figurae* (9, 2, 1 quae ab illo simplici modo indi-candi -unt. *cf. 10, 1, 44* tenuia et quae minimum ab usu cotidiano -ant). 5, 12, 17 *declamationes* ab illa vera imagine orandi -erunt atque ... nervis carent. 12, 2, 6 non alia vitae secta *quam philosophorum* longius ... ab omni munere oratoris -ssit. VLP. dig. 1, 1, 1, 4 *ius gentium* a naturali -ere (*sim. 1, 1, 6 pr.*). CONC.^s I 5 p. 260, 9 dividi ... ab invicem et omnimodo -ere naturas *hominis et dei in Christo* (*p. 148, 29* a sese seiunctas esse, gr. I 1, 6 p. 118, 18 ἀπορριτῶν). BOETH. mus. 3, 14 p. 294, 17 ab ... A termino numerus P (quinque) tonis ac semitonis duobus -ssit. *Clementi.*

part. perf. recessus, -a, -um *vi activa* (*cf. e. g. processus, decesus*). [ab -a, sc. *aqua* (*cf. infra 2c*); *dalm.* *rekesa* 'mare recedens' (*cf. eadem notione cambr. reges*), *hisp.* (Álava) *recesa* 'stagnum'. *cf. M.-L. 7113a. Wartburg X 143. Schd.-Cr.*] [*e coni. minus certa*: GLOSS. -o (-u cod.) loco: inferiori loco (*fort. recessu: loco interiore [locu]*).]

1 adi., i. qui recessit, sc. remotus vel retro porrectus: *compar.*: VITR. 5, 7, 2 ampliorem habent orchestram Graeci et scenam -iorem. **posit.**: GLOSS.^L II Abav. IN 133^a inferior: infirmus ... vel (interior:) -us (*suppl. ed. sec. RE 14 recessus: locus interior secretus. eodem errore: V Aa R 84 -us: interior [inf- trad.]. cf. l. 26. 42*). I Ansil. RE 105 -us: recedens.

2 neutr. recessum pro subst. (*nisi heteroclite a 2. recessus; sunt qui agnoscant fem. sing. -a pro neutr. plur. infra*): **a de pecunia, quae recedit** (*sc. expenditur, de summa quadam deducitur* [*cf. p. 279, 49*]): PAP. mil. Fink 73 frg. a col. I 26 (*saec. II; antea enumerantur debita*) (*turmae*) *< sunt recessa (denarii) tot (suppl. sec. II 19)*. II 1 -a depositorum. **b de loco retro porrecto:** *de area sepulcri*: CIL VI 38038^b (*saec. II*) a pariete moniment(i) -um latum p(edes) VI, long(um) p(edes) VIII. ?*de quolibet recessu*: GLOSS.^L V Aa R 85 *recess(s)is: recessibus* *secretis interioribus, (pertinet ad 1, ut vid.)*. **c de actione recedendi** (*respiciunt auctus maritim; opp. accessa passim*): ITIN. Burdig. p. 549, 9 per quem *fluvium* facit mare Oceanum accessa et -a per leugas plus minus centum (FAST. Vind. II chron. I p. 295, 478 maris [*nom.*, v. vol. VIII 377, 55 sqq.] accessa -a fecit per omne litus [*aliter Vind. I, v. vol. I 284, 36 sqq.*]). Anton. Plac. rec. A 41, 7 *culfus* (*i. colpus*) ..., qui accessa -a habet. **d de loco, quo quis recedit ad ventrem evacuandum:** GLOSS. II 239, 37 ἀπόπτωσις: *culina, -um*.

3 de fem. recessa pro subst. v. l. 35.

[*adv. recessē vix agnoscedum videtur* VISIO Pauli rec. P 31 -e a lacum (*Acerosium 1. pars edd. sec. recc. E et A; -e a locis James, -e a lacu Carozzi*).]

adv. recessim. GLOSS. -m: ἐπὶ πόδα. *i. q. retro cedendo*: PLAVT. Amph. 1112 angues ... pergunt ad cunas citi; ego cunas -m (-um trad.) rursum vorsum trahere. Cas. 443 -m (*retrovorsum Non.*) cedam ad parietem, imitabor nepam. CHALC. transl. p. 45^A divina mens ire ulterius *corpus animantium* mage quam -m voluit moveri (*gr. paulo aliter; cf. ὅπωσθεν*). comm. 235 [*opp. progredi*]).

deriv.: recessio, recessor, 2. recessus (-ūs). **compos.**: irrecessibilis. **cf. Onom.** (Recessa).

recelleclūn(i)ās affertur in lexicis vet. e lect. nullius fidei Pii ad Plaut. Poen. 266 (*cf. Ceccarelli, Riv. Fil. Class. 127, 1999, 306 sqq.*); in posterioribus ed. lex. Calepini, qui verbis adnot. Pii usus est, falso tributur Festo.] **recello,** -ere, -culī (-culī). [a re- et -cellere; verbo subest radix *kelə₂- 'ferire, pulsare'; cf. gr. ἀποκλάσις 'frangens', lituan. kálči, kalù 'ferire, fieri', slavon. vet. klati 'necare', v. Walde-Hofmann I 226; cf. Vaan, Etym. Dict. of Latin, 2008, 105. Mei.] Not. Tir. 71, 77 -culit (*post per-, ut 71, 79 -culsit*). [falso legitur PRVD. cath. 9, 74 obice mortis extrorsum -so (*sic ed. Bergman e cod. B, qui tamen sec. ed. Cunningham revviso habebat; cf. Thraede, Gnomon 40, 1968, 682*).]

indicatur motum impetu quodam retro fieri: **1 intrans.**, i. q. *retro cedere* (*cf. FEST. p. 274 -ere reclinare*. GLOSS. -ens: recedens. retro cedens): LVCR. 6, 573 saepius ... minitatur terra ruinas, quam facit; in-

clinatur enim retroque -it. LIV. 24, 34, 10 e tollenone ferrea manus ..., cum iniecta prora esset gravique libramento plumbi (-bum pars *edd.*) -ret ad solum, suspensa prora navem in puppim statuebat (*paulo aliter Polyb. 8, 8, 2; fort. ad solum deleas, nisi ipsi auctori error tribuendus est.*) **2 trans.**, i. q. retro ducere, sc. partem corporis (*cf. GLOSS. -it: retro agit:* APVL. met. 7, 24, 5 (*log. asinus*) ursa conterritus totum corporis pondus in postremos poplites -o. 10, 22, 4 quotiens ei mulieri in coitu parcens nates -bam, accedens totiens ... inhaerebat.

recellula v. rescellula. **?recellus** v. rescella.

[recēno, -āre. vix recte legitur in codd. plerisque MACR. Sat. 3, 17, 13 quandam foris postea non -asse (cenasse cod. unus et pars *edd.*; re- def. Lögdberg, In Macr. Sat. Adnot., 1936, 145sq.).] *Holmes.*

***recēns**, -entis *adi.* [a re- et *ken-ti- 'initium', i. q. 'nōvum initium habens'; subest radix *ken-, cf. gall. Cintu-gnatus 'Primi-genitus'; hibern. vet. cēt < *ken-to- 'primus', ind. vet. kanyā 'puella', gr. ξανός 'nōvus', slavon. vet. is-koni 'ab initio'. v. Walde-Hofmann II 423sq.; de Vaan, Etym. Dict. of Latin, 2008, 516. Mei.] NOT. Tir. 91, 16 -s. *de formis: abl. sing. -i passim inde a PLAVTO, -e CATVLL. 63, 7 (item metro firmatur: Ov. fast. 3, 880, 4, 346), in orat. soluta v. quae plerumque e codd. rec. a Neue-Wagener³ II 94sq. afferuntur et e. g. COLVM. 6, 30, 9 ORIBAS. syn. 8, 53 Aa p. 260; gen. plur. -ium in orat. soluta inde a CIC., -um HOR. carm. 1, 10, 2. VAL. FL. 2, 654 (in fine hexam. ut: SIL. 15, 601 STAT. Theb. 8, 105, 10, 458 PAVL. NOL. carm. 28, 207); nom. neutr. -e DIOSC. 1, 70 p. 38, 11. ANTHIM. 47 (-s var. l.). compar. -ior et superl. -issimus inde a CIC. (nisi agnoscas l. 47); cf. e. g. bene -s CATO agr. 76, 2, maxime -s LIV. 38, 40, 4 VITR. 10, 14, 3 PLIN. nat. 23, 79, perquam -s QVINT. inst. 8, 3, 34, nimis -s SEN. epist. 114, 13. *de notione et differentia* (cf. CIC. p. 288, 63sqq. GELL. p. 298, 75): ISID. diff. 1, 485 inter -s et novum: -s nascitur, novum fit (item DIFF. ed. Beck p. 81, 7). GLOSS. -s: πρόσφατος. νεαρός. -ia: nova. GLOSS.^L I Ansil. TE 407 tepido lacti (i. lacte Verg. Aen. 3, 66): -i. al., v. e. g. p. 282, 32, 289, 74, 292, 12. *legitur in versibus raro inde a PLAVTO, TER., LVCIL. (de frg. fort. Naevi v. Tomè. Boll. Stud. Lat. 41, 2011, 571sqq.), saepius apud VERG., Ov., STAT., in orat. soluta per totam latinitatem inde a CATONE, RHET. Her. (frequentant vocem e. g. CIC. et scriptores rerum naturae, medici).* [It. vet. ri- et rec. recente (fort. e serm. docto), sard. centr. rekēnte, raet. occ. (Engadin) nouw arschaient 'recentissimus', or. rezint, hisp. reciente; 'frigidus': val. rece (a nom. *recēs?), francog. vet. roissant. usu potius adv. ('nuper' sim.; cf. -e p. 294, 5): sard. centr. reyēnte, hisp. recién, port. vet. recente, rec. recente (a serm. docto non alienum). cf. M.-L. 7109 et Faré, Postille. Tiktin-Miron³ III 279. Battisti-Alessio V 3217. Cor-telazzo-Zolli² 1332. Wagner II 342. Wartburg X 139. Corominas-Pascual IV 821sq. Machado³ V 50. Schd.-Cr.] *[Iconfunditur in codd. c. regens CIC. Att. 16, 7, 1 LVCR. 5, 282 Ov. Pont. 2, 4, 16 (restit. VARRO ling. 10, 71), rigens MART. 14, 117, 1 (in var. l. falsa STAT. Ach. 1, 326 MART. 1, 49, 17); in var. l. falsa pro repens STAT. Ach. 1, 310 CLAVD. 18, 412; dubie vel falso trad. RHET. Her. 2, 7, 10 tormentorum dolori credi non oportere, quod alias alio -ior sit in dolore (re(t)i)c- Kroll]. GLOSS.^L V Aa R 82 -iota (secret-Goetz): repatria (?) seu remotiora.]**

significantur fere ea, quae tempore vel praesenti vel ali puncto temporis paulo antecedente sunt acta, parta, orta sim. (gr. resp. πρόσφατος p. 285, 33. 286, 18. 288, 68 [-φάτως p. 287, 43. 51. 288, 45], νεαρός, νηρός p. 283, 20. 290, 21. 26sq., νεωτί p. 287, 35. 53, alia v. p. 283, 67. 287, 55. 291, 72; saepe iuxta ponitur adhuc).

exempla sic digerenda esse putavimus:

I praevalente respectu temporali:

A locutione communi:

- 1 *usu vario de eis, quae (qui): a facta (facti) sunt, exstare coeperunt sim., sc. de rebus incorp. p. 282, 37 (de tempore p. 283, 45), corp. p. 284, 38, de animantibus p. 285, 39 (in theologia christ. p. 286, 14). b acceperunt novam condicione, qualitatem sim.: p. 286, 28 (de modo mortuis p. 286, 43; respic. metamorphosis p. 286, 50). c advenierunt alicunde: p. 287, 5.*
- d** nuper coeperunt, sc. de tempore anni vel vitae: p. 287, 8.
- e** ad paulo antecedentia pertinent: p. 287, 14.

- 2 *praedictive iuxta p. p. p.: p. 287, 23.*

- 3 *locut. -s est c. enunt. secund.: p. 287, 36.*

- 4 *neutr. sing. pro subst. in locut. adverbial: a i. q. nuper, paulo antea: p. 287, 41. b i. q. statim, in initio: p. 287, 56.*

B locutione peculiaris accedit praepos. vel casus ad indicandum id: 1 *quod paulo ante eum (id), qui (quod) -s nuncupatur, fuit, actum sim. est, ad eum (id) pertinuit: p. 287, 73 (indicantur locus p. 287, 75, aetas sim. p. 288, 10, ortus, partus p. 288, 18, quaelibet acta, percepta sim. p. 288, 30).* 2 *quo quis non longe utitur sim.: p. 288, 57.*

II praevalente respectu qualitatis:

A qualibet locutione: 1 *de rebus, sc. corp. p. 289, 4 (respic. corpora animalium, quae comeduntur sim. p. 289, 5, herbae sim. vel fructus p. 289, 31, sanguis effusus p. 289, 60, aqua p. 289, 70, morbi sim. p. 290, 31, vinum recentatum p. 290, 43), incorp. p. 290, 71 (respic. motus animi sim. p. 290, 72, vires mentis vel corporis p. 291, 20).* 2 *de animantibus: p. 291, 44 (nondum defessis p. 291, 46, quorum cadaver non corruptum est p. 292, 4).*

B accedit abl. (in c. abl.): p. 292, 10.

adv. recēns p. 292, 29, recentē p. 293, 49, recentē p. 294, 5.

I praevalente respectu temporali (respic. seriei membrum alterum vel ultimum maxime l. 44. 68. p. 283, 3, cf. adv. p. 293, 25; haud raro in abl. absol. vel temp., e. g. l. 39sqq. 48sqq. 67. 72sqq. p. 283, 14. 56. 285, 5). 15 *opp. vel disting. plerumque tempus (status) plus etiam antecedens, sc. per adi. antiquus, vetus sim. (rarius e. g. prior), adv. (iam) pridem p. 284, 36. 285, 4, rarius tempus (status eiusdem rei vel animantis) minus antecedens, praesens, sequens, sc. per adi. inveteratus l. 42. p. 284, 19. 73, praesens l. 61, adv. sim. aliquanto post l. 74, interiecto spatio l. 55 et e. g. p. 283, 35. 284, 20. 51. 286, 3 (in enumeratione temporum p. 283, 27. 35. 284, 30. 286, 3. 11); disting. adsiduus, sempiternus sim. p. 283, 12. 286, 22. 24sqq. 287, 49. indicatur, c. respectu cuius (puncti) temporis quis (quid) -s sit, per praepos. l. 64. p. 283, 50, iuxta ponitur tum l. 41. 50. 53. 57. 60; intra quod spatium aliquid -s sit, intellegitur p. 283, 20. 49. 285, 25. 27. saepe pro syn. est novus (iuncturam n. et [vel ac] -s v. l. 52. p. 283, 17. al. iordine inverso p. 283, 64. 287, 38]; cf. p. 284, 75 et -s novitas p. 283, 32), iuxta ponitur inopinatus l. 43. p. 285, 29 (vergit ad notionem q. e. necopinatus sim. maxime l. 45sq. p. 284, 14). in contextu variat vel (abundanter) iuxta ponitur modo p. 283, 4. 29. p. 286, 41. 287, 31. al., nuper p. 283, 43sq. 284, 18. 35. al., paulo ante p. 283, 65; indicatur aliquid fieri protinus, statim, sc. dum quid -s est, vel in contextu, sc. per adv. protinus l. 41. p. 284, 51. 288, 42, proxime l. 49, statim p. 287, 64 (sub II in explic. p. 289, 53. 73. 290, 11. 293, 13), vel in locut. c. praepos. ab, ex l. 66. p. 283, 11. 13sq. et p. 287, 56sqq.*

A locutione communi: 1 *usu vario:* a de eis, quae (qui) tempore paulum antecedente facta (facti) sunt, exstare coeperunt, existierunt: a respiciuntur res: ① *incorporales:* ② *actiones, eventus sim. (exempla selecta inde a CIC.):* PLAVT. Poen. 728 quid si -i re aedis pultem lenonis furant? (item abl. absol. vel temp.: Trin. 1015 alicubi anulum es oblitus ...? recipi te et recurre petere <re> -i. CIC. Verr. II 1, 139. Cluent. 36 [iuxta tum ut: 84]. al. CELS. 7, 29, 3 [iuxta protinus]. al.; ceterum: CIC. Verr. II 2, 53 -s erat illa r. Sull. 81 [opp. inveterata]. dom. 9 inopinata ac -s. CYPR. Demetr. 17, 2). RHET. Her. 3, 10, 18 (antea: nuper dictum) utile est, cum dicere desinamus, -em aliquam relinquere in animis auditorum bene firmam argumentationem. 4, 34, 45 -s adventus exercitus extinxit subito civitatem (LVCR. 6, 1137 aliquid, quo non consuevimus uti, quod nos a. possit temptare -i [1125 haec ... subito clades nova ... cadit]. abl. absol. vel temp.: CIC. har. resp. 42 Romae ... -i a. suo ... decidit, ne eqs. fam. 5, 17, 2 proxime -i a. meo [v. vol. X 2, 1956, 61]. 50 LIV. 33, 21, 3 Gallorum tum gens -i a., terribilior Asiae erat [l. vix abl. causae]. CIC. Verr. II 1, 56 -s exemplum fortissimi viri (3, 211 [antea: non antiqua]. al., e. g. TAC. dial. 8, 1 novis et -bus [opp. remotis et obliterratis]. 1, 101 tum ... -i negotio (5, 15). 2, 51 diem festum ... -bus beneficiis C. Marcelli debitum (al. Q. CIC. pet. 19 LIV. 31, 15, 5. al. SEN. benef. 3, 1, 2 quae -ia ... viguerunt, ea interiecto spatio obsolescunt. al.). 4, 86 cuius Marcelli officia in illam civitatem ... -issima erant et maxima (5, 51 quod tum -bus suis o. ... adsequi non potuerunt, id nunc ... pretio adsecuti sunt. dom. 7. CAES. Gall. 5, 54, 4 pro -bus ... o. [opp. pro vetere ac perpetua ... fide]). Cluent. 189 scelus, quod nunc ... patet factum est ..., quod iam tum -s suspiciosum erat (LIV. 42, 18, 4. al.). Balb. 49 C. Mari ... si -es triumphi, si praesens valuit aspectus eqs. (LIV. 45, 43, 3). Phil. 2, 25 quae ante disputavi, vetera, illud vero -s: Caesarem meo consilio interfectum. Brut. 49 facundiae graecae partus atque fontes ... ad nostrorum annalium rationem veteres, ad ipsorum sane -es sunt (proprie: Ov. met. 15, 379 catulus, p. quem reddidit ursa -i. al., e. g. TERT. nat. 1, 8, 2 infantes -i e p. tradere nutrici. INTERPR. cod. Theod. 5, 9, 1 [recens natos] quicunque expositum -i p. ... collegerit. cf. p. 285, 50). part. 75 aut ... temporum servandus ordo est aut in primis -issimum quidque dicendum. Tusc. 3, 26 est ... aegritudo ... in opinione mali -is (Ov. trist. 4, 6, 22 patria careo iam duos annos, ... sed mens ... m. sensum nostra -is habet [cf. p. 291, 35]. al., e. g. MAX. TAVR. 63, 3 [opp. inveteratum et originarium m.]). nat. deor. 2, 25 -i fossione terram fumare calentem. LVCR. 3, 660 serpentis membra ancisa -i volnere tortari. VARRO rust. 1, 63 sirus cum periculo introit -i apertione (opp. aliquanto post ..., quam aperueris). VERG. Aen. 2, 718 bello e tanto digressum et caede -i Aenean (al., v. vol. 75 [Kruse]

III 55, 11 sqq.; cf. p. 289, 66 sqq.) PROP. 2, 29^b, 29 *Cynthia somno dimissa* -i (REGVLA mag. 50, 40). OV. met. 3, 73 solitas accessit ad iras causa -s (3, 260 subit ... priori c. -s. fast. 1, 645 causa *fuit tum*, quod ...; c. -s melior *eas*). PONT. 2, 4, 16 (*13 factum modo carmen*) *preium curae dulce* -is (*item de studio poetae vel oratoris*: 4, 2, 50 c. ... -is opus). TAC. dial. 6, 5 sive accuratam meditatamque profert orationem ..., sive novam et -em c. ... attulerit [*6 extemporalis audaciae*]. *ceterum*: SEN. dial. 5, 35, 5 -i c. nitens marmor. *aliter p. 284, 10, 285, 66*). LIV. 5, 11, 14 -i clade accepta (6, 5, 6 ab -i c. superstitiosis principibus. al. VAL. MAX. 6, 6 ext. 2. *al.*; cf. p. 293, 3), 26, 13, 6 (*in parenthesis*) hoc quod -issimum est. 27, 47, 2 si qui *milites* ... adiutorioris coloris, ut ex -i via, essent (REGVLA mag. 1, 44. cf. p. 284, 63, 285, 30). SEN. nat. 7, 10, 2 alter *motus* ille divinus et adsiduus ..., alter novus et -s. epist. 55, 2 a -i tempestate. COLVM. 6, 26, 3 si patiaris eum *iuvencum* a -i curatione, sc. *castrationis*, feminam inire. PLIN. nat. 8, 96 -i harundinum caesurā. TAC. hist. 4, 70, 3 copias -i ... *dilectu* auctas (COD. THEOD. 13, 5, 14, 2 de veteribus ... et quales -i adsociati d. *sint*. cf. p. 285, 65). TERT. monog. 11, 12 in nova et -i vocatione constituti. LVCIF. moriend. 4, 1, 44 tua, *imperator*, novella praedicatio et -s religio, i. *Arriana* (cf. CONC. I 2 p. 65, 12 antiqua ... fidei dogmata, -iora autem *eas*. [gr. I 1, 2 p. 54, 12 *reagō*. cf. p. 292, 65]). COD. THEOD. 12, 1, 56 si vero intra decennium -s athuc erit ratio militiae *eas*. (*antea opp.* ubi decem annorum stipendia confecta sunt). HIER. in Gal. 1, 6, 1, 29 -s adhuc erat euangelii praedicatio. PRVD. apoth. 547 -em ... fidem (548 novellae credulitatis). AVG. serm. 63, 1 de lectione -issima -s euangelii (113, 1 -s euangelica l. *al.*). al. *neutr. plur. pro subst.* : CIC. Verr. II 5, 34 omnia vetera praetermittam, duo sola -ia ... ponam. part. 37 in temporibus ... praesentia, praeterita, futura cernuntur; in his ipsis vetusta, -ia, instantia, paulo post aut aliquando futura. *al.* SEN. contr. 1 prae. 3 *praeterita* quasi -ia aut modo auditia sine cunctatione profert *memoria*. *al.*

(B) *sermo, modus dicendi sim. (addidimus ipsam vocem l. 33; cf. p. 288, 49)*: VARRO frg. GELL. 12, 10, 4 quod alterum, sc. 'aeditum', sit -i novitate fictum, alterum, sc. 'aeditum', antiqua origine incorruptum. 16, 17, 2 (*antea: nuper nati* eam primam vocem edunt) sonum vocis -is. ling. 10, 71 aliae *declinationes* sunt priscae, ut Ba<c>chidēs ..., aliae iuniores, ut ... Ba<c>chidēs, aliae -es, ut ... Ba<c>chidas. CIC. MUR. 16 non ex sermone hominum -i, sed ex annualium vetustate. TUSC. 5, 7 *philosophiam esse* rem antiquissimam ..., nomen *eius* ... -s. HOR. carm. 3, 25, 7 (*neutr. pro subst.*) dicam insigne, -s adhuc indicatum. ars 49 indiciis monstrare -bus abdita rerum *eas*. SEN. contr. 1, 1, 13 *divisio controversiarum* -s (*opp. antiqua*). SEN. epist. 100, 5 -is politurae (v. vol. X 1, 2536, 26). QVINT. inst. 2, 5, 22 -is huius lasciviae flosculis (10, 1, 43). TAC. dial. 12, 2 lucrosae ... eloquentiae usus -s. GERM. 2, 3 (2 antiqua nomina) Germaniae vocabulum -s et nuper additum *esse* (RVFIN. hist. 1, 4, 1 -is v. Christianorum gens ... et ritus ... nuper exortus).

(C) *tempora* (cf. p. 288, 10 *sqq.*): CIC. Verr. II 3, 104 *affero praetutiae annum tertium, quod ... -issimus est*. PHIL. 5, 48 apud antiquos ..., -iore autem memoria (*al. v. vol. VIII 681, 43 sqq.; aliter p. 291, 22 sqq.*) ad Brut. 5, 1 -i illo tempore (AVG. civ. 5, 23 p. 235, 9 nostrā memorī -issimo t. COD. THEOD. 4, 4, 6 [*opp. ante decennium*]. LEO M. epist. 102, 4 CONC. II 4 p. 54, 28 -bus a nostra aetate t. *al.*; cf. p. 288, 17). phil. frg. V 32 (Lact. inst. 3, 16, 13) -s haec ... aetas (sc. *Thaletis*); ubi ergo apud antiquiores latuit amor iste investigandae veritatis? (TAC. ann. 6, 42, 3. cf. p. 288, 26; *aliter p. 287, 13*). *al.*

(D) *nuntii, epistulae, fama sim.*: CIC. Verr. II 4, 148 multum apud illum -is nuntios ... valuisse (Sest. 120 -i n. ... ad ludos ... perlato. MIL. 62 -i ... n. necis Clodianae. LIV. 28, 25, 1. *al.*). ATT. 6, 1, 1 -issimas ... litteras (14, 19, 5 -iores l. AVR. FRONTO p. 55, 22. *al.*). 15, 4, 1 ad -iorem *epistulam* prius: *eas*. (*opp. superior*, sc. 15, 4, 3, ut: fam. 3, 11, 1 ad Q. fr. 3, 6, 1). *al. in epist.* AVG. epist. 9, 1. *al.*). LIV. 7, 6, 6 lacus nomen ab ... -iore, sc. de M. CURTIO, insignitus fabula est (*opp. ab antiquo illo ... Curtio Mettio*). PLIN. epist. 6, 15, 1). PLIN. nat. 10, 124 -s fama est *eas*. (STAT. THEB. 5, 692. IVV. 6, 408 famam rumoresque. TAC. hist. 2, 3, 1 [*opp. vetus memoria*]. *al.*). AVG. epist. 164, 22 in -i ... commonitorio tuo.

(E) *leges, decreta, iussa, mores*: CIC. FLACC. 13 lege hac -i ac nova (dom. 23 PHIL. 5, 8). PHIL. 3, 8 -s edictum ..., quod paulo ante propositum est. OV. epist. 13, 145 dominae mandata -ia. LIV. 32, 34, 12 -s decretum ([POLYB. 18, 6, 7 τελευταῖον ... ψῆφισμα]. TAC. ANN. 3, 62, 2 Caesaris ob vetusta ... merita et -s divi Augusti d.). TAC. hist. 4, 65, 3 donec nova et -ia iura vetustate in consuetudinem vertuntur. PRVD. c. SYMM. 2, 313 quotiens solitis decidere prodest praeteritosque habitus cultu damnare -i. COD. THEOD. 10, 20, 18 purpurae nundinas, licet innumeris sint constitutionibus prohibitae, -i quoque interminatione vetamus. NOVELL. THEOD. 22, 2, 12 *legis cuiusdam* caliginem ... -i interpretatione discutimus. VALENT. 6, 1 pr. prohibitio (*postea: toties* vetita nunc quoque severius interdicta). *al.*

(F) *motus animi, indoles, cogitationes sim. (nonnulla ad p. 290, 72 sqq. trahere possis)*: CIC. part. 112 ira -s (*opp. odium vetus ut*: LIV. 2, 35, 7, 42, 29, 2). LIV. 2, 35, 8 [*opp. exoleto ... vetustate odio*] ut -i aliqua i. exacerbarentur animi. TAC. ANN. 4, 3, 2. cf. p. 291, 8 *sqq.*) div. 2, 136 -s Caecilie ... somnium (cf. OV. met. 15, 26 tacitā -ia mente visa refert). ATT. 9, 1, 4 timore ... inimicitiarum -ium. LVCR. 4, 1071 (*1070 prima*) *amoris volnera* Venere ... -ia curare (SEN. dial. 12, 3, 1 gravissimum est omnium ... -s v. STAT. silv. 2 prae. huius *delicati* amissi -s v. TAC. hist. 3, 56, 2 -issimum quodque v. pavens. cf. l. 45. p. 282, 73 *sqq.* 291, 14). PROP. 1, 10, 17 curas *amoris* sanare -es (cf. p. 283, 4 *sqq.* 285, 66). LIV. 4, 40, 4 per -s odium *renovare invidiam* (TAC. ANN. 4, 21, 3 -ia veteraque o.). 6, 24, 4 immemor -is ferociae veterisque decoris *fugiebat miles Romanus*. 6, 34, 8 *mulierem* confusam ... ex -i morsu animi. 36, 20, 5 trepidae ... -i terrore naves (TAC. agr. 36, 3 quamquam -em t. intulerant *equites*, ... haerabent. ann. 14, 23, 1 utendum -i t. ratus. cf. p. 291, 15). SEN. contr. 4 prae. 5 in tam magno et -i luctu, sc. *Germanico mortuo*, ... convivio *cenavit* (SEN. Tro. 43 respice ... ad hos l. -es - Troia iam vetus est malum. PLIN. epist. 9, 13, 4 -s adhuc l. [*antea: amissa nuper uxore*]. FRONTO p. 235, 17). SEN. epist. 63, 13 *dolor* -s consolatore invenit ([*opp. inveteratus*]. CVRT. 10, 5, 21. cf. l. 55 *sqq.* p. 291, 10 *sqq.*). PETRON. 113, 8 veritus, ne ... -em cicatricem rescinderet. STAT. silv. 5, 1, 18 cum plaga -s et adhuc in vulnere primo nigra domus questu. QVINT. decl. 254, 17 novas inimicitias et -em aemulationem. TAC. hist. 4, 85, 2 quod diu occultaverat, ut -s exprompsit: quoniam *eas*. *al.*

(G) *poemata, scripta quaelibet* (poeta ponitur pro opere l. 26): CIC. ad Q. fr. 2, 9, 1 -ia poemata. HOR. epist. 2, 1, 54 NAEVIUS in manibus non est et mentibus haeret paene -s? IVV. 2, 102 res memoranda novis annalibus atque -i historia. PLIN. epist. 8, 4, 6 *scripta* prima quaeque ut absolveris mittit ..., sicut erunt -ia et rudia et adhuc similia nascentibus. 9, 35, 2 nimia cura in operibus veteribus retractandis adhibita ... nos a -ioribus revocat ... nec absolvit priora et inchoare posteriora non patitur. APVL. apol. 97, 2 testamentum. HIER. adv. RUFIN. 2, 24 dum aut in novo opere errasse me fateor, aut -s editio veteris condemnatio sit (*spectat ad Vulg. ut e. g. IVLIAN. Aug. c. Julian. op. imperf. 1, 140, 1 secundum interpretationem -em*). CLAVD. 28, 124 arma Getarum nuper ... plectro celebrata -i (*disting. 122 iam pridem*). AVG. c. FAUST. 11, 2 p. 316, 4 *libri, codices* vetustiores -ioribus praeferreruntur.

(H) *corporales* (plerumque ab hominibus vel animalibus factae, sed hic illuc naturaliter vel a deo; addidimus lucem solis p. 285, 3): (A) *morbi, vulnera, incisio medici sim.* (aliter p. 290, 31 *sqq.*; *imagines ad motus animi sim. pertinentes v. l. 1 sqq.*; *exempla selecta inde a CELSO*; cf. l. 71): CATO agr. 157, 13 si quis ulcus taetrum vel -s habebit (CELS. 6, 6, 13 ex pusulis u. interdum fiunt; ea -ia ... sic nutritria sunt. al. e. g. PLIN. nat. 24, 126 u. -ia et serpentina ac putrescentia). CIC. Verr. II 2, 187 (*in imag.* adspicimus litureas ... quasi quaedam vulnera tabularum -ia (CELS. 5, 19, 22 -ioribus v. recte imponuntur haec. 5, 26, 20^a exit ... sanguis ex v. -i aut iam sanescente. 5, 26, 32 [*antea: novatum ... v.*] al. SCRIB. LARG. 203. al. PLIN. nat. 20, 81 et -ia et vetera. al. cf. l. 7. p. 282, 73 *sqq.*). BELL. Afr. 18, 4 iumenta ex nausea -i, siti ..., vulneribus defatigata. PROP. 4, 5, 39 semper habe morsus circa tua colla -es (PLIN. nat. 23, 128 canis m. -es. cf. l. 13). CELS. 2, 6, 8 cui protinus in -i morbo bilis atra ... se ostendit ([*opp. iam longo m.*] 2, 14, 4 in acutis et -bus ..., in remissione tamen [*postea: neque in acutis m. neque in crescentibus*]. 3, 1, 5. SCRIB. LARG. 15 [*opp. veterem*]. al. 2, 15, 1 in -i vehementique praecipue ardente febre. 4, 13, 2 remedium ... magni et -is doloris ([*opp. sive levior sive vetustior casus*]. COLVM. 6, 12, 5 -s melius fomentis discutitur, vetus uritur. SCRIB. LARG. 21. LVCAN. 4, 286 dum d. est ictusque -s. cf. p. 291, 10 *sqq.*). 5, 18, 28 -i cicatrice (5, 28, 17^c). SCRIB. LARG. 26 [*antea: non veteres*]. APVL. met. 1, 18, 3. al. cf. l. 21). 7, 17, 1^c *incisione facta* membrana utrimque -em plaga habeat ([*syn. novam; postea: quod vetus est, sutura non coit*]. COLVM. 6, 5, 4. al. cf. l. 21). 8, 10, 7^L (*curantur ossa, quae male coaluerunt, a medico divisa*) ut, si quid pingue est, eradatur totumque id quasi -s fiat. PS. QVINT. decl. 1, 12 *cruor profluens* ferri -em viam sequitur (PRVD. perist. 10, 796 -es per cicatricum v. cf. p. 283, 11). CHIRON 653 si -s fuerit haec res, ...; si iam veteruerit *eas*. VEG. mulom. 2, 84 si ... -s passio est ([*cf. p. 293, 46*]. CAEL. AVR. chron. 5, 1, 8 [*opp. veterata*]. cf. p. 290, 33 *sqq.*). 2, 129, 6 ex qua compositione -s causa sanabitur, vetus sentiet levamentum. al. (B) *quaelibet* (*exempla selecta inde a VERG.*): CIC. Verr. II 2, 105 *tene* tuis vestigiis persequamur, quae tu in tabulis publicis expressa ac -ia reliquisti? (*in imag. ut: 3, 43 -ia proximi praetoris v. persequi. al. proprie: 3, 79. HIRT. Gall. 8, 20, 1 proelii. LIV. 2, 23, 7 tergum foedum -bus v. verberum. 9, 17, 17 cladis [10, 20, 3]. 10, 34, 8 fugae*). Cato 72 omnis conglutinatio -s aegre, inveterata facile divellitur. fam. 11, 21, 2 qui res novas quaerit, non quo veterem comedet - nullam enim habuit -, sed hanc ipsam -em novam devoravit. LVCR. 2, 319 *pecus* invitant herbae gem-

mantes rore -i (Ov. fast. 3, 880. cf. am. 3, 5, 11 cum cecidere -es nives). 3, 705 anima atque animus ... integra -s (in) corpus eunt. 5, 282 sol inrigat adsidue caelum candore -i suppeditatque novo ... lumine lumen. 5, 330 -sque naturast mundi neque pridem exordia cepit (*item -s est terra, mundus sim.*: 5, 907 tellure nova *caeloque -i*, [abl. temp. ut: Ivv. 6, 11 tunc orbe novo c. que -i]. Ov. met. 1, 80 -s tellus seductaque nuper ab ... aethere. PRVD. ham. praef. 17 mundum -em). VARRO rust. 1, 23, 6 in -bus pomarii ... arbusculis positis. VERG. georg. 4, 56 *apes vere arte -is* excidunt ceras. Aen. 2, 395 spoliis se quisque -bus armat (LIV. 4, 20, 11 -bus s. in sacra sede positis. *adde p. 293, 70*). HOR. epist. 1, 2, 69 quo semel est imbuta -s, servabit odorem testa diu (cf. COLVM. 12, 28, 4 vasa -ia, ex quibus vinum exemptum sit. *aliter p. 287, 31*). PROP. 4, 6, 7 spargite me lymphis, carmenque -bus aris tibia ... libet eburna. Ov. am. 2, 12, 23 femina Romanis etiamnunc urbe -i inmisit *Sabinos*. met. 1, 424 (*in litore Nili relabentis*) -s ... limus. Ib. 635 Remo muros auso transire -es. LIV. 34, 15, 2 *milites* integri -bus telis fatigatos adorti hostes. VITR. 2, 3, 2 cum -es et non aridi sunt structi *lateres*. 2, 4, 3 -es ... fossiae (cf. p. 288, 3). SEN. nat. 4, 8 terrarum evaporatio ... hōc est calidior, quo -ior. epist. 36, 3 vinum ... bonum fieri, quod -s ... asperum visum est (*item -s est potus, cibus*: COLVM. 12, 29 mustum, ut semper dulce tamquam -s permaneat, sic facito: *eas*. 12, 46, 5 haec ratio tamquam -issimum pomum custodit). SCRIB. LARG. 39 *quidam* sucus -s et, tepens ([, om. cod. T]. PLIN. nat. 20, 203 *opium sub sole positum* sudat et se diluit, donec s. -i simile fiat). PERS. 5, 54 mercibus hic Italis mutat sub sole -i ... piper. PLIN. nat. 13, 82 omne ... glutinum nec vetustius esse debet uno die nec -ius. 35, 17 *picturae antiquissimae* tam longo aeo durantes in orbitate tecti veluti -es. 36, 176 ne -iore trimā *calce intrita* (i. *extincta*) uteretur redemptor. VAL. FL. 3, 433 *sacerdos* -i stat tumulo ... transmittens agmina lauro. STAT. silv. 3, 1, 10 unde haec aula -s (i. *templum Herculis*) fulgorque inopinus agresti Alcidae? 4, 3, 114 *finis* viae -is (i. *Domitianae*). MART. 14, 93, 1 non est ista -s nec nostri gloria caeli (*meton. pro poculis*); primus in his Mentor ... bibit. VET. LAT. eccles. 1, 10 nihil sub sole novum nec valet quisquam dicere ecce hoc -s est (gr. πούστατος, brevius Hier. ad loc. I. 221, *sim. al.* et non est omne -s sub sole). IVST. 2, 1, 20 *Aegyptus non potest videri hominum vetustate ultima* (i. *antiquissima*), quae *opere hominum et Nili* ... terrarum -issima videatur. GREG. M. moral. 8, 78 1.48 -em parietem impellit eamque facile destruit, quia adhuc humorem infirmitatis propriae non amisit. al.

B respiciuntur animantes eorumve familiae, coetus sim. (eorum anima l. 51; totum genus hominum l. 45): **(I)** *quolibet contextu de eis:* **(A)** *qui nuper sunt nati, parvuli sunt* (cf. p. 288, 18sqq.): CATO agr. 90 (= capp. 99) palumbum -em: u(bi) prensus erit *eas*. VARRO rust. 2, 2, 15 *ovium nata -ia* (AVG. pecc. mer. 1, 35, 66 p. 67, 6 -ium n. ... ignorantiam). 3, 12, 4 *leporum catulos* -es. HOR. carm. 1, 10, 2 Mercuri ..., qui feros cultus hominum -um voce formasti catus. SEN. epist. 110, 13 (*de cibis*) delectant te ... *animalia* alia eo gratori, si -ia preferuntur ad mensam, alia si diu pasta et coacta pinguescere *eas*. STAT. Theb. 10, 458 *volucrum* ... turba -um, cum ... prospexit ... matrem. QVINT. inst. 10, 4, 2 ne nobis scripta nostra tamquam -es fetus blandiantur (*in simili imag.*: GELL. 17, 10, 3 ingenii ... partus -es). TERT. anim. 24, 11 qui magis reminiscerentur quam pueruli, ut -iores animae *eas*? adv. Marc. 3, 13, 6 magi *infantiam Christi, -em munerantes* ([, Kroymann, in *infantia Christum trad.*]. i. *Christum infantem -em; in eadem inversione*: PRVD. perist. 10, 659 [656 da septuennem ... puerum]. AVG. serm. 353, 1 vos, quorum -s i. ... *baptismate* insignitur. cf. p. 287, 10). al. **(B)** *qui nuper vixerunt vel adhuc vivunt* (*per meton. indicati e. g. l. 66; saepius disting. ab anterioribus*): CIC. Verr. II 3, 209 an ... proferes hos -is Q. Catulum patrem, C. Marium, Q. Scaevolam (opp. exempla ex vetere memoria). Mur. 17 non modo ... antiquis illis fortissimis viris ..., sed his -bus Mariis ... commemorandis (CELS. 2, 14, 1 -iores v. [opp. apud antiquiores, 2 a vetustissimo auctore Hippocrate]). de orat. 3, 68 haec -ior Academia (ARNOB. nat. 2, 9 p. 75, 13 A. veteris -iorisque). fam. 6, 6, 12. VARRO rust. 1, 2, 1 *id* dicere didicimus a patribus nostris, ... corrigimur a -bus urbanis. HOR. carm. 1, 35, 30 iuvenum -s examen (*de exercitu ut*: TAC. hist. 3, 50, 2 sex milia Dalmatarum, -s dilectus. CYPR. mortal. 15 -s et copiosus exercitus [i. *Christiani*]. *aliter p. 283, 15sq.*). Ov. am. 3, 9, 32 altera *puella* cura -s Tibulli, altera primus amor (cf. p. 284, 10). CELS. 2 prooem. 1 -iores medici (opp. antiquorum virorum; cf. l. 60). SEN. epist. 58, 6 si -iorem *auctorem vocis cuiusdam* quaeris, sc. *quam Ciceronem* (PLIN. nat. 6, 141 terrarum orbis sitū -issimum a., i. *Dionysium Periegetam*. 37, 109. cf. p. 286, 7. 33). 104, 29 hunc M. Catonem -iorem. 114, 13 multi ... duodecim tabulas loquuntur; Gracchus illis et Crassus ... nimis culti et -es sunt. PLIN. nat. 4, 103 quas *insulas* Electidas Graeci -iores appellavere. PROB. vita Pers. 1.55 -ium poetarum et oratorum (GELL. 19, 9, 4). TAC. ann. 11, 6, 2. DECL. in Catil. 69 -s homo (opp. maiores nostri). TERT. carn. 22, 4 *Christus est*

semen Abrahae, utique multo magis David, quia -ioris. AVG. in euang. Ioh. 49, 10 *requiem aeternam* priores acceperunt patriarchae ... posteriores prophetae, recentius apostoli, multo -iores sancti martyres, quotidie boni fideles. VITA Caes. Arel. 1, 35 quasi -ior temporis nostri Noe *fabricat arcam ecclesiae*. al. **masc. pro subst. :** CIC. fin. 2, 82 horum -iorum, i. *Epicureorum* (opp. ab ipso illo, i. Epicuro). LIV. 5, 35, 3 Senones, -issimi advenarum. PLIN. nat. 12, 74 -iores ex auctoribus. QVINT. inst. 1, 5, 63 (61 ab antiquorum plerisque) nunc -iores instituerunt *eas*. TAC. Agr. 10, 3 Livius veterum, Fabius Rusticus -ium eloquentissimi auctores. IREN. 1, 21, 5 1.116 qui -iores eorum *haereticorum agnoscentur*. DIOM. gramm. I 330, 25 -iores (opp. veteres). AVG. nat. et grat. 41, 48 et antiquos et -iores et nos et posteros nostros. MART. CAP. 9, 928 quas *insulas* ... -ior adserentium Varro se vidisse testatur. al.

(II) in theologia christ. : **(A)** *iunctura deus -s de deo non aeterno* (cf. p. 287, 48sq. 292, 49sqq.): TERT. adv. Marc. 4, 26, 9 d. -s (antea: deum ... novum. *de deo Marcionis ut*: 4, 27, 4 novo et -i deo, ne dixerim nondum palam facto). VET. LAT. psalm. 80, 10 (cod. 300. al. et VVLG.; gr. πούστατος, cod. 303 et Hier. psalt. sec. Hebr. alienus, cod. 306 novus). VVLG. deut. 32, 17. AVG. in psalm. 80, 13 'd. -s' est ad tempus factus: d. autem noster non -s, sed ab aeternitate in aeternitatem (seq. l. 24). ibid. quid -ius deo ex officina? licet illos iam vetustos aranearum casses contexerint: qui *dei* sempiterni non sunt, -es sunt; hoc de pagani. 80, 14 deo viventi, non -i. al. **(B)** -s est Christus ut homo natus in tempore: AVG. in psalm. 80, 13 Christus noster -s forte homo, sed sempiternus deus (RVSTIC. Conc. I 4 p. 84, 39 novimus *Christum* unum eundemque -em et s.: ex Abraham -em secundum humanitatem, aeternum *(ex deo)* secundum divinitatem).

b de eis, qui (quae) paulo ante acceperunt novam condicionem, qualitatem sim., quiddam pergerunt vel pertulerunt: **a quae indicantur nomine, ad quod -s pertinet** (gen. l. 39); *respiciuntur homines (res):* **(1) varii:** CIC. Verr. II 2, 139 *amicus* -s et cognatus voluntarius (QVINT. inst. 6, 3, 92). 3, 155 (*ex epist. Timarchidis*) scribas, apparitores -is arripe. Att. 9, 13, 1 non erat nec -ior auctor *nuntii cuiusdam* nec ... melior Dolabellā. Ov. am. 3, 8, 9 -s dives. Pont. 4, 6, 17 de caelite, Brute, -i (i. *de Augusto modo consecrato*) vestra ... carmen in ora dedi. VELL. 2, 83, 3 -s transfuga. MART. 12, 59, 10 instat tibi, sc. *basia daturus*, ... fellatorque -sque cunnilingus (i. *qui nuper cunnum linxit*). Ps. QVINT. decl. 5, 16 p. 102, 3 vincula, quibus instrinxerat adhuc -em pirata captivum. TAC. Agr. 31, 3 -issimus quisque servorum ... conservis ludibrio est. ann. 4, 71, 1 *Tiberius* scelerum ministros ... oblatis in eandem operam -bus veteres ... adflixit. PLIN. epist. 8, 23, 8 *quidam* modo designatus aedilis, -s maritus, -s pater *decessit* (APVL. met. 7, 11, 5. cf. 7, 14, 3 nupta). APVL. flor. 18, 38 sum *Aesculapio* nec -s cultor nec ingratus antistes. **(II) modo mortui** (cf. l. 60; *hucine p. 292, 6?*): SALL. hist. frg. 3, 96 *palis* fulta ... -ia ca(davera) (PETRON. 111, 5. PLIN. nat. 2, 233 -ia c. ad vadum labi, intumescientia attollit. AVG. serm. 277, 11 videtur integrum -s c.). Ov. met. 4, 434 umbrae (10, 48 STAT. Theb. 5, 163. 8, 105). 8, 488 fraterni manes animaeque -es (15, 846 *Caesaris* -em a. ... intulit astris. SEN. Herc. f. 722 STAT. Theb. 9, 432). STAT. Theb. 11, 594 funeribus. **(III) per metamorphosin formati:** LYDIA 43 Phoebe, -s (Naeke, gerens codd.) in te laurus celebravit amorem. Ov. met. 7, 652 (*si recte huc; log. Aeacus*) populis ... -bus, i. *Myrmidonibus*, ... partior ... vacuos priscis cultoribus agros (SEN. Oed. 744). 9, 393 *Dryopis* rami caluere -es. al. *apud eundem*.

β quae e contextu intelleguntur: **(1) exempla varia:** Ov. met. 8, 370 *aper fidens* ... -bus armis *aggreditur venatorem* (369 dentibus ... in ... stipite tritis). trist. 3, 5, 9 *officium amicitiae* -s praestas nec longo cognitus usu (sc. *qui novus amicus es*; cf. l. 31). PLIN. nat. 17, 37 *terra optima*, quam -em exquirunt ... alites vomerem comitantes (sc. *arando versam; sim. in urbe condenda*: CE 893, 3 [saec. V] duxit ... -i fundamenta solo). VAL. FL. 5, 27 *Tiphy moriente* ille -s oculis intervolut Idmon (sc. *qui nuper sepultus est*). STAT. Theb. 7, 394 pastor claustra levat, dum terra -s (SCHOL. dum adhuc ros in gramine est. cf. p. 285, 1). MART. 7, 95, 15 Gallum timeo minus -em (sc. *qui nuper fellavit*; cf. Vioque, comm. 2002, ad l.). TAC. hist. 4, 39, 3 *Primum Antonium Varumque Arrium* -es clarosque, rerum famā ac militum studiis ... populus fovebat ([, hendiadyoin, ut vid.]; de abl. *causae* cf. p. 292, 10). CYPR. epist. 64, 4, 2 in osculo infantis ... ipsas adhuc -es dei manus (sc. *quae hominem nuper formaverunt*) ... *debeamus* cogitare, quas in homine modo formati et ,recens, (adv.) nato quadammodo exoscularmur. CHIRON 70 *hypochyene* primum in uno oculo se diffundit, quod sic intelleges ...; similiter in -i videt oculo *eas*. (cf. Veg. mulom. 2, 16, 6 ad alterum transit). PAVL. PETRIC. Mart. 4, 440 *turba virginum in cellam sancti* inrupit ... flatusque -es (sc. *quos is spiritu duxit*) haurit. **(II) de nuper esisis, devouratis:** CELS. 2, 14, 10 quo facilius capax ex -i (ci)bo novae materiae fiat *corpus* (SEN. nat. 2, 3, 2 *sucus* -is c. iturus in partes. QVINT. inst. 8, 4, 17 ut c. non -s ... redderetur, sc. *vomitu*, sed usque in posterum

diem redundaret [*i. e. praedic.; an adv., ut ad p. 293, 41 sqq.?]*). PLIN. nat. 8, 93 crocodilos cogunt evomere -ia corpora ad sepulturam. 11, 200 (*neutr. pro subst.*) aves quaedam in sinum alterum mergunt -ia ut guttur eqs. (*disting. concoctione maturata*).

c de eis, qui paulo ante advenerunt alicunde (*cf. l. 75 sqq. nec non p. 283, 11*), sumpta sunt alicunde: CIC. Att. 16, 1, 5 Ovius ... -s. TAC. hist. 2, 53, 2 divisis per itinera, qui -issimum quemque percontarentur.

d de tempore anni vel vitae, sc. quod nuper coepit (*distinguas p. 283, 45 sqq.*): SEN. Herc. f. 8 hinc, qua -i vere laxatur dies, ... nitet Taurus. TERT. paenit. 6, 1 catuli infantiae adhuc -is necdum perfectis luminibus (*aliter p. 285, 51 sqq.*). AMBR. Abr. 2, 2, 7 homo adhuc aevi -ioris vel nondum perfectioris disciplinae. AVG. epist. 190, 5 homo parvulae ... et -is aetatis.

e de eis, quae ad paulo antecedentia (antecedentes) pertinent, ab eis pendent sim.: QVINT. inst. 11, 2, 42 minime fidelem esse paulo tardioribus ingeniis -em memoriam. AVG. in psalm. 101, serm. 2, 15 (*antea: si nos 'filii' sumus 'servorum', quia filii sumus apostolorum*) filiorum subnascentium et -i successione gloriantium. in locut. adverbiali de tempore post aliquam rem -em vergit ad notionem q. e. statim sim. (*cf. 3b; huc fort. p. 292, 36; aliter p. 283, 48 sqq.*): VLP. dig. 37, 10, 1, 11 rea maiore constantia causam defensura -i tempore eqs. (*antea opp. an differenda sit quaestio*).

2 ponitur praedictive iuxta p. p. p. (depon. l. 32), quo indicatur id, quod nuper factum est (*huc pertinent lect. codicum p. 292, 46, 67; -s iuxta nom. sing. ad p. 292, 73 sqq. traximus*): CATO agr. 135, 3 coria ... nostratia, -ia quae depsta sient. VARRO ling. 9, 21 inusitatis formis vasorum -bus e Graecia adlati obliteratae antiquae consuetudinis ... species. rust. 1, 41, 1 aqua -i insito fici inimica (*item pertinet ad p. p. pro subst.: 2, 11, 7 [antea p. 292, 75] tonas, sc. oves, -es eodem die perungunt*). Liv. 4, 9, 1 pro veterima societate renovatoque foedere -i. PLIN. nat. 15, 62 in dolio picato -i suspendi uvas. AVG. in euang. Ioh. 13, 3 -i versu modo cantato (*cf. p. 283, 24*). CONC.^s I 3 Rustic. p. 23, 24 deitatem ... -em natam (vers. Tur. nativitatem; gr. et alias vers. v. p. 292, 49). ORIBAS. syn. 7, 14, 5 La p. 147 pellem ... -em scorticatam (-e[m] ed. vix recte; Aa pelles [i. -lis] ovium -s [adv.?] mox tollitur; gr. *vewotl*).

3 locut. -s est c. enunt. secund. (cf. acc. c. inf. praeparatum per pron. p. 282, 62): TAC. ann. 16, 30, 2 vetera haec; sed -s erat ..., quod eqs. AVG. civ. 12, 14 p. 532, 15 non -s et novum est, ut monstrum sub sole nascatur (*cf. p. 285, 32 sqq.*).

4 neutr. sing. pro subst. in locut. adverbiali cum praepos. de, in (abl. nudo l. 67; cf. p. 290, 68): **a i. q. nuper, paulo antea** (*cf. p. 298, 65*): **a de -i:** VET. LAT. deut. 24, 5 (cod. 100) si quis acceperit uxorem de -i (gr. ποοσφάτως, Vulg. nuper). PELAGON. 86. MAR. MERC. Conc.^s I 5 p. 47, 17 Christi deitatem ... de -i natam (gr. et alias vers. v. p. 292, 49). PELAG. I defens. 3 p. 21, 14 de -e ..., tunc. *ibid.* p. 25, 26 de -i adhuc Theodoro mortuo. RVSTIC. Conc.^s I 4 p. 149, 11 fraudes, quae in hanc ... de -i fuerant causam paratae. PS. VIGIL. THAPS. trin. 5, 27 si omnipotenti deo de -i honor patris adcessit, prius imperfectus fuit (sim. 5, 33 haec est ... unita omnipotens sempiterna trinitas, cui de -i in deitate nulla adcessit dignitas). **B** in -i: VET. LAT. act. 18, 2 (cod. 55) qui in -i venerat ab Italia (gr. ποοσφάτως, cod. 50, 51 et Vulg. nuper; cf. p. 293, 31). IREN. 3, 3, 3 1.43 quam in -i ab apostolis acceperat Clemens traditio[n]em (gr. *vewotl*). CONC.^s I 3 Rustic. p. 24, 26 (*antea: secunda ex muliere ... nativitate*) in -i *creatuum, deum* (*vers. Tur. iterum c.; gr. I 1, 1 p. 30, 25 νεόκτυτον, alias vers. v. p. 292, 71; cf. p. 286, 23 sqq.*).

b i. q. statim, in initio sim., sc. dum res -s est (*cf. l. 21 et adv. p. 293, 41 sqq.*): **a in -i:** MOD. dig. 48, 19, 25 pr. qui longo tempore in reatu agunt, ... qui in -i sententiam excipiunt. DARES 11 Castor et Pollux in -i, postquam audierunt Helenam ... raptam, navem condescenderunt. **de morborum sim. initio, statu primo sim.** (*cf. e. g. p. 284, 51*): CHIRON 104 cicatrix ... non patietur sanguinis transitum fieri in -i, postmodum eqs. 111 si non in -i[a] auferatur tumor mallonis (*cf. Veg. mulom. 2, 48, 10 continuo*). 332 hunc equum in -i si non curaveris. 368 post dies aliquos, non in -i. VEG. mulom. 2, 60, 1 in -i statim. 2, 85 si iumentum rotae ... ictu fuerit elisum, in -i ... hoc collinito (*pendet e. p. 293, 21*). 2, 143, 3 praesens remedium est, si haedum ... in -i occideris eqs. (*in eadem re p. 289, 22*). al. apud eosdem. **B** abl. -i (vix accipias falsam scripturam formae adv. q. e. recente): CHIRON 394 si -i dederis hanc compositionem, persanabuntur (*inde p. 284, 67*). 737 sic curantur -i: primo die eqs. **γ de -i:** CONC. Carth. a. 525 p. 258 1.136 (*antea: ista toleravisti*) cur ... tuo de -i minime arbitrio vindicasti?

B locutione peculiari accedit praepos. ab, de, ex (in p. 288, 49) vel abl. (gen. p. 288, 15 sqq.) ad indicandum id: **1 quod paulo ante eum (id), qui (quod) -s nuncupatur, fuit, actum sim. est vel quolibet modo ad eum (id) pertinuit; indicantur:** **a locus, unde quis paulo ante adve-**

nit, unde quid allatum, sumptum est (*cf. p. 287, 5 sqq.*): CIC. Verr. I 5 cum e provincia -s esset. Phil. 1, 8 ex eis *municipibus Reginis* quidam Romā -es venerunt (Att. 16, 7, 1). VITR. 2, 4, 3 *harenae fossiciae*, quae sunt de harenariis -es (*opp. si ... exemptae diutius iacent. cf. p. 285, 17*). COLVM. 8, 17, 13 e mulctra -s caseus. PERS. 5, 136 tolle -s primus piper *lex* ... camelō (*edd. c. paucis codd. et plerique; SCHOL.* nuper de camelō depositum). STAT. Theb. 11, 95 *Megaerae totus adhuc furor exultantque -es Coccyti de fonte comae (sc. serpentes)*. MART. 8, 75, 2 a ... Flaminia via. HIST. AVG. Gall. 16, 2 poma ex arboribus -ia (*cf. p. 289, 50*).

b aetas, tempus vel animantia alia, quae paulo ante fuerunt, orta sunt sim. (*cf. p. 285, 55 sqq.*): **per praepos. ab:** CIC. nat. deor. 3, 11 Homerus, qui -s ab illorum *Tyndaridarum* aetate fuit. SEN. epist. 90, 44 non ... negaverim fuisse aeo antiquissimo alti spiritus viros et, ut ita dicam, a dis -es. LACT. inst. 1, 13, 11 Orpheus, qui a temporibus eius *Saturni* fuit -ior. **per gen.:** VLP. dig. 42, 5, 31, 2 in -i aditae hereditatis (*opp. post multum temporis*). AVG. civ. 12, 13 p. 530, 30 ipsis -bus hominis creati temporibus.

c ortus, partus sim. proprius factus (*sc. fere de nuper natis / de eorum aetate l. 26, alio modo creatis l. 23*); **ubique per praepos. ab:** cf. p. 282, 66sq. 285, 41 sqq.): VARRO rust. 2, 8, 2 pullum asinum a partu -em (AVG. pecc. orig. 40, 45 parvulos a p. etiam -issimos. FVLG. Virg. cont. p. 92, 9 a p. -bus [pro subst.] matrem videre datur. *al.* aliter l. 44 sq. 55). VAL. FL. 7, 605 a ... telluris hiatus ... -is equi (*sc. a Neptuno creati*). STAT. Theb. 1, 602 animas ... a stirpe -es abripare *altricibus*. MAR. VICTOR. aleth. 3, 597 circumcidere pueros ... a matre -es atque rudis vitae. AVG. anim. 4, 5, 6 infantiam et cetera -is ab utero aetatis (in euang. Ioh. 12, 2 sive -s ab u. sive annosa iam aetate. pecc. mer. 3, 5, 11 ab u. -issimi parvuli. IOH. MAXENT. Conc.^s IV 2 p. 9, 24. *al.*). c. Julian. 3, 2, 7 de parvulis ab ortu -bus (pecc. orig. 13, 14 p. 176, 21 MART. CAP. 4, 346). *al.*

d quaecumque quis (quid) paulo ante egit, pertulit, percepit sim. (*hic illic non sine brevitate quadam*): **a per praepos. (plerumque ab [cf. l. 11 sqq. 19 sqq. p. 283, 13 sqq.], ceterum de l. 43, 47, ex l. 36, 44 [cf. l. 9, p. 282, 75], in l. 49]; -es sunt: animantes: VERG. Aen. 6, 450 -s a volnere Dido errabat *apud inferos*. LIV. 21, 16, 5 *Poenum* -em ab excidio ... urbis Hiberum transire. 44, 44, 7 elevat famam adversae pugnae: quae si vera foret, alium super alium -es ex fuga venturos fuisse *milites*. PAVL. FEST. p. 79 'experrectus' a porrigo se vocatus, quod fere facimus -es a somno (*cf. p. 283, 1*). SEN. dial. 1, 3, 3 haec vox *Demetri nostri* ..., a qua -s sum - sonat adhuc ... in auribus meis (*cf. FRONTO p. 21, 14 tu, qui a graecis litteris, sc. ab earum studio, -ior es, corrige epistolam meam grece scriptam*). MART. 6, 93, 3 ab amore -s hircus. POMPON. dig. 1, 2, 2, 24 protinus -s a caede madenteque adhuc ... cruento (PRVD. psych. praef. 38 -em c. de tanta virum, i. Abraham [sec. gen. 14, 17]. cf. p. 282, 75 sqq.). PAVL. dig. 50, 16, 163, 1 *feminas* -es ex parte (PASS. Perp. 20, 2 *pellam* a p. -em [gr. ποοσφάτως κνήσασαν]. cf. l. 20 sqq.): **res:** SEN. dial. 6, 1, 8 dum a sanguine -ia sunt *vulnera*. PLIN. nat. 31, 129 livorem ab ictu -em *hoc tollit*. MART. 14, 117, 1 non potare nivem, sed aquam potare -em de nive (rigentem var. l. *praefert Leary, comm. 1996, ad l.*). QVINT. inst. 8, 3, 34 quaedam sunt in usu perquam -ia, ut Messala primus 'reatum' *dixit* (*cf. p. 283, 30 sqq.*). **B per abl. nudum** (*cf. p. 292, 11 sqq. 293, 42*): STAT. Theb. 4, 169 (*descr. scutum*) squalet ... ramosa ... Hydra -s obitu; pars anguibus aspera vivis ..., pars ... moriens. TAC. hist. 3, 77, 4 -s victoriā miles et ... secundis ferox. ann. 4, 52, 1 -s praetūrā. FRONTO p. 71, 20 tibi -i morbo (*dat. ut: DRAC.* Orest. 122 pallor premit ... genas fervore -i *Clytemaestrae*). EVGRAPH. Ter. Andr. 490 puerpa ..., quae -s partu est (GLOSS. *veoyvov*).**

2 quo quis non longe utitur, cuius nondum est satis peritus sim.: STAT. silv. 5, 2, 18 non sanguine cretus turmali trabeaque -s ... penetrale senatus advena pulsasti, sed eqs. TAC. ann. 15, 59, 4 *milites* tirones aut stipendiis -es (*opp. vetus miles. cf. 2, 66, 2 veterem stipendiis*).

II praevalente respectu qualitatis, quae paulo antea ortorum, factorum, partorum, paratorum propria est (*aliter p. 290, 43 sqq.; exempla certiora; usum p. 290, 72 sqq. illustratum explicat CIC. Tusc. 3, 75 verbum 's' sic interpretantur, ut non tantum illud -s esse velint, quod paulo ante acciderit, sed quam diu in illo opinato malo vis quaedam insit, ut vigeat ..., tam diu appelletur -s [...] v. p. 291, 4; ea tum denique non appellatur -s, cum vetustate exaruit [respic. Zeno, Stoic. vet. frg. I n. 212, ubi ποοσφάτως].* respiciunt fere paulo antea orta, parata, parta ipsa vel status quodam modo originarius (*iuxta ponitur e. g. crudus p. 289, 21, 24, integrer p. 289, 44, 291, 24, 47. al. [plus est quam i. p. 291, 38; pendet ex integro COLVM. 9, 13, 8], per se p. 289, 17, 47 [cf. vol. X 1, 1161, 24 sqq.]*), sed opp. vel subauditur status sequens, sc. effectus ab homine quolibet modo (*e. g. p. 289, 16 sq. 21, 27, 28, 49*) aut natura (*e. g. p. 289, 37, 46 sq. 65*), vel quodammodo deterior, sc. effectus tempore, natura, usu (*e. g. p. 289, 14, 58, 290, 34 sq. 67, 291, 48*); rarius -ia opp. veteribus, dete-

rioribus sim. eiusdem generis (e. g. l. 42. 54. p. 291, 19. 292, 2); respicitur calidum aut frigidum l. 22. 66. p. 290, 5. al. (de aqua v. l. 71).

A quilibet locutione (pendet raro praepositio ad, sc. p. 291, 37. 52. 70 sq.): **1** respiciuntur res: **a corporales** (*per hypallagen transfertur ad incorp. l. 17. 45; addidimus morbos sim. sub e*): **a corpora partesve animalium vel ea, quae inde eduntur, extrahuntur (maxime pro alimento vel medicamento adhibita; in scribendo l. 15)**: PLAVT. Asin. 178 quasi pisces, itidemst amator lenae: nequam est, nisi -s; is habet sucum, is suavitatem eqs. (*item in imag. de amatore, sc. quasi comedendo*: Pseud. 1126 iamne illum commessurus es? :: dum -s est dator ..., devorari decet iam). CATO agr. 76, 2 ne caseum ovillum acidum et bene -s in aquam indito (al., v. vol. III 514, 26sqq.; cf. supra p. 288, 5). VARRO Men. 12 -es musteos (*nisi est glossema, v. vol. VIII 1711, 70sqq.*) rust. 1, 13, 4 stercus -s ([opp. quod confrauit]. COLVM. 2, 14, 9 quam -issimum). HOR. sat. 2, 2, 42 aper rhombusque -s. Ov. ars 3, 627 e lacte -i scripta littera (COLVM. 7, 8, 11 ... sincero et quam -issimo [opp. requietum]. 12, 8, 1. SCRIB. LARG. 181 quilibet l. poto -i per se vel decocto. al.). VAL. MAX. 9, 1, 1 ut -iore usu conchyliorum frueretur. CELS. 3, 7, 2^B -s adeps (8, 4, 19. al., v. vol. I 631, 2sq., addas LEX met. Vipasc. I 3, 6 aenea unguere ... a. e -i). 4, 11, 1 in qua aqua caro -s lota est ([sim. 4, 18, 1. 6, 18, 2^H. vix pro adv. temp.]. MELA 3, 28 Germani vescuntur cruda etiam c. ... aut -i aut cum rigentem ... manibus pedibus subigendo renovarunt. CHIRON 510 c. ... -em calidam ... imponito [in eadem re p. 287, 66]. al.). 4, 15, 3 columbae iecur -s et crudum (PLIN. nat. 28, 95, 28, 202 crita salem -sque. 32, 135 i. sive -ia sive servata). SEN. nat. 3, 17, 2 parum videtur -s nullus, nisi qui in convivae manu moritur (aliter p. 285, 46). PLIN. nat. 9, 48 thynni quidam commendantur ... cludio, -i dumtaxat (opp. sale adservantur). al. **neutr. plur. pro subst.**: CELS. 2, 18, 10 -ia quam salsa, nova quam vetusta plus alimenti habent. COLVM. 8, 17, 14 pisces et his salsamentis, sed et -bus, sc. piscibus, melius pascuntur.

B herbae, frutices sim. earumve partes, fructus (exempla selecta inde a CELSO): **① de eis, quae pro alimento vel medicamento adhibentur (de compositione l. 40)**: CATO agr. 25 vinaceos cotidie -is succernito lecto restibus subtento. 143, 3 nuces Praenestinas -es in urceo in terra obrutas (PLIN. nat. 23, 147 n. iuglandes -es iucundiores [opp. siccae]). LVCIL. 198 cum primos ficos propola -is protulit (COLVM. 12, 17, 2 maturissimas f. -is. PLIN. nat. 15, 82. al.). VITR. 9 praef. 2 (*in imag.*) praecepta philosophorum -es et floridos edunt fructus. CELS. 2, 25, 1 aliena stomacho sunt uva -s, ficus et virides et aridae (2, 26, 2, 2, 29, 1. PLIN. nat. 1, 23, 6 [opp. servatarum]. al.). 5, 18, 3 huius malagnatis quidem -is usus est; si vero servandum est eqs. COLVM. 8, 5, 3 custos avium cubilia converrat et alia stramenta quam -issima reponat (*antea*: quam mundissimis paleis). 12, 29 quam -issimum ... mustum (al. SCRIB. LARG. 269. cf. p. 285, 20). 12, 46, 5 mala (SCRIB. LARG. 111 m. granata. SVET. Tib. 68, 1 -s et integrum. cf. IVV. 11, 74 odoris mala -is). SCRIB. LARG. 156 cucumeris silvatici -is radicis tantum (250. PLIN. nat. 20, 157 -s potentissima, arida vero eqs. 26, 146 siccae et -es per se. al.). CALP. ecl. 5, 106 ramos siccis miscere -es. PLIN. nat. 13, 62 nucleus quidam dulcis, dum -s est; siccatus durescit ad infinitum. 20, 99 scilla linguae ... -s subiecta (*postea*: coquitur ...; cruda siccatur). SVET. Aug. 77 -s aridumve pomum (HIST. AVG. Gord. 21, 1. cf. p. 285, 21). al. **② cetera exempla**: CAES. civ. 3, 96, 1 -bus caespitibus tabernacula Pompei constrata. VERG. georg. 4, 304 thymum casiasque -is (SERV. statim carpitas). Aen. 1, 417 ture calent aera sertisque -bus halant (Ov. met. 8, 723 pendentia vidi s. super ramos ponensque -ia dixi '...'. al.; cf. p. 292, 20). HOR. carm. 3, 27, 43 -es carpere flores (Ov. fast. 4, 346 PERVIG. Ven. 58). Ov. met. 4, 744 virga -s bibulaque etiamnunc viva medullā (VITR. 10, 14, 3 crates ex tenuibus v. ... maximeque -bus). fast. 3, 141 aedes Vestae ut folio laureae niteat velata -i ([142 laurea cana]. al., v. vol. VI 1, 1014, 28sq., addas CELS. 6, 6, 9^A). al.

γ sanguis sim. effusus, sed nondum siccus: CIC. S. Rosc. 19 ut cruorem inimici occisi quam -issimum telumque paulo ante e corpore extractum ostenderet (SEN. benef. 7, 19, 8 arx eius tyranni c. semper -i madet. PRVD. perist. 10, 499. al.). CATVLL. 63, 7 Attis terram -e ... sanguine maculans (Ov. met. 4, 504. SEN. Ag. 949 manus -i s. ... madent. Thy. 557 epist. 85, 29. SCRIB. LARG. 177 [*disting.* aridij]. PLIN. nat. 37, 59 hircino ... -i calidoque. al.). VERG. Aen. 8, 195 -i caede tepebat humus (Ov. met. 4, 96 -i c. leaena boum spumantes oblitera rictus. STAT. Theb. 10, 455. addas p. 292, 15; aliter p. 282, 75). VAL. FL. 2, 212 manu gestans caput abscisum viri taboque sinus perfusa -i Venus (4, 749 in sanie t. que -i).

δ aqua (e fonte vel fluvio hausta nec stagnando putida sim. facta; de aqua marina p. 290, 8, 13. al.; disting. aqua tepida vel calida p. 290, 5sq. 21, 27sq., frigida p. 290, 2, 23. cf. ISID. orig. 20, 3, 1 quam aquam inde -em dicimus, quia non est utilis vetusta, ut vinum, sed statim sublata de flumine et fonte vel puteo. fort. ad p. 290, 3 spectat GLOSS.^L V AA R 78 -i: iugi [item GLOSS. V 512, 25]): **① adi.:** aqua -s: VARRO rust.

3, 11, 3 in eas piscinas a. large influere oportet, ut semper -s sit. 3, 17, 8 quidam minus laborabat, ne servos aeger a. frigidam *(quam ut)* -em biberent sui pisces. VERG. Aen. 6, 635 corpus ... -i spargit a. *Aeneas* (SERV. semper fluenti). Ov. Pont. 3, 4, 56 (*in imag.*) illa bibit sitiens lector, mea pocula plenus; illa -s pota est, nostra tepebit a. SEN. epist. 86, 9 *in balneis olim* non suffundebatur a. nec -s semper velut ex calido fonte currebat. COLVM. 8, 9, 4 a. semper -s et quam mundissima ... praebetur. 12, 22, 2 -is a. marinae decoctae congios duos (*opp. vetustissimae*). al. SCRIB. LARG. 84 aegroto spongiam ex a. -i imponere ... ac frequenter mutare, ne concalaefacta noceat. al. **cetera exempla**: VERG. georg. 3, 301 pecori fluvios praebere -es (SERV. aquam statim haustum; nam si pigram potaverint eqs.). Ov. met. 3, 601 latices ... *in navem inferre -es*. COLVM. 8, 17, 4 si maior -is freti vis incesserit *in piscinam (disting. iacentis, in eadem re*: 8, 17, 5 -s mare [*postea*: novas ... aquas]). ARATOR act. 1, 149 (*ad act. 2, 13; in imag.*) quos apostolos ebria fonte -i complevit doctrina divina. **② pro subst.** (*sing. praeter l. 30, ubi certe fem.; neutr. ut vid. l. 21 et fort. l. 24 [sec. Niedermann, Recueil, 1954, 132]; de usu sec. gr. νε(α)ρών v. e. g. Dickey, Hermeneumata I, 2012, 182sq. ad l. 26]*): **varia exempla**: PS. APVL. herb. 125 l. 8 aegrotus balnum utatur, in -e(m) non descendat. PLIN. phys. Bamb. 67, 3 infusas micas panis in -e(m). **de aqua pro potionе adhibita (huc pertinere vid.)** HERM. Leid. coll. 11b *νε(α)ρών*: -s [*neutr. pro obi.*, *ut vid.*, *pendens e 11a χιονῷ, qf. anteā θερμόν*: calidum, *χλιαρόν*: tepidum, *ψυχρόν*: frigidum]: VINDIC. epist. ad Valent. 3 (*antea*: aquam frigidissimam) qui aegrotus cum desiderio -is, quo cruciabatur, totum, quod ei oblatum fuerat, ebibisset. AVG. serm. 80, 2 delectavit -em, delectavit potum vini usurpare petere a medico. HERMEN. Monac. coll. 11d *βάλε νηρόν*: mitte -em (*cf. anteā κέρασόν μου*: misce mihi, *θερμόν*: calidum). 11n bibamus -em de gillone (gr. *νηρόν*, cf. 11o misce calidum [gr. *θερμόν*], 11m date aquam manibus [gr. *ὑδωρ*]). GLOSS.^L I Ansil. RA 282 (med. p. 70) -es frigidas bibendo.

ε morbi, passiones (*cf. p. 284, 39sqq.*): **leves ut incipientes**: CELS. 6, 6, 8^E haec ... in -bus malis aliena sunt, quia concitare ea possunt (*opp. veteribus*). CAEL. AVR. chron. 2, 6, 91 -i ... passione atque eius initio ([92 si p. vehementescere cooperit]. 4, 3, 79 nova ac -s [*postea*: novellae; opp. acutum ... ac ... periculosum ... morbum]. cf. l. 40. p. 284, 65sq.). **vehementes, acuti**: CAEL. AVR. acut. 2, 1, 5 lethargum esse (*alienationem* subitam vel -em cum febribus eqs. (2, 1, 6 a. s. ac re[s]cens cum febribus acutis). 2, 5, 22 lethargum alium esse novum atque -em, alium inveteratum atque tardantem. chron. 2, 7, 110 (*antea opp. intardante passione*) -em atque novam passionem. 2, 12, 138 fluores sanguinis alias ... novos corporibus atque -es, alias tardis temporis atque inveteratos (2, 12, 139 difficile curabiles f. ... tardos magis -bus).

?ζ vinum recentatum, sc. fem. pro subst. (v. l. 48. 51; exspectes neutr. coll. e. g. (vinum) conditum, rosatum; non nisi plur., ut fort. cogites de generis fem. nomine vasculi, quo quantitas vini talis continetur; ad rem cf. p. 299, 15 et de Vogüé-Courreau, comm. ad l. 51): ALC. AVIT. epist. 74 de -bus ... meas partes cedo et multiplico suas (*sc. portitoris gulosis*). ibid. ad multiplicandas -es gulae calenti. LEONIAN. Alc. Avit. epist. 86 in accipendiis -bus maior est poena: musta deposcens eqs. (*antea disting. cibis*). ibid. tres -es. CAES. AREL. reg. virg. 71, 3 in festivitatibus maioribus ad prandium et ad cenam ... -es de dulcamina addenda sunt (*opp. cotidianis* ... diebus ... binos caldellos eqs.; *in convivii regula ut*: AVRELIAN. reg. mon. app. p. 395^C et cibaria ... et -es addantur. reg. virg. app. p. 406^C).

η quaelibet: VITR. 2, 7, 4 quae monumenta cum sint vetusta, sic apparent -ia, ut si sint modo facta. 7, 2, 1 cum non penitus macerata, sed -s sumitur *calx* ... pustulas emitit (*de c. viva ut*: VAL. MAX. 9, 12, 4 PLIN. nat. 36, 180sq.). CELS. 7, 4, 4^B ad caput *lini ad fistulam sanandam induiti* alterum -s *linum alligandum est* (*[postea*: educto ... vetere]. IVV. 3, 151 si consuto volnere crassum atque -s l. ostendit non una cicatrix). COLVM. 4, 26, 2 iugo *vineae* si non erit opus novo, sarturae -ia vincula inserantur. 6, 30, 9 lavant alvum ... -e muria (SCRIB. LARG. 60). PERS. 1, 15 *luxuriosus pexusque togaque -i*. PLIN. nat. 11, 277 *hominis anima (i. halitus) commeat -s assidue, exitura supremo die*. 22, 110 duo genera eius *aquaes mulsae*, subitae ac -is, alterum inveteratae. 35, 191 *in medicina Samiae terre laus*, ut -s sit. PLIN. epist. 6, 16, 6 *nubes ex Vesuvio oriens -i spiritu evecta, dein senescente eo destituta*. IVST. 2, 10, 14 *ne tabulae -s cera dolum proderet*. **neutr. sing. pro subst. in locut. adverbiali de statu integro**: PELAG. I defens. 5 p. 49, 37 *ut episcoli adhuc illo tempore de -i incorruptos libros quosdam ... legerint*.

η incorporales (*addidimus vires corporis, vitam sub β*): **α motus animi, status mentis sim.** (*respic. fere paulo ante orta ideoque acriora; quaedam fort. ad p. 284, 1sqq. pertinent; exempla selecta inde a LIV.*): TER. Ad. 312 dum aerigritudo irae haec est -s. CIC. Sest. 120 *senatus consulto de Ciceronis redditu in theatrum perlato actor -i laetitia et mixto* [Kruse]

dolore ac desiderio mei. Tusc. 3, 25 aegritudo est ... -s opinio talis (*sc. magni praesentis*) mali, ut in eo rectum videatur esse angi (*sim. 3, 75 ut illa aegritudo animi o. praesentis mali sit -s [seq. p. 288, 63 sqq.]*). 4, 14 laetitia o. -s boni praesentis *est. ceterum*: 3, 75 *Artemisia vidua Mausoli usque ad mortem* vixit in luctu ...; huic erat illa o. cotidie -s. al.). 4, 63 (*in imag.; antea: in medio ... maerore*) ad -is quasi tumores animi. PLANC. Cic. fam. 10, 23, 5 iracundias. HOR. carm. 2, 19, 5 euho! -i mens trepidat metu. PROP. 2, 5, 9 nunc est ira -s (*SEN. contr. exc. 6, 1, 1. SEN. dial. 3, 17, 7 [antea: primi eius ictus acres sunt]. al.; cf. p. 284, 2 sqq.*). LIV. 2, 48, 6 non diutius, quam -s dolor proximae cladis transiret (*SEN. contr. 4 praef. 6 [opp. veteris ... et oblitterati memoriam]*). SEN. dial. 12, 1, 2 dum -s d. *tuus* saeviret. al.; cf. p. 284, 19 sqq.). 6, 33, 2 Latinos ... -bus adhuc animis ferocioribus (21, 52, 2, 27, 2, 8 [*v. l. 55*]). PLIN. epist. 4, 9, 12 inveni ita erectos a. senatus, ita -es, ut *eques*). 28, 12, 1 in tam -i volnere publico privatoque *Hannibalis*. 36, 9, 13 dum -s terror esset. SEN. dial. 12, 18, 4 nihil tam magnum, nihil tam -s in cuiusquam pectore furiit, quod non ... ille *puer* permulceat. PS. QVINT. decl. 4, 2 p. 62, 18 adhuc -i gloriae *fili* ... gaudio. TAC. hist. 4, 1, 2 -bus odiis ..., dein *eques*. (ann. 1, 1, 2. cf. p. 284, 11). IVVENC. 4, 738 (*respic. Matth. 27, 64; Iudei Pilato*) ne turbet ... -s insania plebem. al. **B** vires mentis vel corporis: Cic. Font. 41 cum tot res sint, quae vestris animis pro huius innocentis salute supplicant: ... -s memoria parentis, cuius sanguine *eques*. (al., v. vol. VIII 670, 25 sqq., addas e. g. LIV. 30, 36, 9. aliter p. 283, 47, 287, 16). BELL. Afr. 78, 6 sauciis ... ac defatigatis integrorum -ioribus viribus equites subministrare (Ov. trist. 4, 6, 29 *est aliquid* v. affere -es nec praeconsumptum temporis esse malis. VAL. FL. 6, 609 v. ... -em sentit agi membris). STAT. Theb. 2, 640 *pugnantium alter, cui militi vulnerato vita -s et adhuc in vulnere vires*. QVINT. inst. 4, 1, 59 *in principio orationis* nondum ... recepti sumus et custodit nos -s audientium intentio (*disting. magis conciliatis animis et iam calentibus*). PS. QVINT. decl. 8, 21 in novas vires -sque robur redditio vigore surgentem hominem. AVG. in psalm. 58, serm. 2, 3 *id heri ... ad -iores mentes vestras expositionem distuleramus*. **γ** cetera exempla: Cic. Verr. II 4, 64 cum pulchritudo eius -s *candelabri* ad oculos hominum atque integra perveniret. OV. Pont. 3, 7, 34 *mente repetita ... forma locorum, sc. Romae, exilium renovat triste -sque facit*. LIV. 35, 10, 7 *Scipio decimum iam prope annum adsiduus in oculis hominum fuerat ...; in Quintcio nova et -ia omnia ad gratiam erant*. 40, 29, 6 *Numae libros non integros modo, sed -issima specie*. QVINT. inst. 10, 7, 14 bene concepti affectus et -es rerum imagines (PLIN. epist. 2, 1, 12 *mortuum iam vanis i., -bus tamen, audio adloquor teneo*). AVG. serm. 45, 1 -issimum arbitror residere potuisse in cordibus vestris, quo conclusit lector: '...' (*de re plene memoranda, cf. p. 293, 74 sqq.; sim. 198, 2 adhuc ... cantici sonus -s est in auribus vestris [aliter p. 293, 35]*).

2 respiciuntur animantes (*eorum corpus l. 55, collum l. 73, membra p. 292, 6; partes corporis pro alimento, medicamento adhibitas v. p. 289, 5 sqq.*): **a** qui vires retinent, nondum defessi sunt (*respic. corpus integrum l. 66; iuxta ponitur integer l. 55. 58 sqq. p. 292, 3. al., plenus l. 66; saepe opp. (de)fessus, (de)fatigatus, e. g. l. 52. 59. 72. p. 292, 2*): **a** homines eorumve coetus (*de ipsis eorum viribus, animo v. l. 20 sqq.*): **(I)** in bello (arena l. 62): CAES. Gall. 7, 9, 4 Caesar nactus -em equitatum. 7, 25, 1 cum hostes semper ... ipsi -es defessis succederent. LIV. 4, 33, 12 -issimum ad laborem militem (35, 1, 6 [opp. fessos ut]: TAC. hist. 2, 26, 2). 35, 5, 6. al.). 9, 32, 9 nullis -bus subsidiis fulta prima acies fuit. 21, 55, 8 quas vires -es Poenus ... in proelium attulerat (FRONTIN. strat. 2, 1, 2 fatigatos ... integris et -bus suorum v. vicit). 27, 2, 8 *animis, corporibusque (, v. l. 13)*. 44, 33, 11 fatigatos -s hostis adgredi non poterat (44, 36, 2 [*iuxta integrum*]. al.). **masc. pro subst.** : CAES. Gall. 5, 16, 4 *ut integrum ... et -es defatigatis succederent* (7, 48, 4 [opp. defatigati]. civ. 3, 94, 2 [opp. defessis]). LIV. 26, 45, 6 [opp. ab defessis iam vulneratisque]. 35, 29, 5 i., -es, instructi [opp. hostes ... fessos]). LIV. 22, 47, 10 fessi cum -bus ac vegetis pugnabant. TAC. hist. 3, 20, 3 cum -issimis equitum. LACT. inst. 6, 20, 13 alias illis, qui vicerunt arena, compares dari ... -iores. **(II)** contextu vario (*respic. vires vel mentis vel corporis*): LIV. 2, 56, 6 ut inventor legis Volero, sic Laetorius collega eius auctor cum -ior, tum acrior erat. SEN. Thy. 12 *Tityus vulneribus ... pascit ... aves et nocte reparans, quidquid amisit die, plenum -i, pabulum, monstro, iacet (, abl. explic., cf. Hillen, Stud. zur Dichterspr. Senecas, 1989, 69)*. QVINT. inst. 1, 3, 9 (8 danda est ... remissio) *pueri virium plus adferunt ad discendum renovati ac -es. 1, 12, 5 [antea: cum reficiat animos ... varietas] quamlibet multa egerimus, quodam tamen modo -es sumus ad id, quod incipimus* (RVFIN. hist. 5, 1, 19 *confitendo fidem* instaurabatur -ior ad agones *martyrem* [*gr. ἀνενέαζεν*]. non *huc l. 68*). HIER. in Ioel 3, 18 l. 342 ut labori defessorum -ia *naves trahentium colla succedant*. AVG. in psalm. 141, 1 per totum sermonem tamquam -es adfuius. serm. 162C, 15 coll. Dolbeau 1996 p. 56 l. 371 intentos vos *video* ... et paene -issimos, velut modo audire cooperitis.

B animalia: Ov. met. 2, 63 *qua via ardua vix mane -es entuntur equi* (LIV. 23, 29, 5 in -em e. ex fesso ... transultare. al. PLIN. nat. 8, 66). LIV. 38, 40, 4 *quam maxime -bus et integris iumentis*.

b quorum mortuorum corpus non corruptum est: COLLECT. ARIAN. hom. 14, 2 (*ad Ioh. 11, 45*) *Lazarum solvi iuvet (i. iubet), ut et ligamenta iam humida ... adque -ia membra -i pallore, viderent, qui circumstabant (, ad I pertinet [c. respectu circumstantium?]; fort. etiam -ia m., sc. ad p. 286, 43 sqq.*). PETR. CHRYS. serm. 63, 21. 58 *discipuli dubium non habebant ... posse dominum post triduum adhuc -em surgere*.

B accedit abl. (*instr. vel limit., sed causalis l. 11; praepos. in c. abl. l. 25*): **1 de rebus:** VERG. Aen. 6, 674 *prata -ia rivis (SERV. virentia, rivorum scilicet causa)*. GLOSS.^L III Abol. RE 78 *viridia*. 8, 654 (*descr. scutum Aeneae*) Romuleo ... -s horrebat regia culmo (*ad statum refectum spectat sec. Eden, comm. 1975, ad l.*). 9, 455 *tepidia ... -em caede locum ([SERV. hypallage est, tepidum locum -i, sc. nuper facta, caede equeqs.]*). TAC. hist. 3, 19, 1 -ia c. vestigia *proelii*. cf. p. 282, 75. 288, 42 sqq. 289, 66 sqq.). HOR. carm. 3, 30, 8 non omnis moriar ...; usque ... postera crescam laude -s (*praedic.*), dum Capitolium scandet ... pontifex. MANIL. 5, 515 *monumenta e gemmis facta ... semper ... -ia flammis (sc. nitore; nitentia coni. Gain)*. VAL. FL. 6, 455 -ia sertis tecta *Veneris* (cf. p. 289, 53 sqq.). MART. 2, 57, 6 *hominem novum grex togatus sequitur et capillatus -sque sella linteisque lorisque*. **2 de hominibus:** TAC. ann. 1, 41, 3 *Germanicus*, ut erat -s dolore et ira, apud circumfusos ita coepit: '...' (cf. p. 291, 8 sqq. 10 sqq.). 3, 1, 4 *comitatum Agrippinae longo maerore fessum obvii et -es in dolore anteibant*.

adhibetur pro subst. masc. p. 286, 5 sqq. 288, 22. 291, 57 sqq., fem. p. 290, 16. 43 sqq., neutr. p. 283, 25 sqq. 289, 27 sqq. 290, 16. al. (sing. in locut. adverbiali p. 287, 40 sqq. 290, 69).

adv. *recens. est nom. (*sic Leumann, Gramm. 1977, 270*) vel acc. adiectivi pro adv. *adhibitus, qui saepius ab adi. praedicatio distinguiri non potest* (*gr. resp. προσθάτως l. 47. p. 293, 30, πρόσθατος l. 50, aliud p. 293, 34*). **testimonia gramm.** : CHAR. gramm. p. 243, 5 (*inter temporis adverbia*) repentina, extemplo, -s. p. 280, 11 (*e Romano*) -s: Asper commentator Sallustii (*sc. l. 53*) ... nunc adverbium, nunc nomen id esse dicit ...; potest enim esse temporis adverbium. AVG. gramm. p. 109, 22 M. *adverbia quaedam* exent in 'ens', ut -s, id est recenti tempore (*affertur* VERG. p. 293, 13 *ut*: PRISC. gramm. III 148, 19 [*nomina in adverbia transferuntur*] pro 'recenter'. 193, 12 *nomen pro adverbio*). *sim. al. de notione v. l. 36. p. 293, 13 et GLOSS. II 376, 9 νεωτί: novissime, nuper, -s*. GLOSS.^L III Abstr. RE 3 *nuper, in ipso tempore*. *legitur inde a PLAVTO, LVCR., VARRONE.* [trad. in parte codd. loco lacunoso RHET. Her. 3, 22, 35; restit. pro regens p. 293, 20; v. etiam p. 293, 55 sqq.]

1 fere i. q. nuper, paulo antea; -s accedit ad: **a** p. p. p. vel depon. attributive aut pro subst. positum (*abl. absol. v. sub ba*): **a** quolibet casu (*exempla selecta post TAC.*): PLAVT. Capt. 718 -s *captum hominem* (LIV. 38, 17, 15 *beluas ... recen[tis] c. [corr. Ascensius]*). PS. RVFIN. Ios. bell. Iud. 1, 127 p. 604 *Damascum -s ... captam* [*gr. προσθάτως*]. al.). Cist. 136 *puerum -s natum* (GELL. 9, 3 tit. 12, 1, 13. CYPR. epist. 64, 4, 2 p. 286, 68. CONC.^S I 2 p. 41, 20 *Christi deitatem nec passibilem dicentes nec -s n. patri consempiternam esse* [*gr. Ι 1, 1 p. 29, 22 πρόσθατον. alias vers. v. supra p. 287, 32. 44*]. al., in abl. absol. p. 293, 17; cf. p. 293, 64; *pertinet ad masc. pro subst. e. g. p. 282, 66 et CHALC. comm. 185 quis ... consulat ... de -s nato equeqs?* cf. p. 285, 43). SALL. hist. frg. 1, 2 -s *scrip(tum)*, sc. *exercitum* (SVLP. SEV. dial. 1, 6, 2 in libris neotericis et -s c. cf. l. 58). 3, 1 inter -s domitos Isauros. 3, 103 *coria -s detracta*. SIL. 12, 445 -s *caesi ... iuvenci terga* (SOL. 32, 31 *harundines -s c. [pendet e p. 283, 14]*). al. TAC. hist. 1, 77, 3 -s ab exilio reversos ... adulescentulos (ann. 12, 27, 3). 4, 68, 4 e -s *conscriptis secunda legio*. 4, 83, 1 *Alexandriae -s conditae moenia* (SVET. Tib. 1, 1. COD. THEOD. 11, 7, 18 -s c. legis). ann. 4, 69, 2 *velut -s cognita narraturus* (6, 2, 1 APVL. Socr. 5 p. 130). al. GELL. 17, 20, 4 *si me in principio -s in diatribam acceptum studiosum appellitabat rhetor* (cf. p. 293, 3). SOL. 27, 42 *infantes -s ... editos* (45, 17. LACT. inst. 2, 11, 8 *animalia -s e. al.; cf. p. 293, 7*). PANEG. 3, 6, 1 *gentes ... -s victas (postea: nuper)*. IVL. VAL. 2, 32 l. 999 *Darium -s vulneratum*. LACT. inst. 4, 5, 9 *scripturam sacram coargunt ... tamquam novam et -s fictam*. CHALC. comm. 210 *animas ... inter initia et -s incorporatas*. OBSEQ. 57 *vestigia equorum hominumque et -[te]s protraitae herbae* (*corr. Scheffer, recenter Heinsius*). AMM. 31, 5, 11 *superiores vel -s praeteritae ... aetates*. VEG. mulom. 1, 57, 2 *heminas aquae frigidae et -s sumptae* (*recenter var. l.*). SVLP. SEV. dial. 2, 10, 2 *ovem -s tonsam conspexit* (cf. p. 293, 1). CONC.^S I 2 p. 42, 14 *passibilem et -s creatum Christum* (*item IV 1 p. 152, 12; gr. et alias vers. v. supra p. 287, 54 et Mar. Merc. Conc. I 5 p. 48, 7 noviter. cf. p. 293, 8*). al. **B nom. sing., ut distinguiri non possit ab adi. praedicative adhibito** (cf. p. 287, 23 sqq.; *vix huc p. 289, 20*): LVCR. 6, 791 *nocturnum ... -s extinctum lumen ... offendit nares*. VARRO rust. 2, 11, 6 *ab ovium sudore -s*

lana tonsa sucida appellata est (*seq. p. 287, 29*). NEP. Timoth. 2, 3 iuxta *patris* posita -s filii *statua* ... patris renovavit memoriam. LIV. 2, 22, 4 -s ad Regillum lacum accepta clavis (TAC. ann. 2, 21, 1 *Arminium* -s a. vulnus tardaverat). LVCAN. 10, 168 adiectum ... -s ... amomon. GELL. 12, 5, 8 -s natus homo (CYPR. epist. 64, 5, 2 infans, qui -s n. nihil peccavit. GLOSS. V 492, 17 agnus -s n. [*inde restit.* 562, 18]). APVL. met. 1, 14, 2 quasi -s utero matris editus. SYMM. epist. 1, 23, 1 in manus meas pagina -s a te profecta pervenit. AVG. pecc. mer. 3, 10, 18 *anima* ut -s creata et ab omni delicto prorsus immunis. MARCELL. med. 15, 17 lac caprimum ... -s mulsum, dum calet *eas*.

b ceteras formas verbi: **a perf. pass. vel depon.:** LVCR. 2, 416 cum scena croco ... perfusa -s est. VERG. georg. 3, 156 armenta ... pasces sole -s orto ([SERV. statim, ut Sallustius, sc. p. 292, 53]. TAC. ann. 15, 51, 2 mulieri olim cognitus seu -s ortā amicitia). CARM. pop. Gell. 15, 4, 3 portentum inusitatum conflatum est -s. COLVM. 4, 1, 7 humus, dum est -s soluta laxataque. TAC. ann. 15, 6, 3 quae *legio* -s e Moesia excita erat. SVET. Aug. 7, 1 quod ... -s eo nato pater Octavius ... rem prospere gesserat. IREN. 2, 28, 8 quod *figmentum* -s ab eis *haereticis* adinventum est. HIL. in psalm. 63, 7 maculae veterum criminum -s ablatae sunt. AMM. 28, 4, 20 si qui vetus in commilitio principis -s (reg- V) digressus sit. CHIRON 49 si iumentum rota insecuta fuerit -s, lana(m) succida(m) imponito (*sic inter-punximus coll. l. 62, aliter loco pendenti p. 287, 65*). ENNOD. epist. 7, 3, 1 p. 173, 26 quae -s sunt acta. *al.* **B quaslibet** (*addas exemplum CHAR. l. 51*): PETRON. 122 vers. 140 (*in fine prodigiorum enumerorum*) sanguineo ... -s descendit Iuppiter imbre (*136 ignibus insolitis, 139 stellis ... novis*). SVET. gramm. 25, 9 veteres controversiae aut ex historiis trahebantur ... aut ex veritate ac re, si qua forte -s accidisset. VEL. gramm. VII 74, 4 cum -s haec declinatio ... coepit. APVL. flor. 16, 10 partem fabulae, quam -s fecerat. VET. LAT. Iudith 4, 3 (cod. 130) -s[a] ascenderat *populus* ex captivitate (gr. προσφάτως, cod. 62 tantum quod, 109 ante paucos dies, 132 olim, 151. *al.* nuper; *deest Vulg.*) act. 18, 2 (cod. 5) -s advenientem ab Italia (v. p. 287, 51; *item iuxta part. praes.* : AMM. 14, 11, 28 barba ... -s emergente). PELAGON. 444 ad album, quod -s duxerit *oculus* (cf. Hippiatr. gr. I p. 64, 8 εἰς λεύκωμα ρεαρόν). AVG. serm. 129, 1 quae *lectio evangelica* -s sonuit in auribus nostris (*aliter p. 291, 42; cf. supra p. 283, 24*). *al.*

c adi.: TAC. ann. 6, 10, 3 *Piso* praefectus urbi -s continuam (*i. -s c. redditam*) potestatem ... mire temperavit. 12, 63, 3 qui *princeps Byzantios* ... bello -s fessos (*i. -s f. factos*) iuvandosque rettulit. AVR. VICT. Caes. 42, 14 *res publica* -s quieta (*i. -s q. redditia*) a civili trepidatione.

2 fere i. q. re recenti, statim, in initio (*cf. l. 13. p. 287, 56sqq. 294, 2sqq.; hucine p. 286, 75. 287, 35?*): TAC. hist. 2, 10, 1 -s Galbae principatu censuerant patres, ut *eas*. (recenti *Nipperdey*; *de abl.* *cf. p. 288, 50sqq.*) AVR. VICT. Caes. 3, 8 *Caligula* nactus potestatem, ut talia ingenia -s solent, anni mensibus egregia ... gessit. CHIRON 47 si quod iumentum cambosum factum fuerit, sic -s est eius remedium: *eas*. (*de eadem re Veg. p. 284, 65*). BOETH. mus. 1, 1 p. 181, 18 si ... hinc aliiquid permutaretur, -s quidem minime sentiri, post vero magnam facere differentiam.

adv. recenter (gr. *respondet veworū l. 70*). *improbatur* CHAR. gramm. p. 146, 14sqq. ex repens repenter debuit dici, *(ut) recens -r*; ... (16) quia malum est dicere 'recente' vel '-r', utimur sic, 'recens fecit', quod est pro adverbio nomen. *cf. PRISC. p. 292, 38.* *legitur posit. -r inde a CET. FAV., compar. -ius apud AVG., VEREC., -sius l. 68 (cf. magis -r l. 70), superl. -issime apud PLIN. nat., IVST., AVG.* [variari in codd. c. recens CHALC. comm. 100. 165 VEG. mulom. 1, 57, 2 EVSTATH. Basil. hex. 7, 2, 5 COD. Iust. 11, 71, 3 (*e coni. dub. p. 292, 67*); *e coni. dub. pro decenter Ps. APVL. herm. 1 p. 265.]*

1 fere i. q. nuper, paulo antea: PLIN. nat. 18, 192 quam -issime stercorato solo serendum est. IVST. 30, 4, 8 consul relatione rerum gestarum -issime suos stimulabat in proelium. CET. FAV. 20 -r, extincta ... si fuerit *calx* (*l. recens enim var. l.; pendet e p. 290, 57*). CHIRON 1 capp. 23 si iumentum rota insecuta fuerit -r (*spectat ad l. 21*). AVG. anim. 3, 7, 9 haec dogmata ... exceptis antiquis haereticis etiam -ius in Priscillianistis ... damnavit ecclesia. epist. 166, 28 homines -issime natos. in euang. Ioh. 49, 10 (v. p. 286, 3). mag. 4, 8, 6 hoc ... -ius dictum recordor. serm. 49, 1 quod -ius lectum est, magis meminit *auditor*. 76, 1 euangelium, quod -issime recitatum est. VEREC. in cant. 2, 18 quas *haereticas doctrinas* -ius fingunt. VITA Caes. Arel. 1, 12 quod *monasterium* recensius (-tius var. l.) fuerat destitutum abitu rectoris. ALEX. TRALL. 1, 23 oleo camomillino magis -r confecto (gr. I p. 469 *veworū*). GLOSS.¹ I Ansil. sp 241 spoliis recentibus (*ad p. 285, 9*): -r occisorum hostium spoliis. **2 fere i. q. plene, integre sim., sc. c. respectu nuper sim. actorum, perceptorum vel de ipsa recordandi actione** (*cf. supra p. 291, 21sqq. 40sqq.*): AVG. c. Petil. 2, 108, 247 quo quasi -ius in animis legentium remaneret *sententia*. quant. anim. 5, 8 (*antea: valde memini*) recordaris, quanta et qualis sit *urbs Me-*

dolanensis? :: recordor sane ac nihil -ius atque integrius. serm. 239, 2 id credo vos de lectione hesterna -issime meminisse. **3 fere i. q. re recenti, statim, simili** (*cf. p. 293, 41sqq.*): ANTIDOT. Brux. 58 *dabis id ad lateris dolorem ..., sed tamen -r bibendo (i. bibendum; nisi respic. potio recens).*

adv. recentē. *improbatur* CHAR. gramm. p. 146, 16 (v. *supra p. 293, 51*); *arcuimus p. 287, 68sqq.*, *vix recte restit. p. 287, 34*. *deriv.* : recentarius, ?recentia, recento; *cf. recentales*.

cf. Onom. (Recentius).

Kruse.

***recensēo**, -cēnsūl, -cēnsum, -ēre. *a re- et censere.* *scribitur*

10 litteris gr. (*si recte restit.*) p. 297, 12. *abbreviatur fort. per litteram R fere virgula traiectam, qua amphoras (v. e. g. Dressel, CIL XV p. 561sqq.) vel marmoris massas (v. e. g. INSCR. Dessau 8718 [a. 132]. Zeitschr. Pap. Epigr. 54, 1984, 176 n. 4e) inscriperunt probantes; recentisimū sim. coll. p. 295, 7 solvunt Rodriguez-Almeida, II Monte Testaccio, 1984, 235sq. et Fant, Cavum antrum Phrygiae, 1989, 22sq; sed sunt qui notam alio referant, imprimis ad verbum recognoscere (v. Fant, loco cit.).* NOT. Tir. 37, 8 -et. *de formis:* p. p. p. -sum SVET. Iul. 41, 3 -si (-siti var. l.). Vesp. 9, 2 FRONTO p. 200, 3. TERT. apol. 18, 3 -sis (*rec. Φ. -sitis vel -setis vulg.*) adv. Marc. 4, 5, 2 OROS. apol. 21, 4. *al.*, -sētūm (*quod improbat l. 28*) AMM. 18, 6, 23, 31, 4, 7. HIER. epist. 32, 1, 2 (-sit- var. l.). PRVD. apoth. 1000 (-sit- var. l.). perist. 11, 147 (-sit- cod. unus p. corr.). COD. Theod. 1, 16, 3 (-sit- ed.). SACR. Leon. 1267 (*sed loco gemino* Gelas. 22 -sit-). *al.*, -sītūm v. l. 27. *formae quartae coniug.* (*cf. censire vol. III 786, 56sqq.*): PS. CYPR. tract. 10 -ire (-ere ed.). AVELL. app. 3, 6 -iri (sec. 99, 7 -eri). LIB. col. I p. 242, 13 -iit (*ita cod. A saec. VI/VII*, -iit var. l.). CONC. Paris. a. 552 p. 167 l. 11 -ire. GREG. TVR. Franc. 1, 24 -iit (-uit var. l.). 5, 42. GROM. p. 348, 3 -iit. GLOSS. *al.*; p. p. p. -sītūm sim. (-sītūm intelligi vid.). GLOSS.¹ IV Plac. R 1 -siti libri, non -seti; quomodo praebēti, non praebēti): VVLG. exod. 30, 12 (-set- cod. A). num. 1, 22 (-set- codd. GA). *al.* RVFIN. Orig. in num. 2, 1 p. 8, 21 (*censit-, censem- var. ll.*). CLAVD. 20, 60 (-set- var. l.). LIB. col. I p. 216, 5 -sita (-sa var. l.). *al.* *primae coniug.*: EXC. barb. p. 280, 22 -are (v. p. 296, 63). GLOSS. (*ad quas cf. Pokrowskij, Arch. Lat. Lex. 15, 1908, 376*). *de notione:* GLOSS. -sus: recognitus. GLOSS.¹ III Abstr. RE 4 -et: numerat aut religit (-leg-) vel recognoscit. V Abba RE 25 -at: recitat, recognoscit. sim. *al.* *legitur inde a CAES., VERG., PROP., OV., LIV.* [e coni. dub. AMM. 30, 10, 2 -sitas (*Petschenig, necessitas trad.*)].

40 *i. q. censendo recognoscere, oculis vel mente perlustrare (sc. fere ab initio, in totum, singillatim fet inde diligenter sim.), sed vi praeverbii iterativa imprimis p. 295, 15sqq. 297, 45sqq.): I usu sollemni -ent: A qui-*

libet: 1 qui (quae p. 295, 21sqq.) examinant, scrutantur: a inspi-

ciendi oculis, visitando (sc. c. respectu aestimandi, numerandi sim., sed aliter l. 68. p. 295, 5): a in re militari: (1) -entur copiae vel viri, qui arma ferre possunt: CAES. Gall. 7, 76, 3 coactis equitum milibus VIII

et peditum circiter CCL haec in Haeduorum finibus -bantur, numerosque inibatur. LIV. 1, 16, 1 cum ad exercitum -endum contionem ... habaret Romulus (SVET. Cal. 44, 1 in e. -endo ... primos pilos ademit. AMM. 18, 6, 23 agminatim ... e. -setos. 31, 4, 7 turmatim. al.). 2, 39, 9 consules -entes

legiones (AMM. 29, 5, 9). 21, 21, 9 cum -uisset Hannibal omnium gentium auxilia. VVLG. num. 1, 22 de filiis Symeon ... -siti (-seti var. l.) sunt per ... capita singulorum, omne quod sexus est masculini a vicesimo anno et supra, procedentium ad bellum tot (sim. 1, 24. 27. al.). CLAVD. carm. min. 25, 87 princeps militiae ... cuneos ... -et dispositos. al. ?de

actione duci militari propria, ut vergat in notionem q. e. ducere: SIL. 8, 577 qui Cethagus socias vires atque indiscreta maniplis arma -bat (cui Cethago ... -bant [sc. consules] fere trad., ut ad IIA trahi possit). (II) ce-

*terta exempla: LIV. 6, 25, 1 in -endis captivis cum Tusculani aliquot noscirentur (26, 49, 9 Scipio -uit c., quot cuiusque populi essent. 27, 19, 2 Scipio in -endis c. decem milia peditum ... invenit. 38, 27, 7 consul c. praedamque -uit, quae tanta fuit *eas*). 8, 1, 5 Volscis -entibus, quos viros in acie amisissent. 10, 36, 15 -ente consule biduo acceptam cladem amisorum militum numerus relatus tot. SIL. 10, 451 lustrabat campos et saevas tristia dextrae facta -bat pertractans vulnera visu Hannibal. al.*

β exempla varia: **① -ent homines** (deus l. 72, Charon l. 73; cf. p. 295, 60): VERG. georg. 4, 436 Proteus considerat scopulo mediū numerumque *phocarum* -et (*[cf. Hom. δι φόκας ... ἀριθμήσει. 451 λέκτο δι φοκάδην]*). Aen. 6, 682 Anchises ... suorum ... -bat n. carosque nepotes ... fortunasque virorum [*explicat* CLAVD. DON. *ad loc.* p. 596, 17sqq. oculis ac mente considerab ... suorum n. ...; 'n.' pro multitudine posuit: non enim revera numero poterant -eri]. COLVM. 7, 9, 10 ut ... custos n. porcorum -at. CLAVD. DON. Aen. 7, 45 p. 12, 29 [*antea: scalarum gradus numerare*] n. *graduum* -ere. HIER. in Is. 12, 27, 12^a [έαρδίσει δευς] ad virgam -bit n. gregis sui. cf. p. 295, 44). PROP. 4, 7, 92 Charon vectum ... -et onus (*sc. umbras*). OV. met. 13, 932 (*log. Glaucus*) in illo caespite consedi ... utque -rem captivos ordine pisces, eos insuper exposui. COLVM. 1, 8, 20

pater familias pecus et familiam -at fundique instrumentum et supellecitem. 11, 1, 21 tam vestem servitorum quam ... ferramenta ... saepe -ere (cf. *ibid.* recognitio, 20 recognoscet et ... inspiciat). 12, 2, 6. 12, 3, 9 *ovibus tonsis* vellera ad numerum pecoris -ere. STAT. silv. 5, 3, 20 (*ad patrem mortuum*) membris emissus ... rerum ... elementa -es, quis deus, unde ignes, quae ducat semita solem *eas*. CIL II 1180 (*saec. II ex.*) *cuidam* adiutori ... praefecti) annon(ae) ad oleum Afrum et Hispanum -endum (ad otium ... -entum *fere descr.*). HEGES. 5, 24, 3 p. 358, 6 (*ironice*) *Iudeis auro spoliatis* quaestus suos Syria numerabat, Arabia negotiationis -bat emolumenta. PRVD. perist. 11, 147 (*membra martyris lacerati colliguntur*) cum -setis (-sitis cod. unus p. corr.) constaret partibus ille, corporis integri qui fuerat, numerus. AVG. coll. c. Don. 1, 13 -sitis et recognitis praesentibus catholicis, qui subscripterant. CAES. AREL. in apoc. 8 p. 238, 25 (*ad apoc. 11, 1* metire templum et altare et adorantes in eo) *deus ecclesiam iubet -eri* et praeparari ad ultimum. -entur fines agrorum, termini sim. (cf. vol. III 787, 71sqq.; ita ut restituantur possessoribus prioribus l. 18?): LIB. col. I p. 216, 5 colonia Ferentinensis lege Sempronia est adsignata, sed ... postea deficientibus veteranis iuxta fidem possessionis est -sita (-sa var. l.; cf. p. 215, 3 censita). p. 242, 13 Augustus eorum lapidum mensuras -iit, (eos -vit var. l.; cf. GROM. p. 348, 3 Augustus eos terminos -vit et ... omnem terram ... fecit remensurari). (II) -ere dicuntur res, sc. positae pro personis (*sublacet imago militaris*, v. p. 294, 43sqq.): Ov. fast. 3, 575 signa -uerat bis sol sua, tertius ibat annus. CLAVD. 28, 392 (*log. Roma*) his annis, qui lustra mihi bis dena -ent, nostra ter Augustos intra pomeria vidi, (, m. ... -et ... vidit var. l.; sibi ... -et ... vidit Birt).

b qualibet ratione: **a** in administratione rei publicae (cf. l. 7): LIV. 34, 3, 1 (*consul ad senatores*) -ete omnia, muliebria iura, quibus licentiam earum adligaverint maiores (, recens et ea o. var. l., -ete animo *Madvig*). 38, 28, 2 in equitatu -endo mitis admodum censura fuit (cf. 39, 44, 1 *recognoscendo*). cf. equites -endos: 40, 46, 8 uno consilio ... e. -atis, agatis censem. 43, 16, 1. SVET. Vesp. 9, 2 amplissimos ordines ... purgavit supplevitque -so senatu et equite). SVET. Iul. 41, 3 v. p. 298, 7. HIST. AVG. Valer. 6, 3 tu, *Valeriane*, aestimabis, qui manere in curia debeant, ... tu censibus modum pones, tu vesticalia ... statu(es, tu) res publicas -bis. al. **b** cetera exempla (addas fortunas p. 294, 68): POMP. TROG. hist. Iust. 38, 7, 2 (*verba Mithridatis ad milites*) gentes sibi subiectas nullis umquam nisi domesticis regibus paruisse, Cappadociam velint an Paphlagoniam -ere *eas*. SEN. Ag. 332 lusus ... docta tuos, *Apollo*, Musa -et. QVINT. inst. 11, 2, 20 cum est repetenda memoria, incipiunt ab initio loca haec (sc. quibus sensus adsignaverunt) -ere et, quod cuique crediderunt, reposcunt, ut eorum imagine admonentur. GELL. 6, 17, 12 si quis ... volet non originem solam verbi istius q. e. *obnoxius*, sed significationem quoque eius varietatemque -ere. APVL. met. 4, 17, 4 (4, 14, 2 *ursae* paene ad nullum redire numerum) Demochares ... numerum ... perditorum (-tarum *recc.*) secum -ens. TERT. adv. Marc. 4, 5, 2 ordo ... episcoporum ad originem -sus in Iohannem stabit auctorem. uxori. 1, 6, 1 cum quid difficile videtur, difficiliora alias obeuntes -amus. CLAVD. DON. Aen. 10, 515 p. 360, 2 omnia, quae ille *Aeneas* ponebat ante oculos suos et pro praesentibus -bat (cf. p. 359, 10 *volvebat Aeneas omnia in animo suo*). PRVD. apoth. 1000 *Christus stirpe* -seta (-sita var. l.) numerandus sanguinis *David* heres. perist. 10, 127 si, prima nostris quae sit incunabulis origo, textu stemmatis -as, dei parentis esse ab ore coepimus (cf. gen. 2, 7). COD. Theod. 1, 16, 3 ut his *brevibus negotiorum* -setis (-sitis ed.) et ad scrinia nostra perlatis pandatur, quis iudicem ... fidelem operam praestiterit. al.

2 qui repetunt, recordantur, in memoriam revocant: **a** exempla varia (pro obi. fere est acc. [subaudiendus ex enunt. relat. l. 72; c. inf. l. 61], enunt. secund. l. 58. p. 296, 4): Ov. met. 13, 481 *Polyxena caesa Troades* deploratos ... -ent Priamidas et, quid dederit domus una cruentis. SEN. benef. 3, 28, 2 cum maiores suos -ent nobili genere nati. dial. 10, 7, 7 dispunge ... et -e vitae tuae dies (cf. *ibid.* 3, 2sq.). CVRT. 3, 3, 6 -bant ... Dareum in principio imperii vaginam acinacis Persicam iussisse mutari in eam formam *Graecam*. STAT. Theb. 2, 706 (cf. 682 spoliis et sanguine plenus *Tydeus*) praedam ... comportat gaudens ingentiaque acta -et. 9, 148 noxas ... -ens Tydeos ... Tisiphone (retexens *edd. vet.*). TAC. Agr. 34, 1 (*dux militibus*) vestra decora -ete. ann. 11, 24, 6 si cuncta bella -as, nullum breviore spatio ... confectum est. MIN. FEL. 1, 1 mihi ... Octavi ... memoriam -enti (CLAVD. DON. Aen. 7, 370 p. 59, 23 perfidae gentis ante gestorum ... exempla tractare et recentem facinoris infandi -ere m. AMBR. paenit. 2, 5, 38 nos delictorum nostrorum m. -entes. CIL XIII 2417 [= INSCR. christ. Diehl 3489], 14 valeatis, q(ui) innocentium nomina m. -etis [recensentes lapis; , asyndeton, nisi coll. l. 75sq. n. memoriam conicias]. al; cf. p. 296, 35). TERT. anim. 23, 6 animam ... hic, quae retro norit de exemplaribus (i. ideis), -ere. PS. AVR. VICT. epit. 48, 15 *philosophus Augustum* monuit, ubi irasci coepisset, quattuor atque viginti graecas litteras memoria -ret, ut illa concitatio ... languesceret. HIL. in psalm. 51, 19 qui

... memoria -at antiquas gloriae eius *populi Israel* et innumeritas beatitudines, quas superius ... memoravimus. AVG. in euang. Ioh. 6, 10 superbi quidam homines ... erexerunt turrim, quasi ne diluvio ... delerentur; audierant enim et -uerant, quia omnis iniquitas erat deleta diluvio. al.

5 **b** -ent, qui sacra anniversaria recolunt (cf. Michels, Jahrb. f. Liturgiewiss. 11, 1931, 139sqq., Bastiaensen, Vocab. liturg. dans l'Itin. d'Égérie, 1962, 74sqq.): SACR. Leon. 359 apostolorum ... Petri et Pauli desiderata solemnia -emus (1235 apostoli Andreae ... s. -emus. Gelas. 971 magnifica ... Laurenti s. Greg. 180, 1 Felicitatis martyris). 1267 (sim. Gelas. 22) da nobis, domine, ... ipsius Christi -seta nativitate vegetari (Greg. 5, 3). Gelas. 468 paschale mysterium -entes apostolorum ... pr[ae]cibus foveamus. al. in SACR.

10 **B** loquentes, scribentes (secum legentes fort. hic illuc sub 3a; psalmus l. 40): **1** qui quaelibet referunt, enumerant: **a** cum obi. (fere acc. [subaudiendo ex enunt. relat. l. 24. 40; c. inf. l. 43. 46], enunt. interrog. l. 28. 61 [iuxta acc. l. 25. 55. al.]; indicatur cui per dat. l. 39, praepos. ad l. 49]): **a** exempla varia: Ov. epist. 9, 105 (*Deianira Herculi*) i nunc, tolle animos et fortia gesta -e (cf. e. g. 102 dicere). SEN. contr. 1 praef. 19 post auctionem *Hortensius* omnes res et pretia et emptores ordine suo ... -uit. 1, 6, 4 quid -o singulos, cum hanc urbem possim tibi ostendere? STAT. Theb. 6, 47 solatur Adrastus alloquisi genitorem *orbatum* ultro, nunc fata -ens resque hominum duras, nunc aliam prolem mansuetaque ... pignora. silv. 4, 1, 29 mecum, longa Vetustas, dinumerata fastos nec parva exempla -e, sed quae *eas*. TAC. ann. 4, 6, 1 congruens crediderim -ere ceteras quoque rei publicae partes, quibus modis ad eam diem habitae sint. PLIN. epist. 9, 13, 8 longum est omnia, quae tunc hinc inde iacta sunt (sc. in senatu), -ere (APVL. apol. 51, 5 l. e., si velim Theophrasti quoque sententiam ... -ere. LACT. epit. 4, 3 -ere, quae ... Thales vel Pythagoras ... praedicaverint. PS. AVG. vit. christ. 7 nos ire per singulos et omnium merita -ere. al.). APVL. met. 9, 26, 1 haec -ente pistore. TERT. pall. 2, 5 regnorum vices -ere, quotiens ... ista mutaverint. PANEG. 10, 2, 3 (ad Maximianum *Herculium*) an divinam generis tui originem -bo? CHALC. transl. p. 20^D *Critias* nobis ex historia vetere narrationem -uit (gr. εἰσηγήσατο. cf. p. 298, 27). DICT. 5, 2 p. 102, 9 (*verba Antenoris*) ut ex me reliquorum luctuum memoriam -am, quidnam in Glauco filio mortuo toleravi? (SCHOL. Cic. Bob. p. 128, 24 [respic. Sest. 27] *Cicero* videtur illorum temporum [sc. exsilio] m. -ere. cf. p. 295, 67). AMM. 29, 1, 40 omnium fere ordinum multitudo, quam nominatim -ere arduum est. AMBR. epist. 10, 74, 24 (imp. *Theodosio*) illa tibi non quasi ingrato -ui, sed quasi iure collata enumeravi. in psalm. 43, 9, 1 *psalmus* non mihi videtur, quae superius a Iudeis gesta sunt, -ere, sed, quae futura, signare. HEGES. 2, 9, 1 p. 153, 10 quis tot gentium populos numero -at? (cf. gr. 2, 382 ἐξαιρισμόσθαι). AVG. c. Parm. 2, 15, 33 p. 86, 20 agnosco euangelium et illis scriptum esse -o: '...' (Ioh. 3, 27). Ps. AVG. quae. test. 120, 1 incitatur ... devotio, quando ea, quae licet non ignorantur, -entur tamen (opp. taceri). DONATIST. Aug. adv. Don. 19, 25 hoc a nobis ... dictum esse memoriter -situ est. PS. VARRO sent. 68 *magistri auditia narrantes* sic audiendi sunt, ut qui rumores -ere satis ducunt. GREG. TVR. Franc. 1, 24 Tiberius ... hoc (sc. quod de Christo compererat) ad senatu(m) -vit (-uit var. l.; cf. Rufin. hist. 2, 2, 2 retulit). al. **b** proponunt tractanda: LIV. 9, 17, 7 -am duces Romanos, nec omnes omnium aetatum, sed ipsos eos *eas*? VELL. 2, 129, 1 proposita quasi universa principatus Ti. Caesaris (imagine sim.) singula -amus. GELL. 14, 2, 20 (*verba Favorini*) posthac ... praecepta Aelii Tuberonis super officio iudicis ... -bimus. TERT. apol. 11, 11 volo ... merita hominum, qui dei facti feruntur, -ere, an eiusmodi sint, ut illos in caelum extulerint. virg. vel. 7, 1 convertamus ad ipsas rationes -endas, per quas *eas*. uxori. 2, 3, 3 -amus nunc cetera pericula aut vulnera, ut dixi (2, 2, 6), fidei ab apostolo provisa. MIN. FEL. 19, 3 -amus ... disciplinam philosophorum: *eas*. HIL. trin. 5, 27 (allato Is. 65, 13sqq.) singulas dictorum eorundem sententias -amus. RVFIN. Orig. in gen. 2, 4 p. 32, 17 -amus, quid apud Ezechiem ... scriptum est: '...' (31, 1sqq.). VEN. FORT. vita Albin. 12, 33 illud etiam nobis est factum memorabile -endum: *eas*. EXC. barb. p. 280, 22 praevidi ... prophetarum singillatim regna -are (pro -ere) cunctatim. al.

55 60 **b** sine obi. vel obi. supplendo: PLIN. epist. 1, 8, 15 quod magnificum referente alio fuisse, ipso, qui gesserat, -ente vanescit. APVL. Socr. 14 p. 150 *indignatorum numinum exempla* adeo ... frequentata sunt, ut nemo ea commemorare adortus sit, quin multo plura omiserit, quam -uerit. TERT. nat. 2, 15, 1 longum (est) -ere etiam de illis, quos in sidera sepalistis et audaciter dei(s minis)tratis (AVG. in euang. Ioh. 18, 2 -o de verbo, quod nostis: '...' [Ioh. 1, 1]). MACR. Sat. 1, 11, 46 nunc de Sigillibus ... paucis -endum est. OROS. hist. 7, 1, 11). al.

65 70 **2** qui scripta retractant, corrigunt, emendant (minus valet quam defaecare et limare p. 297, 9): GELL. 17, 10, 6 quae procrastinata sunt ab eo Vergilio, ut post -rentur, et absolvit ... nequivierunt (opp. ea, quibus

inposuit census atque dilectus sui supremam manum). SVBSCR. Ter. Ad. rec. Σ (in parte codd.) Calliopius -ui (sim. Eun. al., v. app. crit. ed. Marouzeau). HIER. epist. 32, 1, 2 (antea: cum voluminibus Hebraeorum editionem Aquilae confero) regnorum ... libris examussim -setis (-sitis var. l.) exodus teneo (POSSID. vita Aug. 28, 1 ante proximum ... diem obitus sui a se dictatos et editos l. -uit [seq. p. 298, 15]). RFIN. apol. Orig. epil. 71.34 quod *exemplar* ne relectum quidem vel -situ (-setum var. l.) a me ... fuerat. SIDON. epist. 1, 1, 3 tuae ... examinationi has (litterulas) non -endas - hoc enim parum est -, sed defaecandas, ut aiunt, limandasque commisi. per p. p. neutr. -sum significatur *exemplar collatum et correctum* (si recte restit.): LYD. mag. 3, 11 τὸ παρὸν Ἰταλοῖς καλούμενον ὁ ἔχηνον, ἀντὶ τοῦ ἀντιβολόντος (Vasis, οὐκινον cod. P. a. corr., οὐκινον p. corr.; οὐκιτάτον Wünsch).

3 qui verba legunt, repetunt: **a exempla varia** (fere accedit respectus examinandi): GELL. 1, 3, 13 ea verba Ciceronis, si -ere quis vellet, apposui: '...' (Lael. 61). HIL. in psalm. 1, 12 non ut libros tantum et scripturas -amus, sed ut ea, quae ... ibi continentur, gestis rebusque meditemur ([cf. psalm. 1, 2; antea: legendi]. AMBR. in psalm. 118 serm. 19, 31, 1 populus Iudeorum ... in senioribus suis ... sine ulla cessatione -et s. divinas. AVG. serm. 15A, 51.175. Ps. VIGIL. THAPS. c. Marivad. 1, 60 si ... euangelicas -as s., invenies eqs. al.). trin. 6, 27 1.15 quaero, quod testimonium patris de eo *filio* fuerit; evolve euangelica volumina et totum eorum opus -e. SYMM. epist. 4, 52, 1 *pluribus litteris receptis* palisper haesi, quam primam paginam -rem (hac si *vel* hesi cum codd.). VVLG. I Esdr. 4, 15 (*regi Persarum*) -as in libris historiarum ... et scies, quoniam eqs. Avg. c. acad. 2, 4, 10 septem diebus a disputando fuiimus otiosi, cum tres tamen Vergilii libros post primum -remus atque ... tractaremus (cf. p. 298, 14). c. Faust. 15, 2 p. 418, 26 (l. 19 quid opus est eadem iam superius dicta repetere?) ex his, quae ante diximus, recordetur, qui potuerit, vel certe -at, qui voluerit. c. Petil. 3, 50, 61 *illa* satis edocui: -ete et invenietis. FVLG. RvSP. c. Fab. frg. 34, 8 canentem -e Virgilium: '...' (Aen. 1, 416sq.). al. **b recitando, clara voce repetendo:** AVELL. 99, 7 repudiae sunt papae Leonis dogmaticae ... litterae nec permittuntur -eri (-iri, -ire var. ll.). SACR. Gelas. 197 recitantur nomina electorum; postquam -sita fuerint, dicis: '...'. CONC. II 3, 1 p. 42, 18 ea *monumenta* postulo -eri (cf. l. 21 per ordinem recententur; gr. II 1, 1 p. 67, 24 ἀναγνωσθῆναι). 3, 2 vers. ant. p. 24, 27 lector Hypatius, quae a ... Dioscoro exceptit, huic ... -at synodo (cf. l. 25 recitetur, l. 29 re legit; gr. II 1, 2 p. 13, 17 ἀναγνωσκέτω). al. (saepe in actis conciliorum).

II usu peculiari c. colore: **A deputandi, habendi inter aliquem numerum, transferendo in statum** (cf. p. 294, 56): MANIL. 2, 243 (in imag.) modice fertilis Aries ... Libram et Geminos Taurumque pari sub sorte -et. OROS. hist. 5, 10, 9 Scipionem ... examinem ... repertum non temere inter maxima Romanorum mala -uerim. LVX. anth. 287, 18 tu, talia (i. versus meos) qui bonis -es. **iterato censu:** TERT. anim. 40, 1 omnis anima eo usque in Adam censetur, donec in Christo -atur, tamdiu immunda, quamdiu -atur, (i. ethnica vel non christiana Kroymann, in mundo Leo). monog. 5, 5 (4 in Christo omnia revocantur ad initium) secundum initium (sc. monogamiam, quae initio erat), quod tibi et in Adam censetur, et in Noe -etur, (om. codd. plerique). resurr. 1, 5 philosophi quidam animam in corpora remeabilem adfirmant, etsi non in eadem, ... ut Euphorbus in Pythagoram, Homerus in pavum -antur (re/dire) censantur Engelbrecht). al. apud eundem. **B aestimandi, iudicandi:** c. praedic.: TERT. nat. 2, 12, 24 (...) omnino Saturnus in terris humanae qualitatis apud veteres memorias -etur. apol. 44, 2 (*iudicibus*) quot, a vobis nocentes variis criminum elogiis -entur (i. Φ [i. quotquot], tot vulg.). anim. 43, 10 imaginem mortis ... eum somnum -ere (censere susp. Reifferscheid). **cetera exempla:** TERT. apol. 18, 3 suscitatis omnibus ad initio defunctis et reformatis et -sis (Φ, -sitis vel -setis vulg.) ad utriusque meriti dispunctionem (sc. die iudicii). VIGIL. TRID. ad Simplic. 1.1.32 si me eum *martyrem* -ere dignaris. **C percipiendi, cognoscendi sim.** (recordando l. 63; pendet acc. c. inf. l. 68): TERT. anim. 31, 3 an ... condicio miliarii aevi interimat facultatem -endi, quia ignotae tibi revertuntur *animae* (reminiscendi susp. Reifferscheid). adv. Hermog. 6, 3 in qua *materia* omnia dei propria -entur (sec. Hermogenem). adv. Val. 4, 4 cum spirituale illud semen, suum sic in unoquoque -ant *Valentiniani* (i. i. πνευματικῶν σπέρματα). POTAM. subst. 1.516 C. naribus vera trinitas -etur. MART. CAP. 7, 730 (*Arithmetica ad deos*) quamvis singulos vos universosque -am ex meis ramalibus germinari. **D constituendi, decernendi:** VVLG. II Esdr. 12, 43 -uerunt ... viros super gazofilacia thesauri. CLAVD. 22, 436 (cf. 433 sq. mansura verendum scribit iura senex) ille -et, ... quid Martis iter ... prospiciat mundo eqs.

deriv. : 2. recensio, recensio, 2. recensu.

Rey.

recensētio v. recensitio.

recensētus, 1. recensio v. recenseo.

2. recensio, -ōnis f. a recensere (recensus). [in var. l. minus probabili l. 27; cf. etiam l. 30.]

i. q. actio recensendi: 1 in administratione rei publicae vel ecclesiasticae: CIC. Mil. 73 memoriam publicam -is tabulis publicis impressam (cf. in eadem re Cael. 78 censem). SVET. Iul. 41, 3 ne qui novi coetus -is causa moveri quandoque possent, instituit, quotannis in demortuorum locum ex iis, qui recensi non essent, subsortitio a praetore fieret (antea: recensum, v. l. 41). CONC. Rei. a. 439 p. 69 l. 136 vicinis vicinarum ecclesiarum inspectio, -o, descriptio mandatur (i. fere corrupte trad.). 2 vario usu recensentur: homines numerandi: HIL. in psalm. 138, 38 (ad v. 18 dinumerabo eos, et super harenam multiplicabuntur) ei tantum istud competit, cui sine -e et calculo innumerabilis numeri cognitione est. scripta legenda (retractanda POSSID.): AVG. c. acad. 1, 5, 15 (cf. 14, ubi affertur Verg. Aen. 1, 401) dies ... in -e primi libri Vergilii peractus fuit. POSSID. vita Aug. 28, 1 (antea p. 297, 6) quaecumque in his libris suis recognovit aliter, quam sese habet ecclesiastica regula, a se fuisse dictata et scripta ..., a semetipso et reprehensa et correcta sunt; unde etiam duo conscripsit volumina, quorum est titulus 'de -e librorum' (respic. Aug. retract.). REGVLA mag. 50, 43 psalmorum ... -em vel meditationem.

recensitio (-sit? -sēt- l. 22), -ōnis f. a recensere (recensus). scribitur -sit- VLP. (cod. F saec. VI), -set- FVLG. RVSP. (cod. R saec. VI/VII).

i. q. actio recensendi, quae fit: inspiciendo, oculis perlustrando: VLP. dig. 10, 4, 3, 7 -e servorum facta, sc. ad servum noxiūm inventandum. narrando, legendō: CHALC. comm. 4 de principio libri, quo ... continebatur ... historiae veteris -o (recensio var. l.), nihil dixi (cf. p. 296, 33). FVLG. RVSP. ad Tras. 1, 1, 1 poposceram, ut ad cuncta plena -is, ordine perlegenda noctis unius nobis spatium fuisse indultum (i. -sion- ed. Paris. a. 1684, ut: 1, 9, 1 euangeliae ... parabolae -e [sc. Luc. 15, 4sqq.]).

recensitūs (-itus?) v. recenseo.

recēnso, -āre v. p. 294, 31.

1. recensus v. recenseo.

2. recensus, -ūs m. a recensere. [confunditur c. recessus LIV. perioch. 115, 4 (in falsa var. l. COLVM. 8, 17, 9); e coni. dub. GLOSS.^L V AA R 227 regesta: -us vel -um (ita André, Rev. Phil. 33, 1959, 244; regesta vel re gesta: recessu trad.; decessu cogitat ed. in app. crit.).]

i. q. actio recensendi, examinandi: in administratione rei publicae: LIV. perioch. 115, 4 Caesar -um egit, quo censa sunt civium capita CL (et) censum, recessum var. ll.; ad eundem -um frumentationis causa actum pertinet l. 6 nec non SVET. Iul. 41, 3 -um populi ... vacatim per dominos insularum egit. Appian. civ. 2, 425 ἀναγνωράμενος. Cass. Dio 43, 21, 4 ἐξέτασον. 43, 25, 2 τῶν ἀπογραφῶν. cf. SVET. Aug. 40, 2 populi -um vacatim egit. TAB. cer. Dac. (CIL III p. 945) 8 int. 16 (a. 159) convenit ... int(e)r eos (sc. emptorem et venditorem), (ut) Veturius Va(lens) vendor pro ea domo tributa usque ad -um dep(e)n(dat) (suppl. ex 8 ext. 27). cetera exempla: TERT. anim. 58, 3 (de condicione diem iudicii praecedente) mortem confusa spe et incerta expectatione ludentem an vitae -um iam et ordinationem iudicii inhorrerentem. adv. Marc. 3, 1, 2 facillime hoc probatur apostolicarum et haereticarum ecclesiarum -u.

ischifus: **recentāles** GLOSS.^L I Ansil. IS 15. fort. lemma explicandum perit, ut cogitare possis de (gello vel sim.) i(dest) scyphus recentalis (i. ad aquam recentem aptus, cf. recens p. 290, 20sqq., unde -is derivari posse haud mireris).

recentārius, -a, -um. a recens. GLOSS. II 375, 26 νεαροφόγος: -a. [ad Onom. referam CIL V 6216 (= INSCR. christ. Diehl 4208) hic positus Epolitus ...; filius huius -us, dolens posuit (i. sunt qui mercatores vini vel aquae recentis intellegant, sed desideratur nomen proprium). e coni. dub. p. 299, 28.]

recentātōrius, -a, -um, adi. a recentare derivandum, v. p. 299, 28.

recentātūm v. recento.

recentē, recentēr v. recens.

recentia, -ae f. a recens, si recte trad.; cf. e. g. frequentia a frequens. i. q. tempus recens, sc. in iunctura in -a fere i. q. recenter, nuper: VET. LAT. Ezech. 11, 3 (cod. 176) nonne in -a aedificatae sunt domus? (i. scrib. sine spatio interposito; gr. ποοσφάτως, Vulg. dudum. an coll. p. 287, 62 legas in recenti, sc. per ditto graphiam litterae a corruptum?).

[perna apruna ... **recentīna** APIC. 8, 1, 10. adi. a recens derivandum vix recte trad. pro Terentina (ita Schuch coll. 8, 7, 1 et edd. rec.).]

recentīvus, -a, -um, adi. a recens derivandum, quod trad. in var. l. pro hac voce in singulis codd. recensionis β PLAC. med. 5, 11, 7, 4 (cf. interpol. 18, 3 -vum), ad med. aeum pertinere vid.]

recento, -ātūm, -āre. a recens. scribitur litteris gr. p. 299, 19.

23. de notione: GELL. 15, 25, 1 Cn. Matius (v. p. 299, 11) ... finxit -atur pro eo, quod Graeci dicunt ἀναρεοῦται, id est 'de nunc nascitur atque iterum fit recens' (NON. p. 167, 13 [ad eundem loc.] 'ari' honeste

[v.L.]

positum pro novari; quod est graece ἀ. [-are ... novare *trad.*; *inde GLOSS.* -are: novare]). [‘recreare’ *sim.*: sic. arričintari, *neap.* arračendarę, *aemil.* arzinté, *venet.* rezenta(r), *pedem.* (*Astae*) aržanté, *ligur.* (*Genuae*) aružentá, *raet.* *occ.* (*Engadin*) ardschenter, *or.* rezentá, *hisp.* *vet.* recentar; ‘abluere’ *sim.*: *aemil.* (*Parmae*) ardintsär, *langob.* režentá, *francog.* rincer; ‘purgare’ *sim.*: *it.* *sept.* ardžintser, arzantsar, arzansé, *sard.* *centr.* aržentare, *francog.* *vet.*, *pic.* rechinchier, *comit.* rəžasi, *prov.* rezensar, *cat.* rentar. *cf.* M.-L. 7110 et Faré, Postille. Cortelazzo-Zolli² 1332. Wagner I 110sg. Wartburg X 140sqq. Coromines VII 249sqq. Coromines-Pascual IV 822. Schd.-Cr.]

i. q. **recentem facere**: 1 *formae finitae*: *mediopass.* fere i. q. *renasci*: MAT. carm. frg. 9, 1 iamiam albicascit Phoebus et -atur commune lumen hominibus voluptatis (cf. p. 298, 73sqq.). act. fere i. q. *recreare*: VEN. FORT. vita Radeg. 4 ut fessos ... sumpta potio -ret (recrearet var. *l.*). 2 *p. p. neutr. recentatum pro subst. de genere vini refrigerati* (*cf.* André, *L'alimentation*, 2¹⁹⁸¹, 168): ORIBAS. syn. 9 add. La p. 400 -um et musto (*pro mustum*) non bibant *podagrici* (*antea*: vinum bibat incorem [*i. enchorium*] album *vetus* aut certe *gazetum*). ALEX. TRALL. 2, 223 (cod. Andecav.) in medio autem prandio si voluerint -um bibere, permittendi sunt (*gr.* II 369 τὸ καλούμενον ὁρευτάτον, *cod.* Paris. recentem, *ed.* Lugd. recentem aquam). 2, 242 bibant rosatum (*sc. vinum*) ... in aqua frigida infrigidatum, quemadmodum Rom(a)e facere consueverunt, quod appellant -um (*gr.* II 513 ψυχρίζοντες ὥσπειτος, καθάπερ εὐθάδαι ποιεῖν οἱ Ρωμαῖοι τὸ καλούμενον ὁρευτάτον).

deriv.: ?recentatorius.

[recentorius, -a, -um. formatio mira sexies apud CIC. leg. agr. 1, 10. 11. 2, 57 tradita (sc. in iunctura c. ager) ad Onom. releganda vid., nisi corrupta est et ad genus agri publici quoddam referenda (ita Kunkel-Wittmann, *Die Magistratur*, 1995, 340 adn. 148, qui de recentatorius vel recentarius cogitant; censorius coni. Zumpt).]

[recreo: ἐστέω GLOSS. corruptum (recedo: ὑστερῶ coni. Heraeus, rigeo: ἐστέομαι Bücheler).]

recepitūs v. receptius.

recepio, recepso v. recipio.

receptabilis, -e. a receptare.

[in var. *l.* pro -tibil- p. 303, 24.]

1 de eo, quod *receptari* potest vel *receptatur*, sc. *notione pass.*: AMBR. spir. 1, 5, 72 *spiritus sanctus* cum sit inaccessibilis natura, -is (-tibil- var. *l.*) tamen propter bonitatem suam nobis est. DIONYS. EXIG. Conc. IV 2 p. 199, 32 non erit -is (-tibil- var. *l.*) innovatus *praedicationis* (*gr.* *ibid.* p. 189, 15 ἀπαράδεκτος). 2 de eo, quod *receptare* potest vel *receptat*, *admittit*, sc. *notione act.* (*quid, indicat gen.*): AMBR. epist. 6, 31, 1 cum aliud inpassibile esset, aliud passionis -e (*receptaculum* var. *l.*; *postea*: passibile). CASSIOD. Ios. antiq. 17, 150 p. 493 regem morbo *praegravatum* et remedii minime -em (*aliter gr.* τὴν ρόον θεραπεύειν ἀπογονούντα). MVTIAN. Chrysost. hom. 29, 2 p. 421^{ext.} qui nos amat, festinat, ut nos efficiat suorum -es munerum (*gr.* p. 205 δεκτικούς). Hillen.

***receptaculum, -ī n.** a receptare.

NOT. Tir. 10, 87 -um.

de *notione*: CHAR. gramm. p. 407, 31 -um, deversorium flagitorum. GLOSS. -um: δοχεῖον. ὑποδεκτήριον. sinus (*cf.* GLOSS.¹ I Ansil. si 497 sinus: -a). habitaculum vel receptorium. GLOSS.¹ Corp. R 103 habitatio receptionis et [e]xenodoc(h)ium (*item GLOSS.* V 328, 48 [ubi *l.* h. receptionis]. 388, 4). I Ansil. RE 81 locus recipiens. sim. al.; cf. vol. V 1, 852, 75. X 1, 202, 45. legitur inde a CIC., in versu non nisi COMM. p. 301, 15. [it. ricettacolo a serm. docto non alienum. cf. Battisti-Alessio V 3247. Cortelazzo-Zolli² 1362. Schd.-Cr.] [suppl. contextu manco p. 301, 19 et INSCR. suppl. Ital. n. s. 22 p. 120 n. 122 (saec. I) *(recep)taculor(um)*. in var. *l.* falsa *l.* 40.]

significatur *receptandi locus vel instrumentum aut actio* (*id quod receptatur p. 302, 65; vi praeverbiū fere evanida praeter p. 302, 72, ubi respic. actio rursum capiendi*). pendet gen. indicans, quis (*quid*) -o recipiatur, e. g. p. 300, 4. 301, 66. 302, 68. et saepe (*cf.* pron. poss. p. 300, 19. 302, 72. al., dat. p. 301, 48; nota gen. actionis p. 301, 23); unde quis (*quid*) -o recipiatur, quid arceat sim. p. 300, 9sq. et belli p. 300, 23sq. (*cf.* *praepos.* ex p. 300, 9, adversus p. 300, 18); quo in loco constet vel ubi sit -um, e. g. p. 300, 46. 301, 46. 302, 35sq. et saepius, qua in actione p. 300, 43 (gerund. ut p. 301, 11. 302, 47 (nisi indicatur finis ut per *praepos.* ad c. gerund. p. 300, 6. 29).

I notione communi de eo, quo quis (*quid*) recipitur: A recipiuntur, se recipiunt animantes: 1 homines (eorum animae p. 300, 66sqq. 301, 12sqq.; addidimus classes sim. *l.* 73sqq., sidera per prosopop. p. 300, 43) vel dei, daemones sim. (v. p. 300, 28. 46. 72sqq. 301, 2. 6sqq.): a generatim de loco vel spatio potius extento fere urbis, terrae, aedificii, specus sim., quo tuto vel abdito utantur: a qui se tutantur, defendunt sim. ab hoste (victi), periculis belli (armis p. 300, 20), adversis naturae, poena sim. (huc trahere possit quaedam sub β allata): CIC. Verr. II 2, 3 (*de Sicilia*) nisi illud ... -um classibus nostris pateret (sim. de portu: BELL. Afr. 9, 2 ut maritima oppida ... ad classis [-ssi var. *l.*] -a muniret. PLIN. epist. 6, 31, 17 litus importuosum hoc -o utetur. APVL. met. 10, 35, 3 tutissimum

navium -um). Flacc. 29 Pompeius classis praedonum, urbis, portus, -a sustulit (LIV. 34, 21, 1. cf. 42, 17, 2 cuiusdam domus -um latronum fuerat. ceterum cf. I. 15. 19). Pis. 11 templum illud Castoris fuit ... arx civium perditorum, -um veterum Catilinae militum, castellum forensis latrocini. Phil. 10, 9 esset ... -um pulso Antonio vel agger oppugnandae Italiae Graecia. CAES. Gall. 7, 14, 9 ne ea oppida suis sint ad detractandam militiam -a. civ. 2, 8, 1 si ibi pro castello ac -o turrim ... fecissent. LAVD. Turiae 2, 7 ut proscripto fida -a pararis. LIV. 6, 22, 2 ut propinquitas urbis cuiusdam hosti ... unum ex fuga -um esset (*cf.* -um fugae: 8, 19, 10. 23, 41, 5). 6, 33, 4 Satricum -um primum eis Latinis adversae pugnae fuerat. 39, 20, 6 latebrae -aque. al. SEN. nat. 3, 28, 4 (*in diluvio* aqua tutis hominum -is superest. 6, 1, 4 (*in terra motibus*) quod corpora -um invenient, quo ... confugient: epist. 90, 41 aduersus hiemem ... vili -o tubi sub fronde vivebant. CVRT. 7, 5, 32 urbem proditorum -um. al. QVINT. decl. 328, 6 latrones longe a -is suis spoliant. TAC. Germ. 46, 3 (*antea*: ferarum imbrumque suffugium) huc redeunt iuvenes, hoc senum -um. ann. 14, 29, 3 insulam ... -um perfugarum. PLIN. epist. 2, 17, 4 egregium hae porticus adversus tempestates -um. APVL. met. 4, 14, 5 (*log. fures*) ursam portamus ad nostrum -um. VET. LAT. cant. 8, 9 (Ambr. in psalm. 118 serm. 22, 37, 1) aedificemus super eum murum -a (*gr.* ἐπάλξεις, cod. 169. al. turre, Vulg. propugnacula; explicat AMBR. ibid. 2 cum -a habuerit murus praeparata, in quibus propugnatores ... habeant subsidium). IVST. 2, 15, 3 ne munimenta hostibus et -a futuri bellii extruant Athenienses (Ps. RVFIN. Ios. bell. Iud. 1, 168 ne ea castella rursus b. alterius -um fierent [*gr.* δρυμητήριον]). CLAVD. DON. Aen. 10, 805 p. 391, 11 in lateribus ... amnium inveniuntur loca, quae hominem tegant (*contra imbre vehementem*), aut in exesorum laterum -is. AVG. conf. 8, 4, 9 p. 161, 1 eius pectus ... tamquam inexpugnabile -um diabolus obtinuerat. quaest. euang. 2, 48B (*translate; spectat ad Luc.* 19, 45sq.) qui ... -um ibi, in ecclesia, haberent ad occultanda sclera sua. GILD. Brit. 32 chron. III p. 44, 4 (*in nomine oppidi, de re v. ed.* Winterbottom, 152 ad *l.*) -i Vrsi. al. dat. fin.: LIV. 9, 41, 6 ne -o hostibus essent castella (HEGES. 1, 19, 1 c. ... -o sibi ... futura). B varii, sc. de quibuslibet habitationibus, sedibus, tectis sim. (*de quadam domus parte l.* 47. 53, de cubiculo, dormitorio *l.* 41sq. 55; quaedam ad a trahere possis): CIC. leg. agr. 2, 89 (88 ut aratores cultu agrorum defessi urbis domiciliis uterentur) Capuam -um aratorum ... esse. SEN. dial. 12, 9, 3 in qua regione lautissimum -um casa est. epist. 90, 8 naturale invenire sibi ... -um. CVRT. 8, 1, 12 barbari turre ... habent venantium -a. PLIN. paneg. 50, 3 non iam clarissimorum virorum -a habitatore servo teruntur. GAIUS dig. 2, 4, 18 domus tutissimum cuique refugium atque -um est. APVL. met. 1, 23, 5 erit tibi ... illud cubiculum honestum -um; fac libenter deverseris in nostro. 11, 22, 4 mane ad -um sacerdotis contendō (*postea: cubiculo*). PS. MAR. VICTORIN. verb. script. 5 ut -um haberent requiescendi sol et luna. RVFIN. hist. 8, 1, 5 cum ne ipsa quidem antiqua -a sufficienter, sed ... orationum domus dilatarentur (*gr.* τοῖς ... οἰκοδομήμασιν. sim. de ecclesia: VITA Amator. 21 deus per ... Amatorem novi quodammodo habitaculi -um acquisivit). Ps. RVFIN. Ios. bell. Iud. 5, 177 p. 781 virorum -is et coenaculis lectorum centum capacibus (*gr.* ἀνδροῦσι). SVLP. SEV. Mart. 10, 5 saxo ... montis cavato -a sibi fecerant (*de habitaculis eremitarum sim. ut: CHRYSOST.* hom. V 913^A [*antea: tamquam ... portum beatitudinis*] -a tabernaculaque [*Migne gr.* 49, 307 τὰς καλύβας solum]. VITAE patr. Iurens. 16 cernes vix -a ipsa recipere posse receptos. al.). TRANSIT. Mar. 2 rec. B2 Maria lacrimari sola in domus illius Iohannis -o coepit (rec. B1 intra hospitii sui -um). VITA Genov. rec. A 5 Germanus vesperi iussit patri ... cum filia in suo se conlocare -o (rec. C 3 ad hospitii sui -um). al. -um praebetur hospitibus, pauperibus sim. (*cf.* l. 41. p. 299, 49): LIV. 44, 39, 4 castra sunt viatori -um, victo perfugium. CYPR. epist. 68, 3, 3 fida hospitia et -a commeantibus tuta. VAL. CEM. hom. 7, 6 (*spectat ad Math.* 25, 43) pro ... hospitii, -o vel ... nudi corporis vestimento (, cf. l. 54sq. nec non l. 61). PETR. CHRYS. serm. 121, 4 (*spectat ad gen.* 18, 1sqq.) dominus ad Abraham ..., ad hospitum -um venit eqs. MVTIAN. Chrysost. hom. 28, 1 p. 409ⁱⁿ (*gr.* p. 191 καταγώγιον). GREG. TVR. dorm. 12 imperator fecit ... -um pauperibus imperans eos aleti.

b peculiariter: a de homine eiusve corpore (de deo p. 301, 5; respic. Jesus homo l. 72sq.; cf. p. 302, 50sqq.): CIC. Tusc. 1, 52 corpus ... quasi vas est aut aliquod animi -um (sim. SEN. epist. 92, 34 ille divinus animus egressurus hominem, quo -um suum conferatur, non curat. FIRM. math. 4, 1, 4 non habebit ... animus integrum -um ..., nisi eqs. [postea: susceptionem]. CHALC. comm. 201. al.). IVLIAN. dig. 46, 3, 36 vulvae mulierum ... quinque -a habere possunt (sim. HIER. adv. Iovin. 1, 36 p. 260^B -a vulvae ad suscipiendos ... fetus condita. cf. ARNOB. nat. 5, 10 p. 261, 24 -a ... genitalia). IREN. 3, 16, 1 sunt qui dicunt Iesum ... -um Christi fuisse (*ibid.* quem salvatorem et ipsum -um C. et universae plenitudinis esse dicunt *Valentiniani*). LACT. inst. 2, 3, 8 hoc ..., quod oculus subiectum est, non homo, sed hominis -um est ([postea: vasculi]. opif.

19, 9 hoc corpusculum ... h. -um est). RVFIN. hist. mon. 27, 7, 4 si aqua ... corpus infundatur, ... largiora -a daemonibus praebet (gr. 20, 16 aliter). AVG. pecc. mer. 1, 22, 31 *ut congruis ... suae ante actae vitae corporeis -is tenerentur.* serm. 362, 3 (*spectat ad psalm. 30, 21 abscondes eos in abscondito vultus tui*) in facie *dei* ... esse aliquod -um corporale, ubi *eas.* HIL. AREL. vita Honorat. 291.17 (*de sancto*) illud sancti spiritus -um (cf. p. 302, 53). SALV. epist. 4, 1 Paulus ..., electionis vas (*sec. act. 9, 15*) ... et -um dei (ORIG. in Matth. 15, 16 p. 397, 4 *quendam quasi -um d. factum [gr. ὠποτερεὶ θεόληπτον]. cf. p. 302, 51.*) **β de loco vel statu mortuorum eorumve animarum:** CIC. Tusc. 5, 117 (*antea: portus*) *mors* aeternum nihil sentiendi -um. TERT. adv. Marc. 4, 34, 14 sinum Abrahae (*v. Luc. 16, 22*) dici temporale aliquod animarum fidelium -um (AVG. civ. 12, 9 p. 525, 31 secretis a. -is sedibusque) adv. Val. 32, 1 iustorum anime ... ad demiurgum in medietatis -a transmittentur. COMM. instr. 1, 27, 9 *deus nobis* ... fecit -a mortis. GREG. M. moral. 20, 66 ad inferni -a ... iusti descendenterunt. TRANSIT. Mar. 7 rec. B2 (= B1) intra in -um vitae aeternae. *de sepulchro:* CHRYSOST. hom. I 871^D ad -um temporale cavari petram sepeliendis. CASSIOD. in psalm. 2, 5 l. 130 sepulcri -a. GREG. TVR. Iul. 1 p. 564, 18 in ... tumuli -o. CIL XIV 4774 *(re)cep(taculum)> (si recte restit. quidam in schedis nostris, de cep(otaphium) cogitavit Dessau).*

γ de carcere sim.: CYPR. epist. 37, 3, 1 carceris ac -i poenalis (*pendet* LVCIF. moriend. 6 l. 54 -i poenarii [-arum trad., v. vol. X I, 2514, 5]).

δ de sede, sella: AMBR. in Luc. 10, 49 corporalis ... -a sessionis.

2 animalia; -um efficiunt: *homines:* COLVM. 8, 1, 3 aquatilium animalium -a (COD. THEOD. 15, 1, 35 publicorum. cf. l. 34). 8, 17, 5 (*antea p. 313, 67*) eiusmodi -a (*sc. piscium ut:* AMBR. hex. 5, 10, 27 pis- cium -a instruunt, ne *eas.* CASSIOD. inst. 1, 29, 1. *addas l. 24).* 9, 4, 7 de ... -is et domiciliis *apium.* al. APVL. met. 4, 13, 5 futurae venationis -a. *ipsa animalia, natura* (cf. l. 52): PLIN. nat. 10, 100 perdices ... sic mu- niunt -um, ut *eas.* (cf. p. 309, 59). VET. LAT. Luc. 9, 58 (cod. 2) vulpes -a habent *eas.* (gr. φωλεόν, cod. 3. al. cubilia, 4. al. et Vulg. foveas). SOL. 27, 51 *ubi basiliscus ferale sortitur -um* (53 cavernis). AMM. 22, 8, 47 *ut pisces* fetus educant in -is cavis ... securi. 23, 6, 87 marinorum canum -a. SERV. Aen. 9, 59 Graeci αὐλάς vocant animalium -a (*inde ISID. orig. 15, 9, 6.*)

B recipiuntur res: **1 -um est res:** **α quaelibet:** **α quae** recipit varias res (plerumque abdendas, reponendas sim.): **① exempla varia (de oppido, aedificio, specu praeter e. g. l. 40. 46. 51):** CIC. Verr. II 5, 59 illud ... oppidum -um praedae fuit (PLIN. paneg. 36, 1 *aerarium nunc non ... cruentarum* ... p. saevum -um. APVL. met. 4, 18, 2 capulos ..., quis inhabitabant ... iam cinerosi mortui, ... ad futurae p. -a reseramus. Ps. RVFIN. Ios. bell. Iud. 5, 512 p. 763 [*de speluncis; gr. ἐκδοχείοις*]). LIV. 7, 20, 7 Caere, ... deversorium sacerdotum ac -um Romanorum sacrorum. 26, 43, 8 (*de Carthagine nova*) haec illis arx, hoc horreum aerarium armamentarium, hoc omnium rerum -um est (34, 29, 2 [*de Gytheio*]). 38, 30, 7 *ut Aegion* ... -um peregrinis mercibus ... esset. SEN. nat. 5, 12, 2 *flatus* -a nubium ... ac munimenta perrumpit. COLVM. 12, 2, 3 praeparatis ... -is (2 praeparare, ubi quidque reponatur). TAC. Germ. 16, 3 subterraneos specus ..., suffugium hiemi(s) et -um frugibus. Ps. RVFIN. Ios. bell. Iud. 7, 55 p. 832 archiva monumentorumque -a publicorum (gr. γραμματοφυλάκιον). AGROEC. gramm. VII 123, 24 sinum dicimus exterius si- nuatae vestis -um *eas.* (*inde ISID. diff. 1, 530 [384 C.]. DIFF. ed. Uhlfelder 138.*) al. *in imag. :* AMM. 30, 4, 9 (*in imag. ferarum venandarum; cf. 8 cubilia ... causarum*) si simulatum levia senserint -a *eas.* RVFIN. Basil. hom. 2, 7 l. 421 require, quae sint eius -a memoriae, qui eruditonum ... thesauri (Migne gr. 31, 216^B ἀποθήκας. cf. AVG. conf. 10, 8, 12 *e memoria quaedam tamquam de abstrusioribus quibusdam -is eruuntur.*) AVG. c. acad. 3, 14, 30 quae *moles* intrantibus ad philosophiam sese opponit et nescio quibus -is tenellas tegens talem, sc. *tenebrosam*, esse philosophiam totam minatur. **② de vase potius parvo:** PAVL. FEST. p. 105 igna- bulum ignis -um (VVLG. exod. 27, 3 lebetas ... et ignium -a [gr. τὸ πυρεῖον]. al.). PALLAD. 1, 20, 1 -a olei (11, 10, 2). 12, 7, 22 castaneae servantur ... virgeis ex fago -is *eas.* TRACT. de trin. fid. p. 185, 10 *vasculum* alterum esse alterius -um. PS. ASCON. Verr. p. 212, 8 sportae ... nummu- rum sunt -a.

β quae recipit aquam (purgamenta LIV.): **① ab homine effec- ta:** LIV. 1, 56, 2 cloacam ... maximam, -um omnium purgamentorum urbis. VITR. 8, 6, 1 (*descr. aquae ductus; ante: triplex inmissarium*) -a coniuncta. *ibid.* in medium -um. TAC. ann. 2, 61, 1 lacus ... effossa humo, superfluentis Nili -a. FRONTO p. 5, 7 *non comparabis ... aquae ductus amnibus neque -a fontibus.* INSCR. Année Epigr. 1960 n. 200 (*Cyrena; a. 165/6*) -a (gr. resp. *τὰ νόδοις γόδοις χία.* v. REYNOLDS, Journ. Rom. Stud. 49, 1959, 98sq.). VLP. dig. 43, 14, 1, 5 fossa est -um aquae manu facta (LACT. opif. 6, 5. INSCR. Année Epigr. 1948 n. 136 [*a. 334*]. al.; cf. p. 302, 7). 43, 20, 1, 39 ex castello ..., id est ex eo -o, quod aquam publicam suscipit. CET. FAV. 6, 5 (*antea: conceptacula*) *ut de -is aqua ministretur.* CASSIOD.

Ios. antiq. 14, 391 p. 419 -a cisternarum (gr. ἐκδοχείων). **al.** -um pertinet ad aream sepulcri (cf. vol. X I, 2205, 24sqq.): CIL VI 29961 hic locus ... sive is hortus ..., et siqua -a sunt sub caste(llo), ... huic moni- mento ced(it). **② naturā orta (in creatione mundi AMBR.):** SEN. nat. 6, 7, 3 quis ... neget vastis illas *aquas* -is concipi? SERV. georg. 4, 363 ('speluncis ... lacus clausos') lacus ... dicit fontium et fluviorum -a (EVSTATH. Basil. hex. 4, 7, 1 *mare* -um est f. cunctarumque aquarum [gr. p. 93^A δοχείον]). AMBR. hex. 3, 2, 8 *coepit aqua* in unam confluere congregatiōnem ... et plurimis -is inhaerebat. 3, 3, 14 quae -a eam *aquam* tam continua ... absorbere potuerunt?

b mundus, materia, ὄλη: PS. APVL. Ascl. 3 mundus ... prae- paratus est a deo -um omniformium specierum (17 ὄλη ... vel m. omnium est -um. 30 est -um temporis. 34 sensibilis ... m. -um est omnium sensibilium specierum *eas.* [sim. 32 sensus ... mundanus]). CHALC. transl. p. 49^A *tertia species omnium, quae generantur, -um est et quasi quaedam nutricula* (gr. ὑποδοχήν, ut p. 51^A. cf. comm. 308 rerum -um [*antea: Plato* nusquam silvae nomen ascrisit, sed *eas.*]). p. 50^E -i sinus (gr. τὸ ... ἐκδεχόμενον). comm. 318 *invenitur silva* ut eorum, quae generantur, communē omnium -um (344 velut -um corporearum specierum. sim. al. apud eundem). CANDID. gen. div. 2 *substantia est* ut -um effecta, illo ... potiore, cuius -um est.

c rima, hiatus: RVFIN. Orig. princ. 1, 1, 6 (*inde apol. Orig. 40 1.28*) eius solis ... radios fenestrī ... vel quibuslibet lumen brevibus -is infusos intuentes (sim. in compar.: 4, 2, 3 quasi per breve quoddam -um lux veritatis infunditur nobis [gr. ὡς δύ' ὁπῆς]). AVG. c. epist. fund. 26 p. 226, 3 *si quid recto latere latus rectum adtingebat, non video quidem aliqua vel -a vel hiatus* (cf. p. 225, 7 interpatent cavernae, p. 226, 10 inter- posito inani).

2 -um est homo (animal l. 38. 45): **a eius corporis pars, cavum** sim. : **α venter sim. (pendet gen. explic. l. 35 sqq.):** CIC. nat. deor. 2, 168 cum *alvus* ... cibi et potionis sit -um (CELS. 4, 1, 6 qui *ventriculus* -um c. est. LACT. opif. 11, 5 duo sunt in homine -a, unum aeris ..., alterum ciborum. AMBR. Noe 9, 27 ciborum -a, hoc est ea viscera, quae acceptum conficiunt cibum. al.; cf. LACT. opif. 11, 2 *creator in medio -um cibis fecit*). ARNOB. nat. 7, 24 p. 371, 15 -a ventrium (7, 45 p. 403, 13 ventris. PS. HIPPOCR. ad Antioch. vers. α 2 pectoris latebra, v. -um [gr. Paul. Aeg. 1, 100, 2 κοιλίαν solum, vers. β p. 430 venter]). EVSTATH. Basil. hex. 9, 5, 5 *quibusdam animalibus plurimorum -a pabulorum inesse* (gr. p. 200^B ἀποθήκας). al. **β quaelibet pars (addas l. 32):** SEN. nat. 3, 15, 1 *venae* ... et arteriae, illae sanguinis, hae spiritus -a (MACR. Sat. 7, 4, 22 in venis ... et arteriis, quae sunt -a s. et spiritus. VINDIC. med. 44 -a s. et spiritus. nat. hum. 1.83 duo ... -a in se habet *cor*, unum spiritum [i. -ūs], alterum s.). 6, 14, 1 angustiora -a animae, per quae nihil amplius quam meat. epist. 78, 5 cuius *spiritus* iter ac -um (v. l. 40sqq.). SOL. 12, 5 *pinnae delphinorum* quibusdam -is operiuntur (cf. Plin. nat. 9, 25 velut vaginā). HIER. in Ezech. 41, 5 l. 1352 *caput omnium sensuum -um est.* VINDIC. epist. ad Valent. 9 *ubi habebat -um collectionis suea umor quidam.* DIONYS. EXIG. Greg. Nyss. creat. 12, 2 p. 362^B -um naturae intellegibilis cor esse (gr. δοχεῖον). al.

b homo totus (cf. etiam p. 300, 66 sqq.; recipiuntur incorporelia praeter l. 57): IREN. 3, 20, 2 sapientiae eius *dei* et virtutis -um homo. 4, 36, 21.50 (*de vinea humani generis*) *deus* turrem aedificavit, Hierusalem elegit, et torcular fodit, -um propheticī spiritus praeparavit. PS. AMBR. laps. virg. 21 *adultera* -um ... facta malorum (cf. PETR. CHRYS. serm. 113, 5 vitorum [syn. domicilium]). AVG. serm. 173, 2 fidei. EVSEB. EMES. serm. 2, 44 (*ad I Cor. 12, 14 sqq.; ante: omnes in uno corpore aequales haberit*) si ... non sit -um, neque oculus videt neque pedes ambulant nec manus operantur.

3 -um est deus: MAR. VICTORIN. adv. Arium 1, 13 l. 18 *filius* semper plenitudo et semper -um est (*de eodem*: 1, 24 l. 45 sq. 1, 37 l. 25. 31 et -um et habitator. cf. p. 300, 73sq.). PRISCILL. tract. 11, 142 *in deo* omni definitae rei terminum et infinitorum -um ponens. AMBR. Iob 1, 9, 31 -um sapientiae.

II notione peculiari de eo, quod recipitur (sc. l. 65, si recte intelle- ximus), vel de actione recipiendi: VET. LAT. Rom. 8, 23 (cod. 75. al.) nos ipsi -um spiritus sancti habentes (gr. ἀπαρχήν, cod. 89 primitias et -um, cetera v. vol. X 2, 1253, 47sqq.; sec. notionem communem intelligere vid. Ambrosiast. ad loc. 4 dei spiritum adiutorem habemus). ORIG. in Matth. ser. 72 p. 169, 21 praeparamus cor nostrum ... ad -um, eius Christi vel illorum, qui sunt ipsius (ι. vix 'ut sit -um'; postea: ad susceptio- nem). *respicitur actio, qua haeretici errore deposito rursum in ecclesiam suscipiuntur:* EPIST. pontif. 322 Aug. epist. 182, 7 *eis medicinam soli- tam, id est -um suum, ab ecclesia non negari.* Sannicandro.

receptatio, -ōnis f. a receptare. [olim legebatur AMM. 20, 11, 28, v. sub reciprocatio.] i. q. *actio vel locus receptandi:* GLOSS. V 328, 48 v. p. 299, 49sq.

receptātor, -ōris m. a receptare. litt. gr. *l. 7.* i. qui receptat, sc. accipiendo, suscipiendo: **1** hominem (nisi *l. 6* sqq. receptantur etiam fūta [cf. *infra p. 307, 27* sqq. *308, 4* sqq.]): -r est flumen: FLOR. epit. 3, 10, 9 rex Eburonum perpetua trans Rhenum fuga latuit; nec Rhenus ergo immunis, nec enim fas erat, ut liber esset -r hostium atque defensor. cum respectu iuris -r est, qui suscipit latrones, fures sim. (vel ab eis ablata? cf. GLOSS. iurispr. μαγίστρουν *P 30 δε ρεκεπτατόριονς περὶ ὑπόδοχέων*): PAVL. dig. 1, 15, 3, 1 cognoscit praefectus vigilum de ... furibus, raptoribus, -bus (receptor- var. *l.*). MARCIAN. dig. 47, 16, 1 pessimum genus est -orum, sine quibus nemo latere diu potest; et praecipitur, ut perinde puniantur atque latrones. 48, 3, 6, 1 ut interrogent eos latrones adprehensos de sociis et -bus. DIG. 47, 16 rubr. de -bus. **2** arbitrium (cf. *p. 307, 37*): GLOSS. V 388, 2 (item GLOSS^L Corp. R 96) -r: auctor concordia⟨ae⟩, medi⟨us⟩ (medii codd.; vix recte recept[at]or Lindsay dubitanter conferens Oros. p. 307, 74).

f. **receptātrīx**, -īcis. [in var. lect. pro receptrix *infra p. 308, 16.*] i. quae receptat: GLOSS^L I Ansil. sc 56 Plautus multorum penium -em vel malam ancillam excetram ⟨dicit⟩ (sc. Cas. 644 et Pseud. 218).

Hillen.

receptibilis, -e. a recipere (receptum). [in var. *l. pro -tabili p. 299, 35, 37, ceterum v. infra.*] **1** de eo, quod recipi potest vel recipitur, sc. notione pass.: **a** vi praeverbi fere evanida: VET. LAT. Sirach 2, 5 probantur homines ... -es, sc. deo, in camino humiliationis ([_l] -tabil-, acceptabiles al. var. *ll.*, gr. δέκτοι]. coll. prov. 3, 11 sqq. interpretatur fere ut ad b pertinens AVG. pat. 14, 11 'h. -es' [accepta- var. *l.* ...], ut qui de pristina felicitate paradisi ... dimissi sumus, ... recipiamur [*postea*: reduces]). AVG. in psalm. 109, 12 1.20 ut ... panem angelorum manducaret homo, ... deus factus est homo; ita nobis verbum incarnatum factum est -e; quod recipere non valeremus, si filius ... formam servi non accepisset. **b** vi praeverbi perspicua: AVG. trin. 15, 13, 22 1.44 nostra ... scientia ... et amissibilis est et -is (cf. *l. 39*).

2 de eo, quod recipere potest, ad recipientum aptum est, sc. notione act. (quid, indicat inf. *l. 34*, gen. *l. 36* sqq.): MAR. VICTORIN. adv. Arium 1, 23 1.14 sqq. quo, enim aliquid -e est dissimile esse, hoc -e est simile[m] esse; substantia autem ... non recipit similem esse (*l. 17*) aut dissimilem; iuxta quod autem -e ist qualitatis, similis aut dissimilis dicitur eqs. ([_l] vix est, quod conicias quo(d) coll. *I*, 32 *l. 40* sq. *I*, 44 *l. 15*, *I*, 50 *l. 14* sqq. sim. *ibid.* 1.20 -is ... dissimilitudinis). CASSIOD. anim. 4 1.216 constat ... animam ... bonarum ... rerum esse amissibilem ac -em.

compos.: irreceptibilis.

receptīcius, -a, -um. a recipere (cf. Leumann, Gramm. 1977, 301). flectitur gr. THEOPHIL. inst. Iust. 4, 6, 8, e. g. τῆς -as, sc. ἀγωγῆς. abiit in sermonem gr. e. g. SCHOL. Basilic. 28, 8, 2, 1 -a. cf. *l. 70.* de notione v. *l. 52* sqq. 62, 70.

1 i. q. statum habens eius, qui (quod) recipitur vel recipi debet; in iuncturis q. s.: **a** servus -us (adi. pro subst. fort. *l. 60*; *huc pertinere vid.* GLOSS. V 651, 24 recepcitius s. [sine interpr.]. quid docti senserint, digessit Peppe, Posizione giuridica ... della donna romana, 1984, 103 sqq.): CATO orat. 113 principio vobis mulier magnam dotem adulitum, tum magnam pecuniam recipit; (*sic disting.* Mantovani) quam in viri potestatem non committit, eam pecuniam viro mutuam dat; postea, ubi irata facta est, s. -um sectari atque flagitare virum iubet. explicant: VERR. FL. frg. Gell. 17, 6, 2 -um s. dici nequam et nulli pretii, qui, cum venum esset datus, redhibitus ob aliquod vitium receptusque sit (*sim.* FEST. p. 282 NON. p. 54, 6). melius, ut vid., GELL. 17, 6 (*illam explic.* improbans 17, 6 tit. et 5), maxime: 17, 6, 9 ex ea ... re familiari, quam sibi dote data retinuit, pecuniam viro mutuam dat (*inde* NON. p. 54, 8 sq. in data dote aut donatione). 17, 6, 10 mulier adponit ei viro flagitatem s. -um, hoc est proprium servum suum, quem cum pecunia reliqua receptorat neque dederat doti, sed retinuerat (*inde* NON. p. 54, 15, ubi [_l f. -um]). **b** dos -a (ad rem v. Kaser, Privatrecht I² 335): GAIVS dig. 39, 6, 31, 2 dos, quam quis in mortem mulieris a marito stipulatur, capit ...; cuius generis d. -ae voluntar. VLP. reg. 6, 5 adventicia ... dos semper penes maritum remanet, praeterquam si is, qui dedit, ut sibi redderetur, stipulatus fuerit: quae dos specialiter a dicitur.

2 i. q. ad id, quod recepit argentarius, debitum pertinens, sc. in iunctura actio -a (e contextu intellegitur *l. 74* sq.; ad rem v. Kaser, l. cit. 585 [de hoc, quod parum recte 'receptum' dicitur, fusius THEOPHIL. inst. Iust. 4, 6, 8; v. etiam p. 352, 58 sqq.]), inde corrigas lemmata corrupta GLOSS. iurispr. ἄδετ *P 6 ὁρεπτικία ἀνάληπτική, ἀνάδεκτη κατά*. ibid. αὐστηρή *P 30 ὁρεπτική· ἐπανάληψις*): COD. Iust. 4, 18, 2 pr. -a a. cessante. 4, 18, 2, 1 ut neque -ae a. neque alio indigeat res publica ... adminicula. ibid. secundum antiquam -am a. exigebatur. ibid. per a. -am res indebitas consequi. 4, 18, 2, 1^a quae de -a in ... libris legislatorum posita sunt. INST. Iust. 4, 6, 8 cui, sc. actioni de pecunia, similis ... -a.

Rocchi.

***receptio**, -ōnis f. a recipere. GLOSS^L I Ansil. si 404 synedoche: conceptum (-io?), -o, (perceptione suspic. Heraeus in indice exemplaris sui ed. Goetz, cf. vol. X 1, 1202, 8). legitur in versu semel apud PLAVT., in prosa orat. certe inde a VET. LAT., VLP. (e coni. inc. iam apud FEST. l. 15); raro plur., v. *l. 21.* 53. p. 305, 9. 15. [confunditur in codd. e. g. cum deceptio *l. 34.* 48, praeceptio *l. 63.* 69. p. 305, 26; in falsa var. *l.* pro perceptio MART. CAP. 9, 994, cf. *l. 2.*]

i. q. **actio recipiendi** (respic. formula iuris sub 1by; meton. sub 2; indicatur, quis vel quid recipiat, per gen. *l. 26.* 31 et saepe, per pron. poss. e. g. *l. 18.* 34, acc. *l. 13.* adi. *l. 53.* quo vel ad quem quis recipiat, *l. 13.* 15. 28): **1** notione communī: **a** mera vi accipiendi, admittendi, suscipiendi sim.: **a** recipiuntur animantes: (I) varia exempla:

PLAVT. Asin. 920 quid tibi hunc, -o ad te est meum virum? (acc. obi., cf. Hofmann-Szantyr 34). FEST. p. 218 (*si recte coni.*; ex Aelio Gallo, v. vol. X 2, 235, 65 sqq.) equi ... et navis ... ratio ... postliminium, -is (Bruns, recipitu(m) is cod., receptu(m) is gen. receptūs] Lindsay in ed. altera; _l acc. directionis). AMBR. in Luc. 5, 38 David -e (respic. I reg. 21, 1 sqq.). HEGES. 5, 22, 1 p. 347, 13 Simon patrono -is suea poenam non relaxavit (cf. p. 346, 18 sq. in urbem receptus est). COD. Theod. 8, 5, 58 (*sim.* Iust. 12, 50, 17 [a. 398]) si quis mulionem ... vel sollicitatione vel -e subtraxerit eqs. (postea: occultatoribus). AVG. in euang. Ioh. 49, 9 -es in custodia pro meritis cauarum adhibentur (*antea p. 344, 7.*) in theol. christ. recipitur deus verbum a Christo filio homini: NOVATIAN. trin. 23, 7 ut filius hominis per -em dei verbi filius dei effici possit (*antea: per assumptionem carnis.*

(II) in caelum, inter deos sim. (respic. religio christ. praeter *l. 31.*): VET. LAT. Luc. 9, 51 (cod. 3, sim. 6) dum completerentur dies -is eius Christi (gr. ἀναλήψεως, cod. 4. al. et Vulg. adsumptionis). IREN. 4 praef. 4 eam quam dicunt haeretici intra pleroma esse -em. 4, 33, 13 -em Christi in caelos. HIER. Victorin. Poetov. in apoc. 10, 3 se Iohannem ... per passionem accepturum -em (Victorin. Poetov. ibid. se ... recipi posse). AVG. civ. 3, 15 p. 116, 30 illam inter deos Romuli -em. al. (III) in communionem christ. (cf. *l. 69* sqq.): HIER. c. Lucif. 14 1.500 cum et in fide et in Ari-anorum nobiscum -e consentias. AVG. epist. 227 post festa omnia -is, suea in paralysin solvitur quidam Christianus factus (_l decept-, deceas-, recess- var. *ll.*).

B recipiuntur res: (I) corp.: FEST. p. 218 (*si recte coni.*, v. *l. 15*) navis. MACR. Sat. 7, 4, 25 alieni suci -o distendit locum corporis, in quem ceciderit. PRISC. LYD. solut. 7 p. 77, 4 quare grave in aere et ignis in humiditate subsistit et -em habet (*i. fere recipitur?*) (II) incorp.: variae: AMBR. in psalm. 1, 48, 4 ut locus ille animae ... pateat ad -em virtutis et gratiae (nisi ad *l. 56* ut *ibid.* iterum; *antea: homines a naturae munere deviantes*). LEO M. epist. 66, 2 Arel. 13 de -e privilegi. serm. 51, 2 infirmitates nostrae -em (retent-, redempt- var. *ll.*; respic. natura humana a Christo assumpta ut: 54, 2 ipsa -o passionum). PROSP. epist. 1, 7 si originaliter malus -em boni ... a semet ipso inchoare male creditur.

doctrinae sim. (accidente fere colore probandi): AVG. civ. 3, 31 p. 144, 13 christiana religionis -em (*antea: ch. reciparet disciplinam*). LEO M. epist. 47, 2 Conc.^S II 4 p. 22, 28 in -e (-em, decept-, increpat- var. *ll.*) nefarii dogmatis. 80, 2 *ibid.* p. 39, 18 in -em detestabilis pravitatis. CONC.^S I 5 p. 376, 24 patrum, qui in Nicaea, fides ... -em meruit (gr. *I 1, 7 p. 79, 6 ἀποδοχῆς, cf. alteram vers. I 4 p. 68, 8 susceptione*). al. notiones anima conceptae: PRISC. LYD. solut. 3 p. 63, 20 et sine somnis anima corporalibus purgata intellectuale habet -es et ... praevident futurum.

b vigente vi praeverbi q. e. denuo, retro sim.; significatur actio: **a** recuperandi, sc. remotos (remota), amissos (amissa) sim.: (I) recipiuntur res variae (cf. *l. 41.*): VET. LAT. Is. 61, 1 (Conc.^S I 5 p. 137, 19, 138, 17) denuntiare ... caecis -em oculorum (gr. τυφλοῖς ἀνάβλεψιν, Cypr. testim. 2, 10. al. caecis visum, Vulg. aliter; sim. recipitur facultas videndi): GREG. Tvr. Mart. 2, 50 -em visionis. vit. patr. 15, 3 pro luminis perdit -e). PAVL. NOL. epist. 5, 11 ante virium corporalium -em. AVG. epist. Divij. 2, 10, 8 post resolutionem huius corporis et post -em (praed. sanct. 12, 24 inter depositionem et -em c. ISID. diff. 2, 32). gen. ad litt. 6, 20 (ad *I Cor. 15, 45*) ista renovatio -o que immortalitas (prae- var. *l.*; *antea: si non immortalitatem recipit, quam perdidit Adam*). t. t. rhet. i. q. recapitulatio: SCHOL. Cic. Vat. p. 276, 13 argumentum per -em (*Stangl confert Gron. B p. 332, 14 recuperatio*). (II) recipiuntur terrae, possessiones: PANEG. 6, 5, 4 de -e Britanniae (cf. 3 recuperatio). CONC. Rom. a. 501 p. 428, 7 ante patrimonii vel ecclesiarum, quas amiserat papa, -em (-e, praceptione var. *ll.*).

(III) recipiuntur homines: in communionem christ. (cf. *l. 31* sqq., quo etiam nonnulla hic allata fort. trahere possunt): AVG. bapt. 1, 5, 7 damnatio ... Maximianistarum et -o damnatorum (c. Cresc. 4, 25, 32). LEO M. epist. 139, 1 Conc.^S II 4 p. 92, 1 impiissimi Eutychis -o (gr. *II 1, 2 p. 64, 7 τὸ δέξασθαι*). EPIST. pontif. 632 Schwartz p. 23, 5 huius Petri haereticī -is inconditae (*antea: de recipiendo P.; postea: de susceptione*). AVELL. 103, 7 ad -is ecclesiasticae ... grati-

[Sannicandro]

am. al. *in quamlibet societatem*: SACR. Leon. 1195 (v. vol. VII 1, 2146, 32 sq.) parentum ... -e mirabilis Clemens (cf. 1197 amissos parentes ... invenit). MARCELL. chron. II p. 101, 519, 3 Vitalianus ... revocatus Constantinopolim ingressus est septimoque -is sua die magister militum ordinatus. GREG. M. dial. 3, 1, 2 pro -e filii (1 filium in captivitatem ductum fuisse).

β accipendi ea, quae pro alia re retribuuntur (*sc. usu christ. respic. ea, quae quis pro meritis accipit [post mortem praeter l. 17]*): VET. LAT. IV Esdr. 8, 39 iucundabor super ... salvationes et mercedis -es ([mercedes retributionis var. l.]). THEOD. MOPS. in Eph. 6, 8 [*postea: a deo ... mercedem recipere*]). PAVL. NOL. epist. 34, 3 (*respic. Marc. 12, 42 sqq.*) non despexit illa paupercula dispositum a deo ... rationem de -e venturi, (*neutr. sed de Christo venturo agi putat Walsh coll. Matth. 25, 35, ut locus ad a pertineat*). AVG. in euang. Ioh. 49, 10 habent omnes animae, cum de saeculo exierint, diversas -es suas: habent gaudium bona, malae tormenta. PS. ORIG. in Iob 2, 13 l. 35 (*respic. Iob 42, 12, cf. l. 3*) ei Iob provenit ... super terram duplex pro remunerazione -o atque redhibitio, (*retributio var. l.*). al. *in imag. de pecunia debita recipienda*: LEO M. serm. 87, 4 non dubitet de -e, cui Christus est debitor. SALV. eccl. 2, 55 frustra faenerat, qui de -e desperat; Christus enim ... factorum omnium retributor est.

γ excipiendi, sibi reservandi (*sc. technice in serm. iuris, cf. p. 335, 64 sqq.*): VLP. dig. 8, 4, 10 (*antea p. 336, 14*) nam illa generalis -o 'quibus est servitus, utique est(o)' ad extraneos pertinet.

δ sui recipiendi, recedendi: ISID. orig. 5, 7, 1 ius militare est ... signo dato egressio in hostem ..., item signo dato -o eqs. (*prae- var. l.*).

2 meton. i. q. receptaculum: GREG. M. moral. 20, 66 (*antea p. 301, 15*) inferni -o domus omnium viventium dicitur.

compos.: usu(s)receptio.

Sannicandro.

receptivus, -a, -um. a recipere (receptum). i. q. vim recipiendi habens, ad recipiendum aptus: pendet gen. : PRISC. LYD. solut. 1 p. 43, 27 est proprium essentiae ... secundum suam mobilitatem in qualitate factam -am esse contrariorum (p. 44, 2 anima ... vicissim c. est -a, iustitiae ... et intemperantiae eqs. p. 44, 6, 10). ibid. corpora -a ... sanitatis et aegritudinis contraria vicissim accipiunt. p. 44, 5 anima ... -a earum contrariarum qualitatum subsistendo essentia est (p. 44, 8 anima -a q. c.). sine gen. : PRISC. LYD. solut. 2 p. 55, 24 ex tali ... aesca (i. esca, sc. extrinsecus intrante) in -is existente locis vaporatio efficitur in venas (*Arist. somn. vig. 456b3 εἰς τὸν δεκτικὸν τόπον*). Rocchi.

***recepto**, -āvi, -ātum, -āre. [a recipere (receptus). Mei.]

GLOSS.^L V Aa R 93 -as: a[u]d ius proprium revoca[tu]s aut ,receptus, (recepis ed., qui glossam Verg. Aen. 7, 244 receptas [p. p. p.] olim explicavisse putat; sim. I Ansil. RE 73 sq. -as: ad ius †proprias revocas. recipis). legitur in versibus inde ab ENN. (v. l. 49), TER., PACVV., LVCR., in prosa orat. inde a LIV., SEN. philos., TAC. [it. ricettare 'hosptio excipere' et var. dial.; cf. M.-L. 7111 et Faré, Postille. Battisti-Alessio V 3247. Cortelazzo-Zolli² 1362. Schd.-Cr.] [Confunditur in codd. c. recipere p. 306, 60, 62. locus corruptus: ENN. ann. 9 (= trag. inc. 366 ed. Jocelyn) quaque in corpore cav[s]a caeruleo ,caeli cortina -at, (, Turnebus, caelo orta nare ceptat trad., cava cortina in textu suo Varro ling. 7, 48 locum afferens. textum alii aliter em.; fort. pertinet ad 2ba infra, cf. p. 307, 2.)]

fere i. q. recipere (verba in contextu alternant p. 306, 36, 43. vis frequentativa vel intensiva, quam huic voci tribuunt grammatici l. 64. p. 306, 64, 70 sqq., vix appareat. longe praevalet usus trans.; refl. et intrans. sub 2a, absol. p. 306, 7. indicatur, a quo quid -etur, per praepos. ab p. 306, 74; quo vel ad quem quis [quid] -etur, per adv. p. 306, 59 sq. 64, praepos. ad l. 63, in c. acc. l. 67. p. 306, 16 sq. 59. al. [c. abl. l. 70. p. 306, 51], inter p. 306, 50, nota intra se p. 306, 28 sq.; accedit abl. p. 306, 15, 23. al.]: **1 evanida vi praeverbii, i. q. accipere, admittere** (opp. arcere l. 67): **a** -ant animantes (animalia l. 70 sq. p. 306, 7 sq., dei l. 69, 74): **a** c. respectu motus, sc. ad locum vel personam: **①** -ant animantes (fere homines, sed eorum corda l. 74; animalia l. 70 sq. [cf. infra p. 306, 7 sq.]): TER. Hec. 743 meum -as filium ad te Pamphilum (cf. DON. ad loc. 3 non 'recipis', sed '-as'. 7 frequentativo usus est, quod non raro, sed frequenter -et). LIV. 5, 8, 2 Volscos mercatores vulgo -ando. TAC. ann. 3, 60, 1 eodem subsidio (i. templis) obaerati adversus creditores ... -bantur. 4, 41, 1 adsiduos in domum coetus arcendo ... aut -ando. CARM. epigr. (Dicti studiosus: Scritti ... offerti a S. Mariotti, 1990, 122; Praeneste, a. 170) 4 diva Fortuna (deam) felix felicem rite -es, oro (, i. effigiem tuam, ut vid.). SOL. 12, 4 delphini catulos in faucibus -ant (*item respic. animalia*: 25, 7 cum pugnatur, elephanti fessos vulneratosque in medium -ant [*pendet e p. 337, 66*]). ITIN. Alex. 44, 100 donec aditu reserato ... Alexander -retur vel copiae. AVIEN. Arat. 377 Iuppiter Castora Pollucemque caeli ... in celsa -ans. PRVD. cath. 4, 32 corda infusum ... deum -ant. CYPR. GALL. Ios. 308 (sec. 9, 15) Iosue suscipit orantes veniam castrisque -at. COD. Theod. 7, 14, 1 qui ...

ausi fuerint burgarios vel sollicitare vel -are. CASSIOD. var. 5, 42, 8 alter pugnator se gestabili muro cannarum contra saevissimum animal ... -tus includit. **②** -ant ipsa loca (exempla act. tantum, cf. pass. e. g. p. 305, 66; -at pars animalis l. 7): SEN. epist. 86, 10 (*agitur de balneis*) ea loca, quae populum -bant. VAL. FL. 1, 833 altera porta Tartari ... populos regesque -at (SIL. 13, 531 una p. -at belligeros. cf. PAVL. NOL. carm. 27, 362 qua ianuā primā -at [absol.]). SOL. 53, 20 ut superficies earum testudinum marinorum domum faciat et numerosam familiam non arte -et. IVVENC. 1, 455 (sec. Matth. 5, 3) humiles caeli regnum sublime -at. 3, 329 (sec. Matth. 17, 4) tria tentoria vobis ... frondis faciam ..., quae vos aulaea -ent. PAVL. NOL. carm. 14, 82 una dies cunctos vocat, i. loca sancta visitantes, una et Nola -at. epist. 32, 13 (*in basilica* conchula capaci sinu -at orantes. al.

β minus vigente respectu motus localis -atru aliquis in statum, condicionem sim.: APVL. met. 10, 23, 6 quidam adeo pius fuit, ut puellam ... domus suae tutelā -ret. PANEG. 3, 25, 4 quicumque ... se ... strenuum praebuit, in consortium munerum -atur (IVL. VAL. 1, 48 1.1500 quod Abderitae Alexandrum in amicitiam ... -assent). CLAVD. 3, 308 Rufinus Scythiam ... -at auxilio (i. Scytha, ut sibi auxilientur; -tempt-, -tent- var. ll.).

b -antur res: **a corporeae** (*sc. fere quas aliae res in se admittunt; aliter l. 31 sq.*): SEN. nat. 2, 10, 2 terrenas exhalationes -at aëris pars ima. epist. 92, 10 caro ... -andis tantum cibis habilis. LVCAN. 7, 810 placido natura -at cuncta cadavera sinu. SIL. 14, 53 Arethusa suum piscoso fonte -at Alpheon. STAT. silv. 1, 4, 122 cumba minor, cum saevit hiems, ... -at aquas (*sim. -atru aqua in navigium*: IVVENC. 2, 31 [sec. Matth. 8, 24] inlisos ... super laterum tabulata -ant fluctus). ITIN. Alex. 39, 87 amnis harenis bibitur et -atur. HIL. in Matth. 4, 13 (*in imag.; respic. Matth. 5, 15*) synagogam digne dominus modio comparavit, quae susceptos fructus intra se tantum -ans certum modum ... observantiae continebat. AVIEN. Arat. 1156 caput Andromedae sideris freta ... -ant (cf. gr. 629 δύει ... οὐραλή). PROSP. epigr. 65, 9 verbum carni insertum carnemque -ans (*eodem spectat*: 66, 17 Christus nostri generis c. cum morte -ans). DIONYS. EXIG. Greg. Nyss. creat. 31, 23 p. 404^D (*descr. pars corporis*) exinde ... gemini quidam rivuli ... -ant, ille quidem spiritum, hic autem sanguinem (gr. περιέχοντες). **respic. capacitas recipientis:** CARM. de pond. 73 cotyle cyathos bis ternos una -at (cf. 67 sq. cotylas ... recipit geminas sextarius unus).

β incorporeae: **①** *quas -ant res:* *in arte gramm.*: TER. MAVR. 965 litteras ... -ant saepe ternas syllabae. VIRG. gramm. epist. 5, 6, 3 participium ... superlativum ... -at. 6, 1, 7 quod pronomen per omnes cassus hanc eandem 'h' litteram -at, ut 'haec, huius' eqs. *in arte logica*: MACR. somn. 2, 14, 26 non ... animae essentia motus est, cuius contrarietatem -at (i. quietem; *antea*: recipiat. cf. locum sim. 2, 16, 6 admittat). **②** *quas -ant animantes* (*viscera pro hominibus posita l. 53, terra per prosopop. l. 48*): *spectando vel videndo* (sc. laete, benevolē): PANEG. 4, 5, 4 obtutis hominum benignus -as. IVVENC. 2, 781 (sec. Matth. 13, 20) sunt alii, laeto qui pectore nostra, sc. verba, -ant. CYPR. GALL. deut. 155 tellus ... aures commodet et sonos -et (sec. deut. 32, 1, ubi Vulg. audiat terra verba mea). *generi cuidam ascribendo*: VIRG. gramm. epist. 3, 27, 4 quidam 'u' litteram inter vocales non -arunt. epist. 2, 2, 7 'c' ... in copulativis recte -anda est. *vario modo admittendo*: EVCHER. epist. ad Val. p. 721^D fidem Syrus, fidem -at Hispanus. LAVRENT. paen. p. 98^A libidine fuscata viscera profusis iterum fletibus albent meritaque -ant (meritumque -ent ed. Migne, corr. Gribomont, Novarien 18, 1988, 168).

2 vigente vi praeverbii q. e. rursus, retro (accedit rursus, rursus p. 307, 2, 8): **a i. q. retro ducere, sc. non nisi usu refl.** (*intrans*. PACVV., cf. p. 334, 52 sqq.), ita ut (se) -are significet i. q. recedere, retro ire (*indicatur quo praeter l. 66, ubi describitur situs per speciem motus*): **a se -ant animantes**: TER. Haut. 968 ibi ... semper erit tibi ... victus, vestitus, quo in tectum te -es (recipes, recipias var. ll.). PACVV. trag. 225 ubi ea est? quo[d] -at? exul incerta vagat. AMBR. epist. 4, 12, 6 qui homines quasi ferae ac bestiae in spelaea ferarum ... sese -ant (recipient, recipient var. ll.).

β se -ant res naturales: VERG. georg. 1, 336 caeli menses et sidera servā, ... Saturni sese quo stella -et (SERV. ut ex frequentativo verbo nobis ostenderet Saturnum bis ad unumquodque signum reverti [sc. retrogradem]). PERS. 6, 8 qua ... multā litus Liguriae se valle -at.

b i. q. rursus accipere: **a amissa, relicta sim.:** **①** *-ant animantes*: LVCR. 3, 505 aegrotus reddit in sensu animamque -at (cf. p. 330, 42). VERG. Aen. 10, 383 Pallas hastam ... -at ossibus hostis haerentem (*sc. extrahendo*, cf. p. 335, 50 sqq.; *locum explicat* SERV. ideo frequentativo usus est, quia ... hastam ... avellere facile non poterat; et expressit ... molitionem extrahentis, [add. auct.]; ergo '-at' est frequenti concussione divellit. sim. Macr. verb. Passalacqua p. 51, 13 sq.). Ps. AVR. VICT. epist. 35, 2 Aurelianus Romanum orbem triennio ab invasoribus -vit. CYPR. GALL. lev. 239 (sec. 25, 27) *debitor* illa -et, quae fuerant transcripta prius.

[Sannicandro]

II -ant res naturales (*hucine iam ENN. p. 305, 49?*): LVCR. 2, 1001 quod missumst ex aetheris oris, id rursum caeli relatum tempa -ant (*item rursus absorbendo* [cf. p. 331, 17]: Ov. am. 2, 16, 26 Charybdis fundit et effusas ore -at aquas [repo(r)tat var. II]). PHOC. carm. de Verg. 46 *natus est*, quo tempore Chelas ... Phaethon ... -at (*i. sol Libram signum rurus intrat*).

B ea, quae pro aliqua re redduntur: CYPR. GALL. exod. 258 (sec. 6, 1) *Moyse haec rursus verba dei -at.*

deriv.: receptabilis, receptaculum, receptatio, receptor (-trix).

receptor, -ōris m. a recipere. *scribitur litt. graecis l. 36.*

formas masc. et fem. affert CHAR. gramm. p. 53, 5 -r, receptrix. de notione v. l. 18. 34sqq. legitur inde a CIC. (cf. p. 308, 4sq.), TAC., in versu PRVD. l. 70. [confunditur in codd. c. praceptor LEX Burg. Rom. 18, 1 ISID. orig. 8, 11, 42.]

i. qui recipit (*praecipue homo, sed deus l. 44. 54. 57sq. 68sqq.*, locus vel res l. 23. 42; *quasi pro adi.* l. 23; *c. gen. obi. praeter laβ et l. 28sqq. 70* [fort. addas l. 51]; cf. receptor): **1 accipiendo, admittendo, suscipiendo** (*sc. evanida vi praeverbii*; cf. GLOSS. -r: ὑποδοχεύς [v. etiam p. 303, 8]): **a c. respectu iuris:** **a -r est, qui contra ius recipit** (cf. var. lect. p. 303, 9): **(I) homines, sc. delinquentes vel proscriptos (c. colore abscondendi; cf. l. 30):** CIC. Mil. 50 *Milo Clodium noctu ... pleno latronum in loco occidisset; ... sustinuerat crimen ... ipse ille latronum occulitator et -r locus* (VLP. dig. 1, 18, 13 pr. *praeses debet -es ... eorum l. furumque coercere*. PAVL. sent. 5, 3, 4 -es adggressorum itemque l. [sim. LEX Burg. Rom. 18, 1]. FIRM. math. 4, 14, 10 l. *conscios et -es*). CALL. dig. 47, 14, 3, 3 -es abigeorum. GAVD. Aug. c. Gaud. 1, 18, 19 p. 213, 25 Christianorum -es proscriptionibus territi. **(II) furtu** (*aliter l. 39*): VLP. dig. 47, 9, 3, 3 -es non minus delinquent quam adgessores (*antea: qui rapuit ..., qui recepit*). TERT. nat. 1, 2, 6 (*nisi ad l. 20sqq. pertinet*) consequentia exigitis, quotiens *homicida caudem egerit, ... quibus spoliis sociis -bus*. AVG. serm. 178, 3 (*in enumeratione*) rerum alienarum raptor aut delator aut -r.

B cetera exempla; -es sunt, qui varia munera suscipiunt: *vades, praedes sim.*: SYNON. Cic. p. 448, 2 *vades. praedes. -es. fideiussores. sponsores. expromis(s)ores. satisdatores eqs.* GLOSS. iurispr. αὐθηρί P 6 ὁξενέντως· ἀνάδοχος (l. pro -κέπτ-). *arbitri* (cf. p. 303, 14): GLOSS. -r: *auctor (vel actor) concordiae, medius.*

b vario respectu recipiuntur: **a res:** *corp.*: TAC. ann. 4, 23, 2 erat illi duci Numidarum praedarum -r ac socius populandi rex Garantum. SERV. auct. georg. 1, 109 scrutatores vel -es, aquarum aquilices dicuntur (l. repert- olim legebatur, fort. recte). *incorp.*: AMBR. Aug. c. Pelag. 4, 11, 31 p. 564, 28 si ... introitus in hanc vitam -r est delictorum. exhort. virg. 5, 33 *Iohannes discipulus bonus -r gratiae*. RVFIN. Adamant. 4, 6 deum -em assignas malorum (gr. δοχεῖον. *item deo*: PETR. CHRYS. serm. 168, 3 criminis [v. l. 57]). LEO M. epist. 130, 3 Conc. II 4 p. 84, 15 (c. colore probandi) ut haeretici ... -em me Nestoriani erroris assererent. ORIG. in Matth. 13, 17 p. 224, 23 (*spectat ad 18, 6sqq.*) parvuli sunt, scandali -es ([gr. ἐπιδέχονται τὸ σκανδαλοσθῆναι, ut sim. 13, 21 p. 239, 22]. 13, 22 p. 240, 30 [gr. aliter]).

B homines (*animae l. 58*): **(I) quaelibet exempla:** AMBR. in Luc. 6, 66 (*spectat ad Matth. 10, 11*) non ... eadem cautio -i mandatur hospitii, (*an meton., i. hospitium? aliter nos vol. VI 3, 3039, 60sqq.*). IND. capp. bibl. Matth. A 37 p. 26 (*spectat ad 10, 41*) *Iesus -em ... iusti mercedem iusti accipere manifestat*. AVG. civ. 7, 3 p. 277, 15 Marti et Orco, uni effectori *mortuum*, alteri -i (*l. meton., i. mortuorum*; cf. ISID. orig. 8, 11, 42 Orcum ..., quasi -em m.). PETR. CHRYS. serm. 168, 3 (*ad Luc. 15, 2 peccatores recipit deus non criminis, sed hominis est -r (item deo*: SACR. Gelas. 720 fidelium -animarum). MART. BRAC. form. vit. 4 I. 50 dicentium esto tacitus auditor, *audientium, promptus -r (l. codd. plerique, adeuntium var. l., auditorum ed. Haase)*. **(II) in rebus ecclesiasticis; recipitur aliquis:** *in communionem*: AVG. bapt. 3, 2, 3 p. 199, 3 cum -bus haereticorum et schismaticorum. c. Emer. 11 p. 195, 22 innocentis ... -em. *in certam quandam ecclesiam*: EPIST. pontif. 636 Thiel 14, 23 p. 375 quisquis propriae desertor ecclesiae ... ad aliam putaverit transeundum temere susceptus fuerit et promotus, ... vel ipse vel -r eius atque prosector punietur.

2 rursus accipiendo (*sc. vigente vi praeverbii*); recipiuntur: **a homines:** Ps. CYPR. ad Novat. 11, 2 dominus Christus peccatorum remissor et paenitentium -r (cf. Ps. AVG. serm. Migne suppl. 2, 1336 ut *paenitens* ... patrem -em deum reperire mereatur). PRVD. cath. 12, 144 Moses -r civium (*sc. in libertatem*). **b regiones amissae:** EVTR. 9, 13, 2 triumphum quasi -r orientis occidentisque egit (*Aurelianu ut*: HIST. AVG. Aurelian. 26, 7 imperator Romani orbis et -r o. OROS. hist. 7, 23, 5 o. et aquilonis -r. cf. p. 306, 74 et in nummis eiusdem e. g. Inscr. numm. imp. V 1 p. 280 n. 141 restitutor orientis).

f. receptrix, -īcis (cf. etiam CHAR. p. 307, 11). **i. quae recipit,** admittit (*significatur loca et res variae, nusquam tamen animantes; accedit gen. obi. praeter l. 13, ubi vox pro adi. ponitur*); recipiuntur: **1 corporeā:** CIC. Verr. II 4, 17 praedarum ac furtorum -x (*Messana urbs ut: 4, 150 f. ac praedarum. 5, 160*). PS. APVL. Ascl. 2 terra sola ... omnium est -x omniumque generum ... restitutrix. PS. PROSP. vocat. gent. 2, 14, 23 in ... arca Noe universi generis animalium ... -e. **2 incorporeā:** *in philosophia*: APVL. mund. 19 p. 333 *temperantia est -x ... naturarum ad diversa tendentium* (gr. 3966 ὑπόδεχομένη). CHALC. comm. 278 *silva corporea*, i. ὄλη, est omnium qualitatum -x (CANDID. gen. div. 10. vice versa -x est ipsa qualitas: PS. AVG. categ. 12, 129 contrarietas. 13, 142 magis et minus, quorum q. ... diximus esse -em [ad rem v. Arist. categ. 10b26]). EVSTATH. Basil. hex. 6, 3, 2 materiam -em (gr. p. 121^B τὴν δεκτήν τὴν οὐσίαν). **cetera exempla:** AMBR. in Luc. 8, 52 anima, quae -x est salutis. HIER. Didym. spir. 5, 18 invisibilis creatura ... simplex ipsa subsistens et alterius boni -x (recepta- var. l.). IVLIAN. Aug. c. Julian. op. imperf. 4, 49, 2 disciplina aurium ... honestarum vocum -x. 5, 59, 1 innocentia ... proprii operis ... -x. AVELL. 94, 8 humana est facta natura vitiosa, -x ... mali. PS. PROSP. vocat. gent. 2, 26, 44 ut *gratia* ... primam sibi -em ... donorum suorum praeparet voluntatem. FVLG. RVSP. epist. 14, 24 I. 997 divinitas ... -x non potest esse tristitia (sim. 17, 3 I. 110 mutabilitatis ... -x esse non potuit divina maiestas).

receptoriūs, -a, -um. a recipere. *i. q. ad recipiendum apertus:* **1 adi.:** TERT. resurr. 27, 5 cur *Isaias* (26, 20) cellarum promarum potius vocabulo usus est et non alicuius loci -i? COD. THEOD. 6, 30, 3 primicerii scriniorum, -orum etiam (*sc. scriniorum, ubi recipitur pecunia sim. nisi est subst. neutr. ut ad 2 pertineat*). **2 neutr. pro subst., i. q. receptaculum** (*hucine l. 26?*): *locus, ubi recipiuntur homines, i. cubiculum sim. vel deversorium*: SIDON. epist. 5, 17, 10 progrederi episcopum de -o. GLOSS. p. 299, 48. GLOSS.^L I ANSIL. DI 1295 divorsorium: -um, hospitale. *quodlibet* (*c. gen. rei receptae*): HIPPOCR. num. sept. 42, 16 qui *umor* est animae -um, id est sanguinis. vict. 1, 10, 1 ventrem ... maximum -um ... siccii et humili (gr. ταῦταις).

receptrix v. receptor. **1. receptus** v. recipio.

2. ²receptus, -ūs m. a recipere. *gen. sing. -uis e coni. dub. p. 304, 16.* de notione v. p. 309, 54. legitur in prosa orat. inde a CIC. eiusque fam., CAES. et corp. Caes., SALL., LIV. (fere 70^{ies}), in poesi raro inde a PVBLIL., VERG. (singulis locis), OV. (bis); saepe dat. fin. -ui (LIV. 42^{ies}), cf. l. 53sqq., raro plur., v. l. 60sq. p. 309, 7sq. 62 et saepius sub IB. [it. ricetto, francog. vet. (et var. dial.), prov. vet. recet 'hospitium, refugium' sim. (cf. p. 309, 49); francog. helv. rasā 'convivium post messem vendemiamne paratum'. cf. M.-L. 7112sq. Battisti-Alessio V 3248. Cortelazzo-Zolli² 1362. Wartburg X 146. 148sq. Schd.-Cr.] [confunditur in codd. *praecipue cum recessus l. 60sq. p. 309, 53 (in falsa var. l. AETNA 336 PRISC. periheg. 189), regressus l. 62. p. 309, 33, praeceptus p. 309, 68 (restit. p. 309, 71).]*

i. q. actio recipiendi (metonymiam v. sub IB): **I subest notio sui recipiendi, recedendi** (saepe accedit adi. tutus, e. g. p. 309, 8sq. 18sq. 37sq. 54sqq.): **A usu communī** (indicatur, quis se recipiat, per gen. vel pron. poss. p. 309, 2. 27sq., quo per praepos. ad vel in cum acc. p. 309, 12sq. 17sqq. 36sq. 40sqq., unde per adv. vel praepos. ab l. 58. p. 309, 38sqq. al.): **1 in re militari et usu inde derivato:** **a varia exempla:**

a in iuncturis selectis, sc. fere dat. -ui (quam formam a quibusdam inter adv. ponit scribunt CHAR. gramm. p. 245, 23 DIOM. gramm. I 407, 28): **(I) -ui canere (-ūs c. l. 61sq., in -um c. AMM. 19, 11, 15, 20, 11, 8; add. p. 309, 55 et cf. -ui carmen QVINT. inst. 9, 4, 11):** **(A) in compar. vel imag.** (cf. Otto, Sprichw. n. 1510): CIC. rep. 1, 3 teneamus ... cursum ... neque ea signa audiamus, quae -ui canunt. Tusc. 3, 33 a quibus miseris cum ratio cecinit -ui. **al.** v. vol. III 265, 60sqq., quibus adde e. g. OV. met. 1, 340 bucin Tritonis cecinit iussos inflata -us (-cess- var. l.). trist. 4, 9, 31 cane, Musa, -us (-cess-, -gress- var. ll.). COLVM. 6, 23, 2 vaccae libenter recurrent, cum pastorali signo quasi -ui canitur. FRONTO p. 130, 13 quando orationi finienda -ui canendum. **(B) proprie:** CAES. Gall. 7, 47, 1 Caesar -ui cani iussit (canere var. l.). et saepe, v. vol. III 265, 58sqq. 65sqq. 266, 39sq., quibus adde e. g. MACR. somn. 2, 3, 9 ut et ... progressui et ... -ui canatur.

(II) signum -ui (s. in -um l. 72sq., -ui symbolon ISID.): **(A) cum variis verbis:** CIC. Phil. 13, 15 -ui s. aut revocationem a bello audire non possumus. SEN. dial. 3, 9, 2 *inutilis est miles*, qui s. -ui neglegit. ISID. orig. 18, 3, 1 ex his *signis exercitus ... victoriae -ui accipit symbolon* ((et) -ui Cantó Llorca). **(B) cum verbo q. e. dare:** LIV. 2, 62, 2 s. -ui dato (abl. absol. ut: 6, 8, 8. al. CVRT. 4, 6, 10. 5, 3, 23. AMM. 21, 12, 11 s. in -um, dato [-ui pars edd. vet.; in -um etiam: 25, 1, 18]). 2, 64, 7 s. -ui dedit. et saepissime. SEN. dial. 5, 20, 4 CVRT. 4, 6, 13. 8, 11, 17 FRONTIN. strat. 1, 12, 11. **al.**

B cetera: CAES. civ. 3, 38, 3 celarem eorum *equitum* -um consipaci restiterunt *sequentes*. 3, 64, 2 hominum ... multitudine -s impediebatur. 3, 69, 4 *milites* eodem, quo venerant, -u (-ui var. l.) sibi consulebant. BELL. Alex. 14, 5 ei, qui intrassent *vada*, ... ad -um ... impeditiores fore videbantur. Hisp. 25, 8 nostri equites in -u dum ad castra redeunt. SALL. Iug. 98, 3 uti suis -ui locus esset, *dux* collis duos ... occupat. SIL. 7, 331 ad ... fugam *tutosque* -us nunc nocte utendum est (STAT. Theb. 11, 52 fugam et t. in castra -us). *al.*

B respicuit facultas recedendi (*ad B trahere possis l. 13. 21*): **a in iuncturis selectis:** ① -um habere (cf. l. 34. 39): CAES. Gall. 4, 33, 2 ut ... expeditum ad suos -um habeant. 6, 9, 2 ad eos *Germanos*. civ. 1, 59, 2 celarem -um. PLANC. Cic. fam. 10, 11, 2 nullum alium -um Antonium ... habere, nisi eqs. LIV. 2, 58, 3 *Volsci* vastaverant agros, ut ... ad se -um haberet *plebs*. 30, 35, 7 liberum -um fugae. 31, 24, 15 tutum ... -um. *al. apud eundem.* ② -s est (cf. l. 36): CAES. civ. 1, 45, 6 hac nostris erat -s. 3, 45, 4 erat per declive -s (ed. princ., -um trad.). LIV. 2, 65, 2 clivi, in quos ... tutus -s fuit (27, 17, 3 t. -s ad Romanos. 28, 14, 12 in aciem peditum. 28, 15, 8. cf. 33, 8, 11 *Philippe* in tuto ... -s non erat). 5, 38, 1 non praemunito vallo, quo -s esset. 25, 26, 14 Carthaginenses, quibus nusquam -s erat. 29, 34, 15 haud facilis -s (derept-, decept- var. ll.). *al. apud eundem.* ③ -um dare: CAES. civ. 1, 46, 2, 1, 46, 3 *equitatus noster* tuitorem nostris -um dat. 1, 82, 5 propinquitas castrorum celarem superatis ex fuga -um dabat. 2, 30, 3. BELL. Alex. 7, 1 quod ... *nullus* in naves -s daretur.

B exempla cetera: POMP. Cic. Att. 8, 12^c, 2 *undique* contrahere copias *non* expedit, ne -um amittam. CAES. civ. 3, 46, 1 Caesar -ui suorum timens (3, 69, 2 -ui suo). 3, 51, 6 Pompeianis ... res ad -um difficultatem adferebat (cf. LIV. 32, 12, 3 *non* faciles ad -um angustias. 32, 17, 8 difficilem ad -um locum). LIV. 8, 19, 8 *dux* brevitate ipsa loci facilique -u ... militem ... est tutatus (29, 7, 2 haud f. inde -u). 23, 43, 7 explorato cum firmisque praesidiis tuto -u praedatum ierat (38, 6, 7 iam vix t. -u [gressu var. l.]. 42, 59, 5). *al. apud eundem.*

2 extra rem militarem: **a translate** (*fere indicatur, quo sc. ad quem statum sim. J quis recedat*): CAES. civ. 1, 1, 3 *Lentulus* ait habere se ... ad Caesaris gratiam atque amicitiam -um (-turum var. l.). LIV. 3, 2, 5 si *Aequos* paeniteat, tutum -um ad expertam clementiam fore. 28, 25, 13 omnia circumspectantes consilia nihil reliqui habebant praeter non tutissimum a malis consiliis -um, ut eqs. 42, 13, 3 Graeciae civitates ... eo processuras esse, unde -um ad paenitendum non haberent. PANEG. 2, 9, 1 quis ... publicis rebus non putasset inimicum tuum illum a statione castrensi ad quietem -um? **b proprie recedunt:** *res naturales*: TERT. orat. 11, 3 si irascendum est, non ultra solis -um (*i. occasum*; v. Eph. 4, 26). PANEG. 8, 6, 4 tot dierum ac noctium -u recursusque *aestuum*. *animantes*: SOL. 2, 48 (*antea: aves quedam nidos moliuntur bifori accessu*) ut lux et morantes *mane* excitet et *vespere* -ui (*i. fere se recipientibus*) non denegetur. DON. Ter. Andr. praef. 3, 6 (*spectat ad v. 70*) ideo Terentium vicinitatis mentionem fecisse ..., ut modico -u (*recepti var. l.*) et adesse et abesse personam intellegamus.

B meton. fere i. q. locus tutus, refugium (sc. *quo homo vel animal se recipere potest; v. etiam ad Alb; fort. addas p. 353, 22*): CAES. civ. 3, 110, 4 fugitivis ... certus erat Alexandriae -s. SALL. Iug. 50, 3 ne forte mons cedentibus aduersariis -ui ac post munimento foret. VERG. Aen. 11, 527 in vertice montis planities ignota iacet tuitique -us ([*recessus var. l.*; cf. SERV. male quidam 'r.' legunt; nam '-s' dicitur, quo se tuto exercitus recipit; unde et signa -ui canere dicuntur. *inde* ISID. orig. 18, 4, 4 GLOSS. V 172, 46]. PS. SIL. 8, 181 huc rapies ... viam t. que -us]). STAT. Theb. 7, 443 placuit sedes fiducie -us. TAC. ann. 13, 55, 2 *Romani* servarent ... -us gregibus inter hominum famem ([*receptos ... famam trad.*]. *item de -u animalium*: SOL. 7, 29 *perdices* spineis ... fruticibus -us suos vestiunt [*receptos var. l.*; cf. Plin. p. 301, 29]. 30, 17 anguum foveas et -us).

II subsunt aliae notiones, sc.: **A recuperandi:** PVBLIL. sent. O 11 (*translate*) occasio -us difficiles habet ('o. semel praetermissa aegre recipitur' Friedrich, ed. 1880, 208). **B revocandi, retractandi, irritum faciendi** (c. gen. obi.): LIV. 4, 57, 4 *tribunus militum* ait, si res sineret, libenter se daturum tempus iis *collegis* fuisse ad -um nimis pertinacis sententiae. **C accipiendi, admittendi sim.:** *spiritum, sc. hauriendo*: QVINT. inst. 11, 3, 32 spiritus nec brevis ... nec in -u (prae- var. l.) difficilis. 11, 3, 53 -s longior et non oportunus. *animantes*: TERT. scorp. 10, 1 cum animae de corporibus excesserint et ... de -u, dispici cooperint ([*Latinus, recepto ed. princ., respecto cod.*]. sc. *in caelum* ut: 10, 5 ut ... illic de -u [*recepto Vrsinus, praecepto cod.*] examineret, quo nisi admittendus pervenire non possem. *fort. hoc spectat locus lacunosus* CE 662, 5 [a. 363] picnus ... -us [i. -ūs?]). PAVL. NOL. carm. 18, 81 *anima* in ... corpus revocata remixto corpore communi metet *fructus* indiscreta -u. OROS. hist. 1, 20, 3 quae *ianua* ad contrudendos damnatos -ui foret.

asca, basca, ... **recercel** ANTIDOT. Brux. 88. *vox magica obscura.* Sannicandro.

?**recerno**, -ere. *a re-* et cernere. NOT. Tir. 25, 80 -it (*in serie compositorum*). [vix recte trad. COD. Theod. 15, 1, 38 ut ... libero spatio -antur *aedificia* (se- *Gothofredus*).]

recerro v. recarpo.

recertātor, (-ōris) m. *a recertari.* GLOSS.¹ II Abav. RE 13 -r: antagonista (III Abstr. AN 4 a.: -r, *incitator*, provocator [_{l.} -cent- vel -cept- codd.]).

recertor, -ārī et **recerto**, -ārē. *a re-* et certare. NOT. Tir. 34, 84^a -at. *i. q. contra certare*: RVSTIC. Conc.⁵ I 4 p. 182, 39. 190, 11 hi, qui ... ex sua corripi persona non sustinent seu ad -andum continuo irritantur. 208, 3 *Christiani* nihil ulterius contra ... *haereticī* vesaniam -antes. 222, 18 in hoc idem ... Cyrillus -batur.

deriv. : recertator.

?**recessa, recessē, recessim** v. recesso. Holmes.

recessio, -ōnis f. *a recedere.* abbreviari vid. re p. 311, 4.

legitur *semel apud VITR.*, bis in VET. LAT. et inde a saec. IV² non nisi in orat. soluta; plur. l. 29 sqq. [ex addit. unius cod. AVG. trin. 3, 6, 11 ex tempore accessionis et -is; e coni. Stephani pro se- GLOSS. II 468, 39 ὑποχώρησις: recessus, -o.]

i. q. actus recedendi vel status eius, qui (quod) recessit, remotus est (unde quis quidve recedat sim., indicatur per praepos. ab l. 42. 45. 68 et sub 2c; gr. resp. ἀποστασία, nisi aliud adnotavimus); vis praeverbi spectat potius: **1 ad motum retro contrave motum aliorum versum** (hucine l. 39 sq. et 2e?) *vel ad actionis, rei vim minuendam, reducendam sim., sc. ad magnitudinem fort. priorem (maxime l. 30 sq. 35, fort. et VITR.):* VITR. 1, 6, 9 in tam magno spatio terrarum unus ventus vagando inclinationibus et -bus varietates mutatione flatūs facit. PS. SORAN. quaest. med. 125 febres quaedam accessiones ... et -es habent (*item de febribus*: ISID. orig. 4, 7, 10 a. vel -um revolutio. *ceterum*: MACR. somn. 1, 6, 81 [*inter septem corporis motus*]. 2, 9, 3 Oceani a. ... et -o. cf. *etiam l. 20*). MACR. somn. 1, 18, 19 in posteriora signa migrando ... mundanae volubilitati contraria -e versantur (*antea: quinque stellarum recessum; 18 solem contrario motu recedere*). EVSEB. EMES. serm. 21, 7 *cum ignis extinguitur aqua, -o magis ignis est quam corruptela.*

2 ad motum, quo quis (quid) alicunde quolibet avertitur, se alienat sim. vel omnino perit; respicuit actio, cogitatio sim.: **a cuiuslibet:** VET. LAT. Matth. 19, 7 (cod. 27) dare libellum repudii vel -is (*sim. loco gemino* MARC. 10, 4 [*ibid.*] 1. -is vel r.; *utrobiusque gr. ἀποστασίου, cod. 3. al. et Vulg. repudii tantum; an locos ad l. trahas?*). MAR. VICTORIN. adv. ARIUM 4, 31 l. 51 in primo existentiae dei filii actu ... passio exstitit ... -is a patre (*eadem res explicatur*: CANDID. gen. div. 4 [*antea: generationem dei filii a deo - esse ... esse ... iuxta effulgientiam*] refulgentia ... assignat ... -em quandam secedentem in propriam substantiam). SERM. ARIAN. FRG. 20 -o animae a corpore. HIER. IN OS. 9, 11 l. 297 (*ad 9, 12 cum recessero ab eis Israelitis*) -o mea sive declinatio mea (*fere idem l. 299*). IN MATTH. 12, 26 -o daemonum, sc. ab Iesu expulsorum. AVG. serm. 88, 23 (*ad Is. 52, 11 recedite ... et immundum ne tetigeritis*) istam -em spiritualiter intelligimus eqs. HESYCH. IN LEV. 17, 4 p. 1003^B *deus* invenit modum ..., per quem ... *Israelitas* removeat a figuris (sc. *sacris eorum officiis veritatem christ. praefigurantibus*), quando tempore (tempus restituendum vid.) harum figurarum -is fuit (sc. *veritate christ. praeesente*). CONC.⁵ II 5 p. 143, 27 (*episcopus officio recedit*) licet onus nullum ex -e mea futurum sit (*Migne gr. 37, 300^B ὑποχωρήσεως*). GREG. M. MORAL. 5, 78 l. 41 *sancit spiritus -e animus vacuus*. 31, 49 (*explicat allegoriam*) *praedicatores* dum per diversa fugiunt, quasi quosdam -is suae saltus dederunt. GLOSS. ANACHORESIS: *remotio vel -o.* **b eius, qui deficit, alienus est a deo, fide christ. vera sim.:** VITA ANTON. 68 p. 73, 23 sciens nequicias ipsorum schismaticorum ... et -em (*Euagr. p. 939 transgressionem*). HIER. IN EZECH. 20, 8^a statim ... recedunt a deo, ut nullum sit spatium inter vocationem et -em. IN TIT. 3, 10 l. 321 (*antea: haereticī de ecclesia recedentes*) quae -o propriae conscientiae videtur esse damnatio. SECVNDIN. EPIST. P. 895, 5 -em tuam ad veritatem ... converte. CONC.⁵ I 3 VERS. TUR. P. 118, 28 -is concilium non ad communionem suscipere (p. 173, 28. 175, 24 principem -is c. [*utrobius apostatarum alia vers. l. 5 p. 364, 18. 367, 24*]). RVSTIC. CONC.⁵ I 4 p. 130, 19 et orthodoxorum instantiam et haereticorum -em. EVSEB. EMES. SERM. 19, 8 ab eo deo -o et daemonicibus coniunctio. EPIPHAN. SCHOL. DIDYM. IN I JOH. 2, 18 p. 50, 11 voluntariam -em (*postea: se a collegio fidelium segregarunt*). **c eius, qui se a saeculo, peccatis sim. avertit:** PAVL. NOL. EPIST. 12, 7 voluntaria ab hoc saeculo -e. AVG. FID. ET OP. 11, 17 a talibus peccatis. IN PSALM. 75, 14 l. 16 a vetere vita. HESYCH. IN LEV. 6, 24 p. 853^C a malo -o. PS. ATHAN. C. APOLL. 1, 2 l. 41 per ... -em peccati (gr. p. 1096^C ἀποχῆς). **d eius, qui seditionem, rebellionem facit:** CASSIOD. IOS. ANTIQ. 18, 4 p. 513 -em facere (gr. ἐπὶ ἀποστάσει). ORIG. IN MATTH. 17, 26

p. 656, 27 *ut traderent eum Christum ... quasi -is auctorem eqs.* **eius**, *qui moritur (non nisi in inscr. christ., vix de sepultura; an ad 1?)*: CIL XIII 1029 -o bon(a)e memoriae Viviani, cum fecerit Octob(er) dies VII, an(norum) XLIII. 1030 (*si recte solvitur INSCR. christ. Diehl 2845B*) re(ces-sio) b(ona)e m(e)m(oriae) Victoriae, c(um) f(e)cerit Ianuarius d(i)es XXII. 1158 -o Valentioni(s?) XI K(a)l(endas) Iunias. **Keeline.**

recessor, (-ōris) *m.* *a recedere.* *i. qui recedit:* GLOSS. II 169, 24 (*in marg.*) anachorita: -r. **Hillen.**

recessum et 1. recessus, -a, -um *v. recedo.*

2. **recessus**, -ūs *m.* *a recedere.* *abbreviatur r p. 314, 63,* rec p. 314, 62, recess p. 314, 64. *formae decl. II^{ae} leguntur raro in codd. medii aevi*, e. g. p. 314, 45 et CASSIAN. conl. 5, 26, 1 -ūs (-os codd. plerique); neutr. recessum v. p. 280, 34. *de notione* (v. etiam p. 314, 23): SYNON. Cic. p. 442, 23 -s. secessus. ... adyta. delubra. GLOSS. -s: ὑπονόστρους. ὑποχώρησις. locus secretus. -us: helustras (*anglosax.*). GLOSS.¹ I Ansil. RE 106 -s: sinus. al. *legitur in orat. soluta inde a CIC., CAEL., CAES., LIV., VITR., in versibus inde a VERG., OV.* [francog. vet. resois 'solis occasus', med. reces 'otium' aliisque notionibus (rechez, recès in iure et administratione rei publicae), prov. recès 'refugium amantium', cat. racés, recés 'locus securus'; ab -s ortum esse it. cesso 'latrina' putant quidam infra citati. cf. M.-L. 7114. Battisti-Alessio II 879. V 3217. Cortelazzo-Zolli² 327. 1331. Wartburg X 143. Coromines VII 173 sqq. Schd.-Cr.] *[confunditur in codd. e. g. cum 2. receptus p. 308, 44, recensu MANIL. 4, 187 COLVM. 8, 17, 9 MART. CAP. 6, 652. al., recursus LVCAN. 6, 445 HEGES. 5, 34, 1 (in falsa var. l. VAL. MAX. 6, 9 ext. 7), regressus SOL. 35, 7 VITA Hil. Arel. 22 1. 17, secessus SEN. Herc. f. 709 PRVD. perist. 11, 221 CASSIAN. inst. 5, 21, 4. al. (restit. VAL. MAX. 7, 2 ext. 12).]*

I significatur *actio recedendi* (*potius facultas l. 69. p. 312, 2sq.; opp. e. g. accessus l. 33 sqq. 48 sq. 68. p. 312, 10. al., impetus p. 312, 5. 13 sq., processus l. 41. 61. 71; indicatur per praepos., unde recedatur, l. 68. p. 312, 18. 22 sq. [cf. p. 312, 28], quo, l. 74. p. 312, 14. 17]:* **A corporaliter;** *recedunt:* **1 res:** **a caelestes:** CIC. de orat. 3, 178 statum esse ... mundi ..., ut luna accessu et -u suo (*sc. ad solem et a sole*) solis lumen accipiat. nat. deor. 2, 49 solis tum accessus modici tum -us et frigoris et caloris modum temperant. div. 2, 89 cum ... caeli conversiones ... tantae fiant accessu stellarum et -u eqs. MANIL. 2, 91 seditio pelagus nunc sidere lunae mota tenet, nunc diverso stimulata -u (-um var. l.). 3, 626 Cancer ... extendit ... diem sumnum parvoque -u destruit. APVL. Plat. 1, 10 p. 201 rerum ordinator ... reveriones earum stellarum, ortus, obitus, -us, moras progressusque constituit. AVG. gen. ad litt. 4, 22 p. 121, 13 lux corporalis, antequam fieret caelum ..., quo circuitu vel quo processu et -u vices diei et noctis exhibere potuerit, non invenimus. MACR. somn. 1, 18, 4 *stellae erraticae* aut caeli viam sequuntur ... aut contrario -u in orientem ... versantur. 1, 19, 27 per horum septem *astrorum* transitum, stationem, -umve monstrari *futura*. HESYCH. in lev. 4, 6 p. 822^D fit *Christo moriente* solis -s, terrae motus (cf. e. g. Vulg. Luc. 23, 45 obscuratus est sol). al. **b fluentes, sc.:** *aestus, mare, flumen sim.:* CIC. nat. deor. 3, 24 eorum *aestuum* ... certis temporibus vel accessus vel -us sine deo fieri nonne possunt? div. 2, 34 *aestuum* accessus et -us lunae motu gubernantur. COLVM. 8, 17, 9 piscina ..., quae profundi -u numquam destituitur. PLIN. nat. 2, 201 nascuntur *terrae non tantum* ... -u maris. POMPON. dig. 41, 1, 30, 3 *ager*-u fluminis restitutus ad pristinum dominum pertinet. SERV. Aen. 8, 696 Nili accessus -usque. PRISC. periheg. 189 *Syrtes*, qua tumor ... Tyrheni pellitur aestus accessusque furit siccisque -s harenis (gr. 203 ἄμπωτης). PRISC. LYD. solut. 6 p. 69, 24 -s *maris Rubri* (*opp. redundantia*). 6 p. 71, 8 per singulos ... dies duplices -us et accessus ... fiunt. al. *varia, quae per corpus redundunt vel exuent:* VINDIC. med. 31 quo *morbo eius nutrimenti fieri* -us non sinatur. CAEL. AVR. acut. 3, 4, 25 ut gravatae partes potius adventu quam relevatae -u materiae videantur. **c cetera exempla:** CELS. 1 prooem. 24 qui *medici nocentes homines ... vivos inciderint considerantque ... processus ... singulorum viscerum et -us.* CAEL. AVR. acut. 2, 10, 70 dentium concubitus, ... et ... horum -s adeo, ut sit quaedam interiecta distantia oris hiscens. 2, 37, 194 *concubatio lecti* -u facilis corpori cedens. *ibid. ne lecti facilis ... -u concava facia(n)t stramina.* GREG. M. dial. 1, 7, 2 (*prodigium respicitur*) molem ... ab eodem loco longius recessisse, suoque -u largum fratris spatum dedisse.

2 animantes: *vario contextu:* CIC. nat. deor. 2, 34 *natura bestiis ... motum dedit et cum quadam adipicitu accessum ad res salutares, a pestiferis -um.* SOL. 27, 18 cum premuntur a canibus, *leones* ... recedunt subsistentesque interdum ancipiti -u dissimulant timorem. HIST. AVG. Gall. 17, 3 ad tibicinem processit, ad organum se recepit, cum processui et -ui cani iuberet. CLAVD. DON. Aen. 5, 445 p. 474, 6 *Dares hunc ictum* praevidit ... et suffragio -us celeris ... frustratus est. RVSTIC. Conc.^s I 4 p. 73, 26 ad propria -um nobis facilem securumque esse ... depositimus (gr. I 1, 7 p. 73, 38 ἀναχώρησιν). *in re militari:* CAEL. Cic. fam. 8, 10, 1

exigutas copiarum -um, non dimicationem mihi tuam praesagiebat. CAES. Gall. 5, 43, 5 *milites* se sub ... vallo constipaverant -umque primis ultimi non dabant (*item in ipsa pugna:* LVCAN. 4, 514 dent fata -um ... licet, vitare instantia nolim. Ps. RFIN. Ios. bell. Iud. 6, 140 p. 811 Iudei ... disiecti tam impetus quam -us ... facientes [gr. ὑποχωρήσεις]). FLOR. epit. 1, 13, 17 *Galli, qui Romam obsidebant*, mille pondo auri -um suum venditantes. 3, 6, 6 sub ipso hostis -u.

B incorporaliter: **1 generatim:** CIC. Tusc. 4, 15 metus *ef-ficit* -um quandam animi et fugam. Att. 14, 17^a, 7 *sapienter in oratione gradatim* tum accessus a te ad causam facti, tum -us. MANIL. 4, 187 ingenium ad subitas iras facilisque -us aequale (recensus var. l.). VAL. MAX. 3, 6, 1 strenua ingenia, quo plus -us (-ui fere trad.) sumunt, hoc vehementiores impetus edunt. PLIN. nat. 10, 211 est ... somnus nihil aliud quam animi in medium sese -s. GELL. 14, 1, 23 animorum impetus -usque moveri ... desuper a caelo. MACR. somn. 1, 11, 12 *anima* per ... longiorem ... puritatis -um in quaedam siderei corporis incrementa turgescit. al. **2 speciatim de exitu e vita:** SEN. suas. 2, 2 in securam quietem -s ex vit(a) est. EVAGR. vita Anton. 19 p. 871 metu quotidiani -us et seiungendi corporis iugi exspectatione omnia caduca calcabimus (cf. gr. ἀποθνήσκειν). PEREGR. Aeth. 10, 5 (v. Ios. 1, 1) post -um Moysi ... Iesus filius Nave repletus est spiritu scientiae (Ps. PHILo antiqu. 9, 1 [ex- var. l. 21, 1]. Ps. AMBR. mans. 25 p. 29^b est ab hac vita -s. RVSTIC. Conc.^s I 4 p. 128, 30 sustinere illorum de vita praesente -um (gr. I 1, 7 p. 158, 20 μεταστάσιν).

II significatur quod recedendo efficitur vel obtinetur (*indicatur distantia sim. per adi. e. g. altus l. 71. p. 313, 49 sqq. 314, 16. al., intimus p. 313, 42. 314, 29. al., longus l. 44 sqq. p. 314, 10. 12 [aliter l. 37], vastus p. 314, 8. 11. 25. al.; indicatur, unde recedatur, per praepos. l. 37. 47 [cf. p. 311, 30]; iuxta ponitur e. g. latebra l. 55. 72. al., sinus l. 61. 63. p. 314, 40. al., thesaurus AVG. serm. 112A, 7 coll. Morin p. 260, 3 et p. 313, 2]:*

A respicitur potius status remotus, longinquus: **1 intercedit tantum distantia:** **a potius indicatur ipse status, distantia:** **a amantium:** *locationes variae (saepe respiciuntur, qui alieni sunt a turba, a negotiis sim.; quaedam ad ββ trahere possit):* CIC. Att. 10, 4, 10 me recess[ur]um et solitudinem querere (cf. 12, 26, 2 mihi solitudo et -s provincia est). LVCAN. 2, 522 (*log. Domitius secum*) Romamne petes pacisque -us degener? 5, 745 (*Pompeius uxori*) non longos (*i. diutinos*) a me patiere -us. CLAVD. rapt. Pros. 3, 212. SIDON. epist. 2, 2, 2 quin tu ... subduceris anhelantibus angustiis civitatis et ... fallis clementissimo -u inclemenciam canicularum? *locutio in -u, fere i. q. separatim, retro (aliter p. 314, 58):* FRONTIN. strat. 2, 3, 1 fugatis ... Afris Hispanos, qui in -u spectantium more steterant, facile in ditionem culpulit. AVIEN. orb. terr. 1061 pars procul a pelago terras colit, inque -u gens agitat (cf. gr. 903 διακυπίς). **β rerum:** MANIL. 2, 84 *signa longo ... summota -u* (2, 677 *astræ* ex l. coeunt summota -u. LVCAN. 3, 477 *tela* ex l. ... missa -u. LAVS Pis. 198 [*de latrunculorum ludo*] *calculus* l. venit ille -u, qui stetit in speculis. VAL. FL. 5, 556 l. ... tuta -u puppis est. SOL. 35, 7 l. ab Hierosolymis -u ... sinus pandit). VITR. 4, 8, 2 cellae paries conlocetur cum -u eius a stylobata circa partem latitudinis quintam. TAC. Agr. 30, 3 nos *Caledones* terrarum ac libertatis extremos -s ipse ... defendit.

b potius indicatur locus: **a vario respectu** (*indicatur locus in intimo alicuius rei positi e. g. l. 54 sqq. p. 313, 3 sqq., ita ut saepe etiam cogitari possit de notione formae introrsus sinuatae sub B illustrata:*) **① incor-poraliter:** **Ⓐ partes intimae animi sim.:** CIC. Marcell. 22 cum in animis hominum tantae latebrae sint et tanti -us (*sim.* AVG. epist. 151, 4). SEN. dial. 9, 1, 1 quaedam via apparebant ... in aperto posita ..., quaedam obscuriora et in -u. amic. p. 30 magnos humanum pectus -us habet. PERS. 2, 73 compositum ius fasque animo (*animi var. l.*) sanctosque -us mentis (ARNOB. nat. 6, 11 p. 320, 4 *introspicere sensus vestros* -usque ipsos m. CASSIAN. conl. 7, 3, 4. al.). Ps. QVINT. decl. 7, 7 servilium pectorum -us (AMBR. paenit. 1, 14, 68 in *sinu* *mentis* et -u p. sacr. 6, 3, 13. al.). DECL. in Catil. 105. PANEG. 4, 7, 3 profundos ... cogitationum -us. AMBR. fug. saec. 2, 10 *peccator eo properet*, ubi verbum est dei in illo *sinu patrio*, id est arcano ac -u dei. hex. 6, 10, 75 *deus requievit* ... in -u hominis, requievit in eius mente. PRVD. cath. 4, 27 in *cordis* *medii* *sinu* ac -u (CASSIAN. conl. 1, 22, 2. al.). AVG. conf. 5, 8, 14 altissimi tui -us et ... misericordia tua, *deus*, ... *praedicanda* est. CASSIAN. conl. 5, 19, 3 de -bus animae nostrae penitus exterminandi sunt motus *perturbationum* (FAVST. REI. spir. 2, 1 p. 133, 3. al.). al. **Ⓑ varia occulta, obscura:** CIC. de orat. 3, 101 habeat ... summa laus umbram aliquam et -um, quo magis, id quod erit illuminatum, extare ... videatur. PLIN. epist. 3, 3, 6 vita hominum altos -us magnasque latebras habet. ARNOB. nat. 1, 63 p. 59, 6 quae *mysteria* nulli ... scire ... queunt ..., nisi quos ipse *deus dignatus* est ... in abditos -us thesauri interioris inducere. PACIAN. epist. 3, 2, 1 totos librorum -us assiduus scrutator inquiris, occulta quaeque sollicitas. TYCON. reg. praef. p. 1, 4

regulae mysticae, quae universae legis -us obtinent (*postea: veritatis thesauros*).

(II) *corporaliter*: ① *in aedificiis*: Ov. met. 1, 177 (*respic. domus regalis Iovis*) marmoreo superi sedere -u. 7, 670 Phocus in interius spatum pulchrosque -us Cecropidas ducit (14, 261 p. sedet illa *Circe* -u). SEN. Phaedr. 522 *priscis moribus vivens* non in -u furta et obscuru improbus quaerit cubili (*opp. lucem petit*). QVINT. inst. 11, 2, 18 domum ... magnam et in multos diductam -us. VET. LAT. Is. 26, 20 (cod. 400. al.) populus meus, ... intra in -us tuos (*gr. τακεῖα, Vulg. cubicula*). HEGES. 5, 1, 3 p. 294, 14 sanguine ... interiores ipsos stagnare templi -us (*gr. 5, 18 ἡείος περιβόλοις*). 5, 34, 1 Iudei ... in ipsa inrumptum ... penetralia: omnes -us et in multis diductam -us. CLAVD. rapt. Pros. 3, 82 videbatur tenebroso obiecta -u carceris ... Proserpina. ENNOD. carm. 1, 1, 31 labyrinthos ... -us. al. ② *in terra (in mari l. 19. 33)*: Ov. met. 3, 157 cuius vallis in extremo est antrum nemorale -u (SEN. Phaedr. 933 [*Theseus Hippolyto*] licet in -u penitus e. abditus ... regna transieris poli ..., sceleribus poenas dabis). LIV. 38, 45, 9 consul ... Phrygiae -us omnes atque angulos peragrasti. SEN. nat. 3, 28, 3 procurrit aestus ex imo -u maris. CVRT. 7, 2, 22 devorsoria regionis illius magnos -us habent amoenosque nemoribus. LVCAN. 2, 632 (*Pompeius filio*) mundi iubeo tempore -us. 3, 229 movit ... eos bellorum fama -us (*item c. adi. loci*: 8, 216 remotas Medorum penetrare domos Scythicosque -us). SIL. 12, 368 Sardoos. RVT. NAM. 1, 79 te, *Roma*, celebrat Romanus ubique -s. al.). 5, 125 Castalios circum latices nemorumque -us (CE 469, 1 [vix ante saec. III ex.] inter odoratos n. ... -us). 8, 291 Caspia ... immensos seducunt claustra -us. 9, 863 (*ad deum*) per secreta tui bellum civile -us vadit. IVV. 3, 230 est aliquid, quocumque loco, quocumque -u unius sese dominum fecisse lacertae. PS. QVINT. decl. 16, 6. PANEG. 2, 2, 1 cum ... ab ultimo Galliarum -u ... properasssem (2, 31, 2 in u. terrarum -u). CLAVD. 5, 242 Indorum si stagna petas rubrique -us litoris, ... veniam. SVLP. SEV. dial. 1, 17, 3 inter eius montis -us anachoreta esse aliqui ferebatur. BOETH. cons. 3 carm. 8, 10 fluctibus abditos norunt homines -us aequoris. al. ③ *in caelo*: MANIL. 1, 542 quantis ... ferantur finibus astra, docet ratio, cui nulla resistunt claustra, nec immensae moles caevis, -us (, ceduntque trad.). 4, 869 conditur ... vasto natura -u, mortalisque fugit visus. LVCAN. 6, 445 per aetherios exit vox illa, sc. magae, -us (PAVL. NOL. carm. 22, 80 in a. animo concende -us. MART. CAP. 1, 9. ENNOD. carm. 2, 149, 7 [*per hyperbolēn de fonte*] per a. emanat limpha -us). CLAVD. carm. min. app. 2, 88 (*de Hercule*) virtus ... digna ... sidereos post membra intrare -us. ④ *in inferis*: SEN. Herc. f. 709 est in -u Tartari obscuru locus, quem eqs. TERT. anim. 55, 1 Christo in corde terrae triduum mortis legimus expunctum, id est in -u intimo et interno ... et intra ipsam clauso. CLAVD. 3, 379 imo barathri ... -u. 5, 524 mandate *Rufinum* barathro ... infra ... -us Tartareos (MART. CAP. 1, 22 [vers.]). al. ⑤ *in corpore animalium*: SEN. nat. 6, 24, 2 *spiritus* in visceribus et patulo interioris partis -u commoratur. STAT. silv. 1, 2, 271 cum ... tuos tacito natura -u, sc. matris, formarit vultus. TERT. anim. 15, 3 esse principale in anima et certo in corporis -u consecratum. CYPR. laps. 14 in altis -bus viscerum virus inclusum. NOVATIAN. Cypr. epist. 30, 7, 1 (*in imag. de peccato*) sinuosi vulneris altos -us *tractare* (*item respic. vulnus*: RVFIN. Greg. Naz. orat. 6, 7, 3 si quis in corpore suo tumentis ... vulneris cavos intrinsecus habens -us eqs.). THEOD. PRISC. log. 3 cum ... vapor ... -us interiores petierit (*opp. exteriora articulorum*). PETR. CHRYS. serm. 99bis, 2 per medullarum -us, per secreta viscerum. SALV. eccl. 3, 48 *Lazarum* vermium globi etiam intra -us peresi corporis exarant. al. ⑥ *cetera exempla*: PETRON. 89 vers. 10 stipant graves Danai -us equi lignei. PLIN. nat. 37, 88 circulo praelucidio ... neque in -u gemmae aut in deiectu renidente, sed in ipsis umbonibus nitente.

B *praevalente respectu quietis, securitatis sim.* (*exempla certiora; vitatur fere turba sim., sed aliter e. g. l. 65. 68sq.; accidunt adi. e. g. tutus l. 67. 75*): ① *corporaliter (in imagine l. 70)*: Ov. fast. 3, 71 iam, modo quae fuerant silvae pecorumque -us, urbs erat. 6, 755 lucus eum *Virgium* nemorisque sui Dictynna -u, celat (, tui, D., -us var. l.). Liv. 5, 6, 2 *militem* hiemem opperiri nec, sicut aestivas aves statim autumno tecta ac -us circumspicere (-um var. l.). SEN. Ag. 74 non nox illis regibus alma -us praebet tutos. COLVM. 8, 17, 5 in ... stagnis longos piscibus -us et flexuosos in lateribus specus esse fabricandos. PLIN. nat. 10, 70 *hirundines* in vicina abeunt, apricos secutae montium -us (*cf. l. 64 et* MART. 5, 67, 1 hibernos peterent ... cum ... -us Athides eqs.). MART. 6, 43, 9 urbis vicina iuvant facilisque -us. 7, 63, 3 (*in imag.*) Pierios tantum vati placuisse -us credis? 10, 58, 1 Anxuris aequorei placidos ... -us ... colui. al. GELL. 11, 3, 1 in Praenestino -u ... solus ambulans considerabam eqs. PAVL. NOL. carm. 16, 119 monstrat inaccessos humus incalcata -us. al. ② *incorporaliter*: HIL. trin. 12, 20 *fides* habebit ... inter adversa tutum defugiendi -um ... eritque ut infirmibus sunt post fugam cas-

tra. AMBR. obit. Valent. 72 sinus ... patriarcharum -s quidam est quietis aeternae.

2 *obducitur aliud*: AVSON. 27, 3 (398 S.), 33 *ostrea* protegit amnis, ut multo iaceant algarum obducta -u.

5 **B respicitur potius forma a recto vel plano recedens, sc. cava, sinuosa sim.:** 1 *notione communi* (*indicatur aut ipsa forma aut locus ea forma praeditus; qui usus raro distingui possunt*); *respiciuntur*: a *specus*: VERG. Aen. 8, 193 hic spelunca fuit, vasto summota -u ([SERV. auct. -u: a vestigiis ... hominum]. *de eadem spelunca*: Ov. fast. 1, 555 longis spelunca -bus ingens abdita). AETNA 160 ora ... patula in promptu cernis vastosque -us (validosque var. l.). 336 (receptus *codd. plerie*). Ov. met. 11, 592 est prope Cimmerios longo spelunca -u, mons cavus. SEN. nat. 3, 9, 1 habere terram intra se -us cavos. 3, 16, 4, 5, 14, 1 edi e specu ventos -uque interiore terrarum. 6, 13, 3 cum supra terram frigus est, calent ... specus atque omnes sub terra -us. CVRT. 7, 11, 3 *specūs ultima* ... altos -us habent. SOL. 38, 8 in cuius *specus* -u intimo Typhonis gigantis cubile positum. HEGES. 1, 30, 9 p. 55, 19 caeci intus antrorum -us. al. *pertinet ad antra sacra (maxime oraculorum)*: Ov. met. 10, 691 fuerat prope tempa -s, speluncae similis. LVCAN. 5, 183 in Euboico vates Cumana -u indignata eqs. STAT. Theb. 1, 509 salve prisca fides tripodium obscurique -us. CLAVD. 28, 29. MART. CAP. 1, 11 *Mercurius et Virtus Cirrhæos* ... -us et sacrae specus loquacia antra convenient. al. b *sinus maris* (*cf. ISID. nat. 44, 3 sinus maiores -us maris dicuntur, ut Caspius, ..., minores autem anguli*): Ov. fast. 4, 563 *Ceres Sunion expositum Piræaque tuta -u linquit*. MANIL. 4, 613 *ponitus* vasto ... -u Thessaliae fines ... praeterit. VELL. 2, 32, 4 Pompeius ... discripto paene in omnes -us maris praesidio navium ... terrarum orbem liberavit. MELA 1, 16 ad septentriōnem, nisi ubi semel iterumque grandi -u abducitur, *Europa* paene ut directo limite extenta est. 1, 70 in -u intimo (PLIN. nat. 3, 99 *oppidum* in -u hoc i. situm. SOL. 27, 43). 1, 84 in -u posita Euthana. 2, 55 mare magno -u litorum acceptum (PLIN. nat. 4, 84 mare subit m. -u ... vasta ambiens spatia multasque gentes. cf. MELA 3, 74 *Arabici sinus* et os artius et latitudo minor est, maior ... -s). 3, 12 ora, nisi ubi modici -us ac parva promuntoria sunt, ... paene recta est. PLIN. nat. 3, 5 *Oceanus* ... Europam vel maxime -bus crebris excavans. 4, 9 *Peloponnesus* ... platani folio similis propter angulos -us eqs. (sim. MART. CAP. 6, 652). al. SIL. 7, 410 classis ... litora Caietae Laestrygoniosque -us sulcabit rostris. 12, 439 aequor ... patulo ... -u diffundit campis secretum gurgite pontum. STAT. silv. 2, 2, 14 placido lunata -u hinc atque hinc curvas perrumpunt aequora rupes. FLOR. epit. 3, 6, 11 per omnis aequoris portus, sinus, latebras, -us, promunturia, freta. APVL. mund. 6 p. 300 *Ponti* (extremus -s, in Maeotim senescit (, gr. 393a32 τὸ ... μνχάτατον). al. c *varia*: MANIL. 2, 374 convexo (-verso trad.) conduntur signa -u. SEN. Oed. 969 *Oedipus unguibus lacerat cavos alte -us luminum et inanes sinus* (*item de partibus corporis*: PLIN. nat. 8, 121 oculi *chamaeleonis* in -u [-o trad.] cavo. QVINT. inst. 1, 5, 32 *Graeci vocant coelostomum*, cum vox quasi in -u oris auditur. PHYSIOGN. 64. 72 qui ... nullum habent -um in medios pedes eqs.; *formam habitu corporis effectam* v. l. 53). nat. 1, 14, 1 sunt (p)utei, cum velut corona cingente introrsus ingens caeli -s est similis effossae in orbem specu. LVCAN. 5, 547 luna ... non gracili surrexit lucida cornu aut orbis medii puros exesa -us. 6, 40 *Caesar* pandit fossas ... et disponit castella iugis magnoque -u amplexus fines ... silvas ... claudit. STAT. Theb. 6, 751 *pugiles* exere manus, tuto procul ora -u armorum in speculis aditusque ad vulnera clusi. PRVD. perist. 11, 221 adduntur graciles tecto breviore -us, qui laterum seriem ... exsinuent (*item de parte cava aedifici*: PAVL. NOL. carm. 28, 182 *cella* trino ... -u dispositis sinuata locis). CARM. Année Épigr. 1994 n. 1210 (*sae. IV/V?* sub angusto ... -u (sc. fons?). al.

40 2 *locutio in -u adhibetur ad indicandum, quod retro porrigitur* (opp. in fronte; aliter p. 312, 40): *proprie in inscr. sepulcralibus* (*Veronensisibus praeter l. 65, fere primorum saec., ut vid.*): INSCR. Cavalieri Manasse, L'Area del Capitolium di Verona, 2008, 277 (aet. Aug.?) in fr(onte) p(edes) XXIII, in, recessu, p(edes) XIII (, eadem abbrev. Notiz. Scavi 1893 p. 14). CIL V 3562, 7 (*sae. I*) (in fr(onte) p(edes) VI, in recessu) p(edes) XV. 3500, 8 in recessu) p(edes) tot. 3531, 7. 3863, 1. VI 30556⁸⁶ in fr(onte) p(edes) tot. ... in ag(ro) p(edes) (...) et in -u (...). INSCR. suppl. Ital. 1257. in imag.: VAL. MAX. 7, 2 ext. 12 *pauper* in -u (sec- trad.) quam in fronte beatior. QVINT. inst. 1, 4, 2 *professio grammatici* plus habet in -u quam fronte promittit.

45 *recestro* v. *recastro*.

50 70 **rechamus**, (-ūs?), acc. -um m. [*a re- et *cam-u- (potius quam -o-) 'incurvatio, flexus'; designari vid. machinae tractoriae locus, ubi funis per orbiculos retro flectitur; stirps *kam- etiam in adi. camurus (< *kamu-ro-) 'inflexus' et theod. vet. hamm f. (< *kamo-s-ōn-) 'poples' agnoscitur; scriptura -ch- fort. usurpata est a voce hāmus, cum tota machina rechamo suspensa sit. Mei.*] de Not. Tir. v. p. 325, 34.

t. t. artis mechanicae, i. q. *troclea* (sed -um artiore sensu quam t. dici putant Callebat-Fleury, comm. ad loc. priorem): VITR. 10, 2, 1 (*ad opera publica aedificanda*) *tigna duo a capite [a] fibulā coniunctā et in imo divaricata eriguntur ...; alliga[n]tur in summo troclea[e], quem (qua)e codd.) etiam nonnulli -um dicunt; in trocleam indu[u]ntur orbiculi eqs. 10, 2, 2 ad -um ... imum ferrei forfices religantur (*de eodem* 10, 2, 1 *trocleae inferioris*).*

recharmido, -āre. *iocose fictum a re- et nomine viri Charmides, cf. eodem loco charmidare.* reflexive i. q. *desinere Charmidem esse (ad sensum praeverbi) cf. Moussy, Rev. Phil. 71, 1997, 234; sunt qui ad gr. χάρια alludi potest, ut simul intellegatur 'desinere laetari')*: PLAVT. Trin. 977 (*servus seni, quem C. se esse fingere putat; cf. 975 postquam ego me aurum ferre dixi, post tu factus es Charmides) proin tu te, itidem ut charmidatus es, rursum -a (decharm- coni. Ritschl praeter necessitatem)*.

[**rechrīsmātio** olim legebatur CONC. Araus. a. 441 p. 78 l. 10 (ita ed. Crabbe, 1538; repetita crismatio codd.).]

recidīvātus, -ūs m. *a recidivare, ut vid., quamquam id verbum postea invenitur. i. q. renovatio, resurrectio sim., sc. qua quid post mortem, excidium sim. recidivum fit (accedit gen. praeter l. 24)*: TERT. anim. 28, 2 si ... Pythagoras Platoni auctor est de animalium -u revolutibili semper ex alterna mortuorum atque viventium suffectione (resurr. 1, 6 -um animae corporalem). resurr. 18, 1 quae scripturae carnis -um pollentur (cf. 53, 1 'corpus animale' [I Cor. 15, 44] animam esse quidam argumentantur, ut illum a carne avocent -um [illam ... recidivatum var. l.]) 30, 4 (*respic. Ezech. 37, 1sqq.*) -us Iudaici statūs de recorporatione et redanimatione ossuum figuratur.

recidīvo (-duo), -āre, -ātum. *a recidivus (-duus). -du- in var. lect. l. 37. 45 (non iam legitur Ps. AVG. alterc. 1.395 H. [-duat vivus Migne 42, 1136^{ext}, rediviva luce unus cod. et ed. Hillgarth]). de notione: GLOSS. I Ansil. RE 122 (v. l. 41). 123 -ant: denuo ad quod prius fuerant revertuntur (-dib- vel -deb- codd.). [prov. vet. rezivar de morbis, 'redire', aquitan. (Périgord) recivā 'in morbum recidere'; a *recad- (cf. l. 72) orta sunt francog. vet. recāiver et var. dial. (e. g. delph. rāseivā, recheivié), prov. recalivā. cf. M.-L. 7116. Wartburg X 144. Schd.-Cr.]*

i. q. *recidivum facere, renovare (recidivum fieri vel recidere l. 30. 47)*: **1** *usu communi* -atur affectus: Ps. AMBR. serm. 35, 1, 1 paschae mysterium ... -um (-duatum var. l.) fidei annuae felicitatis gaudium et gloriam ministrat (subm- var. l.; de textu v. Courcelle, Rev. Ét. Aug. 2, 1956, 449). **2** *t. t. med.*: -at crisis vel dies criticus, quo morbus renovatur (absol., nisi l. 43 iungas -are ... egr.; *huc spectat* GLOSS. I Ansil. RE 122 [med. p. 70] -are [-ari var. l.], id est renovare. cf. p. 317, 39 sqq.): GALEN. ad Glauc. 1, 5, 1 fol. 251rb (sim. cod. Cass. p. 64^b, Vat. fol. 65^v) amat ... saepe dies artius criticus (i. ὅπιος κρίτινός) ... -are, id est renovare atque commovere easdem egritudines. *ibid.* fol. 251ra amat ... -are in XXI diem facta crisis (sim. cod. Cass. p. 65^a [ubi -duare], Vat. fol. 66^v). -ant homines, qui in morbum recidunt: GALEN. ad Glauc. 1, 5, 1 fol. 251ra quidam videntur ... esse liberati et postmodum -dibunt-, id est denuo egrotant (pro -divant; cf. cod. Cass. p. 64^b -debant, Vat. fol. 65^v -dabant).

deriv.: *recidivatus (-ūs)*. Bl.

***recidīvus** (-duus), -a, -um. [a 1. *recidere*; cf. Leumann, Gramm. 1977, 304. Mei.] *de origine, notione, differentia (vocab alii a cädendo, alii a caedendo dici putabant): CHAR. gramm. p. 126, 11 reditiva dicimus, quae post interitum redeunt, -a, quae ex suo casu restituuntur (affert p. 316, 14). SERV. Aen. 4, 344 -a post casum restituta (addit auct.: alii -um proprie dicunt, quod excisum denuo nascitur). 10, 58 tractus ... sermo est ab arboribus, quae taleis (Burmann, alias trad.) sectis repullulant (pull- SERV. auct.); ergo illud solum -um dicimus, quod postea nascitur; unde modo -a Pergama dixit, quae renovantur eqs. (l. sim. ISID. orig. 17, 6, 10 -a arborum sunt, quae eqs. [postea: alii -a a cadendo dicunt ..., alii a recidendo eqs.]). GLOSS. -a: ex ruinis renascentia. renascentia seu ablata, (mire; fort. sec. notionem verbi q. e. 2. recido). ex ruinis in integro restituta. redintegrata. reditiva vel reparata. restaurata ex ruinis.*

al. *de formis*: -duus p. 317, 42 et in var. II. e. g. p. 316, 49. 72 (cf. e. g. ac-, de-, oc-, pro-, suc-ciduus); *formam* -cativ- PLIN. phys. Sang. p. 276, 8 (v. p. 317, 53 sqq.) *ad hanc vocem refert Önnerfors, 2006, ad l., ita ut scribatur -ca- ad exemplum verborum q. d. recompositorum, -t- per scripturam q. d. inversam (cf. -cit- in var. lect. p. 316, 53)*. *legitur in versibus inde a VERG., in orat. soluta inde a CELSO, MELA. [faenum cordum': venet. ardeliva, ardzariva, režadif, langob. (ticin.) aržadiw, redezí, rezedí, raet. occ. razdíf, or. ardžive; fort. a *recad- (cf. l. 65) ortum est hisp. recaída (Corominas-Pascual I 734 sqq.), cf. M.-L. 7117. Battisti-Alessio V 3217. Schd.-Cr.]* [*confunditur in codd. saepe c. reditivus, e. g. p. 316, 17 26. 49; e coni. dub. SIL. 10, 256 SER. med. 49. 667. 914. al. (N. Heinsius ad CLAVD. p. 316, 29); in var. l. falsa MORET. 61 POTAM. tract. 1 l. 126 C.; v. Lan-*

ge apud Curtius-Brugmann, Stud. zur gr. u. lat. Gramm. 10, 1878, 225 sqq.] vox, quam sec. etymologiam ad cadentia vel caduca pertinere exspectes, fere semper (sc. sub I) ea significat, quae post casum resurgunt, rursus oriuntur vel fiunt, renovant sim.; qui sensus ortus esse vid. ab usu sub IA2 illustrato, cf. supra p. 315, 57 sqq. et v. Breitmeyer, Le suffixe lat. -ivus, 1933, 263 sq.

I *usu communi, sc. cum notione resurgendi, fere i. q. renovatus, rursus factus vel ortus (unde quis -us sit, indicat praepos. ab p. 317, 10; cum abundantia quadam accedit rursus e. g. l. 47. 66, verba re- praefixo composita reparare l. 44. p. 317, 3, resurgere l. 19, resuscitare l. 45. 53; opp. caducus l. 48)*: **A generativum:** **1** -a sunt varia (subluct notio herbarum renascentium [cf. 2 infra] maxime l. 26. 32. 39): **a res:** **a corporeae:** **① urbes** (cf. p. 317, 2): VERG. Aen. 4, 344 (log. Aeneas; cf. p. 315, 55) me si fata meis parentur ducre vitam auspiciis ..., -ā manu posuisse Pergama victis (7, 322 funestae ... iterum -a in P. taedae [SERV. sic taedae -ae, ut P.J. 10, 58 [cf. p. 315, 56 sqq.] Latium Teucri -aque P. quaerunt [rediv- cod. R saec. V]. SEN. Tro. 472 [rediviva var. l.]. cf. p. 317, 2 sqq.). CLAVD. DON. Aen. 10, 25 p. 295, 3 ne -a consurgat Troia. DRAC. Romul. 5, 115 Carthago -a viget post busta resurgens phoenicis in morem. **② aedificia sim.:** CIL VIII 23969 (a. 383/8) (moenia) -a consurgunt (restit. Cagnat ex altero exemplari 23968^b moenia (recidiva)). INSCR. Alger. II 2 n. 4724 (= Année Épigr. 1969/70 n. 691; saec. V) nymphis aude -os pandere fontis. COMPVT. Carth. 1, 1 (in imag.; si recte restit.) passio Christi dilapsum erigit ... reci(di)vum domino templum (i. hominem lapsum; -um Krusch, reditivum Bulhar in schedis nostris). **③ quae-libet** (adde SERV. l. 16): IVV. 6, 363 velut exhaustā -us (rediv- codd. plerique) pullulet arcā nummus ..., non umquam reputant mulieres prodigae, quanti sibi gaudia constent. TERT. resurr. 12, 6 universa conditio -a est. CLAVD. carm. min. 27, 66 (respic. phoenix avis) venas -us sanguis inundat (rediv- var. l.). AVELL. 59, 1 (in imag.; cf. l. 52) scandalorum -a nascuntur incendia. ENNOD. epist. 9, 6, 1 p. 232, 16 (in imag. ab arando sumpta) terga terrae ... infecunda (i. fere animum tuum inertem) ... -is ad ubertatem sulcis urgure.

B incorporeae: **① mala, molestae sim. (respiciunt haereses l. 41 sqq. 52 sqq., cf. p. 317, 5. 19; v. etiam B):** **Ⓐ** *vitia sim.:* TERT. pudic. 20, 7 moechia de pristino -a. Ps. CYPR. pudic. 9, 3 -ae libidinis flamma (sc. apud senes; respic. Dan. 13, 8 sqq.). AMBR. in psalm. 61, 32 ut ..., si quis peccavit ante, peccare desistat nec -o errore moveatur. CARM. de Sod. 9 post diluvium -a hominum ... impietas iterumque mali nova pullulat aetas. NOVELL. Valent. 1, 1, 1 omnīs ... -ae calumniae aditus. EPIST. pontif. 589 Schwartz p. 4, 7 scandali in Alexandrinam ecclesiam -is ausibus inruerunt ([i- recidibus var. II.]. respic. haereses ut: 591 Schwartz p. 66, 26 temeritate. AVELL. 95, 4 semper isdem furoribus -is). **Ⓑ** *conten-tio, pugna sim.:* HEGES. 1, 22, 3 -a ... bella reparare. 3, 26, 4 -a proeilia resuscitare (PRVD. psych. 391 -a in p. [rediv- var. l.]). GREG. M. epist. 8, 12 l. 8 ne ... contentio -a ... gignat ex pace litigium (14, 13 1.37 unde -a rursus excitetur c.). 9, 120 l. 17 se -o ... litigio fatigare. **Ⓒ** *varia:* AVSON. 21 (419 S.), 74 quae bona praestas, *imperator*, efficis ne caduca sint; quae mala adimis, prospicis ne possint esse -a (-dua, reditivum var. II.). SYMM. epist. 6, 20 post nuntium bonum sequentibus litteris sollicitudini nostrae -um aculeum subdidisti. 9, 50 iniuriam. AVELL. 56, 2 quae ... -a rursus dicuntur scandala concitari (respic. haereses ut: 104, 7 qui ... Eutychetis dogmata -a [-cit- var. l.] resuscitant). RVRIC. epist. 2, 4 p. 376, 15 (vergit ad B2a) causas ... vobis -i huius doloris exponam (antea: reditiva recordatione). ENNOD. carm. 1, 5, 41 pericula. al.

II quaelibet: **Ⓐ** *facultates, qualitates sim. hominum:* TERT. anim. 24, 10 ipsa post oblivionem recordatio memoria -a est. Ps. AVG. serm. ed. Mai 48, 3 -o calore virescunt emortua aeo visera Elisabeth (respic. Luc. 1, 7 sqq.; sim. DRAC. laud. dei 2, 643 [respic. e. g. gen. 17, 17] mirantur ... senes Abraham et Sara -o fomite venas in sobolem caluisse suas). **Ⓑ** *vita sim. vel aetas:* TERT. adv. Marc. 4, 25, 15 *doctor legis* (Luc. 10, 25) suscitat ad spem aeternae vitae per exempla -ae (DRAC. laud. dei 1, 558 Ps. ORIG. in lob 1, 31.30). IVVENC. 4, 345 (sec. Ioh. 11, 23) Lazarus haec vitae -a in lumina surget ([rediv- var. l.]. sim. SEDVL. op. pasch. 3, 12 peracta -ae lucis operatione [respic. Matth. 9, 23 sqq.]). ARATOR act. 2, 545 infantia rursus fit -a seni (i. baptizato). **Ⓒ** *cetera exempla:* TERT. adv. Marc. 1, 13, 5 *Osirim renatum* reciprocaram frugum ... et -i anni fidem argumentantur. ARNOB. nat. 3, 9 ut nova quoque sub-orientis fetura deorum, quicquid prior aetas abstulisset, -a substitutio subrogaret. OPTAT. serm. 13, 6 si ... eadem forma in patribus ante praecessit, eadem in Christo etiamnunc -o sacramento florescit, scilicet ut innocentia ... iuguletur. SYMM. rel. 26, 2 -a cognitione, sc. iudiciale (-dua var. l.). MAXIM. eleg. 5, 151 longa est pietas, -a voluptas (resid-, redit- var. II.). GREG. M. epist. 9, 131 1.35 quatenus post ... decisionem causae -a ... nullomodo valeat quaestio suscipit. al.

b animantes: a homines (qualitas pro homine posita l. 7): gentes sim. (cf. p. 316, 13sqq.): SIL. 1, 106 (*de Romanis*) gens -a Phrygum (rediv- var. l.). DRAC. Romul. 8, 311 Priami -a domus ... post ignes reparata. singuli: EPIST. pontif. 577 Schwartz p. 121, 9 (c. nomine agentis; indicatur male factum iteratum) -us invasor Alexandrinae ecclesiae (i. patriarcha haereticus restitutus). CORIPP. Iust. 1, 25 (*respic. pater filiusque magistri officiorum*) successorque boni -aque gloria Petri ... Theodorus. **B phoenix eiusve caro (cf. p. 316, 19, 29): Ps. AVG. serm. ed. Mai 37, 1 (*in imag.; respic. Christus*) surrexit de suo funere caro nova -a foenicis. CORIPP. Iust. 1, 350 ales ut ... cum phoenix innovat artus a busto -a suo ..., sic eqs.**

2 -a sunt semina (zizania l. 19, neutr. pro subst. l. 17; v. etiam ad 1 supra): respiciuntur: **a herbae, arbores:** MELA 3, 47 ut agri fertiles, cum semel sata frumenta sint, subinde -is s. segetem novantibus, ... multas messes ferant. *in imag.:* TERT. pudic. 16, 12 intellege, quanta secure censurae Paulus apostolus omnem silvam libidinum caedat et eradicet ..., ne quidquam de -o fruticare permittat. OROS. hist. 6, 17, 5 post mortem Caesaris -a s. (i. belli civilis) in eodem agro germinant (cf. p. 316, 44sqq.). AVELL. 98, 2 -a Pelagianae pestis zizania (i. haereseos; cf. p. 316, 34). **b varia:** PRVD. c. Symm. 2, 822 -a ... s. hominum (i. unde proles nascitur; recidu-, rediviv- al. var. ll.). EVSTATH. Basil. hex. 3, 8, 9 quidam omnia igne consumpta esse affirmantes rursus de -is s. ... causas regenerationis inducunt (gr. aliter).

B speciatim in medicina respiciuntur febres alive morbi post intervallum redeuntes vel ingravescentes: **1 -a pro subst. fem. (sc. febris? c. gen. morbum significante l. 29, 32; addasne l. 54?):** CELS. 3, 4, 12 ut Hippocrates, si alio quam impari die febris desisset, -am timere sit solitus (cf. Hippocr. aphor. 4, 61 ὑποτροπιάζειν εἰώθειν, sc. τὸν πνηστόν). PLIN. nat. 1, 24, 101 Pythagorea de -is morborum. 30, 104 lacerta viridis adaligata ..., quo generet et -as frequenter abigi adfirmant (*inde* PLIN. med. 3, 17, 3 -as prohibet lacerta eqs.). RVSTIC. Conc.⁵ I 4 p. 222, 12 Cyrilum incidere aegritudinis -am (GREG. M. epist. 11, 3 1.6). p. 223, 4 iterum -am incucurrit (EPIST. Merov. 2).

2 usu adi.: **a -i sunt morbi sim.** (etiam *in imag.*): AMBR. epist. 4, 11, 21 non fiat voluntatis tuae -a infirmitas (FAVST. REI. grat. 2, 5 p. 68, 18 respuisse -ā i. medicinam [i. non credendo; respic. Ioh. 12, 37sqq.]). PETR. CHRYS. serm. 113, 3 (*antea: post curam*) -a ... letalis est saepius aegritudo (cf. supra l. 32). **b -us est dies criticus, quo morbus ingravescere solet** (cf. p. 315, 42sqq.): GALEN. ad Glauc. 1, 5, 1 fol. 251va (sim. cod. Cass. p. 65^a, deest Montepess.) quartum diem firmum utilemque ad faciendam crism et frequentem dicimus, sextum vero rarum atque infirmum et -duum.

II usu peculiari, sc. mera notione revertendi (accidunt verba re- praefixo composita l. 46, 49): de malis in auctorem revertentibus (cf. p. 319, 2sqq.): PS. SVLP. SEV. epist. 6, 2 fateor ... me saepe armis eloquentiae tuae fuisse conterritum, sed frequenter, ut poteram, -a vulnera reponebam. *de via, qua quis revertitur:* SEDVL. carm. pasch. 4, 140 (respic. Luc. 7, 12sqq.) agmine verso deponens trepidum -o tramite luctum ... revocavit pompa funebris parentem, sc. filio revivescente (*inde* op. pasch. 4, 12 in -um t.; ad vitam restitutam alludi putat van der Laan, comm. 1990 ad loc. priorem, cf. supra p. 316, 61sqq.). *?de scintilla recidente, sc. forma recativ-* (v. p. 315, 65sqq.): PLIN. phys. Sang. p. 276 1.8 grano salis in carbones vivos iacto, si scintilla ... in carbones reselit (i. -sil-), pronunciat eum aegrum gravem languorem (h)abere; sane, si -am fecerit, morietur (i. scintillam [se] -am facere, i. recidere, putat Önnerfors, 2006, ad l.; an -am facit ipse aeger, ita ut locus ad IB1 pertineat?).

pro subst. fem. l. 25sqq., neutr. l. 17. p. 315, 60.

deriv.: recidivo; cf. recidivatus (-ūs).

cf. Onom.

Sannicandro.

1. *recido (recci-, -ccidi, -cāsūrus, -ere. a re- et cadere. de scriptura et formis: stirpis praes.: in codd. et papyris vet. praevalet reci- (cf. CASSIOD. gramm. VII 203, 6 [e Caesellio; de consonantibus post re praepos. geminatis] quod plerumque apud antiquos est, ut duco reduco, cado -o eqs.; v. etiam Keeline, Glotta 89, 2013, 126sqq.), e. g. FRG. scaen. inc. (Seider, Paläographie II 1, 1978, n. 6) 15 (pap., saec. I). GLOSS. biling. I 2, 128 (saec. III; sed ibid. 10 reci-). PLAVT. Men. 520 (A, si ita legendum; rēci- postulat metrum). TER. Hec. 47 (A). LIV. 44, 31, 15 (V). LACT. inst. 6, 17, 3 (B). HIL. trin. 5, 1 (D, V. al.). HEGES. 5, 8, 2 (C, M). AVG. conf. 10, 40, 65 (S). OROS. hist. 3, 1, 15 (L) et fere semper in DIG. (F; -cc- in -c- corr. VLP. dig. 1, 6, 5. al.); rarius reci-, e. g. l. 66 et IVLIAN. dig. 28, 5, 38, 4 (F). AVG. civ. 6, 8 p. 261, 23 (C), in inscr. CE 1495, 2 (saec. I; rēci- sec. metrum); codd. rec. et -c- et -cc- praebent (variant e. g. HIER. in psalm. 139 AVG. conf. 10, 40, 65). stirpis perf.: reci- in inscr. et codd. vet. semper, e. g. LAVD. Turiae 1, 15. CE 143, 3 (aet. inc.). PLAVT. Poen. 1369 (A, si ita legendum). LIV. 24, 34, 11 (P). DIG. (F ubique); in codd. rec. etiam reci-,

e. g. TAC. ann. 6, 10, 2 et in var. l. CVRT. 9, 5, 25. 10, 1, 16 CASSIAN. conl. 1, 13, 1. al. part. fut. semper reca- inde a CIC. Att. 4, 18, 4 SVET. Aug. 96, 2, saepius apud iuris consultos. NOT. Tir. 11, 47 -it. de mensura syll. primae: in stirpe praes. brevis est PLAVT. Men. 520 -ent et in versu dactyl. DRAC. laud. dei 1, 107 -ente (et saepius apud eundem, sc. maxime part. praes.). VEREC. satisfact. 72 -ant; anceps TER. Hec. 47 -ere (ubi reccid. A, reci- cett. plerique); longa in ceteris dactyl., e. g. apud LVCR., OV., PRVD. et in inscr. p. 317, 71, ceterum in iambis apud PHAEDR. (vix addas l. 25); recc- in oratt. CIC. praefert Zielski, Das Clausegesetz, 1904, 179. in stirpe perf. longa est PLAVT. Poen. 1369. ENN. l. 36 (nisi praes.) et ubique inde a PROP., OV. de notione: SYNON. Cic. p. 442, 2 restagnat. ... revolvitur. -it eqs. GLOSS. -o: μεταπίπτω. -it: revolvitur, infertur. μετέπεσεν. incidit, devenit. GLOSS. II Philox. RE 7 -it: ἐπαναποτάξει (potius huc quam ad 2. recido). legitur inde a PLAVTO p. 319, 4, ENN., TER., VARRONE, CIC. per totam latitudinem. [a *recad-, nisi potius compos. a re-/ri- et vocibus q. d. romanis: it. ricadere, hisp. recaer, port. recahir. cf. M.-L. 7115. Cortelazzo-Zolli² 1360. Corominas-Pascual I 734sq. Schd.-Cr.] [confunditur in codd. cum recedere saepissime, e. g. LVCR. 1, 857 LIV. 24, 29, 3 PLIN. nat. 5, 17 (in var. l. falsa VVLG. num. 16, 26), ceterum e. g. cum cadere, sc. perf. cecid., e. g. l. 36 et SOL. 27, 17 VVLG. gen. 42, 36 (restit. BRVT. Cic. ad Brut. 24, 6), decidere e. g. PROP. 4, 8, 44 OV. rem. 611 (in var. l. falsa APVL. met. 4, 12, 8), redire e. g. BELL. Hisp. 17, 2 (e coni. dub. CAES. Gall. 5, 48, 1 [Pluygers]. QVINT. inst. 6, 3, 28 [Regius]); cuiusmodi lect. varias ut frequentissimas infra saepe tacuimus. loco lacunoso FRG. scaen. inc. p. 317, 64, dubio PLAVT. Poen. 485 recidebant (sic, i. rē-, fort. cod. A; recc- Lindsay, acc- per hiatus codd. cet., edd. plerique); e coni. inc. LIV. 43, 6, 9 -rent (Gronovius, alii alia; reciperentur trad.).] fere i. q. retrorsus cadere (introrsus, i. a superficie, l. 46; vis praeverbii evanescere vid. e. g. l. 50sqq. et saepe sub IIIB3, per adv. retro firmatur l. 36. 48; saepissime indicatur quo, in quam partem, sc. maxime per praepos. ad vel in c. acc. vel per adv. loci, accedit enunt. consec. p. 319, 75, 320, 8sqq. 46, 59; simul indicatur unde e. g. l. 38, p. 320, 15, 38. 40, 57, hoc solum e. g. l. 44. p. 320, 66; gr. resp. maxime πίπτειν eiusve composita, v. e. g. p. 320, 32. 34. 64. 68. 321, 24): **I** vigente notione motus localis: **A** quae-libet exempla: **1 varia** (-unt animantes vel res): ENN. frg. var. 29 ille ictus retro -it, in natem supinus (r. reced., r. cecid., retrocedit var. ll.). LVCR. 1, 1063 quidam animalia supra vagari contendunt neque posse e terris in loca caeli -ere inferiora. PROP. 4, 8, 44 -it in ... suos mensa supina pedes (i. eo, ubi pedes fuerant; item -it supellex: APVL. met. 1, 11, 8 grabatulus ... me ... excussum humi -ens in inversum ... tegit). CVRT. 8, 11, 13 milites saxis perculti instabili ... gradu praecipites -bant. QVINT. inst. 11, 3, 162 narratio ... prolatam manum, amictum -entem ... postulabit (nisi ad 2). Ps. QVINT. decl. 5, 19 p. 105, 17. APVL. met. 1, 16, 6 funis, quo me suspendere volui, dirumpitur atque ego de alto -ens comitem ... superruo. 8, 5, 8 equus vulneratus -ens, qua sanguis effluxerat, toto (t)ergo supinatus. LACT. mort. pers. 33, 7 malum (sc. ulcus genitalium) -it introrsus et interna comprehendit. PELAGON. 267, 2 equus opisthotonus non in priorem partem procedit, sed retro in se ipsum -it (inde VEG. mulom. 2, 111, 1 in posteriorem -it partem. cf. Hippatr. gr. I p. 177, 20 ὀπίσω πίπτει). ORAC. Sibyll. 8, 243 (Aug. civ. 18, 23 p. 286, 17) -et e caelo ignisque et sulphuris amnis (gr. ρένεται). DRAC. Orest. 578 ut Clytemestra prostrato vivat Egisto ante oculos -ente suos. 757 (verba Clytemestrae) super ossa ruam -ens ... Egisti. al. **2 part. praes. -ens pro adi. fere i. q. cadi-cucus** (hucine l. 422): SYMM. epist. 6, 70 par ... sumptus est semel solida conlocare, sc. aedificia, et saepe integrare -entia (*Scioppius*, (re)ced-, cadi-codus.). DRAC. Orest. 195 Electra sexus iners, -ens, miseranda, quid audet?

B qui (quod) -it, eo reddit, ubi prius fuit (cf. II A): **1 quaelibet exempla:** CIC. div. 1, 123 in agro ambulanti ramulum adductum, ut remissus esset, in oculum suum -isse. OV. epist. 14, 46 ter ... sustulitensem, ter male sublato -it ense manus mea (decid- al. var. ll.). LIV. 24, 34, 11 cadentem navem ... ita undae adfligebant ut, etiamsi recta -erat (Gronovius, r. -ret, recepta -erant al. codd.), aliquantum aquae acciperet. SEN. dial. 10, 12, 3 quomodo in tonsorem excandescunt, ... si quid capillorum extra ordinem iacuit, nisi omnia in anulos suos -erunt! epist. 57, 2 pulvis in ipsis, a quibus excitatus est, -it. CVRT. 5, 3, 20 saxa multorum ... manibus convolva in eos, qui conmoverant, -bant. **2 -itur in terram sim. :** CIC. nat. deor. 2, 66 et -unt omnia in terras et oriuntur e terris (item opp. : FIRM. err. 17, 2 ut et -ant in eam terram omnia et rursus ex ea orta procedant. AVG. civ. 6, 8 p. 261, 29 semina in terram, de qua oriuntur, iterum -unt). OV. met. 10, 18 in quem mundum infernum -imus, quidquid mortale creamur. 10, 180 -it in ... terram pondus disci. REGVLA mag. 8, 5 nos ... esse ... quasi quasdam terrae glebas ... erectas de terra, in suo sulcu (sic) denuo -suras. **3 -itur per circuitum:** EVSTATH. Basil. hex. 1, 3, 2 unde circulus cooperit aut quo -erit, non possumus invenire (gr. p. 9^b εἰς δὲ κατέληξεν).

II evanescente notione motus localis: **A significatur redditus quidam:** **1 indicatur, quo quis (quid) -at:** **a in hominem, sc. -unt dicta vel facta in auctorem** (in caput alicuius l. 15. 18, in memoriam pueritiae suae, i. fere in se puerum, l. 9): PLAVT. Men. 520 omnes in te istaec -ent contumeliae. Poen. 1369 malum postremo omne ad lenonem -it (redit var. l.). CIC. S. Rosc. 79 ut ... omnem suspicionem in vosmet ipsos -ere intellegas. Phil. 4, 10 Antonii amentiae poena in ipsum familiamque eius -at. 13, 19 quaecumque falso Antonius diceret in Octavianum ..., ea vere -ere in memoriam pueritiae suae. BRVT. Cic. ad Brut. 25, 1 ut Cicero se maledictis non abstineat, iis quidem, quae in ipsum dupliciter -unt. Ps. SALL. rep. 1, 3, 2 neminem multis metuendum esse, quin ad eum ex multis formido -at. Ov. met. 6, 212 (*Ioq. Latona*) Niobe me, quod in ipsam -at, orbam dixit. LIV. 25, 31, 4 pleraque eorum maleficiorum, quo debuerint, -isse. 36, 29, 8 Aetolorum prava consilia atque in ipsorum caput ... -entia. SEN. benef. 3, 27, 2 senator id, quod ebrius male optaverat, ut in se et in filios suos -ret, optavit. epist. 81, 19 mala exempla -unt in auctores (QVINT. inst. 5, 2, 2 TAC. ann. 6, 10, 2). CVRT. 9, 5, 25 ne in ipsius medici caput parum prosperae curationis -ret eventus. 10, 1, 6 -isse iram Alexandri in irae ministros. al. QVINT. inst. 6, 3, 8 risus habet ... sedem in deformitate aliqua et turpitudine, quae ... cum in ipsos dicentes -unt, stultitia vocatur. 6, 3, 32. al.

b in statum priorem (*hoc ita esse appareat e. g. ex pron. idem l. 38 sqq. 47. al. suus l. 34. 49. adi. antiquus, vetus l. 41. 46. adv. iterum vel rursus l. 36. 42. al. [cf. p. 318, 68 sqq.] substantivo iterato l. 27. 34*): **a in quemlibet statum:** VARRO Men. 107 s(i) in somn[i]um -eris et οὐδέποτε eris iterum experrectus (l. ed. Aldina Nonii, alii alia coni. pro textu gr. corrupto). LVCR. 5, 280 aer haut ... cessat gigni de rebus et in res -ere. CIC. Tusc. 5, 10 ab antiqua philosophia usque ad Socratem ... tractabatur, unde omnia orerentur quove -rent (reced- var. l.). Ps. CIC. exil. 13 ut ego ad pristinum statum -am casus. VITR. 8 praef. 1 quae ... de aere nascerentur ... in caeli regiones reverti ... et in eam -ere, in qua ante fuerant, proprietatem professus est Euripides (cf. frg. 836, 11 N. εἰς οὐράνιον πάλιν ἥλθε πόλον). SEN. clem. 1, 1, 6 nemo ... potest personam diu ferre; ficta cito in naturam suam -unt. CE 1495, 2 (saec. I) respice ..., in nihil ab nichilo quam cito -imus. NERAT. dig. 41, 1, 14, 1 utrum locus maneat eius, cuius fuit aedificium iam sublatum, an rursus in pristinam causam -it ([an -erit?]). POMPON. dig. 49, 15, 6 mulier ... capta ... ac redempta in c. suam -it). **B in statum malum, peiores:** CIC. Sest. 146 in eandem illam -ere fortunam, i. in exilium. BRVT. Cic. ad Brut. 24, 6 in easdem tenebras -isse (cecid- codd. plerique). LIV. 24, 32, 9 Syracusae ..., cum breve tempus libertas adfusisset, in antiquam servitutem -erant. SVET. Iul. 17, 1 -it rursus in discrimen aliud inter socios Catilinae nominatus. LACT. inst. 7, 15, 16 Roma rursus ad regimen singularis imperii -it. al. in morbum sim. (cf. l. 54. 57. p. 320, 49 sqq.): FEST. p. 277 (suppl. e PAVLO p. 276) <re>morbescat, (in morbum -at (SEN. dial. 4, 36, 4 in morbos aegri irati -ere. HEGES. 5, 8, 2 [in imag.] in veterem m. febris internae ... -bant [i. in bellum civile; cf. gr. 5, 255 ἀνεύόσουν]). CELS. 3, 19, 6 ne in eandem infirmitatem (inbecillitatem var. l.) cito -at. AVG. serm. 52, 16 Rev. Bénéd. 74, 1964, 27 l. 236 videtur mihi iste ... in suam quasi aegritudinem spiritaliem ... iterum -isse.

2 non indicatur quo: **a -unt homines (sc. in statum peiores, morbum sim.; cf. 1bβ):** CIC. Att. 12, 21, 5 (in imag.; antea: accipere medicinam) ab his me remediis, i. studiis philosophicis, noli in istam turbam fori vocare, ne -am. Ov. rem. 611 iuvenis in portu paene salutis erat; -it (decid- al. var. l.), ut cupidus inter devenit amantes. SEN. epist. 72, 6 hoc ... interest inter consummatae sapientiae virum et alium procedentis, quod inter sanum et ex morbo gravi ... emergentem ..; hic nisi adtendit, ... in eadem revolvitur, sapiens -ere non potest, ne incidere quidem amplius. **b -unt res (sc. in eos, qui antea affecti sunt):** SEN. dial. 5, 39, 3 remedium spatii dandi ut citius ira desinat, efficit; deinde custodit, ne -at. PLIN. nat. 28, 228 ne febres -ant in aegrum. RVT. NAM. 1, 312 mirus Latiis annalibus ordo, quod Lepidum, totiens -it ense malum (l. potius adi., i. ex Lepidis ortum, quam gen. plur.; simul intellegitur per ironiam adi. commune).

B cetera exempla: **1 respicitur potius diminutio quantitatis vel virium sim.:** **a -unt ea, quae ad pauciores attinent, pauciores afficiunt sim.:** TER. Hec. 47 nolite sinere per vos artem musicam -ere ad paucos (SCHOL. p. 141, 11 redire). VLP. dig. 3, 4, 7, 2 (antea: si universitas ad unum reddit) cum ius omnium in unum -erit (SOL. 27, 17 leaenae fetu primo catulos quinque edunt ... et postremo, cum ad u. materna fecunditas -it eqs.; cf. p. 321, 28). **b -unt, quae ipsa (qui ipsi) minuuntur:** **res:** LVCR. 1, 857 neque -ere ad nihilum res posse neque ... crescere de nihilo (Ps. QVINT. decl. 13, 6 p. 271, 14 alvearium ... ad n. -it. Ps. CENS. frg. 1, 3). COLVM. 6, 15, 2 cum iam ignis in favillam -it (vergit ad IB2). PORPH. Hor. ars 65 paludem in hoc -isse, ut iam aretur. DRAC. laud.

dei 2, 161 tu, deus, rursus reprimis flatus -entibus euris ([reced- var. l.]. Orest. 42. item de ventis: Romul. 8, 428 -ente procella [Peiper, resid-trad.]). 2, 634 (agitur de Sara anu) spes generis -ens et vis materna peracta. **animantes:** PLIN. nat. 5, 17 gens Maurorum attenuata bellis ad paucas -it familias (reced- var. l.). PAVL. dig. 33, 5, 13 pr. cum tota familia ad unum servum ... -erit.

2 respicitur potius condicio inferior, peior sim.: **a -unt res:** accedit enunt. consec. : CIC. Verr. II 5, 163 hucine tandem haec omnia -erunt, ut civis Romanus ... virgis caederetur? (SEN. contr. 9, 6, 6 h. scelera [saecula Madvig, fort. recte] -erunt, ut parricidium puellare sit?). BELL. Hisp. 17, 2 Pompei funesta laudes ... ad hanc fortunam -erunt, ut cives Romani indigentes praesidii simus. QVINT. inst. 2, 10, 3 eo ... res ista ... -it, ut ... inscrita declamantium eloquentiam corrumpere. SALV. gub. 3, 10 in hoc ... fides ... -it (reced- var. l.), ut eqs. al. **cetera exempla:** CIC. Sull. 91 quam cito illa omnia ex laetitia ... ad luctum ... -erunt. Phil. 7, 27 hunc tantum tuum apparatus ... ne ad nihilum -ere patiare (orat. 233 videsne, ut ordine verborum ... commutato ... ad n. omnia -ant eqs.? Att. 4, 18, 4 id, quod affirms Cato, ego puto ... ad n. -surum. cf. p. 319, 34. 72 sqq. et COLVM. 4, 3, 5 quod nisi fecerimus, omnis impensa in cassum -at. IVLIAN. dig. 28, 5, 38, 4 ad irritum [al., v. vol. VII 2, 436, 14 sqq.]). CAEL. Cic. fam. 8, 14, 2 (in)vidiosa coniunctio Caesaris et Pompei non ad occultam -it (reced- trad.) obtrectationem, sed ad bellum se erumpit. LIV. 4, 2, 8 ne id Iuppiter ... sineret, regiae maiestatis imperium eo -ere (sc. ut plebei consules fierent). 30, 42, 18 commemorantum, ex quantis opibus quo -issent Carthaginiensium res. SEN. contr. 9, 2, 9 vestri fasces ... in quantum ... dedecus -erunt! PHAEDR. 3, 18, 15 delusa ne spes ad querelam -at. SEN. benef. 7, 2, 2 voluptas ... citius in contrarium -ens. CVRT. 5, 2, 14 mensam Darei ad ludibrium -entem, sc. pedibus Alexandri subditam (9, 7, 23 Macedonum fortitudinem ad l. -isse). PRVD. apoth. 878 vitiosum (i. res vitiosa) ... tristem -it in poenam. RVSTIC. Conc. I 4 p. 17, 7 usque ad tantam perturbationem, quae Christianorum sunt, -erunt (Migne gr. 78, 1397^C ἐνέπεσε τὰ ... ποράγματα). DIONYS. EXIG. Greg. Nyss. creat. 18, 1 p. 376^A nisi ad mortalitatem hanc immortalitas protoplastorum -isset (gr. μετέπεσε). al.

b -unt animantes eorumve animi, membra sim. (confessio pro contentibus l. 61): **a in malam fortunam, sortem, condicionem vitae sim.:** NEP. Alc. 7, 1 quod ... minus ex sententia rem gesserat, in invidiam -it. LIV. 2, 7, 8 consul questus est ex liberatore patriae ad Aquilios se Vitelliisque -isse (i. pro proditore se haberi). 44, 31, 15 ut in eam fortunam -ret rex in custodiam traditus (QVINT. inst. 6, 1, 23 cum dicimus, ex qua illi reo f. et in quam -endum sit. cf. l. 11. p. 319, 39). SEN. Herc. f. 269 Cadmea proles ..., quo -istis? (HIL. syn. 87 q. tandem in tantis haereticorum furoribus -emus, si eqs.? CE 143, 3 [lacunosum] q. -istis, anima). benef. 6, 39, 2 amicus in potestate meam -at ..., sine me salvus ... esse non possit (v. etiam p. 321, 30). IVV. 12, 54 amicus naufragium timens illuc -it, ut mālū ferro summitteret. PORPH. Hor. sat. 1, 6, 85 in malam existimationem apud cives. RVSTIC. Conc. I 4 p. 13, 23 mulier dum ab antiqua prosperitate -erit eqs. (Migne gr. 78, 1041^B ἐπιπεσούση). al. **B in morbum, aegritudinem sim.** (cf. p. 319, 43 sqq.): LIV. 24, 29, 3 (in imag.) Syracusani levaverunt modo in praesentia velut corpus aegrum (i. civitatem), quo mox in graviorem morbum -ret (SVET. Tib. 72, 2. VEREC. satisfact. 72 in nullo ... m.). CELS. 2, 7, 2 ne in malum habitum corpus eius -at. CAEL. AVR. acut. 2, 1, 2 in phrenitum (cf. 2, 10, 73 in phreniticam ... passionem). DIONYS. EXIG. Conc. I 5 p. 295, 38 in alteram -it aegritudinis, i. haereseos, qualitatem (gr. I 1, 6 p. 151, 17 ἐπιπέπτωσεν, altera vers. I 4 p. 233, 6 incurrit). **γ in actiones, mores sim. (sc. peiores):** SEN. nat. 3 praef. 11 a divinorum conversatione quotiens ad humana -eris (i. contemplando). TERT. castit. 9, 5 de summo illo ... virginitatis gradu (cf. l. 66) in secundum -isse nubendo. ITIN. Alex. 40, 91 in id ... paenitundinis, ut eqs. HIL. trin. 1, 32 ad inpietatem (5, 1 -ret ... in alterius haereseos i. deum unum patrem et filium professa confessio). 10, 37 cum Petrus ... in tam grave fidei periculum ter negando -ret (reced- var. l.). CONC. I 2 p. 84, 12 qui sub culpa -erunt paucorum subversione (= I 3 vers. Tur. p. 110, 13; Rustic. ibid. ceciderunt, gr. I 1, 3 p. 29, 21 πιπτόντων). CASSIAN. inst. capp. 9, 6 quod nullus repentino lapsu conruit, sed paulatim ... -ens pereat. conl. 1, 13, 1 a summo bono. 3, 5, 1 de illo superiore gradu ... ad virtuperabilem finem. DIONYS. EXIG. Conc. I 5 p. 239, 9 ne ... in crimen sacrilegi -amus (gr. I 1, 1 p. 36, 22 περιπέτεσθαι, altera vers. I 2 p. 48, 3 incurramus). GREG. M. dial. 2, 3, 9 per cogitationis lapsum sub nosmet-ipsos -imus (reced- var. l.; opp. levamur). al., maxime apud CASSIAN.

3 varia (raro apparente vi praeverbii vox vergit in notionem accidendi, incidenti; fort. -itur ad locum remotiorem in ordine successionis sim. l. 75, temporis p. 321, 16sq.): **a -it aliquid ad (in) homines:** **a possessio, ius:** CIC. Q. Rosc. 54 cum ..., quodcumque tibi exigeres, id in societatem -ret. IVLIAN. dig. 35, 2, 87, 6 si ... ad filium alterum hereditas